ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 · Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 · C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. · Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. · Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՄԱՐՏ

MERCREDI 1ER MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9041 · 37EME ANNÉE · Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN · ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4842

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԽՂՃԱՀԱՐՈՒԹԻ՞ՒՆ

Վերջին տարիներու ընթացքին Թուրք մամուլին մէջ պարբերաբար կը հանդի֊պինք գրութիւններու՝ նուիրուած անհե֊տացած հայ արուեստագէտներու յիշատակին :

Այդ յօդուածներու հեղինակներն են ընդհանրապէս հին սերունդին պատկանող լրագրողներ կամ դերասաններ, որոնք մօտէն ճանչցած են Թուրք թատրոնին հիմնադիր եւ վաստակաւոր հայ արուեստագէտներն ու դերասանուհիները :

Ուշ մնացած երախտագիտականա֊պ՞րտք թէ խղճահարութիւն ։

Ամէն պարագայի յատկանշական երեւոյթ է, որ գոնէ արուեստի մարզին մէջ, Թուրքերը կը խոստովանին Հայոց մատուցած ծառայութիւնները իրենց թատրոնին ու երաժշտութեան :

Կարգ մը Թուրք հեղինակներ ալ «Հայոց պատմութիւնով հետաքրքրուած եւ գրքեր հրատարակած են : Անոնց կարգին է Ցաբը Բիզա Նուր, որ Իսմէթ Ինէօնիւի կողքին քեմալական Թուրքիոյ երկրորդ պատուիրակն էր Լօզանի մէջ 1923ին :

Իրմէ վերջ ստուար հատոր մը հրատարակեց Էսատ Ուրաս՝ Հայերն ու Հայկական Հարցը պատմութեան մէջ անունով (Անգարա, 1950) :

Իսկ հայ կաթոլիկէ վարդապետ մը՝ Ե. Կ. Չարք՝ 1953ին Պոլսոյ մէջ Թուրքերէն լեզուով հրատարակեց 300 էջնոց պատկերազարդ գիրք մը՝ Բուրք պետութեան ծառայող Հայեր (1453 – 1953) վերնագրով :

Այս հատորը լոյս ընծայուած է Պոլսոյ գրաւման (1453) 500ամեակին առթիւ եւ նուիրուած «Թուրք հայրենիքի կործաններուն եւ Ցարտանէլի նահատակներուն», որոնց մէջն է եղեր նաեւ հեղինակին հայրը :

Նպատակն է եղած Թուրք երիտասարդութեան ծանօթացնել «այն հազարաւոր հայ հարազատ եղբայրները, որոնք իրենց կեանքը մաշեցուցած են պետական ծառայութեան մէջ, եւ որոնք մէկ յարկի, մէկ դրօշակի տակ Թուրքի վայել փառք եւ պատիւով աշխատած, այս նուիրական հայրենիքին ցաւերը հաւասար սատրձանով ճաշակած, անոր վերելքին ու ազատութեան հասնելուն միասնաբար գործակցած են եւ այս տեսակէտէն իսկապէս Բուրք երեւելիներու շարքին մէջ դասուելու արժանի են » :

Հեղինակը իր պատմութիւնը կը սկսի Սուլթան Մէհմէտ Բ. Ֆաթիհէն, որ Պրուսայէն Պոլիս հրաւիրեց տեղւոյն առաջնորդ Յովակիմ Եպիսկոպոսը եւ զայն կարգեց Թուրքիոյ Հայոց պատրիարք, հիմը դնելով Պոլսոյ պատրիարքութեան (1461) : Միաժամանակ զաւառէն իր նոր մայրաքաղաքը փոխադրեց բազմաթիւ հայ արհեստաւորներ, որմնադիրներ, երկրագործներ, քահանաներ եւ առեւտրականներ : Ֆաթիհի նպատակն էր երկրին մեկնող Յոյներու տեղը լեցնել Հայերով : Այդ պատճառով ալ զանազան առանձնաշնորհներ տուաւ Հայոց Պատրիարքին :

Իրմէ առաջ Սուլթան Օրխան Թրակիայէն, յետագային 1514ին Եաւուզ Սուլթան Սէլիմ Թաւրիզէն, Էրզրումէն, Երզնկայէն, Քէմախէն, Մուշէն եւ Սեբաստիայէն, Քանունի Սուլթան Սիւլէյման 1534ին Վասպուրականէն ու Ակնէն, Սուլթան Մուրատ Գ. 1590ին Թաւրիզէն բազմաթիւ հայ ոսկերիչներ, սեղանաւորներ, ճարտարապետներ եւ արհեստաւորներ բերել տուաւ : Անոնք մայրաքաղաքին մէջ շինեցին մզկիթներ, պալատներ, բաղնիքներ եւ դպրոցներ :

ԺԹ. դարէն մինչեւ առաջին աշխարհամարտը հազարաւոր հայ պետական դէմքեր, բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, ճարտարապետներ, բժիշկներ, փաստաբաններ եւ սեղանաւորներ ծառայած են Օսմանեան կայսրութեան :

Վիճակագրութեան մը համաձայն, 1897ին Թուրքիոյ մէջ կ'ապրէին 2 միլիոն 300.000 Հայեր :

Ի՞նչ նպատակի կը ձգտին Թուրքերը նման հրատարակութիւններով :

Դեսպան Ալի Իւրկիւպլիւ կը խօսի «Թուրքեւհայ բարեկամութեան եւ հաշտեցողութեան» մասին :

Թուրք լրագրողները հին յիշատակներ կը քրքրեն եւ հայ արուեստագէտներու գովքը կը հիւսեն :

Նախկին հայկական նահանգները ողողուած Թուրք ուսուցիչներն ու սպաները կարհուրելի երեւոյթներու ականատես կ'ըլլան : Քաղաքներն ու գիւղերը դարձած են աւերակ ու ամայի : Թուրքերը չեն համարձակիր տուն – տեղ ըլլալ այդ հողերուն վրայ, վստահ՝ թէ ուշ կամ կանուխ պիտի գան անոնց բուն տէրերը : Մնացեր են միայն ցանցառ թիւով Քիւրտեր, որոնք բառ մը Թուրքերէն չեն հասկնար :

Ահա թէ ինչ չահեցան՝ իրենց բնաջնջման քաղաքականութիւնով :

Հաւատա՞նք որ սկսած են զղջալ ու խղճահարիլ...

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՐԿԻՊԱ ՌԱՊԱԹ ՀԱՍԱՒ ՈՒՐԿԷ ՑԻՒՐԻԽ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

ՏԸ ԿՈԼ – ՊՈՒՐԿԻՊԱ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՏ ՍԻՐԱԼԻՐ ԵՂԱԾ Է

« ԲԱՐԻ ԵԿԱՔ» Կ'ԸՍԷ Տ ԸԿՈԼ

Առաջին անգամն է որ Հապիպ Պուրկիպա այսքան պատիւներով կ'ընդունուէր Ֆրանսայի մէջ, ուր ցարդ եկած էր իբրեւ բանտարկեալ կամ պահանջատէր : Այսօր առնելիք չունի : Դերերը փոխուած են : Ինք է որ պիտի տայ նախ իր բարեկամութիւնը, ապա՝ միջամտութիւնը ալժերական հարցին կարգադրման համար :

Թունուզի եւ Ֆրանսայի փառերգներով եւ Թունուզցի ուսանողներու «եաշեա՛ Պուրկիպա»ով (կեցցէ՛ Պուրկիպա) ող֊ջունուեցաւ Օռլիի մէջ նախագահ Պուրկիպա, որ անմիջապէս դիմաւորուեցաւ վարչապետ Տըպրէի կողմէ :

Առաւօտեան ժամը 10.50ին արդէն Ելիզէի պալատը հասած էր, ուր իրեն կը սպասէր Հանրապետութեան Նախագահը՝ զօրավար տը Կոլ որ զինքը կ'ընդունի «բարի եկաք» ըսելով :

Առաջին խօսակցութիւնները կը սկսին ժամը 11.20 անց ու կը տեւեն մինչեւ ժամը 13 : Պաշտօնական ճաշէ մը ետք նոր գլուխ գլխի խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան ժամը 16ին : Ժամը 17.10 անց Ելիզէէն կը ժամանեն վարչապետը եւ արտաքին նախարարը ու ժամը 18ին, նոր խօսակցութիւններ, այս անգամ ի ներկայութեան նախարարներուն : Ըլլայ գլուխ գլխի, ըլլայ իրենց նախարարներու ներկայութեան եղած խորհրդակցութիւնները գաղտնի կը մնան :

Երեկոյեան պաշտօնական ընթրիքէն ետք, Պուրկիպա Թունուզի դեսպանատունը կը մեկնի, ուր, Ֆրանս – Փրեսի ներկայացուցին լակոնական ոճով կը յայտարարէ.— «Լաւ է (սա վա) եւ ապագան ցոյց պիտի տայ » :

Այս յայտարարութենէն առաջ սակայն կը հրատարակուէր զեկոյց մը զոր թղթակիցներուն կը կարդային Թունուզի կողմէ՝ Գեյլոնեա, Ֆրանսայի կողմէ՝ Պարատիւք :

Առաջին անակնկալը այս զեկոյցին հրատարակումն էր, երկրորդը Պուրկիպայի Ելիզէէն մէկ ժամ կանուխ մեկնիլը : Արդարեւ զեկոյցի մը խմբագրութիւնը նախատեսուած չէր եւ ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ լաւ նշան է : Զեկոյցին բնոյթն իսկ կը հաստատէ բոլոր լաւատես ենթադրութիւնները, հակառակ անոր որ շատ բան չըսեր եւ հարկ է ըսուածէն անդին չըսուածը գուշակել : Կարեւոր կէտը Ալժերիոյ կը վերաբերի. «Ալժերական հարցը ողեկոչուեցաւ վերջին դէպքերու լոյսին եւ հիւսիսային Ափրիկէի ապագային հեռանկարին տակ : Նախագահ տը Կոլ եւ նախագահ Պուրկիպա համաձայն եղած են հաստատելու համար կարելիութիւնները եւ յոյսերը որ կան արագ եւ դրական ելքի մը համար» :

Երկու նախագահները իրենց զեկոյցին մէջ կը շեշտեն նաեւ թէ նոյն յուզումը կը բաժնեն Մարոքի Թագաւորին մահուան առթիւ եւ կը բաժնեն Մարոքի ժողովուրդին սուգը : Պետական ղեկավարները նկատած են նաեւ թէ իրենց տեսակէտները շատ մօտ են միջազգային հարցերու նկատմամբ եւ վերջապէս « խօսակիցները հաճոյքով նկատած են երկու երկիրներու յարաբերութեանց բարելաւումը » :

Պուրկիպայի արամադրութեան տակ դրուած էր Քարավէլ օդանաւ մը եւ նախագահը Երեքշաբթի օր Ռապաթ կը հասնէր մասնակցելու համար Մոհամէտ Ե.ի յուղարկաւորութեան : Հոն պիտի տեսնէր Ֆերաթ Ապպասը եւ գիշեր մը անցընէր Ցիւրիխ վերադառնալէ առաջ (Չորեքշաբթի) : Կը կարծուի թէ ափրիկեան ղեկավարները խորհրդակցութիւններ պիտի ունենան նոյն օրը : Երկուշաբթի գիշեր արդէն, Մարոքի երիտասարդ Թագաւորը քաղաքական իր առաջին յայտարարութիւնը ըրաւ : Հասան Բ. իր գոհունակութիւնը յայտնած է Պուրկիպայի միջամտութեան համար ալժերական հարցին առթիւ եւ չեշտած թէ մեծ համարում ունի հանդէպ Պուրկիպայի զոր իբրեւ հայր կը նկատէ :

✕ Փարիզի մէջ, հակառակ բոլոր ոստիկանական չղթաներուն ժագ Սուսթել ծաղկեպսակ մը դրաւ Անծանօթ զինուորի գերեզմանին վրայ :

Հազար հոգի լուռ ցոյց մը կատարեցին բողոքելու համար Պուրկիպայի Փարիզ գալուն դէմ, քանի մը վիրաւորներ կան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ միացման Գ. տարեդարձին առթիւ, Դամասկոսի մէջ եւ լիբանանեան պատուիրակութեան մը առջեւ Նասր յայտարարած է (Լիբանանի մասին) .— «Անցեալի մեր թշնամիները եւ յատկապէս լիբանանցի Փաղանգաւորները այսօր ալ մեր թշնամիներն են» : Եւ, Արաբ. Միացեալ Հանրապետութեան պետը դիտել տուած է, թէ 1956ին, «Փաղանգաւորներու թերթերը չէին ծածկեր իրենց գոհունակութիւնը Եգիպտոսի վրայ եղած յարձակման առթիւ» : Ռայիսը աւելցուցած է նաեւ.— «Շատ լաւ գիտենք, թէ Փաղանգաւորները, որոնք ներկայացուած են լիբանանեան կառավարութեան մէջ առելութեան զգացումներ կը տածեն արաբ ազգայնականութեան եւ Արաբ. Միացեալ Հանրապետութեան դէմ, որ մինչ պիտի մնայ պայքարի հիմը աշխարհակալութեան եւ անոր ծառաներուն դէմ» : Զօր. Շեհապ, Լիբանանի հանրապետութեան նախագահը բազմաթիւ խորհրդակցութիւններ ունեցաւ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ : Կացութիւնը չքարդացնելու համար հրահանգած է մամուլին որ զուսպ ոճ մը գործածէ այս առթիւ : Ինչ կը վերաբերի Փիէր Ճէմայէլի, Լիբանանի ելմտական նախարարը եւ Փաղանգաւորներու պարագլուխը, որ Նասրի յարձակումներուն գլխաւոր թիրախը դարձած է, հեգնանքով դիտել տուաւ, թէ 1959ին, Նեղոսի պատուանշանով վարձատրուած է նոյնինքն Նասրի ձեռքով, եւ այդ նշանը Եգիպտոսի բարձրագոյն շքանշանն է .... Հակառակ Նասրի յարձակումներուն, կարելի եղած է առաջքն առնել կառավարական տագնապի մը, Լիբանանի մէջ : Նասրի կողմնակիցները չհրաժարեցան կառավարութենէն, թէեւ, խուսափեցան դատապարտել այս վերջնոյն միջամտութիւնը, երկրի ներքին հարցերուն : Շեհապի գլխաւոր մտահոգութիւնն է նսեմացնել միջադէպը :

ՀԻՆ ՓԱՐԻԶՑԻ ՄԸ

ՀԱՊԻՊ ՊՈՒՐԿԻՊԱ ՓԱՐԻԶ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թիւրիմացութիւնները մինչեւ խզում պիտի ծանրանան : Արեւելք եւ Միացեալ Նահանգներ ճամբորդութենէ վերադարձին, Փարիզ կը հանդիպի եւ կը ծանօթանայ Դեկտեմբեր 15ի նշանաւոր նամակին, որուն մէջ Փլեվէնի կառավարութիւնը կը մերժէր Թունուզի պահանջները : Կատղած, Պուրկիպա կը պոռայ «Ֆրանսան ո՛ւժի ցուցադրութիւն կ'ուզէ, կ'ունենայ», բայց կ'աւելցնէ հառաչանքով մը « ի՜նչ դժբախտութիւն մեր երկու ժողովուրդներուն համար» եւ Թունուզ կը վերադառնայ Ցունուար երեքին :

Երկու շաբաթ ետքը, կրկին ձերբակալուած է, Մոնասթիրի եւ Պիզերթի մէջ կրակոտ ճառեր խօսելէ եւ իր հայրենակիցները պայքարի հրաւիրելէ յետոյ : Կը ղրկուի Թապարքա, Ռեմատա, ապա Կալիթ, Պիզերթի մօտ կղզի մը, ուր կը մնայ երկու տարի :

1954, Մայիսին Լանիէլի կառավարութիւնը զինքը Կռուայի կղզին կը փոխադրէ ուր, գեղագործի մը մօտ, կը վայելէ աւելի ազատական պայմաններ եւ կրնայ բարեկամներ եւ լրագրողներ ընդունիլ : Այն ատեն է որ տեսակցութիւն մը կու տայ «Լը Մոնտ»ի թղթակցին եւ կը յայտնէ թէ տրամադիր է Թունուզեան չափահասութեան հանգրուանները ընդունելու : Երկու ամիս ետք, Փարիզ կը փոխադրուի, Մենտէս–Ֆրանսի կարթագէն (Թունուզ) երթալէն քանի մը շաբաթ առաջ, եւ այդ ճամբորդութիւնը կ'ողջունէ իբրեւ առաջին քայլը փրանքեւթունուզեան բարեկամութեան վերահաստատման համար : Այդ օրէն իր կեանքը, թէեւ հսկողութեան տակ, քաղաքական պարագլուխի մը կեանքն է, որուն շուրջ կը հաւաքուին բարեկամներ, խորհրդարանականներ, լրագրողներ : Եւ երբ ներքին ինքնավարութեան բանակցութիւնները կը սկըսին, ինքն է որ Նըրանցքին մէջ, նախ Մենտէս – Ֆրանսի, ապա Էտկար Ֆօրի գլխաւոր խօսակիցն է : Քանի մը շաբաթ ետք, Յունիս երեքին, ներքին ինքնավարութեան համաձայնութիւնը ստորագրուած է եւ Պուրկիպա Փարիզ կը վերադառնայ եւ ժողովուրդին կողմէ կ'ընդունուի ինչպէս կ'ընդունէին հին յաղթականները :

Ինը ամիս ետք, Մարոքի անկախութիւնը ճանչցուած է : Թունուզ ինչո՞վ ետ կը մնայ : Պուրկիպա Փարիզ կը վազէ եւ 1956ին, Կի Մոլէէն կը ստանայ իր երկրին անկախութեան ճանաչումը : 1956ին քանի մը ուրիշ ճամբորդութիւններ ալ կ'ընէ Փարիզ մինչեւ Պէն Պելլայի օդանաւին գրաւումը որ մինչեւ վերջերս երկու երկիրներու յարաբերութեանց վատթարացման պատճառներէն մէկն էր : Ալժերիոյ պատերազմին զանազան հանգրուանները եկած էին ալ աւելի լարելու մթնոլորտը, մինչեւ երէկ :

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻԼՄԱՆԻ ՀԵՐՈՍԸ

Փետրուար 19ին լրացաւ մահուան 30–ամեակը Հայաստանի Հանր. (1918–1920) ընդհ. հրամանատար, զօրավար Թովմաս Յովհաննէսի Նազարբէկեանի, մահացած Թիֆլիսում ։

Իսր երիտասարդ տեղակալ՝ մասնակցել է 1877 – 1878 ռուս – տաճկական պատերազմին, կայսերական 13րդ Երեւանեան գունդի շարքերում, ուր ցոյց է տուել արտակարգ քաջութիւն Արտահան բերդի գրաւման կռիւներում ։ Աւելի ուշ որպէս գնդի հրամանատար մասնակցել է ռուս – ճափոնական պատերազմին եւ պարգեւատրուած ոսկի սուրով։ Այնուհետեւ իր կամքով ձգել է բանակը որպէս «ժէնէրալ տը Պրիկատ»։

Ա. Համաշխարհային պատերազմին պաշտօն է ստացել կովկասեան ճակատին, կատարել նոյնը ինչ որ 1877 – 78ին տըրուել էր Լօրիս Մելիքօֆին՝ ներխուժել Տաճկահայաստան եւ գրաւել Ալաշկերտի հովիտը, յարձակուելու համար Էրզրումի ամրոցին վրայ։

Այդ ծրագիրը կատարելու համար Նազարբէկեանի հրամանին տակ տրուել էին կովկասեան Բ. հրացանաձիգ զօրամասի հետեւեալ գունդերը, որոնք դեռ 1911 Թուականին տեղաւորուած էին պարսկական Ատրպատականում, 5րդը Ուրմիա, 6րդը Խոյ, 7րդը Դիլման եւ 8րդը Թաւրիզ։ Բացի այդ, աւելցուած էին, Խազախների երկու հեծելագունդեր, երեք լեռնային մարտկոցներ եւ Անդրանիկի Հայկ. Կամաւորական խումբը։ Արդէն կարելի է պարզ տեսնել թէ այդ զօրամասը ոչ թէ պատահաբար, այլ պատերազմի ծրագրով շատոնց տեղաւորուել էր Պարսկաստան եւ խաղաղ ժամանակը ունէր արդէն իր ռազմական կազմը, մարզուելով որպէս հրոսակախումբեր։ Այդ զօրամասը քաջ ծանօթ էր Ատրպատականի, որպէս մարզադաշտի, իսկ զօրավար Նազարբէկեանի պատերազմի սկիզբը այդտեղ նշանակուիլը ճիշդ տեղին էր, քանի որ իր անձին մէջ միացուած էին խնամոտ ղեկավարը, զգոյշ եւ հանդարտ հրամանատարը, ի հարկին յանդուգն, քաջ, մեծ զինուորը, որ իր անձնական օրինակն էր տալիս, իր զինուորներին ներշնչելով տոկունութիւն, միացնելով նրանց սրտերն ու հոգիները թշնամու կրակի տակ մարտնչելու վերջնական յաղթանակի համար ։

Պէտք է պատերազմի լեռնային գործողութիւններին ծանօթ լինել ըմբռնելու համար տեղային դժուարութիւնները ։ Վանայի առջեւ, հեռու ռուսական սահմանից, ուր ամէն մի մարտիկի կեանքը մի փամփուշտը եւ մի պարկ պարէնը պէտք էր խնայել։ Չմոռանանք ասելու որ զօրամասի գունդերը տարածուած էին եւ ամենաշատը երկու գունդով ամբողջ զօրամասի գործը կատարուած է յաճախ ։

15 Ապրիլ 1915ին սկսուեց Դիլմանի պատմական ճակատամարտը, երբ իր զօրամասի բաժինները երկարած էին մօտ 150 քիլոմեթրի վրայ, սկսեալ Ջուլֆայից մինչեւ Խանասորի գիւղը, ուր գտնւում էին յառաջապահ ուժերը, 8րդ գունդի մէկ գումարտակը, Անդրանիկի խումբը, ինչպէս նաեւ երկու հարիւր Խազախներ ։

Թշնամու ուժերը կազմուած էին 7րդ, 9րդ, 44րդ հետեւակ գունդերից, 12 մարտկոցով, ութ հազարնոց հեծեալ Համիտիէ զօրամարմինով, ընդհ. հրամանատարութեամբ Խալիլ Փաշայի։ Այդ բանակը կազմուած է եղել Մուսուլի շրջանում, ներխուժելու համար պարսկական Ատրպատականի վրայով անդրկովկաս եւ տեղական Թաթար բնակչութեան օգնութեամբ հասնիլ մինչեւ Բագու ։

Ինչպէս կը տեսնուի, տաճկական ծրագիրը եւ ռուսականը նոյնն էր։ Առաջինը՝ իրագործելի Խալիլ Փաշայի միջոցաւ, իսկ երկրորդը՝ զօր. Նազարբէկեանի ։

Ճակատամարտը տեւեց չորս օր։ Տեսարանը զարհուրելի էր։ Թնդանօթներու դղրդիւնը եւ գնդակներու սուլոցը խառնւում էին իրար ։ Հայ տեղացիները Դիլմանից եւ շրջակայքից գաղթում էին դէպի ռուսական սահմանը։ Կանայք իրենց երեխաներով եւ բեռներով։ Իսկ դրա դիմաց կարգ կանոնով զինեալ ուժերը յառաջ էին գնում։ Լացն ու երգը, ահն ու յանդգնութիւնը իրար բախւում էին ։

Ապրիլ 18ի լուսածագին տեղի ունեցաւ դիրկընդխառն կռիւը ։ Երկուստեք մէջ–տեղ եկան սուիններով, ձեռնառումբերով, սուրերով եւ ատրճանակներով։ Իսկ տաճկական Համիտիէ զօրամարմինը որ կազմուած էր մեծ մասամբ Քիւրտերից, ցոյց տուեց իր անգթութիւնը, վիրաւոր զինուորների տալով վերջին հարուածը եւ կողոպտելով ։ Այդ կռուին վիրաւորուեց Նազարբէկեանի սպայակոյտի ղեկավարը, գնդապետ Զէնկեւիչ ։

Այդ կռուի վերջաւորութեան պզտիկ տարածութեան վրայ գտնուեցին աւելի քան հազար տաճիկ սպանուածներ ։

Ապրիլ 19ի առաւօտը Դիլմանը կրկին անցաւ Ռուսերի ձեռքը։

Այս մեծ յաղթանակից յետոյ զօրավար Նազարբէկեան մինչեւ Դեկտեմբեր շարունակելով կռիւները հալածեց Թուրքերը մինչեւ Ալաշկերտ, մօտաւորապէս 850 քիլոմեթրի վրայ, ունենալով իր հրամանին տակ չորրորդ Կովկասեան զօրամարմնի ուժերը ։

Եթէ չպատահէր Ռուսաստանի յեղափոխութիւնը, ուրիշ ուղղութիւն կը ստանար հայ ժողովրդի ճակատագիրը եւ միանգամ ընդ միշտ կը պահէին այն չորս վիլայէթները, որոնք շնորհիւ Նազարբէկեանի յաղթութիւններին մինչեւ պատերազմին վերջը իր ձեռքին էին։

Դիլմանի յաղթանակի համար Նազարբէկեանը պարգեւատրուեց Ս. Գէորգի չորրորդ աստիճանով։ Իսկ Ֆրանսական կառավարութիւնը Դիլմանի հերոսին նըւիրեց «Մետայլ միլիթէր»։ Զօրավարը, ունէր նաեւ բոլոր զինուորական չքանշանները մինչեւ Ս. Աննայի առաջին աստիճանը սուրերով։ Ստացել էր նաեւ յունական զինուորական խաչը ։

Նազարբէկեանի զինուորական յատկութիւնները գնահատուած էին նոյնիսկ իր թշնամիների կողմից ։ Երբ հայ-թրքական պատերազմին վերջ տրուեց, Խալիլ փաշան եկաւ Երեւան, «տեսնելու այն մարդուն՝ որ երկու տարուայ ընթացքում անընդհատ պարտութեան էր մատնել թըրքական բանակը »։ Այս բառերով էր որ հայ զօրավարին ողջունեց Խալիլ փաշան իրեն ի պատիւ տրուած ճաշին։ Նազարբէկեան պատասխանեց հետեւեալը, «Մինչեւ հիմա մենք ձեզ հարուածում էինք, իսկ հիմա դուք մեզ. իսկ որանից յետոյ Աստուած գիտէ »։

Աւելի ուշ, Պոլսում մի ուրիշ Տաճիկ հրամանատար Քեազիմ Կարա Պէքիր փաշան եւս խոստովանած է իր մէկ զեկոյցին մէջ, որ տեղի ունեցել է Հարպիէի զինուորական վարժարանում, «Կռուի մէջ մեծ նշանակութիւն ունի որակը, ինչպէս տեսնուեցաւ հայկական փոքրաթիւ բանակում, երբ զօրավար Նազարբէկեանի հըրամանատարութեան տակ գտնուող քաջարի զինուորները, որ մեր դիմացն ունէինք, յաղթանակը տարին 1918ի Հայաստանի կռիւների մէջ »։

Երկու տարուայ ընթացքում ես նրան մօտից տեսել եւ հիացել եմ Երեւանում։ Այդ փառահեղ դէմքով, սպիտակ գլուխով անձնաւորութիւնը որ յիշեցնում էր Գուտուզոֆին (Նափոլէոնի յաղթողը) ։

Մեր սպարապետը ձգում էր ամէնքի վրայ շատ խոր տպաւորութիւն։ Իր գովքը հիւսած է նաեւ Աւետիք Ահարոնեան ։

Ռուսական բանակի անուանի հրամանատարներէն Ն. Բարաթոֆ, 1931ին Նազարբէկեանի յիշատակին տեղի ունեցած սգահանդէսի մէջ, որակել է նրան «Կովկասեան բանակի արծիւ», աւելացնելով որ հանգուցեալը բիւրեղի պէս մաքուր եւ ազնիւ սպայ էր իր պարտականութեան, սիրուած՝ ամէնքի կողմից ։

Յ. ԱԲԱՔԵԼԵԱՆ

" ԱՆԴՐՇԻՐԻՄԵԱՆ ՁԱՅՆԵՐ "

Կարճ, կտրուկ եւ տրամաբանական ։ Այս երեք բառերը զորս առենէ մը ի վեր կը ջանայի գործածել Յառաջի մէջ, յարմար առիթով մը, տեղ կը գտնեն Պօղոս Սնապեանի սոյն գրքոյկով ։ Փոքր՝ իր ծաւալով, կտրուկ եւ տրամաբանական՝ իր բովանդակութեամբ։ Կուրգէն Մահարիի մէկ անյաջող յօդուածը սնունդ տուած է Պօղոս Սնապեանի գրչին, որ մօտ հարիւր էջերու մէջ, ձաղկած է խորհրդահայ բանաստեղծին մէկ դրութիւնը, ուր բարտիներու ու սպիտակ ուսերով պստիկ աղջիկներու սիրահար Մահարին ապարէզ կը կարդայ Դաշնակցականամետ գրողներուն եւ յատկապէս Պ. Սնապեանին, որ դադրին Եղիշէ Չարենցը չատագովելէ եւ, մասնաւորաբար Չարենցի երգերուն մէջ, Թաքուն «ազգայնամոլ» միտքեր որոնելէ, ինչպէս նաեւ համայնավարութեան հանդէպ անոր կատարած այլթաքումները մատնանշելէ ։

Հոս տեղը չէ բացատրելու թէ փաստաբու ո՞ր հիման վրայ Մահարիի յօդուածը եկած է իր խոցելի եզրակացութեան։ Սնապեանի գիրքը կատարած է այդ գործը եւ առողջ տրամաբանութեամբ մը՝ թուած այդ փաստերուն անհեթեթութիւնը։ Բայց հոս տեղն է արձանագրել մեր ցասումը հանդէպ բանաստեղծի մը, որ էր ու կը մնար, «Վահան Տէրեանի հեզամրմունջ առուակէն՝ Չարենցի շառաչուն ջրվէժը տանող ծածուկ կամուրջը» Աւաղ, իր վերոյիշեալ յօդուածին մէջ ոչ Տէրեան կայ, ոչ ալ Չարենց, այլ կուսակցական Մահարին՝ ընկերներու բացարձակ մեծամասնութեամբ նշանակուած քարտուղարը ։

Ինչ ողբերգութիւն պիտի ըլլար մեզի համար եթէ, շնորհիւ Մահարիներուն, համոզում գոյացնէինք թէ խորհրդային վարչաձեւը կ'այլափոխէ հայ մարդը եւ անոր էութիւնը բնորոշող յատկանիշները կը դատարկէ։ Մենք որ հաւատացած էինք թէ հայրենիքի մէջ ապրելու երջանկութիւնը ունեցող մարդիկ, մեր լեռներուն բուրմունքով արբեցող Հայեր, չեն կրնար իրենց սրտի մութ ծալքերուն մէջ չունենալ սիրոյ յոյզեր մեզի համար, հայրենիքի կարօտով ու անոր չհասնելու մորմոքով ապրող սերունդներուս համար։ Դեռ երէկ էր, որ Սփիւռքահայ ուրիշ գըրիչ մը, արդար զայրոյթով՝ բայց եւ բանաստեղծական եզակի թռիչքով կը պատասխանէր Արովի մը բանդագուշանքներուն։ Քամիին տուած էինք Արովի մոլուցքը եւ էջը դարձուցած ։ Բայց ահա վաւերական ուրիշ բանաստեղծ մըն է, որ կ՚՚իջնէ այսքան ցած ու կը հասնի Արովի այն հին ու ցամքած առուակին, անոր մէջ թափելու քիչ մը մաղձ, որպէսզի չարունակուի աւանդութիւնը ։

Ո՞ւր է վեհութիւնը այս բոլորին մէջ Ո՞ւր է այն ոգին, ուրկէ կը սերին բանաստեղծին թռիչքները, որոնք անտեսելով մացառներու տակ թաքնուած ճահիճները, կը սլանան դէպի աղբիւրը լոյսի։ Բայց ահա, մոլախինդ կիրքեր, անպիտան քերթուածներ, եւ այս բոլորին հետեւանք՝ փշոտ ճանապարհներ։ Ա՞յս պիտի ըլլար մեր սերունդին վիճակուած ժառանգը ։ Անողոք ճակատագրի մը տառապայման հեգնանքը, կարծես, իր խաղը կը փորձէ մեր գոյութեան վրայ։ Բայց ինչո՞ւ այս տրտունջները ։ Միթէ կարելի է պատրանքներով սնանիլ ու գոյ հաւատալ թէ աւանդութիւն դարձած ... կռուանները, — յղի՝ մեր սերունդին ցաւերով, – անգամ մը եւս պիտի ճախրէ դէպի երկիր, ու մեր ձայնը պիտի հասնի ... նեն, բարտիներուն տակ, երկնային ... տանքներով զինովցած, Մահարիներուն ...

Կար ժամանակ, երբ մեր սիրտերը պատրանքներու տեղ ջերմ հաւատքով կը սնանէին ։ Շնորհիւ Մահարիներուն, ...

UN PEUPLE

qui ne veut pas mourir

6

Les alliés ripostèrent en reconnaissant *de facto* les trois Républiques transcaucasiennes le 15 Janvier 1920. C'est alors que les Anglais tentèrent de réaliser un grand dessein de destruction à peu près totale de l'Etat turc renaissant. Le traité de Sèvres (1er Juin 1920) reconnaissait à la Grèce de vastes territoires en Asie Mineure, tandis qu'il reconstituait une grande Arménie, qui comprenait aussi bien les anciens territoires ottomans que les anciens territoires russes. Le 10 Août 1920, la République arménienne était reconnue *de jure*. Mais le grand dessein échoua par suite de la déroute militaire des Grecs. Néanmoins, le 22 Novembre 1920, un arbitrage du Président Wilson fixa les frontières de la nouvelle Arménie en lui attribuant environ 80.000 kilomètres carrés de territoires turcs au-delà de la frontière de 1914. Mais l'arbitrage de Wilson était lettre morte avant même d'avoir reçu un commencement d'application. En effet, dès Septembre 1920, les armées turques victorieuses des Grecs, attaquaient la République arménienne.

L'ARMENIE SOVIETIQUE

Finalement le sort de l'Arménie fut fixé par le traité d'Alexandropol, le 2 Décembre 1920. Les Arméniens renonçaient au district de Kars, qui avait pourtant fait partie de l'empire russe entre 1878 et 1914 et reconnaissaient qu'il n'existait nulle part en Turquie de majorité arménienne. Le traité turco-arménien fut confirmé par le traité soviéto-turc signé à Moscou le 16 Mars 1921. Dès le 3 Décembre 1920, en effet, l'Arménie avait été proclamée République soviétique. La frontière antérieure à 1878 est ainsi devenue définitive et la neutralité de la Turquie pendant la seconde guerre mondiale n'a pas permis de la modifier.

Le 12 Mars 1922, l'Arménie, la Géorgie et l'Azerbeïdjan furent associées pour constituer la République socialiste soviétique fédérale de Transcaucasie qui, le 30 Décembre 1922, devint partie intégrante de l'U.R.S.S. La Constitution du 5 Décembre 1936 prononça la dissolution de la Fédération transcaucasienne. Désormais l'Arménie, comme la Géorgie et l'Azerbeïdjan, est l'une des Républiques qui forment l'Union Soviétique. Elle compte environ 20.000 kilomètres carrés avec plus d'un million et demi d'habitants, dont 80 % sont Arméniens. Mais le nombre des Arméniens qui habitent d'autres parties de l'Union Soviétique est sensiblement plus élevé que celui des Arméniens fixés en République d'Arménie. Du reste, des Arméniens sont établis dans le monde entier, et notamment en France. L'Union Soviétique, depuis 1945, a libéralement accueilli dans la République d'Arménie tous ceux des Arméniens dispersés qui ont voulu retourner dans leur pays.

Car aujourd'hui, cette Arménie soviétique est bien la seule terre au monde où les Arméniens vivent librement (1) sur le sol ancestral. Ses deux grandes villes : Erévan, la capitale et Alexandropol, qui se nomme aujourd'hui Leninakan, ne cessent de se développer. Erévan est le siège d'une Université arménienne et la République ne compte pas moins de 11 autres Instituts d'Enseignement supérieur. Les écoles primaires et secondaires assurent à l'ensemble de la population un enseignement en langue arménienne. On peut donc affirmer qu'après de trop longues et cruelles tribulations, l'antique Arménie est enfin ressuscitée. Certes la République d'Arménie est bien loin de couvrir l'ensemble des territoires qui furent autrefois fécondés par le génie arménien et de très nombreux Arméniens sont désormais fixés dans de nouvelles patries qu'ils honorent par leur travail, leurs talents et leur loyauté.

Il n'en faut pas moins reconnaître [que] l'Union Soviétique a su faire honneur [aux] engagements pris autrefois par la Rus[sie] tsariste (1), et que celle-ci ne s'était pas s[ou]ciée de tenir. Telle est la conclusion d'[une] longue et douloureuse histoire où l'on ne s[ait] s'il faut admirer davantage l'indompt[able] fidélité des Arméniens à leurs traditions [mil]lénaires ou leur merveilleuse aptitude à s'a[dapter] aux situations les plus difficiles. [Si] la grandeur d'un peuple se mesure moins [au] nombre de ses enfants qu'à la marque q[u'il] a laissée dans l'histoire du monde, le peu[ple] arménien, toujours à la charnière de civili[sations] rivales et ne cédant jamais, est à c[oup] sûr un très grand peuple, dont le rôle [n'est] certainement pas terminé.

JACQUES MADAULE

(*Fin*).

« Europe » Février-Mars 1961.

(Voir *Haratch* des 23, 24, 25, 26 et ... Février).

1) *N.D.L.R. - « Haratch » : Nous re[gret]tons de n'être pas d'accord sur ce point [avec] l'éminent historien. . .*

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»

ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒՆ

ՀԱՐԷՄ – ՍԷԼԱՄԼԸՔ

Հարէմ – Սէլամլըքի սովորութիւնը կը շարունակուի ոչ միայն Սվասի, այլ եւ Անատոլուի բոլոր կարեւոր կեդրոններուն մէջ: Ապացոյցը այն որ, 1961ին իսկ, Անատոլուի պորտին վրայ, մզլօտած գլուխները որոնք իրենց ապուշ թթուացութիւնը տարածած են սինեմաներէն ներս:

Սինեմայի աչքերուն համար գլխաւոր մտահոգութիւնը այս ծեծուած հաւատամքէն աւելի՝ յաճախորդ որսալու հարցն է: Բայց ինչ իրաւունք ունի սինեմայի աչքը մը ճեղքեր բանալու կամ առ նուազն խորացնելու արդէն իսկ բացուած ճեղքերը ընկերային կեանքէն ներս: Հարկ է ըսել թէ այդքանը նկատելի քաջութիւն է սինեմայի վաճառականի մը համար: Այդ իսկ պատճառաւ չեմ կարծեր թէ միայն վաճառականի մը խելապատակէն ելած ըլլայ այս կարգադրութիւնը: Հաւանաբար դուրսէն եկած է գաղափարը:

Ահա թէ ինչո՛ւ կառավարութիւնը ձեռնարկեց խաւարամտութեան, եւ պայքարելու խաւարամտութեան դէմ: Մեծ ճըկունութեամբ յաջողեցաւ կիներուն կըռնակէն հանել «չարշաֆ»ը, հիմնել նախակրթարաններ եւ անոնց ուսուցչական կազմին համար օգտագործել պահեստի սպաներ:

ԱԼԼԱՀԻ ԿԱՄՔԸ Կ'ԸԼԼԱՅ

Սվասի գիւղերէն մէկուն սրճարանը նստած՝ կը խմէինք ընտիր սուրճը, զոր քէհեան պատրաստած էր մեզի համար: Ներս մտաւ յանկարծ երիտասարդ մը՝ շունչը շունչին, խօսքը ուղղելով մուխթարին՝ պոռաց.

— Կը մեռնի կոր, աղաս… կը մեռնի կոր: Կինս գնաց, հասէք …:

Ամէն ոք իր ակնարկը կեդրոնացուց գէշ լուրի այս առաքեալին վրայ: Առաջին սթափողը մուխթարը եղաւ դարձեալ.

— Ինչ կ'ըսես, Ալի, ըսաւ, կի՞նդ կը մեռնի …

Ու խօսքը չաւարտած ցատկեց իր տեղէն: Մուխթարին հետեւեցան միւսները:

Այդ պահուն ակնարկս գնաց ծերունիի մը, որ ճիշդ դիմացս նստած էր: Հարցուցի.

— Ի՞նչ է, պապա, ծանր հիւա՞նդ մը կայ:

Ծերունին երկար շունչ մը փչեց ու յարեց.

— Ինչ բան մը պատահեցաւ հաւանաբար: Ալիի կինը յղի է, այս գիշեր պիտի ծնի կարծեմ:

— Այդտեղ վախնալիք ի՞նչ կայ պատասխանեցի անդիտակցաբար, դայեակ մը կը կարգադրէ այդ գործը:

— Դայեա՞կ ըսիր …: Ատիկա ո՞վ է: Այս գիւղին մէջ զայն ճանչցող կա՞յ արդեօք: Մա՛հը ամէն վայրկեան մեր գլխուն վրայ է, զաւակս, դուն ի՞նչ կ'ըսես:

— Բժի՞շկ ալ չունիք:

— Բժիշկը ինչ գործ ունի հոն՝ ուր դայեակ մը անգամ չկայ:

— Լաւ, բայց եթէ գաւառին կեդրոնը հեռաձայնէք, բժիշկ մը չե՞ն ղրկեր:

— Կը ղրկեն, ու կուգայ անշուշտ, բայց ո՞ւր է այն հեռաձայնը՝ որ բժիշկը պիտի հրաւիրէ:

— Ժամ առաջ լուր մը ղրկեցէք:

— Լուրը աւելի ձիով երեք ժամէն իր տեղը կը հասնի: Հապա վերադա՞րձը: Երեք ժամ ալ ըսենք վերադարձ: Մանկիկը կը սպասէ՞:

— Բայց ի՞նչ ըրիք հիւանդացողներուն համար մինչեւ հիմա:

— Ոչինչ: Ալլահի կամքը կ'ըլլայ:

Այո, Թուրքիոյ մէջ հարիւր գիւղի համար 14 դայեակ եւ ութ բժիշկ կը հաշուուի: Եթէ նկատի առնենք որ ատոնց 90 առ հարիւրը կեդրոնացած է քաղաքներու եւ մեծ գաւառներու մէջ, անդին կը մնայ պզտիկ թուանշան մը, որ լուրջ խորհրդածութիւններու կը մղէ:

Վերջին տարիներու ընթացքին՝ միլիոններով աւելցած է Թուրքիոյ բնակչութիւնը: Եւ եթէ ապագային համար ուզեն բազմապատկել զայն, հարկ է ամէն քաղաքակիրթ մարդու նման տառացի կատարել կարգ մը անհրաժեշտ պարտականութիւններ:

×

Հօճա Նասրէտտին օր մը դէտի մը եզերքը նստած հողէ մարդիկ կը շինէ ու կը շարէ քովէ քով:

— Ի՞նչ է, Հօճա, խեր ըլլայ: Ինչ կը բանիս այդտեղ, կը հարցնեն զինք գործի վրայ տեսնող բարեկամները:

Հօճան, որ օրերէ ի վեր անօթի է, կը պատասխանէ.

— Փորդ չկարենալ կշտացնելէ ետք, շինէ եւ քովէ քով շարէ:

Ասիկա Հօճային պատմութիւնն է: –

Անատոլուի քառասուն հազարի մօտ գիւղերուն գրեթէ կէսը դպրոց չունի: Բնակչութեան 70 առ հարիւրը գրել կարդալ չի գիտեր: Անտառները օրերով, ամիսներով այրեցան, հողը՝ անխնամութեան պատճառաւ հետզհետէ կորսնցուց իր բարեբերութիւնը:

Առողջապահական կեդրոններ, հիւանդանոց, բուժարան, նախնական դարմանումի վայրեր չկան գիւղերուն մէջ: Հինգ փարանոց հիւանդութիւն մը պատճառ կը դառնայ հարիւրաւորներու մահուան: Կայ մեծամասնութիւն մը, որու առողջական վիճակը գոհացուցիչ չէ: Սանկ քննութիւն մը կատարեցէք Անատոլուի գիւղերուն մէջ եւ հարցուցէք մեռնող կիներու մահուան պատճառը: Որդեծնութեան առեն մեռաւ՝ պիտի պատասխանեն ձեզի: Իսկ շնորհաւորութիւններու կ'արժանանան իրենց մօրը մահէն ետքը վերապրող մանուկները: Հիւծախտը ախոյենութեան նոր մըցանիշեր կը հաստատէ: Հիւանդանոց կամ չկայ, կամ եղածները բաւական չեն: Կարգ մը գաւառներու մէջ հիւանդանոցներ, կարգ մը գաւառակներու մէջ ալ բուժարաններ բացուեր են, բայց մեծ մասը իբրեւ շինութիւն միայն կը կանգնի ձեր առջեւ: Բժիշկ չկայ: Նոյնիսկ եթէ բժիշկ ալ կայ, անհրաժեշտ դեղերն ու գործիքները կը պակսին: Կան այնպիսի հիւանդանոցներ, որոնք երկար տարիներէ ի վեր կը կառավարուին միակ վիրաբոյժի մը կողմէ: Երբեմն ալ ուրիշ տեղ կը կոչուի վիրաբոյժը եւ հիւանդանոցը կը փակուի: Աշխարհ մեծ կարեւորութիւն կուտայ ժողովուրդներու առողջութեան: Արդէն առանց առողջ ժողովուրդ կրնա՞ք երեւակայել: Հակառակ այս կացութեան, նորէն կ'աւելնայ ժողովուրդին թիւը ….:

Ըսենք թէ բժիշկը ապահովուած է: Հիւանդանոց ալ կայ: Ամէն ինչ կատարեալ է: Այսինչ գիւղին մուխթարին կինը անհանգստացաւ: Ուրիշներու հիւանդութիւնը շատ մեծ մտահոգութիւն չի պատճառեր անշուշտ: Կը պառկին քանի մը օր եւ երբ առենը գայ՝ կը մեռնին: Աստուծոյ հրամանն է մահը: Բայց ասիկա մուխթարի մը կինն է: Մուխթարին ալ խելքը կը հասնի: Հիւանդութիւնը ի՞նչ է, բժիշկը ի՞նչ է, գիտէ այս բոլորը: Եւ իր կինը անպայման կ'ուզէ յանձնել բժիշկի մը խնամքին: Բայց ահա մեծ արգելք մը կը ցցուի,— ճամբայ չկայ: Գիւղէն գաւառ, քարոտ ու ցեխոտ ճամբայ մը միայն կայ: Քառասուն հազար գիւղին հինգ հազարը ճամբայ չունի, Անատոլուի մէջ: Մանաւանդ ձմեռը, երբ ձիւն տեղայ եւ ամէն՝ կողմ ծածկուի սպիտակ սաւանին տակ: Ալ ոչ եկող կ'ըլլայ, ոչ ալ գացող մը: Ծուղակի մը մէջ կը մնայ մարդ:

Կայ նաեւ ուրիշ դասակարգ մը: Այն որ կը թողու իր գիւղը եւ կը գաղթէ մեծ քաղաքներ: Անօթի թշուառ՝ դժուարաւ կ'ապաստանին երդիքի մը տակ: Այսպիսիները իրենց իսկ ձեռքով կը հաստատեն իրենց ճակատագիրը:

Կեդրոնական Անատոլու այցելա՞ծ էք բնաւ: Կը ճանչնա՞ք Եոզկատը, Մարաշը կամ Մուշլուն՝ օրինակի համար: Ջուր չունին: Քաղաքապետութեանց շէնքը նոր ձեւի բերուած է, բայց նորէն ալ մարդուս քիթը կ'իյնայ հոտէն:

Ելեկտրականութիւն կայ կ'ըսեն, բայց լոյսը երբեմն կը վառի, երբեմն չի վառիր:

Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(4)

ՀԱՅ ԹՈՇԱԿԱՒՈՐ ՍԱՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

(ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ)

« Հայ Թոշակաւոր Սաներու մարմինը» իբրեւ նպատակ ունի օժանդակելու Հայերու մտաւորական զարգացման, թոյլ տալով անոնց իրենց ուսումը ստանալ կամ կատարելագործել Եւրոպայի համալսարաններուն կամ բարձրագոյն դպրոցներուն մէջ:

Կազմակերպութեան մարմինը կրնայ յետ վկայականի (Փոսթ – Կռատուաթէ) թոշակներ տրամադրել որոնց ամէն մէկին գումարը կրնայ հազար տոլարի հասնիլ, այս թոշակներուն համար կրնան իրենց թեկնածութիւնը դնել Միջին Արեւելքի շրջանաւարտները, որոնք Վարպետի մը ղեկավարութեան տակ կ'ուզեն մէկ – երկու տարի տրամադրել գիտական աշխատանքներու բարձրագոյն ուսման կամ հետազօտութեանց հաստատութեան մը մէջ:

Վարչութիւնը պատրաստ է նաեւ քննելու այն դիմումները, որոնք կրնան ներկայացնել «դասաւանդողները» կատարելագործման թոշակներու յատկացման համար, նպատակ ունենալով պատրաստութիւնը այնպիսի անձերու, որոնք յետագային կրնան իրենց ծանօթութիւնները տալ ուրիշներու, որոնք իրենց կեանքը նուիրած են երիտասարդութեան դաստիարակութեան:

Վերջապէս, կազմակերպութիւնը փոխատուութիւն պիտի ընէ երիտասարդ Հայերու որոնք կը փափաքին բարձրագոյն ուսում ստանալ Պելժիոյ մէջ:

×

Թոշակներու կամ փոխատուութիւններու դիմումները պէտք է հասնին մինչեւ 1961 ՅՈՒՆԻՍ 1, հետեւեալ հասցէին.

Monsieur Jean MASURE
Administrateur de l'Oeuvre des Boursiers Arméniens
11, Rue d'Egmont, Bruxelles 5 (Belgique).

հաւատքը դարձած է, հիմա, չոր ու վաբանոտ հարցում մը, որ վերջալոյսի հեռացող լոյսերուն մէջ կը նմանի հողմահար եւ աղօտ պատկերի մը: Այս հարցումը, որպէս աշնան տժգոյն օրերու յաճախանք, դարձեալ ահա մեր սիրտերը կը խոցէ. «Հայրենիքը ծանօ՞թ է արդեօք Սփիւռքի հոգեկան տագնապներուն, մեր իբրեւ Հայ տեւելու պայքարներուն»: Եթէ այո, թող ուրեմն հնչեցնեն արշալոյսը աւետող շեփորը, որպէսզի դարձեալ Արարատեան դաշտին վրայ լսուի կըռունկներուն կանչը եւ Ես ու Դունի անամպ եւ ամուլ հոլովումներուն փոխարէն, ապագայ սերունդներուն բերնին մէջ ծաղկի ՄԵՆՔը: Վասնզի հաւատացած ենք որ մեր ոսկեղէնիկ լեզուի երփներանգ տաղերով, աւելի խոր, աւելի ջինջ պիտի հնչեն, ՄԵՐ հայրենիքը, ՄԵՐ ժողովուրդը, ՄԵՐ մշակոյթը եւ այս պարագային խնդրոյ առարկայ եղող, հայ մեծ բանաստեղծը, Թէկուզ համայնավար, բայց … ՄԵՐ Զարենցը:

ԱՐԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (150)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Այս հարցումով իշխանը դիմեց եւ Թորգոմին, որպէս նորեկի. «Լսե՞լ ես, տղաս, անտառում սպանուած իշխանի մասին»,— հարցրեց Վարազը: Թորգոմի առաջին զգացմունքը եղաւ զարմանքը.— «Ի՞նչպէս է իմացել»,— մտածեց նա ներքին դողով եւ ասաց.—

« Ի՞նչ իշխան է, տէր»:— «Համունի իշխան»,— շեշտեց Վարազը: — «Համունի՞»,— նորից զարմացաւ Թորգոմը եւ կրկին մտածեց. — « Ուրեմն եղել է Համունի իշխանը »: «Համունի, Համունի,— մտմտաց նա եւ գլուխն օրօրեց:— Ոչ տէր, լսած չեմ այդպիսի բան » … Երբ նա իշխանից հեռացաւ՝ սիրտը դողում էր. Թւում էր Վարազը կարող էր կալանաւորել իրեն. բայց յետոյ յիշեց, որ իշխանը Թագաւորից հրաման ունի՝ եկողներից եւ ոչ մէկին չյանձնել տիրոջը, ինչ պարագայում էլ լինի, քանի որ քաղաք մտնողը համարւում է արդէն Թագաւորի մարդ … Այնուամենայնիւ Թորգոմն այդ օրը իշխանի մօտից անմիջապէս տուն չգնաց, այլ շտապեց Ցոլակէփի եւ Վարդանի մօտ: Լսածը պատմելով՝ նա ասաց.

« Եթէ իշխանը ձեզ հարցնի — չգիտէք, այնպէս չէ՞»… «Հարկաւ» եղաւ ընկերների պատասխանը:

Այս նրանց քաղաք գալուց տասն օր յետոյ էր: Բայց ամիսներ անց, Թորգոմը երբեմն յիշում էր այն եւ խոկոյն էլ այդ յուշը վանում իրենից, ջանալով մոռանալ: Եւ մոռանում էր, երբ տարւում էր գործով, զրոյցով կամ երբ լինում էր բազմութեան մէջ: Իսկ նա երբեք մենակ չէր լինում. սովորութիւն էր դարձել, երբ մութն ընկնում էր եւ այլեւս աշխատել հնարաւոր չէր, գնում էր ընկերների, ծանօթների հանդիպելու: Եկած օրից նա ունէր արդէն շատ ծանօթներ, նաեւ հարեւաններ, որոնք երեկոները — ձմեռները մէկի կամ միւսի տանը, իսկ ամառը որեւէ պատի տակ՝ գերանների եւ քարերի վրայ, հաւաքւում էին զրոյցի, եւ զըրուցում էին երկար, ամէն ինչից. երիտասարդները երբեմն երգում էին այն երգերը, ինչ երգել էին իրենց շէներում՝ մեծ տօներին, հարսանիքներին կամ դաշտային աշխատանքների ժամանակ: Իսկ ընդհանրապէս հին եկողները պատմում էին իրենց գլխով անցածը, նորեկները՝ իրենց: Մէկն, օրինակ, պատմում էր, թէ երկար ժամանակ որոշել էր փախչել, բայց հնար չէր գտել եւ մի օր էլ, ի վերջոյ, վճռել էր փախչել մանգաղը ձեռին տիրոջ դաշտից, եւ ոչ ոք չէր կասկածել, թէ փախչում է: Մի ուրիշն ասում էր, թէ իրեն հարկադրեց հեռանալ այն, որ տէրն ստիպել էր ամուսնանալ յղիացած աղջկայ հետ:

— Առերես համաձայնեցի, բայց չկամեցայ ուրիշի զաւակի հայր լինել, եւ փախայ նոյն օրուայ գիշերը:

Թորգոմը, ինչպէս եւ Ցոլակէփն ու Վարդանը, գրեթէ միշտ ներկայ էին լինում այդ զրոյցներին, հաւաքոյթներին եւ հեռանում էին այն ժամանակ, երբ բոլորը ցրւում էին քնելու:

Այդ օրն էլ, այսինքն՝ իշխան Վարազին հանդիպելու օրը, երբ Թորգոմը մինչեւ մթնշաղ աշխատեց իր տան բարձրացած պատերի վրայ, մութն ընկնելուց յետոյ, ըստ սովորութեան, գնաց ծանօթների այդ հաւաքատեղին՝ հանգստանալու եւ զրուցելու: Հաւաքավայրը հեռու չէր. դա մեծ կացարանի պատի տակն էր, այնտեղ ուր գերաններ էին թափուած: Խաղաղ աստղալոյս գիշեր էր: Թորգոմը հասաւ այն պահին, երբ նորեկ տիրափախները պատմում էին, թէ նախարարները այժմ, Աւանի դէմ զայրացած, հսկողութեան այնպիսի կարգ են սահմանել, որպէսզի առաւել դժուարացնեն ծառաների փախուստը. հիմա հարեւան նախարարը հսկում էր հարեւանի մարդկանց, որ իր հողով չանցնեն, եւ, մի բան նկատելիս, իմացնում է հարեւանին կամ պարզապէս կալանաւորում փախչողին:

Այս պատմում էր Վանանդից եկած մէկը: Իսկ Վանից փախած մի քարագործ պատմեց, թէ ինչպէս իր տէրը՝ Արծրունեաց Մերուժան իշխանը պահականներ է շինել մեծ ճանապարհների վրայ, որ հեռացողին կալանեն կամ «տասակեն»:

— –Եւ բռնուածին կը խոշտանգեն ու կը սպանեն չարաչար,— աւարտեց քարագործը:

Լսելով այս՝ լռութիւն իջաւ մի վայրկեան, ապա ունկնդիրներից մէկը, մի տիրափախ, բացականչեց.

— Օ, եթէ նորից ընկնենք մեր տէրերու ձեռք… Եթէ չսպանեն՝ կը խեղդեն աշխատանքով, կը մեռցնեն քաղցած:

— Էհ, աշխատանքն այստեղ էլ թեթեւ չէ,— տնքաց մէկը:

— Բայց Թագաւորը խոստացել է մեզ պահել ազատ, չառնել տուրք ու տուգանք,— աւելացրեց մի ուրիշը: Իսկ մի երրորդը նկատեց:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Լեւոն Քանթարճեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Քանթարճեան, եւ զաւակը, Օր. Մարի Քանթարճեան, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Քանթարճեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Սարգիսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մազմանեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Ֆէնճեան, Յակոբեան, Փափազեան, Շիպեան եւ Տըրէն ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆի

(Պանտրմացի)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Փետրուար 26-ին, իր բնակարանը Սէնթ-Գրիս։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Չորեքշաբթի (Մարտ 1) ժամը 14.15ին։ Հաւաքուիլ բնակարանը՝ 20 պիս, Րիւ Պերանժէ (Սէնթ-Գրիս), ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։ Թաղումը ժամը 15.15ին։

Կառ. տիւ Նորէն կառախումբ ժամը 13.25ին (Սարսէլ, Սէնթ Գրիս)։

Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին, Քառէի վերնայարկը։ Նիւթ՝ վիճաբանական՝ «Հայ կուսակցութիւններու ծագումը եւ իրենց դերը հայ ճակատագրին հանդէպ»։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 4.30ին, Հայկական ծէսով պատարագ Անիէռի Սէնթ-Ժընըվիեւ մատրան մէջ։

19, Rue de la Station, ASNIERES.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Վիէնի մէջ, կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.-ի կողմէ, այս Կիրակի Սէրքըլ Կաթոլիք սրահին մէջ, ժամը երեքին։

Մեծ պատրաստութեամբ, կը ներկայացուի «ԿՈԹՆԱԿ»ը, ողբերգ. ? արարով։ Հեղ. Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, զեկավարութեամբ եւ դերակատարութեամբ Սարգիս Քէփէնէկեանի եւ իր խումբին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, հանգուցեալ Զօհրապ եւ Գեղամ Գօզոսեանի մահուան եօթներորդ և հինգերորդ տարելիցներուն հոգեհանգիստի առթիւ. Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան քսան Ն. Ֆ. եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Տէրոյեան, Տէր եւ Տիկին Գօզոսեան, Տէր եւ Տիկին Գասպարեան տասնական Ն. Ֆ. եկեղեցւոյ։

× Հանգուցեալ Կուլինար Աւագեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչեան, Տէր եւ Տիկին Սահակեան տասնական Ն. Ֆ. եկեղեցիին եւ տասնական Ն. Ֆ. Գուլվար Օտտոյի Կապ. Խաչի մասնաճիւղին, Գուլվար Օտտոյի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին, 20 Ն. Ֆ. եկեղեցիին, Տէր եւ Տիկին Միրոյեան տասը Ն. Ֆ. Կ. Խաչին։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Յոյներու սրահը, 5 Րիւ Պոնֆուա։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Աղբիւր Սերոբ-Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքավայրը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ, Ն. ՍԵՐՈՒՆԴԻ եւ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Եկեղեցիին սրահը

Նիւթ.— «Արտասահմանի Հայութեան մտահոգութիւնները եւ առաջադրութիւնները»։

Մուտք կը տրուի ներկաներուն։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
2
ՄԱՐՏ
JEUDI
2 MARS
1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9042 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4843

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ԽԱՂԱՂ ԼՈՒԾՈՒՄ

Միանգամ ընդ միշտ վերջ տալ Ալժերիոյ պատերազմին եւ վերահաստատել խաղաղութիւնը հիւսիսային Ափրիկէի մէջ։

Այս հիմնական նպատակին կը ձգտի Զօր. տը Կոլ իր իշխանութեան գլուխ գալու օրէն սկսեալ ։

Ու հետեւողական իր ընդգրկած քաղաքականութեան, աշխատանք կը տանի ծրագրուած մեթոտով եւ սատրճանակաւոր կերպով՝ հասնելու համար իր առաջադրած արդիւնքին ։

Այս ճամբուն վրայ իրեն հետ է Ֆրանսայի հանրային կարծիքը, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, ինչպէս ցոյց տուաւ Յունուար 8ի հանրաքուէն, պերճախօս թիւերով ։

Ժողովրդավար կարգերու տակ «ինքնորոշման» իրաւունքը ամէնէն ազատական գրութիւնն է, ազգային հարցերը լուծելու համար ։

Հանրապետութեան նախագահը այդ սկզբունքով ճամբայ ելաւ, դրական եզրակացութեան մը յանգելու համար Ալժերիոյ ցաւոտ խնդրին մէջ ։

Անոնք, որ իրենց անկախութեան համար կը կռուին, չէին կրնար մերժել նրման սկզբունք մը։ Մանրամասնութեանց մէջ է միայն, որ տարակարծիք են կողմերը ։

Արտաքին ազդակներ կարեւոր դեր մը կը խաղան Ալժերիոյ մէջ ։

Համաշխարհային երկրորդ պատերազմէն վերջ ազգայնական շարժումը վարակիչ դարձաւ Ասիոյ եւ Ափրիկէի ժողովուրդներուն մէջ, որոնք մինչ այդ կ'ապրէին օտար պետութեան մը թեւարկութեան կամ հովանիին տակ ։

Անոնցմէ շատեր արդէն իսկ տիրացած են իրենց անկախութեան, ոմանք կռիւով, ուրիշներ — որ մեծամասնութիւնը կը կազմեն — խաղաղ միջոցներով, տիրական պետութեան հետ բանակցութեանց ճամբով ։

Իրերու ներկայ կացութեան մէջ դժուար է պահպանել նախկին գոյավիճակը հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, ուր Ալժերիոյ երկու անմիջական դրացիները՝ Թունուզ ու Մարոք՝ անկախ են արդէն տարիներէ ի վեր ։

Ալժերիան կը ներկայացնէ բացառիկ հանգամանք մը։ Հարիւր երեսուն տարուան վաստակ մը ունի Ֆրանսա այդ հողամասին վրայ, որուն զարգացման համար միլիառներ է ծախսած։ Մէկ միլիոն Ֆրանսացիներ տուն - տեղ են եղած հոն, իրենց անցեալով ու ներկայով կապուած են Ալժերիոյ եւ կ'ուզեն նաեւ այնտեղ ապրիլ ապագային։ Եկուորներ չեն համարուիր այլեւս անոնք, որ իրենց ճակատագիրը կապած են այդ երկրին հետ ։

«Համակեցութիւնը» աւելի քան երբեք գործադրելի է Ալժերիոյ մէջ։ Այս նպատակին կը ձգտին այժմ բոլոր անոնք, որ հայրենասիրաբար կ'ուզեն լուծում մը գտնել ալժերական խնդրին ։

Եօթը տարիէ ի վեր բաւական ճամբայ կտրուած է ։ Որոշ յեղաշրջում առաջ եկած է կողմերու մտայնութեան մէջ։ Փորձը ցոյց տուաւ, որ կարելի չէր զէնքով հասնիլ վճռական արդիւնքի մը ։

Խաղաղ բանակցութիւնները աւելի լաւատես հեռանկարներու խոստումն ունին իրենց մէջ ։

Այդ է պատճառը, որ այժմ ճամբան հարթուած է արդէն՝ կողմերու միջեւ ուղղակի բանակցութեամբ լուծելու համար վէճը։

Թունուզի Հանրապետութեան Նախագահ Հապիպ Պուրկիպայի գլուխ - գլխի խօսակցութիւնը Զօր. տը Կոլի հետ մեծապէս դիւրացուցած է երկուստեք պատուաւոր կարգադրութեան մը կարելիութիւնը :

Սահարայի հարցը որոշ դժուարութիւններու դուռ է բացած, քարիւղի հարուստ հանքերուն պատճառաւ։ Բարի կամեցողութեամբ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան մը գալ, ապահովելով կողմերու փոխադարձ շահերը :

Խնդիրը հասունցած է այլեւս։ Ֆրանսայի ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէ խաղաղութեան վերահաստատումին :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖԷՐԱԹ ԱՊՊԱՍ ՌԱՊԱԹ ՉԷ ՀԱՍԱԾ

—o—

ՊՈՒՐԿԻՊԱՅԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երեքշաբթի արշալոյսէն սկսեալ եւ ամբողջ օրուան տեւողութեան Մարոքի ժողովուրդը աղօթած եւ լացած է Թագաւորին համար։ Սրտաճմլիկ տեսարաններ պարզուած են արքայական պալատի մզկիթին եւ փողոցներուն մէջ, ուր, ժողովուրդը մասամբ յուզուած, մասամբ ալ մահմետականներու սովորութեան համաձայն աղեկտուր ճիչեր արձակած, մազեր եւ հագուստներ փետած է։ Ցուցարկաւորներէն շատեր նուաղած եւ հիւանդանոց փոխադրուած են ;

Արքայական պալատի մզկիթին մէջ է որ տեղի ունեցած է Թագաւորին թաղման արարողութիւնը։ Նոր Թագաւորը՝ Հասան Բ. ներկայ գտնուած է ընտանիքին անդամներով։ Ժամը 15.10 անց, Մոհամմէտ Ե.ի դագաղը մզկիթէն դուրս հանուած եւ հրետանի կառքի մը վրայ զետեղուած է։ Ճամբու անցքին հաւաքուած անթիւ ժողովուրդը լաց ու կոծով դիմաւորած է իր Թագաւորին մեռելակառքը, ինչ որ եթէ մէկ կողմէ ցոյց կուտայ Մոհամմէտ Ե.ի վայելած ժողովրդականութիւնը, միւս կողմէ մահմետական մոլեռանդութեան մէկ պատկերն է ։

Ցուցարկաւորութեան եւ թաղման արարողութեան ներկայ գտնուած են պետական դէմքեր, դիւանագիտական ներկայացուցիչներ եւ Փարիզէն յատուկ ժամանած Թունուզի նախագահը՝ Պուրկիպա։ Օրուան կարեւոր բացական էր՝ Ֆէրաթ Ապպաս որ, յարդ չճշդուած պատճառներով յուղարկաւորութեան չէ հասած ; Ներկայ եղած են Բենպելլի կողմէ իր շրջան դեսպանը՝ Հարիմըն, տը Կոլի կողմէ՝ Ժօֆրուա տը Քուրսէլ։ Խրուշչեւ իր ցաւակցական հեռագրին մէջ շեշտած է. «Գիտակից ենք այն ճիգերուն զորս Մոհամմէտ Ե. ի գործ դրաւ իր երկիրը ազատագրելու համար գաղթատիրական լուծէն » :

Փարիզ, Էլիզէի պալատին երկու դրօշակները կէս պարզուած էին ամբողջ օրը իբրեւ սուգի նշան ;

Պուրկիպա Օռլիէն մեկնելէն առաջ արաբերէն եւ ֆրանսերէն յայտարարութիւններ ըրաւ։ Առաջինը վերապահուած էր Թունուզի ձայնասփիւռի կայանին, զալով բովանդակութեան քանի մը աննշան բայց յատկանշական տարբերութիւններ կան երկու բնագիրներուն մէջ : Թունուզի ժողովուրդին խօսելով ըսած է.

— «Կ'ուզեմ դիտել տալ թէ արդիւնաւէտ հանդիպում մը ունեցայ Զօր. տը Կոլի հետ»։ Ապա աւելցուցած է.— «Այս հանդիպումին շօշափելի արդիւնքները պիտի տեսնենք ի մօտոյ։ Մէկ - երկու ամիս սպասելու պէտք պիտի չըլլայ, քանի մը օրուան հարց է : Տը Կոլ մեծ պատասխանատուութիւն մըն է զոր կը ստանձնէ, ամէն ոք գիտէ թէ ինչ մեծ ընդդիմութեան կը հանդիպի այս առաքելութեան մէջ։ «Տը Կոլի յաղթանակը ալժերացի ժողովուրդին յաղթանակը պիտի ըլլայ, այսինքն, Ալժերիոյ անկախութեան իրագործումը ։ Թերեւս պիտի նշանակէ նաեւ արաբական մեծ Մաղրէպի մը ըստեղծումը » ;

Խօսքն ուղղելով ալժերացի ըմբոստներուն ,երկու յայտարարութիւններուն մէջն ալ Պուրկիպա շեշտած է.— «Այս մեծ աշխատանքին մէջ (անկախութեան) պէտք է որ զատորոշեն, երկրորդականը կենսականէն, կարեւորը անհրաժեշտէն եւ դիւրացնեն Զօր. տը Կոլի յաջողութիւնը » :

Արաբական բնագրին մէջ կ'աւելցնէ .— Իմ պարտականութիւնս է զգուշացնել զիրենք։ Մեծ պատասխանատուութիւն մը կայ նաեւ ալժերացի ղեկավարներուն ուսերուն վրայ, պէտք է իրենք ալ իրենց մասնակցութիւնը բերեն, արգելքներ չըհանեն, մանրամասնութեանց չկապուին ։ Պէտք է դիւրացնել հակառակորդին աշխատանքը որպէսզի յառաջանայ » :

Ըստ դէտերու կարծիքին, միայն արաբերէն ձայնասփռուած բնագրին մէջ, Պուրկիպա շատ աւելի փութկոտ է եւ կը թախանձէ որ ըմբոստները ամէն բան չփճացնեն։ Երբեմն աւելի մտերիմ շեշտ մը կ'առնէ եւ կ'ըսէ .— « Սպասեցէք որ բացատրեմ, ամէն բան գետին մի նետէք մասնակի տեղեկութեանց վրայ հիմնուելով։ Տը Կոլ չի կրնար աւելի հեռու երթալ եւ բամծէն աւելի հեռու պիտի չերթայ»։

Պուրկիպա ամիջապէս Ցիւրիխ չվերադարձաւ բայց եթէ Ֆէրաթ Ապպաս Չորեքշաբթի ալ Ռապաթ չհասնի, տեսակցութիւնը կը դժուարանայ եւ միայն երկու ելք կը մնայ։ Պուրկիպա կրկին կը յետաձգէ իր ճամբորդութիւնը կամ «ԱՀԱԿ»ի (Ալժ. Հանրապետութեան առժամեայ կառավարութեան) միւս ներկայացուցիչները պատասխանատուութիւնը կը ստանձնեն իրենք խօսելու ;

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ փոխ - վարչապետը Իհսան Քըզըլօղլու իր հրաժարականը ներկայացուց Զօր. Կիւրսէլի « երկրին բարձր շահերուն համար»։ Փոխ - վարչապետ ըլլալէ առաջ ներքին նախարար էր Մայիս 27ի յեղափոխութենէն ի վեր, բայց ազգ. միութեան կոմիտէին անդամ չէր ։ Հրաժարումը ոչ մէկ անակնկալ պատճառած է եւ կը կարծուի թէ ուրիշ հրաժարականներ պիտի հետեւին ։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ Գերագոյն Խորհուրդը պաշտօնանկ ըրած է Ուկրանիոյ վարչապետը՝ Ն. Քալչենկօ։ Վերջերս խիստ քննադատութեան ենթարկուած էր Խրուշչեւի կողմէ, երկրագործութեան տագնապին առընչութեամբ։ Զինքը կը փոխարինէ Վլատիմիր Զերպիցքի ։

ՕՌԱՆԻ մահմետական շրջանին մէջ ծանր միջադէպեր պատահած են ։ Մոհամմէտ Ե.ի յուղարկաւորութեան առթիւ մահմետականներ կոչ ըրած էին որ ընդհանուր գործադուլ ըլլայ եւ ցոյց մը կազմակերպուի։ Ասոնց թիւը հասաւ 300ի եւ ջլապրգիա տրամադրութիւն մը ստեղծուեցաւ։ Ցուցարարները կառքի մը վրայ յարձակած են եւ ծեծած ու վիրաւորած վարողը եւ կողքին նստած ընկերը, ապա կառքը գոցած են բանտարկելով երկու կիներ որ ետին նստած էին ու վառելանիւթ թափած վրան եւ կրակի տուած։ Երկու Եւրոպացի կիները ողջ - ողջ այրած են :

ՍԹԱՆԼԷՎԻԼԷՆ (Քոնկօ) արտաքսուած են հինգ համայնավար լրագրողներ «Լումումպականներու» կողմէ :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԵՆԸՏԻ նամակ մը գրկած է Իտալիոյ վարչապետ՝ Ամինթոռէ Ֆանֆանիի, Հարիմընի Հռոմ հասնելէն առաջ։ Կը կարծուի թէ Հռոմի հանդիպումը Միացեալ Նահանգներու շրջուն դեսպանին կարեւորագոյն հանդիպումն է : Նամակին գլխաւոր մասը կը վերաբերի Ափրիկէի եւ Ասիոյ թերաճ երկիրներու ըլլալիք օժանդակութեան; Հարիմըն Իտալիայէն պիտի ուզէ Գերմանիոյ նման մասնակցութիւն մը ;

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն վարչապետ Քարամանլիս որոշած է առաջացնել ընտրութեանց թուականը , հակառակ անոր որ իր պաշտօնի շրջանը կը վերջանայ միայն 1962 Մայիսին։ Քարամանլիսի այս որոշումը կապ ունի ընդդիմութեան տարած սուր պայքարին հետ կառավարութեան դէմ եւ տեսակ մը մարտահրաւէր է ;

ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ արտաքսուեցան չորս սեւամորթ ուսանողներ որոնք մասնակցած էին պելժիական դեսպանատան դէմ եղած յարձակումին ;

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ երկար տարիներ Ճազը նկատուած էր իբրեւ «քաղքենիյետադիմական » երաժշտութիւն , բայց վերջերս «վաւերացուեցաւ » Օտեսայի մէջ։ Խորհրդային ծանօթ ղեկավարներէն Լէոնիտ Օսիփովիչ Ութիոսովնէ որ «Ճազի պաշտպանութիւնը» խորագրով շռնդալից յօդուած մը գրած է ուր կ'ըսէ .— «Պէտք ունինք Ճազի, Ճազը աշխարհակալութիւն չի նշանակեր եւ սաքսոֆոնը գաղթատիրութենէն ծնած չէ։ Ճազին արմատները դրամատուներու մէջ չեն այլ՝ սեւերու աղքատ թաղերուն »։

ԹՈՐԷԶ, համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, յայտարարեց իր ճառին մէջ թէ տարակարծութիւններ կան համայնավար կուսակցութեան շարքերուն մէջ եւ ապարդիւն է զանոնք նսեմացնել ;

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ այն դեսպանները որ դժուար լեզուներ սորվին մասնաւոր պարգեւ պիտի ստանան։ Առաջին օրինակը տուած է արտաքին նախարար՝ Ռըսք գերմաներէն խօսելով ;

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Երեւանէն, թմբուկի ձայնով, մամուլին բերնով, հրատարակութիւններով եւ մեծ ազմուկով յայտարարուեցաւ եւ թէ արտակարգ պատրաստութիւններ տեսնուած են՝ տօնելու համար Հայաստանի խորհրդայնացման քառասնամեակը, նոյնիսկ կոչեր ուղղուեցան աշխարհի չորս ծագերուն՝ խորհրդայնացման հանդիսութեանց հրաւիրելով պիտակաւոր գրողներ, գրող օծանելու թեկնածուներ, յանկարծ, տիրեց լռութիւն :

Ոչ հանդէս, ոչ քառասնամեակ ։

Զտօնեցին ;

Արդեօք անո՞ր համար որ մեծ յոյսեր ու խոստումներ կապուած էին այդ Կարմիր Օրուան ։

Այժմ կարդացէք օրուան լուրը։ Պրատայի մէջ , տես Փետրուար 18ի թիւը , հրատարակուած է հետեւեալ պաշտօնական հեռագիրը, Երեւանէն ղրկուած .—

« Խորհ. Հայաստանի քառասնամեակը պիտի տօնուի Մայիս 6 եւ 7ին»։

Վեց ամիս սպասելէ ետք, չէի՞ն կրնար սպասել երեք շաբաթ եւս, որպէսզի տօնէին Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին օրը, Մայիս 28ին։

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին.

1.— Ընկեր Քերոբէ Առաքելեան, Մեքսիկոյէն, որ շրջապտոյտ մը կատարելէ ետք Եւրոպայի մէջ, պիտի այցելէ նաեւ Միջն. Արեւելք, իր ընտանիքին հետ ;

2.— Պ. Կարօ Զորօղլեան, Քարաքասէն, որ մեկնեցաւ Պէյրութ ;

3.— Ընկեր Սիմոն Գալֆայեան, Զահլէէն, Պ. Յակոբ Գուճիգեանի հետ, որ շրջապտոյտ մը կը կատարէ Եւրոպայի մէջ ;

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ "ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ"

Բ.

Հայաստանի խորհրդայնացման 40ամեակը տօնուե՞լ է թէ ոչ :

Այդ մասին կան տարբեր կարծիքներ :

Ցենուելով Երեւանի թերթերում 40ամեակի առթիւ կազմակերպուած բազմաթիւ եւ բազմազան հանդիսութիւնների նկարագրութեանց վրայ՝ ոմանք պնդում են, որ Հայաստանի մէջ տօնուել է խորհրդային կարգերի հաստատման 40ամեայ յոբելեանը :

՝Տօնի առթիւ Հայաստան հրաւիրուած արտասահմանի յառաջադիմական կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչների եւ նոյնինքն Նիկիտա Խրուշչեւի յայտարարութեանց համաձայն 40ամեայ յոբելեանը պիտի տօնուի 1961ին :

Երեւանի թերթերի ընթերցողներին այս վերջին կարծիքը չի կարող զարմանք չպատճառել: Մօտ երկու ամիս տեւող հանդիսութիւնները՝ եղբայրական հանրապետութիւնների » (Ադրբէջան, Վրաստան) եւ Մոսկուայից ու Միութեան միւս քաղաքներից եկած գիտնականների մասնակցութեամբ կազմակերպուած գիտական նստաշրջանները՝ նուիրուած Հայաստանի խորհրդայնացման 40ամեակին, Երեւանում մեծ հանդիսութեամբ եւ «հազարաւոր Երեւանցիների մասնակցութեամբ 1920 թուականի հերոսների յաւերժ փառքի յուշարարձանի » կանգնումը («Ս. Հ.» 30 Նոյեմբեր, 1960 թ.), «ռեւոլիւցիայի թանգարանի» բացումը, որուն ներկայ է եղել տօնի առթիւ Հայաստան եկած մառաջալ Ի. Բաղրամեանը, Հայաստանի 40ամեայ յոբելեանի տօնակատարութիւնը Բաքւում, լեռնային Ղարաբաղում, Թիֆլիսում, Մոսկուայում եւ Միութեան միւս քաղաքներում անդիտանալ եւ յայտարարել որ Հայաստանում դեռ չի տօնուել սովետական կարգերի հաստատման 40ամեակը, խիստ տարօրինակ է :

Բայց կայ մի պարագայ, որ պէտք է նշել եւ որը աչքի է զարնում երբ համեմատում ենք Բաքւում 1960 թ. Ապրիլի վերջերին Ադրբէջանի 40ամեակի առթիւ կատարուած հանդիսութիւնները Հայաստանի մէջ կատարուածների հետ ; Բաքւում զանազան հանդիսութիւնների կարգին տեղի է ունեցել Ադրբէջանի Գեր. Խորհուրդի եւ Կեդրոնական Կոմիտէի հանդիսաւոր նիստը, ուրտեղ ողջոյնի խօսքերով հանդէս են եկել Խորհրդ. Միութեան մաս կազմող ռեսպուբլիկաների պատգամաւորները եւ որ գլխաւորն է եղել է ունեցել տօնի առթիւ յատկապէս Բաքու եկած Խրուշչեւը («Բակինսկի, Րաբոչիյ» 26 Ապրիլ 60 թ.) : Այսպիսի հանդիսաւոր նիստի գումարում կար նաեւ Հայաստանի տօնակատարութեան ծրագրում, որ, սակայն, չի իրագործուել:Այս պարագան է ահա, որ հիմք է ծառայել վերոյիշեալ այն յայտարարութեանց, թէ Հայաստանում խորհրդայնացման 40ամեակը չի տօնուել եւ այն պիտի տօնուի յետագային :

Ինչո՞ւ Հայաստանի Գեր. Խորհուրդի եւ Կուս. Կեդրոնական Կոմիտէի հանդիսաւոր նիստը տեղի չի ունեցել: Անշուշտ այն միակ պատճառով որ Խրուշչեւը չի եկել Հայաստան : Բայց ինչո՞ւ Խրուշչեւը չի եկել մասնակցելու « Հայ ժողովրդի ազգային մեծ տօնին» եւ մասնաւորապէս այն հանդիսաւոր նիստին, որին նա անհրաժեշտօրէն պիտի մասնակցէր :

Շատերը հակամէտ են այդ բացատրել շատ պարզունակ պատճառով, ասելով որ աւելի կարեւոր զբաղմունքներ արգիլել են նրան բացակայել Մոսկուայից եւ գալ Հայաստան Նոյեմբերի վերջին, երբ պիտի տեղի ունենար խորհրդայնացման առթիւ կազմակերպուած տօնակատարութեան վերջին եւ գլխաւոր արարը՝ միացեալ նիստի գումարումը :

Այդ պարզ պատճառը, որ առաջ են քաշում ոմանք, չի արդարանում Նոյեմբերի վերջերին Հայաստանում տեղի ունեցած հետեւեալ իրադարձութիւններով : Նոյեմբերի 23ին Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը եւ Հայաստանի Կոմ. Կուսի Կեդր. Կոմիտէի Բիւրօն յայտարարում են պաշտօնապէս, որ որոշուեցաւ «Հայաստանի Սովետական իշխանութեան հաստատման 40ամեակի առթիւ Գեր. Խորհուրդի եւ Կենտկոմի հանդիսաւոր նիստ հրաւիրել Երեւան քաղաքում 1960ի Դեկտեմբեր 3ին» («Ս. Հ.», 23 Նոյեմբեր 1960) : Արդ, այս նիստն էր լինելու, որին ներկայ պիտի լինէր Խրուշչեւը : Երբ այդ նիստը նշանակւում է Դեկտեմբերի 3ին, Խրուշչեւի գիտութեամբ եւ համաձայնութեա՞մբ է լինում թէ ոչ: Անշուշտ Խրուշչեւի համաձայնութեամբ : Այդ նիստը, սակայն, տեղի չի ունենում որոշուած օրը, եւ Գեր. Խորհուրդի եւ Կեդր. Կոմիտէի Բիւրօն Նոյեմբերի 29ին յայտարարում են, որ Դեկտեմբերի 3ին նշանակուած նիստը յետաձգւում է եւ նիստ գումարելու օրուայ մասին կը հաղորդուի լրացուցիչ կերպով, ուրիշ խօսքով ասած, նիստի գումարումը յետաձգւում է անորոշ ժամանակով : Հայաստանի կոմկո՞ւսն է, որ նշանակում է «հանդիսաւոր նիստի» գումարման օրը եւ ապա յետաձգում է այդ նիստի գումարումը անորոշ ժամանակով : Ի հարկէ ոչ: Հայաստանի Կենտկոմը չէր կարող կատարել այնպիսի տարօրինակ կարգադրութիւններ, որոնք բաւականին անյարմար վիճակի մէջ էին դնում այդ մարմինը, մանաւանդ, որ Կենտկոմի քարտուղարութիւնն ու Բիւրօն ստիպուած էին ճամբել իրենց հրաւիրուած մարդկանց, առանց բացատրել կարենալու թէ ինչո՞ւ 40ամեակի տօնակատարութիւնը (կարդա «հանդիսաւոր նիստը») տեղի չունեցաւ :

Ինչպէս անցեալ անգամ էլ գրել էինք, դժուար է բացատրել թէ ի՞նչ է եղել այն կարեւոր իրադարձութիւնը՝ տեղի ունեցած Նոյեմբերի 23ի եւ 29ի ժամանակամիջոցում եւ որ պատճառ է դարձել 40ամեակի տօնակատարութեան գլխաւոր արարի յետաձգման Մոսկուայի կողմից :

«Գոստ հոկ, խոզօ պրոպաէր հոկ» (ալբանից յետոյ, ուրեմն սրա պատճառով) : Լատինական այս ասացուածքով թերեւս կարելի լինի բացատրել վերի հանելուկը:

Իսկ անցեալ տարուայ Նոյեմբերից յետոյ տեղի է ունեցել հետեւեալ շատ կարեւոր իրադարձութիւնը :

Դեկտեմբերի 28ին Խրուշչեւի փոխարէն Երեւան է եկել նրա աջ բազուկը՝ Խորհ. Միութեան Կոմ. Կուսակցութեան Կենտկոմի քարտուղար Ֆ. Կոզլովը մասնակցելու համար, սակայն ոչ թէ Հայաստանի տօնին, այլ Կեդր. Կոմիտէի այն պլէնումին, որ «այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ» ընկեր Ս. Յ. Թովմասեանին պիտի ազատէր, Հայաստանի կենտկոմի առաջին քարտուղարի պարտականութիւններից եւ կենտկոմի առաջին քարտուղար է ընտրէր Յա. Զարոբեանին:

Դրանից մօտ ամիս ու կէս յետոյ, Փետրուարի 10ին տեղի է ունենում երկրորդ անգամ Հայաստանի Կոմ. Կուսակցութեան Կենտկոմի պլէնումը, որ դարձեալ «այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ» ազատում է կենտկոմի քարտուղարների պարտականութիւններից Մ. Աղանցին եւ Բ. Սարկիսովին եւ ընտրում է կենտկոմի երկրորդ քարտուղար Յովհ. Բաղտասարեանին, իսկ քարտուղարներ՝ Գ. Տէր Ղազարեանին եւ Մ. Մելքոնեանին: Պլէնումը փոփոխութիւններ է կատարում նաեւ Կենտկոմի Բիւրոյի մէջ :

Ս. Թովմասեանի կենտկոմի առաջին քարտուղարի պաշտօնից ազատ կացուցանելու եւ նրա պաշտօնը կենտկոմի երկրորդ քարտուղար Յա. Զարոբեանին յանձնելու մասին մենք գրել էինք «Յառաջ»ի մէջ (Յունուար 5), յենուելով Մոսկուայից արտասահմանեան թերթերի տուած կարճ լուրի վրայ: Դեկտեմբերի պլէնումի որոշումը վերաբերում էր կենտկոմի առաջին քարտուղարի պաշտօնին : Փետրուարի պլէնումի որոշումները ցոյց են տալիս որ տեղի է ունեցել իսկական մի երկրաշարժ Խորհրդային Հայաստանի ղեկավարութեան՝ կենտկոմի քարտուղարութեան եւ մասամբ նաեւ Բիւրոյի մէջ :

Երեւանի թերթերի մէջ ոչ մէկ բացատրութիւն կայ կատարուած երկրաշարժի մասին եւ ընդհականակն խնդիրը ներկայացուած է այնպէս, որ կարծես թէ եղածը շատ սովորական մի բան է՝ պարզապէս պաշտօնի փոփոխութիւն :

Բայց այդպէ՞ս է արդեօք:

Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒՆ

Ամփիթէաթրաձեւ քաղաք մըն է Իզմիթը, Սարմարայի մէկ թեւին, համանուն ծոցին հիւսիսային խորը, պատմական արժէքով: Երբեմնի Նիկոմիդիոյ հայ գաղութին հիմնադիրները, վկայութեամբ տեղացիներուն, եղած են Բալուցի ճարտարապետներ (ճարտարապետ եւ որմնադիր), որոնք Մէհմէտ Փերթեւ փաշայի հրամանով եկած ու մզկիթներ եւ բաղնիքներ շինելով պարապած են: Իրաւ, այս գեղեցիկ մզկիթը որ կանգուն կը մնայ մինչեւ այսօր, ծանօթ է «Ենի Ճումա » անունով, գործն է այդ վարպետներուն: Նոյն վարպետներուն գործն է եւ բաղնիքը : Այն ատենի Թուրք երեւելիները Թօլլաարեցին Հայերուն՝ հաստատուիլ քաղաքին մէջ, ուր կազմեցին թաղ մը նոր բակառոյց մզկիթին հիւսիս – արեւելեան կողմերը, ունենալով աղօթատեղի եւ քահանայ: Կը պատմուի թէ վարպետներու մեծագոյն մասը ամուրի ըլլալով՝ բաւական դժուարութիւններու հանդիպեցաւ կին գտնելու եւ ընտանիք կազմելու համար : Մզկիթի պարիսպին դրան ճակտի եւ աղբիւրի արձանագրութիւններէն կ'ենթադրուի որ այս վարպետները Հիճրէթի 987 կամ Քրիստոսի 1582 թուականին եկած հաստատուած են հոս: Հաւանօրէն հայ վարպետներու հաստատուելէն քանի – ն – րեսուն տարի ետք, երբ կարճ միջոցի մէջ գաղութը կը բազմանար Պարսկահայ գաղթականներով եւ Իզմիթը իր անշուք, ինկած վիճակէն կը բարձրանայ, կը սկսին վէճերն ու նախանձը եւ Հայերը կը ստիպուին հեռանալ եւ հաստատուիլ քաղաքին արեւմտեան կողմը Գատը Գայըր կոչուած ամայի, աղտոտ մասին վրայ : Բայց քիչ ժամանակ անցած, ամայի եւ աղտոտ այդ թաղամասը դարձաւ քաղաքին ամենալաւ մասերէն մին, իսկ առաջինը՝ տնտեսական եւ ընկերային տեսակէտներով :

ՊԱՐՏԻԶԱԿ

Իզմիթի ծոցին մէջ, քաղաքին հանդիպակաց լեռներէն մէկուն՝ Ս. Մինասի ստորոտը, ծովեզրէն մէկ ժամ հեռաւորութեամբ, գեղեցկագիր եւ հիանալի համայնապատկերով օժտուած քաղաք մըն է Պահչէճիք, որուն Պարտիզակ անունը տրուած էր ատենօք, տեղացի Հայերուն կողմէ : Պահչէճիք իր գեղեցիկ համայնապատկերով բազմաթիւ գրագէտներու եւ այցելուներու գրչի հետաքրքրութեան առարկայ է եղած : Հիմնադիրները գաղթած են Սվազի Պահչէճիք գիւղէն, եօթը տունով: Այս մասին եղած քանի մը աւանդութիւնները մենք կը դասենք այսպէս :—

Առաջին գաղթողները սկսան հաստատուիլ Պարտիզակի արեւմտեան կողմը, Չիֆթլիկ կոչուած Հալիլ փաշայի ագարակը, իբրեւ մշակ : Շուտով կ'ընտելանան այս փաշային հետ, եւ կը հաստատուին Գումլար անուն գիւղ մը, Արսլանպէկի արեւելակողմը :Տասչանցնիր, Պարտիզակ երկրորդ գաղթականութիւն մըն ալ կ'ընդունի մօտ տասնեւինը տունոր : Ասոնք եւս եկան հաստատուիլ ու աշխատիլ Հալիլ փաշայի ագարակը, բայց որովհետեւ ամէն Շաբաթ իրիկուն անոնք իրենց գիւղը կը վերադառնային, դժգոհ կը մնար կալուածատէրը :Ուստի անիկա լքել տուաւ անոնց գիւղը եւ միացուց Պարտիզակի եօթը տնուորին կամ տասներեք տնուորին՝ ինչպէս կ'աւանդեն ոմանք : Հալիլ փաշա մեծ հիւրընկալութիւն եւ գուրգուրանք ցոյց տուաւ նորահաստատ հայ գիւղին :

Պարտիզակի գաղութը 370 կամ 380 տարուան ցոյց կը տրուի գիւղաքաղաքի ծերերուն կողմէ, որով 1580 կամ 1590 թուականին ուղիղ կը համեմատի արդարացնելու համար թէ Սվազէն իրենց գաղթը եւ թէ Հալիլ փաշայի աւանդութիւնը: Այսօր (?) յառաջդիմած է Պարտիզակ եւ մեծապէս բարգաւաճած, զարգացած զանազան ուղղութեամբ: Անիկա եղած է Արեւմտեան Փոքր Ասիոյ ամէնէն ինքնատիպ ու նշանակելի դիւղաքաղաքը :

ԱՐՍԼԱՆՊԷԿ

Բնական գեղեցկութիւններով շրջանակուած գիւղ մը, Իզմիթի դէմը եւ ծովեզերքէն քառասունեւհինգ վայրկեան հարաւ :

Առաջին բնակիչները կամ հիմնադիրները գաղթած են Ակնայ կողմերէն: Բնակակից եղած են Ցոյնէ դարձած Թուրքերու հետ, որոնք բնիկները եղած են գիւղին կամ շրջականերուն :

Կէօքտաղի փէշերէն մէկուն ստորոտը կը գտնուի Արսլանպէկ՝ դաշտային եւ լեռնային համայնապատկերի մը գլուխը: Ըստ աւանդութեան՝ առաջին հիմնադիրները 350 տարի առաջ եօթը տնով Ղարաբաղի գիւղերէն եկած են եւ գաղթած պարսկա – թրքական պատերազմներու հետեւանքով: Ղարաբաղցի նորեկները տէրէպէյիներու եւ յելուզակային խումբերու յարատեւ նեղութիւններու կ'են... թարկուէին : Արքունի «Պոսթանճը պաշը»ն», Արսլան պէյ, ցաւելով անոնց վիճակին վրայ, զանոնք կ'առնէ իր պաշտպանութեան տակ : Իր զաւառաբարբառ... ուսումնասիրութեան առարկայ եղած Հրաչեայ Աճառեանի կողմէ :

ԿԷՕԼՃԻՒՔ

Կէօլճիւք երթալու համար մարդ պէտք է աչք առնէ արկածախնդրական ճամբորդութիւն մը վտանգներով լեցուն ; կարելի է տոլմուշ(*) մը առնել Իզմիթէն եւ ճամբայ ելնել դէպի Կէօլճիւք: Բայց դու մը կը պատէ ձեզ յանկարծ, երբ տեսնէք թէ հակառակ կամուրջներու «առաւելագոյն երկու թոն միայն կը վերցնէ» արձանագրութեան, մարդ կարեւորութիւն չի տար եւ տասը – տասնեւհինգ թոն ծանրութեամբ պէնզինով բեռնաւորուած կառքեր կը տողանցեն իրարու ետեւէ, պոչ պոչի: Ու եթէ խորհիք որ նոյն կամուրջը պիտի անցնիք այդ քամիոններուն ետեւէն, ճամբորդները իրաւունք ունին դառնօրէն զանգատելու .

— Կը տեսնէք, ահաւասիկ, պարոններ, կ'ըսեն, մեր կեանքը վտանգի տակ է ամէն վայրկեան: Անհամար այս կամուրջներէն օրը քանի մը անգամ կ'անցնինք : Եւ այս գործողութիւնը տակաւին կ'ունենայ երկար ատենէ ի վեր :

Հաղորդակցութեանց գործավարութիւնը միամտութիւնը ունեցեր է կարծելու թէ «երկու թոնէն աւելի բեռ չէ արտօնուած» արձանագրութիւնը կրող ցուցատախտակներ զետեղելով՝ ինքզինք ազատ փրկէ պատասխանատուութենէ : Ցիմարներու պէս կը քշեն իրենց օթոմոբիլները, որոնց երեւոյթէն յայտնի է թէ խարխուլ բաներ են ու հասարակ :

Կէօլճիւք ծովային խարիսխ մըն է, որ սիրուն անկիւն մը կը կազմէ Մարմարայի մէջ: Դեռ տասը տարի չկայ որ ջուր ու ելեկտրականութիւն ունեցաւ: Ուրախ ժողովուրդը խօսակցէ :

— Ջուրը այնքան պաղ է որ իր անունը կը ճաթեցնէ, կ'ըսեն :

Անշուշտ ամէն կողմ նաւավներ կը տեսնէք այստեղ: Նաւաշինարաններէն սկսեալ մինչեւ շուկան :

Կէօլճիւքի մէջ կը գտնուի նաեւ Թուրքիոյ արդիական Բանակի Տունէրէն մին: Արդէն իր գեղեցկութեան համապատասխան համեմատութեամբ շահագրգռութեան առարկայ կը դառնայ այս տեղը :

Ամէնէն գիտական եւ առողջապահական կազմածները ունի այս Տունը, որուն ծովեզրեայ ճակատին առջեւ շինուած նաեւ փլած մը: Շէնքին սրնեմայի սրահը պարզ է եւ գեղեցիկ : Շաբաթը երեք անգամ, սպաները այստեղ կը զուարճանան իրենց ընտանիքներով: Եւ անոնք կը գտնեն ամէնէն գեղեցիկ ժապաւէնները : Նոյն սրահին մէջ՝ շաբաթը երկու անգամ ալ երաժշտական ունկնդրութիւններ տեղի կ'ունենան : Երեկոյեան անգամ մը եւս զբօսիչ կը դառնայ Բանակի Տան տեսարանը : Ծովին մէջ՝ ռազմանաւերու լուսարձակները երբ կը վառին ու կը մարին մութին մէջ, կը նմանին սիրահարներու, որոնք հեռուէ հեռու իրարու հետ կը խօսին ու զիրար կը հասկնան աչքերու լեզուով: Երբեմն տեսարանը այնքան հիանալի կը դառնայ որ նաւերու վառող լոյսերը լուսնաթիթեռներու պարանքը կուտան գիշերուան խաւարին մէջ :

Ու Կէօլճիւք, կը քնանայ, այսպէս, զարթուոր նաւազներ իր սրտին վրայ պահպանելու արդար հպարտութեան մէջ :

Թաղ մը որուն շէնքերը կառքերով կը փոխադրուին

Ամէն տեղ կարելի է փոխադրել չուշտ տունի մը կարասիները : պէտք է երթալ մինչեւ Կէօլճիւք, տեսնելու համար թէ ինչպէս կարելի է փոխել ամբողջ թաղ մը՝ իր շէնքերով Զարմացայ, երբ խօսակիցս դիմացի...

(*) Արդի Թուրքիոյ մէջ տոլմուշ կոչուին այն ինքնաշարժները, որոնք լեցուին զանազան վայրեր գացող բորդներով :

ղաբաւկ դաշտին վրայ տարածուած չէնքերը ցոյց տալով կ'ըսէր ·

— Բոլոր այս տուները նախապէս ուրիշ տեղ մը կառուցուած էին ։ Ցետոյ կառքերով այս կողմ փոխադրեցին զանոնք բոլորն ալ ։

Այսքան հետաքրքրական դէպքի մը մանրամասնութիւնները կ'արժէր լսել վաւերական բերնէ մը ։ Փափաքս աւելիով իրագործուեցաւ, երբ հանդիպեցայ նոյնինքն Զատէ Զավուշի, որ կառքով փոխադրած էր այս տուները ։

Զինք լսելէ ետք, աւելի դիւրաւ կարելի է գալ այն եզրակացութեան, թէ որքան թանկարժէք մարդ մըն է Զատէ Զավուշ ։

— Նախկին հրամանատար Մուսթաֆա Սաղլամի շրջանին էր ։ Հարկ էր այլուր փոխադրել այն տուները, որոնք այն ժամանակ կը գտնուէին հոն՝ ուր այսօր կը գտնուին նաւաշինարանները ։ Մօտ երկու հարիւր շէնք կար ։ Անոնք կարեցինք իրենց հիմէն, անջատեցինք ։ Կառքերու մէջ զետեղեցի զանոնք ու հոս բերի ։ Օրը մէկ տուն կրնայի փոխադրել ։ Ի վերջոյ կրցայ թաղ մը տեղափոխել իր շէնքերով ։

Զատէ Զավուշ լեռնային հողի վրայ եւս փոխադրած էր Վոսփորի եւ Զանաքքալէի թնդանօթները, եւ իր այսօրուան համբաւին տիրանալէ առաջ, թէ Սուլթան Համիտի եւ թէ Աթաթիւրքի ուշադրութիւնը կրցած էր հրաւիրել իր վրայ ։ Վարպետ մըն է ան, որ մինչեւ այսօր կ'արժանանայ իր մեծերու գուրգուրոտ վերաբերումին ։

Իր յիշատակները կը պատմէր պարզ լեզուով մը, անպաճոյճ եւ համեստ նախադասութիւններով ։

— Սուլթան Համիտի շրջանին, օր մը երկու նաւային կաթսայ ստիպուած էինք փոխադրել ։ Հարիւր զինուոր, քառասուն քաղաքացի եւ քսան կով, հազիւ երեսուն քիլոմեթր կրցած էին յառաջացնել այս կաթսաները երեք ամսուան ընթացքին ։ Ես տասներկու օրէն, խողի կառքերու վրայ փոխադրեցի կաթսաները հոն՝ ուր պէտք էր գտնուէին ։ Խողի կառքը ցած ու լայն անիւներով փոխադրական միջոց մըն է ։ Մինչդեռ իրաւասու անձնաւորութիւններ կը յանձնարարէին որ նոյն գործը տեսնեմ սահնակներու միջոցաւ ։

Նաւազները, որոնց հետ տեսնուեցայ Կէօլճիւքի մէջ, ըսին թէ Զատէ Զավուշ յաղթական դուրս եկած է այն գործերուն մէջ, որոնք շատ անգամ անմատչելի եղած են ճարտարագէտներուն իսկ ։ Մեքենաներն ու այլ ծանր իրեղէններ, որոնց փոխադրութիւնը անկարելի կը թուի մարդկային տրամաբանութեան, Զատէ Զավուշի միջոցաւ խաղով փոխադրուեր են ուզուած վայրը ։

Ֆրանսացի մը կը մեռնի

Կայ նաեւ ուրիշ հետաքրքրական դէպք մը, զոր ես լսեցի Զատէ Զավուշի բերնէն ։

— Աթաթիւրքի շրջանին, Թերթերուն մէջ ծանուցումներ հրատարակուեցան երկու օր շարունակ ։ Կը փնտռուէր մարդ մը, որ կարենար նորոգել Օքմէյտանըի անթելի կայանին վերի մասը, որ փտեր էր եւ վտանգ կը սպառնար շրջանի բնակիչներուն ։ Այս գործին համար չորս գերմանացի մասնագէտներ աշխատեր էին ու չէին յաջողած ու Ֆրանսացի վարպետ մը մեռած էր ։

Չեմ հաւնար թէ ինչպէս չեն կրցած մէջէն ելլել այս գործին ։

Զատէ Զավուշ, որ մեծապէս օգտակար է եղած Թըք · նաւատորմին, պնդումներուս վրայ հետեւեալ կերպով ամփոփեց « Քըզըլ Ըրմաք» զրահանաւին մէջ իր ըրածները ։ Այնքան իւրացուցեր է իր գործը, որ ամէն ինչ չափազանց պարզ կը թուի իրեն ։

— « Քըզըլ Ըրմաք » զրահանաւին ղեկը ծռած էր ։ Հարկ էր զայն նորոգել Քասըմփաշայի նաւաշինարանին մէջ ։ Անգլիացի մասնագէտը յայտնեց թէ անհրաժեշտ է նոր բոյն մը շինել ղեկին դիրքին համաձայն ։ Այն ատեն ներկայացայ մեր ճարտարագէտին եւ ըսի թէ «գաղափար մը ունիմ այս մասին» ։ Թերահաւատ էր ան, բայց Անգլիացին աւելի լայնամիտ եղաւ ու լսեց զիս ։ Ի վերջոյ գտանք գործնական ձեւ մը եւ առանց նոր բոյն մը պատրաստելու կարգադրեցի խնդիրը ։ Այն օրը, — որ զինադադարի տարիներուն կը զուգադիպէր, — անգլիացի մասնագէտը քսան դրուշի յաւելում մը ըրաւ ամսաթոշակիս վրայ ։

(5) Կ · ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

ՎԻԷՆ, (Ցառաջ) — Համազգային նըկատուած հանդէսներ, որոնց նիւթն ու ենթական ազգային մեծ դէմք մըն է նաեւ կարեւոր դէպք մը, պէտք է հրապարէն եւ խանդավառեն ամբողջ Հայութիւնը անխտիր ։

Սակայն, զարմանքով եւ նոյն իսկ ցաւով նկատեցինք որ Վիէնի Հ · Յ · Դաշնակցութեան «Անի» կոմիտէի կողմէ կազմակերպուած հանդէսը, նուիրուած ազգային հերոս Սողոմոն Թէհլիրեանի յիշատակին — 12 Փետրուար, Կիրակի, Մէրքըլը Կաթոլիքէ սրահին մէջ — գաղութիս որոշ մէկ մասը — ներկայացուցիչներ յայտնի բայց թմբած հոսանքներու — անտարբեր ձգած էր ։

Բայց, բարեբախտաբար, ազգային գիտակցութիւն ունեցող, հաւատաւորներ, եկած էին մեծ թիւով, շատեր իրենց զաւակներով ։

Որոշեալ ժամուն, բեմին վարագոյրը հանդիսաւոր երբ բարձրացաւ · — մեր աչքերուն առջեւ պարզուեցաւ մեր անմըման հերոսի Ս · Թէհլիրեանի մեծադիր նկարը, յանձնուած երկու եռագոյներու ազնիւ պաշտպանութեան ։

Երգչախումբը, Լեւոնեան վարդապետի ճարտար ղեկավարութեան տակ, երգեց « Իմ հեռաւոր հայրենիքը» (Գ · Ալէմշահ), յոտնկայս ունկնդրուած սրահի բազմութեան կողմէ ։ Ապա, ընկեր Ս · Գալուստեան, պատշաճ եւ նոյնքան կրակոտ խօսքերով հանդէսին բացումը կատարեց ։

Նախագահը, պարզելէ ետքը օրուան հանդիսութեան նշանակութիւնը, ակնարկ մը նետեց մեր պատմական անցեալին վըրայ եւ եզրակացուց իր խօսքը, ըսելով · « Մեր նախահայրերը զանազան հարըստութիւններ հիմնելէ ետքը, ժամանակը յարմար նկատեցին 1800ի տարիները, հիմնելու նաեւ հայ յեղափոխական հարստութիւնը որուն ցայտուն արգասիքներէն մէկն է Սողոմոն Թէհլիրեանի վրէժխնդրական մեծ արարքը » ։

Գեղարուեստական բաժինը, ըստ բաւականի ճոխ էր, մեներգ, նուագ, արտասանութիւններ եւ ուղերձներ իրարու յաջորդեցին ։

Օր · Մ · Գինոսեան, մեր հանդէսներու արտասանութեանց աստղը, զգացումով եւ նոյնքան ըմբռնումով արտասանեց Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր » ։

Ազգային Միութեան կողմէ, ճոխ բովանդակութեամբ, իմաստալից ուղերձ մը կարդաց Պ · Պէնոն Ճիհանշահեան, խոր տպաւորութիւն ձգելով հանդիսականներուն վրայ ։

Ուրիշ ուղերձով մը, այս անգամ չափածոյ, իր մասնակցութիւնը բերաւ ընկեր Ն · Մանուկեան ։

Հ · Մ · Ը · Մ ·ի ներկայացուցիչը, Պ · Կ · Տէրմոյեան, խօսք առնելով, արտայայտուեցաւ երախտապարտ Սող · Թէհլիրեանի մասին եւ կարգ մը խորհրդածութիւններ ընելէ ետք, մաղթեց որ մեր անմահ հերոսի ոգին սաւառնի տեւապէս մեր նոր, մատաղ սերունդի, մեզի յաջորդ հանդիսացող սերունդին վերեւ ։

Շարունակելով գործադրութիւնը գեղարուեստական բաժինին, մեզի ծանօթ երեք փոքրիկ օրիորդները, Զաքարեան քոյրերը եւ Ժ · Զէլէպեան, իրենց ղեկավար Օր · Լ · Ազպըլըղեանի հսկողութեան տակ, շատ յաջող կերպով պարեցին եւրոպական պզտիկ պար մը — եւ ստեղծեցին ջերմիկ եւ խանդավառ մթնոլորտ մը ։

Մթնոլորտը տաքուկ, տրամադրութիւնները յարմար եւ նպաստաւոր — ընկերասիրութեան մը — կարճ եւ կամաւոր — ցանկը լեցուցին ճոխ արդիւնքով ։ 530 Ն · Ֆ · յատկացուեցաւ Մշակոյթի Տան, Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին ։

Հանդիսականները մեծ հաճոյքով ունկընդրեցին Օր · Անժէլ Կարապետեանի (Տէսինէն) երեք գեղջկական երգերը, երգըւած վարպետօրէն եւ ընկերակցութեամբ դաշնակի (Պ · Սիրանոսեան, Լիոնէն) ։

Իր կարգին, խոստմնալից դաշնակահար Պ · Սիրանոսեան, նուագեց ընտիր կտորներ, եւ ի մասնաւորի Արամ Խաչատուրեանի աշխարհահռչակ «Սուրերու պարը» խլելով դղրդագին ծափահարութիւններ ։

Գաղութիս կրօնական ներկայացուցիչներն ալ հրաւիրուած ըլլալով հանդէսին, քարոզիչ Պ · Տիգրան Մկրտիչեան ղրկած էր հոգեշունչ ուղերձ մը · — Իսկ Լեւոնեան վարդապետը, խօսք առաւ, արտայայտելու համար քանի մը կրօնաշունչ խորհրդածութիւններ Սողոմոն Թէհլիրեանի կատարած վրէժխնդրական արարքի մասին ։

Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը, ինչպէս նաեւ Մալաթիոյ Կրթ · Միութիւնը ունէին իրենց ներկայացուցիչները՝ Եւա Ոստիկեան եւ Վարդուհի Գիւլհանճեան որոնք դաշնակի վրայ նուագեցին «Կռունկ»ը եւ մելամաղձիկ «Մայր Արաքս»ին ։ Երկուքն ալ շնորհաւորելի են ։

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու անունով Պ · Մկր Մարգարեան, իր կարգին կարդաց, ամփոփ, հայրենի շունչով դեղուն տողեր, որոնք կը պանծացնէին անմահ հերոսի համահայկական վրէժխնդրական ձեռնարկը ։

Հանդէսի կազմակերպիչ յանձնախումբը, շատ գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էր, ներկայացնելու Բեռլինի Թալէաթի սպանութեան պատկերը (ընկ · Նշ · Ոստիկեան, իր կնոջ՝ Վարդուհի եւ Քըլէլեան եղբայրներ, իսկ ահաբեկիչ՝ Պ · Բաբգէն Ուզունեան ։

Հուսկ, բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Մ · Միրզէ (Լիոնէն) ։ Սեր բանախօսը, իւրայատուկ նախաբանով մը սկսաւ յիշել վրէժխնդրական ձեռնարկներու շարքը եւ որուն շնորհիւ մեծ դահիճներու, գազանաբարոյ ճիւաղներու համբանքը զգալի կերպով նօսրացաւ ։ Եւ եթէ եղան այդ ահաբեկչական ձեռնարկները, անոնք անվրէպ իրենց նպատակին հասան, որովհետեւ կանգուն կը հսկէր Հ · Յ · Դաշնակցութիւնը ։

Ընկեր Մ · Միրզէ ունեցաւ խոհուն անդրադարձումներ մեր արդիական կենցաղավարութեան եւ նոր սերունդի դաստիարակութեան շուրջ ։ Ի վերջոյ, առանց որ եւ է յուսալքումի դռնեց, վստահ շեշտով մը՝ «հայրենակիցներ, պէտք չէ մոռնանք մեր Հայութիւնը, չանտեսենք մեր սքանչելի լեզուն, մեր անմահ հերոսները ... Պէտք է հաւատանք որ մեր այս «անտարբեր» եւ տարբեր հովերէ տարուած սերունդէն, օր մը, գիտակից, պատասխանատու անձնաւորութիւններ պիտի ելլեն անպայման · բաւ է որ, մենք, ծնողքներս ուզենք, աշխատանք թափենք այս սերունդէն գէթ հարիւրին քսան համեմատութեամբ փրկելու, Սողոմոններ հասցնելու, ամբողջական Հայութեան անհրաժեշտ տարրեր, եւ վերջապէս, մեր ժողովուրդը, մէկ բանով միայն պիտի կարենայ ազատիլ ազատութիւնը վերստին գտնել, ամբողջական ազատ եւ անկախ հայրենիք մը ստեղծելով» ։ Սրահի ծափահարութիւնները թընդացին · եւ ընկեր Ս · Գալուստեանի փակման եւ շնորհակալութեան խօսքերով հանդէսը վերջացաւ ։

Կ · Տ ·

×

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

●

ԼԻՈՆ — Ինչպէս յայտարարուած էր « Ցառաջ»ի մէջ, Կիրակի, Փետրուար 19ին տեղի ունեցաւ Հայկազեան վարժարանի տարեկան հանդէսը, խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեամբ ։

Ժամը չորսին օրուան նախագահը բեմ հրաւիրեց Ազգային Միութեան ատենապետ Պ · Պիւլպիւլեան, որ իր բացման խօսքին մէջ ծանրացաւ հայեցի դաստիարակութեան անհրաժեշտութեան վրայ, նորահաս սերունդին նկատմամբ եւ եզրակացուց · «Ինչպէս գիտէք մեզմէ առաջ եւ մեզի հետ ապրող բազմաթիւ ժողովուրդներ անհետ կորսուած են պատմութեան բեմէն, բայց մենք կանք ու կը մնանք, շնորհիւ Սահակ Մեսրոպներու ստեղծած Ա, Բ, Գին ։ Այսօր ուրախ եմ յայտնելու որ Ազգային Միութեան հովանիին տակ կազմուած է կրթական մարմին մը, որ թեւ եւ թիկունք պիտի հանդիսանայ Հայկազեան մանկապարտէզի յառաջդիմութեան համար » ։

Ցետոյ յաւուր պատշաճի ուղերձ մը կարդաց յանուն Կրթական Մարմնին ։

Կարգը դպրոցի աշակերտութեանն է ։ Մօտ յիսուն երկսեռ փոքրիկներ ամբողջ երեք ժամ երգեցին, պարեցին, արտասանեցին, մենախօսեցին, տրամախօսութիւններ եւ թատերգութիւններ ըրին, ուրախացնելով բոլոր ներկաները ։ Արդարեւ որքան ուրախացուցիչ էր տեսնել եւ լսել թէ ինչպէս հայկական յստակ առոգանութեամբ կատարեցին իրենց դերերը, մեր փոքրիկները ։ Իսկապէս գնահատութեան արժանի է ժրաջան ուսուցչուհին Օր · Ստեփանեան ։

Օրուան նախագահը յայտնեց թէ, նման ուրիշ տարիներու, այս տարի եւս Կապոյտ Խաչի տեղական մասնաճիւղը 5000 Ֆրանքով իր մասնակցութիւնը կը բերէ Կրթական Ֆոնտին ։ Այս օրինակին հետեւեցան սրահին մէջ գտնուող հայրենակիցները եւ շատ կարճ ժամանակուան մէջ գոյացաւ 60·500 ֆրանք ։

Հանդէսին վերջաւորութեան, կրթական Մարմնոյ ատենապետ Պալեօզեան գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրեց Օր · Ստեփանեանին, եւ խօսք առնելով ներկայ հասարակութեան ըսաւ · — « Որպէսզի այս կրթական գեղեցիկ գործը չկաղայ, ձեր բոլորին բարոյական աջակցութեան կը կարօտինք ։ Մենք ոչինչ կրնանք ընել առանձին առանց ձեզի ։ Ուրեմն աշխատինք բոլորս ձեռք ձեռքի տուած, որպէսզի կարենանք սկսուած գործը արդիւնաւոր դարձնել ։

Տէսինի հոգեւոր հովիւ Վարագ քահանայի Պահպանիչով եւ Հայր Մերով վերջ գտաւ այս դպրոցական գեղեցիկ եւ օրինակելի հանդէսը ։ Բոլոր աշակերտները իրենց տարիքի համեմատ ստացան գրենական պիտոյքներ ։

Քանի մը խօսք ալ կրթական մարմնոյ մասին ։ Արդարեւ որքան սփոփարար եւ խրախուսիչ երեւոյթ է տեսնել տարբեր գաղափարներու տէր Հայեր, քով քովի եկած, Ա, Բ, Գ, սորվեցնելու սըրբազան գործին շուրջ, եւ Հայկական Մըշակոյթի պահպանման համար ։ Հրապարակաւ կը շնորհաւորենք կրթական մարմինը եւ յարատեւութիւն կը մաղթենք ։

Կ · ՑՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Ց · Գ · — Կրթական Մարմինը կը խնդրէ այն բոլոր հայրենակիցներէն, որոնք տեղւոյն վրայ հարցարան մը ստացան, որ լեցնեն եւ օր առաջ ուղարկեն Լիոնի եկեղեցւոյ հասցէին ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

ԱՐԱՄԷԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԳՏՆՈՒԱԾ ՔԱՐԱԿՈԹՈՂՆԵՐՈՒՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

«Թաս » գործակալութիւնը Լենինկրատէն կը հաղորդէ · — «Վերջնականապէս վերծանուած են Հայաստանի Սեւանայ լիճի շրջականերուն մէջ յայտնաբերուած, քարակոթողներուն արձանագրութիւնները » ։

Առեղծուածային արձանագրութիւններ ունեցող այդ ձեւի քարակոթողներ գոյութիւն ունէին դարերէ ի վեր, այդ շրջանին մէջ ։ Սակայն, ցարդ կարելի չէր եղած ճշդել արձանագրութիւններուն բովանդակութիւնը, որովհետեւ քարակոթողները վնասուած էին ։ Արձանագրութիւնները կամ բոլորովին եւ կամ կիսով ջնջուած էին ։

1957ին, յայտնաբերուեցաւ քարակոթող մը, որուն արձանագրութիւնը պահպանուած էր, լիովին ։

Լենինկրատի համալսարանի փրոֆէսէօր Ի · Վինիցկիյի յաջողած է վերծանել այդ արձանագրութեան բնագիրը ։ Փրոֆէսէօրը համադրած է աւելի հին ժամանակներու գտնուած գրութիւններու հետ եւ եկած այն եզրակացութեան, թէ այդ բոլոր արձանագրութիւններու լեզուն մէկ է՝ արամէական ։ Աւելի քան հազար տարի այդ լեզուն միջազգային լեզու մը եղած է Արեւելքի մատենագրութեան համար ։

Ըստ երեւոյթին, ըսած է փրոֆէսէօրը, Հայաստանի մէջ յայտնաբերուած արամէական քարակոթողները սահմանաքարեր եղած են ։

Վերծանուած արձանագրութիւնը կը խօսի Արտաշէս Ա · Թագաւորի մասին, որ մեր պատմութեան մէջ կը յիշուի իբրեւ հայկական պետութեան հիմնադիր (երկրորդ դար Ք · Ա ·) ։ Ըստ արձանագրութեան Արտաշէս Ա · հողեր բաժնած է այդ վայրերուն մէջ ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Ընկեր Գեղամ Խոսրովեանէ (Մարսէյլ) երկու հարիւր Ն. Ֆ.։

ԼԻՈՆ
ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆ

Այս Կիրակի օր, ժամը ճիշդ 10ին հոգեհանգստեան պատարագ պիտի մատուցուի եւ պաշտօն պիտի կատարուի՝
ԳԵՐՅԱՐԳԵԼԻ ՏԷՐ ՊՕՂՈՍ Ծ. Վ. ԱՐԻՍԻ
մահուան քառասունքին առթիւ, Վարդաբանի տիրամօր եկեղեցիին մէջ, 83 Լուի Պլան փողոց, Լիոն։

Այդ անհետացած ազգային գործիչին, որբերու հօր, Նոր Մարաշի բարերարին, Գուրճ Համմուտի քաղաքապետին ու Զմմառեան միաբանութեան նախկին սանուծ, ուրին յիշատակը յարգողներէն եւ մանաւանդ Լիոնի ու Լիոնի շրջանը գտնուող իր հին ու ներկայիս չափահաս որբերէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

Ոչ մէկ հրաւէր ղրկուած ըլլալով, կը խնդրուի ներկայ ազդը իբրեւ այդ նկատել։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Լեւոն Գէորգի Խչլաչեան, ծնած Երեւան 1922ին, լուր չկայ 1941ի պատերազմէն ի վեր։ Հօրը անունը՝ Գէորգ, Էրզրումի նահանգի Քղի գաւառի Հագտուն գիւղէն, մայրը Եղինէ, բնիկ վանեցի (Այգեստան)։

Լուր ունեցողներէն տեղեկացնել քրոջը՝ Բերսաբէ Համբարձումեան, 42 Փողոց, 46 տուն, Արաբկիր, Երեւան (Խորհ. Միութիւն)։

×

Այրի Տիկին Մարիամ Ռսկանեան կը փնտռէ իր եղբօր զաւակը Հրանտ Յովհաննէսեան, ծնեալ 1920ին, Կ. Պոլիս Միջագիւղ, որ վերջին ընդհ. պատերազմին, Լենինականէն զինուոր եղած է եւ... այժմ հետքը կորսուած է։ Կ'ենթադրուի թէ ողջ է, իր հօրը անունը Յակոբ, մօրը անունը Արշալոյս, քրոջ անունը Տիգրանուհի Յովհաննէսեան։ Կը խնդրուի տեղեկացնել զինքը ճանչցողներէն, Տիկին Մարիամ Ռսկանեանի,

9, Rue de Petrograd. Alfortville

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

×

Յակոբեան Սանդուխտ Քերոփի, Էջմիածին՝ Բաղրամեան փողոց թիւ 85 տուն, կը փնտռէ.—

Ա) Յակոբեան Աղատ Նազարի, Մուշ՝ Գուլանըխ Ապրի գիւղէն, կորսուած Էջմիածին, 1920ին։

Բ) Յովհաննէսեան Արամ Յակոբի, Մուշ՝ Գուլանըխ Ապրի գիւղէն։

×

Արտաշէս Յովհաննէսի Տվըրեան, Թուրքիոյ Իզմիտ՝ Ասլանպէկ գիւղէն, կը փնտռէ իր եղբայրը Մինաս Յովհաննէսեան Տվըրեան, կորսուած 1915ին՝ 7 տարեկան հասակին։ Փնտռողին հասցէն է՝ թիւ 4 Գրողների փողոց, Երեւան։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Աշակերտներուն կողմէ կազմակերպուած թատերական ներկայացում մը՝

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 5

Կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին

Կը ներկայացուին

ԹԷՈԴՈՐ ՍԱԼՀՈՒՆԻ
Ողբերգութիւն չորս արար

LE COLIS DE Mr. DOMINIQUE
Զաւեշտ մէկ արար

ԵՐԿՈՒ ՀՆԱԿԱՐԿԱՏՆԵՐԸ
Զաւեշտ մէկ արար

Միջնարարին՝ արտասանութիւններ
Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր ազգայինները։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 4·30ին, Հայկական ծէսով պատարագ Անիէռի Սէնթ - Ժընըվիեւ մատրան մէջ։
19, Rue de la Station, ASNIERES.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Արգար Հայկազեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Օննիկ Հայկազեան (Մարսէյլ), խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք գրաւոր կամ անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր՝ եւ կեսուր մօր՝
ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ
մահուան առթիւ։
279, Շըմէն Սէն Ժիւլիէն, Պօմոն։

ԱՐԵՒԱԳԱԼ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամերգութիւն և Արեւագալի արարողութիւն։

Պիտի նախագահէ եւ քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ։

Կը խնդրուի հաւատացեալ յարգոյ հասարակութիւնէն ներկայ գտնուիլ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Վիէնի մէջ, կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.-ի կողմէ, այս Կիրակի Սէրքըլ Կաթոլիք սրահին մէջ, ժամը երեքին։

Մեծ պատրաստութեամբ, կը ներկայացուի «ԿՈՌՆԱԿ»ը, ողբերգ. ? արարով։ Հեղ. Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, ղեկավարութեամբ եւ դերակատարութեամբ Սարգիս Քէփէնէկեանի եւ իր խումբին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՏ 12ԻՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբուեռի Պանեէօ Քաչանի խումբին գեղարուեստական երեկոյթը, ժամը 17էն 24։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ
ՄԻՀՐԱՆ ՀԵՐԱՐՏԵԱՆԻ

Մահուան քառասունքին առթիւ, 11 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Մշակոյթի տան Թէհլիրեան սրահին մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), մէթրօ Քատէ։

Կազմակերպուած Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ։

Նախագահ՝ ՍԱՐԳԻՍ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՅԱԿՈԲ ՀԻՍԱՅԵԱՆ եւ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Տիկին Լուսին Էմրիեան (երգ), Պ. Լեւոն Մոմճեան (երգ), Պ. Երուանդ Գրիգորեան (արտասանութիւն)։

Տիկին Պարգեւուհի Պետրոսեան (արտասանութիւն)։

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Յոյներու սրահը, 5 Րիւ Պոնֆուա։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Աղբիւր Սերոբ Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքավայրը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ, Ն. ՍԵՐՈՒՆԴԻ եւ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ԿԸ ԽՕՍԻ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, եկեղեցիին սրահը

Նիւթ.— «Արտասահմանի Հայութեան մտահոգութիւնները եւ առաջադրութիւնները»։

Խօսք կը տրուի ներկաներուն։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ
3
ՄԱՐՏ
VENDREDI
3 MARS
1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ— ԹԻՒ 9043 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4844

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՐԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Մեծ հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին « Երբեմնի հայկական Անատոլու »*ի մասին Յառաջի մէջ արտատպուած գրութիւնները :*

Թէեւ գրուած Հայու մը ակնոցով, անոնք ենթակայականէ աւելի առարկայական հանգամանք ունին :

Թուրքերը իրենք ալ չեն ծածկեր դառն իրականութիւնը եւ պարբերաբար իրենց թերթերուն մէջ տխուր գոյներով կը պատկերացնեն երբեմնի շէն ու բարգաւաճ Անատոլուի ողբալի վիճակը :

Իսկ օտար ճամբորդներ ու լրագրողներ, որոնք շատ քիչ անգամ կ'այցելեն ներքին գաւառները, չեն ծածկեր իրենց դառն տպաւորութիւնները երկրի մը մասին, որուն վրայ ա՛յնքան մեծ յոյսեր են դրած արեւմուտքի քաղաքագէտները :

Անգործութիւն, խեղճութիւն, թշուառութիւն, աղտոտութիւն, տգիտութիւն, անօթութիւն ամէն կողմ, մանաւանդ գիւղերու մէջ, ուր քառասուն տարուան ընթացքին ո՛չ մէկ շինարար գործ է կատարուած :

Մուսթաֆա Քեմալի օրերէն սկսեալ եկող ու գացող կառավարութիւնները ո՛չ մէկ լուրջ ձեռնարկ են ըրած Թուրք գիւղացիին ապրուստի մակարդակը բարձրացնելու համար : Ա՛լ խօսք կարելի չէ ընել մտաւորական մակարդակի մասին :

Գիւղացիները կ'ապրին բացարձակ աղքատութեան մէջ : Դպրոցի պակասը զգալի է ամէնուրեք : Եղածներն ալ նախնական վիճակ կը ներկայացնեն : Տգէտ Թուրքերը չեն հանդուրժեր, որ աղջիկները դպրոց յաճախեն ... : Վերջերս երիտասարդ Թուրք ուսուցիչ մը թերթի մը մէջ կը գանգատէր այս մասին, ցոյց տալով գիւղացիներու յետամնացութեան ու անխելքութեան աստիճանաչափը :

Այդ պայմաններուն տակ, Անատոլուի մէջ ուսուցչական պաշտօն վարելը հերոսութիւն կը նկատուի : Թերթերը շարունակ կոչեր կը հրատարակեն եւ երիտասարդ ուսուցիչներու հայրենասիրական զգացումներուն կը դիմեն, զանոնք իբրեւ «կամաւոր» ղրկելու համար Անատոլու :

Քիւրտերը թրքացնելու քաղաքականութիւնն է գլխաւոր նպատակը այդ կոչերուն : Հակառակ բարձր թոշակներու խոստումին, շատ քիչեր միայն յանձն կ'առնեն «կամաւոր» արձանագրուիլ :

Փետրուար 12ին Պոլսոյ Հիլթըն պանդոկին մէջ հաւաքոյթ մը կազմակերպած է Թուրքիոյ «Մանուկներու իմացականութիւնը պաշտպանելու եւ զարգացնելու ընկերութիւն»ը, որուն Բ. Նախագահը՝ Հր. Շիւքրիւ Զորուխ՝ իր տեղեկագրին մէջ յայտնած է թէ ներկայիս Թուրքիոյ մէջ կան յետամնաց մտքով 500.000 տղաք : Որոշեր են մասնաւոր երկու վարժարաններ հիմնել՝ դարմանելու համար այս ապուշ եւ տկարամիտ փոքրիկները :

Նիւ Եորք Հերըլտ Թրիպիւն *իր 18 Փետրուարի թիւին մէջ կը հրատարակէ Անգարայէն ուղղուած հեռագիր մը, որով թղթակիցը կը քննէ Թուրքիոյ ներկայ աննախանձելի կացութեան պատճառները : Կ'ըսէ թէ մինչ մէկ կողմէ ծնունդները ամէնէն բարձրն են Թուրքիոյ մէջ, — հարիւրին երեք, — միւս կողմէ երկրի լեռնային վիճակին պատճառաւ մշակելի հողերը հարիւրին 16 համեմատութիւն մը կը ներկայացնեն միայն :*

Գիւղացիները տարուան մէջ երեք ամիս միայն կ'աշխատին : Անգործութիւնը զանոնք կը մղէ դէպի քաղաքները, ուր հին հագուստներ ծախելով կամ կառավարական պաշտօնատանց մէջ թէյ եփելով թշուառ կեանք մը կը քաշկռտեն անոնք :

Ուրիշ օտար ականատեսներ աւելի դէչ կերպով կը նկարագրեն Անատոլուի կեանքը, տալով երկրին իրական պատկերը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՐԿԻՊԱ ՀԱՄՈԶԱԾ Է ՖԵՐԱԹ ԱՊՊԱՍԸ

ԿԸ ԹՈՒԻ ԹԷ ՄԻՋԻՆ ՃԱՄԲԱՅ ՄԸ ԳՏՆՈՒԱԾ Է

Որոշ յապաղումէ մը ետք, «ԱՀԱԿ»ի «վարչապետ» Ֆերաթ Ապպաս Ռապաթ հասաւ, իրեն կ'ընկերանային Քրիմ Պէլքասէմ եւ Պէն Թոպալ : Ինչպէս կը նախատեսուէր Պուրկիպա յետաձգած էր իր մեկնումը Ապպասի հանդիպելու համար :

Ֆերաթ Ապպաս նախ իր ցաւակցութիւնը յայտնեց երիտասարդ թագաւորին — « Ձեր հայրը, թագաւորը, մեզի համար օրինակ մըն էր, ալժերական կառավարութիւնը եւ ես ձեր կողքին ենք : Կը մաղթեմ ձեր ժողովուրդին որ միացած մնայ ձեր անձին շուրջ» : Հասան Բ., որ չէր ուզեր ետ մնալ կը պատասխանէ — « Թագաւորը, հայրս, ինծի յաճախ հրահանգներ տուած է որ ձեզի օգնեմ : Կարելի է ըսել որ Նորին Վեհափառութիւնը Ալժերիոյ ազատագրումը տեսաւ այն օրէն իսկ երբ ալժերացի ժողովուրդը սկսաւ պայքարը իր անկախութեան համար » :

Ամբողջ օրը զանազան տեսակցութիւններ իրարու յաջորդեցին, բոլորին առանցքը կը կազմէր Հապիպ Պուրկիպա, որ յաջորդաբար տեսնուեցաւ Ֆրանսայի դեսպանին, թագաւորին եւ Քենըտիի շրջուն դեսպան՝ Հարիմընի հետ : Այս վերջինը Փարիզ մեկնած պահուն գնահատական խօսքեր ուղղեց Պուրկիպայի հասցէին մաղթելով որ «ոչ միայն յաջողի այլեւ շարունակէ հայրենասիրական իր մեծ աշխատանքը» : Ուրիշ հանդիպումի մը ընթացքին թագաւորը ամէն ապահովութիւն տուաւ Հարիմընի Մարոքի բարեկամական զգացումներուն համար Ամերիկայի հանդէպ : Հասան Բ. ցաւով դիտած է նաեւ թէ իր հօրը մահը պիտի ամրապնդէ ափրիկեան երկիրներու յարաբերութիւնները մանաւանդ մեծ Մաղրէպի մէջ :

Իրիկունը Տարօ էլ Սալէմի ապարանքին մէջ Հապիպ Պուրկիպա ա լա փրանսէզ *ճաշ մը կուտար ի պատիւ բոլորին : Արաբները նախապաշարում չունին 13 թիւին շուրջ եւ հանգիստ սրտով է որ 13 հոգի համախմբուեցան սեղանին շուրջ :*

Այս ճաշին ընթացքին եւ անմիջապէս ետքն է որ կենսական խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են հիւսիսային Ափրիկէի ապագային շուրջ : Մինչ Ալժերացիները զգոյշ եւ լուռ կը մնային մարոքցի եւ թունուզցի յաջորդական յայտարարութիւններ կ'ընէին : Մարոքի տեղեկատուութեանց նախարարը՝ Ալաուի կ'ըսէր — « Մաղրէպի երեք ղեկավարները վերջապէս հաւաքուեցան : Այս հանդիպումը որ տեսակ մը յապաղած ժամադրութիւն մըն է պատմութեան հետ կրնար տեղի ունենալ հինգ տարի առաջ, եթէ Ֆրանսական կառավարութեան կուրութիւնը չըլլար : Անցնինք» : Մասմուտի նոյնիմաստ յայտարարութիւն մը ըրած է շեշտելով թէ պատմութիւնը պիտի արձանագրէ այս թուականը :

Անշուշտ կարելի չէ շատ բան գիտնալ անցած – դարձածէն բայց կը թուի թէ Պուրկիպա ի վերջոյ «համոզած է» Ֆերաթ Ապպասը, ինչ որ հաւանաբար շատ դիւրին չէ եղած որովհետեւ Ապպասի «թեքնիք» պատճառներու վերագրուած յապաղումը կարելի չէ բացատրել քանի մը ձեւով : Ինչո՞ւ Ապպաս ուշ եկած է Ռապաթ : Ճամբայ ելած է Թունուզէն ներկայ ըլլալու համար Մոհամմէտ Ե.ի յուղարկաւորութեան : Լայն ժամանակ ունի, յուղարկաւորութիւնը երեքշաբթիի յետաձգուած է, ուրեմն կրնայ Երկուշաբթի գիշեր Հռոմ մնալ եւ Երեքշաբթի առտու Քազապլանքա մեկնիլ իտալական օդանաւով մը բայց Ապպաս այդ օդանաւը պիտի չառնէ : Ինչո՞ւ : Երեքշաբթի առտու ֆրանսական ձայնասփիւռը եւ Թունուզի ձայնասփիւռի կայանը կը հաղորդեն Պուրկիպայի յայտարարութիւնները Ռամպուլէի խօսակցութեանց շուրջ : Ալժերացիները շատ չեն հաւնած զանոնք եւ այն յօդուածներուն զորս Պուրկիպա ուղղած է իրենց որպէսզի արգելք չհանդիսանան տը Կոլի ծրագիրներուն : Այդ առթիւ Հապիպ Պուրկիպա ըսած էր նաեւ թէ օրերու հարց է այլեւս ոչ թէ ամիսներու : Կ'ըսուի նաեւ թէ Պուրկիպա Ռապաթ կ'երթայ ուր պիտի հանդիպի Ֆ. Ապպասի : Կը մնայ ուրեմն ցոյց տալ «գերագոյն մարտիկին» Հապիպ Պուրկիպայի որ Ֆերաթ Ապպաս իր հրամաններուն տակ չէ : Թող սպասէ, որովհետեւ Ապպաս «չի կրնար օդանաւին հասնիլ» : Եւ Ֆերաթ Ապպաս շատ տարօրինակ ուղեգիծ մը կը հետեւի Հռոմէն Ռապաթ երթալու համար : Նպատակը պարզ է՝ Պուրկիպա թող մեկնի : Հռոմէն կ'երթան Մատրիտ, հոնկէ Թեթուան Սեւիլլիայէն անցնելով : Հոն կը լսեն որ Պուրկիպա չէ մեկնած, կը սպասէ ... : Ի՞նչ ընել : Ապպաս կը յայտնէ թէ քիչ մը հանգստանալ կ'ուզէ, յոգնած է բայց Թեթուանի մէջ մարոքցի կառավարիչը կ'ըսէ «թագաւորը ձեզի ճաշի կը սպասէ, պէտք է անմիջապէս ճամբայ ելլէք» : Այսպէս է որ, կամայ – ակամայ, Ֆերաթ Ապպաս, ի վերջոյ, Ռապաթ կը հասնի :

× Փարիզի մէջ, Նախարարներու Խորհուրդի ժողովին Հանրապետութեան Նախագահը անդրադարձաւ Ռամպուլէի խօսակցութիւններուն զորս «բարեկամական եւ քաջալերիչ» կը նկատէ : Ինչ կը վերաբերի Ալժերիոյ, տը Կոլ անգամ մը եւս շեշտած է եւ յիշեցուցած թէ Ալժերիոյ ապագան, ինչ որ ալ ըլլայ ան, պէտք է որոշուի Ալժերացիներու կողմէ : Հանրապետութեան Նախագահը աւելցուցած է այս առթիւ, թէ Ֆրանսա պատրաստ է բանակցելու ալժերական բոլոր հոսանքներուն եւ յատկապէս էֆ էլ էնի հետ, ճշդելու համար ինքնորոշման պայմանները :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԵՆԸՏԻ իր հերթական մամուլի ասուլիսին, անդրադարձաւ ներքին եւ միջազգային կարգ մը հարցերու : Ատընաուըր Ուաշինկթըն պիտի այցելէ, Ապրիլ 12–13ին : Անփոփոխ կը մնայ Մ. Նահանգներու պաշտպանութեան քաղաքականութիւնը : պիտի զօրացուին զսպողական զէնքերը եւ Ամերիկայի ուժերը՝ Արեւմտեան Եւրոպայի եւ աշխարհի մէջ : Ապազինման ամերիկեան ծրագիրը, Յուլիսէն առաջ պատրաստ պիտի ըլլայ : Ամերիկեան կառավարութիւնը որոշած է կամաւորներու գունդեր պատրաստել թերաճ երկիրներու օգնութեան համար եւ ժողովուրդներու ապրելակերպի բարձրացման : Այս կամաւորները այնքան դրամ պիտի ստանան միայն որքան այն մարդիկը որոնց օգնելու կ'երթան : Քենըտի կը յուսայ որ Ալժերիոյ համար եղած վերջին խօսակցութիւնները արդիւնաւէտ ըլլան :

ԽՐՈՒՇՉԵՒ կը շարունակէ երկրագործական տագնապին պատասխանատուներուն «հաշիւը մաքրել» : «Պէտք է արտաքսուին եւ դատուին այն վարիչները որոնք անկարող են կոլխոզ *մը վարելու եւ արտադրութիւնը աւելցնելու » : Ոմանց համար « վարսաքի ասպետներ » ըսած է Խրուշչեւ, ասոնք անոնք են որոնք կը նախընտրեն վարսաք ցանել որովհետեւ հունձքը դիւրին է : Խրուշչեւ դատապարտած է նաեւ անոնք որ շատ քիչ սննդարար կեր կուտան կենդանիներուն եւ այս առթիւ շեշտած է «այն գնչուին արդիւնքին պիտի հասնինք որ ձին վարժեցուցած էր ամէն օր աւելի քիչ ուտելու, մինչեւ որ օր մը անօթութենէ կը սատկի» :*

ՏՈՄՍԵՐ

ՁՕՆ

Հակառակորդ մը անէացնել «քաղաքական » այն արարքն է որ ամէնէն աւելի ցասում եւ սոսկում կը պատճառէ : Այս զգացումները, բնականաբար, ամէն երկրէ աւելի Մոսկուայի մէջ է որ մեծագոյն փայլով կը յայտնուին : Ու, քաղաքական բարոյականի եւ ազատութեան բոլոր պաշտպանները ալ անշուշտ կը գնահատեն խորհրդային իշխանութեանց որոշումը՝ « ժողովուրդներու բարեկամութեան համալսարանը » մկրտել՝ Փաթրիս Լումումպայի անունով :

Այսուհանդերձ, աւելի լաւ շեշտելու համար այս Համալսարանի ընդհանրական բնոյթը, անարդար կերպով թափուած արեան մէջ ամրապնդելու համար, բոլոր ժողովուրդներու այս բարեկամութիւնը, աւելի լաւ պիտի չըլլա՞ր եթէ այս նոր հաստատութեան ճակատին սպաննուած ափրիկեցի ղեկավարի անունին կցուէր, նոյնքան մեծ պարտականութեան մը ուրիշ մէկ զոհը, օրինակ Եւրոպացի մը :

Վերստին կարդանք ձօնը — *«Ազգային ազատագրական շարժման ղեկավար, ժողովուրդներու հերոս եւ Հանրապետութեան վարչապետ, որ կեանքը զոհեց իր երկրին ազատութեան եւ անկախութեան համար » :*

Պէտք չկայ բառ մ'իսկ փոխելու, հանդիսաւոր ձեւով նուիրագործելու համար Մոսկուայի Լումումպա - Իմրէ Նաճի հաստատութիւնը :

Լը Մոնտ *ԻՎ. ՖԼՈՐԷՆ*

ԹՈՒՐՔԻԱ

—o—

ՀԱՅԵՐԷՆ 15 թերթեր ու պարբերականներ կը հրատարակուին Պոլսոյ մէջ : Պաշտօնական վիճակագրութեան համաձայն, Պոլսոյ մէջ լոյս կը տեսնեն 184 թերթ եւ 454 պարբերական : Օտար լեզուներով հրատարակուած թերթերուն թիւն է վաթսուն, որոնց 15ը Փրանսերէն, 19 անգլերէն, հինգ գերմաներէն, երկու իտալերէն, ութ յունարէն, երեք եբրայերէն, մէկ ալպաներէն, մէկ Փրանսերէն – Թուրքերէն :

ՀԻՆԳ ՄԻԼԻՈՆ Թրքական կեղծ ոսկի հրապարակ հանած էին Թուրք դրամանենգներ Պոլսոյ մէջ,— ձերբակալուեցան 11 հոգի : Պարագլուխն է Ճեմիլ Կիւնէշ, իսկ քլիշէները շինողն է Ղուկաս Մանուկեան :

ՌԱՇԻՏ ՌԻԶԱ, որ ծանօթ է աւելի քան կէս դարու իր բեմական ծառայութեամբ, երկար հիւանդութենէ մը ետք մեռաւ անցեալ շաբաթ գիշեր, Պոլսոյ մէջ : Աւարտած է իրաւաբանական վարժարանը, յետոյ նուիրուած է թատրոնին : Ժողովրդական արուեստագէտ մըն էր, ու բարեկամ — ընկեր հայ արուեստագէտներու :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ատամնաբուժական ուսանողներու ընկերակցութիւնը կը յայտարարէ թէ երկրին մէջ քանի հազար հոգիի կը վիճակի մէկ ատամնաբոյժ, (արեւմտեան երկիրներու մէջ երկու կամ երեք հազար հոգիի կը վիճակի մէկ ատամնաբոյժ) :

ՊՈԼՍՈՅ մէջ ձիւն տեղալ սկսաւ դարձեալ, բարեխառն եղանակէ մը ետք : Փոթորիկը կ'ոռնայ Սեւ Ծովի մէջ ժամական 60 – 70 քիլոմեթր արագութեամբ խուժող քամիով մը :

ԿՐԹԱԿԱՆ նախկին նախարար, Հասան Ալի Եուճէլ, յանկարծամահ եղաւ ճաշի սեղանին վրայ : Ծանօթ էր իբրեւ թարգմանիչ միջազգային դասական գործերու :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ''ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ''

Գ.

Փոփոխութիւնները Հայաստանի Կոմ. կուսակցութեան ղեկավար մարմնի՝ Կենտր. Կոմիտէի քարտուղարութեան եւ Բիւրոյի անձնակազմի մէջ կատարուել են երկու անգամ՝ 1960ի Դեկտեմբեր 28ի եւ 1961ի Փետրուար 10ի Կենտկոմի պլէնումներում ; Դեկտեմբերին հեռացուել է իր պաշտօնից Կենտկոմի առաջին քարտուղար Ս. Թովմասեանը, իսկ Փետրուարին՝ նրա «դահլիճի» երկու անդամները՝ Մ. Աղոնցը եւ Բ. Սարկիսովը: Կենտկոմի առաջին քարտուղարի եւ նրա անմիջական «զինակիցների» ոչ միաժամանակ մաքրագործումը սովորական երեւոյթ եւ ընդունուած կարգ չէ սովետների մօտ : Ճիշդ է Կենտկոմի առաջին քարտուղարը մի քիչ աւելին է, քան առաջինը հաւասարների մէջ, բայց եւ այնպէս իրենց գործունէութեան ընթացքում գործած սխալների եւ թերութիւնների համար պատասխանատու են համարւում եւ որ ոյժի ենթարկւում սովորաբար քարտուղարութեան բոլոր անդամները: Այդ մասին է վկայում մանաւորապէս հայկոմկուսի պատմութիւնը ;

Երբ Հայաստանի խորհրդայնացումից յետոյ սանդծուեց աւելի կամ պակաս չափով կայուն մի շրջան եւ կեանքի կոչուեցան կուսակցական ընտրովի մարմիններ, Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի առաջին քարտուղարի պաշտօնն ստանձնեց Ա. Յովհաննիսեանը, նախախորհրդային շրջանի մի բոլշեւիկ, որ ինչպէս երէկ այնպէս էլ այսօր փորձում է եւ միշտ էլ անյաջող, համոզելու իրեն եւ ուրիշներին, որ ինքը ոչ միայն իրաւ գիտնական է, այլ նաեւ Թունդ բոլշեւիկ: Նրա քարտուղարութեան գրեթէ առաջին իսկ օրից ծայր տուին դժգոհութիւններ Կենտկոմի ղեկավարութեան (այն ժամանակ այս բառը շատ գործածական էր) դէմ: Պայքարի առաջին գծի վրայ էին Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանում Աշոտ Յովհաննիսեանին աշակերտած երիտասարդները: Բաւականին երկար տեւեց այդ պայքարը, որ վերջացաւ երիտասարդների յաղթութեամբ: Ղեկավարութիւնը փոխուեցաւ, Ա. Յովհաննիսեանը աքսորուեցաւ Մոսկուա՝ զբաղուելու համար գիտական աշխատանքներով: Զրկուեցան իրենց պաշտօններից նաեւ ղեկավարութեան միւս անդամները; Իշխանութիւնը անցաւ երիտասարդների ձեռքը: Կենտկոմի առաջին քարտուղար դարձաւ շատ կարճ ժամանակով Հայկ Յովսէփեանը, որին յաջորդեցին Հայկազ Կոստանեանը եւ ապա Ա. Խանջեանը: Կենտկոմի պլէնումում (1928 թ.) Հայկազ Կոստանեանը իր զեկուցման մէջ յայտնում է, որ «նախկին ղեկավարութիւնը (Ա. Յովհաննիսեանի) իր գործունէութեան մէջ թոյլ է տուել սխալներ շինարարութեան բոլոր ասպարէզներում»: 1929 թ. Յունուար 20ին կայացած համագումարում աւելի որոշ ձեւով են բացայայտւում այդ սխալները : Նախկին ղեկավարութիւնը, ասում է Հ. Կոստանեանը, գործել է «աջ օպորտունիստական եւ նացիոնալ-ուկլոնիստական սխալներ»:

Ազասի Խանջեանի եւ նրա «դահլիճի» գործունէութեան վրայ կանգ առնելը դուրս է մեր խնդրից: Յայտնի է Կենտկոմի առաջին քարտուղարի ողբերգական վերջը: Ա. Խանջեանից յետոյ Կենտկոմի առաջին քարտուղար է դառնում Ամատունին. Իշխանութեան փոխանցումը խաղաղ ձեւով չէ որ կատարւում է: Սկսւում է, ըստ Ե. Խաթանասեանի արտայայտութեան, «բարոյական ապականութեան» մի շրջան, որի ժամանակ «այր զարամբ յանէր», ապրել կարենալու համար : Ամատունին եւ իր գործակիցները ամէն ինչ արին չդառնալու համար կարգը «ժողովրդի թշնամիների», որոնց «հողմացրիւ էր անում» Բերիան, Սթալինի հաճութեամբ եւ հրահանգներով : Ի զո՜ւր աշխատանք: 1937ի Սեպտեմբերին տապալւում է նաեւ Ամատունու «դահլիճը»: Սեպտեմբերի 23ին Երեւան են գալիս Մալենկովը, Բերիան եւ Միկոյեանը, գումարում են պլէնում եւ ընտրում են նոր ղեկավարութիւն, որ գլխաւորում է ոչ թէ Հայաստանի, այլ Վրաստանի Կոմ. Կուսակցութեան անդամ Արութինովը : Ամատունին, նրա օգնական Ստ. Ակոպովը (Կենտկոմի երկրորդ քարտուղար) դուրս են նետւում եւ Կենտկոմի Բիւրոյի անդամներից նոր ղեկավարութեան մէջ առնւում են միայն Գ. Գրիգորեանը եւ Վիլիբէկովը (Աստրէջանցի) : Այսպիսով Հայ Կոմկուսի նաեւ երրորդ ղեկավարութիւնը իշխանութեան տիրանում է «ռեվոլուցիոն ճանապարհով»:

Մօտ 16 տարի Հայաստանում իշխում է Արութինովը, ծագումով միայն հայ, բայց լեզուով, զգացումներով ու դաստիարակութեամբ վրացի: Նրան Հայաստանի վրայ իշխանաւոր կարգողը եղել է Բերիան եւ Բերիայի հաշուեյարդարից յետոյ էլ, բնականաբար, նրա հովանաւորեալը կորցրեց իր իշխանութիւնը եւ թերեւս նաեւ կեանքը: 1953 թ. Նոյեմբերի մէջ Երեւան եկաւ Խորհ. Միութեան Կենտկոմի քարտուղար Պոսպելովը, որ, գումարելով Հայաստանի Կենտկոմի պլէնում, պաշտօնանկ արեց Արութինովին եւ նրա մեծ ու փոքր գործակիցներին: Արութինովի տեղ Կենտկոմի առաջին քարտուղար ընտրուեց Ս. Թովմասեանը, իսկ Արութինովի գլխաւորած Կենտկոմի պաշտօնազրկուած երկու քարտուղարների՝ Հր. Մարտիրոսեանի եւ Բեգարէ Գրիգորեանի աթոռները գրաւեցին Հ. Մարգարեանը (երկրորդ քարտուղար) եւ Յա. Զարոբեանը (քարտուղար):

Հայաստանի վերին իշխանութեան փոխանցումը հին կարգից նորին նաեւ այս անգամ կատարուեցաւ «ռեվոլուցիոն ճանապարհով» եւ կրեց խակական յեղաշրջումի բնոյթ : Ս. Թովմասեանը յետագային քշեց ղեկավար պաշտօններից Արութինովի ժամանակաւոր մարդկանց եւ ընտրեց իր համար բոլորովին նոր գործակիցներ :

Պատմական այս համառօտ ակնարկից երեւում է, որ խորհրդային կարգերի հաստատումից յետոյ ղեկավարութեան փոփոխութիւնը միշտ էլ կատարուել է «ռեվոլուցիոն ձեւով» եւ կրել է յեղաշրջման բնոյթ :

Այժմ, ինչպէս նշեցինք վերը, փոխուել է նաեւ Հայաստանի Կոմ. Կուսակցութեան վերջին ղեկավարութիւնը, որ Արութինովի հաշուեյարդարից յետոյ անցաւ Ս. Թովմասեանին: Նախկինում, ինչպէս տեսանք, երբ ղեկավարութիւնը փոխւում էր, հանրութեանը յայտնւում էր ամէն անգամ, թէ ինչ պատճառներով է այդ տեղի ունենում : Իրենց գործունէութեան ընթացքում թոյլ տուած սխալների պատճառով է, որ «հանւում» կամ «ազատւում էին» իրենց պաշտօններից հինները եւ գործի էին դրւում նոր մարդիկ: Ս. Թովմասեանի եւ իր ընկերների պաշտօնազրկման բուն պատճառները ոչ միայն չեն յայտնւում պատկան մարմինները, այլ ամէն կերպ աշխատում են, որ գաղտնի մնան այդ պատճառները: Կան լռութիւններ, որոնք սակայն, խիստ պերճախօս են: Այս ճշմարտութիւնն է, որ անգիտացել են «ինֆորմացիոն հաղորդագրութիւնների» հեղինակները:

Ս. Թովմասեանը ազատուել է Կենտկոմի քարտուղարի պաշտօնից, որովհետեւ «անցել է այլ աշխատանքի»: Կատարուածը շատ էլ կարեւոր մի բան չէ, պարզապէս պաշտօնի փոփոխութիւն: Ահա այն ամէնը, որ «ինֆորմացիոն հաղորդագրութեան» հեղինակները հրամցնում են մեզ, առանց հոգ տանելու, որ մենք կարող ենք զարմանալ, թէ ի՞նչպէս է պատահել, որ նշանակութիւնից զուրկ այդպիսի մի ակտի համար հարկ է տեսնուել Մոսկուայից Երեւան ուղարկել այնպիսի մի բարձրաստիճան անձնաւորութիւն, ինչպիսին է Խորհ. Միութեան Կենտկոմի քարտուղար Ֆ. Կոզլովը :

Ուշագրաւ մի երկրորդ հարց : Ս. Թովմասեանին Կենտկոմի առաջին քարտուղարի պաշտօնից ազատելու որոշումը Հայաստանի Կենտկոմի պլէնումը տուել է անցեալ տարուայ Դեկտեմբեր 28ին: Հետեւեալ օրը տեղի է ունեցել մօտ հազար հոգուց բաղկացած Հայաստանի կուսակցական ակտիւի ժողովը եւ այդ ժողովին մասնակցած աչքի ընկնող կոմունիստների անունների շարքում չկայ Ս. Թովմասեանի անունը: Նոյն օրը բացուել է Հայաստանի Գեր. Խորհրդի նստաշրջանը եւ Ս. Թովմասեանը չկայ նաեւ այդ նստաշրջանին մասնակցողների թւում :

Անշուշտ Ս. Թովմասեանը ներկայ է գտնուել Դեկտեմբեր 28ի պլէնումին, որ նրան «ազատել է» Կենտկոմի առաջին քարտուղարի պաշտօնից, ուրեմն նա 28-ին դեռ Երեւանում է եղել: Արդ ի՞նչ է պատահել, որ Հայաստանի երէկուայ իշխանաւորը, որ չի շնորհազրկուել, այլ միայն նոր պաշտօնի է կոչուել, չի հրաւիրուել ներկայ գտնուելու հետեւեալ օրը տեղի ունեցած Գեր. Խորհուրդի նստաշրջանին եւ այն ակտիւի ժողովին, որին մասնակցել են հազար կոմունիստներ: Ի վերջոյ նա ազատուել է միայն Կենտկոմի քարտուղարի եւ Բիւրոյի անդամի պաշտօնից, բայց ոչ Կենտկոմի անդամութիւնից: Հայաստանի Կենտկոմի անդամը եւ երէկուայ առաջին իշխանաւորը պէտք է որ ունենար իր պատուաւոր տեղը այդ ժողովներում :

Երրորդ հարց : «Ս.Հ.» Դեկտեմբեր 30ի մէջ գրուած է, որ Ֆ. Կոզլովը զեկուցումով հանդէս է եկել Հայաստանի Կոմ. Կուս. ակտիւի ժողովում եւ ի միջի այլոց նշել է «Հայաստանի ձեռք բերած յաջողութիւնները տնտեսական եւ կուլտուրական շինարարութեան ասպարէզում», «Ս. Հ.ում տպուած համառօտութեան մէջից դուրս են ձգուած Կոզլովի արած քննադատութիւնները Հայաստանի Կենտկոմի գործունէութեան մասին; Մինչդեռ այդպիսի քննադատութիւններ նա արել է, ինչ որ երեւում է Զարոբեանի եւ Առուշանեանի ելոյթներից :

« Մենք ամբողջովին ու լիովին ընդունում ենք ընկեր Ֆ. Կոզլովի զեկուցման մէջ բովանդակուած արդարացի քննադատութիւնը », ասել է իր ճառի մէջ Կենտկոմի նորընտիր առաջին քարտուղարը.

Ահա նաեւ ընկեր Առուշանեանի խօսքերը. «Ընկեր Կոզլովը, ինչպէս Հայաստանի կոմպարտիայի Կենտկոմի պլէնումում, այնպէս էլ ռեսպուբլիկայի պարտիական ակտիւի ժողովում շատ տեղին կերպով քննադատեց մեզ» («Ս. Հ.») 30 Դեկտեմբեր 1960):

Ուրեմն Կոզլովը առանց պատճառի չէ որ «ազատել է» Ս. Թովմասեանին Կենտկոմի առաջ քարտուղարի պարտականութիւններից : Դեկտեմբերի 28ի պլէնումի եւ ակտիւի ժողովում նա նշել է այն սխալներն ու թերութիւնները, որ Ս. Թովմասեանը եւ նրա գլխաւորած ղեկավարութիւնը թոյլ են տուել իրենց գործունէութեան ընթացքում :

Կոզլովի զեկուցումի այդ մասը դուրս է նետուած «Ս. Հ.»ի համառօտութիւնից: Ինչո՞ւ: Այն պարզ պատճառով, որ եթէ այդ քննադատութիւնները մէջ բերուէին եւ մենք ծանօթանայինք նրանց բնոյթին, կարող կը լինէինք հասկանալ թէ ինչո՞ւ է ազատուել Ս. Թովմասեանը առաջին քարտուղարի պաշտօնից: Բայց հէնց այս պարզն է, որ պահւում իբրեւ գաղտնիք :

Վերջացնելու համար այս յօդուածաշարքը մի քանի խօսք էլ այս մասին, թէ ինչ է ասում ղեկավար քաղքերի այս տեղաշարժը կուսակցական վերջին երկրաշարժի մասին :

Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

ՌՈՒՍԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

1827 տարուան սկիզբը, գարնան, Ռուսերը ամէն պատրաստութիւն վերջացուցած, ռազմավարական իրենց նախագիծը ճշդած, կը սպասէին յառաջխաղացութեան հրամանին՝ մտնելու համար պարսկական սահմանէն ներս :

Երմոլովի բանակցութիւնները արդիւնք տուած չէին : Զէնքն էր որ պիտի վճռէր Արաքսի հովիտին բախտը :

Ուրախ էին Հայերը :

Ներսէս Աշտարակեցի «Հայրենեաց ազատութեան» գործ կը համարէր պատերազմը, որ մէկ օրէն միւսը պիտի ծագէր Ռուսերու եւ Պարսիկներու միջեւ : Ուստի կ'ուզէր որ Հայերը «որով ու թրով աջակից լինեն Ռուսաց»: Այդ նպատակով, որոշեց «կամաւոր զօրք ժողովել եւ դունդեր կազմել»: Ռուսերը, որոնք արդէն հրաւէր ուղղած էին «Վրաց ազնուականներին եւ Թուրքաց աղալարներին», հաճութիւն ցոյց տուին Ներսէսի առաջարկին՝ ցարին վաւերացման ենթարկելու պայմանով :

1827 Մարտ ամսուն, Թիֆլիզի մէջ զինուորագրուեցան երկու հարիւր Հայեր : Այս թիւը կը ստուարանար օրէ օր՝ նոր կամաւորներով :

Ներսէս Արքեպիսկոպոս Աշտարակեցի կ'ուզէր անձամբ առաջնորդել յառաջապահ զօրքը, որ պիտի յարձակէր Երեւանի վրայ : Ուստի Մարտ 30ին, Թիֆլիսի մէջ, Ղարախ կոչուած հրապարակին վրայ (յետագային՝ Աղեքսանդրեան այգի), կատարեց զօրահանդէս մը շարժման մէջ դնելով Հայոց զօրագունդը: Արքեպիսկոպոսը, հեծած իր ձիուն վրայ, եկաւ ողջունելու իր զինուորները: Ոգեւորիչ ու սրտաշարժ ճառ մը խօսեցաւ, օրհնեց, յետոյ հրամայեց քալել իր առջեւէն զօրանցք կատարելու ձեւով :

Յուզիչ էր տեսարանը, եւ սքանչելի : Ալեզարդ արքեպիսկոպոսը, շարունակ, «ապրի՜ք, ապրի՜ք, շնորհակալ եմ» կը ձայնէր, մինչ զօրքը հրաժշտութեան կշռոյթով կ'անցնէր առջեւէն՝ «կեցցէ» աղաղակելով, «հուռա՜» պոռալով : Զինուորներուն աղաղակին կը մասնակցէր հանդիսատես հայ ժողովուրդը :

Եւ սակայն վերջնապէս պատրաստ չէր հայկական զօրագունդը : Այնպէս որ կամաւորներու պատրաստութեան գործը յանձնեց հայկական յատուկ մարմնի մը, եւ ինք Ապրիլ 2ին Թիֆլիզէն մեկնեցաւ Ջալալ-Օղլի, առաջնորդելու համար Ռուսական բանակը:

Մայիսի սկիզբը միայն Թիֆլիզ հասաւ կայսերական հաճութիւնը հայ կամաւորական գունդին կազմութեան եւ գործունէութեան մասին: Անմիջապէս պատրաստուեցան հայերէն լեզուով թերթիկներ : Մայիս 15ին, վանքի եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ նոր զօրահանդէս մը,— կամաւորներու երդումը եւ դրօշակի օրհնութիւնը : Պատարագէն ետքը, հայ զօրքը հաւաքուեցաւ եկեղեցին գաւիթին մէջ, ուր եկաւ հայ հոգեւորականութիւնը եկեղեցական թափորով : Կատարուեցաւ երդումը, յետոյ օրհնուեցաւ դրօշակը եւ յանձնուեցաւ զօրագունդին: Յարութիւն քահանայ Ալամդարեան գրաբար ճառ մը արտասանեց —

« Անցանէ ահա դարն հինգերորդ, ո՜վ որդք Հայաստանի, յորմէ հետէ զրկեալ կամք ի թագաւորութենէ, ի հայրենեաց եւ յամենայն ժառանգութեանց նախնեաց մերոց :

Մեք առաւել եմք մերոց նախահարց, չեմք ժառանգորդք արութեանց նոցա եւ առաքինութեանց, այլ ուրուական նոցա : Ցուցէք զակն ձեր ի հայրենի պատմագրութիւն՝ զծագրեալս արիւնազանգ սարիւք եւ հաւատարիմք յայս դառնապէս ճշմարտութեան : Ցանցանք մեր զինեցին ի վերայ մեր զվրէժխնդիր աջն արդարադատութեան երկնից եւ ընկեցին զվատաբախտն Հայաստան ի վերայ չքութեան :

Այժմ, Քրիստոսանուն զինուորութիւն, լցեալ է չափ սրամտութեան : Աջ տեսան, որ ցարդ կափերն զմեզ, այժմ սրբէ զարտասուս մեր, կանգնէ զմեզ յ կմանէս մերմէ, դարձուցանէ զսուղ յուրախութիւն, զերծու ի մէնջ զ մեր եւ զգեցուցանէ մեզ զուրախութիւն

Եւ ահա ձայն Աստուծոյ, ձայն Թագաւորի կոչէն զձեզ, հո՛ս փութիկ, յառաջ բէգ փառաց եւ առաքինութեան: Արիք եւ զիմեցէք յայն հսկայօրէն քայլարկութեամբ »:

Հայ զօրագունդը վանքէն մեկնելով դրօշակով եւ հրաժշտութեամբ, ջացաւ, դէպի Ղարախ հրապարակը, հասաւ նաեւ զօրավար Սիպեագին, որ բանցք մը կատարեց :

Գլխաւոր բանակը, Պասկեւիչի հրամանատարութեամբ, Ապրիլ 9ին անցած արդէն սահմանը :

Ռազմավարական նախագծին համաձայն, բանակը կը յառաջանար դէպի Երեւան : Նախիջեւան հասած միջոցին բանակին պիտի միանար Ղարաբաղի համախմբուած զօրքը : Ապա Արաքսը՝ ամբողջ բանակը պիտի նետուէր Թաւրիզի վրայ, եւ եթէ հարկ տեսնուէր, պիտի քալէր մինչեւ Թեհրան : Ցարը բաղձանք տուած էր բոլոր այս գործողութիւնները կատարել կայծակի արագութեամբ, որպէսզի մինչեւ տարեվերջ հաշտութիւնը կնքուի՝ սկսելու ռուսեւթրքական պատերազմը, որ խուսափելի էր այլեւս :

(1 Շար.)

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ՎԷՆ ՔԼԱՅՊԸՐՆ

Երեք տարի առաջ Մոսկուայի մէջ Չայքովսքիի անունով կազմակերպուած դաշնակի միջազգային մրցումին առաջին հանդիսացաւ ամերիկացի երիտասարդ մը՝ Վէն Քլայպըրն, որ մէկ օրէն միւսը աշխարհահռչակ դարձաւ ու ներկայիս աշխարհին ամէնէն աւելի դրամ շահող դաշնակահարն է։ Քաղաքական նշանակութիւն տրուեցաւ այս երիտասարդին յաջողութեան ու երբ Խրուշչեւ Միացեալ Նահանգներ այցելեց, վարչապետը դիմաւորողներուն մէջ դրին զինք։

Մոսկուայի մրցումին մէջ Քլայպըրն նուագած էր Չայքովսքիի սի պէ մօլ մինէօռ քոնչերթօն։ Կատարուած աղմկայարոյց ծանուցումներէն պէտք է հետեւցնէինք որ ցարդ ոչ ոք նուագած է այդ գործը այնպէս՝ ինչպէս այս բախտաւոր ամերիկացին։ Իրականութիւնը այդքան աղմուկին չի համապատասխաներ։

Փետրուար 12ին Մեքսիկոյի գեղարուեստից պալատին մէջ Վէն Քլայպըրն Ազգ. նուագախումբին ընկերակցութեամբ նուագեց Չայքովսքիի այդ քոնչերթօն։ Փայլուն, կրակոտ դաշնակահար մըն է որ մեծ արուեստագէտ մը դառնալու ամէն յոյս կը ներշնչէ այսօր, բայց տակաւին արժանի չէ այն համբաւին, զոր կը վայելէ։ Անուրկի երեւոյթ մը ունի հակառակ երկու մեթր հասակին, բայց 27 տարու է եւ իրաւունք չունի այլեւս գոհանալու այնքանով որ ունի։

Այսօր հարիւրաւորներ Վէն Քլայպըրնի արժէքը ունին առանց անոր համբաւը ունենալու։ Այս համբաւը վայելելու իրաւունք ստացած են հազիւ տասնեակ մը մեծեր։ Քլայնպըրն պէտք է ցանկայ այդ իսկական համբաւին եւ ոչ թէ վաղանցուկ փառքի մը։ Եթէ հինգ տարի ետք Քլայնպըրն դէպի առաջ ոստում մը ըրած չըլլայ տակաւին, կրնայ վստահ ըլլալ որ իր անունը կ'իջնէ երրորդական աստիճանի մը։ Մարդիկ գութ չունին զիրենք յուսախաբ ընողներուն հանդէպ։

Այսօր շատ լաւ դաշնակահար մըն է հաստատուն թէքնիքով, բանաստեղծական որոշ խորքով եւ յայտնի անհատականութեամբ։

Լաւագոյնին հասնելու համար անհրաժեշտ է որ փայլուն թէքնիքի «էֆէ»ներէն աւելի փնտռէ ու տայ երաժշտական յուզում եւ զուտ բանաստեղծութիւն։ Ուժեղ եւ արագ մասերուն մէջ չոր շեշտ մը ունի մինչ դանդաղ ու «երգող» մասերը հակառակ իր մաքուր հնչականութեան՝ որոշ կերպով «սանդիմանդալ» են։

Ինչ որ կը պակսի իրեն, կատարելագործուած արուեստն է, որուն տիրացած են ապրող տասնեակ մը մեծ դաշնակահարներ։ Սպասելով որ հասնի այդ աստիճանին՝ որուն արժանի եւ կարող է, կը գնահատենք իր կարողութիւնները բայց անտեղի կը գտնենք կուռքի մը վերածել զինք, ինչպէս ըրած են Ամերիկացիները։

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ ԵՒ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ, (Յառաջ) — Փետրուար 12ին, ժամը 21.30ին, պատուոյ նախագահութեամբ Շնորհք Եպիսկոպոսին, Հայկ. Տան մէջ տեղի ունեցաւ Վարդանանց եւ Ղեւոնդեանց 1510րդ տարեդարձին ոգեկոչումը։ Ցանկալի էր որ, կազմակերպիչ յանձնախումբը կարմիրն Վարդանի մեծադիր կենդանագրին յարակից զետեղած ըլլար կարմիր վարդերու փունջ մը, եւ բեմը յարդարած՝ առաւելագոյն պատշաճութեամբ։ Նման ազգային – կրօնական բնոյթ կրող հանդիսութիւն մը, որով թըւականէս 1510 տարիներ առաջ, Ս. Սահակ Պարթեւի անման Թոռն ու իր զինակիցները յաջողեցան հիմը դնել մեր հոգեկան եւ Ֆիզիքական գոյութեան՝ կ'ակնկալէ ամենախորին մօտեցում եւ պատկառանք։ Ապա, հրաւիրագիրը շարադրել ամենամեծ բծախնդրութեամբ, չմոռնալով յիշատակել թէ քաղքիս մէջ գործող ո՞ր ազգային կազմակերպութիւններն էին, որ նախաձեռնարկ եղած էին այսօրինակ հանդիսաւոր տօնակատարութեան մը սարքաւորման։ Գիտենք, այս առիթով բոլոր միութիւնները կը գործէին միասնաբար։ Յայտագիրը մոռցած էր յիշատակել զանոնք, ու այս կէտը իր իմաստն ու նշանակութիւնը ունի։

Այլ կէտ մը. երբ հանդիսութիւնը սկըսած է՝ անըմբռնելի է որ նըրանցքին մէջ յամեցողներ եւ շրջագայողներ գտնուին, անտեղի աղմուկով խանգարելով քիչ անդին քով քովի իյնող 1036 նահատակներուն մահուան սահմռկեցուցիչ լռութիւնը ...։

Բացման խօսքը արտասանեց Հոգեւոր հովիւը՝ կեանքի եւ մահուան վրայ հայոց խորհրդածութիւններով, մասնաւորապէս անդրադառնալով Եղիշէի այն խօսքին՝ որով ոսկեղինիկ գրիչը գիտակից մահը կը յայտարարէ անմահութիւնն իսկ ըլլալ։ Ասիկա պարզապէս է Աւարայր գիւղակին մօտ մարմնչող դիւցազներու հոյլին, որոնք Սասանեան ամեհի բանակները դիմակալեցին՝ լսելէ ետք Վարդանի խորազգած ճառն ու հաղորդուելով Սուրբ հոգիով։

Ապա, երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Հրանտ Բամպակեանի՝ երգեց Ն. Շնորհալիի նորահրաշ շարականը։ Հիացման խօսք ունինք երգչախումբի անդամներուն հասցէին, որոնց տարիքին միջինը կը յածէր 65ի վրայ ...։ Ո՞ր օրուան կը սպասեն մեր պատանիներն ու երիտասարդները, որպէսզի ասպարէզ իջնեն, թեթեւցնելու համար իրենց մեծ հայրիկներուն տարիներ ու տարիներ անյողդողդ առաջ քալող յոգնութիւնը։ Մենք զիրենք կ'ուզենք տեսնել բեմերու վրայ, լսել իրենց խօսքը, հաղորդուիլ իրենց երիտասարդի հուրով եւ խանդավառութեամբ։ Ու ասիկա, սիրելի երիտասարդներ, բացարձակապէս դժուար բան չէ։

Ապա խօսք առաւ օրուան բանախօս Ստեփան Սրապեան, որ շուրջ կէս ժամ տեւող գրաւոր բանախօսութեամբ մը վերլուծականը ըրաւ Տղմուտի ափունքին տեղի ունեցած ճակատագրական պատերազմին, նկարագրելով ողորման յաջորդական դրուագները, յիշելով Ս. պատերազմը կանխող եւ զայն պատրաստող Ս. Գ. Լուսաւորչի, Ս. Ներսէսի, Ս. Սահակի, Ս. Մեսրոպի, Վռամշապուհ արքայի, մեծ եւ փոքր Թարգմանիչներուն նպաստը։

Դարաշրջանէ դարաշրջան, ըսաւ, Հայութիւնը միշտ գտնուած է նմանօրինակ ճակատագրական քառուղիներու առջեւ, եւ զանոնք դիմագրաւած հաւատքով, ներքին հաստատակամութեամբ։ Տրամադրանութենէ տրամաբանութիւն՝ հասաւ մինչեւ մեր ժամանակները, ընդգծելով Հայութեան վճռականութիւնը՝ տեւելու ոչ միայն պատմութեան էջերուն վրայ՝ այլ իրական կեանքին մէջ։

Օր. Սոնա Մինասեան, յուզուած շեշտով եւ յստակ առոգանութեամբ արտասանեց Սիլվա Կապուտիկեանի «Խօսք իմ որդուն» բանաստեղծութիւնը։

Շնորհք Սրբազան, իր փակման խօսքով առաւելապէս ծանրացաւ Վարդանանց Ս. պատերազմին յաջորդող ժամանակաշըրջանին վրայ, երբ Վահան Մամիկոնեանի ղեկավարութեամբ ծայր կ'առնէր մեր ազգային երրորդ ապստամբութիւնը, ու ինք, Մամիկոնեանց Տան անման շառաւիղը, լեռնէ լեռ եւ ամրոցէ ամրոց ցատկոտող ահեղ բախումներէ յետոյ՝ կը յաջողէր իր հօրեղբօր, Կարմիրն Ս. Վարդանի վրէժը լուծել Պարսիկներէն, անոնց պարտադրելով Նուարսակի դաշնագրութիւնը։

Երգչախումբին Տէր Կեցոյի երգեցողութեամբ վերջ գտաւ Վարդանանց եւ Ղեւոնդեանց ազգային – կրօնական տօնակատարութիւնը։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԷՂՍԱ ՀԱՆԸՄ ԹՐՔԱՑԱՒ

« Ենի Սապահ » կը գրէ ․—

« Էղսա Էօնճիւ անուն հայ հանըմ մը վերջապէս իր փափաքին տիրացաւ, Միւֆթիութեան դիմելով միւսլիման եղաւ։

Նոր անունով Էսան Հանըմ, որու հետ Սարաճհանեպաշըի համեստ տան մէջ տեսակցութիւն մը ունեցանք, մեզի ըսաւ.

— Փառք Աստուծոյ, հիմա միացայ կըրօնքիս։ Իրականացաւ վաղեմի փափաքս եւ հանդուցեալ ամուսինիս փափաքը։

Էսան Հանըմ հիմա ձեռքէն չի ձգեր Քուրանը Քերիմը, եւ կ'ըսէ.

— Մեր ընտանիքը Թուրքերուն աղջիկ կուտայ կ'առնէ։ Իմ ամուսինս ալ Թուրք էր։ Մինչեւ հիմա առանց միւսլիման ըլլալու շատ սպասեցի՝ Ամերիկայէն գալիք ժառանգի մը պատճառով։ Մէկ եղբայր մը ունիմ։ Չէք գիտեր թէ որքան կը փափաքիմ որ ան ալ միւսլիման ըլլայ։

Հիմա Էսան Հանըմ առանց լաչակի չի պըտըտիր եւ կանոնաւոր կը յաճախէ Ֆաթիհի մզկիթը»։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Երիտասարդական խանդն ու կորովը, ճաշակն եւ անթերի կազմակերպութիւնը աչքի կը զարնէին Իսիի քաղաքապետարանի մէջ, Փետրուար 18ին Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի « Խանասոր » խումբին կազմակերպած երեկոյթին։

Սրահը նեղ կուգար, ինչ որ եթէ մէկ կողմէ արդիւնք էր մեր գաղութին անվերապահ քաջալերութեան, ապացոյցն էր նաեւ երիտասարդներուն թափած ջանքին ու աշխատանքին։ Խնամուած յայտագրին կազմութիւնը, ստանձնած էին քսանէն վար երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ, ինչ որ կրկնապէս շնորհաւորելի է։

Արդէն, այս պարագան արդար հպարտութեամբ մատնանշեցին ընկերներ Մ. Գարակէօզեան եւ Սաքօ Շէրպէթճեան, շեշտելով Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ազգանուէր գործունէութիւնը։

Երիտասարդներու անունով խօսեցաւ «Խանասոր» խումբի վարիչը՝ ընկ. Սուրէն Փափազեան որ նախ անդրադարձաւ հայադրոշմ այս կազմակերպութեան աշխատանքներուն եւ առաջադրանքներուն, ապա, վեր առաւ Փետրուար 18ի համաժողովրդական ապստամբութեան պատմական արժէքը։ « Ճիշդ 40 տարի առաջ արձանագրուեցաւ Հայոց Պատմութեան գեղեցկագոյն էջերէն մէկը։ Հայ ժողովուրդն էր, որ միահամուռ ընդվզումով ծառացաւ համայնավար բռնակալութեան դէմ եւ ցոյց տուաւ մեր ժողովուրդին անընկճելի կամքը՝ ազատ ապրել իր ազատ հայրենիքին մէջ»։

Յաջորդաբար բեմ ելան գեղարուեստական բաժնին մասնակցողները։ Արտասանեցին՝ ընկերներ Ա. Գրիգորեան, Ժ. Սեւորեան եւ ընկերուհի Ա. Կարապետեան։ Երեք երիտասարդներն ալ ցոյց տուին արտասանելու ընդունակութիւն եւ մաքուր առոգանութիւն, երգեցին՝ Նահապետեան քոյրերը, ընկերներ Վ. Ճապուրեան եւ Լ. Մոմճեան։ Գրաւիչ ձայնով եւ ընտրուած կտորներով խանդավառութեան ալիք մը ստեղծեցին։ Երգերուն կ'ընկերանային ընկերներ՝ Լ. Մոմճեան՝ պանճոյով եւ Փ. Գուլակսըզեան՝ ելեկտրական կիթառով։ Ի մէջ այլոց երգուեցաւ Գուլակսըզեանի յօրինած հայկական շունչով եւ մեղեդիով Ֆրանսերէն մէկ երգը՝ այնքան գրաւիչ հայրենակարօտ իր զգացումով։ Կովկասեան պարերու յայտագրով բեմ ելան Նարեկ պարախումբի անդամները, որոնք, թէեւ սկսնակ, ցուցադրեցին վառվռուն եւ կենսուրախ պարեր, ձեռնադաշնակով կ'ընկերանար Թորոս Օսմանճեան։

Մենապարով իր մասնակցութիւնը բերաւ Օր. Ժ. Պէտոյեան։ Կարճ միջնարարէ մը ետք ներկայացուեցաւ « Երեք քըսակահատները» Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կառավարենց խումբի կողմէ։

Հանդէսին յաջորդեց եւրոպական պարը՝ հանրածանօթ նուագախումբի մը առաջնորդութեան տակ։

Ժ. Մ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (151)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

— Թող լինի աշխատանք, միայն մեր հին տէրերը հանգիստ թողնեն մեզի։

— Էլ ոչինչ։ Կամենան էլ՝ չեն կարող անել ոչինչ. մենք հիմա Թագաւորի ծառաներն ենք ...

Եւ այդ հանգամանքը, թէ գտնւում են Թագաւորի հողում եւ աշխատում են նրա անունով կառուցւող քաղաքում՝ թւում է, հեռացնում է ամէն վտանգ, եւ նրանք իրենց զգում էին ապահով։ Բայց մէկը յանկարծ հարցրեց, թէ չի՞ կարող պատահել, որ տէրերը պահանջեն իրենց վերադարձը. ինքը լսել է այդպիսի բան ... Թորգոմի հարեւանների մէջ կար մէկը՝ մի տարեց կին Մարինէ անունով, որ սիրում էր մասնակցել տղամարդկանց զրոյցներին եւ խօսում էր միշտ առածներով ու մուր տալով։ Լսելով այս՝ նա մատները չռեց.

— Ո՛ւ. ես նորէն իմ զաւկներ չեմ տանի Կամսարականին ծառայ։ Չէ. կ'ապրեմ աստեղ, կը մեռնեմ աստեղ։

— Իսկ եթէ տանելու գայ իշխանն ինքը,— կատակեց մէկը։

— Իշխանը ցաւս թող տանի իրեն,— մուր տուեց պառաւը հինգ մատը չռած։

Ծիծաղեցին, բայց յետոյ նորից ծանր լռութիւն իջաւ։ Երկար ժամանակ ոչ ոք չէր խօսում.

— Իսկ պատահե՞լ է, որ մի ծառայ սպանի իր տիրոջը եւ փախչի,— դիմեց մէկը այն նորեկ փախստականին, որ պատմում էր, թէ նախարարներն այժմ շատ զայրացած են եւ սահմանել են խիստ հսկողութիւն։

— Պատահել է, պատահել,— ասաց նորեկը։— Միթէ՞ չէք լսել, որ մի տարի առաջ մէկը, փախուստի ճանապարհին, անտառում սպանեց Համուռի նախարարին։ Որքան փնտռեցին, գազազեցին։ Բայց չգտան ... Պատահել է ...

Այս խօսքերի վրայ Ցոլակն ու Վարդանը նայեցին Թորգոմին, իսկ Թորգոմն ինքը զգաց, որ երեսը տաքացաւ, ու լարուեց լսելու, թէ ուրիշ ի՞նչ կասի պատմողը, բայց նա չշարունակեց, այլ եզրակացրեց միայն.

— Դրանից, ահա, կ'ասեն, թէ նախարարները զայրացած են այնչափ, որ խորհում են դառնալ օտար Թագաւորի հպատակ, քան մնալ մերայինի՝ Արշակ Թագաւորի ձեռքը։

— Ուրանա՞լ հայի հաւատ,— լռուեց մէկի ձայնը պատի տակերից։— Մոռանալ երկիր, գնալ օտար Թագաւորի աշխա՞րհ։

— Ինչո՞ւ գնալ. կ'ուզեն իրենց հողով, իրենց շէներով մտնել օտար Թագաւորի ձեռքի տակ։ Քանի որ, կ'ասեն, իրենց մարդեր, մեր Թագաւորի կամքով, կը փախչեն — կուգան աստեղ ... ու կ'ուզեն, ու իւրանց բոլոր մարդեր տանեն ...

— Ցաւս տանեն,— նորից մուր տուեց պառաւը։

Եւ զրոյցն այդ երեկոյ սրանով վերջացաւ զերանների վրայ։

Ընկերներից բաժանուելով՝ Թորգոմը մտածում էր, թէ ինչպէս երեւում է դեռ փնտռում են իրեն, եւ թերեւս այդ պատճառով են խիստ հսկողութիւն սահմանել։ Նշանակում է՝ այսուհետեւ թոյլ չեն տայ որեւէ մարդ փախչի իրենց ծառաներից...

Բայց սխալւում էր։ Սխալւում էին եւ վերջին նորեկները։ Տիրափախները շարունակում էին գալ, եւ մեծ խմբերով։ Գարնան սկզբին, երբ օդը դեռ սառն էր, նրանք չէին երեւում, բայց երբ կանաչն սկսեց բարձրանալ եւ ծառերը տերեւակալեցին, նրանք սկսեցին գալ անվերջ։ Թորգոմն ուրախանում էր նրանց գալը տեսնելով — որքան շատ գան, այնքան լաւ. Նախարարները կը մոռանան կատարուած սպանութիւնը... Բայց ամէն անգամ այդ սպանութեան մասին մըտածելիս, նա ձեռքը թափ էր տալիս՝ կարծես այդ մտքերն իրենից վանելու։

— Պէտք է տունը կառուցել եւ վերջացնել ...

Եւ կառուցում էր ...

Բայց տիրափախների գալով աւելի ուրախ էր լինում Վարազ իշխանը. Նրա հարկաւոր էին շատ աշխատողներ, քանի որ քաղաքի կարեւոր շէնքերը պէտք է աւարտէր այս տարի։ Այդ էր պատճառը, որ շտապում էր ինքը եւ շտապեցնում ուրիշներին.

— Ջանացէք, ջանացէք,— Աւարանլուց՝ արքունի պարգեւներ ...

Եթէ այդ պտոյտների ժամանակ նրա հետ էր լինում Դաւիթ դպիրը՝ նա նոյնպէս իր պարտքն էր համարում ընդօրինակել տիրոջը։

— Այո, ջանացողը կը ստանայ արքունի պարգեւներ ...

« Արքունի պարգեւների» հեռանկարը, ի հարկէ, ուրախացնում էր թէ վարպետներին եւ թէ գործաւորներին։ Դա ուրախացնում էր եւ Թորգոմին. ալ կ'աւարտի իր տունը, կը պսակուի Մինայի հետ, ապա աշխատանքի համար կը ստանայ արքունի պարգեւ... ու ամէնը կը լինի լաւ։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ազնիւ Քէօթէքեան եւ ազգականները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի առաւօտ՝ Մարսէյլի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ (Փրատօ), հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, իրենց ողբացեալ ամուսինին եւ ազգականին՝

ՎԱՀԱՆ ՔԷՍԹԷՔԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 14·30ին
Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ
47, RUE DES ECOLES

Ի նպաստ Սէնթ - Իլէր տիւ - Թուվէի ուսանողներու բուժարանին:

Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ԺԱՆ ՍԱՐԱՅի
Փարիզի Համալսարանի վերատեսուչ
Կը նախագահէ՝
ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ՍԱՐԱՅ

Կը մասնակցին՝
Լուիզ Տէ Լուա (Սպանիա), Անճալի Տէվի (Հնդկաստան), Էլվուտ Փեթերսըն (Միացեալ Նահանգներ), Էթսուքօ Թաքանօ (Ճափոն), ուսանողական ժողովրդական խումբեր եւ գեղարուեստական կազմակերպութիւններ կը ներկայացնեն իրենց երկիրները.—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պրազիլ, Կովկաս, Սպանիա, Միացեալ Նահանգներ, Հունգարիա, Հնդկաստան, Իսրայէլ, Ճափոն, Լիթուանիա, Մատակասքար, Մեքսիկա, Լեհաստան, Վիէթնամ:

Հայկական բաժինը կը ներկայացնեն.—
ՍՕՍԻ ԽՈՒՄԲԸ
ՆԱՅԻՐԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ
եւ
ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

ՏՈՄՍԵՐԸ.— 5, 4, 3, 2 Ն. Ֆ.
Դիմել Սորպոնի գանձապաններուն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն կը փնտռուի Հրաչ Մխիթարեան (Ճանկի գիւղացի): Կը կարծուի թէ Լիոն կը գտնուի: Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի գրել Գ. Սարգիսեանի,

1, Rue Chevet de l'Eglise, SAINT-DENIS (Seine)

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՏ 12ԻՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանթէօ Քաշանի խումբին պարանցիկ երեկոյթը, ժամը 17էն 24:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Յոյներու սրահը, 5 Րիւ Պոնֆուա: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Աղբիւր Սերոբ - Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքավայրը:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 4·30ին, Հայկական ծէսով պատարագ Անիէռի Սէնթ - Ժընըվիեւ մատրան մէջ:
19, Rue de la Station, ASNIERES.

ԱՐԵՒԱԳԱԼ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամերգութիւն եւ Արեւագալի արարողութիւն:

Պիտի նախագահէ եւ քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

Կը խնդրուի հաւատացեալ յարգոյ հասարակութենէն ներկայ գտնուիլ:

ԼԻՈՆ
ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆ

Այս Կիրակի օր, ժամը ճիշդ 10ին հոգեհանգստեան պատարագ պիտի մատուցուի եւ պաշտօն պիտի կատարուի՝ ԳԵՐՅԱՐԳԵԼԻ ՏԷՐ ՊՕՂՈՍ Ծ.Վ. ԱՐԻՍԻ մահուան քառասունքին առթիւ, Վարդարանի տիրամօր եկեղեցիին մէջ, 83 Լուի Պլան փողոց, Լիոն:

Այդ անհետացած ազգային գործիչին, որբերու հօր, Նոր Մարաշի բարերարին, Պուրճ Համմուտի քաղաքապետին ու Զմմառեան միաբանութեան նախկին մեծաւորին յիշատակը յարգողներէն եւ մանաւանդ Լիոնի ու Լիոնի շրջանը գտնուող իր հին ու ներկայիս չափահաս որբերէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

Ոչ մէկ հրաւէր ղրկուած ըլլալով, կը խնդրուի ներկայ ազդը իբրեւ այդ նկատել:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Վիէնի մէջ, կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ, այս Կիրակի Սէրքլը Կաթոլիք սրահին մէջ, ժամը երեքին:

Մեծ պատրաստութեամբ, կը ներկայացուի «ԿՌՈՒՆԱԿ»ը, ողբերգ. ? արարով: Հեղ. Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, ղեկավարութեամբ եւ դերակատարութեամբ Սարգիս Քէփէնէկեանի եւ իր խումբին:

Հ.Յ.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՊԱՆԵՕ.— Երեքշաբթի (Մարտ 7ին)
Շավիլ.— Հինգշաբթի (Մարտ 9):

Սոյն ժողովներուն ներկայ կ'ըլլան Կեդրոնական Վարչութեան Ներկայացուցիչները: Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ, Ն. ՍԵՐՈՒՆԴԻ եւ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ԿԸ ԽՕՍԻ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Եկեղեցիին սրահը

Նիւթ.— «Արտասահմանի Հայութեան մտահոգութիւնները եւ առաջադրութիւնները»:

Մուտք կը տրուի ներկաներուն:

30րդ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 5, կէս օրէ վերջ ժամը 2·30ին

Salle de la Chimie
28 bis, Rue St.-Dominique, Métro Invalides

Մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի ֆրանսական եւ օտար սկաուտներուն նախկին հայ արիներուն, եւ Փարիզի շրջանի սկաուտներու եւ գայլիկներուն

Թատերական ներկայացումներ, հայկական պարեր եւ երգեր, սկաուտական ներկայացումներ, արտասանութիւն, եւ խաղեր, հայ Արիներու եւ գայլիկներու կողմէ:

Պիւֆէ, ցուցադրութիւն — Մուտք 5 եւ 3 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԳԻՇԵՐ, 29 ՄԱՐՏ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԸ

Սալէ Փօլ Ֆառալիֆ, 21, Ռիւ Իվ Թուտալֆ, 21

Կը ներկայացնէ անզուգար ժպիտ եւ խնդուք պատճառող ազգային կատակերգութիւնը՝

ՄՆԿԼԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

(3 արար)

Հեղինակ ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆ (Հ. Բ. Ը. Մ.ի թատերագրական մրցման Ա. պսակաւոր):

Կը մասնակցին՝ Տիկին Հ. Խտըշեան - Լա Շառաներ, Տիկին Գրիգորեան, Օր. Հերա Տատուրեան, Պ. Պ. Գ. Տէրվիշեան, Ժ. Գըզըրեան, Ժագ Սթէֆանօ, Ա. Գմբէթեան եւ Օր. Ա. Գմբէթեան:

Մուտքի սովորական գիներ, կեդրոնատեղի՝ Ա. Գմբէթեան (պարան Արաքս)

46, RUE RICHER, PARIS. TÉL. PRO. 05-73

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 4 ՄԱՐՏ
SAMEDI 4 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9044 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4845

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

"ԱՌԱՋԱՒՈՐՆԵՐ"ՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդային Միութեան խօթնամեայ «պլանի» երկրորդ տարուան վերջաւորութեան յայտնի եղաւ, որ նախատեսութիւնները չէին իրականացած, մասնաւորաբար հողագործութեան եւ անասնաբուծութեան մարզերուն մէջ։

Առոր բազմաթիւ փաստերը տեսնուեցան անցեալ Յունուարին, երբ Մոսկուայի մէջ գումարուեցաւ Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի պլենումը (լիակատար ժողով), մասնակցութեամբ տասնեւվեց Հանրապետութեանց կուսակցական պատասխանատու վարիչներուն։

Խրուշչեւ այնտեղ սուր քննադատութեան ենթարկեց զանազան շրջաններու, մասնաւորաբար Ուկրայնիոյ,— ներկայացուցիչներու տեղեկագիրները։ Կարգ մը վարիչներ պատժուեցան, ինչպէս Ուկրայնիոյ վարչապետը Նիկիֆոր Կալչենկօ, որ պաշտօնանկ եղաւ քանի մը օր առաջ։

Մոսկուայի մէջ մասնաւորաբար քննըւած էր «հողագործութեան եւ անասնաբուծութեան մթերքներու արտադրութեան» խնդիրը, որոշուած էր 1961ի ընթացքին աւելի շատ արտադրել եւ աւելի մեծ քանակութեամբ ծախել պետութեան, ու նաեւ միջոցներ ձեռք առնել գիւղատնտեսութեան յետագայ զարգացման համար։

«Պլենում»ի աւարտումէն 18 օր վերջ, Փետրուար 6-7 Թիֆլիսի մէջ գումարուեցաւ Անդրկովկասի երեք Հանրապետութեանց Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրբէյճանի «գիւղատնտեսութեան առաջաւորներ»ու խորհրդակցութիւնը, Խրուշչեւի ներկայութեան։

Խորհրդակցութեան կը մասնակցէին աւելի քան 1200 հոգի, երեք երկիրներէ, — հողագործութեան եւ անասնաբուծութեան փորձառու վարպետներ, գիւղատնտեսական արտադրութեան կազմակերպիչներու մասնագէտներ, Կոմկուսի Շրջ. Կոմիտէներու քարտուղարներ, «շրջգործկոմներու եւ «կոլտնտեսութիւններ»ու նախագահներ, «սովխոզների դիրեկտորներ», գիւղատնտեսական մեքենաշինութեան ձեռնարկութիւններու եւ «կոնստրուկտորական բիւրոներ»-աշխատողներ, գիտնականներ, «պարտիական ու սովետական օրգանների ղեկավար աշխատողներ»։

«Գործարար մթնոլորտում տեղի ունեցած խորհրդակցութիւնը վերածուեց ժողովուրդների լենինեան բարեկամութեան վիթխարի ցոյցի», կը գրէ Սովետական Հայաստան (18 Փետր.)։

Համաժողովին մէջ երկար զեկուցում կարդաց Հայաստանի «Կոմպարտիայի Կենտկոմ»ի առաջին քարտուղար Յա. Ն. Զարոբեան, որ ամէն բանէ առաջ խոնարհաբար իր տուրքը տուաւ Խրուշչեւի, ողբերգելով անիկա Մոսկուայի ժողովին մէջ բոլորը, «առօրեական կեանքի եւ մարզերի ղեկավար աշխատողները խիստ բայց արդարացիօրէն կշտամբած» էր։ Ինչո՞ւ։

«Այն բանի համար, որ մենք, հրապուրուելով ձեռք բերած յաջողութիւններով, վերջին ժամանակներս թուլացրել էինք ուշադրութիւնը գիւղատնտեսութեան աւելի արագ զարգացման համար եղած հնարաւորութիւններն օգտագործելու նկատմամբ»։

«Պլենում»ը լաւ դաս է եղած բոլորին, որոնք «պրակտիկ աշխատանքի համար մեծ եւ օգտակար ուսուցման առթիւ ըլլալու» կարելիութեան զգացմունքով» մեկնեցան իրենց տեղերը։ Իւրաքանչիւրին մէջ շատ նոր գաղափարներ ու մտքեր են ծագեր։ Արատի արմատ հեռու ձեւով, աւելի քննադատաբար» կը գնահատեն եղեր «գործերի վիճակը գիւղատնտեսութեան մէջ։ Ղեկավարներու եւ գիւղի բոլոր աշխատաւորներու ուշադրութիւնն ու ջանքերը կ'ուղղեն եղեր իւրաքանչիւր շրջանի մէջ «կոլտնտեսութիւնում եւ սովխոզում եղած վիթխարի ռեզերվների ու հնարաւորութիւնների աւելի հմուտ օգտագործմանը՝ գիւղատնտեսական մթերքների արտադրութիւնը անընդհատ աւելացնելու եւ ինքնարժէքն իջեցնելու համար» (Սովետական Հայաստան, 7 Փետր.)։

Զարոբեանի զեկուցումը Հայաստանի տնտեսութեան կարելի է համարել՝ ահի եւ շաղախութեան տեսակէտով։ Երեւան եւ աւելի տողերու նախագահութիւններ կը վխտան անոր մէջ։

Յատկանշական յայտնութիւններ կ'ընէ Հայաստանի Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէի առաջին քարտուղարը՝ «առաջաւորներ»ու խորհրդակցութեան առթիւ։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

"ՌԱՊԱԹԻ ԳԻՇԵՐԸ" ԵՒ ՊՈՒՐԿԻՊԱՅԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԲՈԼՈՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՁԵՆ ՀԱՐԹՈՒԱԾ

Նոր կը պարզուին Ռապաթի «պատմական գիշերուան» մանրամասնութիւնները։ Կը թուի թէ Պուրկիպայի եւ Հասան Բ.ի համար շատ դիւրին չէ եղած համոզել Ֆերհաթ Ապպասը որ բանակցի Ֆրանսայի հետ։

Այսօր Պուրկիպա լաւատես է, լաւատես էր Ռամպույէէն առաջ, լաւատես էր Ռամպույէէն ետք, լաւատես կը մնայ Ռապաթէն Ցիւրիխ անցած պահուն։ Այս լաւատեսութիւնը տեսակ մը «քաղաքական փիլիսոփայութիւն» է անոնց համար որոնք մօտէն կը ճանչնան Հապիպ Պուրկիպան։ Խօսակցութիւնները տեւած են ժամեր, միշտ Փրանսերէն, (Ալժերացիները գրեթէ արաբերէն չեն գիտեր) Պուրկիպայի, Ֆերհաթ Ապպասի եւ Հասան Բ.ի միջեւ, Տար էս Սալամ։ Դէտերու կարծիքով քանի մը պատճառներով Ֆերհաթ Ապպաս ընդունած է տեղի տալ Պուրկիպայի պահանջներուն։ Նախ՝ Թունուզի եւ Մարոքի միջեւ ստեղծուած հաշտարար եւ եղբայրական ոգին։ Ապա՝ մեծ Մաղրէպի մը կազմութեան հեռանկարները եւ վերջապէս նախագահ Քենետիի համակրութիւնը՝ ապագայ ճերմակ մեծ Ափրիկէի մը կազմութեան, որ ըլլայ միացած եւ ժողովրդավարական, կէտ մը զոր մասնանշած էր Հարիման, Քենետիի անձնական ներկայացուցիչը, երբ Ռապաթ էր վերջերս։ Կայ նաեւ մէկ ուրիշ պատճառ մը։ Փարիզ գիտել տուաւ թէ խորհրդակցութիւններ տեղի կրնան ունենալ Ալժ. Ազատ. Ճակատէն տարբեր հակում ունեցող հոսանքներու հետ։

Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 3ին էր որ հրապարակուեցաւ զեկոյց մը, համդիպումին առթիւ։

Զեկոյցը նախ կը խօսի Պուրկիպայի, Հասան Բ.ի եւ Ֆերհաթ Ապպասի հանդիպումին շուրջ, որուն ընթացքին «նախագահ Պուրկիպա պարզեց Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահ՝ տը Կոլի հետ, Փետրուար 27ին, իր ունեցած խօսակցութիւնները»։ Զեկուցումէն ետք մտքերու փոխանակութիւն տեղի ունեցած է։ «Նըկատի առնելով Ալժերիոյ հարցին վերջին բարեշրջումները, երեք խօսակիցները կը գտնեն, թէ ոչ մէկ խոչընդոտ պէտք է արգիլէ հանդիսանալ որ բանակցութիւնները սկսին՝ «ԱՀԱԿ»ի եւ ֆրանսական կառավարութեան միջեւ, ամբողջական ապագաղթատիրութեան շրջագծին մէջ»։

Միւս կողմէ զեկոյցը կը շեշտէ նաեւ, թէ երեք ղեկավարներն ալ կատարելապէս համաձայն են Ալժերիոյ անկախութիւնը իրագործելու միջոցներուն շուրջ։ Այս առթիւ, անգամ մը եւս կը շեշտեն մեծ Մաղրէպ մը ստեղծելու իրենց կամքը։

Խօսակցութիւններէն անմիջապէս ետք, Ֆերհաթ Ապպաս օդանաւով Թունուզ մեկնած է, ուր հաւանաբար տեսնուի իր «կառավարութեան» միւս անդամներուն հետ, իսկ Պուրկիպա, նոյնպէս օդանաւով Ցիւրիխ մեկնած է։ Մասմուտի, Թունուզի տեղեկատուութեան նախարարը, որ մեծ դեր կատարեց այս խնդիրներուն մէջ, Փարիզ ժամանած է։ Հաւանաբար շփումներ ունենայ կարեւոր անձնաւորութիւններու հետ։

Մեկնումէն քանի մը վայրկեան առաջ, Պուրկիպա Ռապաթի օդակայանին մէջ յայտարարած է.— «Մեծ լաւատեսութեամբ կը մեկնիմ եւ կը յուսամ թէ քանի մը օրէն մեծ իրագործումներ տեղի պիտի ունենան, որոնք նախերգանքները պիտի ըլլան Ալժերիոյ պայծառ վերջաւորութեան»։

Ամէն պարագայի մէջ լաւատեղեակ շրջանակներու կարծիքն այն է թէ բանակցութիւնները պիտի կատարուին հանգրուանով։ Առաջին առթիւ մտքերու շօշափում մը տեղի պիտի ունենայ որպէսզի նոր մըլէօնի մը առաջքն առնուի։ Այս առաջինշփումէն ետք է որ կարելի է խօսիլ կրակը դադրեցնելու մասին եւ համաձայնիլ առոր շուրջ, ապա ինքնորոշման պայմաններուն մասին։ Ամէն պարագայի եթէ օր մը տը Կոլ հրաւիրէ Ֆերհաթ Ապպասը, այդ պիտի նշանակէ թէ կրակը դադրեցնելու եւ ինքնորոշման շուրջ բանակցութիւնները յաջողած են։

ՊԱՏՆԷՇՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

•

ՕՌԹԻԶ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ, ԼԱԿԱՅԱՌՏ՝ 10 ՏԱՐԻ ԲԱՆՏ, 13 ՀՈԳԻ ԱՆՊԱՐՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

385 ժամ տեւած է այս «գետ- դատավարութիւնը» որ արժեց 10 միլիոն հին ֆրանք եւ ի վերջոյ, Մարտ 2ին տուաւ իր վճիռը։ Ներկայ գրեթէ բոլոր ամբաստանեալները անպարտ արձակուեցան, դատապարտուեցան բացակաները։ Մանրամասնութեանց մէջ վճիռները հետեւեալ պատկերը կը պարզեն.—

ՕՌԹԻԶ մահուան դատապարտուած, ի բացակայութեան։ 41 տարեկան, այս ամբաստանեալը սրճարանապետ էր եւ ֆրանսական ազգ. ճակատի նախագահ։ Ինք կը նկատուի Յունուար 24ի, Ալժէի ապստամբական շարժումին ղեկավարը։ Յայտնի չէ թէ ուր է, կը խօսուի Պալէարեան կղզիներու մասին։ Ոչ մէկ պաշտպան փաստաբան ունէր, որովհետեւ ոչ մէկը կրնայ փախստական մը պաշտպանել։ Եթէ օր մը որոշէ Ֆրանսա վերադառնալ, կրնայ պահանջել որ իր դատը կրկին տեսնուի։

ԼԱԿԱՅԱՌՏ, 30 տարեկան, փաստաբան էր Պլիտայի մէջ եւ Ալժէի երեսփոխան։ Դատախազը քսան տարի արգելափակում պահանջած էր, որովհետեւ «պետութեան դէմ ըմբոստութեան մը ղեկավարը եղած էր, քաոս եւ քաղաքացիական պատերազմ կ'ուզէր ստեղծել», բայց իր փաստաբանները պատասխանեցին «Լակայառտի մտահոգութիւնը վարչաձեւը տապալել չէր, այլ՝ մեղմացնել»։ Օգտուելով առժամեայ ազատութենէն, Մատրիտ ապաստանած էր, ուր եւ լսեց իր վճիռը զոր խիստ կը գտնէ։

Ի բացակայութեան դատուած են նաեւ Մարթել (հինգ տարի արգելափակում), Մեննեկօ (եօթը տարի բանտ), Լաքիէր (անպարտ)։ Առանք Օռթիզի հետ պաշտպան փաստաբան չեն ունեցած քանի որ սկիզբէն ի բացակայութեանկըդատուէին, մինչ Լակայառտ եւ ընկերները փախած էին դատավարութեան ընթացքին։ Այս վերջին պարագային մէջ էին նաեւ Սիւզինի որ երկու տարի յետաձգումով կեբած է (սիւրսի), Մարսէլ Ռոնտա որ երեք տարի բանտարկութեան դատապարտուած է։

Անպարտ արձակուածներու գլխաւորներն են.— Գնդ. Կառտ, 44 տարեկան, գործօն սպայ, կ'ամբաստանուէր ապըստամբական ղեկավարներուն հետ իր ունեցած կապերուն համար եւ մանաւանդ որովհետեւ իր մեծերուն չէ ըսած իր գիտցածը։ Մառեշալ Ժուէն եկաւ դատարան հաստատելու թէ Կառտ ֆրանսական բանակի ամէնէն փայլուն սպաներէն մէկն է «զայն դատապարտել պիտի նշանակէր տեսակ մը Տրէյֆիւսի խնդիր մը Պետութեան պատճառով» չեշտած էր Ժուէն։

ԱԼԷՆ ՏԸ ՍԵՆԻՆԵԻ, Էջօ տ'Ալժէի տնօրէնը, 48 տարեկան։ Ըսուեցաւ թէ իր գրութիւններով կարեւոր օժանդակութիւն բերած է աքթիվիսթներուն։ Սերինեի պատասխանեց թէ պարզապէս իր մամուլի դերը կատարած է Ալժէի գրաքննութեան համաձայնութեամբ եւ նոյնիսկ պաշտօն. իշխանութեանց քաջալերանքով։ Դատարանը հինգ տարի ուզեց Սերինեի դէմ, բայց իր փաստաբանը մեթր Իզորնի շեշտեց.— Հոս, ձեր ամբաստանութիւնը պէտք չէ լսուէր, որովհետեւ ան համայնավար կամ ֆաշիստ արարք մըն է։ Արդէն դուք իսկ պիտի ցաւէիք եթէ Ալէն տը Սերինեի վերագրուած յանցանքներուն համար, լրագրող մը հետապնդուէր Ֆաշական Հռոմի մէջ կամ Մոսկուայի»։

Անպարտ արձակուեցաւ նաեւ հրամանատար Սափէն – Լինիէռ։ Մեծ բան չկար իր դէմ ոչ ալ Ժան Տըմարքէի որ նաեւ անպարտ արձակուեցաւ ինչպէս նաեւ Ժուոտ, Ռամպէր, Ֆերալ։

Կէս գիշերին, էթուալի մէկ սրճարանը հաւաքուած, Ժորժ Պիտոյի հետ բոլոր արձակուածները Շամփաներ կը պարպէին մաղթելով Ալժէ վերադառնալ անմիջապէս որ կարելի ըլլայ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ Պէյրութի դեսպան նշանակած է Սուրէն Թովմասեանը, որ կուգայ փոխարինել Կիկտիեւը՝ այլ պաշտօնի նշանակուած ըլլալով։

ԹՐՔԱԿԱՆ դահլիճը նոր բարեփոխումներու ենթարկուած է։ Զինուորական շարժումին երկու մասնակցողներ վերադարձած են։ Մէկը՝ Զօր. ... Էօզտիլէք փոխ-վարչապետ նշանակուած է իսկ Զօր. Սիթքի Ուլայ պետական նախարար։

ԼՈՒԼՈՒԱՊՈՒՐԿԻ (Քոնկօ) մէջ բուռն կռիւներ տեղի ունեցան ազգային բանակի եւ քաղաքացիներու միջեւ։ Սպաննուած են 44 քաղաքացիներ եւ երեք զինուորականներ, Համըրշըլտի տեսակէտով 25.000 զինուոր եւ 135 միլիոն տոլար պէտք է Քոնկոյի համար։

ԹԵՀՐԱՆ հասած են Անգլիոյ թագուհին եւ իշխան Ֆիլիփը, որոնք չորս օր պիտի մնան իբրեւ Շահին հիւրերը։

ՄԱՌԵՇԱԼ ԹԻԹՕ բուռն յարձակումներ գործեց Ղանայի խորհրդարանին առջեւ գաղթատիրութեան դէմ։ Եուկոսլաւիոյ նախագահը պախարակեց «գաղթատէրերուն գործունէութիւնը» Քոնկոյի, Լաոսի, Ալժերիոյ եւ Անկոլայի մէջ։

ԿԻ ՄՈԼԷ յայտարարեց Սէնի ընկերվարականներուն առջեւ թէ միայն «զինուորական ուժը կրնայ երաշխաւորել Ալժերիոյ փոքրամասնութիւնները»։

ՕՐԱՆԻ մէջ մահմետականներ խուժանդուեցան, ինքնաշարժեր հրկիզուեցան Եւրոպացիներու կողմէ, իբրեւ հետեւանք առջի օրուան ինքնաշարժի դէպքին (մահմետականներ ողջ ողջ այրած էին երկու կիներ, իրենց ինքնաշարժին մէջ)։

ԽՕՍՔ ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

ՌՈՒՇԻՆԿԹԸՆԻ ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԻՆ

Ուաշինկթընի Թուրք դեսպան Ալի Ս. Իրկիւպլիւի եւ «Արմինեըն Ռիվիուի» խմբագրապետ Ռուբէն Դարբինեանի միջեւ փոխանակուած նամակները, զորս հրատարակած էր Ցառաջ իր Փետրուար 22ի թիւին մէջ, պատճառ կ'ըլլան այս տողերուն :

Ալի Ս. Իրկիւպլիւ կ'ուզէ որ Հայերը մոռնան արիւնոտ անցեալը եւ խորհուրդ կուտայ որ Թուրքերուն հետ բարեկամութեամբ ապրին : Հոս պէտք չվերլուծենք իր նամակին վիճաբանական մասը, ոչ ալ պէտք խորհրդածենք գործած ոճիր մասին՝ որ աւելի սպառնալիք կը բուրէր քան հասկացողութիւն եւ բարեկամութիւն : Հայ մը չկայ որ չնախընտրէ բոլոր ազգերուն հետ հաշտութեամբ եւ նոյնիսկ սիրով ապրիլ : Ալի Ս. Իրկիւպլիւ կը թելադրէ որ Հայերը նման կերպով վերաբերին Թուրքերուն հանդէպ, մոռնալով կատարուած ոճիրները եւ վերջնապէս փակելով դեռ բաց վէրքերը :

Դեսպանի մը առաջին յատկութիւնն է ներկայացնել իր կառավարութիւնը եւ ցոլացումն ըլլալ անոր քաղաքականութեան եւ սկզբունքներուն : Արդ, Ալի Ս. Իրկիւպլիւ ի՞նչպէս կը հաշտեցնէ բարեկամութեան եւ մոռացութեան իր կոչը Թուրք կառավարութեան վերաբերմունքին հետ, որ յուշարձան կը կառուցանէ հայկական ցեղասպանութեան կազմակերպիչ Թալէաթին եւ կը փառաբանէ անոր յիշատակը : Եթէ Ալի Ս. Իրկիւպլիւ չի գիտեր թէ ով եղաւ Թալէաթը, թող կարդայ ոչ թէ Հայու մը կամ օտարի մը գրածը՝ այլ նոր Թուրքիոյ հիմնադիր Քեմալ Աթաթիւրքի անձնէ ամբաստանագիրը արտասանուած 1920ին : Սպասեցին որ Քեմալ Աթաթիւրքը մեռնի : Անոր առաջին յաջորդը, Իսմէթ Ինէօնիւ, բարոյապէս հակոտնեայ, առանց ժամանակ կորսնցնելու, նախաձեռնարկ եղաւ մեծ դահիճին փառաբանութեան : Մենտերէս հետեւեցաւ Ինէօնիւի : Զենք կարծեր որ համաշխարհային պատմութեան մէջ նախընթաց մը գտնուի : Եթէ Հայերը ուզէին իսկ մոռնալ ահաւոր անցեալը, ո՞վ է վայն յամառաբար յիշեցնողը եւ պանծացնողը :

Այժմ ոչ Ինէօնիւն եւ ոչ Մենտերէսը իշխանութեան գլուխ կը գտնուի : Ներկայ կառավարութիւնը կրնայ շատ դիւրաւ ճշդել իր դիրքը : Իր նախորդները՞ն պիտի հետեւի թէ պիտի հովանաւորէ իր դեսպանին քարոզչութիւնը :

Մէկ կողմ ձգենք նիւթական վնասուց հատուցման խնդիրը . ան կը բախի յամենայն դէպս Թուրքիոյ տնտեսական եւ դրամական կացութեան որուն պատասխանատուները (գէթ մէկ քանին) Եասը Ատայի մէջ քննութեան առարկայ են : Դիւրին եւ ձրի առաջին քայլ մը կրնայ առնել, իբր փորձաքար, Թուրքիոյ այժմու կառավարութիւնը : Նկատի չունինք որ ոճրագործին յուշարձանը քանդել տայ : Զենք սպասեր որ միլիոնաւոր զոհերուն յիշատակարան մը կառուցուի : Ալի Ս. Իրկիւպլիւ թող վստահ ըլլայ որ չենք ուզեր Թուրք ազգին փափկանկատութեանը դպչիլ ..... :

Ֆրանսացի հրապարակագիր Ֆիլիփ տը Զառա՝ 1936ին « Մեծատէր Մուսթաֆա Քեմալ»ի կենսագրութիւն մը գրած է : Ան հակաթուրք չէ, ընդհակառակն, եւ մասնաւոր համակրութիւն մը չունի Հայերուն հանդէպ : Բայց պատմաբան է եւ երբ այդ կը նկարագրէ մեծ եղեռնը եւ կարդալով մարդու մազերը փուշ փուշ կ'ըլլան : Վերջացնելով կ'ընդգծէ որ Մուսթաֆա Քեմալը «սարսափի տարին» անցուց իր զինուորական պարտականութեան մէջ՝ Տարտանէլի ճակատին վրայ : Իր պատմուածքի ընթացքին Ֆիլիփ տը Զառա կը գրէ : « Եթէ չըլլար ընդիմադրութիւնը վալիներու, որոնց անունները հարկ է արձանագրել՝ ամբողջ ցեղը (Հայ) բնաջինջ եղած կ'ըլլար : Ռահմի պէյ Զմիւռնիոյ, Սիւլէյման Նազիֆ Պաղտատի եւ Ֆայիք պէյ Քիւթահիայի մէջ փրկեցին թրքական պատիւը աններելի նախատինքէ մը » : Հետաքրքրական է նշել որ Ֆիլիփ տը Զառա, իր գիրքին աղբիւրները թուելով՝ առաջնապէս կը յիշէ «խօսակցութիւններ Ռուբէն փաշա Տէր Մինասեանի հետ, նախկին պատերազմական եւ ներքին նախարար Հայկական Հանրապետութեան» : Ուաշինկթընի Թուրք դեսպանը կրնայ համոզուիլ որ ազգայնամոլութիւնը եւ կոյր օտարատեացութիւնը հայկական ախտեր չեն :

Եւ իր ցոյց տուած ճամբուն վրայ ծառանալով, թող թելադրէ իր կառավարութեան որ Թալէաթի յուշարձանի դիմացը կառուցուի յիշեալ «անմեղ» վալիներուն նուիրուած յիշատակարան մը, յարմար արձանագրութեամբ մը :

Թերեւս նման քայլ մը վկայէ որ նոր մտայնութեան նշոյլ մը կը կայ Թուրքիոյ մէջ եւ նպաստաւոր կերպով տպաւորէ ամերիկեան հանրային կարծիքը, որու գաղտողութենէն մտահոգուած կը թուի Ուաշինկթընի Թուրք դեսպանը :

Վ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ ՔՆԱՐԵՐԳԱԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

«Միշտ ուսանիմ եւ երբեք
ի ճշմարտութիւն գիտութեան
ոչ հասանիմ » :

Գ. ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Այս սիւնակներուն մէջ («Ցառաջ», 10 եւ 11 Ցունուար) երկու յօդուածներով ներկայացուցինք Գրիգոր Նարեկացիի « Մատեան Ողբերգութեան» աշխարհաբար թարգմանութիւնները, նպատակ ունենալով միջնադարեան հանճարեղ բանաստեղծին քնարերգական «Տաղեր»ուն եւս նուիրել ամփոփ ուսումնասիրութիւն մը :

Իր գլուխ գործոցէն առաջ, երիտասարդական տարիքի մէջ գրած է «Տաղեր»ը, որոնք թիւով քանի կը հասնին : Նկատի ունենալով ամբողջութիւնը այդ էջերուն, կարելի է հաստատել, որ անոնք նիւթով շատ այլազան են, եւ իրենց բովանդակութեամբ լուսաւոր, զուարթ, չէնշող կեանքի մը յատկանիշները կը բերեն, ըլլալով գերազանցապէս անձնական ապրումներ, մտածումներ եւ զգացումներ : «Տաղեր»էն ոմանք թէեւ կրօնական բովանդակութիւն ունին, բայց անոնց մէջ երգած է աշխարհիկ կեանքը, բնութիւնը, գիւղական կեանքը, սէրը, գեղեցկութիւնները եւ մասնաւորաբար մարդկային հոգին, ազատ եւ անկախ եկեղեցական երգերու բովանդակութենէն եւ ձեւէն :

Քնարերգութեան նիւթը ընդհանրապէս կը կազմեն անհատը, ընտանիքը, հայրենիքը, մարդկութիւնը, բնութիւնը եւ Աստուած :

Անհատականին մէջ ամէնէն ուժեղ ըղձացումներն են սէրը եւ մահուան գաղափարը :

« Մատեան Ողբերգութեան» նիւթը այն չափով քնարերգական է, որչափով որ ան կ'անդրադառնայ Աստուծոյ, մահուան եւ դժոխքի նիւթերուն :

Նարեկացին քնարերգակ է մասնաւորաբար բնութեան, վարդին, շուշանին, ծառերուն եւ ծաղիկներուն նուիրուած քերթուածներով : Ան առաջինն է որ կ'երգէ բնութիւնը եւ իր գեղեցկութիւնները, աղբիւրներն ու վտակները :

Բնութեան իրական նկարագրութեան մէջ կարելի չէ տեսնել վանական մթնոլորտի մէջ բանտուած եւ անոր կարգապահութեան ենթարկուած Նարեկացին : Այս քնարերգութիւնը առաջին արտայայտութիւնն է արուեստի մը, որ հետզհետէ պիտի յայտնուէր միջնադարեան ուրիշ տաղասացներուն ինչպէս Նահապետ Քուչակի, Նաղաշ Յովնաթանի եւ ժամանակակից ուրիշ քերթողներու քով :

Կ'արժէ վկայութեան բերել մեծ բանասէր եւ ազգագրագէտ Մանուկ Աբեղեանի մէկ պարբերութիւնը, զոր ան արտայայտած է «Հայոց հին գրականութեան պատմութեան» պատկառելի երկասիրութեան առաջին հատորին մէջ էջ 560. — « Նարեկացին մեր հոգեւոր բանաստեղծութիւնը մի քանի տաղերով մի անգամից բարձրացրել է իր հանճարով, ամփոփելով այն ամէնը, ինչ որ նախորդ դարերում մեր հոգեւոր քնարերգութեան մէջ կար արտայայտուած, մի այնպիսի ինքնայատուկ ձեւով, որին նմանել չեն կարողացել » :

« Ցարութիւն » տաղին մէջ բնութեան վերածնունդը այսպէս կ'երգէ .—

«Աւետիս ծառերուն, ծաղիկներուն
ողորջախիտ, խիտասաղարթ,
Գեղեցկագոյն, պտուղաբեր,
Ակնահաճոյ եւ քաղցրահամ,
Փթթած, տերեւախիտ, կանաչացած
Եւ բուրումնազուարթ վարդերուն
Ոսկենմանանց, բուրումնալից
Եւ խնկենիրամ փունջերուն,
Աւետիս գալարապտոյտ, կարկաչահոս
Մշտնջացյալ մեր ջուրերուն »:

« Վարդավառ»ին նուիրուած տաղին մէջ է դարձեալ որ բնութիւնը, վարդը, շուշանն ու արեգակը երգած է .—

«Արեւի վեհ վարսերէն
Գոհար վարդը կը վառէր,
Եւ վարդերուն վրայ ,
Ծովայրն ծաղիկը կը ծաւալէր :
Համատարած այն ծովէն ,
Ծաղկին գոյնը կը պգպէր,
Ոսկէ ճիւղին վրայ
Պտուղը կը շողշողար ,
Հովտին մէջ շուշանը կը շողար ,
Արեգակին դէմ կը շողշողար »:

« Ծննդեան տաղին մէջ, թէեւ անոր նիւթը արարչական Տիրամայրն է, բայց խորհրդաւոր կերպով կնոջ մարմնական գեղեցկութիւնը կը ներկայացնէ, Ս. Կոյսին ձայնը, շարժումները, անոր նոնենի այտերը, կամարակապ ձեռքերը եւ ամբողջ արտաքինը կը պատկերանան .—

«Ծիծաղախիտ ծովուն մէջ ծով աչքի,
Առաւօտուն կը ծաւալուէին ,
Ինչպէս երկու փայլակնածեւ արեգակներ
Ինչպէս ժամանակին իջած շող եւ
առտուան լոյս
Բերանը երկթերթի, վարդը շրթներէն կաթէր,
Երբ լեզուն շարժէր, քաղցր տաւիղը կ'նուագէր
Ծամի հիւսկին ծաղիկ եւ նոյն սէրը
Գինեէն աւելի գեղեցիկ գոյնով :
Վարսերու փունջերուն զարդը
Եռահիւսակ, այտերուն շուրջը
Ոլորապտոյտ բոլորուել են. :
Ծոցը լուսափայլ, կարմիր վարդով
լեցուած ,
Միրանի բեւրը մանուշակի փունջեր »

Նմանապէս հագուստ — կապուտը —

«Գօտին արծաթափայլ, ոսկետուն,
Կամարակապ, շափիւղեայ քարերով.
Մանրամասն յօրինուածքով պճնուած ,
Անձը կը շարժէր մարգարտափայլ գեղով
Հանդարտիկ կը քալէր, թիկնիթեկին կ'
ճեմէր »

(Այսինքն չորրորդ, ուսերը շարժելով կը ճեմէր) :

« Տաղ » անունին տակ Գ. Նարեկացին երկնած է աշխարհիկ բովանդակութեամբ, գերազանցապէս անձնական, ե- թակայական երգեր : Ցօղուածի մը սա- մանները թոյլ չեն տար ուրիշ նմոյշներ ալ ներկայացնել :

« Մատեան Ողբերգութիւնն» ալ բովանդակ մարդկութեան հզօր աղաղակն է ... լսելի կ'ընէ բազմաթիւ արձագանգներով Աստուածային գերազօրն էակին առջ...

ՌՈՒՍԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

Պասկեւիչին իրաւասութիւն տրուած էր հաշտութիւն կնքել Պարսիկներուն հետ՝ պայմանով որ Երեւանի եւ Նախիջեւանի խանութիւնները մաս կազմեն ռուսական կայսրութեան եւ Արաքսը դառնայ սահմանագլուխ : Անկէ զատ, Պարսկաստան պէտք է վճարէ քառասուն միլիոն ռուբլի պատերազմական տուգանք : Եթէ մերժէին այս պայմանները, Պասկեւիչ ապստամբութեան պիտի մղէր Արաքսի աջ եզերքը հաստատուած Պարսիկ խաները՝ անկախութիւն տալով անոնց, Ռուսիոյ հովանաւորութեան տակ :

Երբ ռուսական բանակին յառաջխաղացութիւնը սկսաւ, Ներսէս Աշտարակեցի, որ այնքան անհամբերութեամբ կը սպասէր պատերազմը ծագելուն, կը յուսար թէ Երեւանի հայաբնակ գիւղերուն եւ Էջմիածնի վանքին մէջ կրնայ գտնել այնքան պաշար որ պիտի բաւէ ռուսական բանակին : Այդ կարծիքը ունէին նաեւ Պասկեւիչ եւ Դիբիչ : Այդ յոյսերով, զօրավար Բենկենդորֆի հրամանատարութեան տակ յառաջապահները յառաջ տարացին Բոբչալուի ճամբով դէպի Երեւան : Անոնք պէտք է հասնէին Էջմիածին եւ այնտեղ հաստատէին իրենց պարենակոյտին կեդրոնը, այդտեղէն յարձակելու համար Երեւանի եւ Սարդարաբադի բերդերուն վրայ : Անոնց հրահանգ տրուած էր նաեւ պաշտպանել տեղացի Հայերը՝ մինչեւ ռուսական գլխաւոր բանակին հասնիլը : Բայց Բենկենդորֆ ու Ներսէս չհասած՝ Պարսիկները աճապարեցին պարպել Երեւանի շրջանի հայ գիւղերը եւ քշել Արաքսի միւս ափը : Քանդելով հայկական գիւղերը եւ փճացնելով անոնց ունեցած ամբողջ պաշարը, ամայի անապատ կը վերածէին Արարատեան աշխարհը, որպէսզի չկարենան Ռուսերը յառաջանալ այնքան արագ՝ որքան պիտի ուզէին : Նոյնիսկ, կանխամտածութեամբ, անոնք արգիլած էին Հայերուն, որ աշնան ու գարնան վարուցանքը կատարեն : Զմռուցան նաեւ դատարկել Էջմիածնի ըշտեմարանները : Դեռ աւելին, — վանքին միաբաններուն մէկ մասն ալ տարաւ Երեւանի բերդը :

Ապրիլ 9ին, երբ ռուսական բանակը կը յառաջանար Արարատեան աշխարհին մէջ, ոչ պարսկական դիմադրութիւն տեսաւ, ոչ ալ որեւէ կենդանութիւն՝ հայկական գիւղերու մէջ : Ամայացած, կողոպտուած բոլորը : Առաջին իսկ քայլերուն, ռուսական բանակը պարենաւորման նեղութիւն զգաց :

Բենկենդորֆ լուր ղրկեց Պասկեւիչի թէ անհրաժեշտ է անմիջական պարեն հասցնել, այլապէս կը կոտորուի զօրքը : Իսկ Ներսէս, ճամբուն կէսը հազիւ կտրած, Բիւրականցի Յովհաննէս Ալլահեանցին հրահանգ տուաւ որ գաղտնի ճամբով հասնի Էջմիածին ու լուր տայ միաբանութեան թէ ահա կուգան Ռուսերը, եւ այլ բերանացի յանձնարարութիւններ :

Ալլահեանց ծպտուեցաւ, ու գաղտնօրէն յառաջացաւ դէպի Էջմիածին : Զար բախտէն Պարսիկներուն ձեռքն ինկաւ : Երկար հարցաքննութիւն : Քաջ Բիւրականցին մահը աչք առաւ, հակառակ բոլոր տանջանքներուն եւ սպառնալիքներուն՝ չխոստովանեցաւ : Այն ատեն, Պարսիկները անգթօրէն կտրեցին երիտասարդին քիթը, փորեցին հանեցին մէկ աչքը : Բիւրականցին կը յամառէր : Պարսիկները այս անգամ կտրեցին լեզուն եւ արիւն-լուայ, գրեթէ կիսամեռ, ձգեցին դաշտին մէջ, հեռացան : Ժամեր ետքը, ուշքի եկաւ Բիւրականցին, աներեւակայելի եւ անհանդուրժելի տառապանքներու մէջ՝ հասաւ Էջմիածին :

Միաբանները հոգացութեամբ շուրջը խմբեցին, դարմանեցին վէրքերը : Դժբախտ երիտասարդը, իր կտրած լեզուով, հասկցուց թէ ռուսական բանակը կը մօտենայ արդէն : Ալլահեանցի այս հերոսական անձնուրացութիւնը մնաց է արդէն Ռուսերու Կովկասեան տարեգրութեանց մէջ, ի շարս պանծալի գործերու : Քիթէն, լեզուէն ու մէկ աչքէն զրկուած այս երիտասարդը, Պասկեւիչի միջնորդութեամբ, ստացաւ ոսկի շքանշան եւ տարեկան հարիւր ռուբլի թոշակ ցմահ :

Ապրիլ 13ին, Բենկենդորֆի յառաջապահները, առաջնորդութեամբ Ներսէսի, կը գտնուէին արդէն Էջմիածնի առջեւ. Վանքին զանգակները սկսան ղօղանջել. Սակաւաթիւ միաբանութիւնը, 22 հոգի, խաչով ու խաչվառով դիմաւորեց Ներսէս Արքեպիսկոպոս Աշտարակեցին եւ զինուորները : Ռուսերը մեծ ջերմեռանդութեամբ մտան Ս. Տաճարը, ուր Ներսէս խօսք առաւ եւ ըսաւ . «Ահա հասաւ ազատութեան պանծալի օրը, երբ Հայաստանը դարաւոր փառքը աշխարհիս վրայ նորէն պիտի վերականգնի խաչի զօրութեամբ, որ բերում են իւրեանց հետ ռուս քաջերը : Տայ Աստուած որ Հայոց ազգը արժանի լինի մեռած տեղից յարութիւն առնելու եւ արժանապէս ապրելու » :

Ռուս հեղինակ մը, նկարագրելով պահը, կ'աւելցնէ թէ «տաճարում ... եւ աղօթքը ռուս զօրքի համար ... անհասկանալի լեզուով էր կատարւում, բայց զինուորները այն ջերմեռանդութեամբ էին աղօթում, որպէս կարող է աղօթել մարդս, երբ իւր հայրենիքից ... ու է գտնւում » :

(2 Շար.)

մարդ էակին ոչնչութիւնն է, զոր կը զգայ Նարեկացին, եւ երբեւ մղձաւանջ կը յայտնուի իր գլուխ գործոցին մէջ, կը յայտնուի սկիզբէն մինչեւ վերջը, բացառիկ ուժ– գնութեամբ ու ինքնատպութեամբ, որուն նմանը դժուար է գտնել միջազգային գը– րականութեան մէջ այդ դարերուն։

Սխալ է կարծել կամ ենթադրել թէ Նարեկը ոչինչ ունի իր մէջ քնարերգա– կան։ Նարեկացի դրած է հոն իր անձին բովանդակ յուզումները, ցաւերը, հոգեկան բոլոր յու– զումները, բոլոր խանդավառութիւննե– րը, որոնք իր անձէն բխելով, տարած– ուելով, բնականօրէն կը դառնան մարդ– կութեան երգը։ Գերագոյն էակին հետ իր ունեցած խօսքն է, որ ամբողջ գրքին յատկանիշը կը դառնայ.—

«Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան
Ցորին հսկողի
Առ Նոյն աղերս մաղթանաց բանի,
Ի խորոց սրտի խօսք ընդ Աստուծոյ»։

Նոյնիսկ երբեւ կրօնական երգ, այդ ողբերգութիւնը կը դառնայ անհատական երազներու, ներքին տագնապներու, աշ– խարհի եւ Աստուծոյ, կեանքի եւ մահ– ուան, մանաւանդ բողոքի արտայայտու– թիւններ, գերազանցապէս քնարերգա– կան։ Նոյնիսկ յոռետեսութեան բարձրա– գոյն ըմբռնումով, կեանքի եւ մահուան զգայութիւններով, մեծ է, աննախընթաց եւ տիեզերական։

Քնարերգութեան նիւթն է մասնաւորա– պէս ունայնութեան խո՛ր զգացումը, զոր կը գտնենք «Մատեան Ողբերգութեան»ի մէջ։ Նարեկացին կը զգայ իր ոչնչութիւ– նը։ Հոգիի անդորրութիւն չունի եւ միշտ կը տառապի։ Քնարերգական այդ երգին մէջ է, որ բանաստեղծը կը զգայ Աստու– ծոյ, ուրիշ խօսքով, բնութեան մեծու– թիւնը եւ յաւիտենականութիւնը։ Անոր համար Աստուած լոյս է եւ յոյս, եւ ին– քը՝ յիմար մը եւ ոչնչութիւն մը։ Թէ Ան բարի է եւ գովելի, ինքը, մարդ էա– կը, ապիկար եւ չար։ Ասկէ՝ յոռետես եւ յուսահատ չունչը «Մատեան Ողբերգու– թեան»ի։

Սահմանելու համար գեղարուեստական երկ մը, Լ. Շանթ այսպէս կը խորհրդա– ծէ.— «Ինչքան ճշմարիտ ու հարազատ է այդ պատկերացումը (անձին խեղճութիւ– նը, ոչնչութիւնը, անկարողութիւնը), այնքան աւելի բարձր գեղարուեստ ունի երկը։ Եւ որքան լայն շերտերու, ինչքան լայն անհատներու եւ խումբերու հոգեկան ապրումին խոր ու իրական պատկերացու– մըն է գեղարուեստական երկը, այնքան աւելի հանրային մեծ հետաքրքրութիւն եւ ընդհանուր հիացում կ'առաջացնէ եւ այնքան աւելի ընկերային խորք կը ստա– նայ գեղարուեստական երկը» («Հայ Բա– նաստեղծութիւն», Լ. Շանթ, Պէյրութ 1946, էջ 113)։

«Մատեան Ողբերգութեան» ինչպէս «Տաղեր»ու մէջ կը յայտնուի բանաս– տեղծին երեւակայութեան արտասովոր ուժգնութիւնը, որ բանաստեղծական գո–

ՆՈՐԵՐԸ ՈՐ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ

ՄԻԼԱՆՕ, (Յատուկ).— Ուրախու– թեամբ կը հաղորդենք որ Միլանաբնակ դերասան Տր. Շաքէ Սրապեան, Փետըր– ուար 11ին, Քուրմայեօրի մէջ սլալոմի առաջնութիւն շահած է, ուկի մետալ ստանալով Իտալիոյ Հանրապետութեան Նախագահին կնոջ, Քարլա Կրոնքիի ձեռ– քէն։

ԼՐԱՏՈՒ

բուոր տարրերէն առաջինն է։ Նարեկը այդ տեսակէտով հարուստ է դրախտի, արքայութեան, դժոխքի, սատանաներու, վերջին դատաստանի երեւակայական, աներեւակայելի տեսարաններով։ Մանա– ւանդ երեւակայութիւնը գործօն դեր կը կատարէ, երբ իր անձին նուաստացման կը վերաբերի։ Եւ կամ խորտակուած նա– ւի ընդարձակ տեսարանը, (Բան ԻԵ.) խեղդուողի պատկերը (Բան ԺԴ.)։

Զեմ խօսիր համանիշ բառերու, պատ– կերներու, լեզուական արտայայտութիւն– ներու առատութեան մասին (Բան ԽԱ., որոնք ծնունդ են ուժգին եւ անսանձ երե– ւակայութեան, որուն ամէնէն կենդանի օրինակն է Բան ՀԳ. հատուածը, ուր կը նկարագրէ իր մահուան եւ թաղման վի– ճակը եւ յետոյ դրախտի չորս գետերուն հոսանքները, որոնց խորհրդանիշ կը ներ– կայացնէ իր աչքերէն բխող արցունքի կաթիլները...։

Այս ամփոփ խորհրդածութիւններէն ետք, կրնանք եզրակացնել.—

1.— Գ. Նարեկացի ինքնատիպ եւ գե– րազանցապէս քնարերգակ բանաստեղծ մըն է, թէ «Տաղեր»ուն եւ թէ Նարեկի մէջ, բարոյական ու մտաւորական բոլոր տարրերով։

2.— Դարաշրջանի կրօնական, փիլիսո– փայական եւ հայեցողական մեծ միստի– քըն է։

3.— Իբրեւ այդպիսին խորհրդաւոր եւ այլաբանական մեկնութիւններ կուտայ իր ստեղծագործութեան մէջ։

4.— Գերագոյն էակին առջեւ մարդկա– յին բողոքն է որ ներկայացուցած է եւ ա– տով իսկ իր անձը, հետեւաբար մարդ էակին անձը չէ նուաստացուցած, հա– ղորդակից ըլլալով մանաւանդ մարդկա– յին բոլոր ապրումներուն, վերելքներուն եւ նոյնիսկ տկարութիւններուն։

5.— Հզօրօրէն պայքարած է վեհ– մութեամբ եւ վեհանձնութեամբ, երեւա– կայութեան ընձեռած բոլոր միջոցներով, յաճախ ծայրայեղ չափազանցութիւննե– րով։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

—о—

ՎԱԼԱՆՍ, (Յատուկ).— Եղանակի փոփոխութեան – լիկի 15րդ ախոյենական մրցու– մը տեղի ունեցաւ Վալանսի մէջ ընդդէմ Արժանթիէր խումբին։

Հակառակ մեր չորս լաւ խաղացողնե– րու բացակայութեան, Հայ Մարզականը ներկայացաւ նորահաս ուժերով։

Մարզասէր բազմութիւն մը հաւաքուած էր մեր մարզադաշտը, անհամբեր էին գիտնալու արդիւնքը։ Ալպեան շրջանի Փրանսացի մարզիկները, նման ոստիկան– ներու, երբեք ազատ չձգեցին մերիննե– րը։

Խաղի բոլոր ընթացքին մերիններն էին դաշտին տէրը, հակառակ մեր քանի մը անփորձ մարզիկներուն, եւ եռանդուն խաղէ մը վերջ, մեր վառվռուն մարզիկ– ները կը յաղթեն 0ի դէմ 3ով։

Մեր պահեստի խումբը Տրոմ – Արտէշի երկրորդ չարքի ախոյենական խաղը կա– տարեց ընդդէմ Սէն Փէրէյ – Կրանժ Սփո– րի, մեր մարզադաշտին վրայ եւ յաղթեց 1ի դէմ 3ով, միշտ պահելով դասաւոր– ման առաջին տեղը եւ յոյս կայ որ շահին իրենց դասակարգին «ախոյեան» տիտղո– սը։

Իսկ մեր կրտսերները, Տրոմ – Արտէշի ախոյենական խաղը կատարեցին ընդդէմ Սէն Փէրէյ – Կրանժ Սփորի համանուն խումբին դաշտին վրայ։ Ֆրանսացիները վստահութեամբ դաշտ իջան, ու բուռն յարձակողականով մը, բայց ի զուր։ Մեր կորովի վերջապահները, ու բերդապահը, փայլուն խաղարկութիւն մը ցոյց տուին, ջերմ ծափեր խլելով։

Ա. կիսախաղը լրացաւ հաւասար (0–0)։ Բ. կիսախաղն ալ վերջ գտաւ նոյն ար– դիւնքով։

Հայ Մարզականը կը շարունակէ զար– գանալ, հակառակ զանազան դժուարու– թեանց։

ԱԶԱՏ ՄԱՐԶԻԿ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ցարութիւն Թորոսեան երիտասարդ նը– կարիչ մըն է որ Փարիզահայութեան ծա– նօթացաւ անցեալ տարի, Մայիսին տուած իր ցուցահանդէսով։ Նոյն տարուան աշ– նան, Ցարութիւն Թորոսեան յաջող ցու– ցահանդէսով մը կը ներկայանար Պէյրու– թահայութեան եւ արժանանալով տեղա– կան մամուլին գնահատանքին։

Իրեն համար նկարչութիւնը արուեստ մըն է որուն պէտք է նուիրուիլ ամբողջ է– ութեամբ, շատ աշխատիլ եւ շատ սոր– վիլ որպէսզի արտայայտուելու ազատու– թիւնն ունենայ»։ Քննադատները իր ար– ուեստը յանդուգն եւ նոր կը նկատեն, հոն Թորոսեան կ'արտայայտէ երազը եւ իրականութիւնը, պատրանքը եւ ճշմար– տութիւնը։

Ցարութիւն Թորոսեան իր նոր գործերը պիտի ներկայացնէ Փարիզահայութեան Մարտ 10էն 20, Հ. Բ. Ը. Միութեան սը– րահը՝ 11 Սքուար Ալպոնի (մեթրօ Փա– սի)։

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ Սալ տը լա Շիմիի մէջ Հայ Արիները կը ներկայացնեն իրենց 30րդ տարեկան հանդէսը։

Ինչպէս նախորդ տարիները, Փարիզի շրջանի Արիները եւ գայլիկները օժան– դակութեամբ եւ աջակցութեամբ իրենց նախկիններուն, պատրաստած են գեղե– ցիկ յայտագիր մը, որ, կը յուսանք պիտի գոհացնէ եւ զուարճացնէ հանդիսական– ները։

Առաջին անգամ ըլլալով պիտի ներկա– յացուի չարժանկարի ժապաւէն մը բա– նակումներու կեանքէն, սկաուտական խմ– բակային գործունէութիւը իր զուարճալի դրուագներով, բանակումին հմայքը գե– ղեցիկ բնութեան մէջ։ Անմոռանալի նախ– կին հայ արիները, աջակցութեամբ Նոր Սերունդին պիտի ներկայացնեն հայերէն զաւեշտ մը «Երեք քսակահատները»։ Փոք– րիկ սկաուտները եւ գայլիկները ամիսնե– րէ ի վեր կը պատրաստեն հայկական եւ կովկասեան պարերու շարք մը, ընկերակ– ցութեամբ նուագի։ Առաջին անգամն է որ այս պարերը կուտան մեր տղաքը, կը յուսանք թէ մեծ յաջողութիւն կը գտնեն։ Արենոյշները, ընդհանուր յայտագրին համաձայն, այս տարի ալ պիտի [illegible] տան հայկական պարերու նոր չարք մը։ Պիտի ըլլան նաեւ, արտասանութիւններ, դաշ– նակ եւ ջութակ ներկայացումներ սկաուտ– ներու եւ գայլիկներու կողմէ։ Նախկին Հայ Արիները պիտի մասնակցին նաեւ հայկական երգերով եւ նուագով, առաջին անգամն է որ կը ներկայացուի այս հայ Արիներու հանդէսին մէջ, վստահ ենք որ մեծ յաջողութիւն պիտի գտնէ։ Նախկին խմբապետուհիներ պիտի ներկայացնեն պզտիկ կատակերգութիւն մը, ֆրանսե– րէն, «Լաւ ծախսելու արուեստը»։

Ինչպէս նախորդ տարիները պատրաս– տուած է ճոխ պիւֆէ մը եւ աւանդական վիճակահանութիւնը։

Հայ Արիներուն ցերեկոյթը կը խոստա– նայ յաջող եւ հաճելի ըլլալ, կը յուսանք թէ մեր հայրենակիցները, այս տարի ալ մեծ թիւով ներկայ կ'ըլլան, քաջալերելու մեր պատանիներուն ձեռնարկը, եւ օժան– դակելու անոնց յաջող գործունէութեան։

33 տարիէ ի վեր, կանոնաւոր կերպով ամէն տարի Հայ Արիներու հանդէսը տե– ղի է ունեցած, միշտ յաջողութեամբ։

Մեր տղոց յարատեւութիւնը եւ եռանդը արժանի է, այս տարի ալ, ջերմ համակ– րութեան եւ քաջալերանքի։

Հ. Ա.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (152)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Բայց թէ ինչո՞ւ էր այդպէս. Վարազ իշխանը չատապեցնում մարդկանց, ինքը չէր ասում ոչինչ, սակայն ուրիշները խօ– սում էին, թէ ամառը Թագաւորը գալու է քաղաքը տեսնելու, ահա ինչու իշխանն շտապում է եւ շտապեցնում ամէնքին։ Խօսում էին միաժամանակ, թէ Թագա– ւորը կամեցել է, որ իր հիմնած քաղաքը լինի օրինակելի. թէ զրաւի մարդկանց, թէ հաճելի լինի եւ թէ պճնուի բերի ի– րեն։ Արքունի շինքերի օրինակները վերցնում էին հին մայրաքաղաք Արտա– շատից եւ Վաղարշապատից, բայց եւ ցանկանում էին անել աւելին։

Ասում էին, որ Թագաւորը կարգադրել է կառավարիչ իշխանին, «Զխնայել ո– չինչ»... Եւ Վարազ Գնունին ասես ջա– նում էր, որ մինչեւ Թագաւորի ժամա– նումը պատրաստ լինեն բոլոր աղբիւրնե– րը, բաղնիսները, դէպ գիւղեր տանող ճանապարհները, եկեղեցին եւ նոյնիսկ պալատը, որ եկեղեցուց հեռու չէր. այս երկուսի աւարտումը, իշխանին թւում էր, լրիւ տեսք ու շուք պիտի տար քա– ղաքին։ Գէթ պէտք էր աւարտել դրանց պատերն ու տանիքները, դրսի աշխա– տանքը գլխաւորապէս, իսկ ներսը կարելի էր եւ փոքր յետոյ։ Բայց ամէնից շուտ պէտք էր աւարտել, ի հարկէ, եկեղեցին։

Եկեղեցու աւարտ շտապեցնում էին եւ քահանաները։ Աւագերէցը գրեթէ ամէն օր գնում էր կառավարչի մօտ եւ ասում.

— Աղօթատունս նեղ է. իշխան, ժողո– վուրդը շատ։ Տօնախմբութիւններ, աղաչում եմ։ Երիտասարդները ցանկանալով ցանկա– նում են ամուսնանալ եւ սպասում են Աս– տուծոյ նոր տաճարին։ Աւարտիր, իշ– խան։ Կը լինեմ աղօթարար քո արեւշա– տութեան,— շողոքորթում էր նա։

Իսկ միւս քահանան, որ մի քանի տա– րով փոքր էր աւագից, յաճախ գնում յոր– դորում էր եկեղեցու վրայ աշխատող վարպետներին.

— Եթէ շուտ աւարտէք՝ տէրն մեր Յի– սուս Քրիստոսի օրհնութիւնը կը լինի ա– մէնքիդ վրայ եւ ձեր հոգիները կը դառ– նան դրախտական... — Ապա զգալով, որ դրանք ընդհանուր խօսքեր են վերա– ցական եւ քիչ բան կարող են ասել նրանց եւ մանաւանդ չահագրգռել, քահանան խօսում էր աւելի պարզ.— Կ'ուզեմ ձեր զաւակներաց կնքեմ այստեղ, պսակեմ այս նոր տաճարում, որ լինեն յաւէտ եր– ջանիկ...

— Իսկ թաղումն ի՞նչպէս, հայր քա– հանայ,— ասում էր վարպետներից մէկը հեգնօտ։

— Թաղում... Երբեք չէի ցանկանայ, որ մէկիդ փուչ մանէր, զաւակներս,— մաղթում էր քահանան։

Վարպետները ծիծաղում էին եւ խոս– տանում։

—Եթէ այդպէս է կ'աւարտենք շուտով։

Զգիտես կառավարչի հոգացողութեան շնորհիւ, թէ քահանաների յորդորանքի հետեւանքով՝ եկեղեցին աւարտելու էր աւելի շուտ, քան սպասում էին։ Անենք այդպէս էր կամեցել Արշակ Թագաւորն ինքը. «նախ եկեղեցին՝ Աստծոյ տունը, ապա պալատը՝ Թագաւորի տունը»,— ասել էր նա։

×

Անցաւ մի քանի օր։ Վարազ իշխանը ցնծութեան մէջ էր։ Օրը մի քանի անգամ նստում էր նժոյգը եւ երկու թիկնապահի հետ շրջում քաղաքում, այժմ գնում էր ոչ թէ շինքեր դիտելու, այլ գնում կար– գադրութիւններ էր անում այս– այն թա– ղում, որ կարգի բերեն ճանապարհները, փողոցները եւ անգամ տները, բակերը։ Նա առանձնապէս հոգ էր տանում, որ դրսից քաղաք մտնող ճանապարհը եւ գլ– խաւոր փողոցը լինեն աւելի բարեկարգ ու մաքուր։ Ամէն տեղ ինքը չէր հասնում, ի հարկէ, բայց ուղարկում էր թիկնա– պահներին, որպէսզի նրանք հրամայեն իր անունից։

— Տէր շահապը պահանջում է, որ մաքրէք, կարգաւորէք...

— Տէր շահապը հրամայում է՝ պատ– րաստ եղէք մեծ ուրախութեան....

Ի՞նչ էր պատահել։

Եկել էր վերջապէս այն օրը, երբ եկե– ղեցին աւարտել էր իրօք, եւ նա պատ– րաստութիւն էր տեսնում այն օծելու։ Ինքն արդէն յատուկ սուրհանդակ էր ու– ղարկել Թագաւորին այդ մասին յայտնե– լու, եւ Թագաւորից անմիջապէս հրաման էր եկել, որ Վարազ իշխանը այդ կատարի առաջիկայ տաս օրուայ մէջ եւ այդ օր– ուայ մասին վաղօրօք յայտնի իրեն՝ ար– քային։ Վարազը հասկացաւ, որ Թագա– ւորը իսկապէս գալու է օծմանը, ուստի եւ, հրաման ստանալու օրն իսկ, կար– գադրեց՝ մաքրել եւ զարդարել եկեղեցին, ներսը զորգեր փռել, խունկ ծխել... Իսկ ինքը երկու թիկնապահով գնաց Բագ– րեւանդ՝ գաւառի եպիսկոպոս եւ կաթո– ղիկոսի տեղապահ Յուսիկ մօտ, նրան հը– րաւիրելու՝ եկեղեցու օծման կարգը կա– տարելու համար։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Տէր եւ Տիկին Հրաչ Սարգիսեան 50 Ն. Ֆ. կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի Տէր Ադդէ քհնյ. Փայլակեանի մահուան առ – թիւ :

Առնուվիլ – Մարսէյլի հայրենակիցներէն Վարդան Ենթակոմիտէի կատարած հան – գանակութեան գումար 471 Ն. Ֆ. : (Ցանկը տանձին) :

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն խոր վշտով կը գուժէ իր ընկերներէն

ՎԱՀԷ ՓԱՐԹԱՄԵԱՆԻ եւ
ԲՒՐԶԱՆԴ ԲԱԲԵԼԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ ահռելի արկածի մը հետեւանքով, Չորեքշաբթի ժամը 17-ին Վալանսի մօտերը :

Ընկեր Վահէի յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Սէն Լուի (Կրան Փէն) *եկեղեցիին մէջ :*

Իսկ ընկեր Բիւզանդի յուղարկաւորու – թիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ ժամը 16 – ին, Գօմոնի եկեղեցին :

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները ընկեր Յակոբ Պապիկեանի, ինչպէս նաեւ Փարթամեան եւ Բաբելեան ընտանիքներուն :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի Կ. Կո – միտէն իր խորունկ վշտակցութիւնները կը յայտնէ, տարաբախտ ընկերներ Վահէ Փարթամեանի *եւ* Բիւզանդ Բաբելեանի *ցաւալի մահուան առթիւ, իրենց բոլոր ընտանեկան պարագաներուն եւ ընկեր Յ. Պապիկեանին :*

×

Հ. Յ. Դ. Ակնունի ենթակոմիտէն իր վշտակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Վահէ Փարթամեանի *դառնաղէտ մահ – ուան առթիւ, վշտակիր այրիին, մօր եւ բոլոր պարագաներուն :*

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Բիւզանդ Բաբելեանի *կսկծալի մահուան առթիւ վշտակիր այրիին, զաւակներուն եւ բոլոր պարագաներուն :*

×

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, ընկերու – հի Տիկ. Փարթամեանի ինչպէս նաեւ ընկ. Յակոբ Պապիկեանին, տարաբախտ Վա – հէի *կսկծալի մահուան առթիւ :*

ՆՈՒԷՐ

Ոմն յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Կեդր. վարչութեան : (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նախաձեռնութեամբ Մուրատ Ռա – փայէլեան Նախկին Աշակերտաց Մի – ութեան :

ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ՝ ԱՊՐԻԼ 8

Դաշնակահար

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

կուտայ բացառիկ նուագահանդէս մը Սփլանտիտի սրահներուն մէջ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հագուստի համար մեքենաիսիէն *մը նոր մոտէլներ կարելու համար : Կէս օրուան աշխատանք : Լաւ վճարում : Դիմել՝*

DARONIAN
115, Rue d'Aboukir . PARIS 2·
CEN. 20-86

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Մատըլէն Եավէր, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Եավէր եւ զաւակները, եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները կը փութան ի – րենց խորին շնորհակալութիւնները յայտ – նել Օշին արեղայ Նիկոլեանի, Մարսէյլի քահանայից եւ դպրաց դասին, Հայ Արե – նոյշներու Միութեան, Օր. Ա. Շամիր – եանին, ինչպէս եւ բոլոր անոնց եւ Միու – թեանց, որոնք անձամբ, հեռագրով, նա – մակով, ծաղկեպսակներով մասնակցե – ցան իրենց անհուն վշտին, իրենց սիրեց – եալ մօր՝ ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ԵԱՎԷՐԻ *դառնակսկիծ մահուան առթիւ :*

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Աշակերտներուն կողմէ կազմակեր – պուած թատերական ներկայացու – մը՝

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 5

Կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին

Կը ներկայացուին

ԹԷՈԴՈՐ ՍԱԼՀՈՒՆԻ

Ողբերգութիւն չորս արար

LE COLIS DE Mr. DOMINIQUE

Զաւեշտ մէկ արար

ԵՐԿՈՒ ՀՆԱԿԱՐԿԱՏՆԵՐԸ

Զաւեշտ մէկ արար

Միջնարարին՝ արտասանութիւններ Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր ազգա – յինները :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 4·30–ին, Հայկական ծէսով պատարագ Անիէռի Սէնթ – Ժընըվիեւ մատրան մէջ :

19, Rue de la Station, ASNIERES.

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1·— ՍՊԻՏԱԿ ԱՌԱՒՕՏ
Արձակ բանաստեղծութիւն եւ հեքէաթ

2·— ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ
Հեքէաթ եւ բանաստեղծութիւն օտար պարտէզներէ

3·— ՃԱՆԿԵՐՍ ԲԱՑԱԾ
Գրչամարտ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամերգու – թիւն և Արեւագալի արարողութիւն :

Պիտի նախագահէ եւ քարոզէ Հայ – րապետական պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ :

Կը խնդրուի հաւատացեալ յար – գոյ հասարակութիւնէն ներկայ գտ – նուիլ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Այրի Տիկին Մարիամ Ոսկանեան կը փնտռէ իր եղբօր զաւակը Հրանտ Յով – հաննէսեան, ծնեալ 1920ին, Կ. Պոլիս Մի – ջագիւղ, որ վերջին ընդհ. պատերազմին, Լենինականէն զինուոր եղած է եւ այժմ հետքը կորսուած է : Կ'ենթադրուի թէ ողջ է, իր հօրը անունը Յակոբ, մօրը անունը Արշալոյս, քրոջ անունը Տիգրանուհի Յովհաննէսեան : Կը խնդրուի տեղեկա – ցնել զինքը ճանչցողներէն, Տիկին Մար – իամ Ոսկանեանի ,

9, Rue de Petrograd. Alfortville

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել :

×

Յակոբեան Սանդուխտ Քերոփի, էջ – միածին՝ Բաղրամեան փողոց թիւ 85 տուն, կը փնտռէ —

Ա) Յակոբեան Աղատ Նազարի, Մուշ՝ Գուլանըխ Ալլըի գիւղէն, կորսուած էջ – միածին, 1920ին :

Բ) Յովհաննէսեան Արամ Յակոբի, Մուշ՝ Գուլանըխ Ալլըի գիւղէն :

×

Արտաշէս Յովհաննէսի Տվըրեան, Թուր – քիոյ Իգտիր՝ Ալլանպէկ գիւղէն, կը փն – տռէ իր եղբայրը Մինաս Յովհաննէսեան Տվըրեան, կորսուած 1915ին՝ 7 տարեկան հասակին : Փնտռողին հասցէն է՝ թիւ 4 Գրողների փողոց, Երեւան :

ԾԱԽՈՒ Է

Պանսէռյի մէջ, ծախու է ոգտա փա – վիյօն *մը, չորս սենեակ, խոհանոց, մառաք, տաշ, ջուր, կազ, ելեկտրակա – նութիւն, 250 քառակուսի մեթր հողով, աշխատանոց մը եւ պտղատու ծառեր : Կայ նաեւ անջատ բնակուած տուն մը : Դիւրամատչելի պայմաններ, գրել եւ ժա – մադրուիլ հետեւեալ հասցէին —*

Գ. Կարապետեան, 25, Րիւ Հայկ Թը – պիրեան, Պանեէօ, (Սէն) :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՊԱՆԵՕ — Երեքշաբթի (Մարտ 7ին) :
Շավիլ — Հինգշաբթի (Մարտ 9) :
Սոյն ժողովներուն ներկայ կ'ըլլան Կեդ – րոնական Վարչութեան ներկայացուցիչ – ները : Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն :

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԼԻՈՆ — Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմի – տէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերնե – րը այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Յոյնե – րու սրահը, 5 Րիւ Պոնֆուա : *Խիստ կա – րեւոր օրակարգ :*

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ, Ն. ՍԵՐՈՒՆԴԻ եւ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Եկեղեցիին սրահը

Նիւթ.— «Արտասահմանի Հայութեան մտահոգութիւնները եւ առաջադրութիւնները» :

Խօսք կը տրուի ներկաներուն :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ խաչի Փարիզի մասնաճիւղին
Կիրակի, Մարտ 5, ժամը 18էն 24

Salons Lutetia
43, Bd. Raspail

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ.—

ՊԵՌՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ
Ծանօթ նուագախումբը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐ ԵՒ ԵՐԳ
ՊԻՒՖԷ, ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

Ուսանողներու մուտքը զեղչով : Ձեր սեղանները վերապահել հեռաձայնելով՝
CLI. 17-74 *կամ* AVR. 78-34
Սեղանները վերապահուած են միայն մինչեւ ժամը 20 :

ՅՕԲԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 5, կէս օրէ վերջ ժամը 2·30ին

Salle de la Chimie
28 bis, Rue St.-Dominique, Métro Invalides

Մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի Ֆրանսական եւ օտար սկաուտներուն, նախկին հայ արիներուն, եւ Փարիզի շրջանի սկաուտներու եւ գայլիկներուն

Թատերական ներկայացումներ, հայկական պարեր եւ երգեր, սկաուտական ներկայացումներ, արտասանութիւն, եւ խաղեր, հայ Արիներու եւ գայլիկներու կողմէ :

Պիւֆէ, ցուցադրութիւն Մուտք 5 եւ 3 Ն. Ֆ.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

ՃԱՇԱՐԱՆ ԵՒ ԲԱՐ

Ֆրանսական – հայկական եւ կովկաս – եան ընտիր կերակուրներ

4, RUE ROBERT-ETIENNE
(Rue Marbeuf) PARIS - 8e
Téléphone : BAL. 31-21
ՇԱՆ ԶԷԼԻԶԷԻ ՍՐՏԻՆ ՎՐԱՅ
Métro : F. D. Roosevelt

Հաճելի մթնոլորտ

Առաջնակարգ կովկասեան խորոված – ներ, «շաշլիք», «քարսքի»

Bar Américain

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՄԱՐՏ — DIMANCHE 5 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 9045 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4846

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Կոմկուսի առաջին քարտուղար Յ. Զարոբեան Թիֆլիզի իր զեկուցումին մէջ Թուելէ վերջ գիւղատնտեսութեան զանազան ճիւղերուն մէջ ձեռք բերուած յաջողութիւնները, կը խոստովանի, որ ղեկավարութիւնը «լուրջ թերութիւններ եւ վրիպումներ» է ունեցած ։

Այսպէս. ոչ – լրիւ չափով օգտագործուած են գիւղատնտեսական մթերքներու արտադրութիւնն աւելցնելու եւ անոնց ինքնարժէքն իջեցնելու հնարաւորութիւնները։

Յետոյ նաեւ թէ՝ «առ այժմ մակերեսօրէն ենք ղեկավարում գիւղատնտեսութիւնը, դանդաղ ենք մշակում եւ արտադրութեան մէջ արմատաւորում տնտեսութիւնը վարելու գիտականօրէն հիմնաւորուած եւ տնտեսական տեսակէտից առաւել արդիւնաւէտ սիստեմը ինչպէս նաեւ արտադրութեան մէջ միանգամայն անբաւարար ենք արմատաւորում մեր առաջաւորների փորձը »։ (Սով. Հայաստան, Փետր. 7)։

Զարոբեան կ'ընդունի, որ Մոսկուայի Կենտկոմի Պլենումին մէջ Խրուշչեւի ըրած քննադատութիւնները գիւղատնտեսութեան ղեկավարման թերութեանց մասին «ամբողջովին եւ լրիւին վերաբերում են նաեւ մեր ռեսպուբլիկայի պարտիական, սովետական, գիւղատնտեսական օրգանների, կոլտնտեսութիւնների եւ սովխոզների աշխատանքին»։

Որո՞նք են մատնանշուած թերութիւնները։

Գլխաւորն այն է, որ վերջին երկու տարուան ընթացքին անասնաբուծական մթերքներու արտադրութիւնը լրջօրէն ետ է մնացած եօթնամեայ «պլանի կոնտրոլ թուերից»։ Մսի արտադրութեան ծաւալը 1960ին պէտք է հասցուէր 54,3 հազար թոնի (կենդանի քաշով), «մինչդեռ փաստօրէն այն կազմեց մօտաւորապէս 45 հազար տոննա»։ Կաթիւնը՝ փոխանակ 217 հազար տոննա»։ Կաթինը՝ փոխանակ 217 դինը՝ 3860ի տեղ հասած է 2,840 թոնի կոլտնտեսութեանց եւ սովխոզներու մէջ կովերու գլխաքանակը պէտք է հասցուէր 138,400ի, «փաստօրէն կայ 127,680 գլուխ »։

Այսպէս ուրեմն, քարտուղարը չի ծածկեր որ եօթնամեակի առաջին երկու տարիներու ընթացքին մսի, կաթի, բուրդի արտադրութեան եւ կովերու «գլխաքանակի աճի տեմպերը անբաւարար են եղել »։

« Անբարեյաջող է նաեւ կերի բազայի գործը» ։ 1960ին անասուններու մեծ անկում առաջ եկած է գլխաւորապէս կերի պակասի եւ անասնաբուժական վատ ըսպասարկման պատճառով ։ « Անթոյլատրելիօրէն մեծ» է եղած , յատկապէս ոչխարներու անկումը, որ իջեցուցեր է մսի եւ բուրդի արտադրութեան մակարդակը ։ Պատճառը՝ «ռեսպուբլիկայի պարտիական, սովետական եւ գիւղատնտեսական օրգանների անհոգութիւնն ու անբաւարար աշխատանքն է »։

«Լուրջ թերութիւններ կան նաեւ դաշտավարութեան բնագաւառում, յատկապէս հացահատիկի արտադրութեան գործում »։

Հայաստանի «լեռնային ռելիէֆը եւ սակաւահողութիւնը » բնականօրէն կը տաժանափակեն այս մարզին մէջ մեր երկրին հնարաւորութիւնները ։ 1959էն սկսեալ Մոսկուայի կառավարութիւնը « ռեսպուբլիկան ազատած է պետութեան հացահատիկ վաճառելուց»։ Որմէ վերջ 22 հազար հեկտար կրճատուած են «ցանքատարածութիւնները» ։ Այդ տարածութեանց մէկ մասը օգտագործուեր է խոտաբոյսերու համար, միւս մասը բնաւ չէ օգտագործուած ։ «Դա անթոյլատրելի է, մանաւանդ Հայաստանի սակաւահողութեան պայմաններում »։

Ընդհանուր քարտուղարը իր երկարապատում զեկուցումի շարունակութեան մէջ զանազան շողշողուն խոստումներ կ'ընէ յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին կատարուելիք աշխատանքներու եւ ձեռք բերուելիք արդիւնքներու մասին։ Կը վստահեցնէ, որ «եօթնամեայ պլանը ժամկէտից շուտ կատարելու սոցիալիստական մրցութեան նոր լայն ալիք առաջացուցած է »։

Բոլշեւիկեան քարոզչութիւնը տարիներէ ի վեր կը խաբէ հանրային կարծիքը կեղծ թուանշաններով՝ փայլուն ցոյց տալու համար առ հասարակ Խորհրդային Միութեան եւ մասնաւորապէս Հայաստանի կացութեան մասին ։

Մոսկուայի «պլենում»էն վերջ Թիֆլիզի «առաջաւորներու խորհրդակցութիւնը» եւս եկաւ պարզելու ճշմարտութիւնը համայնավարական դրախտին շուրջ ։

ՀՐԱՆԴ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆԿԱՒ

Ֆ. ԱԳԳԱՍ ՆԱԽԱԳԱՀՄԱՆ ԶՈՒՋԵՐ

Ռապաթ եւ Շարաթ, Մարոքի եւ Թունուզի շրջանակները նոյնքան լաւատես չեն քան նախօրօք։ Մասմուտի, Թունուզի տեղեկատուութեանց նախարարը կ'երթայ կուգայ, մտահոգ, իր մարոքցի պաշտօնակիցը՝ Ալաու նոյնքան մտահոգ կը թըւի։ Այս յանկարծական մտահոգութիւնները եւ ինչո՞ւ չէ յոռետեսութեան ալիքը ստեղծուեցան պարզապէս Ֆրանսական հաղորդագրութեան մը հետեւանքով ։ Ֆըրանսական Գործակալութիւնը (Ֆրանս – Փրէս) հինգշաբթի իրիկուն լուր մը կը հաղորդէր, զոր կարելի է նախարարական շրջանակներու կարծիքը նկատել, ուր կը շեշտէր.— « Նոյնիսկ եթէ Ֆրանսական մայրաքաղաքին մէջ, մարդիկ լաւատես են եւ կը հաւատան արդարեւ թէ ուղղակի բանակցութեան ճամբան կը գծուի, ոչ մէկ պատճառ կայ իրար անցնելու եւ հանգրուանները ցատկելու»։ Ֆրանսական « լաւատեղեակ» շրջանակները կ'աւելցնէին.— «Պաշտօնական կամ հանրային հանդիպումներ չեն կրնար տեղի ունենալ ցորչափ «կրակը չդադրի »։

Այս կը նշանակէ որ Ֆրանսացիները կը պնդեն նախապայմանին վրայ ինչ որ չի կրնար Ֆերաթ Ապպասի համաձայնութիւնն ստանալ որեւէ ձեւով ։

Ամէն ինչ խնդրոյ առարկայ կը դառնայ կրկին եւ դժուարութիւնները չեն վերջացած ։

Նոյն ատեն ամերիկեան գործակալութիւն մը ուրիշ լուր մը մէջտեղ կը դնէ որուն համաձայն Ալժ. Ազատ. Ճակատը (էֆ էլ էն) ունի ուրիշ նախապայման մը՝ Մարտ 17էն առաջ Ֆերաթ Ապպաս պէտք է ընդունուի տը Կոլի կողմէ։ Եւ ոչ մէկ չփում կամ հանդիպում կրնայ տեղի ունենալ եթէ նախ Ֆրանսացիները այս կէտին շուրջ չհամաձայնին ։

× Նորէն կ'ըսուի թէ «Ֆրանսական Ալժերիոյ» կառավարութիւն մը կազմուած է արտասահման եւ Սալանի ու Լակայարտի անունները կը տրուին իբրեւ անդամ, այս մասին ոչ մէկ հաստատ լուր կայ, բայց Զօր. Սալան միշտ Սպանիա է եւ յայտարարած է թէ քանի որ «Ֆրանսայի մէկ մասնիկէն՝ Ալժերիայէն դուրս ըրին զինք», որոշած է Սպանիա ապրիլ ցորչափ յարմար նկատէ ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐԸ

ԷՎԸՐԸԼ ՀԱՐԻՄԸՆ

Միլիառատէր մըն է Քենըտիի շրջուն դեսպանը՝ Էվըրէլ Հարիմըն։ «Ես քաղաքականութեան համար պատրաստուած մարդ մը չեմ եւ ոչ ալ սալոններու»։ Ան որ այս խօսքերը կ'արտասանէր քաղաքական ասպարէզ մտած օրը, յետագային, բոլոր դեմոկրատ նախագահներուն վստահելի անձը եւ արտակարգ դեսպանը պիտի դառնար ։

Զաւակն էր դրամատունի տիրոջ մը, որ Ամերիկայի երկաթուղիին մեծագոյն կառուցանողներէն մէկը եւ Ուոլ Սթըրթի (Նիւ Եորքի սակարանը) կարկառուն դէմքերէն եղած է. Էվըրէլ Հարիմըն իր ուսումը կատարած է Իէյլի համալսարանը, ուր ուշադրութիւն գրաւած է իբրեւ թիավարութեան ախոյեան մը, արժանաւոր կռփամարտիկ մը եւ վայելուչ փոլօ խաղացող մը։ Ընտանեկան գործերուն մէջ, ոսկի դռնէն չէ մտած, ինչպէս «պապայի տղայ մը» պիտի ընէր։ Աշխատած է սկիզբէն, նախ իբրեւ բեռնակիր արեւմտեան շրջանի կորսուած մէկ կայարանը, ապա վայրաշարժի վարիչ, բանուոր՝ մեքենական շինութեանց գործատան մը մէջ։ Մուրին, շոգին եւ իւղին մէջ է որ Հարիմըն սորված է երկաթուղիի ընկերութիւն մը վարել։ Երկու տարի նման խիստ պայմաններ պատրաստած են այս մայլ երիտասարդին բնաւորութիւնը եւ խառնուածքը ։

1929ին տնտեսական «մեծ վախը» կը մտահոգէ բարգաւաճ Ամերիկան։ Ռուզվելթ իշխանութեան գլուխ կուգայ եւ պաշտօնի կը կանչէ այս մարդը, որ գաղափարական գործունէութեան մարդ է ։ Կը դառնայ Միացեալ Նահանգներու նախագահին ականջը ։ Երբ այս վերջինը իրեն կը յանձնէ Առեւտրական գրասենեակի ղեկավարութիւնը։ Իր աշխատանքը որ սկիզբը տնտեսական է, օրէ օր քաղաքական բնոյթ կը ստանայ ։ Փոխ եւ վարձի օրէնքին բանագնացն է եւ ինք է որ կը բանակցի նախ Մեծն – Բրիտանիոյ հետ, ապա 1941ին Խորհ. Միութեան հետ, ամերիկեան առաջարկին բեֆնիֆ ձեւակերպութեանց շուրջ։ Միջին Արեւելք կ'երթայ, որպէսզի Պարսկաստանէն անցընել տայ դաշնակիցներու հայթայթումները Խորհրդ. Միութեան։ Կը հասկցնէ վերապահ Ամերիկային թէ միայն Խորհ. Միութեան հետ զինակցութիւնն է որ կրնայ նացիզմին յաղթել։ Իր մոխրագոյն զգեստը եւ կակուղ գլխարկը ամերիկեան ներկայութեան խորհրդանշանը կը դառնան միջազգային ժողովներուն մէջ։ Ռուզվէլթի կողքին է՝ Եալթա, յետոյ Թրումընի կ'ընկերանայ Փոցտամ ։

1943ին Մոսկուայի դեսպան կը նշանակուի։ Ռուսերու հետ իր յարաբերութեանց պատմութիւնը հիասթափութեան երկար պատմութիւն մըն է, գրեթէ զգացական, հանդէպ՝ Ռուսերուն։ Նախ հաշտարար, ճնշում կը բանեցնէ Ռուզվելթի վրայ, որպէսզի խաղաղասիրութեան նախաձեռնութիւններ ունենայ Կրեմլինի տիրոջ հանդէպ ։ Ռուսերը զինքը կը գնահատեն, Սթալին զինքը կ'ընդունի ըսելով.— « Մեղք որ չէք ուզեր ռուսական հպատակ դառնալ, արտաքին նախարար կը նշանակէի»։ Այս խօսքը անշուշտ Մոլոթովին գործին շատ չեկաւ, բայց կը շոյէ դեսպանին ականջները ։ Հարիմըն յուսախաբութենէ յուսախաբութիւն կ'երթայ, պատերազմի զինակցութեանց քայքայումը կը դիտէ , յուսալքումով կը նկատէ մեծ պետութեանց ղեկավարութեան մը ստեղծումին անկարելիութիւնը։ Այլեւս համոզուած է որ կարելի չէ Ռուսերուն հետ հասկցուիլ։ Պաշտօնը կը ձգէ արժանանալով Փրաւտայի լուտանքներուն.— « Ոճրագործի դէմքով մարդը »։ Լոնտոն կը ղրկուի 1946ին դեսպանի պաշտօնով, բայց Թրումըն զինք հոն չի ձգեր, առեւտուրի նախարար կը նշանակէ։ 1947ին պաղ պատերազմը տուն տեղ եղած է ։ Եւ այս «արտօրաց եւ պատրաստաբան դիւանագէտը», ինչպէս զինքը կ'որակէ Զօր. տը Կոլ իր յուշերուն մէջ, կրկին Ատլանտեանը կ'անցնի որպէսզի, ոտքի կեցնէ ջարդուած Եւրոպայի օժանդակութեան ծրագիրը։ «Մարշալի ծրագիրն» է, որուն վարչական պաշտօնեան է Եւրոպայի համար ։ 1950ին Թրումըն ետ կը կանչէ զինքը իբրեւ «մասնաւոր խորհրդատու » միջազգային հարցերու ։ Այդ հանգամանքով կը միջամտէ Անգլիոյ եւ Պարսկաստանի խօսակցութեանց, որոնք բարդացած էին պարսկական քարիւղին պատճառով ։

1952ի ընտրութիւնները Դեմոկրատներու մահազանգն է, 19 տարուան իշխանութենէ մը ետք։ 1954ին, սակայն, Հարիմըն իր ծննդավայրի նահանգին՝ Նիւ–Եորքի կառավարիչ կը դառնայ եւ հանրապետական միլիառատէր Ռոքֆելլըրն է, որ իր տեղը պիտի գրաւէ։ Օգտուելով իր հանգիստէն, կրկին կը վերլուծէ ռուսական խնդիրը Խրուշչեւի լոյսին տակ ։ Կը ծանօթանայ Կրեմլինի նոր տիրոջ, որ իրեն այցելութեան կուգայ 1959ին, երբ Նիւ Եորք է։ Այս առթիւ Հարիմըն իր տպաւորութիւնները կը հրատարակէ « Խաղաղութիւն Ռուսիոյ հետ » խորագրուած գիրքին մէջ։ Կը կարծէ թէ Ռուսերը խաղաղութիւն կ'ուզեն եւ խաղաղ համակեցութիւնը կը նկատէ իբրեւ «ամբողջական մրցակցութիւն մը», որուն կրնայ դէմ դնել հարուստ Ամերիկան ։

Դեմոկրատ նոր հոսանքը զինքը ետ կը մղէ։ Անցեալ տարի, ծերակուտական Քենըտի, արտակարգ առաքելութեամբ, զինքը Ափրիկէ կը ղրկէր։ Վերադարձին Փարիզ կը հանդիպի, ուր կը խօսի իր «հին բարեկամ » Քուվ տը Միւրվիլի հետ։ Համակրական խօսքեր ունի միայն Ֆրանսայի հանդէպ .— «Ալժերիան ֆըրանսական հարց մըն է, Զօր. տը Կոլի ափրիկեան քաղաքականութիւնը փառաւորապէս կը համապատասխանէ արդարութեան եւ ազատութեան այն գաղափարականներուն, որոնք մերն են »։

Այսօր, յոգնութիւն չճանչցող այս եօթանասնամեայ մարդը կրկին կտրեց Ատլանտեանը։ Միացեալ Նահանգներու ամէնէն երիտասարդ նախագահին շրջուն դեսպանը եկած է Եւրոպա «Արեւմտեան վեհաժողովի» մը ճամբան բանալու ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՍԱՆ Բ. պաշտօնապէս թագաւոր ձեռնադրուեցաւ, առջի օր, Ռապաթ, ի ներկայութեան դիւանագիտական ներկայացուցիչներու հոծ եւ խանդավառ բազմութեան մը։ Առաւօտեան ժամը 11.40 անց կարդացուեցան Կուրանի համարները՝ «Օգուք հաւատացեալներ, հնազանդեցէք Աստուծոյ, իր մարգարէին եւ անոնց որոնք կը գտնուին Աստուծոյ եւ հաւատացեալներու միջեւ»։ Գահաճառին մէջ թագաւորը խոստացաւ յարգել Աստուծոյ եւ իր ժողովուրդին ըրած իր խոստումը՝ պահպանել թագաւորութեան ամբողջութիւնը եւ շարունակել իր հօր գործը։

« ԹԱՍ» գործակալութիւնը հաղորդագրութեամբ մը ճշդեց, թէ խզուած է ձայնասփիւռի կապը՝ «Վէնիւսիք»ի եւ խորհրդային գիտնականներուն միջեւ ։ Խորհրդային «նաւը» կը շարունակէ դէպի Արուսեակ իր ճամբան ։

ԽՐՈՒՇՉԵՒ Քոնրատ Ատընաուըրի ուղղած յուշագրով մը վերջնական կը գտնէ համաշխարհային վերջին պատերազմով հաստատուած Գերմանիոյ սահմանները։ Խորհրդային վարչապետին կարծիքով հաւանաբար պատերազմ ծագի, եթէ երբեք «մէկը փորձէ այդ սահմանները փոխել »։

ՁԻՒԹԸ ԲԵՐՆԷՍ ՀԱՆԱԾ ԵՄ

Զուիցերիոյ մէջ հաւերն ալ գիտեն ու կ'երգեն թէ քաջն Թել լարեց աղեղը, արձակեց նետը եւ ծակեց խնձորը՝ որ դրըուած էր զաւկին գլխուն վրայ: Դարձեալ, ուրիշ օր մը, 1307 Մարտ 18ին, լարեց աղեղը, արձակեց նետը եւ գետին տապալեց Գեսլէրը, որ հրամայեր էր բարեւի կենալ իր գլխարկին առջեւ ու նետով որսալ խնձոր մը՝ իր զաւկին գլուխին վրայէն:

Ազատ, մարդավայել, տան լա տինենիթէ ապրելու ցանկութեան մը պատկերացումն է Թելի պայքարը, որ վերածուած է երգի, օփերայի, թատերախաղի, — ես ալ մասնակցեր եմ այդ թատերախաղին մէկ ներկայացման, դեռ մանուկ, Արմաշի դպրեվանքին մէջ, բեմադրըր՝ Գոլսոյ այս օրուան պատրիարքը:

Այժմ կը հաստատուի, սակայն, թէ... առասպել է Թելի եւ Գեսլէրի պատմութիւնը: Արդէն, Զուիցերիոյ քանթոննեբէն մին ջնջած սրբած է այդ դրուագը երկրին պատմութեան դասագիրքերէն: Ատիկա նախ անոր համար որ հելուետեան մանկավարժութեան փիլիսոփայութիւնը անպատշաճ կը համարէր դպրոցականներու մտքի հորիզոնը պղտորել չարայուշ ու դաժան Գեսլէրի ստուերով՝ փոյթ չէ թէ զրկուէին ազատատենչ Թելի խոյանքին ներշնչումէն, բայց մանաւանդ այն պատճառով որ նման առասպելներ կը պատմուէին Նորվեկիոյ մէջ, Իսլանտայի մէջ, Դանիոյ մէջ, նոյնիսկ պարսկական Ֆոլքլորին մէջ, աւելի առաջ քան Զուիցերիոյ մէջ: Աւելցնենք,— Թել ու Գեսլէր անուններու ոչ մէկ հետք գտնուած է Զուիցերիոյ եւ Աւստրիոյ հին տարեգրութեանց մէջ:

Պատմութիւնը վերաքննելու այս փորձերէն ետքը, ինչո՞ւ զարմանալ որ Ներոնի կենսագրութիւնը մեզի կը հասնի այն պատկերին նման, որու վրայ երախաները կը խաղան մատիտով, ըստ իրենց ձեռքի ռէֆլէքսներուն քան տաղանդին,— խեղաթիւրել, զազրաթորմի, անճանաչելի: Այսպէս, հիւսուեր է առասպել մը թէ Ներոն հրդեհեր է Հռոմը, եւ իր պալատին պատշգամին մէջ կանգնած, քնար ի ձեռին, նուագեր է հրճուագին՝ դիտելով հրեղէն ծովին ալեկոծութիւնը: Տակիտոս կը վկայէ, սակայն, թէ Ներոն կը հանգստանար իր ամարանոցին մէջ, Հռոմէն ութսուն քիլոմեթր հեռու, դժոխային այդ գիշերը, աղէտին անտեղեակ: Եւ երբ իմացաւ ու Հռոմ հասաւ, մարդկային ի՛նչ աքանչելի ընթացք ցոյց տուաւ, սիրուեցաւ ու պաշտուեցաւ, որ Հելլէնները եւ Հռովմայեցիները կը հաւատային թէ դարձեալ պիտի դար աշխարհ՝ իր մահէն ետքը, — գէթ կը յուսային ու կը սպասէին, (Նեռն ու Ներոն չփոթութիւնը տարբեր հարց է):

Օ՛, չատո՛նց գիտեմ թէ քրիստոնէութիւնը, երբ ձեռնարկէ պատմութիւն գրելու, կա՛մ հրաշք կը հիւսէ, կա՛մ հրէշ կը ստեղծէ, չունի երբեք իրականին զգայութիւնը:

Տարբեր կազմախօսութիւն մը ունի քրիստոնէութեան աչքը:

Հիմա ըսէք ինծի թէ որո՛ւ ձիւէն կախենք մեզքը, որ Քրիստոսի առաքեալները բերելէ ետք Հայաստան, քրիստոնէութեան գաղափարներով ողողելէ ետք հարաւային գաւառները (ապացուցուած է), անուազն դար մը ետք՝ Գրիգոր մը կը բերէ արեւմուտքէն, քրիստոնէութի՛ւն քարոզելու համար Հայոց, ճիշդ ինչպէս ժամանակ մը քրիստոնէութիւն կը քարոզէին մեզի... Ենոքինները, աւետարան կարդալու դեռ նոր վարժուած:

Եւ ահա Հայոց եկեղեցին, առաքելակա՛ն եւ լուսաւորչակա՛ն: Աչք կը ծակէ հակասութիւնը:

Ուրի՛շ բան կ'ըսէ, սակայն, այս հակասութիւնը: Հայաստան պատուաստուած էր երկու անգամ, երկու քրիստոնէութեամբ, (թերեւս ատոր համար է որ ամուր է Հայոց քրիստոնէութիւնը): Նախ հարաւային քրիստոնէութեամբ, ծագումով ասորական, յետոյ արեւմտեան քրիստոնէութեամբ, ծագումով յունական: Առաջինը աւելի հին քան երկրորդը: Ատոր լաւագոյն ապացոյցները՝ Աստուածաշունչ Մատեանի հայերէն թարգմանութեան լեզուին մէջ: Բայց մեր լեզուին քննութիւնը շատ աւելի մեծ անակնկալներու եւ հրաշալի վկայութիւններու առջեւ կը դնէ մեզ, — պայմանով որ ձիւթը նետենք մեր բերնէն դուրս:

Առաքելական եւ լուսաւորչական այս վէճին քննութիւնն իսկ, անգամ մը եւս, կ'ապացուցանէ թէ ծէոփիզիք ճակատագրականութեամբ մը ճեղքուած փեռեկտած մեր հայրենի երկրամասին վրայ, պարբերաբար, ոչ միայն տեղի կ'ունենային քաղաքական հակամարտութիւններ, այլ եւ երեւան կուգային կրօնական հակառոսանքներ: Երկու հակադիր ճակատներ կուգային մեր բնաշխարհը՝ իրենց մանածը ծախելու՝ մէկը կարմիր, միւսը ճերմակ:

Մեր ազգային գոյութիւնը չատ բա՛ն կը պարտի այդ փեռեկտումներուն, նաեւ՝ ծով տառապանք, ծով արցունք, որու մէջ թաթխուած է ապահովաբար հայկական տոկունութեան պողպատը:

Հարցին տնտեսագիտական պատճառաբանութիւնը կը թողում, հետեւելու համար այս յօդուածաշարքին բնեռական ասեղին ուղղութեան:

Հոսանքներու վիճապային այս խաղէն (ռըմռւ) դուրս նետուելու համար, կատարուած են նաեւ յանդուգն փորձեր, ինչպէս ցոյց կուտայ մեր պատմութիւնը:

Ն. Ադոնց, խօսելով այդ շարժումներուն մասին, «դաւաճանե՛ց Հարաւը», կ'ըսէ, երբ Հայոց պատմութիւնը ուզեց վերակազմել իր տունը հիւսիսի օգնութեամբ: «Դաւաճանե՛ց հիւսիսը», կ'ըսէ կիլիկեգիտութեան մասնագէտը, երբ հայկական հանճարը փորձեց ստեղծել ծովային պետութիւն: Արդարեւ, վրացական զէնքերու «անվաղորդայն» փայլին դիմաց, ի՛նչպէս չհիանալ այն պատկերին վրայ, որ կը ներկայացնէր հայկական նաւերուն շրջագայիլը Միջերկրականն ի վեր, Միջերկրականն ի վար, խելայեղ մրցակցութեամբ մը կործանելով կարգ մը օտար նաւահանգիստներ, ինչպէս Աղեքսանդրիոյ նաւահանգիստը, ուր մարդիկ, նստած, ճանճ կը փախցնէին այլեւս:

Այդ օրերու փառքէն կը մնայ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը, տարագրեալ՝ բայց պատմական իրաւունքներու պահանջատէրի վեհ կեցուածքով:

Անհասկնալի՞ է միթէ, ընթերցողին համար, եթէ Աղեքսանդրիոյ կործանած նաւահանգիստին տէրը եկաւ կործանել հայկական ծովին բանուկ նաւահանգիստները, կամ ինչպէս, 130 տարի առաջ, ցարը ուզեց տապալել Կիլիկիոյ կաթողիկոսական գահը:

Կամ ինչպէս հիմա:

Ապահովաբար Ռուսերը իրենք եւս կը զարմանան այժմ, որ հիւսիսային հայ կաթողիկոս մը, հարաւային հայ կաթողիկոսութեան դէմ բացուած խաչակրութեան մէջ քաջալերելուելով, հրապարակ կ'իջնէ եւ, Իջման Սեղանին պատմութեամբ՝ որ կը յեղյեղուի առանց դոյզն մտաւորական փիւտէօրի, կը հաստատէ «նախամեծարութեան» իրաւունք մը, որ կրնայ վտանգել ոչ միայն Կիլիկեան հայ եկեղեցիներուն, այլ եւ բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիներուն Սեղանները, այն տրամաբանութեամբ թէ նախամեծար Սեղան կը համարուի միայն ու միայն Միածինին իջած Սեղանը, որ ոչ Երուսաղէմ կը գտնուի, ոչ ալ Հռոմ:

Աթոռներու նախամեծարութեան այս վէճին մէջ, որ Միջին Դար կը փոխադրէ մեզ, դժբախտաբար ախոյեան կը կանգնին նաեւ աշխարհական խմբակցութիւններ, մղիչ ուժ ունենալով հակադաշնակցականութիւն կոչուած մոլեգին կիրք մը կամ քոմփլէքս մը:

Գրաւ կը դնեմ,— եթէ վաղը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դաշնակցի համայնավարներուն հետ՝ պաշտպանելու համար իրերու ներկայ վիճակը, նոյն խմբակցութիւնները կրակ պիտի տեղան արգի Հայաստանի վրայ:

Շունը, հաչելու համար գիշերը, պէտք է նայի լուսնին, լուսինը ծագի գիւղին վարի դիէն թէ վերի դիէն:

Ահա թէ ինչո՛ւ նոյն մոլուցքով կը մեղադրեն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, թէ թշնամի է ներգաղթին: Թոյլ տուէք, ներգաղթի դէմ պատճառաբանել վերապահութեան պատիւը, գէթ մէկ անգամ, տալ ռամկավարներուն: Արդարեւ, ռամկավար ղեկավար մըն է, Բարեգործականի քիլօներէն մէկը, ազգային պատկառելի գործիչ մը, Միքայէլ Նաթանեան, որ կը գրէ.—

«Ոմանք այն կարծիքն ունին թէ հարկաւոր է ամէն ջանք թափել որ գաղութահայերը, ամբողջովին, Հայաստանի մէջ ամփոփուին:

«Սա բացայայտ իրողութիւն է, սա –

ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒՆ

Ձ.

Ատանա, ընդարձակ դաշտի մը մէ... Սէյհան գետի ափերուն վրայ հիմնուած բազմամարդ քաղաք մըն է: Հիւսիս արեւելեան կողմէն քաղաքը կը շրջանակ... Տաւրոսի ձիւնապատ լեռները եւ մայր... ներու տարածութիւններ: Իսկ հարա... արեւմտեան կողմէն՝ Միջերկրականը... թուխ կապոյտ ալիքներով: Երկաթուղ... Ատանան ծովեզրին կը կապէ երեք ժա... հեռաւորութեամբ միայն: Մերսին, ... Ատանայի ամէնէն ծաղկեալ եւ ամէ... բանուկ նաւահանգիստն է, ունի եւրոպա... կան նաւահանգիստի մը երեւոյթը.

Կողնէ կոչուած ամարանոցէն չատ հ... անալի տեսարան մը ունին Ատանայի ը... դարձակ դաշտերը, մանաւանդ երբ ոչ... պայծառ է: Նոյն անուշ տեսարանը ... նաեւ Միջերկրականը, որ անդադր... համբոյրներ կուտայ այդ կանաչազ... ու թաւ անտառներով ծածկուած ... փունջներուն:

Մերսինէն մինչեւ Ատանա երկարող եր... կաթուղիի առաջին կայարանն է կիլի... Գողազը, իսկ երկրորդը՝ Տարսոն: Այսի... քըն՝ ծննդավայրը Պօղոս առաքեալին, Ներսէս Լամբրոնացիին: Ատանայի ամ... նէն հին քաղաքներէն մէկը: Տեղւոյն ն... չանաւոր շէնքն է հսկայ եւ հինաւուր... մզկիթ մը:

Տարսոնի կայարանին մէջ շոգեկառքե... կը փոխեն իրենց գիծերը ուրկէ մէկ ժա... կը տեւէ մինչեւ Ատանա: Երկաթուղ... կայարանէն մինչեւ քաղաք սքանչե... ճամբայ մը կայ եւ ինքնաշարժով քա... մը վայրկեանէն արդէն կարելի կը... քաղաք մտնել, ուր նորագոյն ոճով կա... ռուցուած շէնքերու քով կը մնան գե... հին շինուածքներու նմոյշներ: Ատանա... ամէն կողմէ շրջապատուած է մրգաւ... պարտէզներով եւ ողկուզաւէտ այգե... տաններով: Ատանայի արեւելեան կողմէ կ'անցնի Սէյհան գետը, որ տեղ տեղ ըն... լայնումներ կազմելով՝ հանդարտ լճի երեւոյթը կ'առնէ եւ յետոյ կ'անցնի, նե... նալով ու բարակնալով, հսկայ կամուր... մը տակէն:

Ատանայի հարուստներուն տուներ... Սէյհանի եզերքը շինուած են խիստ փ... ռաւոր եւ եւրոպական ճաշակով: Իսկ ը...

կայն, թէ ո՛չ հնարաւոր է բոլոր Հայեր... Հայաստանի մէջ տեղաւորել, ԵՒ ՈՉ ԽԵ... ԼԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՐ՝ ԵԹԷ ԿԱ... ՐԵԼԻ ԻՍԿ ԸԼԼԱՐ:

«Զմոռնանք թէ Երեւանեան Հայաստան... նորհ. Միութեան ծայրագաւառ երկիր... կը հանդիսանայ ու այդ սահմանէն ա... դին կայ դրացի պետութիւն մը, որու... բարեկամութեան եւ ոչ ալ բարի դրա... ցութեան կարելի է վստահիլ» (Հայաստանի Կոչնակ, 1933 Մարտ 18):

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՌՈՒՍԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

Բենկենդորֆի զինուորները տեղաւորուեցան վանքի պարիսպէն ներս: Բայց թալանուած էր վանքը եւ հաց չունէր: Իսկ Վրաստանէն, ճամբաներու վատութեան պատճառով, դիւրին չէր օգնութիւն ստանալ շուտով: Զօրքը կը գտնուէր սովատանջութեան սպառնալիքին առջեւ: Բենկենդորֆ որոշեց հաց գտնել շրջակայքէն: Էջմիածնի մէջ թողլով մէկ վաշտ զինուոր եւ հիւանդները, զօրքը առաւ ու քալեց դէպի Սարդարաբադ: Դժբախտաբար չկրցաւ գրաւել Սարդարաբադի ամուր բերդը: Ետ դարձաւ ու գընաց պաշարեց Երեւանի բերդը: Պաշարումը տեւեց երկար: Անընդհատ կռիւներ տեղի ունեցան ռուսեւպարսիկ զինուորներուն միջեւ:

Մայիս 12ին, Պասկեւիչ դուրս ելաւ Թիֆլիզէն, եւ յառաջացաւ պատերազմական գործողութեանց վայրը: Իրեն կը հետեւէին հինգ հարիւր ձիաւոր վրացի եւ հայ իշխաններ եւ ազնուականներ: Մայիս 17ին, Թիֆլիզէն մեկնեցաւ նաեւ Հայոց հեծելազունդը իր դրօշակով: Ճամբուն վրայ, հայ գիւղերէն՝ հեծելագունդին միացան բազմաթիւ Հայեր: Պասկեւիչ իր տեղեկագրին մէջ կը գրէ. «Սոքա բորբոքուած են անսահման հաւատարմութեամբ եւ անձնուիրութեամբ առ Ռուսիան»: Իսկ ռուս հեղինակներ կը վկայեն թէ դժուար է նկարագրել հայ գունդին ոգեւորութիւնը, երբ մօտեցան Էջմիածնի պարիսպին, ուր արդէն կը ծածանէր ռուսական դրօշակը:

Վերջապէս Յունիս ութին Պասկեւիչ հասաւ Էջմիածին: Հոգեւորականները խաչով ու խաչվառով դիմաւորեցին ռուս զօրապետը: Ընդունողն էր Ներսէս, որ վանքին մէջ կը մնար խնամելու համար հիւանդ զինուորները:

Ծանր էր Ներսէսի պաշտօնը, որովհետեւ Երեւանը պաշարող ռուս զօրքին մէջ, աննպաստ կլիմային պատճառով, չատ տարածուած էր հիւանդութիւնը, ու Բենկենդորֆի բանակը, շղեմանալով տաքերուն, կը նուազէր արագօրէն: Իր հիւանդները կը ղրկէր Էջմիածին, յանձնելով Ներսէսի խնամքին:

Պասկեւիչ ստիպուեցաւ Բենկենդորֆի զօրախումբը փոխարինել Կրասովսկիի զօրագունդով, շարունակելու համար պաշարումը: Իսկ ինքը Յունիս 19ին գլխաւոր բանակը առաւ ու քալեց դէպի Գառնի: Յետոյ Յունիս 21ին յառաջխաղաց դէպի Նախիջեւան: Սաստիկ տաք էր եղանակը, Շարուրի շրջանը անապատ էր եւ ջրազուրկ, այնպէս որ զօրքը 72 վերստ ճամբայ կտրեց վեց օրուան մէջ, եւ առանց արիւն թափելու մտաւ Նախիջեւան:

Բայց անպաշտպան թողլով Նախիջեւանը, Պարսիկները իրենց ամբողջ ուժը կեդրոնացուցած էին մօտակայ Աբբասաբադ ամուր բերդին մէջ: Ռուսերը պաշարեցին բերդը եւ սկսան ռմբակոծել:

Ահա այդ միջոցին Արաքսի աջ եզերքին վրայ երեւաց Աբբաս Միրզան մօտ 16 հազար հեծելագունդով: Ռուսերը անցան Արաքսը եւ Ջեվան – Բուլաղ կոչուած գետակին հովիտին մէջ կատաղի յարձակում մը գործեցին ու մեծ կորուստներ տուին: Աբբասաբադ անձնատուր եղաւ Յուլիս 7ին, տեսնելով որ Աբբաս Միրզա պարտուեցաւ ու խոյս տուաւ:

Բայց աղդին՝ Երեւանի բերդը կը դիմադրէր յամառօրէն: Կրասովսկիի զինուորները չէին կրնար տոկալ վատառողջ կլիմային, հիւանդութիւնը կը ճարակէր անխնայ: Ի վերջոյ Կրասովսկի վերցուց պաշարումը եւ զօրքը տարաւ ամարանոց, Բաշ – Աբարանի կողմը:

Այս կարգադրութեամբ, Երեւանի գրաւումը յետաձգուեցաւ մինչեւ Օգոստոսի կէսը: Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ Ներսէս Արք. Յուլիս 7 թուականով.—

«Տարաբախտութիւն երկրին Երեւանայ դեռ ծանրանայ եւ ծանրացուցանէ իւրացն զանձկութիւն եւ զնեղութիւն. մինչեւ այս ահա լրանան երեք ամիսք յորս ... զօրութիւնք Ռուսաց տակաւին առանց ... րիք արժանաւոր ներգործութեանց ... նին եւ ժողովուրդք առհասարակ ... տարագիր յօտարութեան եւ ի սարս եւ ... ձորս սահմանաց Օսմանցւոց: Այլ ... ամենայնիւ յուսով կամք թէ լրասցին ... տարաբախտութեանցն չափք եւ ի վերջ ... աւուրսն Օգոստոսի հասցեն խնամք ... Նախախնամին եւ զօրութիւնք ... սաստկացուսցեն զթշնամիս եւ զամբոխեանս եւ եղիցի վախճան տարաբախտութեանց հայրենեաց Հայաստանի:

Ի 19 Յունիսի գնաց Պասկեւիչն ի Նախիջեւան, յանձնեալ զԵրեւան ... զօրավարն Աֆանասի Իվանիչ Կրասովսկոյն եւ ... ըստ պատուիրանի կուսակալին, թող... ցուցեալ զպաշարումն ամրոցին Երեւանու, եկն ամենայն զօրօք ... առ ի գա... Աթոռոյն ի 22ն եւ յ30ն չուեաց ի հով... նոց յայնկոյս լերինն Արայի, ոչ ժամա... եալ ի Սուրականն, ուր կայ ... ցայժմ եւ կացցէ մինչեւ ցկէսն Օգոստոսի, թողեալ աստէն յԱթոռն ... զօրս ի պահպանութիւն հիւանդաց եւ ... ւորական ծանրութեանց, ընդ որս եւ ... մնացաք ի դիւրութիւն մերազանց ... ընդ ամենայն տեղիս, զի մի՛ մինչեւ ... սպառ տիրեսցէ նոցա յուսահատութիւն ... վասն վերադարձի զօրացն:

(3 Շար.)

ղաքին Թէփէ Գաղ կոչուած մասին մէջ ե-ղած է Ս. Ստեփանոս եկեղեցի մը :

Ժողովուրդը մեծ մասամբ երկրագործ եւ վաճառական է : Առնուած են նաեւ յառաջդիմութեան կարեւոր քայլեր վաճառականական եւ երկրագործական տեսակէտով : Առանացի երկրագործը իր սքանչելի հողերէն ցորեն, գարի եւ գըլխաւորաբար բամպակ կը սպասէ, մինչդեռ կրնայ օգտուիլ անոր արդասաւորութենէն՝ մշակելով գետնախնձոր, նոյնպէս նկատի առնելով շերամաբուծութիւնը եւ հաւաբուծութիւնը եւ այս կարգի ուրիշ երկրագործական աշխատութիւններ : Առանացիները կրցած են սակայն օգտուիլ Սէյհանի ջուրերէն երկրագործութիւնը աւելի առաջ տանելով երաշտի ժամանակ :

Շատ հիւրասէր է Առանացին : Ամառը, սկսելով Մայիսէն, բանական տաք կ'ընէ ամառուան շրջանին, բայց տեղացիները գրեթէ բոլորովին կը քաշուին մէկ - երկու քիլ. հեռաւորութեամբ՝ իրենց այգեստանները : Հարուստ դասակարգը շաբաթը մէկ քանի անգամ միայն քաղաք կ'իջնէ, իսկ խանութպան կամ արհեստաւորներ՝ ամէն օր :

Թոյնի վաճառականներ

Ամէն օր թերթերու մէջ կը հանդիպինք հաշիշի եւ նման թմրեցուցիչներու պատրաստութեան եւ գործածութեան մանրավէտ մարդոց նկարներուն եւ անուններուն : Ամբողջ ժողովուրդը դէպի բարոյական սպանդ առաջնորդող մարդակերպ այս հրէշներուն համար ծանր պատիժներ կը սահմանէ օրէնքը : Մինչեւ իսկ մահապատիժ պահանջող յօդուածներ կան : Բայց չէ պատահած մինչեւ այսօր, որ այս հրէշներէն մէկը օղակաւոր չուանին գոհ երթայ՝ գէթ իբր օրինակ ծառայելու համար իր նմաններուն :

Անատոլուի խելքէ մտքէ չանցած գիւղերուն մէջ իսկ կը հանդիպիք սպիտակ թոյնի մանրավէտներու, որոնք իրենց ապրանքը Պոլսէն կը ներածեն առաւելաբար եւ նախընտրաբար :

Դուք գիտէ՞ք թէ թոյնի պատրաստութեան եւ արտածումի տեսակէտով, աշխարհի հրապարակներուն վրայ ախոյեան կը հանդիսանայ Թուրքիան :

Բայց Թուրք ոստիկանութիւնը քանի՞ պաշտօնեայ ունի այս թշնամիին դէմ պայքարելու համար : Թոյնի առեւտուրը մարդոց խելքի պտոյտ պատճառելու աստիճան շահաւէտ գործ մըն է : Այսօրէն շահերու մէջ, քանի մեծնայ շահը, նոյն համեմատութեամբ կը մեծնայ «ռիզիքօն».

Կարեւոր գործ է պայքարը ընդդէմ թոյնի վաճառականներուն : Անվարան կը մեռցնեն անոնք, ով որ արգելք ըլլայ իրենց շահուն : Գոնիայի մէջ մազ մնաց որ ոստիկանապետ մը սպաննուէր : Շատ ալ հաճելի չէ Թուրքիոյ ախոյենութիւնը այս մարզին մէջ :

Անատոլուի մէջ ինչ ինչ երիտասարդներ բարոյապէս մեռած են հաշիշին պատճառաւ :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

"ԹԱՐԹԻՒՖ"

—o—

Ներկայիս, փարիզեան բեմերու վրայ, երեք թատրոններու մէջ, կը ներկայացուի Մոլիերի «Թարթիւֆ»ը :

Քոմէտի-Ֆրանսէզ, Թէաթրը տիւ Փալէ Ռուայեալ եւ Շան զ'Էլիզէի թատրոնը, ֆրանսական դասական թատրոնի մեծ վարպետին՝ Մոլիերի «Թարթիւֆ»ը կը ներկայացնեն իրենց ունկնդիրներուն եւ ամէն գիշեր ալ այդ երկը կարծես կը զգենու թարմութեան նոր պատմուճան մը :

Արդարեւ, Մոլիեր յաւիտենական երիտասարդն է, դարերը տակաւին չեն յաջողած անոր երկերու ճակտին դնել ծերութեան ակօսներ, եւ անողոք ժամանակը անոր գործերուն մշտապայծառ դէմքին չէ կրցած դրոշմել յոգնութեան կնճիռներ : Ինչպէ՞ս չյիշել Սաշա Կիթրիի սա սրամիտ խօսքը .—

Cuoi de nouveau ? Molière!

Հազուագիւտ պարագայ մըն է, սակայն, ինչ որ կը պատահի այսօր : Վասնզի, ֆրանսական թատրոնի տարեգրութեանց մէջ հազիւ թէ պատահած են օրեր, ուր Փարիզեան երեք կարեւոր բեմեր, Մոլիերի նոյն գործը բեմադրեն միեւնոյն օրը եւ միեւնոյն ժամուն :

Քոմէտի Ֆրանսէզէն դուրս, ինչպէս ըսինք, Փալէ Ռուայալի եւ Շան զ'Էլիզէի բեմերուն վրայ, ամէն գիշեր կը ներկայացուի «Թարթիւֆ»ը, առաջինը՝ իր սովորական դերասանական կազմին մասնակցութեամբ, երկրորդը՝ բեմադրութեամբ եւ դերակատարութեամբ Ժան Մէյերի, իսկ երրորդը՝ նախաձեռնութեամբ Ֆրանսուա Փերիէի :

Անշուշտ, այս երեք նախաձեռնութեանց հանդէպ ժողովրդական նախընտրութիւնը կ'երթայ դէպի Քոմէտի Ֆրանսէզի «Թարթիւֆ»ը, որովհետեւ Ֆրանսայի Պետական այս բեմը դարերէ ի վեր մասնագիտութիւնը ունի Մոլիերի գործերուն մեկնաբանութեանց, ուրկէ նաեւ ծագում առած է իր կոչումը՝ «Մոլիերի Տուն» :

Քոմէտի - Ֆրանսէզ յաճախող հասարակութիւնը, ըլլայ ան երիտասարդ ուսանող, հասուն մարդ կամ նոյնիսկ արդէն համբաւի տիրացած մտաւորական, գրագէտ կամ արուեստագէտ, կ'երթան հոն մտաւորական պաշար ամբարելու եւ կամ իրենց ունեցած պաշարը ազնուացնելու եւ զարգացնելու :

Այսուհանդերձ, այս բոլորը չեն կրնար անշուշտ ստորադասութեան որեւէ բատուեր բերել Ժան Մէյերի եւ Ֆրանսուա Փերիէի «Թարթիւֆ»ներուն, վասնզի այս երկու արուեստագէտները ոչ միայն առաջնակարգ բեմական գործիչներ են, այլ եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրը ունի իր ուրոյն ըմբռնումն ու մօտեցումը անմահ վարպետին գործերուն մասին :

Հազուագիւտ պարագայ մըն է ըսինք «Թարթիւֆին» երեք բեմերու վրայ միաժամանակ ներկայացումը : Ըսենք հիմա թէ ի՞նչ է ատոր պատճառը :

Մոլիերի բոլոր երկերուն մէջ գրեթէ ամէնէն ուշագրաւը, ամէնէն յատկանշականը, եւ իր ծնունդի օրէն իսկ իր շուրջը հակառակութեանց եւ թշնամանքի ալիքներ բարձրացուցած հեղինակութիւնը «Թարթիւֆ»ն է, վասնզի այս գործը պատրաստելու համար Մոլիեր ներշնչուած չէ որեւէ նախընթաց երկէ, իբր. նախատիպար չէ առած պատմական որեւէ դէմք, այլ ստեղծած է տիպարներ որոնք իր իսկ հանճարին եւ բոցավառ երեւակայութեան պտուղներն են եղած :

Մոլիերի այս երկը տեսակ մը մարտահրաւէր եղած է կղերականներուն, որոնք գործին առաջին երեւումի օրէն իսկ իրենց տիրակալութեան սպառնացող վտանգ մը տեսնելով անոր մէջ, իսկոյն տեղեկագիրներու տարափ մը յղած են Լուդովիկոս ԺԴ.ին, որպէսզի արգիլէ «Թարթիւֆ»ին ներկայացումը :

Սակայն, 1664 Մայիս 12ին, Արեւ-Արքան, իր սիրականին՝ Օր. տը լա Վալիերի ի պատիւ տրուած հանդիսութեան մը ընթացքին կը թոյլատրէ որ Մոլիեր իր խումբով ներկայացնէ «Թարթիւֆ»ը Վերսայլի մէջ իսկ :

Այդ ներկայացումը բողոքի եւ ցասումի այնպիսի փոթորիկ մը կը յառաջացնէ, որ Լուդովիկոս ԺԴ. կը պարտաւորուի արգիլել «Թարթիւֆ»ի հրապարակային ներկայացումը :

Տեսնենք թէ ինչ էր նիւթը, «Թարթիւֆ»ին, որ Աստուծոյ պաշտօնեաները այդքան խրտչած էին անկէ :

«Թարթիւֆ»ին հերոսը, որ ինքնին կը կոչուի Թարթիւֆ, յաջողած է սպրդիլ քաղքենի ընտանիքէ մը ներս, եւ հոն ջերմեռանդ բարեպաշտի մը դիմակը առնելով, իր շողակրատութիւններով, իր չինծու եւ կեղծ հաւատացեալի հովերով կը յաջողի գրաւել ընտանիքի բոլոր անդամներուն սէրն ու համակրութիւնը, այն աստիճան, որ կուգայ օր մը՝ ուր ընտանիքին պետը՝ Օրկոն, Թարթիւֆի անունով կը սկսի երդնուլ ու զայն կը նկատէ սուրբ մը : Կեղծուպատիր ջերմեռանդ հաւատացեալը իր սխրագործութիւններէն քաջալերուած եւ գինուած իր շուրջը սփռուած համակրանքի զգացումներէն, այս անգամ կը ձեռնարկէ գարպասել Օրկոնի կնոջ՝ Էլմիրային :

Երիտասարդ կինը, որ երբեւիցէ որեւէ մտադրութիւն չունի տեղի տալու Թարթիւֆի սիրատարփ առաջարկներուն, ինքն ալ յուսախաբ այս վերջինոյն իսկական նըկարագրին երեւումէն, կը ջանայ բանալ աչքերը իր ամուսնոյն, որ սակայն, առանց անսալու իր կնոջ թախանձանքներուն եւ առանց դոյզն իսկ կարեւորութիւն տալու անոր, Թարթիւֆի հասցէին ուղղած մեղադրանքներուն, կը շարունակէ անդրդուելի մնալ իր բարեկամութեան եւ համակրական զգացումներուն մէջ :

Ծարահատ, Էլմիրա կը վճռէ դիմել խորամանկութեան :

Կը ձեւացնէ տեղի տալ «սրբակրօն» Թարթիւֆի առաջարկներուն, պայմանաւ որ ան յօժարի անգամ մը եւս իր սէրը բարձրաբարբառ յայտարարել իրեն : Իսկ մինչ այդ, ամուսինը՝ Օրկոնը կը պահէ սեղանին տակ, որպէսզի ան իր իսկ ականջներով իմանայ իր պաշտամունքին առարկայ Թարթիւֆին ոտնձգութիւնը դէպի իր ամուսնական առագաստը ...

Եւ մինչ Օրկոն սեղանին տակ կըծկըտած կը սպասէ սրտատրոփ որպէսզի իր կնոջ ամբաստանութիւնները ի դերեւ ելլեն եւ իր պաշտական, սրբակրօն ու ջերմեռանդ Թարթիւֆը սրբուի ամէն մեղադրանքէ, այս վերջինը կը սկսի իր սիրատենչ յայտարարութիւնները այնպիսի անպատկառ եւ այնպիսի սինլքոր ոճով մը, որ խեղճ Օրկոնին գլխուն մազերը կը գզրզացնեն այն սեղանը որուն տակ կըծկուած էր ...

Այս է ահա նիւթը «Թարթիւֆ»ին, որուն մէջ օրուան կղերականները վտանգ մըն են տեսած եկեղեցիի նուիրականութեան դէմ, եւ ամէն միջոցի են դիմած որպէսզի ոչ միայն արգիլուի անոր հրապարակային ներկայացումը, այլ եւ խնդրած են թագաւորէն խիստ ու ծանր պատիժներ տնօրինել «ամբարիշտ»ին նկատմամբ : Գոսիւէ եւ Պուրտալու եւս անմասն չեն մնացած այս խաչակրութենէն եւ բազմաթիւ քարոզներով խարազանած են Մոլիերը, պատճառաբանելով թէ՝ «անոր նպատակը եղած է «Թարթիւֆ»ով ոչ թէ ծաղրել կեղծաւորութիւնը, այլ հարուածել եւ ծաղրուծանակ ընել կրօնքը ...»:

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ Մոլիեր ուրկէ՞ է գտած Թարթիւֆ բառը, անով մկրտելու համար իր երկն ու իր հերոսը :

Մոլիեր այդ բառը առած է 1609ին հըրատարակուած երկէ մը, որուն մէջ հեղինակը՝ Անթուան Ֆիւզի (փարիզեան քահանայ մը), իր ամբարիշտ, կեղծաւոր, անհաւատ, խարդախ ու խաբեբայ ծառան՝ Նիքոլա Վիվիանը յանդիմանելու համար, իր երկին մէջ զետեղած է հետեւեալ նախադասութիւնը՝ «Իւն Թարթիւֆ մըն ես ....»:

Այս հիման վրայ պրպտումներ կատարելով, Մոլիեր յաջողած է հաստատել թէ՝ հին օրերէ ի վեր Թարթիւֆ ածականը ֆրանսական ժողովրդական բառ մըն է եղած, որակելու համար բոլոր տեսակի Փարիսեցիներն ու սադուկեցները ...

Եւ հանճարեղ հեղինակին շնորհիւ, այսօր, դարեր ետք, Թարթիւֆ կը յորջորջուին բոլոր այն կեղծաւոր ու երկդիմի մարդիկը, որոնք դժբախտաբար կը վխտան աշխարհի չորս ծագերուն ալ :

Անոնք, յաճախ նոյնիսկ ապաստանած հաւատքի սքեմին ներքեւ, ահաւոր աւերներ կը գործեն քրիստոնեայ բազմութիւններու մէջ, չարաչար գործածելով բարեպաշտ ու միամիտ ժողովուրդին ջերմեռանդ զգացումները : Օրինակները կան մանաւանդ հայ ժողովուրդի իրականութեան մէջ ...

Իր տեսակին մէջ մարդկային յոռի նըկարագրի մը յատկանիշը եղող Թարթիւֆ յորջորջումը միակը չէ սակայն Մոլիերի ստեղծած տիպարներուն մէջ :

Կայ նաեւ Մարդատեացը (Միզանթրոփ) եւ Հարփակոնը (Ագահը) որոնք պիտի ապրին այնքան ժամանակ, որքան ապրի քաղաքակիրթ մարդկութիւնը :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՊՐՈՒՍԱ

Քաղաք առաջնորդող կամուրջը, որ կ'ողջունէ ձեզ Պուրսայի անունով, ձեր աչքերուն առջեւ կը բանայ պատմութեան հարուստ էջերէն մին : Հոն կը տեսնէք արդէն թրքական առաջին զարգացումին պատկերը : Պուրսան Թրք. Կայսրութեան պատմական թանգարանն է արդարեւ : Աւելի ճիշդ՝ քաղաքը, ինք թանգարան մըն է :

Կարճատեւ եղաւ մեր այցելութիւնը ու այս իսկ պատճառաւ չկրցայ անգամ մը եւս վայելել այս թանգարանին շահեկան բաժանումները : Բայց ուրիշ առիթով մը, անպայման պիտի ջանամ փակել այս բացը : Հոգիի խաղաղութեան հաճոյքը պիտի խմեմ այն կանանչին մէջ՝ որ հիմն է բնութեան բոլոր գոյներուն :

Չկայ երկիր մը աշխարհի վրայ, որ կարենայ ունենալ թէ տաք ջերմուկը եւ թէ ձիւնը ամառ ու ձմեռ (ԽՄԲ. — Ի՞նչ կ'ըսէ) լերան այն կատարին, որուն տըւած է իր կոնակը : Բնութեան այս հրաշալիքը Պուրսայի մէջ է միայն :

Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(6)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (153)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Իշխանը գնաց հպարտանքով մտածելով, որ Հայոց Աշխարհի այդ նշանաւոր եպիսկոպոսը շատ գոհ պիտի մնայ իրենից, որ նոր եկեղեցի է կառուցել եւ իրեն հրաւիրում է օծելու :

Բայց մեծ եղաւ Վարազ Գնունու զարմանքը, երբ Խադը մերժեց իր հրաւէրը :

— Ոչ, իշխան, — ասաց, — ես Աստուածընդդէմ գործ կատարած կը լինեմ, եթէ յանձն առնեմ օծել մի եկեղեցի որը ծառայ պիտի գողերաց եւ մարդասպանից :

Վարազը յանկարծակիի եկաւ :

— Սրբազան տէր, հայր հոգեւոր, — իշխանի ձայնն ընդունեց աղերսական շեշտ, — թագաւորը պիտի ժամանի այդ հանդէսին : Հրաժարուել կարելի՞ է միթէ ...

— Հրաժարուելը իմ իրաւունքս է իշխան, — ասաց Խադը թեւ յօնքերը վրայ բերելով — եւ ոչ մի թագաւոր չի կարող հրամայել ինձ :

Երբ Վարազը կրկնեց իր խնդրանքը՝ այնժամ եպիսկոպոսը պայման դրեց՝ սառը դէմքը փոքր ինչ մեղմացնելով .

— Ես, տէր Գնունի, կը յօժարեմ օծել քաղաքիդ եկեղեցին, եթէ փախած բոլոր ծառաներին վերադարձնես իրանց տէրերին, դրանց հետ եւ վանօրէից շինականներին, այլապէս՝ ոչ երբեք :

Բագրեւանդի եպիսկոպոսը քաջայայտ դժգոհ էր, որ Արշակ թագաւորը իր հըրովարտակով արտօնել էր, թէ իր նոր քաղաքում («ազատ քաղաքում» — հեգնում էր նա) բնակուել կարող են տէրերից փախած շինականներ ու ծառաներ : Խադը զայրացած էր մանաւանդ, որ այդտեղ ապաստանել էին իր փեսայ Կամսարականից փախած մարդիկ, մեծ թւով ռամիկներ եւ շինականներ :

Վարազը կարեւոր համարեց բացատրել.

— Ինքս, սրբազան տէր, առանց թագաւորի հրամանի, չունեմ իրաւունք ոչ իսկ մէկ մարդ վերադարձնելու : Իւրաքանչիւր ոք, որ գալիս է Արշակաւան բնակուելու՝ արքայի ծառան է, արտօնուած ազատ լինելու, հետեւաբար եւ ես չունեմ իրաւունք նորա վրայ

« Հետեւաբար եւ ինքս օծել չեմ կարող մի արենապիղծ եկեղեցի, — հրաժարուեց Խադը կտրուկ եւ, տեղից ելնելով, անցաւ հարեւան սենեակը :

Վարազ Գնունին չյուսահատուեց : Նոյն օրը, զոյգ թիկնապահների ուղեկցութեամբ, նա մեկնեց հարեւան գաւառի եպիսկոպոսի մօտ եւ, նրա համաձայնութիւնն առնելով, վերադարձաւ. ապա, նկատի առնելով թագաւորի ցանկութիւնը՝ ներկայ լինել օծման հանդէսին, անմիջապէս սուրհանդակ ուղարկեց մայրաքաղաք՝ թագաւորին յայտնելու, թէ եկեղեցու օծումը նշանակուած է Վարդավառի տօնին : Դրան ի պատասխան Վաղարշապատից եկաւ արքայական սուրհանդակ, թէ թագաւորը կը ժամանի հանդիսից երկու օր առաջ :

Եւ իշխան Վարազը արդէն ուրախութեան մէջ, տասնապատկեց իր եռանդը ; Ոսկերիզ կապան հագին, սեւ նժոյգը նստած, գանգրահեր գլուխը բարձր բռնած՝ նա արագ անցնում էր այս այն փողոցով. այս այն թաղը եւ անցողակի կարգադրութիւններ անում վերակացուներին, վարպետներին առհասարակ բոլոր նրանց՝ ում հետ գործ էր ունենում այդ օրերին կամ հանդիպում էր պարզապէս իր ճանապարհին :

— Թագաւորը պիտի ժամանի ... իմացէք եւ յայտնեցէք ամէնքին, որ հագնուեն վայելուչ, որ ամէն ինչ լինի բարետես ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանին հերթական դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին մէջ, 17 Բիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ :

Դասախօս՝ ԾԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ :

Նիւթը՝ «Հայ մշակոյթի հին ու նոր ճարտարապետները եւ մենք» :

Մուտքը ազատ է : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի երիտասարդուհիներու «Զաւօ Շանթ» խումբին դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ, ժամը 20ին, Կապ. Խաչի գրասենեակին մէջ (17 Րիւ Պլէօ) : Դասախօս՝ ՏԻԿԻՆ ՀՌԻՓՍԻ ԻՓԷԿԵԱՆ – ԳՈՒՏԱՔԵԱՆ :

ՄԵԾ ՊԱՀՔԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի Միջինքին առթիւ տեղի կ'ունենայ հսկումի արարողութիւն, մասնաւոր մասնակցութեամբ Տէսինի Կրօնական Ընկերակցութեան վարչական անդամներուն, այս Երեքշաբթի ժամը 19ին :

Այս Շաբաթ ժամը 17ին մասնաւոր ժամերգութիւն Քառասուն Մանկանց տօնին առթիւ, ուր պիտի դրուին 40 կանթեղներ եւ հանգստաքար մասնաւոր նուիրատուութեամբ :

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՄԻՀՐԱՆ ՀԵՐԱՐՏԵԱՆԻ

Մահուան քառասունքին առթիւ, 11 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Մշակոյթի տան Թէհլիրեան սրահին մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), մէթրօ Քատէ :

Կազմակերպուած Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ :

Նախագահ՝ ՍԱՐԳԻՍ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՅԱԿՈԲ ՀԻՍԱՅԵԱՆ եւ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Տիկին Լուսին Էմրիեան (երգ), Պ. Լեւոն Մոմճեան (երգ), Պ. Երուանդ Գրիգորեան (արտասանութիւն) :

Տիկին Պարգեւուհի Պետրոսեան (արտասանութիւն) :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Այրի Տիկին Մարիամ Ոսկանեան կը փնտռէ իր եղբօր զաւակը Հրանտ Յովհաննէսեան, ծնեալ 1920ին, Կ. Պոլիս Միջագիւղ, որ վերջին ընդհ. պատերազմին, Լենինականէն զինուոր եղած է եւ այժմ հետքը կորսուած է : Կ'ենթադրուի թէ ողջ է, իր հօրը անունը Յակոբ, մօրը անունը Արշալոյս, քրոջ անունը Տիգրանուհի Յովհաննէսեան : Կը խնդրուի տեղեկացնել գինքը ճանչցողներէն, Տիկին Մարիամ Ոսկանեանի,

9, Rue de Petrograd. Alfortville

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը կ'առաջնորդուի պետական ուսումնական ծրագրով : Եթէ ցարդ չէ կրցած բանալ Լիսէի բարձրագոյն կարգի դասարանները պատճառն այն է որ ցարդ չէ ունեցած բաւականաչափ ուսանողուհիներ այդ դասարաններուն համար :

Վարչութիւնը որոշած է ամէն ջանք ի գործ դնել որպէսզի ամբողջապէս իրագործուի լիսէի ծրագիրը իր վարժարանին մէջ, ուսուցչական համապատասխան կազմով, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ աշակերտութեամբ :

Հետեւաբար կոչ կ'ընէ բոլոր այն ծնողքներուն, որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դրկել լիսէի երկրորդ դասարանը (Սէքոնտ Մօտէռն) այժմէն իսկ դիմեն վարժարանի տնօրէնութեան արձանագրելու 1961 – 1962 տարեշրջանին համար :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Կիւլպէնկեան Ֆոնտէն երկու հարիւր Ն. Ֆ. ի նպաստ իր հովանաւորած դպրոցին :

×

Նոյնպէս շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Նոյեմի Նազարէթեանէ (Լանսէ) նոր մահացած իր մօր յիշատակին, քսան Ն. Ֆ. ի նպաստ մասնաճիւղին բարենպատակ գործերուն :

×

Լիոնի Եկեղեցաշէն յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացաւ Փարիզէն Պ. Վահէ Զիլինկիրեանէ իր գոքանչ մօր հոգւոյն ի յիշատակ հազար Ն. Ֆ. Լիոնի Եկեղեցւոյ շինութեան համար :

Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան : Փարիզէն Տիկին Վեհանոյշ Չրրաշեանէ Յուշուար ութի Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան ի նպաստ պարահանդէսին առթիւ յիսուն Ն. Ֆ. :

Լիոն Շարփէնէն Տէր եւ Տիկին Մուրատեան հանգուցեալ Մաննիկ Մաքասեանի մահուան տարելիցին առթիւ 25 Ն. Ֆ. : Եւ հանգ. Նարդուհի Հաճի Գօղոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ 25 Ն. Ֆ. կը նուիրեն Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան : Նահապետեան եղբարք իրենց մօր հանգուցեալ Մարգրիտ Նահապետեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն հարիւր Ն. Ֆ., հանգուցեալ Մարգրիտ Նահապետեանի փափաքին համաձայն իր կողմէ զաւակները շինութեան կը նուիրեն նաեւ հարիւր Ն. Ֆ. :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն կը փնտռուի Հրաչ Մխիթարեան (Ճանկի գիւղացի) : Կը կարծուի թէ Լիոն կը գտնուի : Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի գրել Պ. Սարգիսեանի,

1, Rue Chevet de l'Eglise, SAINT-DENIS (Seine)

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել :

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԳԱՆԵՕ.— Երեքշաբթի (Մարտ 7ին) :

Շավիլ.— Հինգշաբթի (Մարտ 9) :

Սոյն ժողովներուն ներկայ կ'ըլլան Կեդրոնական Վարչութեան ներկայացուցիչները : Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին, Քատէի վերնայարկը :

Գիտի ունկնդրուի Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի, անցեալ տարի Լիւթէսիայի սրահին մէջ խօսած ճառը (ձայնագրուած) : Մուտքը ազատ է :

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի, ժամը 20·30ին, ծանօթ հաւաքատեղին : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հագուստի համար մեքենանիստեր մը նոյ... մոտէլներ կարելու համար : Կէս օրուան աշխատանք : Լաւ վճարում : Դիմել՝

DARONIAN

115, Rue d'Aboukir PARIS 2e

CEN. 20-86

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՄԱՐՏ — MARDI 7 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9046 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4847

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

«ԱՀԱԿ»Ի ՀԱԿԱՄԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— ՀԱՍԱՆ Բ.Ի ՃԱՌԸ.— ՃՈՒՄՊԼԱԹ ՆԱՍՐԻ ԿՈՂՔԻՆ

ԳԱՀԻՐԷ

«ԱՀԱԿ»Ի ՀԱԿԱՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թունուզի խօսակցութիւններէն անմի-ջապէս ետք «ԱՀԱԿ»ի երկու անդամներ՝ Քրիմ Պելքասէմ եւ Պուսուֆ Պահիրէ մեկնած էին, իսկ «վարչապետը» Ֆերհաթ Ապպաս տեսակցութիւն մը ունեցած էր Արաբական լիկայի ընդհանուր քարտուղար Հասունայի հետ, Թունուզի մէջ :

Այս հանդիպումները յատկանշական կը նկատուին եւ ցոյց կուտան «ԱՀԱԿ»ի շրջանակներուն վերապահութիւնը բանակցութիւններու հանդէպ : Ֆերհաթ Ապպաս խօսած է «Արաբական Մաղրէպի» մասին առանց արտայայտուելու Ֆրանսայի հետ տեղի ունենալիք բանակցութիւններուն մինչ, ինչպէս դիտել կուտան քաղաքական շրջանակները «ԱՀԱԿ»ի «վարչապետը» ամէն բանէ առաջ այս մասին պէտք է արտայայտուէր :

Ալժերացիները վերապահ են եւ կը վախնան որ «ծուղակը» իյնան, Պարզ մը դէտեր այն կարծիքը ունին թէ տարակարծութիւններ գոյութիւն ունին ԱՀԱԿի ղեկավարներուն միջեւ : Ֆերհաթ Ապպաս կ'ուզէ որ ինքնորոշումը գործադրուի հանգրուան առ հանգրուան, նախապէս գոյացած համաձայնութեան մը համաձայն : «Վարչապետը» կը վախնայ որ ինքնորոշումի անմիջական գործադրութիւնը քաոս մը ստեղծէ, Ալժերիոյ մէջ : Ուրիշներ տարբեր կարծիք ունին : Այս խմբակը, որուն գլուխ կը գտնուի Պուսուֆ կ'ուզէ որ բանակցութիւններուն օրակարգը նախապէս ճշդուած եւ սահմանափակ ըլլայ : Պէտք է միայն հանրաքուէի պայմաններուն շուրջ խօսիլ եւ ընդունիլ ընտրապայքարը, առանց նախապայմաններու :

Այս տարակարծութիւններէն յառաջ եկած երկընտրանքին մէկ ապացոյցը կը նկատուի Քրիմ Պելքասէմի Գահիրէի մէջ ըրած մէկ յայտարարութիւնը, ըստ որուն «յառաջիկայ օրերուն յայտնի պիտի ըլլայ թէ կարելի է՞ բանակցիլ վերջ տալու համար Ալժերիոյ պատերազմին» :

Հակասութիւններ կան նաեւ տարբեր գետնի վրայ : Ֆերհաթ Ապպաս կը յայտարարէ Թունուզի մէջ թէ բացարձակ համաձայնութիւն կայ Մարոքի Թունուզի եւ իր միջեւ՝ «խօսակցութիւնները զորս ունեցայ Հասան Թագաւորի եւ Նախագահ Պուրկիպայի հետ ցոյց տուին թէ մեր երեք երկիրները նոյն տեսակէտը կը բաժնեն» :

Նոյն պահուն Գահիրէի մէջ, նուազ ծանօթ ձայն մը ճիշդ հակառակը կ'ըսէ : Եազիտ («տեղեկատուութեանց նախարար») մէկ պաշտօնեան կը յայտարարէ . — «ԱՀԱԿ»ի տեսակէտներուն եւ Մարոքի եւ Թունուզի տեսակէտներուն միջեւ յորդ ծանր տարակարծութիւններ կան ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի եւ Ալժ. Ազա. ճակատի յետագայ յարաբերութիւններուն» :

Ցիշենք թէ այս յայտարարութիւնը կ'ըլլար տեսակցութենէ մը ետք զոր Պելքասէմ եւ Պուսուֆ ունեցած էին Նասրի հետ այնպիսի առեն մը երբ եգիպտական մամուլը կը դատապարտէ Պուրկիպան որ վենդած է Ֆրանսայի առջեւ» :

Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ լաւատեսութիւնը անցի եւս իջած է բայց կասկած չկայ թէ օդին մէջ բան մը կը պատրաստուի :

ՄԱՐՈՔ

ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՃԱՌԸ

Թագաւորի ձայնասփիւռէն արտասանուած ճառով մը՝ Հասան Բ. ի ներկայութեան տեղեկատուութեան նախարար՝ Ալաուիի եւ իշխան Մուլէյ Ալիի յայտարարութեանց թէ՝ նոր համաձայնութիւն մը գոյացած է Ֆրանսայի հետ, Մարոքի Ֆրանսական զինուորական վարժարաններու շուրջ : Ըստ այդ համաձայնութեան Ֆրանսացիք պիտի պարպեն իրենց վերջին կայան-դպրոցները 1961 Հոկտեմբերին, փոխանակ 1963ին, ինչպէս կը նախատեսէր նախորդ համաձայնութիւնը՝ կնքուած Սեպտեմբեր 1ին : Միւս կողմէ կը նախատեսէր որ Մարոքի Ֆրանսական զինուորական կայանները պարպուին 1961 Մարտ 2էն առաջ, ինչ որ կատարուեցաւ : Ինչ կը վերաբերի զինուորական վարժարաններուն անոնք պիտի պարպուէին եւ Մարոքի յանձնուէին մաս մաս : Ֆրանսացիք զինուորական վարժարաններ ունին Մարաքէշի, Մեքնէսի, Ֆէզի, Սալէի, Քուրիպկայի եւ Ակատիրի մէջ :

Վերջին բանակցութիւնները տեղի ունեցած են անցեալ շաբթուան ընթացքին եւ առաջին անգամ ծառայեցին երիտասարդ Թագաւորին վարկը եւ հեղինակութիւնը ամրապնդելու :

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՃՈՒՄՊԼԱԹ ՆԱՍՐԸ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ

Ինչպէս գրած էինք առջի օր, Նասրականներ ծանր յարձակումներ ըրած էր լիբանանցի փաղանգաւորներուն դէմ, Դամասկոս արտասանած իր ճառին ընթացքին : Զօր. Շեհապ, Լիբանանի հանրապետութեան նախագահը ամէն փորձ կ'ընէր միջադէպը նսեմացնելու եւ Պէյրութի ազգայնական տարրերը հանդարտեցնելու համար : Կը թուի թէ մոլքերը ցարդ հանդարտած չեն, մասնաւորաբար Տիւրզիներու պարագլուխին՝ Քամալ Ճումպլաթի (կրթական նախարար) յայտարարութեանց պատճառաւ : Դամասկոս երթալէ առաջ ուր «անձնական հանգամանքով» պիտի շնորհաւորէր Նասրը, Ճումպլաթ յուշագիր մը յանձնած է վարչապետ Սայէպ Սալամի, որուն մէջ կ'առաջարկէ որ սախտողական միջոցներ ձեռք առնուին ներքին կացութիւնը վերահաստատելու համար : Անոնց կարգին .—

Ա) Լուծել բոլոր կուսակցութիւնները որոնք դէմ են «լիբանանեան գաղափարին» եւ արտասահմանի լրտեսական կազմակերպութեանց ի շահ կը գործեն :

Բ) Փակել Միջին - Արեւելքի բրիտանացի դիւանագէտներ պատրաստող կեդրոնները, Պէյրութի մօտ հաստատուած եւ օտար դեսպանատանց մշակութային կեդրոնները :

Գ) Մասնաւոր օրէնսդրութիւն մը պատրաստել որ երաշխաւորէ «մամուլի եւ տեղեկատուութեանց գործակալութեանց պարկեշտ գործելակերպը» եւ արգիլէ «մոլորդային եւ դաւանանքի քարոզչութիւնը» :

Դ) Օրէնք մը պատրաստել որ «արտաքսէ դաւանական կազմակերպութեանց որ իրենց անօրէն ժողովին մէկ քառորդը կամ մէկ երրորդը տարբեր դաւանանքի մարդոցմէ կազմուի քանի իրենց անդամներու մեծամասնութիւնը» :

Ե) Բարեփոխել ապահովութեան ապատարկութիւնները «ապահովելու համար գործակցութեան եւ ուղղութեան մեծ միասնականութեան մը Արաբ. Միացեալ Հանրապետութեան հետ» :

Ճումպլաթ որոշած է զօրավիգ կանգնիլ Նասրի, ինչպէս ցոյց կուտայ այն յայտարարութիւնը, զոր մամուլին յանձնած է Դամասկոս հասած պահուն : «Կը յուսամ որ Լիբանանի քաղաքականութիւնը նոր ուղղութեան մը կը հետեւի եւ ապահովութեան ուժերը կը միջամտեն անդամալուծելու համար ազգային կուսակցութեան (Նասրի թշնամի) եւ լիբանանցի փաղանգաւորներու (լիբանանցի քրիստոնեայ) գործունէութիւնը» :

Ցիշելով Նասրի այն ճառը որուն մէջ Ռայիսը վերոյիշեալ կուսակցութեանց վրայ կը յարձակէր, Ճումպլաթ աւելցուցած է «Նախագահ Նասր խօսեցաւ լիբանանցի իսկական պարագլուխի մը նման որ հասկցած է ազգային միասնականութեան իմաստը Լիբանանի մէջ» :

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Սերվէն եւ Քազանովա «մաքրուեցան» առանց որ թոյլ տրուի իրենց հրապարակաւ բացատրել կամ արդարացնել իրենց արարքները : Այդ իսկ պատճառով, շարք մը համայնավարներ ձեռնարկած են գրքոյկով մը երեւան հանել կուսակցական տարակարծութեանց ներքին ծալքերը եւ պարզել «ամբաստանեալներու» տեսակէտները : Համայնավար շարքերուն մէջ ներկայիս կը ցրուեն այդ գրքոյկը, նաճընջագոյն թուղթի վրայ տպուած : Այս առթիւ Փրկարոյի ծանօթ «Անծանօթը»՝ Նիէֆ Աստղ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ :

Գրքոյկին հեղինակները կը բացատրեն որ 1961ը 16րդ համագումարին տարին է : 1959ին 15րդ համագումարէն առաջ, մամուլի խիստ պայքար մը սկսաւ «ընդդիմադիրներուն» դէմ : Նոյն կացութիւնն է 16րդ համագումարին համար «զօրպէտզի Թորէզեան խմբակը 16րդ համագումարին խոչընդոտը ցատկէ առանց մեծ վնասի, ուրիշ ձեւ չկայ եթէ ոչ քաւութեան նոխազներ գտնել, ի հարկին զանոնք զոհել անոնց վրայ բեռցնելով, շատ ցայտուն եւ այլեւս չծածկուելիք տկարութիւններ» :

Ինչո՞ւ համար սակայն ընտրուած «զոհերը» Սերվէնը եւ Քազանովան եղան : Մարթի - Թիյոն հին խնդիրը տրամաբանական երեւոյթ մը ունէր : Սեւ Ծովու երկու նախկին ապստամբները հասարակաց պայքարներով կապուած էին : Նոյնը չէ Սերվէն - Քազանովա հարցը եւ շարքայինները շուարած են : Երկուքը (Սերվէն եւ Քազանովա) հասարակաց մէկ կէտ ունին միայն .— Երկուքն ալ մտերիմ գործակիցներն եղած են Թորէզի որ գիրենք գլխաւոր ղեկավար դիրքերու հասցուցած է : Խառնուածքով բոլորովին տարբեր մարդիկ են :

Լօրան Քազանովա համոզուած ստալինական մըն է, ճիշդ հակապատկերը Մարսէլ Սերվէնի, որ միամտաբար կը հաւատար կուսակցութեան պարզած տեսակէտներուն : Լօրան Քազանովա որուն յանձնուած էր մտաւորականներուն եւ Խաղաղութեան Շարժումին հսկողութիւնը, կոպիտ եւ աղանդաւոր ստալինական մը մնացած էր : Այս մասին գրքոյկը կ'ըսէ .— «Խորհ. Միութեան կուսակցական Ի. համագումարէն ետք, Լօրան Քազանովա սկսաւ հետապնդել անոնք որոնք կ'ուզէին կուսակցութիւնը ժողովրդավար դարձնել եւ արգիլեց հանդիպացաւ որ մտաւորականները հրապարակով ընդունին այն յանցանքները զորս կատարած էին, անմեղներ ամբաստանելով որովհետեւ մեծ հաւատք ունէին ստալինեան «արդարութեան» ճշմարտութիւններուն հանդէպ : Իր գործունէութեամբ, բազմաթիւ դատախօսներ որոնց անդամակցութիւնը հըպարտութիւն կը պատճառէր կուսակցութեան հեռացան կամ տրտնջեցան : Հասարակ հանգամանքներուն դէմ նախատինք ըրաւ եւ կուսակցութիւնը կորսնց-ուց Մարսէլ Փրընան, Ժան Տալզաս, Սալոմոն, Պասլի եւն.» :

Ուրեմն իրականին մէջ հարցը մէկ չէ, կայ «Սերվէն խնդիր մը» եւ «Քազանովա խնդիր մը» զորս միացուցին միայն ի շահ «դատին» : Գաղտնի գրքոյկը այսպէս կը բացատրէ .— Նախ Սերվէնի խնդիրը : «Մարսէլ Սերվէն իր քանի մը յօդուածներով եւ ենթակոմիտէներու մէջ քանի մը ելոյթներով որոնք մեծ յոյսեր տուած էին ընդդիմադիրներուն, երկու տարի է յըստակ դիրք բռնած էր եւ կ'ուզէր որ Ֆրանսայի մէջ գործադրուին Խրուշչեւի այն սկզբունքները զորս այս վերջինը պարզած է Ի. համաժողովին : Սերվէնի մէկ յօդուածը (Իւմանիթէ, 1960 Ապրիլ 15) յստակ կը յայտնէր Մօրիս Թորէզի եւ Կ. Կոմիտէի քարտուղարին (Սերվէն) տարակարծութիւնները :

« 1960ին, միջադէպ մը պատճառ դարձաւ որ ապստամբելու պատրաստ փոքրամասնութիւնը իր դիմակը վար առնէ : Կեդրոնական Կոմիտէի մէկ երիտասարդ անդամը, որ խնդրոյ առարկայ դարձած էր Թորէզի կողմէ, բողոքեց ըսելով որ Թորէզ խեղաթիւրած էր իր յայտարարութիւնները որպէսզի կարենայ դէմ խօսիլ : Մինչ ներկաները ապշած էին որովհետեւ առաջին անգամն է որ Թորէզի «մտաւորական պարկեշտութիւնը» կասկածի կ'ենթարկուէր, Սերվէն յանդուգն երիտասարդին (Փրոնթօ) օգնութեան կը հասնէր եւ կ'առաջարկէր որ լսուի ձայներիզը որ արձանագրած էր խնդրոյ առարկայ միջամտութիւնը : Առաջարկը գործադրուեցաւ եւ յայտնուեցաւ որ իսկապէս Թորէզ այլափոխած էր Փրոնթոյի խօսքերը եւ իր քննադատութիւնները հիմնուած չէին : Բայց քիչ ետք պահանջ դրուեցաւ որ Փրոնթօ եւ անոնք որ Սերվէնի համակարծիք եղած էին «ինքնաքննադատութեան» անցնին :

Կը մնար սակայն քաղաքական արդարացում մը գտնել որպէսզի Սերվէն «մաքրուի» :

« Թորէզի խմբակը այնպէս կարգադրեց որ Քաղաքական Բիւրոյի ամէն մէկ նիստին, Մարսէլ Սերվէն ստիպուի իր կարծիքը յայտնել, ուէ մէկէն առաջ, խնդրոյ առարկայ հարցերուն շուրջ : Հարցաքննուած, ճշդելու պարտաւորուած, վերջապէս «շեղումը» կը կատարէ տեղ տալով խմբակին անդամներուն կըծու դատապարտութիւններուն : Կամաց կամաց ղեկավարութեան «մղձաւանջը» կը դառնայ, իրեն համար անշնչելի մըթնոլորտի մը մէջ» :

«1960 Հոկտեմբերի դիմաց եղաւ Քաղաքական Բիւրոյի որ մասնակցի հասարակաց ցոյցի մը, Ալժերիոյ խաղաղութեան համար, կազմակերպուած Ֆրանսայի Ուսանողներու Ազգային Միութեան նախաձեռնութեամբ : Սերվէնին հարց տրուեցաւ թէ ի՞նչ կ'առաջարկէր եթէ կառավարութիւնը Փարիզի ցոյցը արգիլէր : Հիմնուելով այն կարծիքին վրայ որ Ուսանողական Միութիւնը, ուսուցիչները, ընկերակցական երեք կեդրոնները (Բանուորական Ուժ, Քրիստոնեայ Աշխատաւորներ եւ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւն) ինչպէս նաեւ Ինքնավար Ընկերվարականները իրենց մասնակցութիւնը խոստացած էին, Սերվէն առաջարկեց որ կարգախօսը պահուի, ապահովութիւն տալով որ ժողովրդական խճողումը կը ստիպէր իշխանութիւնը որ ոստիկանութիւնը հեռու պահէ եւ առաջին անգամ ըլլալով, նահանջէ : Բայց Թորէզ որոշեց որ կուսակցութիւնը պիտի բաժնուի կազմակերպիչ յանձնախումբէն, զօրավիգ պիտի չկանգնի ցոյցի մը զոր մէջտեղ դրած են գրգռիչ գործիչներ, մասամբ ոստիկանութեան կապուած եւ ամբաստանեց Սերվէնը իբրեւ անպատասխանատու ղեկավար տարր մը եւ արկածախնդիր մը» :

Յաջորդով՝ Քազանովայի խնդիրը :

„ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ",

Մարդ որքան ալ մեծ համարում ունենայ ինքն իր վրայ, դարձեալ մեծ հաճոյքով ու հպարտանքով կը լսէ ուրիշներուն գովեստը իր մասին։ Իսկ երբ հակամէտ է միշտ ուրիշներէն աւելի վար դասելու ինքզինքը՝ մտքին եւ սրտին մէջ նոր լոյս մը կը ծագի երբ կը տեսնէ թէ դուրսէն դիտողը արժէք կուտայ իրեն, կը պանծացնէ իր առաւելութիւնները ։

Անհատական մարդէն ազգայինին անցնելով, այս իրողութիւնը կը մնայ նոյնը։ Մեր ազգային արժէքներուն գիտակից անձերը, ապահովաբար մեծ ուրախութեամբ ողջունեցին «Էօրօփ» պարբերաթերթին վերջինը թիւը. (Փետրուար – Մարտ 1961), որ գրեթէ ամբողջութեամբ նուիրուած է Հայ Գրականութեան ու գեղարուեստին։ Հատորին երեք հարիւր էջերէն երկու հարիւրին մէջ կը պանծացուին հայ ժողովուրդը, իր արժանիքները, արուեստներն ու գրականութիւնը ։

Մեր օրերուն, երբ ամէն ինչ կարելի կը դառնայ քարոզչութեամբ, իսկ ամէնէն ակներեւ ճշմարտութիւններն իսկ մոռացութեան եւ անտարբերութեան մէջ կը թաղուին առանց քարոզչութեան, մենք, հայ ժողովուրդ, որ արդար պահանջներ ու բողոքներ ունինք, համազգային ու միջազգային չափանիշներով, ի՞նչ քայլ կ՚առնենք մեր խօսքը լսելի դարձնելու համար, ի՞նչ քայլ կ՚առնենք վերադնահատութեան ենթարկելու համար աշխարհի վրայ տիրող անտարբերութիւնը մեզի հանդէպ։ Ճիշդ է, «ածու եմք փոքր», իսկ աշխարհի առօրեայ մտահոգութիւնները շատ մեծ են, բայց վերջապէս, «մենք ալ մարդ ենք» ։

Ահա թէ ինչու կարելի է միայն ուրախութեամբ ողջունել «Էօրօփ» պարբերաթերթին ձեռնարկը ։

Նպատակը, ինչպէս կը յայտնուի հատորին կողքին վրայ դրուած խորագրէն՝ ներկայացնել է Հայ Գրականութիւնը ։ Այստեղ՝ ճշդում մը. խնդրոյ առարկայ է արդի հայ գրականութիւնը. եւ արդի հայ գրականութեան ալ Հայաստանեան մասն ու արտասահմանեան այն թեւը, որ կամ «ուղեկից» է, կամ «հակառակորդ» չէ ։ Բացառութիւն՝ Սիամանթօ, Դանիէլ Վարուժան, Վահան Թէքէեան, Երուանդ Օտեան, որոնք համազգային սեփականութիւն են, եւ Պոլսահայ քանի մը երիտասարդ բանաստեղծներ, որոնց ներկայութիւնը զարմանք կը պատճառէ այսպիսի հատորի մը մէջ. ոչ թէ որովհետեւ Պոլսահայ արդի բանաստեղծները հայ գրականութեան նուիրուած հատորի մը մէջ տեղ չունին, այլ որովհետեւ միւս բանաստեղծութիւններուն եւ արձակներուն ընտրութիւնը ընդհանուր առմամբ աւելի ճաշակով կատարուած է ։

Հատորին նպատակը, ինչպէս ըսինք, հայ արդի գրականութիւնը ծանօթացնել է։ Բայց քանի որ սահմանուած է օտար ընթերցողներու, պարբերաթերթին խմբագրութիւնը իրաւամբ յարմար դատած է տալ նաեւ պատմական կարգ մը ծանօթութիւններ հայ ժողովուրդին մասին եւ համառօտ յօդուածներ՝ հայկական արուեստի այլ ճիւղերուն նուիրուած ։

Հատորը, ուրեմն, կը բաղկանայ երեք մասերէ։ Առաջինը նուիրուած է պատմութեան ։

« Ժողովուրդ մը, որ չուզեր մեռնիլ », ժագ Մատօյի ստորագրութեամբ, կը բանայ շարքը։ Չենք ծանրանար Հայոց պատմութեան նուիրուած այս գրութեան վրայ, քանի որ ամբողջութեամբ հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ։ Բայց ... առանց փուշի վարդ չըլլար ։ Այս վարդին ալ փուշը այն է, որ ոչ միայն այս յօդուածին, այլ նաեւ ամբողջ հատորին մէջ թէ կծու – թթու վերաբերմունք կայ « Դաշնակցականներուն հանդէպ, թէ պարզապէս անտեսուած է Մայիս 28ը եւ անոր ամբողջ խորհուրդը ։ Հայաստանի Հանրապետութեան խօսքն իսկ չկայ ։ Ընդունելի է գաղափարի հակառակութիւնը, բայց անընդունելի է պատմական իրողութեանց ժխտումը ։ Մանաւանդ, որ յօդուածագիրները իրազեկ մարդիկ կ՚երեւան. նոյնիսկ եթէ դէպքերէն անտեղեակ էին, կրնային տրամաբանօրէն հետեւցնել, որ եթէ 1920 – 21ին խորհրդային ուժերը «Դաշնակցականներուն տեղը գրաւեցին, այդ կը նշանակէ թէ նախապէս «Դաշնակ»ները գործի վրայ էին։ Ու եթէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը գոյութիւն ունեցած չըլլար, Խորհրդային Հայաստանը, որպէս ինքնուրոյն համախմբում, դժուար թէ օրինապէս ճանչցուէր այդ օրերու ռուս համայնավար ղեկավարներէն, որոնք կը ժխտէին ազգութեան գաղափարը ։ Եթէ այսօր Խ. Հայաստան կայ, բոլորս ալ («Դաշնակ», համայնավար հայ, թէ հայասէր Եւրոպացի), զայն կը պարտինք Մայիս 28ին։

Լիւսիէն Փսիքարի, Անաթօլ Ֆրանսի թոռը, «Մարդկայնութեան քաղաքականութիւնը » ընդհանուր, եւ «Անաթօլ Ֆրանս եւ Հայերը» ենթախորագրով յօդուածին մէջ ամփոփ գաղափար մը կուտայ այն գործունէութեանց շուրջ, զորս Պերլինի Վեհաժողովէն յետոյ, Ապտիւլ Համիտի եւ ապա Թալէաթի կազմակերպած ջարդերէն վերջ, ունեցան Անաթօլ Ֆրանսի, Քլէմանսոյի, Փիէռ Քիյառի, Սէվըրինի, Ժօռէսի եւ Փրէսանսէի նման մարդիկ, անջատ ելոյթներով կամ «Փրօ Արմենիա»ի էջերէն։ Շեշտը կը դնէ Անաթօլ Ֆրանսի վրայ, որուն հանդէպ հայ ժողովուրդի երախտագիտութիւնը միշտ թարմ կը մնայ ։

Փիէռ Փարաֆի յօդուածը նուիրուած է Ֆրանսայի Հայերուն։ Կը նկարագրէ թէ ինչպէս, Ֆրանսա գաղթելէն յետոյ, Հայերը փորձեցին կազմակերպուիլ, ինչպէս իրենց հաւատարմութեան փաստը տուին 1939ին եւ 1944ին, որպէս Ֆրանսայի հարազատ զաւակներ, իրենց բաժինը բերելով ազատագրման պայքարներուն ։

Այստեղ ալ, զարմանքով կը տեղեկանանք թէ Ֆրանսահայ գաղութը առաւելապէս կազմակերպուած է ԺԱՖի շուրջ ։ Յօդուածագիրը, որ Թրէվիզ փողոցի Թիւ 32 շէնքը ճանչնալ կը թուի, կ՚անտեսէ նոյնիսկ այդ շէնքին մէջ կեդրոն ունեցող « Աղքատախնամ»ը (իր ծերանոցներով), Ֆրանսահայ գաղութին միակ օրաթերթը՝ « Յառաջ»ը, որ ի վերջոյ 36 տարուան կեանք ունի ։ Ալ չխօսինք քանի մը քայլ անդին գտնուող Մշակոյթի Տան մասին, ինչպէս նաեւ Կապոյտ Խաչին, Կարմիր Խաչին, Բարեգործականին, Նոր Սերունդին, Համազգայինին, Հայոց եկեղեցիին ու անոր շուրջ հաւաքուած կազմակերպութեանց եւ այլոց մասին։

Սիւզան Բուպաքին կուտայ Հայաստանի մէջ անցուցած իր օրերէն կողմնակալ յուշեր, որոնք իրենց պատճառած վերապահութիւններով կը նսեմացնեն ընթերցողին անվերապահ գնահատանքը ։

Ա. Ղարիբեան « Հայ լեզուն եւ իր պատմութիւնը » յօդուածին մէջ կուտայ հայերէնի կազմութեան ու լեզուաբանութեան ամփոփ այլ շահեկան պատմականը։

Ներածական այս բաժինէն ետք կուգայ զուտ գրական բաժինը, որուն մէջ թարգմանաբար ներկայացուած են բանաստեղծութիւններ եւ արձակ կտորներ ։

Պիտի չծանրանանք Հայաստանեան հեղինակներուն եւ իրենցմէ տրուած կտորներուն ընտրութեան վրայ։ Սակայն չենք կրնար լռութեամբ անցնիլ որպէս գաղթահայ գրականութեան ներկայացուցիչներ զատուած անուններուն վրայէն ։ Կրնանք հանդուրժել հատորին մէջ ներկայ կարգ մը անուններուն բայց չենք կրնար հանդուրժել Սփիւռքի վաւերական գրիչներու բացակայութեան ։ Էօրօփի խմբագրութեան կատարած ծանր թերացումը կարելի չէ ոչ ընդունիլ ոչ ալ արդարացնել գրական ճաշակներու յարաբերականութեամբ կամ տգիտութեամբ ։ Վաւերական արժէքներու հանդէպ կայ գրական բացարձակ ճաշակ մը որ կը մերժէ «գաղափարաբանական ճաշակի» յարաբերական ընտրութիւնը ։

Հատորին երրորդ մասը բաղկացած է դարձեալ յօդուածներէ, բայց այս անգամ նուիրուած՝ գրական – գեղարուեստական նիւթերու ։

Առաջին տեղը կը գրաւէ Փրօֆ. Ֆ. Ֆէյտիի գրութիւնը — «Ընդհանուր ակնարկ հայ գրականութեան վրայ» ։ Քանի մը էջերու մէջ, հայագէտ փրօֆէսօրը, յստակ գաղափար մը կուտայ մեր գրականութեան մասին, սկսեալ հին օրերէն մինչեւ 19րդ դարու վերջը։

Հայ ժողովրդական բանահիւսութեան մասին յօդուած մը կայ Ա. Ղանալանեանէ, որ, անկասկած, այս հարցին լաւագոյն մասնագէտներէն է ։

Ռ. Աթայեանի գրչէն ելած գրութիւնը՝ հայկական երաժշտութեան մասին, բաղկացած է երկու բաժիններէ. Ա) Ժողովրդական ստեղծագործութիւններ. Բ) Երաժշտագէտներ. հինները եւ Հայաստանեան արդի հեղինակները, որոնց մէջ առաջնակարգ տեղը կը գրաւէ, անշուշտ, Արամ Խաչատուրեան ։

Այս յօդուածին տուած պատկերը աւելի կատարեալ պիտի ըլլար, եթէ հեղինակը գլուխ մը յատկացնէր արտասահմանեան հայ երաժշտութեան հեղինակներուն, քանի որ «երաժշտութիւնը սահման չի ճանչնար» ։

Թատրոնը (Սարգիս Մելիքսէթեան), շարժանկարը (Ժիրայր Ցակոբեան) եւ նկարչական ու արձանագործական արուեստները (Ռ. Պարսամեան) իրենց արդար տեղը գտած են այս հատորին մէջ, որուն վերջին յօդուածը, «Հայ Մանրանկարչութիւնը » գրուած է Կ. Մ. Ալէմշահի կողմէ՝ վերջերս Փարիզի մէջ [illegible] տեսած հայ մանրանկարչութեան [illegible] հատորին հրատարակման առթիւ։ Այս յօդուածը ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, քանի որ առաջին անգամ [illegible] տեսաւ անոր սիւնակներուն մէջ (Յառաջ, Նոյեմբեր 25)։

« Էօրօփ»ի խմբագիրը, Փիէռ Աբրահամ, կը ճշդէ, թէ այս հատորը սկզբնաւորութիւն մըն է միայն եւ սահմանուած ամբողջացուելու յետագային ։

«Առանց փուշի վարդ չըլլար», յիշեցուցած էինք ։ Բայց Եւրոպայի մէջ բու[illegible]սպէտներ յաջողած են առանց փուշի վարդեր յառաջացնել ։

Ցամենայն դէպս, մենք կը պաշտենք նոյնիսկ փշոտ, մեր վարդը ։

Շ. Ս.

EUROPE, Revue Mensuelle, Paris. *Littérature Arménienne, Fév.-Mars,* 1961

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Saison Berlinoise)

Դպրոցներէն սկսեալ, գրքի եւ նկարի ցուցահանդէսները, թատերական, երաժշտական եւ պարային ելոյթները, ձայնասփիւռ, պատկերասփիւռ եւ մամուլ, որոշ չափով մշակութային քաղաքականութեան հոգածութեան առարկայ են գրեթէ ամէն տեղ ։ Կան նաեւ դպրոցականներու, ուսանողներու եւ ամէն կարգի մտաւորականներու երկրէ երկիր եւ քաղաքէ քաղաք փոխադարձ այցելութիւնները, որոնք միանգամայն ժողովուրդներու փոխադարձ հասկացողութեան եւ ժողովուրդներու հոգեբանութեանց ուսումնասիրութեան կրնան օգտակար ըլլալ ։

Գերմանիոյ արեւելեան մասին մէջ, հետեւելով խորհրդային մշակութային քաղաքականութեան, մեծ աշխուժութիւն ցոյց կը տրուի արուեստի եւ մշակոյթի զարգացման եւ ցուցադրութեան։ Փարիզի մէջ ալ անոնք կը մասնակցէին միջազգային հանդէսներու, ինչպէս ուրիշ տեղեր յանձն առնելով նիւթական ամէն զոհողութիւն ։

Այս տարի Թէատր տէ Նասիոնի վարե[illegible]

ՌՈՒՍԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

« Իսկոյն ընդ գնալ զօրացն Ռուսաց, ի մէկն ամսոյն եկն Սարդարն ի գլուխ Սեւ ջրոյն 1500 չափ զօրօք, իբրեւ երկու հազար ձիաւորօք եւ վեց թնդանօթօք ։ Եւ ի միւսում աւուր եկն եւ էանց ի հարաւոյ կողմանէ վանիցն եւ գնացեալ նստաւ ի Ղորուղն վանքի իբրեւ երեք վերստ հեռի ի վանիցն, եւ յաւուր Կիւրակէի գրեաց անտի զպատուհասն առկախավարիչն զօրաց եղելոց աստէն ի վանս թէ տամ քեզ զճանապարհ խաղաղութեան, ե՛լ եւ գնա՛, այլ թէ ոչ բերեալ զղօմպարայս եւ զմեծամեծ թնդանօթս կործանեցից զպարիսպն եւ զամենայն զշինուած վանիցն եւ առաջք Աստուծոյ դու լինիս առէ, պարտաւոր վասն ամենին։ Եւ զայս գիր յղեալ ի վանքն ի ձեռն զերեալ Ղազախեցւոյ միոյ այլազգւոյ, ինքն գնաց ի Ղաի այգին, եւ անտի եկեալ նստաւ ի վերնայարկ դրանն վանից Ս. Հռիփսիմեայ եւ զննեալ դիտակաւ աստ ի վանքն Ս. Էջմիածնի իբրեւ ժամ մի եւ կէս վերադարձաւ յետս ի բանակ իւր եւ յղեալ զումն ոտիպէր կանխաւ դարձուցանել զպատասխանի իւր, յորժամ իսկոյն յաշտարակէ Վալի զրանն արձակեցաք ի պատասխանի նորա չորս թնդանօթս։ Եւ այժ յաջողակ որս եկն նա եւ էարկ զինքն յանդիման որսորդաց, այլ զի ոչ գոյր հրաման ելանելոյ զօրաց, կարաց նա վերադառնալ գիշերային փախստեամբ նովին ամբողջութեամբ իւրով այն զի ի գիշերին որ լուսանայր երկուշաբաթի ընդ լուսածագն առաւօտուն եկեալ հասեալ զօրավար Կրասովսկին՝ եգիտ զնա անյայտացեալ եւ որպէս զկնի յայտնեցաւ, երագեալ ժամանեալ էր անդրէն ի Սարդարաբադ ; ուստի եկեալն էր, ի լսելն վասն արընթաց փութալոյ զօրավարին հանդերձ զօրօք։ Եւ յետ այնորիկ ոչ·ոք ուրեք ի մերձակայս մեր երեւի մինչեւ ցայսօր ի Պարսից, թէպէտ եւ զօրավարն եւս վերադարձաւ ի տեղի իւր յերեքշաբթի »։

Ներքեւի այս նամակը պարզաբանենք քանի մը բառով ։

Կրասովսկի, ամրան տաքէն պաշտպանելու համար, իր զօրքը ժամանակաւորապէս փոխադրեց Բաշ – Ապարան, ուրկէ հաւասարապէս մօտ էին Էջմիածինը, Երեւանը եւ Սարդարաբադը։ Օգոստոսի վերջերը, երբ արդէն եղանակը կը բարեխառնուի, կը խորհէր որ Թիֆլիզէն կը հասնին բերդ գրաւելու յատուկ մեծ թընդանօթներ, ինչպէս եւ օգնական զինուորական ուժեր, — այն ատեն պիտի վերադառնար եւ պիտի գրաւէր Երեւանը եւ Սարդարաբադը։ Յունիս 21ին, Կրասովսկի, հեռանալով Երեւանէն, իր ամբողջ բանակով կը հասնի Էջմիածին, ուր կը մնայ մինչեւ ամսոյն 30ը։ Այդ միջոցին, վանքին մէջ տեղաւորեց իր հիւանդ զինուորները, որոնց թիւը հազարէն աւելի էր։ Յետոյ ամրացուց վանքին պարիսպը, բաւական քանակութեամբ պաշար առաւ ու հեռացաւ Էջմիածինէն, վանքին պաշտպանութեան համար թողլով մէկ վաշտ զինուոր, հինգ թնդանօթ եւ հայկական հեծելազունդը ։ Մնացած բանակով ամսոյն 30ին ճամբայ ելաւ դէպի Ուշական, գիշերեց Աշտարակի մօտակայքը, յաջորդ օրը, Յուլիս մէկին, բարձրացաւ Ապարան եւ վրան զարկաւ բարձունքի մը վրայ ։

Ռուսերուն ժամանակաւոր հեռանալովը, պաշարուած Երեւանցիք ազատ շունչ առին քիչ մը։ Որովհետեւ Երեւանի բերդին մէջ, պարսիկ զօրքէն զատ, Սարդարը լեցուցեր էր անհամար ժողովուրդ, հայ ու մահմետական խառն, որոնք ամրան տաքին պատճառով շատ կը տառապէին եւ կը հիւանդանային ։

Վստահ որ աշնան՝ Ռուսերը նորէն պիտի գան եւ պաշարեն բերդը, Սարդարը կ՚աշխատէր օգտագործել ժամանակը, Ռուսերուն նահանջէն ետքը։ Սկսաւ ամրացնել Երեւանը եւ միաժամանակ միտքը դրաւ յարձակիլ ու վերագրաւել Էջմիածինը։ Այդ նպատակով, Յուլիս [illegible] Սարդարը երեւցաւ Էջմիածնի առջեւ։ [illegible] սախն բերած էր չորս հազար հեծելազօր[illegible], երկու վաշտ հետեւակազօրք, երկու թնդանօթ։ Լուր դրկեց ռուս հրամանատարին թէ Կրասովսկին արդէն նահանջեց [illegible] վերադարձաւ Վրաստան, ուրեմն չի կրնար գալ այլեւս ու օգնել, ուստի խորհուրդ կուտար չհետեւիլ Ներսէսի խօսքերուն, խաբեբայ մըն էր Ներսէսը, կ՚առաջարկէր անձնատուր ըլլալ, խոստանալով որ ազատ ճամբայ պիտի [illegible] Ռուսերուն՝ հեռանալու համար ։ Այլապէս կը սպառնար քանդել վանքը եւ [illegible] նաջնջել բոլորը ։

Ի պատասխան, վանքին բուրգերէն [illegible] րոտաց թնդանօթը եւ ռումբերը [illegible] պարսկական բանակին առջեւ։ Սարդարը հեռացաւ, բայց հեծելազունդը [illegible] բոլոր ճամբաները, պաշարելու [illegible] վանքը, ամէն յարաբերութենէ [illegible] նպատակով արտաքին աշխարհի հետ.

Այսուհանդերձ վանքէն դուրս [illegible] ձիաւոր Հայեր եւ գացին լուր [illegible] Կրասովսկիին։ Զօրավարը երկու [illegible] եւ չորս թնդանօթ առած՝ Յուլիս [illegible] շտապեց հասաւ Էջմիածին ։

Սարդարը, իմանալով որ ռուս զօրավարը կը մօտենայ, քաշեց իր զինուորները եւ ապաստանեցաւ Երեւանի բերդը [illegible]

(3 Շար.)

Քլօտ Փլանսոն) դիմած է արեւմտեան Պերլինի քաղաքային թեմերուն, որպէսզի ներկայացումներ տան Փարիզի մէջ։ Այս առաջարկը ընդունեցաւ այս ուղղութեամբ եւ Պերլին պիտի մասնակցի, առաջին, նոր յայտագրով մը Թէատր տէ Սարբէն, նոր յայտագրով մը ներկայացումներուն։ Պիտի տրնաւորի ներկայացումներուն։ Պիտի տրուին երեք անգամ «Մովսէս եւ Ահարոն» օփերան (Շէօնպերկի հեղինակութիւն) երեք անգամ, Թասկոլնիկօֆ Աֆղենսի մասնակցութեամբ, բեմադրի երեկոներ «Փէանս», «Թոմէօ եւ Ժիւլիէթ», «Վէն — նետիկի սեւամորթը» գործերէն, ինչպէս ժամանակի ներկայացումներ («Վերացա — կան օփերա Թիւ 1», «Սոկրատ», « Թե — լագարի մը օրագրութիւնը»)։ Անկէ զատ ցուցադրութիւն մը «Պերլինեան համայ — նապատկեր» (Փանորամա), որ անցեալ տարի Ցիւրիխի մէջ յաջողութիւն արձա — նագրեց։

Նչենք այստեղ Նիւ Եորքի «գերմանա — կան Շարաթը», որ Փետրուարի ընթաց — քին գերման թատերական արուեստին նը — ւիրուած ցուցադրութեամբ եւ Ֆաուստի ներկայացումներով բացառիկ դեր մը խաղաց նաեւ գերման եւ ամերիկեան բարեկամութեան ամրապնդումին տեսակէ — տով։ Համպուրկի քառասուն հոգինոց դերասանական խումբը Կուստաւ Կրիւնդգէնսի առաջնորդութեամբ եւ Մեֆիսթոյի դերին խաղարկութեամբ յաջողու — թեամբ ներկայացուց ամերիկեան հասա — րակութեան «միւս Գերմանիան»։ Այդ օրերուն կը զուգադիպէր Ուաշինկթընի մէջ գերման եւ ամերիկեան հանդիպում մը երկուստեք բազմաթիւ մտաւորական — ներու եւ քաղաքական դիրք ունեցող մարդոց եւ Ֆոն Պրէնթանոյի առաջին այցելութիւնը Քենըտիի եւ բացումը նոր գնուած «Կէօթէ — Հաուզ»ի գերման «Մըշակոյթի տան» Նիւ Եորքի Ֆիֆթ — Էվըն-Եուի վրայ։ Ի դէպ տեղեկացնենք թէ վեց տարիէ ի վեր, Նիւ Եորքի մէջ, այդ շէնքը միւս բարձրաբերձ շէնքերուն քով կը ներկայացնէ գեղեցիկ տուն մը, որ կը պատկանէր իր յիշատակներուն հրատարակութեամբ ծանօթ ամերիկեան դեսպան Ճերըրտի Պերլինի մէջ Ա. ընդհ. պատերազմի առեն, եւ որ այդ տունին առաջին յարկը միայն նորո — գուած է դեռ ..... Համբերութեամբ շինենք մենք ալ մեր մշակոյթի տունը եւ խորհինք մշակութային քաղաքականու — թեան մասին, անշուշտ համեստ պայ — մաններու մէջ, բայց եւ չմնանք։

Գ. ՑՐՈՒՆՃԵԱՆ

« ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ »Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

Այլապէս գնահատելի են եւ քաջալե — րանքի արժանի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Կառվարենց» խումբին հետաքրքրութիւնն ու ճիգը, աշխատանքն ու կորովը, հայ թատրոնի հանդէպ։

« Վասն կրօնի եւ հայրենեանց » դիւ — ցազնամարտը, այլ խօսքով Վարդանանքը մեծ յաջողութեամբ ներկայացուեցաւ Կիրակի, Փետրուար 26, Ըրմիի Թատերա — սրահին մէջ։

Սրահ փութացած էր թատերասէր եւ երիտասարդութիւնը քաջալերող հոծ բազմութիւն մը։ Հանդիսութեան պատուոյ նախագահութիւնը ստանձնած էր Հայր. պատուիրակը՝ Սանուկեան Եպիսկ.։

Սիրողներու կողմէ ներկայացուած ըլլալու պարագան, ինչպէս նաեւ դերա — սաններու անփորձառութիւնը կը նախա — տեսէ գնահատումի պայմանական մօտե — ցում։ Այս անկիւնէն դիտուած յաջող էր ներկայացումը, թէ՛ խաղարկութիւն, դիմայարդարում եւ բեմայարդարում։

Բոլոր դերասաններն ալ յաջողութեամբ պատկերացուցին անձնաւորութիւններէն իւրաքանչիւրին տիպարը՝ ներքին եւ արտաքին։ Աչքի զարկին Յ. Սթամպուլեան, Օ. Ալթունեան, Ա. Երանոսեան եւ Օր. Է. Նիկողոսեան, առաջինը՝ Յազկերտի, երկրորդը Վասակի, երրորդը՝ Ղեւոնդ Երէցի իսկ օրիորդն ալ Շուշանիկի դերին մէջ։ Կարելի է տպաւորիչ նկատել նաեւ Մոգպետի (Տ. Հանդէտեան) եւ Վարդան Մամիկոնեանի (Մ. Շիշմանեան) տիպարները։

Քիչ մը անտեղի էր Դէնպետի դերը ստանձնած Վ. Շիքարճեանի «լաց ու կոծը» որ խնդուք առաջ բերելէ զատ ոչինչի կը ծառայէր։

Ժ. Գումրույեանց, Ա. Խաչիկեան, Տ. Թորոսեան, Թ. Մարթայեան եւ Օր. Մ. Ալթունեան օժանդակ դերասաններ ըլլալով հանդերձ, փայլ տուին ընդհանուր խաղարկութեան։

Ներկայացումին իր սրտայօժար մասնակցութիւնը բերած էր Կարպիս Ափրիկեան, որուն այս առթիւ յօրինած մեներգներն ու երգերը գնահատուեցան բոլորին կողմէ։

Բեմադրութիւնը զերծ էր աւելորդ պաճուճանքներէ եւ յոգնեցուցիչ մանրամասնութիւններէ, որուն համար պէտք է շնորհաւորել բեմադրիչները՝ Տիկին Ա. Խաչիկեան եւ Գ. Տ. Թորոսեան։

Այս առաջին ձեռնարկը իրաւունք կու տայ ակնկալելու յաջորդական բեմադրութիններ, անշուշտ աւելի յաջող։

Ժ. Մ.

⅄

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Անցեալ շաբաթ երեկոյ, Մէզոն-Ալֆորի քաղաքապետական շքեղ եւ հանգստաւէտ սրահին մէջ, Նախագահութեամբ Գարդեւքէնյ-ի, ի նպաստ հայեցի դաստիարակութեան, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կառվարենց թատերախումբին կողմէ ներկայացուեցաւ « Վարդանանց » փառապանծ հանդէսամարտը։

Հակառակ անձրեւոտ եւ աննպաստ օդին, խուռն բազմութիւն մը ներկայ էր ամէն տարիքէ, մանաւանդ երիտասարդներ։ Իսկ վաթսունէ աւելի դպրոցական աշակերտներ հիացումով կը դիտէին ներկայացումը։

Կրթ. Հոգաբարձութեան եռանդուն եւ գործունեայ անդամներէն Գ. Կ. Գայիշեան, գրութիւնով մը զաղութին գործունէութեան պատմականը ըրաւ ուր ի մէջ այլոց ըսաւ.— «Քսանէ աւելի երկար տարիներ են անցեր այն օրէն, երբ մենք հոս ունէինք ղանազան ազգային կազմակերպութիւններ ու միութիւններ, որոնց կարգին՝ թատերական խումբ մը, արժէքաւոր դերասաններով, ինչպէս եւ երգչախումբեր։ Համաշխարհային Բ. պատերազմէն վերջ տխրութեամբ կը տեսնենք մեր նահանջը ամէն մարզի մէջ։ Մեր նախնիք՝ Հայաստանի եւ իր ժողովուրդին գոյութիւնը անսասան պահելու համար սուրբերու կարգն անցան եւ, հակառակ ֆիզիքական պարտութեան, ազգային եւ հոգեկան յաղթանակը տարին։ Վարդանանց ներկայացումը զոր 1510 տարիներէ ի վեր կը կրկնուի ամէն տարի, ազգն ու եկեղեցին, այսինքն խաչն ու սուրը մինչեւ մեր օրերը հասցուցին եւ յաջողեցան Հայութիւնը օտարացումէ հեռու պահել։

«Հայ մանուկն ու պատանին հայ գիրով եւ հայ լեզուով է որ Հայ կը դառնան, ինչքան ալ ուժեղ ըլլան օտարացման արտաքին պայմանները։ Վկայ Վարդանն ու իր ժամանակի Հայութիւնը։ Անոնք փրկեցին մեզ, մենք ալ պէտք է որ փրկենք մեր ցեղին զաւակները։ Ահա այս է մեր ուխտ ու անյետաձգելի պարտականութիւնը»։ Ցետոյ խօսք առաւ Տէր Հայրը, որ պատմական տուեալներու վրայ յեն — լով «Վարդանանց» փառապանծ պատե — րազմին իմաստն ու նշանակութիւնը բացատրեց, յորդորելով բոլոր ներկաներուն որ իրենց զաւակները Հայ պահեն։

Ապա Թատերախումբը ներկայացուց Վարդանանցը։ Կէս գիշերը անց, հանդիսատեսները խոր տպաւորութեամբ մեկնեցան։

Գ. Տ.

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

—o—

«Միլլիյէթ»ի մէջ Ձեթին Ալթան կը գրէ.—

« Վերջին տասնամեակին, շատեր, ով գիտէ քանի անգամ, խորհած են.— «Լաւագոյն բանը այս երկիրը լքել մեկնիլն է»։ Եւ ով գիտէ քանիներ, իրենց մտերմիկ խօսակցութեան ընթացքին, նոյն ըմբոստացումը փոխած են իրարու ականջի.— « Մեր մեծագոյն դժբախտութիւնն է Թուրքիոյ մէջ ծնած ըլլալ »։

Միջավայր մը, որ քեզ կը տրամադրէ բարոյապէս անապատի մը մէջ ապրելու։ Ոչ ուզած կեանքդ կրնաս ապրիլ, ոչ ուզած բանդ կրնաս գտնել, ոչ ուզածդ կրնաս ըսել։ Եւ կը խորհիս թէ մէկ անգամուան համար եկած ես աշխարհ։ Եւ կը տեսնես թէ օրերը պարապի կ'անցնին կ'երթան։

— « Ինչ չար բախտով ծնանք այս երկրին մէջ, լաւագոյնը ուրիշ տեղ երթալ է» չէ՞ք ըսեր։

Ամերիկայի մէջ կը գտնուին հինգ հազար Թուրք բժիշկներ, որոնք իրենց մտքէն չեն անցըներ Թուրքիա վերադառնալ։ Կրնա՞նք բարկանալ անոնց։ Կրնա՞նք ըսել «ինչո՞ւ չէք վերադառնար»։ Ի՞նչ ապագայ կը խոստանանք իրենց։ Մենք հոս սխրանքութիւնը անգամ շատ կը տեսնենք մեր զաւակներուն, որոնք համբաւոր համալսարաններու մէջ փրոֆէսէօրութեան բարձրացած են։Երբ հայրենասիրութեան ապացոյցը տառապանք է, հայրենասիրութիւնը առանց ապացոյցի կը մնայ։

11Ները (համալսարանէն վտարուած փրոֆէսէօրները), որոնց ականջներէն բռնելով վար առինք իրենց ամպիոններէն, եթէ այս ապերախտութեան միխիթարութիւնը օտար երկիրներու մէջ գտնեն, իրե՞նք յանցաւոր պիտի ըլլան որ մեզ լքած են։

Թէ պիտի վռնտես, թէ մ'երթար պիտի ըսես։ Թէ պիտի չընդունիս, թէ եկուր պիտի ըսես։ Այնչափ ճիլվէի ոչ ոք կը հանդուրժէ՝ Նամըք Քեմալի, Մեհմէտ Աքիֆի քերթուածներուն հիման վրայ։

Հիմակ ալ գործաւորները խումբ խումբ արեւմտեան Գերմանիա կ'երթան։ Մենք, որ մեր պիտանէն Ամերիկայի շնորհիւ միայն կրնանք հաւասարակշռել, գործաւոր կ'արտածենք դէպի Գերմանիա, որ տարադրամի օժանդակութիւն կ'ընէ Ամերիկայի։

Աշխարհի ամէնէն հարուստ պետութեան՝ Գերմանիոյ համար աշխատող մարդ պէտք է, եւ աշխարհի ամէնէն աղքատ երկրին՝ Թուրքիոյ համար գործաւոր պէտք չէ։

Գործաւորը ի՞նչ ընէ։

Հոն՝ պատկերասփիւռին դիմաց պիտի պառկի, հոս ձիթապտուղով — հացով պիտի սնանի, եւ անունը պատմութեա՞ն պիտի անցնի իբր հերոս։

Թուրքիոյ մէջ արտագաղթի լուռ փափաք մը քչիկ քչիկ ծայր կուտայ։ Ինչքան մարդիկը իր սրտին մէջ կ'ապրեցնէ առիթ մը գտնելով խոյս տալու եւ ուրիշ տեղ հաստատուելու յոյսը։

Վերջապէս Ի. դարու երկրորդ կիսուն երկիրը վերածեցինք վայրի մը, ուր ապրիլը հետզհետէ կը դժուարանայ։ Այս կողոպուտին, շահու այս անհամեմատ տարբերութիւններուն, այս սուտ ճառերուն, այս անդործութեան, այս անապահովութեան մարդ կը դիմանա՞յ։

Արեւմուտքի մէջ կեանքը գեղեցիկ է, մարդը արժէք ունի։ Ո՞վ չուզեր ապրիլ հոն։

Միայն իմացանք թէ Գերմանիոյ մէջ կարգ մը գործարաններ իրենց դռներուն վրայ «Թուրք գործաւոր չընդունուիր» կը գրեն եղեր։ Իսկ կարգ մը միջնորդներ ալ ամէն տեսակ մարդ կը ղրկեն եղեր Գերմանիա։ Բարեբախտաբար կառավարութիւնը կանխած է արեւելեան խարդախութիւնը այս մարզին մէջ։

Այս արտագաղթը առնով ուրիշ ճիւղերու մէջ ալ պիտի սկսի։ Ասոր դէմ առնուելիքմիջոցը ոչ թէ սահմանները փակել է, այլ ստեղծել քաղաքակիրթ երկիր մը՝ որ ոչ ոքի մէջ փափաք արթնցնէ արտասահման գաղթելու։

Մաղթենք որ ստեղծենք այդ երկիրը, դեռ բոլորս տեղ մը չցրուած»։

Բարեխիրական ընկերակցութեան մը նախագահուհին բանտ կ'այցելէ եւ նորեկ բանտարկեալի մը կը հարցնէ.

— Ձեզ ինչո՞ւ բանտարկեցին։

— Երիտասարդական անփորձութեան պատճառով, կը պատասխանէ մարդը։

— Երիտասարդական անփորձութեա՞ն, կը հարցնէ տիկինը զարմացած։ Բայց, դուք յիսունէն վեր, չափահաս մարդ կ'երեւիք։

— Այո՛։ Բայց, փաստաբանս հազիւ 25 տարեկան էր, կը գոչէ բանտարկեալը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (155)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

—o—

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ինչպէս, նշանակուած հանդէսից երկու օր առաջ, Թագաւորն եկաւ Փառանձեմ Թագուհու հետ, մի մեծ շքախումբով, որի մէջ էին Բագրատունի Սմբատը, Ռշտունեաց Մեհենդակ իշխանը եւ ուրիշներ։ Բոլորը նժոյգների վրայ էին, անգամ Թագուհին։ Դրանց հետ էր եւ դրանից զունդը՝ իր երիտասարդ պետ Վահան Ամատունու վկայութեամբ։

Վարազ իշխանը, նախապէս իմանալով Թագաւորի գալը, երկար տարածութիւն գնաց ընդառաջ, մտածելով, որ Թագաւորը իջեւանելու աւելի յարմար տեղ չունի, հետեւաբար պէտք է հրաւիրի իր տունը, խորհում էր, որ դա, արդարեւ, եւ ծանր հոգս, բայց մեծ պատիւ կը լինէր իր համար։

Եւ նա իր հրաւէրը յայտնեց միայն քաղաքին մօտենալիս։ Բայց Թագաւորը շնորհակալութեան, ասելով, թէ որոշել են ապրել վրանների տակ, «քանզի ամառ է»... Կառավարիչ իշխանը կորուսած ձեւացաւ, բայց ներքուստ ուրախ եղաւ, որ ինքը եւ ընտանիքը ազատում են մեծ հոգսից։ Սակայն դա բնաւ չէր թեթեւացնում ի հարկէ ընդունելութեան հոգսն ու պատասխանատուութիւնը։

Թագաւորի հետ եկել էին մեծաթիւ ըսպասաւորներ, բերելով իրենց հետ մետաքսեայ վրաններ, ամանեղէն եւ ամէն տեսակի յարմարանք. եկել էին նաեւ խոհարարներ, որ առաջին իսկ ժամին, երբ վրանները բացւում էին քաղաքից հեռու՝ մարգագետնի վրայ, կրակ արին եւ մեծ փայլուն կաթսաները կրակին դնելով, սկսեցին կերակուրներ պատրաստել, իսկ Թագաւորն ու Թագուհին, նաեւ շքախմբի անդամները իջան վրաններում հանգիստ առնելու, որպէսզի միւս օրը շրջեն քաղաքը եւ դիտեն շինարարութիւնը։

Այդպէս էլ եղաւ, եւ երկու օր իշխան Վարազը հանգիստ չունէր. մերթ, Նժոյգը նստած, համեմատաբար ու սպասարատակամ ուղեկցում էր Թագաւորին, մերթ, նժոյգից իջած, ոտքի վրայ մնում էր նրա վրանի առաջ, սպասելով նրա խօսքին, հարցումին կամ կարգադրութեան։

Վերջապէս, եկաւ օծման օրը։ Գնունու կարգադրութեամբ՝ այն փողոցները որով պիտի անցնէր Թագաւորը Թագուհու եւ շքախմբի հետ, մաքրուած էին. իսկ եկեղեցու բակում գործերի ճանապարհ էր շինուած մինչեւ աղօթատան դուռը, եւ աւելի ներսը։

Եղանակը պայծառ էր. արեւը ջերմ լոյսերով ողողել էր քաղաքը, բնակիչները խմբերով շրջապատում էին հանդէսը։

Եկեղեցու բակը լցուած էր, երբ Թորգոմն իր մօր եւ Մինայի հետ հասաւ այնտեղ։ Տիսակատար եպիսկոպոսը, հետը բերած վարդապետներով, դրանց հետ եւ տեղի քահանաները, շքեղ զգեստաւորուած խունկ էին ծխում եւ աղօթում բարձր երգեցիկ ձայներով, խաչակնքելով բոլոր կողմերի պատերը, բեմը, յատակը, Թագաւորին Թագուհու հետ, պալատականներին եւ ամբողջ ժողովրդին, որ լցրել էին ներս եւ բռնել անգամ մուտքերը, բակը ամբողջ։

— Ճանապարհ, թողէք ներս... հանապարհ...

— Ջկայ ճանապարհ, չկայ տեղ...

Ու մարդիկ խմբւում էին մուտքի առաջ, խմբւում դուրսթում... Ամէնքն ուզում էին տեսնել օծման կարգը եւ մանաւանդ Թագաւորին ու Թագուհուն։

Երբ ներսի օծումը վերջացաւ՝ եպիսկոպոսն իր վարդապետներով, բուրվառներով ու երգերով դուրս եկան գաւիթը եւ այնտեղ, դառնալով եկեղեցու շուրջը, օծեցին նրա դրսի պատերը՝ դարձեալ խաչակնքելով եւ օրհնած ջուր սրսկելով։ Այս վերջին գործողութիւնը կատարում էին երկու վարդապետ եւ քահանաներից մէկը. կաւէ ամաններից (որ բռնել էին ձախ ձեռքով) ջուրը վերցնում էին աջով եւ նետում պատերի վրայ, ու ամէն անգամ, ջուրը վերցնելուց առաջ, խաչակնքում էին ջերմեռանդ։

Տիսակատարութեանը մասնակցում էր եւ Դաւիթ դպիրը, ինչ որ բան տանելով եպիսկոպոսի եւ վարդապետների հետեւից։ Թորգոմը նրան նայելիս նկատում էր նրա ջերմեռանդ հայեացքը եւ այծի մօրուքը, որ դողում էր. չարունակ, թըւում էր՝ դպիրը աղօթում է անխօս։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՐԻՄԸՆ – ՏԸ ԿՈԼ 75 վայրկեան գըլուխ գլխի խօսակցեցան առջի օր: Քեն-տրի շրջունիս դեսպանը մասնաւոր նամակ մը յանձնած է տը Կոլի, որուն պարու-նակութիւնը ծանօթ չէ:

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԺԵՐԼԻԷ, Գաղղիոյ պահեցէցը, Տրէօյի արքայական մատուռին մէջ, մկրտեց իշխան Ֆրանսուա տ'Օր-լէանը Քոնթ տը Փարիի թոռը եւ Ֆրանսայի գահաժառանգը իր հօրմէն ետք: Արարողութենէն ետք, Ֆրանսական թագաւորական աւանդութեան համաձայն նորածինը մկրտուեցաւ նախ պնեղ մը սխտորով եւ կաթիլ մը Ժիւրանսոնով (գինի):

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ Քէօլնի մէջ անդրադարձաւ խորհրդային վերջին յուշագրին եւ այս առթիւ յայտարարեց թէ անընդունելի է: Ծանօթ է որ Խ. Միութիւնը կ'ուզէ օրէնսդրական գետնի վրայ «նուիրագործել» գերմանական ներկայ սահմանները, այլ խօսքով երկու Գերմանիաներու գոյութիւնը: «Ինչ կը վերաբերի Պերլինի, աւելցուց վարչապետը, յուշագրին ոճը շատ անհաճոյ է»:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ արժեւորեց մարքը հինգ առ հարիւր համեմատութեամբ, տոլարի նկատմամբ: Այս կը նշանակէ որ այսուհետեւ մարքը պիտի արժէ 123,27 հին ֆրանք փոխանակ՝ 117,50ի: Այս գործողութիւնը որուն գլխաւոր նպատակն է տոլարը «պաշտպանել» դժգոհ ձգած է միայն... Ամերիկացիները որոնք արժեւորման սակը քիչ կը գտնեն:

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Տիկին Արթինեանի խանութը ծախուած ըլլալով, Յառաջ այսուհետեւ կը ծախուի.—

44, Rue Julien Lacroix

ՑԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ՄԻՀՐԱՆ ՀԵՐԱՐՏԵԱՆԻ

Մահուան քառասունքին առթիւ, 11 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Մշակոյթի տան Թէհլիրեան սրահին մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), մէթրօ Քատէ:

Կազմակերպուած Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ:

Նախագահ՝ ՍԱՐԳԻՍ ԽՕԹՆԵՂՊԱՅՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՅԱԿՈԲ ՀԻՍԱՑԵԱՆ եւ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Տիկին Լուսին Էմրիեան (երգ), Պ. Լեւոն Մոմճեան (երգ), Պ. Երուանդ Գրիգորեան (արտասանութիւն):

Տիկին Պարգեւուհի Պետրոսեան (արտասանութիւն):

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ալֆորվիլի եւ շրջակայքի Հայութեան նուիրատուներու ցանկը

Բ.

Ոսկեան Գալայճեան, Յովհաննէս Եաղուպեան, Պօղոս Փափազեան, Անդրանիկ Գալուստեան, Հրանդ Յովնանեան, Յովհաննէս Աղվանեան, Արշաւիր Ճունկուրտահեան, Գրիգոր Գէորգեան, Սիմոն Գաբուճեան, Մկրտիչ Աւետիքեան, Սուճաքեան– Տուտաքեան, Պօղոս Դաւիթեան, Եփրեմ Տօնիկեան, Յ. եւ Փանոս Ասլանեան, Աստուր Գույումճեան, Կարապետ Տօլմաճեան, Հրանդ Յակոբեան, Յակոբ Պապուրեան, Ռուբէն Յովնանեան, Խաչիկ Փափազեան, Խաչիկ Ճիպիլեան, Վահէ Յակոբեան, Արամ Փելիճեան, Թաֆչանճեան ընտանիք, Ռուբէն Պալեան, Յարութիւն Քիւփէլեան, Խաչիկ Ոսկանեան, Սեդրակ Աստուրեան, Տիկ. Ալիս Ճունկուրտահեան քսանական Ն. Ֆ.:

(Շար.)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1.— ՍՊԻՏԱԿ ԱՌԱԻՕՏ

Արձակ բանաստեղծութիւն եւ հեքեաթ

2.— ԼՈՒՍԱՄԱՏԵԱՆ

Հեքեաթ եւ բանաստեղծութիւն օտար պարտէզներէ

3.— ՃԱՆԿԵՐՍ ԲԱՑԱԾ

Գրչամարտ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանին հերթական դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ:

Դասախօս՝ ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ:

Նիւթը՝ «Հայ մշակոյթի հին ու նոր ճարտարապետները եւ մենք»:

Մուտքը ազատ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի երիտասարդուհիներու «Զաւօ Շանթ» խումբին դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ, ժամը 20ին, Կապ. Խաչի գրասենեակին մէջ (17 Րիւ Պլէօ): Դասախօս՝ ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ – ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղք. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի 23 ՄԱՐՏ ժամը 20·30ին, 32 Րիւ տը Թրէվիզ:

Կանոնագրի թիւ հինգ յօդուածին համաձայն վարչութեան մէկ երրորդը (հինգ անդամ) նորոգելի ըլլալով, ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածութիւնները պարտին Աղքատախնամին գրասենեակը հասնիլ ամէնէն ուշը Մարտ 9ին:

Առ այդ, փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն:

Թեկնածու կրնան ըլլալ միայն այն անդամները որոնք իրենց անդամավճարները կանոնաւորապէս վճարած են երեք տարիէ ի վեր:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Լիոնի Նորընտիր կրթական մարմնոյ կողմէ:

Պիտի խօսի Տէսինի հոգեւոր հովիւ

ՏԷՐ ՎԱՐԱԳ ՔՀՆՅ. ԱԻԱԳԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ ծագումն ու զարգացումը»:

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Լիոնի եկեղեցւոյ մեծ սրահին մէջ:

Կը հրաւիրուի Լիոնահայ հասարակութիւնը ներկայ ըլլալու այս շահեկան դասախօսութեան:

Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Բացառիկ ձեռնարկը, Մայիս 7ին:

×

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԸ (ՋՈՄ), այս տարի, կը տօնէ Ապրիլ Տասնըմէկի համազգային սգահանդէսը Ապրիլ 23ին, Կիրակի երեկոյ, Փըթի Ժուռնալի սրահին մէջ:

Մայրերու Օրը կը տօնէ Յունիս 11ին, Կիրակի:

×

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Օրբ» Փարիզի 10 թաղամասի քաղաքապետարանի սրահը:

×

ՍԷՆ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Համախարբ. Հայր. Միութեան մասնաճիւղի մեծ պարահանդէսը Մարտ 25ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Ալհամպրայի մէջ, մեծ նուագախումբ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԴԵՐԱՍԱՆ ԹՐԱԳՕՇԻ ՆՈՐ ՍԱԼԵՐԸ (Միքրօսիյօն)

Թիւ 1 եւ թիւ 2 քսլորովին նոր երգեր

9 երգերով եւ 4 նուագով (կէս ժամ տեւողութեամբ իւրաքանչիւրը):

Բոլոր երգերը ապագրուած կը գտնէք պահարանին մէջ:

Փարիզի մէջ կարելի է գտնել միայն Հ. Բալուեանի մօտ, 43 Րիւ Րիշէ, (Փարիզ 9):

Մասնչելի գիներով 10 Ն. Ֆ. միայն տոներու առթիւ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ շրջանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

Մարտ 26, Կիրակի, կէսօրէ վերջ՝ ժամը 3ին,

Salle de la Chimie

28 bis, Rue Saint-Dominique

Métro Invalides

Պիտի ներկայացուի

ՄԱՅՐԸ

(Եւգինէ Պօղոսեանէ)

եւ

Ֆրանսերէն կատակերգութիւն մը, Լապիշէն

ԵՐԳ, ՊԱՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

6. 5, եւ 4 Ն. Ֆ.

ՄԵԾ ՊԱՀՔԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի Միջինքին առթիւ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան արարողութիւն, մասնաւոր մասնակցութեամբ Տէսինի Կրօնական Ընկերակցութեան վարչական անդամներուն, այս Երեքշաբթի ժամը 19ին:

Այս Շաբաթ ժամը 17ին մասնաւոր ժամերգութիւն Քառասուն Մանկանց տօնին առթիւ, ուր պիտի վառուին 40 կանթեղներ եւ հանդստաքար մասնաւոր նուիրատուութեամբ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը աշխատող գործաւորուհիներ Թայէօրի և վերարկուի համար: Լաւ վճարում: Ներկայանալ նմոյշով:

Դիմել՝

ROSE COUTURE

284, Rue de Vaugirard, Paris (15e)

Métro : Vaugirard

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հագուստի համար մեքանիսիէն մը նոր մոտէլներ կարելու համար: Կէս օրուան աշխատանք: Լաւ վճարում: Դիմել՝

DARONIAN

115, Rue d'Aboukir PARIS 2e

CEN. 20-86

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պ. Պետրոս Պալթայեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Գէորգ Պալթայեան (բնիկ Մարմաճիկցի), դեղագործ (եղած է Պոլիս եւ Եգիպտոս): Եգիպտոսէն Ֆրանսա անցած է, տեղեկացնել՝ Պետրոս Պալթայեանի,

189, BD. DE LA MADELEINE, NICE

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՆՆԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «...ծիւ» Էնթակոմիտէին ընդհ. ժողովի հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի, ժամը 20·30ին, ծանօթ հաւաքավայրին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի յաջորդ հաւաքոյթը այս Երեքշաբթի ժամը 21ին, Քաւէի վերնայարկը:

Պիտի ունկնդրուի Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի, անցեալ տարի Լիւթէսիայի սրահին մէջ խօսած ճառը (ձայնագրուած): Մուտքը ազատ է:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 14·30ին Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ

47, RUE DES ECOLES

Ի նպաստ Սէնթ – Իլէր տիւ – Թուէ ուսանողներու բուժարանին:

Բարձր հովանաւորութեամբ՝

ԺԱՆ ՍԱՐԱՅԻ

Փարիզի Համալսարանի վերատեսուչ

Կը նախագահէ՝

ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ՍԱՐԱՅ

Կը մասնակցին՝

Լուլթիս Տէ Լուծ (Սպանիա), Անանդ Տէվի (Հնդկաստան), Էլվուտ Փեթերս (Միացեալ Նահանգներ), Էթսուքօ Թօքանօ (Ճափոն), ուսանողական ժողովրդական խումբեր եւ գեղարուեստական կազմակերպութիւններ կը ներկայացնեն իրենց երկիրները.—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պրազիլ, Կովկաս, Սպանիա, Միացեալ Նահանգներ, Հունգարիա, Հնդկաստան, Իսրայէլ, Ճափոն, Լիթուանիա, Մատակասքար, Մեքսիկա, Լեհաստան, Վիէթնամ:

Հայկական բաժինը կը ներկայացնեն

ՍՕՍԻ ԽՈՒՄԲԸ

եւ

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

ՏՈՄՍԵՐԸ.— 5, 4, 3, 2 Ն. Ֆ.

Դիմել Սորպոնի դռնապաններուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի

Պարահանդէսը Զատկի առթիւ, Կիրակի երեկոյեան (Ապրիլ 2) ժամը 9էն մինչեւ լոյս:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՄԱՐՏ

MERCREDI 8 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9047 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4848

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՇՈՒՐՋ

Գերմանական հարցը, որ տարիներով պատերազմի ընթացքէն պաղ պատերազմի, կը շարունակէ առաջնակարգ տեղ մը գրաւել միջազգային քաղաքականութեան մէջ։

Երկրորդ աշխարհամարտը երկու մասի բաժնեց Գերմանիան, կրճատելով անոր արեւելեան սահմանները՝ ի նպաստ Լեհաստանի։ Իր կարգին այս վերջինի արեւելեան հողամասերը կցուեցան Խորհրդային Միութեան։ Ինչպէս որ ի վերջոյ շահողն եղաւ Մոսկուան։

Արեւմտեան դաշնակցային Գերմանիան մէկուկէս տասնեակ տարիներու ընթացքին գերմարդկային ճիգեր ըրաւ՝ ահաւոր պատերազմի մը բացած վէրքերը դարմանելու համար։

Այսօր գրեթէ հետք չէ մնացած օդային ռմբակոծումներու առաջ բերած զարհուրելի աւերներէն, մասնաւորաբար մեծ քաղաքներու մէջ։

Դաշնակից բանակներ գրաւած ըլլալով երկիրը, գերման կառավարութիւնը իր սահմաններու պաշտպանութեան համար պարտաւոր չէր մեծ բանակներ պահելու։

Պատերազմական նախարարութեան նախագոյցը կրճատուած էր ի նպաստ տնտեսական – վերաշինական պաշտօնատանց։

Քանդուած տուներու եւ առեւտրական շէնքերու տեղ ներկայիս արդիական շինութիւններ կը զարդարեն գերմանական քաղաքները։

Ճարտարարուեստն ու առեւտուրը աննախընթաց բարգաւաճ վիճակ կը ներկայացնեն այսօր, շնորհիւ խաղաղ ու յամառ աշխատանքի։

Ամերիկեան հիմնարկութիւնները միլիոնաւոր տոլարներ կը ծախսեն Գերմանիոյ մէջ։

Գերմանական ապրանքները գրաւած են արեւելքի եւ արեւմուտքի գլխաւոր երկիրներու շուկաները, ինչպէս 1914ի պատերազմէն առաջ։

Ատենաուըրի կառավարութիւնը հիթլերեան քաղաքականութեան զոհ հրեաներուն համար հսկայ գումարներ յատկացուց Իսրայէլի պետութեան, առանց ցնցելու պետական գանձը։

Գերմանական մարքը դարձաւ աշխարհի ամէնէն հաստատուն եւ վստահելի դրամը։

Գերման կառավարութիւնը իր պարտքերը վճարելէ զատ, փոխատուութիւն կ'առաջարկէ մեծ պետութեանց։ Ու նաեւ կ'ուզէ օժանդակել թերաճ երկիրներու։

Գերմանական դրամը հաւասարակշռող դեր կը կատարէ միջազգային սակարաններու մէջ։

Քանի մը օր առաջ իր արժէքը հինգ տոկոսով բարձրացուած էր։ Ամերիկեան տոլարը, որ կ'արժէր 4.20 մարք, այսուհետեւ պիտի արժէ միայն չորս մարք։ Այսինքն մէկ մարքը, որ ֆրանսական հին դրամով կ'արժէր 117,50 Ֆր. (պաշտօնական սակ), երկուշաբթի օրուընէ ի վեր կ'արժէ 123,37 հին ֆրանք։

Գերմանական ապրանքները աւելի սուղ պիտի արժեն արտասահմանի հրապարակներուն վրայ, սակայն Գերմանիա աւելի աժան ապրանք պիտի գնէ օտար երկիրներէ։

Տնտեսապէս ամուր, հիմերու վրայ կանգնած է այժմ դաշնակցային Գերմանիան։

Սակայն կը մնայ սակայն քաղաքական հարցը։

Գերմանիոյ յատուկ խնդիրը չէ լուծուած։ Գերմանիոյ երկու մասերը չեն միացած։

Արեւելեան Գերմանիոյ ցաւը այն չէ միայն, որ բոլշեւիկեան վարչաձեւի են – թարկուած է, այլ մանաւանդ այն՝ որ իր արեւելեան սահմանները Օտեր – Նայս գիծէն անդին չեն անցնիր։

Փետրուար 17ին Խրուշչեւ նոր պաշտօնագիր յուշագիր մը ներկայացուց Ատենաուըրի, շեշտելով որ « համաշխարհային վերջին պատերազմէն ետք հաստատուած սահմանները վերջնական են»։

Ոչ մէկ հայրենասէր Գերմանացի կրնայ երբեւ վերջնական ընդունիլ այդ սահմանները։ «Կենսական տարածութեան» կարօտ ազգ մը կարելի չէ խեղդել նեղ սահմաններու մէջ։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՃՇԴՈՒՄ — Կիրակի օրուան խմբագրականին մէջ վեցերորդ հատուածի 5րդ տողէն սկսեալ կարդալ այսպէս.

... Մսի արտադրութեան ծաւալը 1960ին պէտք է հասցուէր 54,3 հազար թոնի (կենդանի քաշով), «մինչդեռ փաստօրէն այն կազմեց մոտաւորապէս 45 հազար տոննա»։ Կաթինը՝ փոխանակ 217 հազար թոնի, եղած է 183 հազար թոն։ Բուրդինը՝ 3860ի տեղ հասած է 2840 թոնի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ հասարակապետութեան վարչապետներու ժողովը, որ տեղի կ'ունենայ Լոնտոնի մէջ, բաւական մեծ դժուարութեանց կը բախի։ Հարաւային Ափրիկէի վարչապետը, Տոքթ. Վերվօէրտ, որ հակասեւամորթ պայքարին դրօշակակիրն է իր երկրին մէջ, կը պահանջէ որ իր երկիրը հասարակապետութեան մաս կազմէ որպէս հանրապետութիւն։ Օրէնսդիրական տեսակէտէն յարուցուած այս դժուարութենէն զատ, Վերվօէրտի ցեղապաշտական քաղաքականութիւնը կը բախի ոչ միայն Ղանայի եւ Նիժերիոյ ներկայացուցիչներուն թշնամութեան, այլ նաեւ բուռն ցոյցերու տեղի կուտայ Լոնտոնի մէջ։

ԹԱՆԱՆԱՐԻՎԻ (Մատակասքար) մէջ սկսաւ Քոնկոյի վարիչներուն «վերին ժողովը»։ Ներկայ են Քաթանկայի վարչապետը, Չոմպէ, Քոնկոյի հանրապետութեան նախագահը՝ Ժոզէֆ Քազավուպու եւ վարչապետը՝ Իլէօ, Քազայի վարչապետը՝ Քալոնճի, արեւելեան նահանգի վարչապետը (լումումպայական)՝ Կիզենկա, Քազավուպուի բարեկամը՝ Գոլիքանկօ, ինչպէս նաեւ Քոնկոյի այլ անձնաւորութիւններ՝ թիւով 20։ Մինչ Թանանարիվի խորհրդաժողովին մասնակիցներուն նպատակն է համագործակցութեան եւ հասկացողութեան եզր մը գտնել, լուծելու համար Քոնկոյի թնճուկը, անդին Քոնկոյի եւ յատկապէս Մաթատիի մէջ կացութիւնը լարուած է եւ առաջին անգամն ըլլալով բուռն կռիւներ տեղի ունեցան Քոնկոյի զինուորներու եւ «կապոյտ սաղաւարտներու» միջեւ, որոնք վերջացան առաջիններուն յաղթանակով։ Քոնկոցիները թիւով գերազանց եւ աւելի լաւ զինուած, պաշարեցին Սուտանցիներէ պաշտպանուած կայան մը եւ ստիպեցին որ այս վերջինները հեռանան։ Մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան։ Պաքենկոյի եւ Գանանայի մէջ եւս բախումներ տեղի ունեցան, միջտ Քոնկոցիներու եւ ՄԱԿեան ուժերու միջեւ։

ԹՈՒՆՈՒԶԻ տեղեկատուութեան նախարարը, Մասմուտի, որ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ տեսակցութիւն մը ունեցաւ, յայտարարած է, թէ միշտ ի զօրու է Ռամպուլէի մէջ տը Կոլի եւ Պուրկիպայի հանդիպումէն ետք հրապարակուած պաշտօնական զեկոյցը։ Մասմուտի աւելցուցած է, թէ ամէն ջանք ի գործ պիտի դնեն, որպէսզի Ալժերիոյ մէջ խաղաղութիւնը վերահաստատուի շուտով։

ՊՈՒՐԿԻՊԱ, որ կը շարունակէ հանգստանալ Զուիցերիոյ մէջ, պտոյտի մը ընթացքին զինքը ծափահարող Ֆրանսայի զբօսաշրջիկներու յայտարարած է՝ «Շատ կարեւոր դէպքեր տեղի պիտի ունենան այս շաբթուան ընթացքին, հակառակ պարագային, գրաւը կորսնցուցած կ'ըլլամ»։

ՄԱՐՇԱԼ ԹԻԹՕ եւ կինը, որոնք այժմ Թոկօ կը գտնուին պաշտօնական այցելութեամբ, անշատ գործունէութեան լծուած են. մինչ կինը ափրիկեան պարեր կը պարէ տեղացի կիներու հետ, մարաջախտ խօսակցութիւններ կ'ունենայ Թոկոյի վարչապետին հետ՝ անկախութեան նոր տիրացած այս երկրին տրուելիք եւգոսլաւ օգնութեան մը մասին։

ՔԵՆԸՏԻԻ շրջուն դեսպանը՝ Հարիման երկու ժամ տեւող տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ատենաուըրի հետ եւ այս առթիւ Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետին յանձնեց՝ Քենըտիի անձնական մէկ գիրը։ Խօսակցութեանց նիւթ եղած են ի մէջ այլոց Արեւելք – Արեւմուտք յարաբերութիւնները եւ թերաճ երկիրներու օժանդակութիւնը։

ԳԵԼԺԻՈՅ թագաւորը եւ թագուհին Ֆրանսայի պաշտօնական հիւրերը պիտի ըլլան, Մայիս 24էն 27։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ բացուեցաւ ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին 15րդ նստաշրջանը։ Օրակարգի 31 հարցեր արձանագրուած են եւ հաւանաբար վեցէն աւելի շաբաթ տեւեն։ Այսուհանդերձ, Խ. Միութիւնը պաշտօնապէս հրաժարեցաւ բանավէճեր յարուցանող խնդիրներ առեղծելէ, ինչպէս օրինակ, «Իւ-2»ի հարցը։ Այս առթիւ Կրոմիքօ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Սթիվընսընի հետ եւ համաձայն գտնուեցաւ որ Խորհ. Միութիւնը չյիշեցնէ Իւ-2ի եւ Ետպէի միջադէպերը աւարկելով որ Ամերիկա իր կարգին Հունգարիոյ եւ Թիպէթի մասին չխօսի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ելմտական նախարարը՝ Պոմկարթնէր հաստատեց թէ Մարքի եւ Ֆլորէնի արժեւորումէն ետք, ֆրանքը ոչ մէկ փոփոխութիւն պիտի կրէ։ Նախարարը յայտարարեց թէ մարքի արժեւորումը շատ նպաստաւոր է Ֆրանսայի համար եւ լաւ ընդունելութիւն գտած է։

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱՎԱՐ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՄԱԼՔԵՐԸ

Բ.— ՔԱԶԱՆՈՎԱՅԻ ԽՆԴԻՐԸ

Լօրան Քազանովա մտաւորականներու եւ Խաղաղութեան Շարժումին հակակշռին պատասխանատու էր, Ֆրանս. թէ միջազգային գետնի վրայ երբեւ այդ, գործունէութեան ազատութեան բաւական լայն դաշտ մը ունէր, որովհետեւ « պէտք չէ թոյլ տալ որ համաշխարհային համայնավարութեան ղեկավար դերը շատ ցայտուն ձեւով երեւայ, Խաղաղութեան Շարժումէն ներս»։

Համոզուած աթալինական, Քազանովա կապ հաստատեց Խաղաղութեան Շարժումին իտալացի պատուիրակին՝ ծերակուտական Վելիօ Սփանոյի հետ, որ ինք ալ դէմ է ժողովրդավար դարձնելու մեթոտներուն։ Երկու բարեկամները զօրավիգ կը կանգնին հակախրուշչեւեան չինական գաղափարական տեսակէտներուն, որոնք Խաղաղութեան Շարժումը աւելի խիստ գործունէութեան մը կ'առաջնորդեն։

Բայց Թոլիաթթի, այլեւս չի վստահիր Սփանոյի վրայ՝ որ աւելի կը կռթնի Նեննիի կուսակցութեան վրայ, եւ ի վերջոյ Սփանօ կը մեկուսացուի։

« Քազանովա զգալով թէ ինչ վտանգներ կրնային սպառնալ իրեն Սփանոյի խնդրին արձագանգներով, մտածեց թէ ինչպէս կրնայ ինքզինքը պաշտպանել այս նախկին վտանգաւոր բարեկամութենէն։ Անձնապէս գործադրած ըլլալով սթալինեան հաւատաքննութեան բոլոր երեւոյթները, գիտէր թէ ինչպէս պիտի կրնար մէջէն ելլել։

« Ուրեմն խորհրդային կողմէ պաշտպանութիւն փնտռեց։ Խորհ. Միութեան դեսպանը երբեք չէ բողոքած երբ իրեն համար «ամէնէն կոյտան խորհրդայինը» ըսուած է։

« Քազանովա իւրացուց այն բոլոր գիրքերը եւ յօդերը զորս այս դեսպանը ունէր տը Կոլի անձին հանդէպ։ Վինոկրատով այն կարծիքն ունէր թէ տը Կոլ կրնայ հեռանալ ամերիկացի զինակիցներէն, գլուխ բանել իսլամ ազգայնականներուն եւ բանակին եւ խաղաղութիւն հաստատել Ալժերիոյ մէջ։

« Արագութեան մրցումին մէջ զոր կը տանէր զինքը ամբաստանողներուն հետ, Քազանովա կարեւոր կէտ մը նշանակեց։ Գերագոյն Խորհուրդի (Խորհ. Միութեան) հիմնած դատական մարմնի երբեւ փոխ – նախագահ՝ Լուի Արակոն Քազանովայի տուաւ խաղաղութեան Լենինի մրցանակը (նախապէս սթալինեան), շնորհիւ Իլիա Էհրընպուրկի որ գործակից մը եղած էր Խաղաղութեան Համաշխարհային խորհուրդին մէջ։ Սթալինեան խմբակին մտաւորականները, Վիժիէ, Քանափա, Սթիլ նման տեսակէտներ յայտնեցին «կոյեան երեւոյթին» շուրջ, հաստատելով թէ տը Կոլ աւելի մօտ էր եղբայրական այն կազմակերպութեանց որոնք «խաղաղօրէն» կ'ուզեն օգտագործել Սահարայի ընդերքը քան այն կազմակերպութեանց որոնք շահագործել կ'ուզեն ալժերական ներքնահողը։ Թորէզ բոլորովին տարբեր ձեւով ներկայացուց այս վիճելի կարծիքը, պնդելով թէ Քազանովա եւ կարգ մը ուրիշներ կ'ըսէին թէ տը Կոլ բոլոր մենաշնորհներէն վեր է։

« Քազանովա հոտ առած էր թէ գլխուն ինչեր կը պատրաստուին եւ ամէն բան ըրաւ որպէսզի լենինեան մրցանակի պաշտօնական յանձնումը կատարուի Կեդր. Կոմիտէի քննադատական նիստէն առաջ։ 1960 Դեկտեմբեր 13ին, Վինոկրատովի ներկայութեան, երեսփոխան – ակադեմիկոսը՝ Տիմիթրի Սքոպելցին գովքը կը հիւսէր Քազանովայի, յանձնելով «բարձր վարձատրութիւնը»։ Թորէզ ներողութիւն խնդրած էր որ «չէր կրնար ներկայ գտնուիլ»։

Այդ օրը Քազանովա դատապարտուած էր։

Թորէզի համար բուն վտանգը Սերվէնն էր, բայց ինչպէս գայն առանձին հեռացնել։ «Լաւագոյն թիրախը Քազանովան էր։ Ամէն պարագայի մէջ Քազանովայի դատապարտումը լաւ ընդունելութիւն պիտի գտնէր համայնավար մտաւորական շրջանակներու կողմէ, որոնք չէին վարանած, «Բերիանովա» կոչել զինքը։ Հոգեբանական գործողութիւնը կը պահանջէր ուրեմն որ արուեստական ձեւով միացուի Քազանովա եւ Լօրան պարագաները որոնք բոլորովին տարբեր էին։ Նոյն ժամանակ մաքրագործումի ներքին արշաւ մը ծայր կուտար։ Միայն մէկ կոմիտէութեան մէջ, Փետրուարին, եօթը արտաքսումներ կը կատարուէին »։

Եւ Ֆիկարոյի 3 պատը կ'եզրակացնէ.

— Ահա թէ ինչ կը մտածեն կուսակցութեան մէջ լաւատեղեակ շրջանակները։ Ուրեմն պէտք է կարծել թէ տագնապը շատ խոր է եւ Մորիս Թորէզի «ամէնազօրութիւնը» լրջօրէն վտանգուած, որպէսզի անկարգապահութեան նման ցոյց մը կարելի դառնայ։

ԻՍՐԱՅԷԼ ՃԱՆՉՑԱՒ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

Երուսաղէմէն կը հաղորդեն թէ իսրայէլեան իշխանութիւնները պաշտօնապէս ճանչցած են, Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքը՝ Եղիշէ Արք. Տէրտէրեան որ յորդանանեան մասին մէջ կը բնակի։ Այսուհետեւ Պատրիարքը պաշտօնական իշխանութիւն ունի նաեւ իսրայէլեան մասը բնակող հայ հաւատացեալներուն վրայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ "ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ"

Դ.

Հայաստանի խորհրդայնացման սկզբնական շրջանին եւ մասամբ նաեւ յաջորդ տարիներին, Կոմ. Կուսակցական իւրաքանչիւրի անունը մի բան սաում էր մեզ: Այդ ժամանակաշրջանում բոլշեւիկ ղեկավարները վայելում էին որոշ ազատութիւն այս կամ այն խնդրի մասին ոչ միայն սեփական տեսակէտներ ունենալու, այլ նաեւ այդ տեսակէտները հրապարակով յայտնելու: Մամուլն նոյնպէս իրաւունք էր տրուած արտացոլելու ներկուսակցական կեանքի անցուդարձերը եւ նոյնիսկ բարձրագոյն մարմինների մէջ տեղի ունեցած տարբեր տեսակէտների բախումը, որ երբեմն պայքարի բնոյթ էր ստանում: Այս պարագան հնարաւորութիւն էր տալիս ոչ պատասխանատու կոմունիստներին եւ նոյնիսկ այսպէս կոչուած մասսաներին (զանգուածներին) զատորոշել կոմունիստական մէկ ղեկավարին միւսից: Աւիս անունը, օրինակ, ցուցանել էր որոշ քաղաքականութիւն, իսկ Կասեան անունը մի այլ, առաջինից տարբեր քաղաքականութիւն: Եւ եթէ խորհրդային թերթերում գրուէր, նոյնիսկ առանց պատճառները յայտնելու, որ Աւիսը ազատուել է այս ինչ բարձր պաշտօնից եւ նրա տեղը կարգուել է Կասեանը, այսչափը կը բաւէր, որպէսզի թերթերի իւրաքանչիւր ընթերցողի համար հասկանալի դառնար թէ ի՞նչ է նշանակում այդ փոփոխութիւնը եւ ինչու համար է կատարուել:

Խորհրդային Միութեան Կոմ. կուսակցութեան 17րդ համագումարից (1934, Յունուար) եւ մանաւանդ Ստալինի կազմակերպած մեծ ջարդերից յետոյ կոմունիստները, մեծ թէ փոքր, ինչպէս նաեւ մամուլը զրկուեցան վերը նշուած ազատութիւնից: Այդ պրոցէսը Հայաստանում սկսուեց Խանջեանի օրով եւ իր զարգացման գագաթնակէտին հասաւ Արութինովի 16ամեայ իշխանութեան ժամանակ: Հաւատարմութիւնը կուսակցութեան ընդհանուր գծին, որի ինչ լինելը պարզելու մենաշնորհը ռեսպուբլիկաներում տրուած էր կենտկոմների առաջին քարտուղարներին, միատարրի էր բերում եւ դիմազուրկ էր անում կոմունիստներին, որոնք, վերջին հաշուով միայն մէկ գործ ունէին կատարելիք՝ համախմբել կուսակցական եւ անկուսակցական զանգուածներին պարտիայի, տուեալ դէպքում՝ Ստալինի շուրջը եւ միակամ ու միաձոյլ ջանքերով կատարել նրա առաջադրանքները:

Ստեղծուած այս պայմաններում որեւէ տարբերութիւն դնել, օրինակ, Արութինովի եւ իր գործակիցների միջեւ, չէր կարելի, քանի որ նրանց տարբերողը մէկը միւսից՝ միայն իրենց անուններն էին: Բայց տարբերութիւն չէր կարելի դնել որքան ատեն որ այդ գործակիցները գտնըւում էին պաշտօնի վրայ եւ չէին ենթարկուած՝ շնորհազրկման: Երբ այս կամ այն նկատումով հնչում էր սրանց, իբրեւ ղեկավար մարմինի անդամի, վերջին ժամը, մամուլը լայնօրէն բացում էր իր էջերը՝ յայտնելու համար որ որոնք գործել են սխալներ եւ տարել են «անսկզբունք պայքար» կենտկոմի ղեկավարութեան դէմ: Հայաստանում վերջին անգամ այնպիսի պատճառաբանուած մերկացումներ եղան Արութինովի դէմ, երբ նա քշուեցաւ իր պաշտօնից:

Արութինովի յաջորդի Ս. Թովմասեանի 7ամեայ իշխանութեան օրով ղեկավար մարմնի (Կենտկոմի քարտուղարութիւն եւ Բիւրօ) մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւնների պատճառների եւ կամ այդ մարմնի անդամների միջեւ եղած տարակարծութիւնների մասին արգիլուեցաւ որեւէ բան գրել մամուլում:

Երբ Արութինովի անկումից յետոյ կազմուեցաւ նոր ղեկավար մարմին, նրա կազմի մէջ իր պաշտօնը պահեց ամբողջ 7 տարի շարունակ միայն Կենտկոմի առաջին քարտուղար Ս. Թովմասեանը: Անփոփոխ մնաց, ուրեմն, միայն առաջին քարտուղարութիւնը, բայց թէ քարտուղարութեան եւ թէ Բիւրոյի մէջ կատարուեցան մէկից աւելի անդամներ փոփոխութիւններ: Այսպէս, օրինակ, Ս. Թովմասեանի գլխաւորած նոր բիւրոյի կազմի մէջ երեք ամիս յետոյ կատարուեցան հետեւեալ փոփոխութիւնները: Բիւրոյի իսկական եւ թեկնածու անդամներից կորցրին իրենց պաշտօնները Մացակ Պապեանը, Գ. Մարտիրոսեանը (անդամներ) եւ Ս. Միքայէլեանը (թեկնածու) եւ սրանց փոխարէն իբրեւ իսկական անդամներ ընտրուեցան Շ. Առուշանեանը եւ Բ. Աբրահամեանը, իսկ իբրեւ թեկնածու՝ Նուրիկ Թուփիկեանը: Այս փոփոխութիւնների պատճառների մասին ոչինչ չյայտնուեցաւ հանրութեանը, բայց որովհետեւ Մացակ Պապեանի եւ Գ. Մարտիրոսեանի անունները մեզ որոշ բան ասում էին, հասկանալի դարձաւ, որ Հայաստանի նախկին պրէզիտէնտը պաշտօնից քշուեց Արութինովի հետ երկար ժամանակ գործակցած լինելու պատճառով, իսկ Գ. Մարտիրոսեանը՝ իբրեւ Արութինովի իշխանութեան շրջանի չէկիստ: 1954ի Յուլիսին քարտուղարութեան երեք անդամի վրայ աւելացաւ Հր. Յովհաննիսեանը, իսկ Բիւրոյի մէջ առնուեցան, իբրեւ նոր անդամ Գ. Փահլեւանեանը: 1955ին նոր քարտուղար՝ ընտրուեց Բաբկէն Սարկիսովը, իսկ Բիւրոյի մէջ ռուս Գիսկունովէ զատ, առնուեցաւ ռուս Մալցեւը: 1956ի Յունուարին տեղի ունեցած կուսակցութեան 18րդ համագումարից յետոյ նոյնպէս փոփոխութիւններ կատարուեցան ղեկավար մարմնի մէջ, որից նշենք Յ. Բաղդասարեանի ընտրութիւնը իբրեւ Բիւրոյի թեկնածու անդամ 1956ի Յունուարին եւ ապա իբրեւ իսկական անդամ նոյն տարուայ Օգոստոսին: Յ. Բաղդասարեանը արագ վեր մագլցելով, ամենավերջին փոփոխութիւնից յետոյ, ինչպէս յայտնի է, հասաւ Կենտկոմի երկրորդ քարտուղարի պաշտօնին:

Զանց առնելով կատարուած միւս փոփոխութիւնները, նշենք Նա. Զարոբեանի ազատումը 1956ի Յուլիսին քարտուղարութիւնից, դառնալու համար 1960ի Փետրուարին Կենտկոմի երկրորդ քարտուղար: Այս վերջին պաշտօնը վարում էր 1953ի Նոյեմբերից սկսած (Արութինովի հաշուեյարդարից յետոյ) մինչեւ 1960 թ. Ապրիլ Հր. Մարգարեանը, որ ազատուեցաւ Հայաստանի երկրորդ իշխանաւորի պաշտօնից եւ նշանակուեցաւ Կուլտուրայի մինիստր: 1958ի Յունուարին նոր քարտուղար ընտրուեցաւ Մ. Ադոնցը, իսկ 1959ի Յուլիսին՝ Ս. Թումանեանը:

Այս բոլոր փոփոխութիւնները անշուշտ առանց հիմնաւոր պատճառների չէ որ կատարուեցան, բայց դրանց մասին յայտարարուեցան կարճ «ինֆորմացիոն հաղորդագրութեամբ», առանց յիշատակելու իսկական պատճառները:

Անցնինք այժմ վերջին փոփոխութիւններին: Ամենագլխաւորը անշուշտ, Ս. Թովմասեանի ազատ կացուցումն է առաջին քարտուղարի պաշտօնից: Այս տողերը գրելու ժամանակ լրագրները յայտնեցին թէ այն «այլ աշխատանքը» որին անցնելու պատճառով ազատուել է Ս. Թովմասեանը իր պաշտօնից, Լիբանանի դեսպանութիւնն է, որ յանձնուել է Ս. Թովմասեանին: Մենք արդէն գրել էինք մեր նախկին յօդուածներից մէկում, որ եթէ Ս. Թովմասեանը Հայաստանից դուրս [illegible] որ պաշտօնի կոչուել, ապա այդ նշանակում է որ նա շնորհազրկուել է, որովհետեւ Հայաստանում Կենտկոմի առաջին քարտուղարութիւնից աւելի բարձր կամ նրան հաւասար պաշտօն չկայ: Ինչ [illegible] վերաբերի Հայաստանից դուրս տրուած նրա նոր պաշտօնին, անկախ կարեւորութեան տեսակէտից այդ պաշտօնի բաղդատումից նախկինի հետ, որի մասին կարծիքները կարող են տարբեր լինել, մեզի հետաքրքրող այն հարցը, թէ ինչ[illegible] Ս. Թովմասեանի պաշտօնավարութիւնը Հայաստանում վերջ տրուեցաւ, մնում [illegible] ոչ բոլորովին լուսաբանուած: Դժուար [illegible] վանել նաեւ այն մտածումը, թէ մի գուցէ Խրուշչեւը հետեւել է Կիւրսէլի օրինակին մերժելով սակայն այն բիրտ ձեւը, որ Թուրքիայի տիկտատորը արտասահման ուղարկեց իր գործակիցներին՝ ազատելով նրանց պաշտօնից Թուրքիայում:

Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒՆ

—o—

Է.

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳՈՆԻԱՆ

Կեդրոնական Անատոլուի մէջ խոշոր քաղաք մըն է Գոնիան, որ բովանդակ Թուրքիոյ մէկ տասնեւեօթներորդն կը համապատասխանէ իր հողային տարածութեամբ: Իր բարեբեր հովիտը, որ շրջանակուած է Տաւրոսեան լեռներով, կը հայթայթէ Թուրքիոյ ցորենի կարիքին մէկ տասներորդը: Գոնիա Թուրքիոյ մէջ առաջին կը հանդիսանայ մեծ ու փոքր կենդանաբուծութեան մէջ եւ երկրորդ՝ ամբողջ աշխարհի վրայ: Լեռնային գիւղերը 900ի մօտ են, 44 գաւառ եւ 14 գաւառակ ունի: Բնակչութիւնը 800.000ի մօտ է:

Այս կերպով Գոնիա, թէ երկրագործական եւ թէ կենդանաբուծական շրջան մըն է: Ամէն շրջանի մէջ, տեղական փոքր ճարտարարուեստի խմբակներ գոյութիւն ունին: Գորգագործութիւնը, դգալաշինութիւնը առաջին գծի վրայ կուգան: Ունի ուրոյն ոսկերչութիւն մը: Կը շինուին օղեր, մատանիներ եւ այլ զարդեղէններ, մեվլեվիական ոճով: Կայ Եուսուֆ Աղա կոչուած գրադարան մը, ուր կարելի է հանդիպիլ հնադարեան ձեռագիր գիրքերու եւ գծագրութեանց: Հին ձեռագիրներու կարելի է հանդիպիլ նաեւ տեղւոյն թանգարանին մէջ:

Գոնիայի ֆոլքլորը չէ կորսնցուցած իր գոյնը, պարզ է ու տակաւին կ'ապրի ժողովուրդին մէջ: Կարեւոր տեղ կը գրաւէ մեվլեվիական երաժշտութիւնն ու գրականութիւնը, որուն քով նշանակելի դերք ունի նաեւ ժողովրդային գրականութիւն ու երաժշտութիւնը: Նորեր [illegible] հարուստ:

Մեվլեվիները, երբ կը դառնան «Սեմա հանէ»ի մէջ, ժողովուրդը կը կազմակերպէ տեղական հաւաքոյթներ եւ հերոսական ելոյթներ կը կատարուին «օթուրաք»ի խրախճանութիւններու ընթացքին: Աշուղներ կ'երգեն ու կը նուագեն «Գոբանած»ի հաւաքոյթներուն մէջ:

Գոնիա բնական գեղեցկութիւններով լեցուն քաղաք մըն է: Իպսի Պիպի [illegible] կերպով կը գծէ Գոնիայի եօթը [illegible] բիւր տարի առաջուան դիմագիծը: [illegible] ղաքին երկինքը թուխ կապոյտ է: [illegible] օրուան ճամբայ է երկայնքին ու լայնքին կանանչ այգիներ, պտղատուներ, բազմաթիւ ամարանոցներ կը զարդարեն Գոնիան, որ նոր հարսի մը հպարտութեամբ կը բազմի այս գեղեցկութիւններու մէջ»:

Այս նկարագրականը կարենալ ապրելու համար բաւական է երեւակայել այն [illegible] ջանի հարուստ ու պերճաշուք Սելճուկեան հարս մը:

Նորէն թուրք բանաստեղծ մը կը [illegible] այս քաղաքը եւ զայն կը կոչէ «Լաջուարդ Գոնիա»: Իրաւ ալ բանաստեղծական մթնոլորտ մը կայ Գոնիայի մէջ: Արուեստ լաջուարթ — կապոյտ յախճապակիներով զարդարուն իր հնութիւններու գոյները ամբողջութիւն մը կը կազմեն երկինքին եւ բնութեան կանանչին հետ:

Լեռներուն առաջ բերած մանիշակագոյն ֆոնին վրայ եւ ծառերով [illegible] ժանեակին մէջէն կ'երկարին մինարէներ: Երազային քաղաքի մը թեթեւ շուքերը կ'ուրուագծուին, — ահա Գոնիան իրական Գոնիան:

ՌՈՒՍԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

Բայց հազիւ թէ մեկնած էր Կրասովսկին, պարսկական հեծելազունդը դարձեալ երեւաց Էջմիածնի առջեւ: Թշնամին այսպէս կը կորսուէր, դարձեալ կը յայտնուէր, շարունակ կ'երթար կուգար, բայց չէր յարձակեր վանքին վրայ:

Երկար չտեւեց այս կացութիւնը:

Օգոստոս չորսին անսպասելի կերպով Աբբաս Միրզա երեւցաւ Էջմիածնի դաշտին մէջ երեսուն հազարնոց բանակով մը: Յաջորդ օրը, Շահպատէն մօտեցաւ վանքին մինչեւ 15 վերստ: Օգոստոս վեցին մտաւ Աշտարակ գիւղը: Փոքր կռիւներ տեղի ունեցան ռուսական բանակին հետ: Տեսնելով որ Կրասովսկի ամրացած է բարձունքի մը վրայ իր չորս հազար զինուորներով եւ երբեք միտք չունի վար իջնելու եւ կռուելու, Աբբաս Միրզա խորհեցաւ յարձակիլ Էջմիածնի վրայ: Իր նպատակն էր գրաւել Էջմիածինը, յետոյ յառաջ խաղալ դէպի Վրաստան, մինչեւ Թիֆլիզ, զարնել վրացական մայրաքաղաքը, յետոյ Գանձակի եւ Ղարաբաղի վրայով վերադառնալ Պարսկաստան: Այդ ամէնը կրնայ կատարել շատ դիւրաւ, որովհետեւ Պասկեւիչ իր գլխաւոր բանակով կը գտնուէր Նախիջեւանի շրջանը եւ տեղեկութիւն չունէր թէ Շահզադէ, մեծ բանակով մը, Պարսկաստանէն եկած հասած է Երեւան:

Եւ ահա 1827 Օգոստոս 15ին, Աբբաս-Միրզա իր ամբողջ բանակով մտաւ Օշական, յաջորդ օրը յարձակելու համար Էջմիածնի վրայ:

Օգոստոս 15ի երեկոյեան, պարսկական զօրքը խիտ առ խիտ պաշարեց Էջմիածնի վանքը: Աբբաս — Միրզայի հրամանով, զօրապետ Եուսուֆ Խան հրամայեց Ռուսերու բերդապահին. «Տո՛ւր Էջմիածինը»: Ռուսը պատասխանեց նոյնքան լակոնական: «Չեմ տար»:

Այն ատեն Խանը գրեց Ներսէսին. «Եթէ դուն քու կամքովդ չես բանար պարիսպին դուռները, գիտցիր որ կը շրջապատեմ վանքը մեծ թնդանօթներով եւ ռումպաներով, եւ ամբողջովին, հիմնայատակ կը կործանեմ: Այն ժամանակ, Ներսէս, մեղքը քու վրադ»: Ներսէս պատասխանեց. «Վանքը հզօր է Աստուծոյ զօրութեամբ, ա՛ռ եթէ կրնաս»:

Այս պատասխանէն ետքը, Պարսիկները շարեցին իրենց թնդանօթները եւ գիշերուան մութին մէջ սկսան ռմբակոծել: Կը դղրդար ամբողջ Արարատեան դաշտը: Թնդանօթներուն որոտման ձայնը կը հասնէր մինչեւ Արայի լերան ստորոտը հանգչող ռուսական բանակը:

Կրասովսկի, յուզուած եւ անհամբեր՝ որ լուր չէ ստացած Էջմիածնէն, չէր գիտեր թէ ի՛նչ ընէ:

Ներսէս նոյն սարսափելի գիշերը քանի մը փորձ կատարեց՝ լուր դրկելու համար ռուս զօրավարին, բայց բոլոր սուրհանդակները ինկան թշնամիին ձեռքը: Պարսիկները երկուքին աչքերը փորեցին, ուրիշ երկուքի քիթերն ու ականջները կտրեցին, ուրիշներ բոլորովին անյայտացան, ինչ մահով մեռան՝ չգիտցուեցաւ երբեք: Յաջողեցաւ մէկը միայն, ճեղքեց պաշարման շղթան եւ գնաց գտաւ Կրասովսկին: Միւս կողմէ, Երեւանի նշանաւոր մելիքներէն Սահակ Աղամալեան եւս ծածկաբար լուր տուաւ թէ Աբբաս-Միրզա սկսած է քանդել Էջմիածինը հիմէն, յետոյ յարձակելու մտօք Վրաստանի վրայ: Ու խորհուրդ կուտար արագ շարժիլ, օգնութեան հասնիլ:

Կրասովսկի չէր գիտեր ընելիքը: Վարանումի մէջ էր:

Թիֆլիզէն դալիք զինուորները եւ մեծ թնդանօթները պիտի հասնէին երեք օր ետքը: Բայց մինչեւ երեք օր Էջմիածինը թողուլ իր բախտին, կը նշանակէր թոյլ տալ որ կործանեն վանքը եւ բնաջնջել պաշտպանները, որոնք մեծ թիւ մը չէին կազմեր:

Մինչ այս վարանումներուն մէջ կը տատանէր, Օգոստոս 16ի առաւօտ[illegible] սաստկացաւ թնդանօթներուն որոտ[illegible] վանքին կողմէն: Այս որոտումը շար[illegible]նակուեցաւ մինչեւ ցերեկուան ճաշ[illegible] մը, եւ յանկարծ լռեց: Պարզ էր թէ [illegible]նամին մտադրած էր հիմնայատակ [illegible]դել վանքը:

Այլեւս կարելի չէր սպասել: «Վանք[ը] վտանգի մէջ է, պէտք է օգնութեան հա[ս]նիլ», ըսաւ Կրասովսկի եւ հրաման [illegible] պատրաստել զօրքը յառաջ խաղալու [illegible]մար դէպի Էջմիածին:

Այդ միջոցին լուր հասաւ թէ վանքի [illegible] պաշտպանողները հացի նեղութիւն [illegible]կրեն: Ուրեմն հարկ էր նաեւ հաց [illegible]ցնել: Ետքը միայն հասկցուեցաւ [illegible] սխալ էր այդ լուրը, որովհետեւ վանք[illegible] մէջ դեռ հաց կար բաւական [illegible]թեամբ:

Օգոստոս 16ի երեկոյեան, Կրասով[սկի] ճամբայ ելաւ դէպի Էջմիածին: Կը [illegible] 1800 հետեւակներ, 500 ձիաւոր, 12 [illegible]դանօթ, Հայոց հեծելազունդէն [illegible] սայլեր՝ պաշարով բեռցուած: Բանակ[illegible] վայրին մէջ մնացին քանի մը [illegible] զինուոր եւ տասը թնդանօթ:

Մօտ 35 վերստ հեռու էին Էջմիած[ի]նէն: Արդէն մութը վրայ հասաւ, երբ [illegible]շակուած մօտակայ բլուրներուն վրայ [illegible]ւացին Պարսից զինուորները:

(4 Շար.)

Փայլ մը անդին կը գտնուի Սիլլէ գաւառակը, որ նշանաւոր է իր այգիներով. Նախապատմական շրջաններու գաղտնիքներ պարփակող գանձատուփ մըն է Գոնիան, ուր առաջին անգամ այցելած են քրիստոնէութեան մեծ առաքեալները, որոնց յիշատակներով լեցուն են Գայա կոչուած քարանձաւները: Նախ քան Մեծն Կոստանդիանոսի ձեռամբ վերաշինութիւնը, առաջին Այա — Սոֆիան այստեղ է հիմնադրուած: Մարիամ Աստուածամօր անունով քարայր մը կը գտնուի նոյնպէս այս շրջանին մէջ: Այս վայրը այսօր կը կոչուի «Վալդէթուլլահ»: Այս պատճառաւ շահեկան վայր մըն է Սիլլէն :

Ցետոյ, այս փոքր գաւառին մէջ միեւնոյն ատեն կը հանդիպին գեղեցիկ մանկամարդուհիներ, բանաստեղծներ եւ լաւորակ խաղող :

Աքշէհիրի մէջ, Սուլթան Տաղլարը կոչուած լեռնաշարին ստորոտը, բնութեան հանդարտ մէկ անկիւնը թաղուած է նշանաւոր Նասրէտտին Հոճան: Աքշէհիր, իր բազմակողմանի յատկանիշերով, պողոտաներով «Չինական մեռուցքի» նման կապուտակ գետով Թրքական քաղաք մըն է անխառն: Այս գետին եզերքը կը գտնուէր Ալալէտտին Քէյքուպատի Փուհատապատ կոչուած պալատը:

Էշրէֆօղուլլարը մզկիթը, որ Գոնիայի նշանաւոր կոթողներէն է, ճարտարապետական անբաղդատելի հրաշալիք մըն է: Այս գետին վրայ կազմուած կղզեակները հազուագիւտ կենդանիներով ու այլազան գեղեցկութիւններով մէկ մէկ դրախտ են կարծես :

Տաւրոսեան լեռներու ստորոտը, Սէյտիշէհիրի եւ Չամլըպէլի կենսանորոգ օդին շնորհիւ՝ Թրքական Զուիցերիայի մը վերածուած է այս քաղաքը: Գողքըր գաւառակը իր անունին հետ անհամեմատ գեղեցկութեան մէջ է: Չի գիտցուիր թէ ինչո՛ւ համար այդ անունը տուած են իրեն, երբ կարեւոր հանքերով, պարտէզներով եւ այգիներով շրջապատուած է :

Էրէյլի իր բնական հարստութիւններուն մէջ լաւ կրցած է պահել Հիթիթեան հնութիւնները: Գարափունարի ձիերը զայն դարձուցած են Թուրքիոյ Թեքսասը: Իսկ Ճիհանպէյլի կը համարուի երկրին կենդանաբուծութեան կեդրոնը: Ամբարտակներ ու ջրուղիներ ըստ բաւականին կ'ապահովեն այս վայրերուն ու շրջանին բովանդակ կենսունակութիւնը :

Կ'արժէ տեսնել Գատրհանի խաները եւ դարաւոր շէնքերը, Ըլկընի Ջերմուկը, որ Գատրըմ կը կոչուի, առողջապահական «բուժարան» մըն է: Այլապէս յատկանշական գաւառակ մըն է Էրպէնէկը, որ իր մէջ կ'ընդունի Կէօքսու գետը: Այստեղ գերեզմանատուն չկայ, ամէն մեռնողի մարմինը կ'ամփոփուի իր բնակարանի պարտէզին մէջ եւ այսպէս քաղաքը մէկ ծայրէն միւսը կը պարզէ գերեզմանոցի մը տեսարանը. Թէեւ վերջերս բացուած է գերեզմանատուն մը, բայց մեծ բան չէ փոխուած ընդհանուր տեսարանին մէջ :

Գոնիա պատմագրութեան դարաշրջաններէն ի վեր ծանօթ՝ Անատոլուի մեծ քաղաքներէն մէկն է: Բայց մեծ կարեւորութիւն չէ ունեցած երբեք: Ունի փայլուն շրջաններ: Քրիստոնէական շրջաններուն ալ նշանակելի հանգամանք չէ ունեցած: Արեւելքցի պատմագէտներ երբեմն զայն կը կոչեն «Գիտութեան եւ փիլիսոփայութեան» քաղաք, առանց ճշդելու այդ շրջանի բուն թուականը: Կ'ըսեն նոյնիսկ թէ այս քաղաքին հետ մօտէն կապ ունեցած են Արիստոտել եւ Պղատոն: Այս ենթադրութեան երբեք չեն ակնարկեր սակայն Արեւմուտքցի պատմագիրները. Այս մասը մութ կը մնայ ստորերկրեայ գանձերու նման: ԺԹ. դարուն կատարուած պեղումները ցոյց տուած են թէ Գոնիա եւ շրջակայքը կը կազմէին Հիթիթեան քաղաքակրթութեան կեդրոնը: Սա որոշ է միայն թէ Գոնիա համաշխարհային պատմութեան մէջ իր համբաւի գագաթին հասած է Սելճուքներու մայրաքաղաքը դառնալէ ետք: Ասոր փոխարէն, շրջակայ հին քաղաքներու աւերակները, լեռնակատարներու վրայ աչքի զարնող արձաններ մեծապէս շահագրգռած են վերջին դարու գիտնականները: Կասկած չկայ թէ գիտական լուրջ քննութիւնները պիտի կըրնան հետաքրքրական արդիւնքներ տալ: Գոնիայի գրաւիչ կողմը կը կազմեն նաեւ իսլամական կարգ մը արուեստի գործեր: Հին գործերու թանգարանը, դասական գործերու թանգարանը: Գարաթայի Մէտրէսէն, Սահիպ Աթա, Սրճալը Մէսճիտ, Գըլըճարսլան մզկիթը, Սուլթան եւ Մերամ բաղնիքներն ու կամուրջը՝ կը համարուին Սելճուքեան մշակոյթին գեղարուեստական գլուխ գործոցները: Թաշ Մէտրէսէ, Նէֆիսէ Հաթուն, դեռ մինչեւ այսօր, իրենց շրջանի փառքը կ'արտայայտեն: Ասոնք միեւնոյն ատեն կեդրոնական Անատոլուի հազուագիւտ գոհարներն են: Ճամբաներու երկայնքին գտնըւող բերդեր են նախկին ապարանքներ, հոս ու հոն նետուած փորագիր քարեր, յախճապակիի եւ ջրամաններու կտորտուանքներուն մէջ կը գտնուին գաղտնի կամ յայտնի բազմաթիւ իրականութիւններ :

Միւս կողմէ բոլորովին տարբեր արուեստ մը եւ բոլորովին տարբեր յատկանիշեր գոյութիւն ունին Գարաման եւ Օսմանօղուլլարի գործերուն մէջ: Վերջապէս, հանրապետական շրջանի արդիական Գոնիան, այսօր, առաջնակարգ դիրք մը կը գրաւէ երկրին մէջ իր ձեռներէց եւ գործունեայ բնակչութեամբ :

Ասփալթ պողոտաներուն եւ գլխաւոր թաղերուն մէջ շինարարական լուրջ աշխատութիւն մը աչքի կը զարնէ: Վաղուց սկսած է պայքարը հողէ տուներուն դէմ: Սէյտիշէհիր եւ Պէյշէհիր գիւղերուն մէջ իսկ կանոնաւոր տուներ աչքի կը զարնեն: Այս ուղղութեամբ մեծ է արդէն գործունէութիւնը Անատոլուի կարեւոր քաղաքներուն մէջ: Իսկ Գոնիա առաջնորդը կը հանդիսանայ այս յեղաշրջութեան: Քաղաքին կեդրոնական ճամբաները գաւառակներուն, գաւառակները գիւղերուն կը կապուին կպրուղիներով: Գիւղերու խմելու եւ գործածելու ջուրը ապահովուած է: Ճարտարարուեստական եւ երկրագործական վերականգնումի ձեռնարկները արագացած են եւ գիւղացին ըմբռնած է մեքենային դերը իր հողագործական աշխատանքին մէջ :

Օսմանեան շրջանին, գերման մը որ Գոնիա այցելած է, իր արցունքը չէ կրցած զսպել պատմական այս քաղաքին աւերակային վիճակին ի տես: Այսօր, արթնցած է Գոնիան, հազար տարի քնացող մարդուն նման, եւ թօթափած է դարերու թմրութիւնը: Արդիական շէնքերու հետ կը վերանորոգուին հին շինութիւնները, հետզհետէ կը բազմանան տնտեսական, երկրագործական, առեւտրական, մշակութային հաստատութիւնները, արհեստանոցները, մարզական ակումբները, մարզադաշտերը, ճեմավայրերը եւ պարտէզները, որոնք քաղաքակրթական երեւոյթ մը կուտան քաղաքին: Ամէն անկիւնէ կարելի է նշմարել ոստումներ երաժշտութեան, արուեստի եւ գրականութեան կապակցութեամբ: Գոնիացիները շատ կը սիրեն իրենց ծննդավայրը եւ ձեռք ձեռքի քալած են վերջին տարիներու քաղաքաշինութեան մեծ զօրաշարժին մէջ: Արեւմուտքցի եւ Արեւելքցի ճամբորդներ, Գոնիային ալ անդրադարձած են իրենց ճամբու նօթերուն մէջ : Այսօր եւս տեղացի թէ օտար զբօսաշրջիկներուն ճամբորդական ծրագիրներու մէջ գլխաւոր տեղը կը գրաւէ Գոնիան : Անատոլուն ճանչնալու համար, գաղափար պէտք է ունենալ Սելճուքեան քաղաքակրթութեան մասին, որուն մեծագոյն մասին կարելի է հանդիպիլ Գոնիայի մէջ: Անգէտ մնալու դատապարտուած է Անատոլուի մասին ով որ չէ այցելած Գոնիա :

Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(7)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի նոր քարի դարուն (Նէոլիթ) եւ պղինձի դարուն (Էնէոլիթ) պատկանող վայրերուն ուսումնասիրութիւնները շարունակուած են 1960էն, Շէնգաւիթի եւ Արարատեան դաշտի շրջաններուն մէջ, գիտութեանց Ակադեմիայի Հնագիտութեան եւ Ազգագրութեան հիմնարկութեան կողմէ :

Շէնգաւիթի պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուած են երկու կլոր կացարաններ եւ յարակից շարք մը արտադրական եւ տնտեսական արժէք ունեցող քառանկիւն շէնքեր՝ հնագիտական հարուստ իրերով: Բացուած է նաեւ բրուտի մեծ շէնք մը, որուն կեդրոնը կը գտնուէր մեծ քարէ գլանաձեւ սիւն մը: Գտնուած են նոյնպէս բնակատեղին շրջապատող պարիսպին մէկ հատուածը՝ մօտ 70 մեթր երկարութեամբ եւ չորս մեթր լայնութեամբ :

Էջմիածինի շրջանին մէջ կատարուած պեղումներուն ընթացքին յայտնաբերուած են կարեւոր թիւով նոր քարէ դարու եւ պղինձի դարու բնակավայրեր :

Շնորհիւ այս պեղումներուն եւ այդ առթիւ գտնուած իրերուն՝ կարելի եղած է ժամանակագրութիւն մը կազմել եւ ներկայացնել Հայաստանի պղինձի դարու պատմութեան երեք տարբեր ժամանակաշրջանները՝ հին, միջին եւ ուշ, որոնք կ'ընդգրկեն մօտ երկու հազար տարուան պատմութիւն մը:

Նոյն այդ պեղումները, բացի պղինձի դարու տարբեր ժամանակներու պատկանող իրերէն, հնարաւորութիւն տուած են առաջին անգամ յայտնաբերելու եւ ուսումնասիրութեան նիւթ դարձնելու Հայաստանի զարգացած նոր քարի դարուն բնակավայրերը: Ասոնց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ որոշել Արարատեան դաշտավայրին բնակութեան սկիզբը, ինչպէս նաեւ այնտեղի բնակչութեան նստակեաց կեանքի անցնելու թուականը, որ կը նըկատուի Ք. Ա. 6րդ հազարամեակին վերջերը: Արդէն այդ ժամանակ Արարատեան հովիտին մէջ երեւան կուգան հողագործական եւ անասնապահական առաջին օջախները, կը կազմաւորուի նոր մշակոյթ, որ կը հասնի զարգացման բարձր աստիճանի մը: Արարատեան հովիտին առաջին երկրագործները հնագարեան աշխարհին ամէնէն ինքնատիպ եւ զարգացած մշակոյթներէն մին ստեղծած են: Այդ թուականներուն ձեւաւորուած է Հայաստանի մէջ նստակեաց կեանքի անցած բնակիչներուն ամէնէն հին մշակոյթը, որ ժամանակակից է Նեղոսի, Տիգրիսի, Եփրատի հովիտներու առաջին նստակեաց բնակիչներու մշակոյթին:

Կատարուած գիտական եւ հետազօտական աշխատանքներուն շնորհիւ պարզուեցան եւ ամբողջացուեցան Հայաստանի պատմութեան մինչ այդ անյայտ դարաշրջանները, այն է՝ հին քարէ դարը (Փալէոլիթ) իր զարգացման ստորին, միջին եւ վերջին աստիճաններով, միջին քարէ դարը (Մեզոլիթ), նոր քարէ դարը (Նէոլիթ) հին ու զարգացած աստիճաններով, եւ պղինձէ դարը (Էնէոլիթ) իր զարգացման հին, միջին եւ ուշ ժամանակաշրջաններով :

Այսպէսով կը վերականգնի Հայաստանի մէջ բնակութիւն հաստատած մարդուն պատմութեան շարունակական զարգացումը, որ տեւած է մօտ մէկ միլիոն տարի, սկսած մարդկային հասարակութեան պատմութեան արշալոյսէն՝ հին քարէ դարէն մինչեւ պղինձի դարը:

×

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ մէջ տեղի ունեցան մանկավարժական հոգեբանութեան հարցերուն նուիրուած դասախօսութիւն մը, որուն նպատակն էր Լենինականի ուսուցիչներուն ծանօթացնել մանկավարժական հոգեբանութեան վերջին նուաճումները, կապ ստեղծել հոգեբանական գիտութեան եւ մանկավարժութեան միջեւ :

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (155)

ՀԱՑՈՒՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ծիսակատար հոգեւորականների հետ եկեղեցու շուրջն էին գտնւում վաղ ժամեր բռնած Թագաւորն ու Թագուհին, պալատականները եւ ամբողջ ժողովուրդը · Մարդիկ սպասում էին իրար եւ զրուցում․ Թեմը չարժւում առաջ: Շատերն անհամբեր դիտում էին Թագուհուն՝ նրա հագուստները, թեւերի ու պարանոցի զարդերը ... Դիտում էին եւ չէին կշտանում դիտելով ․

— Թագաւորը Թուխ է, Թագուհին ճերմակ ... Ինչո՞ւ է այդպէս :

— Աստծու կամքն է ...

Թորգոմը լսում էր այդ եւ նման խօսքեր ու ջանում էր մօտ եւ Միհրայի համար մի տեղ գրաւել որպէսզի կարողանան լաւ տեսնել Թագաւորին ու Թագուհուն : Բայց չէր յաջողւում :

Վերջապէս, երբ բոլորը դառնում էին եկեղեցու շուրջը, Թորգոմը իւրայինների հետ կանգ առաւ պատի տակ եւ տեսան այն, ինչ ցանկանում էին այնպէս :

Պառաւին միշտ թւում էր, թէ Թագաւորն ու Թագուհին կը լինեն բոլոր մարդկանցից բարձրահասակ ու խոշոր, եւ զարմացաւ, որ այդպէս չէին: Այդ տարօրինակ էր թւում եւ Թորգոմին. բայց նա այդ մասին մտածելու ժամանակ չունեցաւ, որովհետեւ իր հետ աշխատող վարպետներից մէկը հարցրեց շշուկով ·

— Այսօր պարգեւներ բաշխե՞ն պիտի, Թորգոմ :

— Չգիտեմ, — ուսերը թօթուեց Թորգոմը :

— Ինչպէս: Ամէնքը սպասում են — շարունակեց մարդը :

Բոլորն իրօք սպասում էին, թէ Վարազ իշխանի խոստացած «արքունի պարգեւները» կը բաշխեն այսօր, Թագաւորի ներկայութեամբ, բայց ... Բայց օծման կարգը վերջացաւ արդէն եւ ... ոչինչ չեղաւ:

Սպասում էին, թէ «արքունի պարգեւներ» կը բաշխեն գէթ եկեղեցին կառուցող վարպետներին, գործաւորներին ... Բայց Վարազ իշխանը, օծման հանդէսից յետոյ, նրանց բացօթեայ հացկերոյթ տուեց միայն ·

— Այսօր ձեզ հացկերոյթ, — ասաց նա : — Այնուհետեւ կը խորհենք ...

Եկեղեցին օծելուց յետոյ Թագաւորը երկու օր եւս մնաց քաղաքից դուրս խփւած իր վրաններում : Առաւօտները, նախաճաշից յետոյ նա, Թագուհու եւ իր չքախմբի մարդկանց հետ գալիս էր լեռջում քաղաքում ;

Դրանց միջանում էր ժամ առաջ վրանների մօտ սպասող Վարազ իշխանը եւ ուղեկցում նրանց: Թագաւորն իր ճերմակի վրայ անցնում էր թաղից — թաղ եւ նայում — զննում ամէն տուն. երբեմն նա, նժոյգը կանգնեցնելով, մի որեւէ շէնք դիտում էր աւելի ուշադիր: Դիտում էր եւ լռում ... Այնինչ Վարազ իշխանը սպասում էր, որ Թագաւորը մի խօսք ասի՝ հաւանի կամ դիտողութիւն անի: Սակայն՝ ոչինչ... Բայց Վարազ իշխանի անհանգստութիւնը դրանով չէր վերջանում :

Ամէն անգամ, երբ Թագաւորի եւ Թագուհու նժոյգների ոտքը դիպչում էր քարի կամ, նոր կառուցուող շէնքի մօտենալիս, դրանց ոտներն ընկնում էին կաւէ շաղախի մէջ, Վարազի երեսը վառւում էր զզւում · փորձում էր առաջ անցնել օգնելու կամ ներողութիւն խնդրելու :

Այնուամենայնիւ նրա մեծագոյն հոգսը մնում էր այն, որ Թագաւորը դիտում էր ամէն բան եւ տպաւորութիւն չէր յայտնում : Չգիտեր հաւանո՞ւմ էր, թէ ոչ ... ամենայն դէպս արքայի աչքերի ամէն մի կծկումը Վարազին սրտդող էր պատճառում · շուտ շուտ քրտնում էր կամ պաղում : Ինչո՞ւ Թագաւորը խօսք չէր ասում :

« Հաւանաբար հաճելի չեղաւ, — մտածում էր նա, — հաւանաբար դժգոհ մնաց եւ հիմա խիստ դիտողութիւն կանի մարդոց ներկայութեամբ »:

Բայց Թագաւորը լռում էր դարձեալ · չէր ասում ոչ լաւ, ոչ վատ ...

Վերջապէս, ժամեր անց, նա նժոյգը կանգնեցրեց եւ ասաց ·

— Այցելանք բաւ համարենք, իշխան ...

Եւ նժոյգի գլուխը թեքեց դէպի վրաններ : Նոյնը արին չքախմբի անդամները՝ Բագրատունի Սմբատ ասպետը, Մեհենդակ իշխանը, դրանիկ գնդի պետ Վահան Եարխուտունին եւ միւսները : Վարազը հետեւեց նրանց ոչ կենդանի, ոչ մեռած : Ինչո՞ւ է լռում արքան : Խօսք չասել՝ նշանակում է չհաւանել ;

Աւելի՛ն՝ դժգոհ լինել... Միթէ՞ ամէն ինչ ասելու է վրանում, յանդիմանելու է չքախմբի անդամների եւ Թագուհու ներկայութեամբ ...

Բայց այդպէս չեղաւ: Երբ Թագաւորը ձիուց իջաւ՝ նա բոլորին թոյլատրեց գնալ հանգիստ առնել, իսկ Վարազին հրաւիրեց իր վրանը ·

— Հրամմէր, իշխան:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ-ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ ՍՏԱՑՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Ներկայիս Յառաջի վարչութիւնը, կանոնաւորելու համար առկախ հաշիւները շրջաբերական – հաշուեցոյցեր կը ղրկէ իր այն բաժանորդներուն, որոնք իրենց հաշիւը չեն փակած մինչեւ 1960ի վերջը։

Այս իմաստով, ղրկուած շրջաբերականներու առաջին գումարը կը ներկայացնէ իրենց առկախ հաշիւը մինչեւ 1960 Դեկտեմբեր 31, ո՛ր ամսուն ալ սկսած ըլլայ իրենց բաժանորդագրութեան հաշիւը ։

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այս հաշուեցոյցը ստացող բաժանորդները անյապաղ պատասխանեն, կանոնաւորելու համար թէ՛ իրենց թէ՛ թերթիս վարչութեան հաշիւները։

Կանխայայտ շնորհակալութիւններով՝
« ՅԱՌԱՋ »Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Սամուէլ Փաշայեանի կսկծալի մահուան առթիւ եւ ըստ հանգուցեալի փափաքին, Լոնտոնի իր բարեկամները եւ ազգականները 43.840 հին ֆրանք կը նուիրեն Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին ։

(Ստանալ «Յառաջ»էն) ։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ
ՄԻՀՐԱՆ ՀԵՐԱՐՏԵԱՆԻ

Մահուան քառասունքին առթիւ, 11 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Մշակոյթի տան Թէհլիրեան սրահին մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), մեթրօ Քատէ ։

Կազմակերպուած Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ ։

Նախագահ՝ ՍԱՐԳԻՍ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ
Կը խօսին՝ ՅԱԿՈԲ ՀԻՍԱՑԵԱՆ եւ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Տիկին Լուսին Էմրիեան (երգ), Պ. Լեւոն Մոմճեան (երգ), Պ. Երուանդ Գրիգորեան (արտասանութիւն)։

Տիկին Գարգինուհի Պետրոսեան (արտասանութիւն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսկի Խրիմեան վարժարանի հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է երեք հարիւր Ն. Ֆ. Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Թանասար խումբէն, դպրոցին համար ։

× Նոյն առթիւ Պ. Գասպար Մանուկեանէ 10 Ն. Ֆ.։

× Աշնամեան եղբայրներէն 25 հատ դպրոցական գործածուած գրասեղաններ ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ
Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գծագրութիւն եւ իւղանկար
Մարտ 10էն 20, ամէն օր ժամը 14էն 19։

DANS LES SALONS DE L'Ս. Ե. Ա. Ց.
11, Square Alboni, Paris (16ᵉ)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի երիտասարդուհիներու « Ջաւօ Շանթ» խումբին դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ, ժամը 20ին, Կապ. Խաչի գրասենեակին մէջ (17 Րիւ Պլէօ)։ Դասախօս՝ ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ – ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ ։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ
ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղք. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի 23 ՄԱՐՏ ժամը 20.30ին, 32 Րիւ տը Թրէվիզ ։

Կանոնագրի թիւ հինգ յօդուածին համաձայն վարչութեան մէկ երրորդը (հինգ անդամ) նորոգելի ըլլալով, ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան ։

Թեկնածութիւնները պարտին Աղքատախնամին գրասենեակը հասնիլ ամէնէն ուշը Մարտ 9էն։

Առ այդ, փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն ։

Թեկնածու կրնան ըլլալ միայն այն անդամները որոնք իրենց անդամավճարները կանոնաւորապէս վճարած են երեք տարիէ ի վեր ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանին հերթական դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ ։

Դասախօս՝ ԾԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ ։

Նիւթը՝ «Հայ մշակոյթի հին ու նոր ճարտարապետները եւ մենք »։

Մուտքը ազատ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է ։

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 14.30ին
Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ

47, RUE DES ECOLES

Ի նպաստ Սէնթ – Իլէր տիւ – Թուվէի ուսանողներու բուժարանին ։

Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ԺԱՆ ՍԱՐԱՅԻ
Փարիզի Համալսարանի վերատեսուչ
Կը նախագահէ՝
ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ՍԱՐԱՅ

Կը մասնակցին՝
Լութիս Տէ Լուս (Սպանիա), Անճալի Տէվի (Հնդկաստան), Էլվուտ Փեթերսըն (Միացեալ Նահանգներ), Էթսուքօ Թաքանօ (Ճափոն), ուսանողական ժողովրդական խումբեր եւ գեղարուեստական կազմակերպութիւններ կը ներկայացնեն իրենց երկիրները .—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գրազիլ, Կովկաս, Սպանիա, Միացեալ Նահանգներ, Հունգարիա, Հնդկաստան, Իսրայէլ, Ճափոն, Լիթուանիա, Մատագասքար, Մեքսիկա, Լեհաստան, Վիէթնամ ։

Հայկական բաժինը կը ներկայացնեն .—
ՍՕՍԻ ԽՈՒՄԲԸ
եւ
ԾԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

ՏՈՄՍԵՐԸ — 5, 4, 3, 2 Ն. Ֆ.
Դիմել Սորպոնի դռնապաններուն ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին, Քատէի վերնայարկը ։

Պիտի ունկնդրուի Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի, անցեալ տարի Լիւքսէմպուրկի սրահին մէջ խօսած ճառը (ձայնագրուած)։ Մուտքը ազատ է ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Լիոնի նորընտիր կրթական մարմնոյ կողմէ։

Պիտի խօսի Տէսինի հոգեւոր հովիւ
ՏԷՐ ՎԱՐԱԳ ՔՀՆՑ. ԱԽԱԳԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ ծագումն ու զարգացումը »։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Լիոնի եկեղեցւոյ մեծ սրահին մէջ ։

Կը հրաւիրուի Լիոնահայ հասարակութիւնը ներկայ ըլլալու այս շահեկան դասախօսութեան ։

Մուտքը ազատ է ։

ՄԵԾ ՊԱՀՔԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի Միջինքին առթիւ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան արարողութիւն, մասնաւոր մասնակցութեամբ Տէսինի Կրօնական Ընկերակցութեան վարչական անդամներուն, այս Երեքշաբթի ժամը 19ին։

Այս Շաբաթ ժամը 17ին մասնաւոր ժամերգութիւն Քառասուն Մանկանց տօնին առթիւ, ուր պիտի դրուին 40 կանթեղներ եւ հանգստաքար մասնաւոր նուիրատուութեամբ ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հագուստի համար մեքենիսթէն մը Նոր մոտէլներ կարելու համար ։ Կէս օրուան աշխատանք։ Լաւ վճարում։ Դիմել՝

DARONIAN
115, Rue d'Aboukir PARIS 2ᵉ
CEN. 20-86

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պ. Գէորգ Գալթայեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Գէորգ Գալթայեան (բնիկ Մարաշցի), դերձակ (եղած է Պոլիս եւ Եգիպտոս)։ Եգիպտոսէն Ֆրանսա անցած է, տեղեկացնել՝ Գէորգ Գալթայեանի,

189, BD DE LA MADELEINE, NICE

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9ᵉ)

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Տիկին Արթինեանի խանութը ծախուած ըլլալով, Յառաջ այսուհետեւ կը ծախուի .—

44, Rue Julien Lacroix

ԽՆՋՈՅՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կազմակերպած է ընտանեկան խնջոյք մը Վարդանանցի առթիւ, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Օհանջանեան սրահը ։

Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Քէչէճեան վարդապետը ։

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի Հայութիւնը անխտիր։

Մուտքը ազատ է ։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆ .— Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի, ժամը 20.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը ։

ՓԱՐԻԶ .— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ .— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։

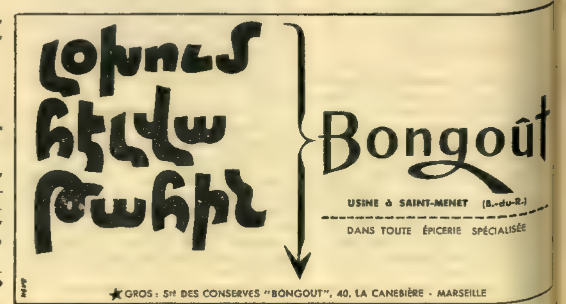

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՐՏ — JEUDI 9 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9948 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4849

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳՈՐԾԻ՛, ԿՈՄԵՐԻՏԱԿԱՆՆԵ՛Ր

Խրուշչեւի ազդարարութիւնը Խորհրդային Միութեան Կոմկուսի վարիչներուն եւ պատասխանատու պաշտօնատանց ղեկավարներուն՝ ահուսարսափի մթնոլորտ մը ստեղծած է բոլշեւիկեան «դրախտ»ին մէկ ծայրէն միւսը :

Կրեմլինի մենատէրը անձամբ հնչեցուց Մոսկուայի եւ Թիֆլիզի մէջ, տեսնելով որ «եօթնամեայ պլան»ի երկրորդ տարուան վերջաւորութեան «ռեսպուբլիկաներէն ո՛չ մէկը լրիւ կատարած էր իրեն ինկած բաժինը՝ երկրագործութեան եւ անասնաբուծութեան մարզերուն մէջ: Կոլխոզներն ու սովխոզները չէին կրցած արդարացնել իրենց վրայ դրուած յոյսերը :

Ընդ առաջ երթալով ժողովուրդներու նոր «առաջնորդ»ին քննադատութեանց, Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրբէջանի Կոմկուսի առաջին քարտուղարները Թիֆլիզի իրենց զեկուցումներուն մէջ խոստովանեցան իրենց մեղքերը, թուեցին բոլոր թերիները, խոստանալով «գերակատարել պլան»ի պարտադրած աշխատանքները ներկայ եւ յառաջիկայ տարիներու ընթացքին, «սոցիալիզմ կառուցելու» համար :

Հայաստանի Կոմկուսի առաջին քարտուղար Զարոբեան քանի մը շաբաթէ ի վեր իրար անցած է՝ գործի լծելու համար կուսակցութեան անդամները, բոլոր գիւղացիներն ու բանուորները, որպէսզի աշխատին «ստախանովեան տեմպ»ով :

Փետրուար 22ին Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի համերգներու փոքր դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է «երիտասարդ շինարարների ռեսպուբլիկական խորհրդակցութիւնը»: Ներկայ եղեր են Հայաստանի «մեծ քիմիայի ձեռնարկութիւններու երիտասարդ կառուցողներ, հիդրոշինարարներ, Արթիկտուֆի քարհատներ, արդիւնաբերական եւ բնակարանային շինարարութեան կոմունիստական աշխատանքի հարուածայիններ, երիտասարդ ինժեներներ ու տեխնիկներ կոմերիտական աշխատողներ՝ բոլոր քաղաքներէ» :

Կոմկուսի քարտուղար Զարոբեան «երիտասարդ շինարարների մեծ բանակ»ին բացատրած է խորհրդակցութեան նպատակը,— «քննարկել մի շատ կարեւոր հարց. ինչպէս անել, որ արագացուեն շինարարութեան տեմպերը, որ մեր մարդկանց համար կառուցուեն աւելի շատ եւ յարմարաւէտ բնակարաններ, գործարաններ ու ֆաբրիկաներ, կուլտուր-կենցաղային օջախներ: Սա վկայում է որ ռեսպուբլիկայի կոմերիտութիւնն ամէն կերպ ձգտում է իրագործել մեր պարտիայի առաջադրանքները» (Սով. Հայաստան. 23 Փետրուար):

Զանազան գովեստներ շռայլելէ վերջ համայնավար երիտասարդներուն (կոմերիտական), Զարոբեան մատը կը դնէ վէրքին վրայ եւ խիստ ազդարարութիւններ կ'ուղղէ երկսեռ երիտասարդներուն, երբ հայերէնով.—

«Մեր քաղաքների երիտասարդութիւնը շինարարութեան մէջ անբաւարար ընդգրկելու պատճառով շինարարական շատ կազմակերպութիւններ, բանուորական ձեռքի կարիքը լրացնելու նպատակով, տեղափոխուած բանուորներ են հաւաքագրում քաղաքամերձ շրջաններից: Նրանց փոխադրումների վրայ ծախսւում են մեծ գումարներ. Այդ երեւոյթը ո՛չ մի կերպ չի կարելի հանդուրժել »:

Կը գանգատի, որ շինարարութեան գործող երիտասարդները յաճախ հոգատարութեան առարկայ չեն դառնար: Անհրաժեշտ է որ հմուտ վարպետներ անոնց սորվեցնեն շինարարութեան գաղտնիքները: «Նորմալ չէ, որ շինարարական շատ օբյեկտներում չկան հանդերձարաններ, կարմիր անկիւններ, կոմունալ կենցաղային յարմարութիւններ, հասարակական սննդի օբյեկտներ եւայլն »:

Քարտուղարը կոչ կ'ուղղէ կոմերիտականներուն 1961ին 34 տոկոսով աւելցնել 1960ի «կապիտալ շինարարութիւնը » :

« Այս տարի միայն պետական կապիտալ ներդրումների հաշուին պէտք է կառուցուին 9260 բնակարան՝ 290 հազար քառակուսի մեթր ընդհանուր տարածութեամբ, 23 հանրակրթարան դպրոց՝ 10·120 աշակերտական տեղով, հինգ հիւանդանոց՝ հինգ հարիւր մահճակալով, գիշերօթիկ դպրոցների 7 կորպուս՝ 2940 տեղով, 42 արտադրական օբյեկտներ»:

Եզրակացութիւն.— Այս ծրագիրներու գործադրութեան համար «կոմերիտական արշաւ» պէտք է յայտարարել եւ դէպի «կառոյցներն ուղարկել լաւագոյն սաները » :

Զարոբեան շատ ալ հաւատք չունի երիտասարդներուն վրայ: Որովհետեւ կ'աւելցնէ. «բայց այսօր եկէ՛ք նաեւ յիշենք, որ«Մեր կոմերիտականները միշտ չէ, որ կատարում են իրենց խոստումները : Դա՛ արդէն լաւ չէ»: Ու կը յիշէ խոստմնազանցութեան կարգ մը օրինակներ :

1961 տարին նշանաւոր է եղեր, նախ անոր համար որ Հոկտեմբերին պիտի գումարուի Կոմկուսի ԻԲ. համագումարը, «կոմունիզմի կառուցման համագումարը»: Երկրորդ՝ «նաեւ նրանով, որ մենք տօնելու ենք Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման եւ Հայաստանի կոմունիստական պարտիայի կազմաւորման 40ամեակը: ... Ասում են թէ Մայիսն ամիսների թագուհին է, բնութեան զարթօնքն է: ... Ահա՛ մենք որոշեցինք գարնանային այդ պայծառ օրերին նշել մեր ազգ. պանծալի տօնը ...»:

Օ՛ն ուրեմն, դէպի գործ, կոմերիտականնե՛ր :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱԿ.Ի ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

ՔՈՆԿՕՆ՝ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՀԱՐՑ

ՄԱԿի Ընդհ. Ժողովին 15րդ նստաշրջանը, որ ընդհատուած էր անցեալ Դեկտեմբերի վերջաւորութենէն ի վեր, Նիւ Եորքի մէջ դարձեալ սկսաւ իր աշխատանքներուն :

Նստաշրջանին այս երկրորդ մասը անշուշտ նուազ գունագեղ պիտի ըլլայ քան առաջինը (Խրուշչեւ ներկայ չէ, որպէսզի կօշիկը հանելով դարձեալ սեղանին զարնէ): Սովորաբար ժողովի մասնակցողներէն դուրս միայն Գանայի վարչապետը Նքրումահ է, որ ներկայ կ'ըլլայ այս նստաշրջանին: Նքրումա ծրագիր մը պատրաստած է, ըստ որուն կը յուսայ լուծել Քոնկոյի թնճուկը: Իր նշանաբանն է՝ «Ափրիկէն՝ Ափրիկեցիներուն»: Կ'ուզէ որ Քոնկոյի մէջ ՄԱԿի ուժերն ու անոնց հրամանատարութիւնը բաղկացած ըլլան մի միայն Ափրիկեցիներէ : Եթէ այս ծրագիրը ընդունուի Ընդհ. Ժողովին կողմէ, առաջին հերթին ՄԱԿի ուժերուն հնդիկ հրամանատարը՝ Տայալ ետ կը կանչուի: Բայց այս լուծումը տակաւին շատ հեռու է ընդունուելէ եւ գործադրութեան դրուելէ, քանի որ Մ. Նահանգներն ու Խ. Միութիւնը տարակարծիք են բոլոր հարցերուն շուրջ, ու միւս կողմէ, Խ. Միութիւնը կը շարունակէ պահանջել Համըրշոլտի հրաժարումը՝ ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարի իր պաշտօնէն :

×

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ որոշած են նաւային չորս միաւորներ դնել ՄԱԿի տրամադրութեան ներքեւ, եթէ Քոնկոյի դէպքերը այնպիսի բնոյթ մը ստանան, որ ՄԱԿը ստիպուի նոր զօրքեր փոխադրել այնտեղ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ Քենըտիի շրջուն դեսպանը, Հարիման, Ատընաուըրի յայտնած է, թէ Մ. Նահանգները հակառակ են Ատլանտեան Ուխտէն ներս անգլիական - ֆրանսական - ամերիկեան եռապետութեան մը ստեղծման: Այս առաջարկը ֆրանսական էր ու քանիցս կրկնուած Զօր. տը Կոլի կողմէ: Մ. Նահանգներու այս որոշման մասին որեւէ բան չըսուեցաւ Հարիմանի Փարիզ գտնուած միջոցին : Լուրը այժմ կը հասնի Գերմանիայէն:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտ. նախարարը, անգլիական ձայնասփիւռին (Պի. Պի. Սի) շնորհած տեսակցութեան մը մէջ յայտարարած է, թէ Համայնավար Չինաստանի հետ բնականոն յարաբերութիւններ ստեղծելու կարելիութիւնները բնաւ փայլուն չեն, տրուած ըլլալով որ Չինացիք մէկ կողմէ կը շարունակեն բուռն պայքար մղել Մ. Նահանգներու դէմ, միւս կողմէ նախապայման կը դնեն, որ Ֆորմոզայի (Ազգայնական Չինաստան) հարցին շուրջ Ամերիկացիները բոլորովին տեղի տան :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ Երեսփոխանական ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան Ապրիլին:

ՆԱԽԱԳԱՀ Քենըտիի շրջուն դեսպանը, Հարիման, որ Մ. Նահանգներու նախագահին մէկ անձնական նամակը յանձնած էր Ատընաուըրի, ապահովութիւն տուած է, թէ Ամերիկա պիտի շարունակէ նոյն քանակով զօրք պահել Գերմանիոյ մէջ, ու յարգել Եւրոպայի պաշտպանութեան մասին Ամերիկայի նախապէս ստանձնած յանձնառութիւնները: Հարիման Պոննէն վերջ պիտի այցելէ Արեւմտեան Պերլին, եւ ապա Ֆրանքֆուրթի ճամբով պիտի անցնի Հռոմ, որ պիտի կազմէ իր շրջապտոյտին վերջին հանգրուանը :

ԱՐԵՄՏ. ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Պաշտպանութեան նախարարը, Ֆրանց - Եոզէֆ Շթրաուս, Մարտ 18ին շատ հաւանաբար դառնայ Քրիստոնեայ - Ընկերվար Միութեան (Պավարիոյ Քրիստոնեայ - Դեմոկրատ Կուսակցութեան) նախագահը : Իր ընտրութիւնը գրեթէ ապահովուած է :

ԽՐՈՒՇՉԵՒ, որ Խ. Միութեան արեւելեան նահանգները այցելելով զբաղած է այս միջոցին, Սվերտլովսքի մէջ ճառ մը խօսելով յայտարարած է, թէ Խ. Միութիւնը այնքան շատ հիւլէական եւ ջրածին ռումբեր ունի, որ «աշխարհիս երեսէն կրնայ սրբել» իր վրայ յարձակիլ փորձող որեւէ երկիր :

ՔԱՄՊՈՃԻ իշխանը, Սիհանուք, Զու էն Լայի ղրկուած նամակի մը մէջ կ'առաջարկէ լուծել Լաոսի երկու մրցակից կառավարութիւնները, եւ զանոնք փոխարինել բոլոր պետութիւններուն կողմէ ճանչցուած առժամեայ կառավարութեամբ մը, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ կազմակերպել ընդհ. ընտրութիւններ: Իշխանը կը յայտարարէ միւս կողմէն, թէ կարելի չէ ռազմական ու քաղաքական մարզերուն մէջ գրական լուծումի մը յանգիլ Լաոսի խնդրին շուրջ՝ առանց միջազգային ժողով մը գումարելու :

ՓՈՔՐԻԿՆ ԷՐԻՔ ՓԷՕԺՈՑԻ առեւանգիչները ձերբակալուեցան : Ռէմոն Ռոլան եւ Փիէռ Լարշէ, անցեալ տարուան Ապրիլին առեւանգած էին Էրիքը եւ յիսուն միլիոն հին ֆրանքի փոխարէն ազատ ձգած զայն: Ձերբակալուած ատեն, առեւանգիչները արդէն իսկ ծախսած էին այդ գումարին 43 միլիոնը ...

ԱՆԳԼԻՈՅ Էլիզապէթ թագուհին ու իշխան Ֆիլիփ Լոնտոն վերադարձան դէպի Հնդկաստան, Փաքիստան եւ Պարսկաստան կատարած երկար ճամբորդութենէ մը յետոյ :

ՄԱՐՏ 15էն սկսեալ, Ֆրանսայի ու Անգլիոյ միջեւ անցագրի դրութիւնը պիտի վերցուի: Ֆրանսահպատակ մը, որ երեք ամիսէն նուազ ժամանակով Անգլիա երթալ կ'ուզէ, պէտք պիտի ունենայ միայն անձնագիրի (քարթ տ'իտանթիթէ):

ԻՒՄԱՆԻԹԷԻ Երեքշաբթի օրուան թիւը գրաւուեցաւ, Փարիզի մէջ Ալժերացիներու անձին վրայ կատարուած չարչարանքներու մասին գրուած յօդուածի մը պատճառաւ :

ՄԱՐՈՔԻ մէջ անհաւանական կը թուի ձախակողմեան կուսակցութիւններու մասնակցութիւնը՝ Հասան Բ.ի կազմելիք նոր կառավարութեան :

ՕՐԼԻԻ նոր օդակայանին բացման առթիւ, տոմսակներու քննութեան ու ճամբորդական պայուսակները կշռելու վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները այլեւս տեղի պիտի չունենան Էնվալիտի մէջ, այլ՝ ուղղակի Օրլիի կամ Պուրժէի օդակայաններուն մէջ: Այն ճամբորդները, որոնք օդակայան հասնելու անհատական միջոցներ չունին, կրնան օգտուիլ Էնվալիտէն 15 վայրկեանը անգամ մը մեկնող օթօքառերէն, որոնց սպասարկութիւնը կը սկսի առաւօտեան ժամը վեցին եւ կը տեւէ մինչեւ կէս գիշեր :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ Ներքին նախարարը, Փանտիթ Փանթ, որ վարչապետ Նեհրուի ամէնէն հին գործակիցներէն էր ու անոր յաջորդը կը նկատուէր, մեռած է 74 տարեկանին՝ ուղեղային արիւնախառնումի մը հետեւանքով :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ զօրավար Փիէռ Ժագօ Երեքշաբթի օր տիրացաւ Հիւս. Ատլանտեան Ուխտի Միջին Եւրոպայի բանակներու հրամանատարութեան պաշտօնին: Կը փոխարինէ Զօր. Մօրիս Շալը, որ հանգստեան կոչուելով կը հեռանայ ֆրանսական բանակէն :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ հրթիռ - օդանաւ մը, Իքս - 15, որ օդին մէջ գտնուող ուրիշ օդանաւէ մը ճամբայ կը հանուի, արագութեան բոլոր մրցանիշները կոտրած է ութ վայրկեան տեւող թռիչքի մը ընթացքին. ժամական 4265 քմ. արագութեամբ կը սուրայ :

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՀԵՐՔԷ

—o—

Փարիզէն օդանաւ նստելէ առաջ, Թունուզի տեղեկատուութեան նախարարը, Մասմուտի, լաւատես յայտարարութիւն մը ըրած էր Ալժերիոյ հարցին կարգադրութեան շուրջ: Կ'ըսէր թէ Րամպուլյէի համաձայնութիւնները միշտ ի զօրու կը մնան եւ թէ երկու կողմերը կը հրաժարին նախապայմաններ դնելէ բանակցութեանց սկսելէ առաջ :

Անգլիական գործակալութիւն մը, սխալ մեկնաբանելով այս յայտարարութիւնը, լուր տարածեց թէ Ֆրանսայի ու Ալժ. Ազատ. Ճակատին միջեւ համաձայնութիւն գոյացած է կռիւները դադրեցնելու մասին :

Վարչապետ Տըպրէի բանբերը բացարձակ հերքեց այս լուրը: Ալժ. Ազատ. Ճակատը նմանապէս հերքեց անգլիական գործակալութեան տարածած շատ լաւատես այս հաղորդումը :

Բայց, ըստ Մասմուտիի յայտարարութեան, ատենը հասած է որ Ֆրանսայի ու Ալժ. Ազատ. Ճակատի միջեւ կատարուած գաղտնի բանակցութիւնները պաշտօնական բնոյթ ստանան եւ այլեւս հանրութիւնն ալ տեղեակ պահուի անցուդարձերէն :

× Ֆերհաթ Ապպաս Գահիրէէն Թունուզ հասած պահուն, որեւէ յայտարարութիւն չըրաւ, միայն ըսաւ՝ «խնդիրները սկսած են աւելի պարզ դառնալ»: Ներկաներէն մէկը յարեց՝ « Ասկէ յետոյ Թունուզէն Մարոք երթալ - գալու համար այլեւս պարտաւոր պիտի չըլլաք Սպանիայէն անցնիլ»: Ֆերհաթ Ապպաս ժպտեցաւ ու ըսաւ՝ «ինչալլա՛»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
"ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ"

Դ.

Թերթերը հաղորդում են որ Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի նախկին առաջին քարտուղար Ս. Թովմասեանը, որ իր այդ պաշտօնից ազատուեցաւ անցեալ տարուայ Դեկտեմբերի 28ին Խորհ. Միութեան կուսակցութեան կենտկոմի քարտուղար Ֆ. Կոզլովի մասնակցութեամբ տեղի ունեցած պլէնումում, նշանակուել է Խորհրդային Միութեան դեսպան Լիբանանում: Իրանով կարծես թէ արդարանում է Դեկտեմբեր 28ի պլէնումի այն «ինֆորմացիան»; որ Ս. Թովմասեանը «ազատուել է իր պարտականութիւններից» իրականի մէջ «այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ»: Մեզի մի քիչ ծանօթ է բոլշեւիկների լեզուն եւ գիտենք թէ ինչ տարբերութիւն կայ «հանւում է իր պաշտօնից» եւ՝ «ազատւում է իր պարտականութիւններից» արտայայտութիւնների մէջ: Երբ 1953ին Նոյեմբերին քշուեցան Հայաստանի կենտկոմի քարտուղարութեան անդամները, առաջին քարտուղարի՝ Արութինովի մասին գրուեցաւ որ «հանւում է իր պաշտօնից», իսկ միւս երկու քարտուղարների՝ Հր. Մարտիրոսեանի եւ Բեյրաքէ Գրիգորեանի մասին՝ որ «ազատւում են իրենց պարտականութիւններից»: Իրրեւ այս տարբերութեան հետեւանք Արութինովը անհետ կորաւ կոմպարտիայի հորիզոններից, իսկ Մարտիրոսեանն ու Գրիգորեանը պաշտօններ ստացան Հայաստանում, բայց ոչ կուսակցական ապարատում (մարմինների մէջ): Ս. Թովմասեանը ինչպէս տեսած է պաշտօնական հաղորդագրութեան մէջ, «ազատուել է իր պարտականութիւններից» եւ ոչ թէ հանուել կենտկոմի առաջին քարտուղարի պաշտօնից, որով կարելի չէր կասկածի տակ առնել ճշգութիւնը պլէնումի այն «ինֆորմացիայի», որ նա պիտի անցնի այլ աշխատանքի:

Ս. Թովմասեանի հետ, բայց որոշ ժամանակ անց, իրենց պարտականութիւններից ազատուել են նաեւ կենտկոմի երկու քարտուղարները՝ Մ. Աղոնցը եւ Բ. Սարկիսովը եւ դարձեալ «այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ»: Վստահօրէն կարող ենք ասել որ նաեւ կենտկոմի վերոյիշեալ նախկին քարտուղարները կը կոչուին այլ պաշտօնի, բայց դարձեալ ոչ կուսակցական աշխատանքի»: Ի հաստատումն այն իրողութեան, որ կուսակցական բարձրագոյն մարմնի անդամները, երբ ազատւում են իրենց պարտականութիւններից, ստանում են այլ, բայց ոչ կուսակցական պաշտօններ, կարելի է բազմաթիւ օրինակներ բերել, բայց գոհանանք ամենավերջին երկու օրինակներով: Երբ 1953ին կենտկոմի երկրորդ քարտուղար Զ. Գրիգորեանը ազատուեցաւ իր պարտականութիւններից, պաշտօնի կոչուեցաւ կրթական մինիստրութեան մէջ, դառնալով դասախօս Համալսարանի: Կենտկոմի երկրորդ քարտուղար Հր. Մարգարեանը նոյնպէս երբ ազատուեցաւ իր պարտականութիւններից, նշանակուեցաւ կուլտուրայի մինիստր (1959 թ. Նոյեմբեր), այսինքն պաշտօն ստանձնեց ոչ թէ կուսակցական, այլ կառավարական ապարատի մէջ:

Այս ամէնը ի նկատի ունենալով, մենք մնում ենք մեր այն կարծիքին, որ խորհրդային սիստեմում կեդրոնական մարմինների եւ մասնաւորապէս կենտկոմի առաջին քարտուղարի եւ նաեւ այս վերջինի օգնականների ազատ կացուցումը իրենց պարտականութիւններից կատարւում է մի միայն այդ դէպքում, երբ վերադաս մարմինները գտնում են, որ նրանք թերացումներ կամ աւելի լուրջ սխալներ են թոյլ տուել իրենց գործունէութեան մէջ: Ուրիշ խօսքով, ինչպիսի նոր պաշտօնի էլ որ կոչուեն, ազատումը իրենց նախկին պաշտօնից չնորհազրկում է նրանց համար:

Քննարկենք այժմ Հայաստանի Կոմ. կուսակցութեան վերնախաւում կատարուած տեղաշարժը եւ տեսնենք թէ ինչ եզրակացութիւններ կարելի է հանել դրանից:

Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒՆ

Ը.

Մարաշ ինքնաշարժով քանի մը ժամ միայն հեռու է Կազի Այնթապէն: Այս երկու քաղաքներու միջեւ կը գտնուի Գավը Զամը Տէրպէնտին, այն կիրճը որ կը ճեղքէ Ամանոսի արեւելեան ճիւղերէն մին: Տեսարան, բուսականութիւն, ջուրի հոսանքներ, միշտ բանաստեղծական: Սավորոյթը, բարքը եւ կացութիւնը նախնական:

Շատ հետաքրքրական է Մարաշ վաղագոյն դարերու Հեթական իր արձանագրութիւններով:

Անգարայէն մինչեւ Տաւրոսեան լեռնաշրջանը՝ որեւէ նորութեան չէք հանդիպիր: Թէեւ Քըրըքքալէն ճիւղ մէջտեղը կանգնած է, որպէս ճարտարարուեստի կեդրոն: Երքէօյ ընդարձակ գիւղի մը ձեւն ունի, հակառակ Եոզկատի տափաստանային վիճակին:

Անատոլուի մէջ բամպակի եւ մանաւանդ ծխախոտի մշակումով զբաղող գիւղացիները աւելի լաւ դիրք ունին, քան անոնք որ կը պարապին երկրագործական այլ զբաղումներով: Այս պատճառաւ է արդէն կեդր. Անատոլուի երաշտ ու տափաստանային տեսարանը: Գիւղերու տուները ոչ մէկ տարբերութիւն ունին Պոլսոյ մէկ գիշերուան մէջ կառուցուած հիւղակներէն:

Կեսարիոյ մէջ կան մեծ թիւով գործարաններ: Բայց այս բոլորը չունին աչքի զարնող հիմնական փոփոխութեան մը երեւոյթը: Այստեղի հողը առայժմ գարի եւ ցորեն միայն կը հասցնէ, ուրիշ ոչինչ: Ու նկատելով որ գիտական մեթոտներով երկրագործութիւն չի մշակուիր տակաւին, հողին բերքն ալ նուազագոյնին զեղչուած է: Արուեստական աղբ չկայ, մինչ գիւղացին կենդանիներու աղբը կ'օգտագործէ որպէս վառելանիւթ: Ինչ բան կը պակսի այս հողերուն, չի գիտցուիր տակաւին: Էրճիյաշ (Արգէոս) լեռը իր ձիւնապատ բարձունքներով տեսանելի է քաղաքին ամէն կողմէն: Տեսանելի է իր գոյնզգոյն բլուրներով: Մաս մը խիստ կապոյտ, մաս մը արեւուն դէմ յուլօրէն փռուած դալար, ուրիշներ ալ ստուերոտ գոյն մը ունին: Եւ այսպէս երիներանգ, իրարու կը յաջորդեն, մինչեւ հեռուն, մինչեւ անծանօթ հորիզոններ:

Հեռուէն կ'երեւին սազարթախիտ անտառները, Թորհրդաւոր, մեծ անտառներ ստուերներով լեցուն: Գիշեր ատեն ոչ մէկ ձայն կը խանգարէ այս երազոտ անդորրութիւնը:

Այսօր, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Տօնն է ու մենք մեր օրը պիտի անցընենք Կեսարացի Հայերու մօտ: Առաւօտուն պիտի երթանք եկեղեցի՝ պատասխանելով Հայկազուն քահանայի հրաւէրին: Կէսօրին պիտի ճաշենք Թաղական Խորհուրդի անդամներուն հետ: Հայկազուն քահանայ դիտել կուտայ թէ այստեղ Պոլիս չէ եւ եկեղեցին կը սկսի առտուան ժամը 4.30 – 5ին:

Կիրակի առաւօտ, դեռ աքաղաղը չխօսած, գացինք եկեղեցի՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ:

Գատարագը չէր սկսած տակաւին: Ամէնէն անտարբերը անգամ սարսուռ մը կը զգայ երբ մտնէ Տաճարէն ներս, ուր նըստարան գոյութիւն չունի եւ ամէն ոք կ'աղօթէ կամ կը հետեւի կրօնական արարողութիւններուն:

Հարիւրէ աւելի հաւատացեալներ կան: Իրօք, սրտառուչ է տեսարանը: Քաղաքին եւ շրջակայ գիւղերէն մարդիկ ներկայ են արարողութեան: Խմբովին կը հաղորդուին անոնք եւ տարիներու իրենց կարօտը կ'առնեն:

Կեսարիոյ Հայերը բախտաւոր են որ պետական թոյլտուութեամբ եկեղեցին կը մնայ անվթար եւ անոնք առիթը կ'ունենան Կիրակիէ Կիրակի աղօթք, շարական ու աւետարան լսելու: Այլապէս «Նեղ – եալ, տառապեալ, զրկեալ, չքաւորեալ ժողովուրդ» պիտի դրէր Խրիմեան: Անոնք մխիթարութիւն կը փնտռեն կրօնական արարողութեանց մէջ: Եկեղեցին կը յիշէն մասնաւորաբար Հանդիսաւոր օրերուն, եւ հայկական մշակոյթին կը հետեւին «ազգասիրաբար»: Անոնք մեծագոյն գործը ըսել կը կարծեն խաչակնքել սորվեցնելով իրենց զաւակներուն: Կեսարիոյ ափ մը Հայութիւնը, սակայն, անկասկած, կրնայ աքանչելի դասեր տալ «Այ Լավ եու» երգող, «սամպա» կամ «ռումպա» պարող իրենց ազգակիցներու զաւակներուն, որոնք այդ բոլորը կը սորվին՝ բայց Հայերէնը կը մոռնան իբրօտար կամ անպէտ լեզու:

Գատարագը կը մատուցուի Հայկազուն քհնյ. Կարապետեանի ձեռամբ: Աստուածամօր պատկերը աւելի խորհրդաւոր կերպով կը սեւեռի մեր վրայ ու մենք ամէն ատեն աւելի զգաստ հոգիով կ'ապաւինինք անոր անուշ հովանիին: Կանթեղը կը պլպլայ այդ պատկերին առջեւ ու երկար ցոլք մը կը լուսաւորէ մեր էութիւնը: Ակնածանքով եւ երկիւղած հոգիով, ծերունի դիր, ամէն ոք պաշտամունքի իր խոնարհ բաժինը կը բերէ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցիին, որ դարերու ընթացքին, անընկճելի եւ հիանալի կորովով մը իր հովանիին տակ է առած հարազատ հայ ժողովուրդը:

Պատարագէն ետք կը հաւաքուինք Թաղ. Խորհրդոյ սենեակը: Գ. Միսաք Գաւ... պարեան կը վազէ տուն՝ մեզի նախաճաշ պատրաստելու համար: Ժամը տասն է տակաւին: Բաւական լաւ է կահաւորուած Թաղ. Խորհրդոյ սենեակը: Հայկազուն քհնյ. նախ աղօթք մը կ'արտասանէ... ներկաներուն կը բաժնէ Գատարագին մասն ու նշխարը: Գորգեր ու կապերտներով ծածկուած է սենեակը: Քիչ ետք Թաղ. Խորհուրդի անդամները կը շրջապատեն մեզ, Գ. Գ. Մանուէլ Սաքարեան, Տուրսուն Գըշաքճը, Ստեփան Համբարձումեան, Դանիէլ Գաղտասարեան, Գրիգոր Սվաճեան, Անդրանիկ Գույումճեան: Նախկին Կիւմիւշեան բարձրագոյն վարժարանի մանկապարտէզն է որ վերածուած է Թաղ. Խորհրդարանի:

— Ամէն բան նոր է, կ'ըսէ Տէր Հայր եւ կը հարցնէ միւսներուն:

— Հասկցա՞ք թէ ինչ ըսի:

Կուգայ նաեւ Ս. Խաչ Դպրեվանքի... թացաւարտ սաներէն Սարգիս, որ ... տարի իր ուսումը պիտի շարունակէ ... ծայարանի բաժնին մէջ:

Խորհրդարանի պատերը կը զարդարեն Աթաթիւրքի գունաւոր մեծադիր նկարը, Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին, Գարեգին Գատրիարքին եւ Քրիստոսի խաչելութեան նոյնպէս գունաւոր նկարները: Գատին վրայ է նաեւ Երուսաղէմի Եսայի Գատրիարքին նկարը, որ բնիկ Թալասցի էր, Տրդատ Եպ. Գալեանի նկարը, ... Կեսարիոյ վանքի առաջնորդն է եղած...

Սրահին կեդրոնի պատին վրայ ... հաճոյ տեսարան մը կը պարզեն Գրիգոր Լուսաւորչի գունաւոր դրուագները ... շրջանակի մէջ ամփոփուած:

Կը խօսինք այլազան նիւթերու շուրջ, Պոլսոյ հանրային, կօրնական եւ ընկերային կեանքին մասին: Կը խօսինք նոյնպէս գրագիտուհի Սիրվարդ Կիւլպէնկեանի մասին, որուն ծնողքը Կեսարացի է: ... նի մը տարի առաջ այցելած էր Կեսարիա՝ Օր. Հերմինէ Գալուստեանի եւ ... 25 հոգինոց խումբի մը հետ:

Եօթը հազար ոսկի ծախսուելով նորոգուած է մանկապարտէզը եւ Թաղ. Խորհրդարանի վերածուած: Իսկ Հայոց գերեզմանատունը, որ շատ հեռու չի գտնուիր եկեղեցիէն, վերանորոգուած բարեզարդուած է եօթանասունհինգ հազար ոսկի պետական ծախքով: Գերեզմանատունը ունի պահապան մը ... որուն ամսաթոշակն ալ պետութիւնը վճարէ նոյնպէս:

Կը խօսինք նաեւ Տոքթ. Հերմոն Եսաբուեանի մասին, որ իր զինուորական ... ռայութեան առիթով եւ անկէ ետք ... կար ատեն մնացած էր Կեսարիոյ (ԽՄԲ.— Հրատարակած ենք Տոքթ. ... տպաւորութեանց շարքը, այստեղ): ... լորին ալ սիրցուցած է Տօքթէօրը ... զինք եւ ոչ միայն հայ շրջանակներու մէջ, այլեւ իր պաշտօնակիցներուն ... տեղացի ժողովուրդի մէջ: Տոքթ. ... մոն Եավրուեան ազգային աշխատանք կատարած է Կեսարիոյ մէջ, դաս է... եւ բաւական աշխատեր է նորահաս ... րունդին համար:

Թաղ. Խորհուրդը ունի նաեւ ... սրահ մը անկախաբար հիւրասրահէն ... նաեւ գրադարան մը կանոնաւոր ... կիկ:

Մեր տեսակցութեան ընթացքին ... թէ Հայկազուն քհնյ. լուռ գանգատներ ունի, թէեւ շատ ազնիւ է իր ... ուածքը: Քսանըչորս տարի անցուցած Կեսարիոյ մէջ, քսանըչորս տարի ... նայագործեր է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ: Քրիստոնէական ... կերպութեամբ ընդուներ է բոլոր ... կանքները՝ կրօնական թէ դաւանական...

Առենօք, իր ձեռնադրութեան ...

ՌՈՒՍԵՐԸ
Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

Ժամը 9ին, գիշերուան մէջ, Ռուսերը կանգ առին պահ մը՝ հանգստանալու համար: Յաջորդ օրը, դեռ լոյսը բացուած չէր՝ երբ շարունակեցին ճամբան: Շատ քարքարոտ էր ճամբան, սայլերուն եւ թնդանօթներուն ակները (անիւները) կը կոտրէին, յաճախ, այնպէս որ բանակին յառաջխաղացութիւնը կը դանդաղէր:

Արեւը այդ օրը սաստիկ տաք էր ու կ'այրէր: Ճամբան ջուր չկար: Զինուորները գրեթէ իրենց ուսերուն վրայ առած էին սայլերուն բեռը: Յոգնած էին, սաստիկ կը նեղուէին ծարաւէն:

Ռուսերը կը յառաջանային Քասաղ գետին ձախ կողմի քարքարոտ բլուրներուն վրայէն: Իսկ գետին աջ կողմին զուգընթաց՝ Գարսիկները կը հետեւէին Ռուսերուն, թնդանօթներով ու սայլերով:

Ռուս զինուորները ի վերջոյ հասան հոն ուր ճամբան կը մտնէ նեղ ու քարքարոտ ձորի մը մէջ: Ահա այդտեղ, դժուարանցանելի այդ կիրճին մէջ, պարսիկ զինուորները շրջապատեցին Ռուսերը աջէն ու ձախէն, ետեւէն եւ առջեւէն:

Սկսաւ ահաւոր կռիւ մը: Գարզապէս ջարդ մը: Քայլ առ քայլ, Ռուսերը ճամբայ կը բանային իրենց սուրերով: Բայց հետզհետէ տկարացան, ուժերը նուազեցան: Քաջութեամբ կռուելով կ'իյնային հրամանատարներ եւ սպաներ: Զօր. Կրասովսկի երկու անգամ կորսնցուց իր ձիերը՝ ծանրապէս վիրաւորուած: Վիրաւորուեցաւ նաեւ ինքը, զօրավարը, իր ձախ թեւէն: Բայց տոկալով ցաւին, ծածկելով իր ցաւը, արիաբար յառաջ կը մղէր իր զօրքը:

Վերջապէս մահէն ազատածները, գերբնական քաջութեամբ դուրս ելան ձորէն եւ սկսան իջնել դէպի Էջմիածնի դաշտը: Այստեղ եւս կը սպասէր անողոք հարուած մը: Ծարաւէն սաստիկ պապակած, յոգնութենէն սպառած, քալելու անկարող, ռուս զինուորները իրենց առջեւ գտան պղտոր առու մը, որ կ'երթար այգիները ջրելու: Այլեւս մտիկ չընելով իրենց հրամանատարին խօսքը, թափեցան առուին վրայ՝ իրենց ծարաւը յագեցնելու համար ագահօրէն: Այդ միջոցին, Գարսիկներն ալ իրենց կարգին թափեցան Ռուսերուն վրայ եւ գրեթէ բոլորն ալ ջարդեցին: Ռուս խեղճ զինուորները, այնչափ յոգնած, սպառած, ծարաւահիւծ պապակած էին, որ չէին իսկ դիմադրեր՝ երբ Գարսիկները կը կտրէին իրենց գլուխը: Գարսիկները ոչխար կը մորթէին կարծես՝ անոնց ջուր խմած ժամանակ, կամ գետինը կիսակենդան փռուած վիճակի մէջ: Եւ կտրուած գլուխները հաւաքելով՝ Գարսիկները կը տանէին բանակ, որովհետեւ Շահզադէն խոստացեր էր տասը ոսկի վճարել ամէն մէկ Ռուսի գլխու համար, իսկ հինգ ոսկի՝ ամէն մէկ Հայու գլխու համար:

Այսպէս պատերազմին դաշտը ծածկուած էր սպաննուած զինուորներով, որոնք գլուխ չունէին:

Բարեբախտաբար, Էջմիածնի վանքէն հասաւ զինուորական օգնութիւն: Գարսիկները, տեսնելով թարմ ուժերու հասնիլը, նահանջեցին ու ջարդը դադրեցաւ:

Զօր. Կրասովսկիի փոքրաթիւ զօրագունդին համար չարաղէտ օր մըն էր 17 Օգոստոսը: Առանց հաշուելու վիրաւորուածները եւ երկու հարիւր հոգի, որոնք գերի ինկած էին, այդ օրը պատերազմի դաշտին վրայ թողած էին 24 սպայ եւ 1130 զինուոր: Գուցէ այդ ջարդը աւելի մեծ կ'ըլլար, եթէ Ռուսերուն չօգնէր Երեւանցի Յակոբ Յարութիւնեանց: Գարականպատակ ըլլալով, կը ծառայէր Սարդարի բանակին մէջ իբրեւ հմուտ ռմբաձիգ:

(Տ Շար.)

ըստւեր է իրեն որ Կեսարիոյ վրայ միայն կարելի է ձեռնադրել զինք ։ Լաւ, բայց տարիկա պատճառ մը չէ որ քառորդ դար, տակաւին ընտանիքէն, իր սիրելիներէն, իր անիր ծննդավայրէն ու կեդրոնական շրջանակէն հեռու, գրկանքներու, չգոյութիւններու մէջ ապրի քահանան ։

Սրահ մը որ կրնար գործածուիլ իբրեւ լսարան, դասարան, ընթերցարան, հանդիսարան։ Տէր Հօր շինած Ս. Մեսրոպի նկարը այս սրահին մէջ է զետեղուած ։ Նկարը այս սրահին մէջ է այս՝ վերանորոգուած Կիւմիւշեան սրահն է այս՝ վերանորոգուած ։ Հոս ալ կայ գրադարան մը ևս, ուր ճիտը ծուռ կը դիմաւորէ այցելուները։ Մեր գրողներ՝ հրատարակիչները, կամ նոյնիսկ մը, հրատարակիչները, կամ նոյնիսկ գրավաճառները եթէ իրենց գործերէն ու գրքերէն ղրկեն՝ մեծագոյն բարիքը ըրած կ'ըլլան, թէ Կեսարիոյ Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ գրադարանին եւ թէ Կեսարիոյ հայ բնակչութեան։

Այդ խիստ աղքատ գրադարանին մէջ տեսանք զարկին քանի մը գրքեր ։ Միտքս մնացածները կ'արձանագրեմ այստեղ ։ Նափոլէոնի պատմութիւնը՝ Հայատառ թրքերէնով, Մտաւորական փիլիսոփայութիւն, Աստուածաշունչ, Տանթէ՝ Վենետիկեան տպագրութեամբ եւ քանի մը պատմական ու բանաստեղծական գիրքեր ։

Երկու հայ չքաւոր ընտանիքներու բնակութիւն տրուած է եկեղեցապատկան երկու սենեակներու մէջ ։

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ տանիքէն կ'երեւի Ալի Տաղըն, Բարսեղ Հայրապետին լեռը, այսինքն այն լեռը, ուր կը ճգնէր Բարսեղ Հայրապետ՝ Յունաց Այիոս Վասիլիոս Կաթողիկոսը։ Նոյն տանիքէն կ'երեւի նաեւ Էրճիյէսը, որ դէպի ար կը տարածուի։ Ալի Տաղըի ստորոտը կը գտնուի Կեսարիոյ օդակայանը ։

Այցելութեանս օրերուն էր որ Կեսարիոյ Հայութիւնը պատկան իշխանութեան յանձնած էր 1772.50 ոսկի եւ տասը մատանի, Հայկազուն քահանայի ձեռամբ ։

Կեսարիոյ եկեղեցիին բակին մէջ, Կիւմիւշեան վարժարանի մայր դրան վրայ կը կարդացուի մարմարի վրայ փորագրուած հետեւեալ արձանագրութիւնը ․

Վարժարանս կառուցաւ ի հիմանէ արդեամբ ազնուափայլ Հաճի Աննայի, տիկնոջ հանի Գէորգ աղայի Մակարեան, դստեր Սքամզօլեանի, ի յիշատակ համայն հոգւոց հանգուցելոց իւրոց ։

1889 Հոկտեմբերի 4 եւ ՌՅԼԸ ։

×

«Նալլընը Եկեղեցին» եւ չորսի կանանը

Կեսարիոյ աղքատիկ թաղերէն մէկուն մէջ կառուցուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին 1859 թուականին։ Այս եկեղեցին, Կեսարացիներուն կողմէ կոչուած է Նալլընը Եկեղեցի ։ Թաղին բնակիչները իրենց գոգերով հող կրեր, իրենց օդերն ու մատանիները ծախեր են կառուցանելու համար ։ Եկեղեցւոյ շինութիւնը աւարտած է չորս տարիէն, ու չորս տարի ետքն ալ շրջափակին մէջ կառուց-

ՊԱԼԱՔԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ
ԳԵՂԱԿԵՐՏ ՇԻՐՄԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Ծանօթ է արդէն թէ հանգուցեալ՝ շինարար Առաջնորդ Պալաքեան Եպիսկոպոսի յիշատակը յաւերժացնող նոր դամբարան – շիրիմ մը կառուցանելու համար յանձնախումբ մը կազմուած էր Գօմոնի մէջ, մասնակցութեամբ Թոքատցի հայրենակիցներ՝ Գ. Գ. Յակոբ Մկրեանի, Ալքազի, Կարապետ Իսմիւտեանի եւ Յարութիւն Ղազարեանի, ինչպէս նաեւ Գօմոնի դպրաց դասէն՝ Գ. Գ. Յարութիւն Նիկողոսեանի, Խաչիկ Գէրպէրեանի, Յովհ. Յակոբեանի եւ Յարութիւն Արսլանեանի ։

Յանձնախումբը, նախագահ ունենալով Գօմոնի եւ շրջակայից հոգեւոր հովիւ Հմայեակ քահանան, որ գլխաւոր թելադրիչն է եղած այս ձեռնարկին, հրաւիրեց Մարսիլիոյ բոլոր թաղականութիւններն ու Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, որ մէկ մէկ ներկայացուցիչ ղրկեն խորհրդակցական ժողովին, համազգային բընոյթ տալու համար ձեռնարկին։ Բոլոր թաղականութիւնները սիրայօժար ղրկեցին իրենց ներկայացուցիչները եւ խոստացան բերել նաեւ իրենց նիւթական աջակցութիւնը ։ Միայն Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնն էր, որ բոլորովին խուլ ձեւացաւ, ոչ միայն ներկայացուցիչ մը չղրկեց, այլեւ քանիցս գրուած հրաւէր – նամակներուն պատասխան անգամ չտուաւ։ Կարծեմ տարրական քաղաքավարութիւն կամ Եւրոպա ապրող մարդու յատուկ կրթութիւնը կը պահանջէր, որ յանձնախումբին կամ թաղականութեան կողմէ ղրկուած, կնիքով եւ ստորագրութիւններով վաւերացուած քանի մը դիմումնագրերուն պատասխան մը տրուէր՝ այո կամ ոչ։ Այս քինախնդիր անտարբերութեան պատասխանատուները իրենք զիրենք միայն անպատուած եղան եւ ցաւ ու ցասում յառաջ բերին իրենց դէմ ։

Անցնինք այս փշոտ խնդրին վրայէն։

Յանձնախումբը գոտեպնդուած եւ զօրացած Մարսիլիոյ շրջանի եկեղեցասէր վեց թաղականութիւններու նիւթական եւ բարոյական գնահատելի եւ անվերապահ աջակցութենէն, հովանաւորութեամբ Ազգային Կեդրոնական վարչութեան եւ Գօմոնի թաղական խորհրդոյ, ժապաւինեալ եւ վաւերացեալ օրինական տոմարով մը ձեռնարկեց հանգանակութեան, կոչ ուղղելով նաեւ քանի մը այլ քաղաքներու պաշտօնական մարմնոց եւ ժողովուրդին։

Փարիզի Թոքատցիներու Հայր. Հայրենակցական Միութիւնները բերին իրենց կարեւոր օժանդակութիւնը, եւ անուրանալի են ու գնահատելի նաեւ իրենց նախագահ Գ. Երուանդ Գրիգորեանի այս ուղղութեամբ տարած ջանքերը, գործին յաջողութեան համար ։

Եղած նուիրատուութեանց ցուցակներուն մեծ մասը արդէն լոյս տեսան Յառաջի թիւերուն մէջ, իսկ մնացեալ ցանկերը պատրաստ են հրատարակուելու, բայց ամբողջական ընելու համար կը սպասուի տակաւին գոյանալիք գումարներու, գոցելու համար առկախ մնացած պարտքը։ Մեր յարգելի նուիրատու ազգայինները պէտք է ապահով ըլլան, յանձնախումբը վերջին ծայր բծախնդրօրէն փարած է գործին, եւ ճակատաբաց կը ներկայանայ մեր ժողովրդեան, տալով բոլոր նուիրատուութեանց եւ ծախուց հաշուեկշիռը, երբ փակուին նուէրներու ցանկերը, ամբողջութեամբ, արձանագրուած ծէժապաւինեալ տոմարին մէջ ։

Այս տողերը գրողը, իբրեւ յանձնախումբին քարտուղարը, իր ձեռքին տակ ունի բոլոր մանրամասնութիւնները ։

Հայր. Պատուիրակ Սրբազանը երբ անցեալ Նոյեմբերի վերջերը Մարսէյլ ժամանած էր, յանձնախումբին եւ քահանայ հայրերու հետ այցելեց Ս. Փիէր գերեզմանոցը, տեսաւ կառուցուած գեղակերտ դամբարան շիրիմը, հիացաւ, ուրախացաւ եւ գովեց յանձնախումբը, որ այս տեսակ շքեղ եւ հայկական ոճով յիշատակարան մը կառուցանել տալ յաջողած է ։

Այժմ բոլոր կարգադրութիւնները լրացած են։ Պատուիրակ Սրբազանը Մարտ 17ի Ուրբաթ օր Մարսէյլ պիտի ժամանէ, նոյն օրը կամ յաջորդ օր պիտի տեղի ունենայ Պալաքեան Սրբազանի եւ հանգուցեալ վեց քահանաներուն աճիւններուն փոխադրութիւնն ու վերաթաղումը նոր դամբարանին մէջ։ Իսկ 19 Մարտ Կիրակի առտու, Սերովբէ Եպիսկ. հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ եւ ապա պիտի կատարուի հոգեհանգստեան արարողութիւն ի յիշատակ հոգելոյս Գրիգորիս Սրբազանի եւ վեց քահանայ հայրերու։ Կէս օրէ վերջ ժամը երեքին, բազմաթիւ հայրենակիցներ ինքնաշարժներով պիտի փութան Սէն Փիէրի գերեզմանոցը, ուր, Սերովբէ Եպիսկոպոսի նախագահութեամբ եւ Մարսիլիոյ վեց քահանայ հարց ու Գօմոնի Դպրաց դասուն մասնակցութեամբ պիտի կատարուի նորակերտ շիրմին բացման հանդէսը ։

Պիտի խօսի Փարիզի Թոքատցիներու Հայր. Միութեան նախագահ Գ. Երուանդ Գրիգորեան, որ անուրանալի աշխատող մը եղաւ այս գործին ի նպաստ ։

Շնորհաւորելի են ազգային այս արժէքաւոր յիշատակարանին կառուցման աշխատող յանձնախումբի ժրաջան անդամները, որոնք միակամ եւ յարատեւ ջանքերով վերջապէս յաջողեցան գործը գլուխ հանել, թէեւ քիչ մը յապաղմամբ ։

Բայց նաեւ մեծ գնահատման եւ գովեստի արժանի է Գօմոնաբնակ մեր ազնիւ եւ սիրելի հայրենակից ճարտարապետ Գ. Հրանդ Գազանճեանի տարած աշխատանքը, որ առանց սանթիմ մը պահանջելու, անձնուիրաբար եւ քանիցս պատրաստեց յիշատակարանին յատակագիծը, հսկեց անձամբ կառուցման բոլոր մանրամասնութիւններուն ճշգրիտ կատարման վրայ եւ հայկական ոճով այս հրաշալի կոթողը պատրաստեց, որուն համար ամէնէն աւելի ուրախ է ինք, իր ծերունազարդ այս տարիքին մէջ ազգին մեծ օգտակարութիւն մը ցոյց տուած ըլլալուն համար։

Լ. ՃԷՐԱՀԵԱՆ

ուած է Կիւմիւշեան վարժարանը ։

Եկեղեցւոյ Ս. Սեղանի յարդարանքին համար ալ բաւական աշխատանք տարած են թաղեցի կիներն ու աղջիկները։ «Փապուճճու էսնաֆ» կոչուած դասակարգը, Փրանսական աթլասի վրայ վարագոյր մը բանիլ տուած է ։ Հոյակապ այս վարագոյրս շինութիւնը տեւած է չորս տարի։ Արուեստի հազուագիւտ գործ մըն է այս, որուն պատրաստութեան համար աշխատած են 25 – 30 աղջիկներ եւ որ ներկայիս կը գտնուի Գումգափուի Պատրիարքարանը ։

Եկեղեցին լայնքով, խորքով բաւարար է։ Աջ կողմը կիներուն յատկացուած է ամբողջովին ու ձախակողմը այրերուն ։ Հին սովորութեան մը համաձայն, հաւատացեալները մուտքի դրան առջեւ կը հանեն իրենց կօշիկները եւ աղօթատեղի կը մտնեն բոկոտն։ Բոլոր կիները կը ծածկեն իրենց գլուխը՝ ամէն անգամ որ ժամ այցելեն։ Ձախ կողմը կը գտնուի Մկրտութեան աւազանը, ուր քրիստոնէական միւռոն ստացած ու մկրտուած են բազմաթիւ ծանօթ անձնաւորութիւններ, ինչպէս Յարութիւն Հազարեան, Յակոբ Քացախեան, Արամ Մնտիկեան, Հաճի Յովսէփ Տաղլարեան, եւ Տաղլարեան եղբայրներ, Յարութիւն Տէտէեան, Յարութիւն Լուսարարեան եւն. եւն.։ Վերնատունը կը գտնուի եկեղեցւոյ գմբէթին տակ, շուրջանակի վանդակորմի մը ձեւով, ուր տանօք փոքր դպիրները կը բարձրանան եղեր «Փառք ի բարձունս»ը երգելու համար ։

Աջակողմեան դասուն մէջ կը գտնուի Տրդատ եպիսկոպոսի աթոռը, նորոգուած։ Ձախակողմեան դասն է Կեմիրլիի եկեղեցւոյ վարդապետական աթոռը։ Քանի մը տարիէ ի վեր ելեկտրական հոսանքէն օգտուած է եկեղեցին, անկէ առաջ մոմ կը վառեն եղեր եկեղեցիին մէջ ։

Կեսարիոյ մէջ, Ջատկի արարողութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի օրերը, ըստ հնաւանդ սովորութեան։ Ներկայ կ'ըլլանք նաեւ հարսանեկան հանդէսի մը։ Ի վերջոյ հրաժեշտ կուտանք Կեսարիոյ խորհրդաւոր քարանձաւներուն եւ բլրային լօռուտ կողերուն, որոնք մեզի կը պատասխանեն ճպուռներու ճռճռոցովն ու թիթեռներու տատանումով ։

Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(Շար.)

ԱՐՁՆԻԻ ջուրը Երեւան հասած է եւ արդէն կ'օգտագործուի Կիրովի աւանին բնակիչներուն կողմէ։ Ատոր համար պէտք եղած է տասնեակ քիլոմեթր երկարութեամբ ջրմուղ կառուցանել ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (156)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Վարազը ներս մտաւ ներքին դռնով ։ Հրաւէրը պատիւ էր, բայց ինչո՞վ կը վերջանար ...

Երբ նստեցին՝ Թագաւորը մատից հանեց ակնաքարերով ոսկէ մատանին եւ մեկնեց իշխան Վարազին ։

— Դու, իշխան, յանձնարարութիւնս կատարել ես սիրով, ուստի եւ, ի նշան շնորհակալութեան, ընդունիր այս մատանին։

Վարազը պայծառացաւ եւ ուրախութիւնից խօսք չգտաւ ասելու ։

— Եւ այնուհետեւ, իշխան սիրելի,— շարունակեց Արշակը,— եթէ հնար է, շատով սկսիր Աւանիս բերդապարիսպը։

Վարազը խոնարհեց գլուխը ․

— Հրամայել ես, արքայ ։

— Եւ դորա համար, իշխան, լաւ պիտի կորովդ ամբողջ, որ ամուր ու անխորտակ լինի մեր բերդը ։

Վարազը նորից խոնարհում արաւ ․

— Թող լինի կամքը արքայի ։

— Այո, իշխան, Կամսարականը եւ խոհակիցները նորա չկամեցան զիջանել իրենց բերդերը, մենք կը շինենք մեր բերդը, ամենայն Հայոց բերդը ... Ու պէտք է կառուցել արագ, որ թշնամիները չիմանան եւ չխանգարեն։ Թող այնպէս կարծեն, որ շինում ենք պարիսպ եւ ոչ բերդ ։

Արշակը տեսնելով, որ իր Աւանն արդէն կառուցուել է եւ դարձել բազմամարդ, մտածում էր, թէ լաւ չէ՞ր լինի արդեօք արձակել մի նոր հրովարտակ՝ նոր գործաւորներ ժողովելու, ինչ անհրաժեշտ կը լինէր բերդի շինութիւնը արգացնելու համար։ Ու ցանկացաւ խօսել այդ մասին Վարազ իշխանի հետ ։

— Ձե՞ս կարծում, իշխան, որ կարի անհրաժեշտ է արձակել նոր մի հրովարտակ մարդաժողովի, թէ՞ վարպետներդ եւ գործաւորներդ բաւ են քեզ ։

— Անշուշտ, արքայ, վասնզի սկսում ենք մեծ գործ՝ պիտի ունենալ նաեւ գործաւորների մեծ թիւ՝ այդ ամէնը գլուխ բերելու,— համաձայնեց Վարազը ։ — Սակայն, արքայ, դա նորից չէ՞ յուզի նախարարաց, քանզի նորեկները վկայում են, որ նոքա վրդովուած են յոյժ ։

Վարազին իրօք լուրեր էին հասնում, թէ որքան կառուցւում ու բազմամարդանում է քաղաքը, այնքան դժգոհ են մնում նախարարները, անգամ ապստամբութիւն են խորհում, կամենալով մինչեւ իսկ նոր թագաւոր դնել Հայոց գահին։ Ճշմարի՞տ էր այս, թէ ոչ – նա չգիտէր, բայց մէկ – երկու անգամ ինքն անձամբ յայտնել էր թագաւորին, թէ դըժգոհ նախարարները զէնք են ստանում ինչ որ տեղից եւ մարդիկ են վարժեցնում նետաձգութեան ու նիզակի գործածութեան։

Արշակը չէր հաւատում այդ ամէնին, աւելի շուտ՝ կարեւորութիւն չէր տալիս։ Այդ մասին խօսել էր նրա հետ եւ Փառանձեմը, բայց Արշակը «Զունի արժէք, թագուհիս»... Իսկ Վարազի նախազգուշացումներին պատասխանում էր միշտ ․ «Զունի արժէք, իշխան։ Նոքա յոյժ տըկար են իմ դէմ ելանելու »...

Սակայն Արշակը որքան խիստ էր, կասկածամիտ, նոյնքան եւ գիւրահաւատ էր ու ինքնավստահ ։ Իրօք, նա արժէք չէր տալիս նախարարների դժգոհութեան եւ ինչ որ ռազմական պատրաստութեան լուրերի ... Նա ուրախ էր, որ իր Աւանի կառուցումն առաջ էր գնում արագ ու անընդհատ եւ ժամանակ առ ժամանակ գալիս են նոր բնակիչներ ։ Ուրախ էր նաեւ, որ Վարազը խնամքով կատարում է իր կարգադրութիւնները, որ կառուցում էր ինչպէս տըներ, այնպէս էլ շինում էր աղբիւրներ, բաղնիս ու քաղաքից դուրս եկող ուղիներ, որպէսզի դրանցով տարբեր շէներից պարէն ու մթերք բերեն քաղաք ։

Նմանապէս նրա՝ Արշակի կարգադրութեամբ էր Վարազը պատրաստում կամուրջներ կապել Զնգետի վրայ, որպէսզի թէ մարդ, թէ սայլ դիւրութեամբ եւ կարճ անցնեն դիմացի շէները։ Խօսում էին, որ քաղաքն արդէն տաս հազարի չափ բնակիչ ունի, դրանց պէտք էր ապահովել անընդհատ ... Այո, տաս հազարի չափ. եւ միւս կողմից, չհայած տէրերի արգելքներին, շարունակում էին գալ եւ գալիս էին գրեթէ ամէն օր։

Ինչո՞ւ էին գալիս այդպէս ամէն վըտանգ արհամարհելով... Ծանր, անազատ ապրող եւ իրենց աշխատանքից բաժին չստացող կամ՝ չնչին բաժին ստացող շինականները ելք էին փնտռում տանելի ապրելու, եւ ահա, երբ հնար էին տեսնում ազատ լինելու՝ չտապում էին Աւան, չմտածելով, թէ ի՞նչ կը լինի յետոյ ... Ազատ լինելու ցանկութիւնն աւելի մեծ էր, քան վտանգը... Եւ որքան շատ էին գալիս՝ տէրերն այնքան շատ էին բորբոքւում քաղաքի դէմ ։

Խօսելով թագաւորի հետ՝ Վարազ իշխանը նորից յիշեցրեց նախարարների վրդովմունքը ։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Ալիս Զիլինկիրեան եւ զաւակը՝ Լիտիա, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ժամկոչեան եւ զաւակները, Պ. Կիրակոս Ժամկոչեան եւ զաւակները։ Այրի Տիկին Եւա Թէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Խաչատուրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկ. Ժորժ Շվարց եւ զաւակը, Պ. Մեսրոպ Մեսրոպեան եւ զաւակները, Թէմիրճեան, Փափազեան եւ Ասատուրեան ընտանիքները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսին, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՎԵՆՍԱՆ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ
(Մասիս Ժամկոչեան)

յանկարծական մահը, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 4ին, իր բնակարանը՝ 33 Րիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9)։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Հինգշաբթի (Մարտ 9) ժամը 10·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պանթէօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ-ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ ՍՏԱՑՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Ներկայիս Յառաջի վարչութիւնը, կանոնաւորելու համար առկախ հաշիւները շրջաբերական – հաշուեցոյցեր կը ղրկէ իր այն բաժանորդներուն, որոնք իրենց հաշիւը չեն փակած մինչեւ 1960ի վերջը։

Այս իմաստով, ղրկուած շրջաբերականներու առաջին գումարը կը ներկայացնէ իրենց առկախ հաշիւը մինչեւ 1960 Դեկտեմբեր 31, ո՛ր ամսուն ալ սկսած ըլլայ իրենց բաժանորդագրութեան հաշիւը։

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այս հաշուեցոյցը ստացող բաժանորդները անյապաղ պատասխանեն, կանոնաւորելու համար թէ՛ իրենց թէ՛ թերթիս վարչութեան հաշիւները։

Կանխայայտ շնորհակալութիւններով՝
« ՅԱՌԱՋ »Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վալանսի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերներ Վահէ Փարթամեանի եւ Բիւզանդ Եաքէլեանի արկածալի մահուան առթիւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն եւ ընկեր Յ. Պալիկեանի։

Ա Յ Ց

Վալանսի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն այց մը կազմակերպած է ողբացեալ ԸՆԿԵՐ ԽՈՐԷՆ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆի գերեզմանին վրայ (Օպընա – Արտէշ), այս կիրակի առաւօտ։

Մեկնումի ժամ՝ 9ին, Ահարոնեան ակումբէն։ Կը հրաւիրուին ողբացեալ ընկերոջ յիշատակը յարգողները։ Ներկայ կ'ըլլայ Վալանսի քահանան։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ
ՄԻՀՐԱՆ ՀԵՐԱՐՏԵԱՆԻ

Մահուան քառասունքին առթիւ, 11 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Մշակոյթի տան Թէքէեանի սրահին մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), մէթրօ Քատէ։

Կազմակերպուած Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ։

Նախագահ՝ ՍԱՐԳԻՍ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ
Կը խօսին՝ ՅԱԿՈԲ ՀԻՍԱՅԵԱՆ եւ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Տիկին Լուսին Էմիրեան (երգ), Պ. Լեւոն Մոմճեան (երգ), Պ. Երուանդ Գրիգորեան (արտասանութիւն)։

Ժիլոմէն Իուրսիւլա (ջութակ)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պ. Պետրոս Պալթայեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Գէորգ Պալթայեան (բնիկ Մարմաճիկցի), դեղագործ (եղած է Պոլիս եւ Եգիպտոս)։ Եգիպտոսէն Յրանսա անցած է, տեղեկացնել՝ Պետրոս Պալթայեանի,

189, BD DE LA MADELEINE, NICE

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանին հերթական դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Սողոմոն Թէքէեանի սրահին մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ։

Դասախօս՝ ԾԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ։

Նիւթը՝ «Հայ մշակոյթի հին ու նոր ճարտարապետները եւ մենք»։

Մուտքը ազատ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է։

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 14·30ին
Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ

47, RUE DES ECOLES

Ի նպաստ Սէնթ – Իլէր տիւ – Թուվէի ուսանողներու բուժարանին։

Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ԺԱՆ ՍԱՐԱՅԻ
Փարիզի Համալսարանի վերատեսուչ
Կը նախագահէ՝
ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ՍԱՐԱՅ

Կը մասնակցին՝

Լուիթիս Տէ Լուա (Սպանիա), Անճալի Տէվի (Հնդկաստան), Էլվուտ Փեթերսըն (Միացեալ Նահանգներ), Էթսուքօ Թաքանօ (Ճափոն), ուսանողական ժողովրդական խումբեր եւ գեղարուեստական կազմակերպութիւններ կը ներկայացնեն իրենց երկիրները.—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պրազիլ, Կովկաս, Սպանիա, Միացեալ Նահանգներ, Հունգարիա, Հնդկաստան, Իսրայէլ, Ճափոն, Լիթուանիա, Մատագասքար, Մեքսիքա, Լեհաստան, Վիէթնամ։

Հայկական բաժինը կը ներկայացնեն.—
ՍՕՍԻ ԽՈՒՄԲԸ
եւ
ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

ՏՈՄՍԵՐԸ.— 5, 4, 3, 2 Ն. Ֆ.

Դիմել Սորպոնի դռնապաններուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Գօմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ սուիրատուութիւնները.—

Տէր եւ Տիկին Կ. Կարապետեանէ քսան Ն. Ֆ. դպրոցին, Տիկին Շ. Թօնկուրեանէ տասը Ն. Ֆ. Կապոյտ Խաչին։ Տիկին Մաննիկ Սալըրեանի տխուր մահուան առթիւ Պ. Հայկ Սալըրեանէ քսան Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սերժ Սարգիսեանէ քսան Ն. Ֆ. եւ Տիկին Մ. Թէյիրզեանէ տասը Ն. Ֆ.։ Նոյնպէս Լաֆճեան ընտանիքէն՝ իրենց մօր Տիկին Ա. Լաֆճեանի մահուան քառասունքին առթիւ երեսուն Ն. Ֆ. Կ. Խաչին եւ քսան Ն. Ֆ. Գօմոնի աղքատներուն։ Ոմն տասը Ն. Ֆ. դպրոցին։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի երիտասարդուհիներու «Զաւօ Շանթ» խումբին դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ, ժամը 20ին, Կապ. Խաչի գրասենեակին մէջ (17 Րիւ Պլէօ)։ Դասախօս՝ ՏԻԿԻՆ ՀՌԻՓՍԻ ԻՓԷԿԵԱՆ – ԳՈՒՏԱՔԵԱՆ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Լիոնի նորընտիր կրթական մարմնոյ կողմէ։

Պիտի խօսի Տէսինի հոգեւոր հովիւ
ՏԷՐ ՎԱՐԱԳ ՔՀՆՅ. ԱՒԱԳԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ ծագումն ու զարգացումը»։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Լիոնի եկեղեցւոյ մեծ սրահին մէջ։

Կը հրաւիրուի Լիոնահայ հասարակութիւնը ներկայ ըլլալու այս շահեկան դասախօսութեան։

Մուտքը ազատ է։

ՃԱՇԱՐԱՆ

Լ Ի Լ Ա

24, Rue St-Lazare
PARIS - 9

Ընտիր ճաշեր, մատչելի գիներով

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ եւ ՇԱԲԱԹ

«ՏԷՕՆԷՐ»

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հագուստի համար մեքանիսիէն մը նոր մոտէլներ կարելու համար։ Կէս օրուան աշխատանք։ Լաւ վճարում։ Դիմել՝

DARONIAN
115, Rue d'Aboukir PARIS 2e
CEN. 20-86

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Տիկին Արթինեանի խանութը ծախուած ըլլալով, Յառաջ այսուհետեւ կը ծախուի.—

44, Rue Julien Lacroix

ԽՆՋՈՅՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կազմակերպած է ընտանեկան խնջոյք մը Վարդանանցի առթիւ, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Օհանջանեան սրահը։

Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Քէչէճեան վարդապետը։

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի Հայութիւնը անխտիր։

Մուտքը ազատ է։

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Սեւ ծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի, ժամը 20·30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 20·30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՎԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise-Party aux Chandelles

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղին կողմէ
Այս Կիրակի ժամը 17էն 23, Մշակոյթի Տան սրահը

17, Rue Bleue, Paris 9e

Գեղարուեստական բաժին, Հաճելի մթնոլորտ

Buffet

KINOPANORAMA
60, AVENUE DE LA MOTTE-PIQUET
Parking illimité Tél. : FON. 50-50

UN FRANÇAIS A MOSCOU

ԿՐԵՄԼԻՆԻ ԱՆԾԱՆՕԹ ԳԱՆՁԵՐԸ
ԱՐԱՐԱՏԸ
ԵՐԵՒԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ (Զանգեզուր, ձիաւորները, ծաղկեփունջ, հովիւները)

Շաբաթ, Կիրակի եւ տօնական օրերը՝ երկու ցերեկոյթ 14·30 եւ 16·50, Շաբթու մէջ 15·30
Հինգշաբթի մէկ ցերեկոյթ 15·30ին
Շաբթու մէջ 2 երեկոյթ 19·15 եւ 21·35

Տոմսերը կարելի է առնել 13 օր առաջ ժամը 11էն 19 եւ Աժանսներէն

Գին՝ 4·45 եւ 7·50 Ն. Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ
ՀԷԼՎԱՅԻ ԹԱՀԻՆ
ԼՈԳՈՒՄ ՇԱՐՈՑ
ՍՈՒՍԱՄ – ՀԷԼՎԱ (ՌՈՃԻԿ)
ՓԱՐՄԱՔԱՆՈՅՆ
LE BOSPHORE
MARQUE DEPOSEE
ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...
CHOC-ALVA · CHOCO-LOC
Sté le BOSPHORE
SIEGE SOCIAL
2, Rue Louis Astouin /Marseille (2ème)

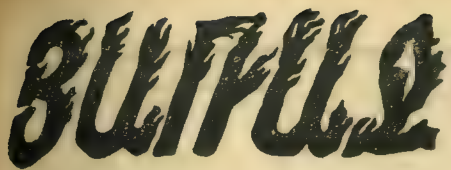

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՄԱՐՏ

VENDREDI 10 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9049 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4850

ՀԱՅԵՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

(ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ)

Կարելի չէ գտնել բառ մը բնորոշելու համար կացութիւնը, որ ստեղծուած է ընդհանրապէս Թուրքիոյ, մասնաւորապէս Պոլսոյ մէջ։

Թրքական թերթերը լուրեր կուտան առատօրէն, որոնք կը հերքուին նոյն իրիկունը։

Միւս կողմէ կարգ մը խնդիրներ կան, որոնք չկրցան լուծում գտնել՝ հակառակ պաշտօնական յայտարարութեանց։ Օրինակ Թրքական համալսարանէն վտարուած 147 փրոֆէսէօրներու պարագան, — կը գրեն թէ պիտի վերադառնան իրենց պաշտօնին, յետոյ կը հերքեն։ Կը գրեն թէ խորհրդարանի ընտրութիւնները պիտի կատարուին Մայիսին, յանկարծ կը յետաձգուին աշնան։ Ամէն օր նոր կուսակցութիւն մը կը ծնի, երբեմն կը միանան իրարու եւ յանկարծ կը բաժնուին։

Այս ընդհանուր խառնաշփոթութեան մէջ անկարելի է հետեւիլ լուրերուն, պարզ գաղափար մը ունենալու համար կացութեան մասին։

Պետութեան նախագահը, Զօր. Կիւրսէլ, միշտ լաւատես յայտարարութիւններ կ'ընէ, — փրոֆէսէօրները պիտի վերադառնան համալսարան, ընտրութիւնները պիտի կատարուին ի մօտոյ, կուսակցութիւնները ազատ պիտի ըլլան գործելու։ Բայց յանկարծ նախարար մը պաղ ջուր կը լցնէ ստեղծուած տրամադրութեանց վրայ։ Օտարները եւս շահագրգռուած ըլլալով Թուրքիոյ կացութեամբ, պաշտօնապէս ուզեցին հասկնալ թէ ե՞րբ իշխանութեան գլուխ պիտի գայ օրինական-ժողովրդավար կառավարութիւն մը։ Կը թուի թէ Զօր. Կիւրսէլի շրջապատը այնքան ամուր չէ նստած իր դիրքերուն վրայ, որ ժամանակ առ ժամանակ շարժման մէջ կը դնէ յեղափոխական դատարաններ, կը ձերբակալէ կասկածելիներ, միշտ արծարծելով ահաբեկումը։

Ի՞ՆՉ Է ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

Այս կացութեան մէջ ի՞նչ կ'ընեն մեր հայրենակիցները, ա՛յս է մեզ շահագրգռողը առաւելապէս։

Այս վերջին օրերուն, կառավարութիւնը կը թուի թէ առիթը եկած կը համարի՝ վերջին հարուած մը տալու համար մեր ազգային իրաւունքներուն, որոնք բանաձեւուած են Ազգ. Սահմանադրութեամբ։ Ճիշդ է թէ յատկապէս Հայոց Ազգ. Սահմանադրութիւնը չէ որ կ'ուզեն հարուածել Թուրքերը, այլ ընդհանրապէս բոլոր փոքրամասնութեանց իրաւունքները, որոնք սահմանուած են դաշնագրով, Քեմալի յաղթանակէն ետք։

Վերջին օրերուն, գրուեցաւ թէ կառավարութիւնը չի ճանչնար Հայոց պատրիարքարանին հեղինակութիւնը Թուրքիոյ Հայերուն վրայ։ Եւ այդ մտքով հրահանգ տուաւ «Հայ համայնքին», որ թաղային ընտրութիւններով «մատակարար մարմիններ» ստեղծեն իրենց կրօնական եւ բարեգործական գործերով զբաղելու համար։

Այս որոշումը խոր յուզում պատճառեց պատրիարքարանի շրջանակին եւ ժողովուրդին մէջ։ Հրահանգը պաշտօնական էր, այլ խօսքով՝ հրաման էր։

Եւ Պոլսոյ հայերէն թերթերու մէջ երեւցան կոչեր, հրաւէրներ, խորհրդակցելու համար կառավարական հրահանգին մասին, ի հարկին կատարելու համար ընտրութիւններ։

Այս խորհրդակցութիւնները եւս տեղի ունեցան յուզումնալից մթնոլորտի մը մէջ։ Թերթերը կը թուի թէ չուզեցին արձագանգ տալ։ Հրատարակուեցան քանի մը տամսեր, քննադատելու համար կողմնակի յայտարարութիւններ։

Հետաքրքրական էր Տոքթ. Ծորխառունիի ստեղծած միջադէպը։ Այս բժիշկը այնպէս կը տեսնուի որ կը սիրէ աղմուկը, այդ պատճառով յաճախ լրջութեամբ չէ դիմաւորուած իր առած ամէն մէկ քայլը։ Բայց այս անգամ շատ յանդուգն քայլ մը կ'առնէր, նամակ մը գրելով այս խորհրդակցական ժողովներու կազմակերպիչներուն։ Իր նամակը տեղի կուտայ վէճի, — կարդա՛նք նամակը թէ անտես ընենք։ Ի վերջոյ մեծամասնութեան փափաքով կը կարդացուի նամակը։

Տոքթ. Ծորխառունի, իր այս նամակով, կը յայտարարէ թէ Ազգ. Սահմանադրութիւնն է որ կը թաղուի կառավարական վերջին հրահանգով, ուստի ընդվզած՝ բողոքի նամակներ կը գրէ Զօր. Կիւրսէլի, Ներքին նախարարութեան եւ Պոլսոյ քաղաքապետութեան։ Նոյն ձեւով նամակ մը՝ Հայոց խորհրդակցական ժողովներու կազմակերպիչներուն, ըսելով թէ պատասխանատու պիտի մնան պատմութեան առջեւ եթէ ընթացք տան կառավարական հրահանգին։

Ահազին աղմուկ։ Աւելի լաւ չէ՞ր որ չկարդայինք, կ'ըսեն ոմանք։ Իսկ ուրիշներ իրենք զիրենք կ'արդարացնեն՝ յայտարարելով թէ հրահանգը կառավարական է, ուրեմն հրաման մըն է, հետեւաբար իրենց ընթացքը համակերպութեան շարժում մըն է միայն։

Ժողովը ի վերջոյ կը յայտարարէ թէ «Թաղային խորհուրդները պատասխանատուութեան որեւէ բաժին չունին, նկատելով որ ջնջուած Վարչութենէն կազմուած ընտրական մարմինը պետական որոշումով եւ հրահանգով կը կատարէ իր ընտրութիւնները»։

Եւ կատարուեցան ընտրութիւնները։ Ստեղծուեցան Մատակարար Մարմիններ։ Բայց ահա Պոլսոյ հայերէն թերթերուն մէջ սկսան իրարու յաջորդել հրաժարականները։ Այս հրաժարականներուն մէջ յատկանշական է հետեւեալ պատճառաբանութիւնը, որ կը տեսնուի բոլոր հրաժարականներուն մէջ, — թէ նախկին հոգաբարձութեան անդամ եղած է, բայց այժմ կը փափաքի որ իր տեղը ուրիշը ընտրուի, վստահելի, նոր եւ աւելի ձեռներէց հոգաբարձուներ, նոր եւ արժէքաւոր տարրեր գան գործի գլուխ։

Ու մինչ այս հրաժարականները կը շարունակուին, հրատարակուեցաւ կուսակալութեան հրահանգը «Հանրային Հաստատութեանց մատակարարման շուրջ»։ Այս պաշտօնագիրը ղրկուած է բոլոր թաղային խորհուրդներուն։ Պաշտօնագիրը առաջին անգամ եւ մէկ անգամ հրատարակուեցաւ Թուրքերէն լեզուով Պոլսոյ հայ մամուլին մէջ (3 Մարտ), առանց թարգմանութեան նոյն օրը կամ յաջորդ օրը։ Յաջորդ օրերուն՝ ու մինչեւ 6 Մարտ հասած թերթերը լուռ կը մնան այս հրահանգին մասին։

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ · ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՇՈՅԻՆ ՄԷՋ ՈՒ ՇՈՒՐՋԸ

Ամերիկայի մէջ, Թուրքիոյ բարեկամներուն երկրին մէջ, շահագրգռական չե՞ն գտներ արդեօք իրենց ազգակիցներուն ապագան, եւ Էջմիածինի կոնդակները հրատարակե՞լն է միայն որ Հայու պարտականութիւն կը համարեն իրենց։ Ժամանակին արտասահման մը կար, որ աւելի դժուար ու նուազ ազդեցիկ պարագաներու մէջ կը տեսնէր գործեր, որոնք կը փրկէին թէ իրենց պատիւը, թէ Հայուն շահերը։

Ք.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ՔՈՆԿՕՅԻ ԽՆԴԻՐ

ԿԻԶԵՆԿԱ ԹԱՆԱՆԱՐԻՎ ՉԵՐԹԱՐ

ՄԱԿի Ընդհ. Ժողովին մասնակցող 99 պատուիրակները անելի մատնուած վիճակ մը ունին. չեն գիտեր, թէ պէ՞տք է խորհրդակցին Քոնկոյի մասին թէ՝ սպասեն Թանանարիվի մէջ Քոնկոցիներու գումարած ժողովին արդիւնքին։

Արդարեւ, Մոյիզ Չոմպէ, Քաթանկայի վարչապետը, որ Քոնկոյի մէջ ՄԱԿեան ուժերու միջամտութեան ամէնէն բուռն հակառակորդներէն մէկն է, յայտարարած է «եթէ ՄԱԿի նպատակը խաղաղութիւնը վերահաստատել է Քոնկոյի մէջ, ապա ուրեմն պէտք է սպասէ մեր գումարած ժողովին արդիւնքին, քանի որ մեր ալ հետապնդած նպատակը նոյնն է»։ Ապա ամբաստանած է Մ. Նահանգներն ու Խ. Միութիւնը, որ կ'ուզեն նոր Քորէա մը ստեղծել Քոնկոյի մէջ՝ իրենց հիւլէական զէնքերը փորձելու համար, Չոմպէի նպատակն է՝ Քոնկոյէն հեռացած տեսնել ՄԱԿի ուժերը։

Ինչ որ ալ ըլլան Թանանարիվի ժողովին ձեռք բերած արդիւնքները, կատարելապէս պիտի չկարենան լուծել Քոնկոյի թնճուկը, քանի որ մեռած նախկին վարչապետ Լումումպայի ամէնէն սերտ գործակիցն ու գաղափարական յաջորդը, Կիզենկա, յայտարարած է թէ Թանանարիվ պիտի չերթայ, ու ոչ մէկ առնէն նպատակ ունեցած է մասնակցիլ այդտեղի ժողովին։

Անդին, Նիւ Եորքի մէջ, Ղանայի նախագահն ու վարչապետը՝ Նքրումա, ՄԱԿի Ընդհանուր Ժողովին առջեւ խօսք առնելով յայտարարած է. «Անկիւնադարձի մը հասած ենք, ու մեր բռնելիք ընթացքէն կախում ունի ոչ միայն ՄԱԿի այլ նաեւ Ափրիկէի ապագան»։ Նքրումա կը պահանջէ որ Քոնկոյի ՄԱԿեան ուժերը բաղկացած ըլլան միայն Ափրիկեցիներէ, ի հարկին գրաւեն Քոնկոյի բոլոր օդակայանները, ու նաեւ զէնքի ուժով չէզոքացնեն ՄԱԿի օժանդակել չուզող տեղացի բանակները։

Ասոր փոխարէն, Լէոփոլտվիլի կեդրոնական կառավարութիւնն ալ (նախագահ՝ Քազավուպու, վարչապետ՝ Իլէօ), կը պահանջէ իր կարգին, որ 1) ՄԱԿի ուժերուն հնդիկ հրամանատարը՝ Տայալ ետ կանչուի, «այլապէս՝ կեդրոնական կառավարութիւնը իր յարաբերութիւնները պիտի խզէ ՄԱԿեան ուժերու հրամանատարութեան հետ»։ 2) Տայալ հրապարակաւ ընդունի, թէ Մաթատիի մէջ ՄԱԿեան ուժերու եւ Քոնկոյի զինուորներու միջեւ տեղի ունեցած բախումին պատասխանատուն «կապոյտ գլխարկներն են»։ 3) ՄԱԿեան ուժերու օդանաւային երթեւեկը ենթակայ պէտք է ըլլայ Քոնկոցիներու հսկողութեան։ 4) ՄԱԿեան ուժերու հսկողութեան ներքեւ գտնուած օդակայաններն ու ռազմագիտական արժէք ներկայացնող խարիսխները հետզհետէ պէտք է վերադարձուին կեդրոնական կառավարութեան։

Ինչպէս կը տեսնուի, իւրաքանչիւր թմբուկէն տարբեր ձայն մը կ'ելլէ, հարցին լուծումն ալ հետզհետէ աւելի կը բարդանայ։

× Ղանայի նախագահը, Նքրումա, թնդանօթի 21 հարուածներով, զինուորական պատիւներով ու ամերիկեան կառավարութեան գրեթէ բոլոր անդամներուն ներկայութեամբ ընդունուեցաւ Ուաշինկթընի մէջ՝ նախագահ Քենետիի կողմէ։ Ապա, Սպիտակ Տան մէջ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ. Նահանգներու նախագահին հետ։ Քենետիի գործի գլուխ անցնելէն ի վեր Նքրումա առաջին Ափրիկեցին է, որ կ'ընդունուի Ուաշինկթընի մէջ։

ԱԼԺԵՐԻԱ — ԴԷՊԻ ԼՈՒԾՈՒՄ

Ֆրանսացի նախարարներու հերթական ժողովին մէջ անկասկած շատ խօսուած է Ալժերիոյ մասին, սակայն, Տեղեկատուութեան նախարարը, Թէրնուար, մերժած է որեւէ յայտարարութիւն ընել. լրագրողներու պնդումներուն պատասխանած է՝ «Լռութիւնը ոսկի է»։

Ալժերիոյ Ազատ. Ճակատին կողմէ ալ, Եազիտ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին հերքած է Ֆրանսայի հետ գաղտնի բանակցութիւններու մասին շրջան ընող զրոյցները. «Գիտենք թէ ինչ կ'ուզենք. պատրաստ ենք պաշտօնական բանակցութիւնները սկսելու՝ առանց որեւէ նախապայմանի։ Հրաւէրի կը սպասենք»։

Պէտք է ճշդել սակայն, թէ Ալժ. Ազատ. Ճակատը բանակցութիւն վարել կ'ուզէ հաւասարէ հաւասար։ Նախարար՝ «նախարար»ի հետ, վարչապետ՝ «վարչապետ»ի հետ։

× Շրջան ընող զրոյցներու համաձայն, «ԱՀԱԿ»ը շուտով ազատ պիտի արձակէ որոշ թիւով ֆրանսացի ռազմագերիներ։

× Ֆրանսացի նախարարներու ժողովը որոշած է երկու համալսարան բանալ Ալժերիոյ մէջ. մէկը՝ Ալժէ, միւսը՝ Օրան։

× Ժագ Սուսթել, «Ֆրանսական Ալժերիոյ» կողմնակիցներէն յայտարարեց թէ «ալժերական Ալժերիան ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ վաղը քան քոնկոլեան Քոնկօ մը»։

× Նախարարաց Խորհուրդը որոշեց յառաջացնել գաւառական ընտրութիւնները որոնք տեղի պիտի ունենան Յունիս 4ին եւ 11ին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՕԼ – ԱՆՐԻ ՍՓԱՔ սկսաւ իր ընտրապայքարը, բուռն յարձակումներ գործելով պելժ ներկայ վարչապետին՝ Էյսքենսի վրայ։ Ատլանտեան Ուխտի նախկին ընդհ. քարտուղարը որ ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնական դէմքերէն է, շեշտած է. «Երկիրը փրկելու չեմ եկած, եկած եմ տեղս կրկին գրաւելու այն կուսակցութեան մէջ, որուն կը պատկանիմ քառասուն տարիէ ի վեր։ Այսօր միջազգային դետնի վրայ Պելժերը ատելութեան, արհամարհանքի կամ գութի կ'արժանանան։ Դրամատուններու եւ օտարներու ձեռքը խաղալիք դարձած են»։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ամերիկեան դեսպանը, որ տասը օրէն աւելի է առիթի կը սպասէր Քենետիի անձնական մէկ նամակը յանձնելու Խրուշչեւի, Սիպերիոյ Նովոսիպիրսք քաղաքը մեկնած է իրեն յանձնուած պարտականութիւնը կատարելու համար։ Այս յապաղումը բաւական [illegible] տեղի տուած էր, քանի որ Խրուշչեւ այնքան ալ փութկոտ չէր երեւար Քենետիի գրածները կարդալու։

ՎԵՑԵՐՈՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ երեսփոխանական ժողովը տարուան մը համար եւս վերընտրեց իր նախագահը՝ Ֆուրլէր (Գերմանացի քրիստոնեայ – դեմոկրատ) եւ եօթը փոխ – նախագահները։ Նախագահը իր ճառին մէջ շեշտեց, թէ «Վեցերուն համար անհրաժեշտութիւն է արտաքին միեւնոյն քաղաքականութեան մը հետեւիլ»։

ՊԱՏՆԷՇՆԵՐՈՒ դատավարութեան դատապարտեալներէն Օրթիզ (ի բացակայութեան՝ մահուան), Սիւզինի (երկու տարի բանտ յետաձգումով) եւ Րոնտա (երեք տարի բանտարկութիւն) դիմած են Վճռաբեկ Ատեանին։

ՍԸՐ ԹՈՄԱՍ ՊԻՉԱՄ, անգլիացի հռչակաւոր խմբավարն ու երաժշտական հեղինակը, մեռած է Լոնտոնի մէջ։ 82 տարեկան էր։

ԻՍՐԱՅԵԼԻ մէջ քաղաք. տագնապը կը շարունակուի։ Երեսփ. խմբակներէն շատերը կը մերժեն մաս կազմել Պէն Կուրիոնի ղեկավարութեան տակ դրուած կառավարութեան մը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ "ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ"

(Զ. եւ վերջին մաս)

Անցեալ տարուայ Դեկտեմբերի 28ի պլէնումի նախօրեակին Հայաստանի Կոմ. Կուս.ի Կենտկոմի քարտուղարութիւնը ունէր հետեւեալ կազմը։

Ս. Թովմասեանը առաջին քարտուղար էր, Նա. Զարոբեան՝ երկրորդ քարտուղար եւ Մ. Աղոնց, Բ. Սարգիսով ու Ստ. Թումանեան՝ քարտուղարներ։

Կենտկոմի լիագումար նիստը (պլէնում) երկու նուագում (1960ի Դեկտեմբեր 28ին եւ 1961ի Փետրուարի 10ին) կատարել է հետեւեալ փոփոխութիւնները։ Կենտկոմ առաջին քարտուղար Ս. Թովմասեանին ազատել է իր պարտականութիւններից եւ նրա տեղը առաջին քարտուղար է ընտրել Նա. Զարոբեանին։ Իրենց պարտականութիւններից ազատել է նա Մ. Աղոնցին եւ Սարկիսովին, իսկ Ստ. Թումանեանին պահել է իր պաշտօնի մէջ։ Այսպիսով նախկին կազմից մնացել են քարտուղարութեան մէջ Նա. Զարոբեանը եւ Ս. Թումանեանը։ Այս վերջինը Կենտկոմի քարտուղարութեան մէջ է առնուել միայն 1959ի Յուլիսին։ Նախապէս վարել է Երեւանի օթալինեան շրջանի քարտուղարի պաշտօնը (1952 – 1953) եւ ապա նշանակուել է Կիրով գործարանի դիրեկտոր։ 1957ին, երբ կազմուեցաւ ժողովրդ. Տնտեսական Խորհուրդը, Ս. Թումանեանը կարգուեցաւ նախագահի (Ս. Մովսէսեանի) առաջին տեղակալ։ Կենտկոմի կազմի մէջ ընտրուեցաւ միայն 1958ին եւ Կենտկոմի քարտուղար դարձաւ 1959ի Յուլիսին։ Ի՞նչպէս եղաւ, որ նա պահուեցաւ Կենտկոմի քարտուղարութեան կազմի մէջ։ Բուն պատճառը չէ յայտնուած։ Կարելի է թերեւս ենթադրել որ Ս. Թումանեանը պահեց Կենտկոմում իր պաշտօնը, որպէս մասնագէտ Խրուշչեւի ուշադրութեան կեդրոնում տնտեսական հարցերի։

Ամենահետաքրքրականը Նա. Զարոբեանի պարագան է։ Լինելով Ս. Թովմասեանի անմիջական օգնականը Կենտկոմի երկրորդ քարտուղարի իր հանգամանքով, նա ոչ միայն չքաժանեց Ս. Թովմասեանի եւ Մ. Աղոնցի ու Սարկիսովի բախտը, այլ նաեւ պաշտօնի բարձրացում ստացաւ գրաւելով Ս. Թովմասեանի Կենտկոմի առաջին քարտուղարի աթոռը։ Այդ նշանակում է որ «դաշինքի» անդամների եւ մասնաւորապէս առաջին եւ երկրորդ քարտուղարների միջեւ համերաշխութիւն չէ եղած եւ նրանք տարակարծութիւններ են ունեցել մասնաւորապէս ամենավերջին ամիսներին ծագած հարցերի շուրջը եւ Խորհ. Միութեան Կենտկոմի քարտուղարութիւնը բռնել է Նա. Զարոբեանի կողմը։ Երբ իբրեւ Հայաստանի Կոմ. Կուս.ի Կենտկոմի առաջին քարտուղար Նա. Զարոբեանը մասնակցում է այս տարուայ Յունուարին գումարուած Խորհ. Միութեան Կենտկոմի պլէնումին եւ ամբիոն է բարձրանում իր ճառը անելու համար, Խրուշչեւը նրա հետ խօսքեր է փոխանակում ոչխարների վատ խնամումի եւ խոտբովածի մասին եւ ապա ասում է. «Դէ՛, լսենք այժմ ձեր երիտասարդ, թարմ ձայնը» (վերջին երեք բառը մենք ենք ընդգծել)։ Կարծում եմ թէ այս քիչ խօսքերը շատ բան են ասում Զարոբեանի հանդէպ Խրուշչեւի ունեցած վերաբերմունքի մասին։

Միւս երկու քարտուղարների՝ Բ. Սարկիսովի եւ Մ. Աղոնցի պաշտօնազրկման պատճառների մասին որոշ բան ասել չենք կարող, տրուած լինելով որ նրանք Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութեան մէջ գործել սկսել են միայն վերջին տարիները, երբ արդէն պատասխանատու պաշտօնների վրայ գտնուողների մէջ եղած տարաձայնութիւնների եւ պայքարների մասին թերթերը այլեւս ոչինչ չէին գրում։ Սարկիսովը, ինչպէս ցոյց է տալիս նրա ազգանունի ով վերջաւորութիւնը, Հայաստանցի չէ եւ Երեւան է եկել միայն 1955ի վերջերը ու մէկէն կարգուել է Կենտկոմի քարտուղար։ Մ. Աղոնցը նոյնպէս նոր մարդ է Հայաստանի Կոմկուսի շարքերում։ Նա իր գործունէութիւնը սկսել է յօդուածներ գրելով Երեւանի թերթերում։ Կուսակցական Կենտկոմի անդամ ընտրուել է միայն 1958 թ. Յունուար 25 – 27ի համագումարում եւ նոյն Յունուար 28ի պլէնումում ընտրուել է Կենտկոմի քարտուղար։ Անցեալում ունեցած իրենց ի՞նչ գործունէութեան համար առնուեր են Հայաստանի կուս. ղեկավարութեան կազմի մէջ, այս երկուսը, ոչ մէկ տեղեկութիւն կայ այդ մասին թերթերում։ Ինչո՞ւ են հեռացուել իրենց պաշտօններից, նոյնպէս դժուար է ասել, տրուած լինելով որ նրանց մասին մեր ունեցած տեղեկութիւնները սահմանափակւում են թերթերում լոյս տեսած նրանց ելոյթներով, որոնք ոչ մէկ առանձնայատկութիւն չեն ներկայացնում, եւ յար եւ նման միւս ղեկավարների ելոյթներին, հանդիսանալով դրանք բոլորն էկ կրկնութիւններ — յաճախ բառացի — «Պրաւդա»յի խմբագրականների կամ Մոսկուայի կեդրոնական օրգաններում Խորհ. Միութեան պարտիայի ղեկավար անձանց ելոյթների։

Հիմի գանք Կենտկոմի նոր անդամներին։ Առաջին խօսքը, անշուշտ լինելու է նորընտիր երկրորդ քարտուղարի՝ Յովհ. Բաղդասարեանի մասին։ Մեր տեղեկութիւնները նրա մասին սկսւում են 1947 թուից, երբ նա վարում էր Լենինականի Քաղաք. Կուս. Կոմիտէի քարտուղարութիւնը։ Հետեւեալ տարին ընտրւում է Ախուրեանի շրջանային կոմիտէի քարտուղար։ 1948ի Նոյեմբերի Կուս. համագումարում ընտրւում է Կենտկոմի անդամ, բայց 1951ի եւ 1952 համագումարներում չի վերընտրւում։ 1951 – 1953 կուլտուր — լուսաւորութեան կոմիտէի նախագահ է, իսկ 1953ին կուլտուրայի մինիստրութեան կուլ. – լուսաւորութեան հիմնարկութիւնների վարչութեան պետ։ 1949ից սկսած, փոքր ընդհատումով խմբագիր է դառնում «Ս. Հ.»ին մինչեւ 1957 թիւը, ընտրւում է Երեւանի Քաղաքային Կոմիտէի առաջին քարտուղար։ 1954ին վերստին ընտրւում է Կենտկոմի անդամ, իսկ 1956 թուի համագումարից յետոյ (19 – 21 Յունուար) դառնում է Կենտկոմի Բիւրոյի թեկնածու անդամ եւ նոյն թուի Օգոստոսին ընտրւում է Կենտկոմի Բիւրոյի իսկական անդամ։ Այս տարուայ Փետրուարի 10ին Կենտկոմի պլէնումի կողմից ընտրւում Կենտկոմի երկրորդ քարտուղար, գտնուելով Հր. Մարգարեանի թափուր ձգած աթոռը։

Կենտկոմի Բ. քարտուղարները զբաղւում են գլխաւորապէս իդէօլոգիական (գաղափարաբանական) հարցերով։ Հր. Մարգարեանից տարբեր գծի պիտի հետեւի Յովհ. Բաղդասարեանը, դժուար է ասել։ Նրա ցարդ ունեցած ելոյթները դաւանական հարցերի մասին որեւէ բանով չեն տարբերուել Հայաստանի Կոմ. Կուս.ի միւս ղեկավարների ելոյթներից։ Ուշադրութիւն գրաւեց երկու տարի առաջ Թիֆլիս քաղաքի յոբելեանական հանդէսին արտասանած նրա ճառը, որ նա աւարտեց «յաւերժ փառք Իոսիֆ Վիսարիոնովիչ Ստալինին» խօսքերով։

Նոր Կենտկոմի կազմի մէջ են առնուած իբրեւ քարտուղարներ Գ. Տէր-Ղազարեանը եւ Մհեր Մելքոնեանը։ Առաջինը Հայաստանի Կոմերիտմիութեան (Կոմսոմոլ) Կենտկոմի առաջին քարտուղար էր 1951ին, 1956ին ընտրւում է Կենտկոմի անդամ։ Ինչ գործունէութիւն է ունեցած այս երրորդական կարգի կոմունիստը, չգիտենք։ 1960ին Գերագոյն Խորհրդի նստաշրջանում ելոյթ է ունեցել որպէս շինարարութեան եւ կոմունալ – տնտեսութեան մշտական յանձնաժողովի անդամ։ Այժմ մէկէն դառնում է Երեւանի քաղաքային Կուս. Կոմիտէի առաջին քարտուղար եւ Կենտկոմի Բիւրոյի անդամ։

Ինչով բացատրել մասնաւորապէս Մելքոնեանի եւ Մուրատեանի պատասխանատու պաշտօնների կոչուելը, երբ անդին նրանցից շատ աւելի մեծ սքած ունեցող եւ բարձր դիրքեր գրաւած ու կարեւոր գործունէութիւն ունեցած բոլշեւիկներ կան Հայաստանում։ Թերեւս բացատրութիւնը պիտի փնտռել այն ընդունուած կարգի մէջ, որ շնորհազրկման ենթարկուած Կենտկոմի առաջին քարտուղարների գործակիցները, եթէ անգամ պատիժների չեն ենթարկւում եւ նոյնիսկ պաշտօնների են կարգւում, այլեւս զրկւում են կուսակցական պատասխանատու պաշտօն վարելու իրաւունքից։

Ընթերցողը թերեւս կ'ուզէ որ որոշ եզրակացութիւններ հանէինք Հայաստանում քատրերի տեղաշարժի հետեւանք տեղի ունեցած երկրաշարժի մասին։ Վերը արդէն բացատրել ենք թէ ինչո՞ւ դժուար է այդ անել։ Սակայն ոչ թէ որպէս վճռական հաստատում, այլ իբրեւ ենթադրութիւն պիտի ասենք, որ «երկրաշարժը» շատ թեթեւ տեսակի է եւ, ինչպէս ... սանք մարդկային զոհեր չեն եղած բա... բախտաբար եւ պիտի յուսալ որ նիւթ... կան վնասներ էլ պիտի չլինեն։ Եղած փ... փոխութիւնները, ըստ երեւոյթին, կա... տարուած են ղեկավար մարմնի (Կենտ... մի քարտուղարութիւն եւ Բիւրօ) կազ... տնտեսական հարցերի մասնագէտներ... զօրացնելու նպատակով։ Զարոբեա... ցարդ դրսեւորել է իրեն իբրեւ այդ ... ցերում գործիմաց մի գործիչ։

Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

ԲԱՑԱՆՔ ՄԵՐ ԱՉՔԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ ԱԼ

—o—

Ձեզ գիտեք թէ ուրիշներուն ալ ... զարկա՞ւ այն լուրը թէ Միացեալ Նա... հանգներու արտաքին Նոր նախար... թառք տուն մը գներ է Ուաշինկթընի... է՛, ի՞նչ կայ, պիտի ըսէք անշուշտ. Ամէն օր հազարաւոր մարդիկ տուն գնեն կամ կը ծախեն։

Բայց այս տունին խնդիրը իր պատմութիւնը ունի, որ մեզ ալ կը հետաքրքրէ իբրեւ Հայ։

Լաւ հասկնալու համար խնդրութիւնը նախ տամ հրատարակուած լուրը ամբողջութեամբ —

«Ուաշինկթընի մօտ Սփրինկ Վիլի... տուն մը գնելուն առթիւ, Միացեալ Նահանգներու արտաքին նախարար Ռա... մերժեց ստորագրել պայմանագրութեան այն պայմանը, որու համաձայն այդ ... քը ոչ սեւամորթի, ոչ ալ Հրեայի ծախ... լու կամ անոնց վարձու տալու իրաւունք պիտի ըլլայ։ Շէնքը ծախող միջնորդ... արտաքին նախարարին պահանջին վրայ ... գնման պայմանագրութեան մէջէն ջնջ... այդ տրամադրութիւնը, տեղւոյն համա... սովորական, որու համաձայն այս շրջա... նակի տուները պէտք չէ փոխանցուին Սեւամորթներուն կամ սեմական ցեղի պատկանողներուն, «մէջը ըլլալով Հրեաները, Եբրայեցիները, Հայերը, Պարսիկները կամ Սուրիացիները»։

Հիմա իմացաք թէ ինչու այս հարցը մեզ ալ կը զբաղեցնէ։

Ցարդանք Մ. Նահանգներու նախարարին, որ քաջութիւնը ունեցած է այս ... այն ցեղը նսեմացնող պայմանը ջնջել տալու իր պայմանագրութենէն։

Բայց հարցը ատով չի վերջանար։

Վերոյիշեալ պայմանը սովորական ... դեր այդ շրջանակին մէջ։ Ուրեմն Սեւամորթները, Հրեաները, նաեւ Հայերը ... րաւունք չունին որոշ շրջանակի մը մէջ բնակելու կամ տուն ունենալու, քանի որ ստորադաս ցեղի մը կը պատկանին։ Այս տեղ Հայերը Սեւամորթներուն հաւասար կը դասուին, Հայերը սեմական կը նկատուին, Հայերը կը նուաստացուին.

Այս բանը ծանօ՞թ է արդեօք մեր ամերիկացի ազգակիցներուն։ Եթէ ծանօթ չէ, դատապարտելի, իսկ եթէ ծանօթ է ու չեն պայքարած, աւելի դատապարտելի...

Մենք Գերմանիոյ մէջ, Հիթլերի գլուխ գալէն ետք (1933), շատ յաճախ կը հանդիպէինք հակահայ գրութիւններ... ցեղային տեսակէտով։ Ամէն գրութիւն... կամ արտայայտութեան դէմ միջոցներ... խորհէինք ըստ գրողին, ըստ թերթին կամ գրքին, շատ աւելի դժուար պայմաններու մէջ քան Ամերիկայի մէջ, որպէսզի չարատաւորուի Հայուն անունը եւ որպէսզի Հայը արիական ցեղ նկատուի։ Ս...

ՌՈՒՍՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

Այդ օրը Ցակոբին յանձնուած էր անգլիական թնդանօթ մը՝ ռմբակոծելու համար Ռուսերուն դիրքերը։ Սկիզբը հաւատարմութեամբ կատարեց իր պարտականութիւնը, բայց պատերազմին կատաղի մէկ պահուն՝ երբ տեսաւ պարտութիւնը Ռուսերուն, որոնք Էջմիածինը առգրաւելու կը փութային, փոխեց թնդանօթին բերանին ուղղութիւնը եւ սկսաւ ռմբակոծել ոչ թէ Ռուսերը, այլ Պարսիկները։ Այս ընթացքով առիթ տուաւ որ ռուսական մէկ վաշտ ազատի Պարսիկներուն ձեռքէն։ Ցակոբ բռնուեցաւ սակայն յանցանքի վրայ, բայց կռիւին ընդհանուր շփոթութեան մէջ փախաւ անյայտացաւ։ Դժբախտաբար դարձեալ ձեռքն ինկաւ Պարսիկներուն, որոնք տարին զինք Սարդարին առջեւ։ Սարդարը հրամայեց փորել աչքերը, կտրել քիթը, շրթունքները, ականջները, մինչեւ ոտքին մատները, եւ այդ վիճակով ձգել պատերազմի դաշտին մէջ։ Այս այլանդակուած ու տանջուած մարդը, ժամեր ետքը ուշքի գալով, սողալով հասաւ Էջմիածին։ Ռուս պետութիւնը, այդ ամէնը ստուգելէ ետք, վարձատրեց զայն՝ միանուագ տալով տասը ոսկի եւ ցմահ տարեկան հարիւր ռուբլի թոշակ։

Մինչ կը շարունակուէր կռիւը, Ներսէս եւ Էջմիածնի վանքին բոլոր միաբանները, զգեստաւորուած, տաճարին մէջ համախմբուած, Իջման Սեղանին առջեւ ծնրադիր, կ'աղօթէին ու Աստուծմէ յաղթութիւն կ'աղերսէին ռուսական բանակին համար։ Ներսէս ի ձեռին ունէր Ս. Գեղարդը, շարունակ կ'արտասուէր ու կ'աղօթէր։

Ականատես ռուս հեղինակ մը կը գրէ. «Սրտառուչ էր տեսարանը։ Վանքին մէջ մնացած ծանրապէս հիւանդ զինուորներն անգամ սողալով եկած մտած էին եկեղեցի, ու լռելեայն բայց ջերմեռանդօրէն կ'աղօթէին»։

Երբ վերջացաւ պատերազմը, որ պատմութեան մէջ ծանօթ է «Աշտարակի պատերազմ» անունով, ողջ մնացած զինուորները, ուժասպառ եւ այլայլած, բոլորովին կերպարանափոխուած, խումբ առ խումբ բայց անկարգ շարքերով, հասան Էջմիածին։

Այն ատեն, բացուեցան վանքին պարիսպին դուռները, ղօղանջեցին եկեղեցւոյն զանգակները, ու միաբանութիւնը խաչ ու խաչվառով դիմաւորեց ազատարարները։

— «Այս մի բուռն ռուս եղբայրները, ըսաւ Ներսէս իր ողջոյնի ճառին մէջ՝ խորապէս յուզուած, ճեղքեցին անցան 30 հազար կատաղի զինուորներու մէջէն։ Այս փոքրաթիւ գունդը արժանացաւ անմահ փառքի։ Իսկ Զօր. Կրասովսկիի անունը յաւիտենապէս անջնջելի պիտի մնայ Էջմիածնի տարեգրութեանց մէջ (*)։
(6 Շար.)

(*) Ուզելով յաւերժացնել Էջմիածնի պաշտպանութեան համար նահատակուած ռուս զինուորներուն յիշատակը, Եփրեմ Կաթողիկոս 1831ին դիմեց Պետերբուրգի կառավարութեան՝ խնդրելով որ իրաւունք տրուի վանքին հաշւոյն արձան մը կանգնելու Էջմիածնէն չորս վերստ հեռաւորութեան վրայ, հոն ուր ինկած էին ռուս զինուորները, 1827 Օգոստոս 17ին։ Կաթողիկոսը կը փափաքէր որ արձանին պատուանդանին ագուցուած պղնձեայ տախտակներու վրայ արձանագրուին անունները այն գունդերուն եւ զօրապետներուն, որոնք մասնակցեր էին այդ պատերազմին։ Ցարին հրամանով, Կոմպանեյսկի պատրաստեց նախագիծը այդ կոթողին, որու բարձրութիւնը պիտի հասնէր մինչեւ տասնեւմէկ սաժէն։ Բայց եւ այնպէս նախագիծը կը մնար նախագիծ։

Յովհաննէս կաթողիկոսի օրով, Եփրեմ կրկնեց իր խնդրանքը եւ Կովկասի մարզպան Ռոզէն, 1831 Դեկտեմբեր 24ին, դիմեց նախարար Բլուդովի, յայտնելով թէ «հին պատրիարքը» կը փափաքի սեփական միջոցներով կառուցանել ... ձանը ի յիշատակ, 1827 Օգոստոս 17... էջմիածնի պաշտպանութեան համար ... կած զինուորներուն։ «Ձեզ կրնար ... գել Եփրեմ պատրիարքի այս ցանկութ... նը, որովհետեւ այս ծերունին ամէն ... ընդունուած է իբրեւ սուրբ, եւ արձա... ալ կ'ընծայէ այն յարգանքը զոր ... ներշնչած է ամէնքին»։

Ի վերջոյ ցարը բարեհաճեցաւ ... տօնութիւն տուաւ եւ 1833 Մայիս ... Ս. Նիկողայոս Սքանչելագործ հայրապե... տին տօնին օրը, Եփրեմ եւ Յովհաննէս կաթողիկոսները մեծահանդէս կատարե... ցին արձանին հիմնարկէքը, իսկ կառու... ցումն աւարտեցաւ հետեւեալ տարի։ Այնուհետեւ ամէն տարի Օգոստոս 17... էջմիածնի միաբանութիւնը հոգեհան... գիստ կը կատարէր հոդ։

ճանքերը յաջողեցան եւ փրկուեցան Եւ-րոպայի, Պալքաններու եւ ռուսական գը-րաւեալ վայրերու հայկական ղանգուած-ները ֆիզիքական կորուստէ ։

Պիտի յանձնարարէի մեր ամերիկացի հայրենակիցներուն՝ սրել իրենց լսողու-թիւնը եւ միջոցներ փնտռել ամէն անգամ դիմագրելու համար նման նուաստացում-ներու դէմ, յարմար ձեւով։ Ձեզ ըսեր թէ փողոց պէտք է իջնել ցուցատախնակնե-րով, քար նետել այս կամ այն շէնքին, կամ ուղղակի պոռչտալ, այլ օրինական եւ յարմարագոյն միջոցով դիմել ինքնա-պաշտպանութեան, առանց հակառակու-թիւնները աւելի արծարծելու, որովհե-տեւ նկատած եմ որ ընդհանրապէս ան-գիտութիւնը պատճառ է նման աննը-պաստ արտայայտութիւններու ։

Բայց անպայման բան մը պէտք է ընել եւ ձեռնածալ պէտք չէ նստիլ, ատիկա հասկնալի է եւ ստիպողական ։

Աւելի մօտ տարի մը առաջ արեւմտեան Պերլինի ձայնասփիւռի կայանը Ֆրանսա-կան թատերական կտոր մը կուտար։ Հայ մը կ՚ունկնդրէ եւ կը լսէ որ կտորին մէջ ամէնէն գէշ տիպարը Հայու անուն կը կրէ. Յետոյ կը յայտարարուի թէ, յա-ջորդ շաբթուն պիտի կրկնուի ներկայա-ցումը։ Մեր հայրենակիցը ղայրացած կը դիմէ քանի մը պերլինաբնակ ուրիշ հայ-րենակիցներու եւ ժողով կը գումարեն, ամէն միջոցաւ, նոյնիսկ դատարանի դի-մելով — արգիլելու համար երկրորդ ներ-կայացումը, կամ փոխել տալու Հայերու մասին աննպաստ յայտարարութիւնները եւ գէշ տիպարը ։

Յայտնի կ՚ըլլայ թէ Ֆրանսական կտո-րին մէջ (գրուած աւելի երեսուն տարի ա-ռաջ) Հրեայ մըն է այդ գէշ տիպարը։ Հիմա որ Գերմանիոյ մէջ Հրեաներուն գէշ բան մը ըսելէն կը զգուշանան, Հայու վերածեր է երիտասարդ թարգմանիչը ։ Հայկական պատուիրակութիւնը, որ դա-ցած էր ձայնասփիւռի տնօրէնութեան, կը յաջողի վերցնել տալ հակահայ խօսքերը եւ վերագրումները, այսպէս արդիլք ըլ-լալով որ միլիոնաւոր Գերմանացիներ լը-սեն հակահայ արտայայտութիւններ ։

Մանրակրկիտ եւ հետեւողական աշխա-տանք պէտք է ամէն տեղ, չարունակական անկումի չենթարկելու համար Հայուն ա-նունը։

Պիտի ուզէի որ մեր Ամերիկայի կազ-մակերպութիւնները աչալուրջ հսկէին այս կէտին վրայ։ Լաւ գիտեն թէ ժա-մանակին Ամերիկայի մէջ Հայերը գու-նաւոր կամ թուխ ցեղին պատկան կ՚ու-զէին ներկայացնել եւ դատավարութեան ընթացքին Տոքթ. Ռոբսախի կարծիքն ալ գեր ունեցած էր Հայերը ճերմակ ցեղին պատկան ցոյց տալու ։

Շարունակական մշակութային աշխա-տանք պէտք է տանիլ, օտարներուն ծա-նօթացնելու համար մեզ, որպէսզի վտան-գը ինքնին չծագի, եւ երբ վտանգ ալ ծա-գի, ղիւրին ըլլայ պայքարիլ անոր դէմ՝ տեղացի բարեկամներու միջոցաւ ։

ՏՈՔԹ. Տ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՓՐՈՖ. Վ. ՊԸՆԸՑԵԱՆՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

—o—

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք, Ռու-մանացի հայագէտ Փրոֆ. Վ. Պընըցեանու վերջերս այցելած Հայաստան, ուր կա-տարած դասախօսութիւններու շարք մը ։ Այս այցելութեան մասին Հայաստանի Հեռագրական գործակալութեան թղթա-կիցը հետեւեալ տեղեկատուութիւնը կը կատարէ «Աւանգարտ» թերթին մէջ ։

Մօտաւորապէս մէկ ամիս Երեւանի մէջ հիւր էր ռումանացի ծանօթ արեւելագէտ եւ հայագէտը, Պուքրէշի համալսարանին հնդեւրոպական լեզուներու ճիւղին վա-րիչը, Վլատ Պընըցեանու ։

Այլ գիտութիւններու շարքին ռումանա-ցի գիտնականը ներկայիս Պուքրէշի մէջ կը դասաւանդէ գրաբար։ Պընըցեանուի գրիչին կը պատկանին 116 աշխատու-թիւններ։ Ասոնցմէ աւելի քան յիսուն աշ-խատութիւններ նուիրուած են հայագի-տութեան։ Փրոֆէսէօրը կատարած է հայ ժողովուրդի ծագման, հին հայերէնի, Պալքաներեան թերակղզիին եւ Կեդր. Եւրո-պայի Հայերու գաղթին պատմութեան հետ կապուած շարք մը գիտական ու-սումնասիրութիւններ։ Պընըցեանուի ար-ժէքաւոր գործերէն կը համարուին իր «Հին հայերէնի քերականութիւնը», գը-րուած ռումաներէն, «Հայկական հնա-գրութիւն», «Հայերը պատմութեան եւ Ռումանիոյ կեանքին մէջ», «Հայ Արշա-կունիներու ծագման հարցը» եւն.։

Երեւանի մէջ ռումանացի փրոֆէսէօրը շարք մը զեկուցումներ կարդաց Հայաս-տանի գիտութիւններու ակադեմիային լեզուի եւ պատմութեան հիմնարկու-թեան, արեւելագիտութեան ճիւղին, Մա-տենադարանի, համալսարանի եւ այլ կեդրոններու մէջ։ Այլապէս հետաքրքրա-կան էին իր տեսութիւնները հայ ժողո-վուրդի ծագման եւ ռումանահայ գաղու-թի պատմութեան մասին։

Մեկնելէ առաջ Վլատ Պընըցեանու հե-տեւեալը ըսաւ Հայաստանի մասին.— «Առաջին անգամն է որ կը գտնուիմ Հա-յաստան, թէեւ հայ ժողովուրդի պատ-մութիւնը եւ մշակոյթը կ՚ուսումնասիրեմ 35 տարիէ ի վեր։ Հասկնալի է թէ որքան կարեւոր էր իմ տեսակցութիւններս հայ գիտնականներուն հետ։ Աւելի զատ, կ՚ու-զէի տեսնել հարազատ Հայաստանը եւ ճանչնալ հայ ժողովուրդը, մօտէն։ Վրաս խոր տպաւորութիւն թողուց Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախա-գահ՝ Վիկտոր Համբարձումեանի հետ ու-նեցած հանդիպումս։ Ոչ միայն ականա-ւոր գիտնական է, այլեւ կարող ղեկավար մը, որ խորապէս կ՚ըմբռնէ հայագիտու-թեան արժէքը ։

Չափազանց գնահատելի կը գտնեմ Լեզ-ուի հիմնարկութեան ծրագիրը՝ հայ գրա-կան լեզուի քարդերու ղարան մը կազմել։ Ծանօթանալով գիտական հիմնարկու-թիւններու գործունէութեան, ես յանգե-ցայ այն համոզումին թէ աշխարհի հա-յագիտութեան անվիճելի կեդրոնը Հա-յաստանն է, Այժմ արդէն ձեր գիտնա-կանները պէտք է օգնութիւն ցոյց տան իրենց արտասահմանի գըչեղբայրներու-րուն»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՆՁՈՅՔ

—o—

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դաշ-նակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակո-միտէն Փետրուար 18ի առթիւ կազմակեր-պած էր ընկերահամակրական խնճոյք մը, որ տեղի ունեցաւ Փետրուար 26ին Կիրա-կի կէսօրէ վերջ, դպրոցի սրահին մէջ ։

Խնճոյքին բացումը կատարեց ընկեր Մանուկ Անտոնեան, տալով մանրամաս-նութիւններ Փետրուարեան համաժողովր-դական ապստամբութեան շուրջ։ Յետոյ, հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յո-տընկայս յարգելու այն բոլոր ծանօթ եւ անծանօթ հերոսներուն եւ զինուորներուն յիշատակը որոնք ինկան դագին համայ-նավարներու գնդակներէն եւ կացիննե-րէն։

Ապա, սկսաւ խնճոյքը։ Ներկաներու փափաքով սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Միշէլ, որ իր սրամտութիւններով հաճելի եւ տաք մթնոլորտ մը ստեղծեց ։ Նահա-պետական եւ ճոխ սեղաններու շուրջ հա-մախմբուած ընկերներ եւ համակիրներ ի-րենց ընտանիքներով կազդուրիչ եւ խան-դավառ օր մը ապրեցան մեր անցեալի սո-վորութիւններով եւ աւանդութիւններով ։

Սեղանապետի հրաւէրով, ներկաներէն շատեր երգեցին։ Խանդավառ եւ հայրե-նաշունչ մթնոլորտ մը ստեղծուած էր արդէն։ Մանաւանդ մեր երկու ընկերու-հիներ Անտոնեանի եւ Նահապետեանի հայրենակարօտ մեներգները, որ պահ մը մեզի փոխադրեցին մեր աւերակի վերած-ուած արծիւներու բոյնը, իրենց քաղցր յիշատակներով ։

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ղ. Թո-րոսեան, որ կուռ ճառով մը պարզեց Փե-տրուարեան ապստամբութեան պատճառ-ները եւ անդրադառնալով համայնավար-ներու կատարած բարբարոսութիւններուն ըսաւ.— Ահ ու սարսափ կը տիրէր ամէն կողմ։ Բաժակը յորդեցաւ, երբ Փետըր-ուար 17ի գիշերը անխիղճ հայ համայնա-վարները Երեւանի բանտին մէջ կացիննե-րով սպաննեցին մեր անմահ Համազասպն ու իր ընկերները։ Ժողովուրդը մէկ մար-դու պէս ոտքի ելաւ եւ քանի մը ժամէն մեր հայրենիքէն քշեց բոլշեւիկները ։ Ա-պա, խանդավառ եւ յուսադրիչ խօսքերով ընկերը վերջացուց իր կուռ բանախօսու-թիւնը ։

Այս ջերմ մթնոլորտին մէջ արտասանեց ընկեր Խաչատուրեան ։

Սրահը կը թնդար յեղափոխական եւ ազգային երգերով։ Խանդավառութիւնն ու կերուխումը շարունակուեցան մինչեւ ուշ ատեն ։

Վ. Խ.

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ).— 1921 Փետր-ուար 18ին, ժողովուրդը խորտակեց Երե-ւանի բանտերու դռները եւ ազատեց եր-կու հազար գործիչներ եւ մտաւորական-ներ, որոնք պիտի գնդակահարուէին։ Այդ ապստամբութեան 40րդ տարեդարձն էր, որ կը տօնէր մեծ շուքով «Հ. Յ. Դաշ-նակցութիւնը եւ Նոր Սերունդը», Ալհամ-պրայի շքեղ սրահներուն մէջ։ Մօտ վեց հարիւր հոգի յոտնկայս ունկնդրեցին «Մարսէյեէզ»ը եւ «Մ՚շակ բանուոր» քայ-լերգները։ Յետոյ բացուեցաւ բեմը, որ-քան յուզիչ էր կենդանի պատկերը Հա-յաստանի երեք գոյներուն տակ։ Վիրա-ւորեալներ եւ իրենց կողքին՝ պահապան-ներ հրացաններով։ Երկար մազերով գե-ղեցկուհի մը՝ փաթթուած եռագոյնին, ի ձեռին անմահութեան ջահը, մինչ Նոր Սերունդի ընկեր մը կ՚արտասանէր «Բա-գինին փառաբանութիւնը» ։

Այս տպաւորիչ տեսարանէն ետք, խօսնակը հրաւիրեց օրուան նախագահը, ընկեր Տ. Թադոյեան եւ բանախօսը, ընկ. Միսաք Միրզէ, որոնք բացատրեցին Փե-տրուարի դէպքերը, պանծացուցին մեր հերոսներուն քաջութիւնը։ Ընկեր Արմէն Թադոյեան Նոր Սերունդին կողմէ կար-դաց ուղերձ մը, զոր կը վերջացնէր Դա-նիէլ Վարուժանի խօսքերով։

Գեղարուեստական բաժինը տեղի ունե-ցաւ լաւագոյն ուժերով ։ Նուագեցին դաշնակի վրայ Օր. Կարապետեան ջութա-կի վրայ Օր. Ջէօրէքճեան, իսկ Գաֆէճեան ձեռնադաշ-նակով։

Արտասանեցին Մոսոյեան, Վ. Ճարայ-եան եւ Օր. Սեդա Թիւթէլեան ։

Մեներգեցին Պ. Գասեան եւ Օր. Անժէլ Կարապետեան, (Լիոնի երաժշտանոցէն, որ հրաւիրուած էր յատկապէս), «Կար-միր վարդը», «Կռունկ», «Մերանի ծառ», եւ Հենտէլի մէկ կտորը, արժանացաւ բազմութեան ջերմ ծափահարութիւննե-րուն ։

Գնահատելի էր ցուցադրութիւնը Յե-ղափոխական դէմքերուն։ Արժէքաւոր դէմքեր եկան ու անցան մեր աչքերուն առջեւէն։ Ի վերջոյ Հ. Յ. Դաշնակցու-թեան զինանշանը տիրապետեց բեմին վրայ։ Այս տեսարանին ընթացքին ընկեր Արթինեան արտասանեց «Աստուածացու-մը» (Սիամանթօ)։ Այս գեղեցիկ ցուցա-դրութենէն ետք Նոր Սերունդին պարա-խումբը պարեց հայկական տարազներով գեղջկական պարեր, խլելով անվերջ ծա-փահարութիւններ։ Ահաւասիկ հակիրճ պատկերը տօնին ։ Բաժանումը անհրա-ժեշտ է, բայց խօսք մը եւս կ՚ուզեմ ա-ւելցնել .—

Հաւատացէք, ով հերոսներ, որ դուք անմահ էք, կ՚ապրիք մեր սիրտերուն մէջ։ Նոր Սերունդը պիտի քալէ այն ճամբա-ներէն, զորս դուք գծեցիք ձեր արիւնով։

Նոր Սերնդական
ՄԱՐԻ ՇԱՆԹԱԼ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (157)

ՀԱՅՈՑ ԹՆԴԻԼԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

—o—

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

— Որքան եւ կ՚ուզէն վրդովուէն, — ձեռն արհամարհանքով թափ տուեց Ար-շակը, — չունիմ արժէք Երկիւղ չունեմ նոցա ուժից, բայց զար-մանում եմ նոցա յանդգնութեան վրայ...

Փառանձեմը, որ լսում էր Թագաւորի եւ Վարազի զրոյցը վրանի միւս բաժան-մունքում, ուրախութիւնից երազում էր, թէ շուտով կ՚ունենան ամուր մի բերդ, ամրակուռ մի բերդաքաղաք, որը Հայոց Աշխարհը կը պաշտպանի վերջնապէս բա-նիր թշնամիներից՝ նրանց յանկարծակի ներխուժումից, գաղանային գործերից եւ երկրին հայրենի կը բերի խաղաղութիւն ու ապահովութիւն ...

— Տէր, լեր օգնական ազգիս Հայոց, — Փառանձեմը ձեռքերը միացրեց իրար եւ, աղօթողի նման, յառեց վեր ։

Միւս օրը Արշակը, Թագուհու եւ ամ-բողջ շքախումբի հետ, մեկնեց մայրաքա-ղաք, իսկ Վարազ Գնունին սկսեց պատ-րաստութիւն տեսնել բերդապարիսպի հիմքը դնելու ։ Բայց երբ վարպետներից մէկ – երկուսը յիշեցրին նրան «արքունա-կան պարգեւների» մասին՝ Վարազը բա-ցատրեց.

— Արքունի պարգեւները, սիրելի իմ, կը լինի քաղաքիս պարիսպն աւարտելուց յետոյ... Անշուշտ եւ ճմարտապէս ...

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Վարազ իշխանը ցնծում էր։ Թագաւորի շնորհակալութիւնը ոգեւորել էր նրան անչափ, ուստի եւ կամենում էր ժամ ա-ռաջ կատարած լինել նրա հրամանը՝ սկսել նախ պարիսպները, ապա բերդը. ու այդ գործով կամենում էր զբաղեցնել ամէնքին՝ քարհատների, վարպետների, սայլուորների, մշակների եւ ամէն կարգի գործաւորների. Նժոյգի վրայ, օրը մէկ երկու անգամ, անցնում էր փողոցներով եւ, կանգնելով իւրաքանչիւր անաւարտ շէնքի առջեւ, կրկնում էր միեւնոյնը գը-րեթէ ամէն օր.

— Աւարտեցէք թերին, սկսենք պա-րիսպները ...

— Քաղաքը չի լինի ապահով, եթէ չու-նենայ պարիսպներ ամուր ...

— Պարիսպներից յետոյ՝ արքունի պարգեւներ ամէնքին ...

Թորգոմը նոյնպէս շտապում էր աւար-տել իր տունը։ Թորգոմի ճանապարհի ըն-կերներ Վարդանն ու Ցոլակը ոչ միայն աւարտել էին իրենց շէնքերը, արդէն իսկ բնակւում էին. բայց Թորգոմը ցանկա-նում էր նաեւ իր տունը սվաղել ներսից ու դրսից, որպէսզի այն, ինչպէս ինքն էր ասում, աւելի «տեսօք» լինի, քան ուրիշ-ներինը։Բայց մինչեւ այդ նա նոյնպէս մօր հետ արքունի կացարանից տեղափոխուել էր իր տունը։ Վաղաժամ տեղափոխուելու նպատակն էր՝ աւելի արագ վերջացնել սվաղը, . դրանից էր կախուած ամուս-նութիւնը ։ Երբ սվաղը չորանար՝ նա երկրորդ օրը պիտի գնար պսակի եւ հար-սին բերէր տուն ....

Եւ քանի օր էր ահա նա տան ներսը լուսնահողով սվաղելուց յետոյ, սկսել էր սվաղել եւ դուրսը, ինչպէս անում էին շատերը քաղաքում ։ Կարելի է ասել, այդ նկատել էին եւ հարեւանները, որ Թոր-գոմը ոչ մի աշխատանք չէր կատարել այնպիսի ջանասիրութեամբ, ինչպէս այդ սվաղը։

Զգիտես նրա՞ համար, որ դա կոկում ու լուսաւորում էր տունը, թէ այն պատ-ճառով, որ դրանով աւարտւում էր տան կառուցումը. յամենայն դէպս նա ուրախ էր, որ վերջապէս պիտի ունենար իր տունը, իր բոյնը, ուր պիտի ապրէր Մի-նայի հետ, մօր հետ, անհոգ հետ, որ հօր չափ հոգածու էր իր հանդէպ. իսկ ինքը ակնածում էր նրանից եւ հարցնում անչափ, որ Մինային ուրիշի չտուեց եւ համաձայնեց փախչել իր հետ այսքան հեռու, որպէսզի Մինային չխլէն իր ձե-ռից ։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԶԱՐԵՀ ՊԱՐՈՆԵԱՆ (ՊԼՊՈՒԼ)

Երկարատեւ հիւանդութենէ մը ետք Փետրուար եօթին, մեռած է բանաստեղծ Զարեհ Պարոնեան (Պլպուլ), որ կ՚ապրէր Պուքրէշ։

Զարեհ Պլպուլ գնահատուած եւ նուիր-ուած դաստիարակ մըն էր նոյնքան ծա-նօթ բանաստեղծ մը։

Արտակարգ հեզութեամբ եւ աշխատելու կամքով օժտուած այս ուսուցիչը, բացա-ռիկ զգայնութեամբ լեցուն այս բանաս-տեղծը եւ իր աննման բարեսրտութեամբ ճանչցուած այս մարդը մինչեւ իր վերջին օրը սիրուած եւ յարգուած մնաց թէ՛ իր աշակերտներէն, թէ պաշտօնակիցներէն եւ թէ բոլոր այն քաղաքներուն մէջ (Ա-տափազար, Պոլիս, Ռուսէ, Սիլիստրէ, Պուքրէշ եւայլն), ուր պաշտօնավարեց ան, միշտ իր ետին ձգելով քաղցրաբա-րոյ եւ հեզահամբոյր մարդու մը յիշա-տակը ։

Զ. Պլպուլի բանաստեղծութիւնները լոյս տեսած են մէկէ աւելի գրքոյկներով։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ – Սէն Ժերոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն իր խորունկ վշտակցութիւնները կը յայտնէ ընկերներ Բ. Բաբելեանի եւ Վ. Փարթամեանի արկածալի մահուան առթիւ իրենց վշտակիր այրիներուն, մայրերուն եւ ընկեր Յ. Գապիկեանի :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Գ.

Ալֆորվիլի եւ շրջակայքի Հայութեան նուիրատուներու ցանկը

Յովհաննէս Սիմոնեան, Տիկին Քիրճեան, Տիկին Զապէլ Տէր Խաչատուրեան, Տիկին Սրբուհի Նշանեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Կոտոյեան, Յար. Թիրեաքեան, Իշխան Նուրիճանեան, Տէր եւ Տիկին Տէյիրմէնճեան, Արմենակ Գիւլէրեան, Արիս Մերկէրեան, Այրի Տիկին Ղազարեան, Յովհ. Յովհաննէսեան Ջիլինկիրեան ընտանիք, Սա. Մանիսալեան, Ոսկեան Եսայեան, Մկրտիչ Տէր Եղիայեան, Սիմոն Յարութիւնեան, Յ. Լէպլէպիճեան, Վարժապետեան ընտանիք, Հմայեակ Գալուստեան, Աբրահամ Սիպեան, Ոսկեան Սէյրանեան, Յարութիւն Մինասեան, Ստեփան Գալեան, Տիկին Նուարդ Խաչատուրեան, Մաթէոս Խաչատուրեան, Փանիկ Միսաքեան, Մկրտիչ Բագոսեան, Տիկին Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Թրավերսեան, Տիկ. Էլմոն Գանիսեան, Տիկին Վարդուհի Շահպազեան, Ջաւէն Դաւիթեան 10ական Ն. Ֆ.:

(Շար.)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Թաղականութիւնը իր խորին վշտակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Սիրանուշ Փարթամեանի, Այրի Տիկին Սիւզի Փարթամեանի, Տէր եւ Տիկին Ե. Կէօնճեանի, Տէր եւ Տիկին Յ. Գապիկեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն տարաբախտ Վահէի ղառնաղէտ մահուան առթիւ :

Սոյն յուղարկաւորութեան տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները :

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղէն, Մշակոյթի Տան Ս. Թէքէլիրեան . որահին 25 Ն. Ֆ., Օ. Կէօնճեան քսան, եւ Ս. Լուի եկեղեցիին տասը: Օհանեան քսան, «Յառաջ»ի տասը, եւ «Հայ–Բոյժ»ի 10 : Կ. Ճանիկեան տասը եւ Ս. Լուի եկեղեցիին տասը, Ֆ. Սուճեան Մաշկոյթի Տան (Ս. Թ) տասը, Ս. Դասլաքեան տասը, Գ. Փիլիկեան տասը, եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի 10 : Ե. Մուրատեան Մշակոյթի Տան (Ս. Թ.) տասը, Տ. Էնէգեան տասը եւ Ս. Լուի եկեղեցիին տասը : Ս. Սիմոնեան Մշակոյթի Տան (Ս. Թ.) տասը եւ եկեղեցիին 10, Մ. Նազաշեան Մշակոյթի Տան (Ս. Թ.) տասը, Ժ. Յովհաննէսեան Ս. Լուի Կապ. Խաչին տասը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի երեսուն եւ եկեղեցիին տասը, Հ. Մարտիրոսեան Հ. Մ. Ը. Մ.ի տասը: Յ. Գարոնեան Ս. Լուի Կապ. Խաչի տասը: Ոմն «Յառաջ»ի 10, Մ. Մարգարեան Ս. Լուի դպրոցին քսան, Կ. Գալայճեան Ս. Լուի Կապ. Խաչի աղքատաց յիսուն, Մ. Գասգասեան աղքատաց տասը, Ս. Լուի եկեղեցիին տասը, Բ. Մարգարեան Ս. Լուի եկեղեցիին յիսուն, Ա. Ակիշեան հինգ, Ե. Փամպուկեան հինգ, Մ. Թէրզիեան հինգ, Այրի Տիկին Տէր Սահակեան հինգ, Տէր եւ Տիկին Լ. Գապիկեան յիսուն, Ա. Սէմէրճեան տասը, Գ. Նաճարեան քսան, Զինարեան տասը, Զ. Քէչիշեան քսան, Ա. Գոլոբիկեան քսան, Յ. Այնաճեան տասը, Աւետիս Սէմէրճեան տասը, Աւետեան 10: Տէր Զաքարեան քսան, Ս. Լուի հոգեւոր քոյրեր տասը, Գաքրճեան տասը, Տալաքիւփէլեան տասը, Մ. Մարկոսեան տասը, Թէրզիպաշեան տասը, Հ. Մարտիրոսեան տասը, Խաչիկեան տասը, Վ. Տէր Վարդանեան «Հայաստան» թերթին տասը, Ս. Գինոսեան տասը Ն. Ֆ., ընդհ. գումար 725 Ն. Ֆ.:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզի գումարները կ'ուղարկենք առանձին հասցէներով, (Մշակոյթի Տան գումարը՝ 145 Ն. Ֆ. ստանալ «Յառաջ»էն), Մարսէյլի շրջանի կազմակերպութիւններէն կը խնդրենք անձամբ դիմել Կիրակի օրերը Ս. Լու., ատենապետ Գ. Ասատրեան Աշճեանի, համապատասխան ստացագիրներով :

ԹԱՂԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանին հերթական դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ :

Դասախօս՝ ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ :

Նիւթը՝ «Հայ մշակոյթի հին ու նոր ճարտարապետները եւ մենք »:

Մուտքը ազատ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 14·30ին

Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ

47, RUE DES ECOLES

Ի նպաստ Սէնթ – Իլեր տիւ – Թուվէի *ուսանողներու բուժարանին :*

Բարձր հովանաւորութեամբ՝

ԺԱՆ ՍԱՐԱՅԻ

Փարիզի Համալսարանի վերատեսուչ

Կը նախագահէ՝

ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ՍԱՐԱՅ

Կը մասնակցին՝

Լուսթիս Տէ Լուս (Սպանիա), Անճալի Տէվի (Հնդկաստան), Էլվուտ Փեթերսըն (Միացեալ Նահանգներ), Էթսուքօ Թաքանօ (Ճափոն), ուսանողական ժողովրդական խումբեր եւ գեղարուեստական կազմակերպութիւններ կը ներկայացնեն իրենց երկիրները .—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գրազիլ, Կոլկաս, Սպանիա, Միացեալ Նահանգներ, Հունգարիա, Հնդկաստան, Իսրայէլ, Ճափոն, Լիթուանիա, Մատակասքար, Մեքսիկա, Լեհաստան, Վիէթնամ :

Հայկական բաժինը կը ներկայացնեն.—

ՍՕՍԻ ԽՈՒՄԲԸ

եւ

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

ՏՈՄՍԵՐԸ .— 5, 4, 3, 2 Ն. Ֆ.

Դիմել Սորպոնի ղռնապաններուն :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի երիտասարդուհիներու « Զաւօ Շանթ» խումբին դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ, ժամը 20ին, Կապ. Խաչի դրասենեակին մէջ (17 Րիւ Պլէօ): Դասախօս՝ ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ – ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Լիոնի նորընտիր կրթական մարմնոյ կողմէ:

Պիտի խօսի Տէսինի հոգեւոր հովիւ

ՏԷՐ ՎԱՐԱԳ ՔՀՆՅ. ԱՒԱԳԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ ծագումն ու զարգացումը »:

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Լիոնի եկեղեցւոյ մեծ սրահին մէջ :

Կը հրաւիրուի Լիոնահայ հասարակութիւնը ներկայ ըլլալու այս շահեկան դասախօսութեան :

Մուտքը ազատ է :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժերոմի Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ողբացեալ Հառի Գմպլեանի մահուան առթիւ.— Ոմն քսան Ն. Ֆ., Կարապետ Ասարլըքեան, Զարմայր Ալիքսանեան, Խաչիկեան ընտանիք տասնական Ն. Ֆ., իսկ ննջեցեալի մօտիկ պարագաները հաւաքաբար 55 Ն. Ֆ., ի նըպաստ Թաղիս եկեղեցւոյ, իսկ Յակոբ Էսքիճեան հինգ Ն. Ֆ. դպրոցին:

Այս առթիւ Գ. Գուրգէն Կատուրեան տասը Ն. Ֆ. կը նուիրէ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան :

ԽՆՋՈՅՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կազմակերպած է ընտանեկան խնջոյք մը Վարդանանցի առթիւ, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Օհանջանեան սրահը :

Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Քէշէշեան վարդապետը :

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի Հայութիւնը անխտիր :

Մուտքը ազատ է :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Սամսոնեան Զարիկ Տիգրանի կը փնտռէ իր ամուսինը Սամսոնեան Մկրտիչ Աքսէնի եւ իր որդին Արարատ Մկրտիչի կորսուած վերջին պատերազմին: Տեղեկացընել՝ Սամսոնեան Զարիկ Տիգրանի, Շահումեան փողոց թիւ 101, Կիրովական, Հայաստան : Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վենսան Ջիլինկիրեանի (Մասիս) մահուան առթիւ, Ալֆորվիլի Հայ Մարզականին եղած են հետեւեալ նուէրները (ստանալ «Յառաջ»էն):

Գ. Գ. Գէորգ Գաքրճեան յիսուն Ն. Ֆ., Մարգարեան երեսուն, Սոֆոֆի *վարչութիւն՝ քսան, Հայկ Աղարէկեան տասը:*

ՃՇԴՈՒՄ .— Իսիի Նոր Սերունդի հանդիսութեան (Փետրուար 18) նուիրուած թղթակցութեան մէջ (Յառաջ, Մարտ 3) Նարեկ պարախումբի անունը, պիտի ըլլայ Սօսի: Մենապարով իր մասնակցութիւնը բերած է Օր. Ա. Գագրճեան :

Ա Ե Ց

Վալանսի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն այց մը կազմակերպած է ողբացեալ ԸՆԿԵՐ ԽՈՐԷՆ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆԻ գերեզմանին վրայ (Օպընա – Արտէշ), այս կիրակի առաւօտ:

Մեկնումի ժամ՝ 9ին, Ահարոնեան ակումբէն: Կը հրաւիրուին ողբացեալ ընկերոջ յիշատակը յարգողները: Ներկայ կ'ըլլայ Վալանսի քահանան :

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ .— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՄԻՀՐԱՆ ՀԵՐԱՐՏԵԱՆԻ

Մահուան քառասունքին առթիւ, 11 *Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Մշակոյթի տան Թէհլիրեան սրահին մէջ,* 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9), մէթրօ Քատէ :

Կազմակերպուած Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ :

Նախագահ՝ ՍԱՐԳԻՍ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՅԱԿՈԲ ՀԻՍԱՅԵԱՆ եւ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Տիկին Լուսին Էմրիեան (*երգ*), Գ. Լեւոն Մոմճեան (*երգ*), Պ. Երուանդ Գրիգորեան (*արտասանութիւն*):

Ժիլոմէն Իւբսիւլա (*ջութակ*):

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise-Party aux Chandelles

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանթէօ–Քաշանի մասնաճիւղին կողմէ

Այս Կիրակի ժամը 17էն 23, Մշակոյթի Տան սրահը

17, Rue Bleue, Paris 9e

Գեղարուեստական բաժին, Հաճելի մթնոլորտ

Buffet

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ, Մարտ 18ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս

10րդ թաղամասի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

72, Rue du Faubourg Saint-Martin, Métros : Château d'Eau et Gare de l'Est

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ժ. ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, կէս գիշերին կը սկսին եւրոպ. պարերը

Orchestre Cubain LUIS GODY

Ծոխ եւ առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով Մուտք 5 Ն. Ֆ

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 11 ՄԱՐՏ
SAMEDI 11 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9050 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4851

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՀՐԱՆ ՀԵՐԱՐԴԵԱՆ

Քառասուն օր առաջ, անցեալ Յունուար 19ին, Պէյրութի մէջ յանկարծամահ կ'ըլլար Միհրան Հերարդեան, ներկայացուցիչներէն մէկը «միջին» կոչուած սերունդին, որուն պիտի վերապահուէր դաժան ճակատագիր մը։

Մեր ողբացեալ ընկերը ծնած էր 1891ին հերոսական Ուրֆայի մէջ։ Իր բուն մականունը՝ Պէրպէրեան՝ Զինադադարի շրջանին հայացուցած էր (Սափրիչեան), ի վերջոյ զայն վերածելու համար Հերարդեանի (Հեր յարդարող = վարսավիրայ)։

Նախնական կրթութիւնը ստացած էր իր ծննդավայրի ազգային վարժարանին մէջ, յետոյ մտած տեղւոյն «Իտատի» միջնակարգ դպրոցը, զոր աւարտելէ վերջ 1911ին գացած էր Պոլիս, աշակերտած «Հարպիյէ» զինուորական բարձրագոյն վարժարանին եւ անկէ շրջանաւարտ ելած իբրեւ Թնդանօթաձիգ սպայ, տեղակալի աստիճանով։

Շատ չանցած կը պայթէր համաշխարհային առաջին պատերազմը, որ աղէտաբեր պիտի ըլլար հայ ժողովուրդին համար։ Երիտասարդ սպան ծառայութեան կը կոչուէր օսմանեան բանակին մէջ։

1915ին, Ուրֆայի հերոսամարտի նախօրեակին ծնողքը տեսնելու պատրուակով կը յաջողի պահ մը անցնիլ իր ծննդավայրը, ուր այդ օրերուն ելեկտրականացած էր մթնոլորտը։ Թուրք կառավարութիւնը՝ իբրեւ նախապատրաստութիւն իր ոճրածին ծրագրին, հրաւիրած էր հայերը յանձնել իրենց զէնքերը։

Միհրան օգտուելով իր սպայի հանգամանքէն, կը յաջողի համոզել իր հայրենակիցները եւ տուներէն հաւաքել տալով կարգ մը հին զէնքեր՝ կը յանձնէ կառավարութեան, հանդարտեցնելով մտքերը։

Աւելի կարեւոր դեր մը վիճակուած էր իրեն 1919 – 1920ին, երբ Ֆրանսացիք գրաւած էին Կիլիկիան, մինչեւ Ուրֆա։ Քեմալական շարժումը հետզհետէ կը ծաւալէր։ Հայկական Լեգէոնը գրեթէ անգործութեան կը դատապարտուէր։ Դաշնակիցները ետ չմնալու համար բոլշեւիկներէն, անուղղակի կը քաջալերէին Թուրքերը։

Հերարդեան առաջնակարգ դիրքերու վրայ է 1920ի Ուրֆայի երկրորդ հերոսամարտի ընթացքին։ Միջնորդի եւ իրաւարարի դեր կը կատարէ Ֆրանսական եւ Թրքական ուժերու միջեւ։ Հայկական թաղերու պաշտպանութեան համար կազմուած էր զինուորական մարմին մը, որուն կ'անդամակցէր ինք եւ իբրեւ լաւ թրքագէտ, կը խմբագրէր քեմալականներուն ուղղուած պաշտօնաթուղթերը։

Ֆրանս. ուժերու պարպումէն վերջ, Ուրֆայի հայութիւնը ձեռք կ'առնէր արտագաղթի ճամբան։ Միհրան հետեւելով հոսանքին, կ'անցնի Հալէպ, ու կը նուիրուի որբահաւաքման գործին, իբրեւ գլխաւոր վարիչ Կարէն – Եփփէ հաստատութեան։

Տարիներով Հալէպի մէջ նուիրուեցաւ կուսակցական աշխատանքներու, իբրեւ գործիչ եւ խմբագիր Արեւելք օրաթերթին.

Քանի մը տարի վարեց Աղեքսանդրիոյ Պօղոսեան վարժարանի տնօրէնի պաշտօնը։ 1950ին փոխադրուեցաւ Հալէպ՝ իբրեւ քարտուղար Համազգայինի եւ վարիչ անոր գրատան, միաժամանակ լծուելով ազգային գործունէութեան։ Գոհ մը գընաց նաեւ Պարսկաստան, կուսակցական գործով։

Վերջին տարիները ատենադպիրն էր Կիլիկեան Աթոռի ընդհանուր ժողովի դիւանին եւ Լիբանանի քաղաքական ժողովին։ Կ'աշխատակցէր Ազգակի եւ Արեւելքի։ Ազգային Սահմանադրութեան, Կիլիկիոյ եւ Էջմիածնի յարաբերութեանց եւ Հայաստանի վերջին մարդահամարին մասին հրատարակեց ուշագրաւ յօդուածաշարքեր, որոնցմէ մաս մը լոյս տեսան իբրեւ առանձին գրքոյկ։

Իբրեւ զինուորական, կրթական մշակ, խմբագիր, կուսակցական եւ Ազգային գործիչ բեղուն վաստակ մը ունեցաւ ողբացեալ Միհրան Հերարդեան։

Իր հայրենակիցները կազմակերպած են Սգահանդէս մը, որ տեղի կ'ունենայ այսօր, Շաբաթ իրիկուն, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, յարգանքի եւ երախտագիտութեան տուրք մը մատուցանելու համար անոր անմոռանալի յիշատակին։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

"ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ ՈՍԿԻ Է" ԿԸ ԿՐԿՆԷ ՄԱՍՄՈՒՏԻ

Թունուզի Տեղեկատուութեան նախարարը, Մասմուտի, եւ «ԱՀԱԿ»ի «վարչապետը», Ֆերհաթ Աբպաս մէկուկէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցան. ներկայ էր նաեւ Եազիտ՝ «ԱՀԱԿ»ի Տեղեկատուութեան «նախարարը»։

Դուրս ելած պահուն, Մասմուտի հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ. «Ֆերհաթ Աբպասին ու իր գործակիցներուն տեղեկացուցի Փարիզի մէջ ունեցած խօսակցութիւններուս արդիւնքը։ Ֆրանսայի Տեղեկատուութեան նախարարը, Թէրնուար, խորհուրդ տուած էր լռութիւն պահել բանակցութեանց շուրջ։ Կը կարծեմ որ առ այժմ մենք ալ պիտի հետեւինք այս օրէնքին. լռութիւնը ոսկի է մանաւանդ եթէ այս միջոցիս խօսելու փոխարէն գործ տեսնենք»։

Մէկ բան որոշ է. Ֆրանսայի եւ Ալժ. Ազատ. ճակատին միջեւ գաղտնի բանակցութիւններ առաջ կը տարուին. ձեռք բերուած արդիւնքները անկասկած անբաւարար կը նկատուին «ԱՀԱԿ»ի կողմէ, քանի որ կը պահանջեն պաշտօնական ու առանց միջնորդի բանակցութեանց բացումը։ Ցամենայն դէպս, անհամբեր կը սպասեն որ Ֆրանսա «առաջին քայլ» մը առնէ։

× Նախարարներ Ժոքս, Միշըլէ եւ Լըքուր կարգ մը ճշդումներ ըրին Ազգ. Ժողովի սահմանադիր օրէնքներու յանձնաժողովին առջեւ։ Յանձնաժողովին անդամները հարցումներ ըրին մահմետական 13 երեսփոխաններու եւ 12 ծերակուտականներու այն առաջարկին շուրջ, թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը անմիջապէս «պաշտօնական ու առանց միջնորդի բանակցութեանց պէտք է ձեռնարկէ «ԱՀԱԿ»ի հետ։

Ժոքս պատասխանեց՝ «Մահմետական երեսփոխաններն ու ծերակուտականները իրենց պատասխանատուութեան տակ կը գործեն. Ֆրանս. կառավարութիւնն ալ՝ իր պատասխանատուութեան տակ կը գործէ։ Կարգ մը երեսփոխաններ «ԱՀԱԿ»ը միակ իրաւասու խօսակիցը կը նըկատեն. բայց այս պատճառ մը չէ, որ կառավարութիւնն ալ նոյնը ընէ։ Մենք մեր դիրքէն չենք շեղիր»։

× Ամէն բանէ առաջ կարեւոր կը նըկատուի «մթնոլորտ» պատրաստել. այդ ուղղութեամբ կրկին կ'ըսուի թէ «ԱՀԱԿ»ը ութ Ֆրանսացի զինուորներ պիտի արձակէ, իսկ Ֆրանսա՝ Պէն Պելլան եւ ընկերները։ Այս ամբողջը անշուշտ Մարտ 15էն առաջ, որ բուն բանակցութեանց բացման թուականը կը նկատուի։

× Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին Նախագահը, Շապան – Տէլմաս Մ. Նահանգներ կը գտնուի՝ ամերիկեան կառավարութեան եւ Ծերակոյտի նախագահին մասնաւոր հրաւէրով։ Տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Նախագահ Քենըտիի, Սթիվընսընի, Նախարարներ Տին Րըսքի, Տիլընի, ծերակուտական Ֆուլպրայթի եւ ուրիշներու հետ։

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆՆԱ, (Յատուկ) — Այո՛, հոս ալ պատիւ ունեցանք ողջունելու մեր մեծ երաժիշտը։ Հրաւէրը եղած էր Վիէննայի «Ֆիլհարմոնիայի» կողմէ՝ Աւստրիոյ մայրաքաղաքը գալու եւ ղեկավարելու իր երկերը։ Օդակայան փութացած էր բարի գալուստի նաեւ գաղութիս Նախագահ Գ. Սարգիս Կարապետեան։ 31 թղթակիցներ կը շրջապատեն իսկոյն զինքը ու հարցումներու տարափ մը, որոնց կը պատասխանէ Խաչատուրեան թէ՛ զուարճախօսութեամբ եւ թէ լրջութեամբ։ Թղթակիցի մը հարցումին՝ «Քանի՞ գործ արտադրած էք», կը պատասխանէ. — «Մաթեմաթիքի եւ Ֆիզիքի ուսանող եղած ատենս սկսած եմ յօրինել եւ որովհետեւ այն ատեն չէի գիտեր թէ «քոմփոզիտոր» մըն եմ՝ այն ատեն գործերուս վրայ թիւ չեմ նշանակած եւ յետոյ այնպէս ալ մնացած են»։ Ուրիշ թղթակիցի մը պատասխանելով՝ Խաչատուրեան կ'ըսէ — «Ժողովրդական երաժշտութիւնը օգտագործած չեմ իմ գործերուս մէջ, այլ անոնք լոկ գրգիռ եղած են անձնական երեւակայութեանս զարգացումին համար»։ «Ճազը կը հաւնի՞ք», կը հարցնէ մէկը։ «Եթէ ճազ ըսելով լոկ ներդաշնակութիւն ու աղմուկ կը հասկցուի՝ չեմ հաւնիր, սակայն կը գնահատեմ, երբ ներդաշնակութեան կը միանայ մեղեդին»։

Թերթերն ու առանձին տետրակները եւ լուսանկարներ կը ծանուցանեն Մարտ 5, Կիրակի, ժամը 11ին քաղաքիս «Կոնսմուզիք Ֆեռայնսալ»ի մէջ տեղի ունենալիք «քոնցերթ»ը՝ ղեկավարութեամբ Արամ Իլյիչ Խաչատուրեանի։ Լաւ, բայց տոմսա՞կ։ Ոչ թէ շաբաթներ, այլ ամիսներ առաջ արդէն բոլոր տոմսակներն ըսպառած են։ Սակայն ամէն գնով հարկ է հսկայ սրահին մէջ անկիւն մը ճարել, հոգ չէ թէ ոտքի վրայ մնալով։ — Ողջ ըլլայ երաժիշտ երիտասարդ բարեկամս (Եգիպտոսէն ուսանող), ունի ծանօթներ ու կը յաջողցնէ յարմար տեղ մը։

Ժամը ճիշդ 11ն է, հսկայ սրահը իր օթեակներով ու յարակից նրբանցքներով բերնէ բերան լեցուած է։ Ամէն մարդ «յայտագիրը» աչքէ կ'անցընէ. — Արամ Խաչատուրեան՝ Համանուագ թիւ 2։ Դաշնակի «քոնչերթօ» Նուագախումբի ընկերակցութեամբ։ Գայիանէ պարախաղէն հատուածներ։

Ու ահա բուռն ծափահարութիւն մը կը ծանուցանէ վարպետին երեւումը բեմին վրայ։ Աչք ու ականջ ենք կտրած։ Հրաշալի սկզբնաւորութիւն մը արդէն կը յայտնէ մեծ ղեկավարի մը ներկայութիւնը։ Կ'ըսուի թէ «Հեղինակ մը չի կրնար իր հեղինակութիւնը ղեկավարել»։ Արամ Խաչատուրեան ապացուցեց թէ իր հեղինակութիւնները ինք միայն կրնայ լաւագոյնս ղեկավարել։

Ամբողջ սրահը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի Նուագին, որ մերթ կը սաստկանայ, կը բարձրանայ ու կը պոռթկայ անհուն ուժգնութեամբ եւ մերթ կը սակի, կը մեղմանայ ու կը նըւաղի անպատմելի նրբութեամբ։ Եղանակներու մէջէն դուրս կը ցայտէ «Կովկասեան» ժողովուրդներու յատուկ քնքշութիւն մը, որու գլխաւոր եղանակները ունին հայկ. ու վրացական գոյն – երկու քոյր ազգեր, դարերով միասին ապրած ու յաճախ նոյն բախտն ունեցած։

Փառահեղ է վերջաւորութիւնը. որոտընդոստ ծափողջոյններն անվերջանալի վայրկեաններ կը տեւեն եւ կրկին ու կըրկին բեմ կը հրաւիրեն Խաչատուրեանը։ Ուրեմն՝ Վիէննայի ժողովուրդը, որ միշտ բծախնդիր ու դժուարահաճ եղած էր իր գնահատանքին մէջ՝ ոչ միայն կը գնահատէր, այլ եւ կը հիանար Հայ երաժիշտին ու ղեկավարին վրայ։ Իրաւունք չունի՞նք հպարտ ըլլալու։

Ջերմապէս շնորհաւորեցինք մեր տաղանդաւոր հիւրը, որ խոստացաւ այցելել Մխիթարեան վանքը։

Ամսոյս 8ին, Վիէննայի հայ գաղութը պատուոյ ճաշ մը սարքեց վարպետին համար։

Հ. Ե. Գ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Էյ – Պի – Սի ձայնասփիւռի ընկերութիւնը իր թղթակցին մէկ լուրին վրայ հիմնուած, հաղորդեց թէ Կիզենքայի կառավարութեան բանակին հրամանատարը, զօրավար Լունտուլա, տապալած է Կիզենքայի կառավարութիւնը։ Այս վերջինը արդէն Գահիրէ կը գտնուէր, եւ իր հերթին յայտարարած էր, թէ Քազավուպու կրնայ եւս պաշտօնազըրկուիլ իր իսկ Երեսփ. Ժողովին կողմէ։ Էյ-Պի-Սիի թղթակիցը կ'աւելցնէ, թէ Կիզենքա իբր թէ ուզած է Թանանարիվ մեկնիլ Քոնկոյի ղեկավարներուն «վերին ժողովին» մասնակցելու համար, բայց խորհրդային իշխանութիւնները զինք տարահամոզած են։

ԹԱՆԱՆԱՐԻՎԻ ժողովը համաձայնութեան հասած է գոնէ երկու հարցի շուրջ. ժողովին նախագահ ընտրած է Քազավուպուն. եւ հեռագիր մը ղրկած է ՄԱԿին, պահանջելով որ Քոնկոյի մասին որեւէ որոշում չտրուի մինչեւ որ Թանանարիվի ժողովը իր աշխատանքները չաւարտէ։ Հետաքրքրական է նշել, թէ Քոնկոյի զանազան պարագլուխները միտում ունին մէկ ճակատ կազմելու աւելի շուտ ՄԱԿի քան՝ Լումումպականներուն դէմ։

Գ. ԽԸՏԸՇԵԱՆ որ գոհարավաճառաժամագործի խանութ մը ունի Փարիզի 10րդ թաղամասը (Րիւ տը Շապրոլ) յարձակումի մը ենթարկուած է գերման զբօսաշրջիկի մը կողմէ։ Երիտասարդը ժամացոյց նորոգելու պատրուակով ներկայացած է Գ. Խըտըշեանին եւ «դրամ, դրամ» կրկնելով արտասովոր կազի զէնքով մը սպառնացած է ժամագործին։ Կարճ կռիւէ մը ետք եւ գլխին քանի մը վէրք ստանալով, Խըտըշեան կրցած է ազատիլ շնորհիւ անցորդներու միջամտութեան։

ՌՈՒՍԵՐԸ «Սեւուկ» անունով շուն մը ղրկեցին անջրպետին մէջ. հրթիռը 200 – 250 քմ. հեռաւորութեան վրայ երկրին շրջանը ընելէն յետոյ «ողջ–առողջ վերադարձաւ նախապէս ճշդուած վայրը. շունին առողջական վիճակը բնականոն է» կ'աւելցնէ պաշտօնական հաղորդագրութիւնը։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ հասարակապետութեան վարչապետներու ժողովը առաջին հերթին լսեց Հնդկաստանի վարչապետ Նեհրուի ճառը. այս վերջինը կ'ուզէ որ ամէն ճիգ ի գործ դրուի «վերին» նոր ժողով մը հրաւիրելու համար։ Հետզհետէ խօսք առնողներուն մեծամասնութիւնը համաձայն է, որ Համայնավար Չինաստան ՄԱԿէն ներս ընդունուի։ Հարաւ. Ափրիկէի փշոտ հարցին քննութիւնը յետաձգուած է յառաջիկայ շաբթուան։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը, Ռափացքի, պաշտօնական հիւրն է Աւստրիոյ կառավարութեան։

ՄԵՔՍԻՔՈՅԻ մէջ տեղի կ'ունենայ «ազգային գերիշխանութեան հարաւ–ամերիկեան համագումար» մը՝ սէնտիքաներու համաշխարհային դաշնակցութեան հովանաւորութեան ներքեւ։ Խրուշչեւ հեռագիր մը ուղղած է համագումարին. «Կ'ողջունեմ Հարաւ. Ամերիկայի ժողովուրդները, որոնք կը ձգտին իրենց տան մէջ իրենց տէրը ըլլալ ու իրենց երկրին բնական հարստութիւնները յատկացնել ժողովուրդին մակարդակը բարձրացնելու գործին»։

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԸ

ԹԻՒՐ՛Ն ՈՒ ԹԵՐ՛Ն

Այս խորագիրը կը գործածէ մեր սիրելի Յուսաբերը՝ երբ կը մատնանշէ մամուլին լեզուական սխալները:

Նոյն այդ խորագրին տակ, կը գրէ թէ թիւր է եւ թերի այն "բացատրութիւնը, զոր տուած էի Թատերգութիւն (=Թատրերգութիւն) բառին ուղղագրութեան մասին: Իր գլխաւոր առարկութիւնն այն է թէ, թատր արմատով կազմուած, թատրերգութիւն բարդութեան մէջ կո-րուստի կանոնին ենթակայ չէ արմատական Ր տառը, ուստի պէտք է պահել :

Կը թուի թէ բացատրութիւնս կարօտ էր ... բացատրութեան, որ ահաւասիկ:

×

Քանի մը օր առաջ, Երեւանի Գրական Թերթին մէջ (17 Փետրուար) կարդացի յօդուած մը, որ կը կրէր «լեզուաբանական խառնամտութիւն» խորագիրը ու կը խօսէր ... «լեզուական եւ ոճական առանձնայատկութիւնների » մասին : Ուրեմն, ըսի ես ինծի, ինչպէս հոգեբանութիւն բառը ի վաճառ հանուած է արտասահմանի մէջ, աժան լեզուաբանութիւն կը ծախուի Երեւանի շուկային վրայ՝ մեծ լեզուաբան Ստալինէն մնացած աւանդութեամբ մը:

Հեռի՛ ինձմէ այս պատուական գիտութիւնը ծախու հանելու միտքը: Ինչ՛ղծ է մախաղս եւ առանկ գանձեր պտըտցնելու անարժան :

Խոր երկիւղածութեամբ, զոր միշտ կը ներշնչէ ինծի՝ կայսերական լեզուն որ հայերէն կը կոչուի, Յառաջի մէջ (29 Յունուար) ներկայացուցեր էի լեզուաբանական հինգ-վեց տարազներ՝ անոնց կցելով համապատասխան օրինակներ :

Այդ տարազներէն մին՝ Էֆթլիփս :

Նախ խորացնենք բացատրութիւնը, զոր տուեր էի այս տարազին մասին, յետոյ կը խօսինք տրուած օրինակին մասին :

Էֆթլիփս կը կոչուի բառամիջեան բաղաձայնի մը կորուստի կանոնը, արմատական ըլլայ բաղաձայնը կամ ոչ :

Այս սահմանումին հասնելու համար՝ տարազը իր պատմութիւնն ունի: Արմատական իմաստով, յունարէն այս բառը կը նշանակէ ջնջել: Բայց կ'արժէ կատարել իմաստաբանական փոքրիկ ընդլայնում մը, այստեղ, աւելի պայծառացնելու համար բառին տրուած պաշտօնը :

Արմատին չուրջ ստեղծուած է բառախումբ մը, հետեւեալ իմաստներով.— ճզմել՝ երկու կողմերէն սեղմելով, այնպէս որ այս նշանակութեան կարելի է կապել թլափի բառը, որ բուսանուն մըն է (հունտը ճզմուած ձեւ ունի), հայերէն՝ հավուական մախաղ, կովու ճակտիկ, ծըտապաչար, Առափազարի բարբառով՝ ճնճղուկ — տուտիկ ; ճզմել, կրճատել, փճացնել, — այս նշանակութեան կը կապուի թլատիլ բառը, հայերէն կուրտ (ամորձիքը ճզմուած), ներքինի :

Երկու կողմէն սեղմելու եւ ներքնապէս ճզմելու իմաստով, բառը օգտագործուած է նաեւ յունական հին տաղաչափութեան մէջ: Այսպէս, սկզբնաբար Էֆթլիփս կը կոչուէր կանոն մը, որ կ'արտօնէր, երբ իրարու կը հանդիպէին երկու բառեր՝ մին ձայնաւորով վերջացած եւ միւսը ձայնաւորով սկսած, ջնջել ձայնաւորով վերջացած բառին վերջին վանկը եւ սեղմել յաջորդ բառին վրայ,— այս կանոնը անկախ է յօրանջ (իաթիւս) կոչուած կանոնէն.

Օրինակը կուտամ հայերէնով (տպարանական դժուարութեանց պատճառաւ).— Գով՛ Երուսաղէմ = Գովեա Երուսաղէմ

Ցետագային, լատինական տաղաչափութիւնը այլափոխեց այս կանոնը.—

Էմով վերջացած բառ մը, երբ կը հանդիպէր ձայնաւորով սկսած բառի մը, կը ջնջէին Էմը եւ կը սեղմէին ձայնաւորով սկսած բառին վրայ: Աւելի ետքը՝ նոյն ձեւով կը ճզմէին Էմով վերջացած բառերը:

Արդի լեզուաբանութիւնը առաւ նոյն տարազը, Էֆթլիփս, նշանակելու համար տարբեր գործողութիւն մը,— երբ ձայնաբանական պատճառով կը պատահէր բառի մը վանկերուն սեղմումը, պատճառ դառնալով բաղաձայնի մը կորուստին: Օրինակ, մանդրագոր բառը ստացած է մանրագոր ձեւը (ճզմուած ջնջուած է արմատական Դ բաղաձայնը): Թմբիր բառը ստացած է թմրութիւն ձեւը (ճզմուած ջնջուած է արմատական Բ բաղաձայնը): Մատուռն բառին մէջ ճզմուած ջնջուած է արմատական Ր բաղաձայնը որ կը գտնուի Տ բաղաձայնէն առաջ :

Ասպետ (= ասպապետ) եւ Ճարտասան (= ճարտարասան) եւ նման այլ բառերու կրած կորուստն կը տրուի տարբեր անուն, հափլոլոժի:

Առնենք յունարէն սկեպտր բառը: Ուշադրութի՛ւն, վերջատառ Ր բաղաձայնը արմատական է : Արդ, Էֆթլիփսի օրէնքով՝ ճզմուած փճացած է նոյն արմատական Ր բաղաձայնը սկեպտուխոս և սկեպտոփորոս բառերուն մէջ, (վերջինը գըրուած կայ նաեւ սկեպտրոփորոս ձեւով) :

Սկեպտր ծանօթ բառ է, Ֆրանսերէն լեզուն ալ կը գործածէ,— կը նշանակէ մական: Թորհրդանշան արքայական գերիշխանութեան, տիրակալութեան, նաեւ խաղաղութեան: Վրան զարնուած կ'ըլլային ընդհանրապէս ոսկի գամեր (Իլիական, Ա. 246): Երբեմն ալ մականին խըրձորակին կը փաթթէին սրբազան ապարօշը: Մական կը կրէին նաեւ քուրմերը, ատենակալները եւ դատաւորները, — երդումի պահուն՝ սովորութիւն էր վեր բարձրացնել մականը :

Բառը Էֆթլիփսի ենթարկուած՝ կը գործածեն Հոմերոս, Քսենոփոն եւ ուրիշներ: Այս առթիւ, Քսենոփոն կը գրէ թէ «սկեպտուխոսը», թարգմանի՝ մականակիր, կայսերական բարձրագոյն աստիճան մըն էր Պարսիկներուն մէջ: Իսկ Հոմերոս նոյն բառէն կազմած է հոմանիշ մը, սկեպանիօն, որու մէջ ճզմուած ջնջուած են արմատական երկու բաղաձայններ :

×

Գրեր էի թէ քանի լեզուն ունի Էֆթլիփսի օրէնքը, որ կը ջնջէ բաղաձայնը՝ երբ հարկ է, աւելորդ է գրել թատրերգութիւն, որ բարբարոս ձեւ է, ըստ հնչաբանական պայմաններու :

Իմ սիրելի ընկերս, որ ինծի պէս չէ՝ որ տառապիտիզարթիէ, կը մերժէ առաջարկըս, առարկելով թէ, թատրերգութիւն բարդութեան մէջ, թատր արմատը չի կըրնար կորսնցնել Ր բաղաձայնը:

Շատ ջուր կը վերցնէ արմատին վերաբերեալ առարկութիւնը : Կարեւոր չէ, կարեւորն այն է թէ թատրերգութիւն կամ թատերգութիւն բառ գոյութիւն չունի արդի հայ լեզուին մէջ: Եթէ խստապահանջութիւնն է կարեւորը, ահաւասիկ խստապահանջութիւն: Ո՞վ հրապարակ նետած է այս ապուշ բառը: Կ'ենթադրեմ թէ Մխիթարեան վարդապետի մը ծախած ապրանքն է :

Բառը հին չէ:

Արմատը երկու ձեւով մտած է Հայոց լեզուին մէջ :

1.— Թէատրոն,— Այս ձեւին ամենահին օրինակին կը հանդիպինք Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ (Գործք, ժԹ. 29): Արդ, Գօղոսի պատմութեան մէջ երեւցած բառը, այդ ձեւով, ոսկեդարեան չէ, թխածոյ եւ վերջամուտ: Կարդացէք եւ կը համոզուիք: Թէատրոն բառը այդտեղ գըրուած է փէժորաթիֆ իմաստով, իբրեւ բացատրութիւն մեհեան բառին, պարհաւարար նախ լուսանցքի վրայ, յետոյ բընագրին մէջ: Կամ թերեւս՝ օտար բնագիրներու մէջ եւս վերջամուտ :

2.— Թատրոն.— Այս ձեւը աւելի հին է, ինչպէս հաստատած է Հ. Արիս Վարդանեան, ու կուգայ ասորերէն լեզուէն նախ քան յունարէն փոխառութիւնը : Սղումը կատարուած է ասորերէն լեզուին մէջ, կորսնցուցած՝ է արմատական ձայնաւորը, որ մեծ արժէք կը ներկայացնէ ստուգաբանական տեսակէտով: Արդարեւ թէա կը նշանակէ տեսնել, այնպէս որ սկզբնաբար տեսիլ կամ հանդէս կը թարգմանուէր Թէատրոն բառը:

Ինլացի վարդապետ մը թատրոն եւ երգ բառերով կազմած է թատրերգութիւն բառը՝ հետեւողութեամբ հայնեբգութիւն, կատակերգութիւն, քնարերգութիւն, նոխազերգութիւն, հովուերգութիւն բառերուն կազմութեան : Այս բառերէն շատեր կորսնցուցած են իրենց հընագոյն իմաստը,— Նոխազերգութիւնը դարձած է ողբերգութիւն, հայնեբգութիւնը մոռցուած է, քնարերգութիւնը մէկ կողմ նետած է քնարը, բայց ի՞նչ կ'ուզէ ըսել Թատրերգութիւն բառը: Հին ատեն պարը, նուագը եւ խօսքը միացած էին,— արուեստի այդ սեռերուն ամուսնալուծութենէն ետք ո՞վ է ան որ ամուսնացուցեր է թատրոնը եւ երգը: Թատերախաղ եւ Թատերագիր բառերը լիուլի կը բաւեն՝ չգործածելու համար Թատերգութիւն բառը, ոչ ալ Թատրերգութիւն :

Գալով արմատին,— թատր կը կորսնցնէ Ր տառը Էօֆոնիի պահանջով Էֆթլիֆսի օրէնքով: Երբ միջին Հայր... տերգութիւն կ'ըսէ, սխալ չէ որովհետ... կ'արդարանայ ծանօթ օրէնքով մը: Ե... չինած այդ օրէնքը,— կա՛ր ու կայ. ... երբ կ'ըսեմ թէ սխալ չէ, չի հետեւիր ... ամէն ժամանակ, նման պայմաններ... մէջ, պէտք է նետել Ր տառը: Ես բաց... ութիւն մը կը բացատրեմ, վասն... ինչպէս գրած եմ յաճախ, բացառութի... ներն ալ ունին իրենց օրէնքները: Օր... նակ, մեթաթէզ է կատարած հայեր... մարխ բառը (= մախր), եւ այդ ձե... մէջ ընդունուած, ինչպէս՝ սարվիլ փ... խանակ գրելու սովրիլ: Արդ, ընդունու... է ըսելով՝ չեմ առաջարկեր համր բ... գրել հարմ, կամ թատր բառը կ... թարտ:

Ուրեմն, յանուն Էֆթլիֆսի օրէնք... յանուն լեզուին Էօֆոնիին, կարելի... գրել թատրերգութիւն եւ ոչ թատրերգու... թիւն: Եթէ չունենայինք օրէնք եւ ... օրինակներ, պիտի չառաջարկէի ...

Իսկ իբրեւ վերջին խօսք՝ Թատերգու... թիւն գրուի թէ Թատրերգութիւն, ... կը մնայ խարախոնձոլոգ մը: Առանձ... չունի Հայոց լեզուն : Պէտք ալ չունի... բաւական է Թատերախաղ բառը :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Յ. Գ.— Կիրակնօրեայ յօդուածս... աւարտելէ ետք՝ պիտի անդրադառնա... Ադամեանի լեզուաբանական յօդուա... ծներուն :

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

Տ. ԱԴԴԷ ՔԱՀԱՆԱՅ ՓԱՅԼԱԿԵԱՆ

Ինչպէս ծանոյց Յառաջ, անցեալ փ... տրուար 13ին, յետ երկարատեւ հիւա... դութեան, իր մահկանացուն կնքեց Ադդէ քհնյ. Փայլակեան, հոգեւոր ... Փարիզեան տրուարձան Առնուվիլ Ս... նէսի :

Աւազանի անունով Աւետիս Փայլա... եան՝ հանդուցեալը ծնած էր Մար... Քիւմպէթ թաղը, 1887 Դեկտ. ... շաբաթ (նոր տոմարով 1888 Յունուա... սկիզբը):

Այդ օրերուն կիլիկեան այս հայաշ... վաքը կ'ապրէր զարթօնքի շրջան մը. ... հայ առաքելական, երեք բողոքական ... երկու հռոմէական եկեղեցիները դպրո... ներ ունէին իրենց կողքին: Այնթապի ... մերիկեան քոլէճն եւ Մարաշի Աստուա... ծաբանական ճեմարանին շրջանաւա... Սարգիս Սամուէլեանի եւ հայկական ... ւիթ Տէր—Ղազարեանի ջանքերով ... նուած էր նաեւ Կեդրոնական վարժարա... նը, որ մեծ դեր մը պիտի կատարէ ... ազգային ոգին արթնցնելու եւ մայր... լեզուն նոր սերունդին մէջ տարածե... կրկնակ տեսակէտներով :

Պատանի Աւետիս իր նախնական ... ուսումն առաւ ծննդավայրի Ս. Ստեփ...

ԱԲՈՎԵԱՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

Արդարեւ, ահաւոր աղէտ մը պիտի ենթարկուէր Էջմիածինը, եթէ Զօր. Կըրասովսկի չփութար օգնութեան: Ճիշդ է թէ մեծ թիւով զոհեր տուաւ, բայց զինուորական պատմութեան մէջ փառաւոր անուն մը կը թողու Աշտարակի պատերազմը եւ ռուսական քաջագործութեանց կարգին պատուաւոր տեղ մը կը գրաւէ:

Պասկեւիչ չատ սրտնեղեցաւ, թշնամացաւ Ներսէսի դէմ, դառնացաւ Կրասովսկիի դէմ, եւ ուզեց աղաւաղել այդ հերոսութիւնը, բայց չյաջողեցաւ : Նիկողայոս կայսրը, նոյնիսկ Պասկեւիչի քինախնդիր տեղեկագիրներէն այն եզրակացութեան եկաւ թէ սովորական յաղթանակներէ բարձր յաղթանակ մը կը կազմէ Աշտարակի պատերազմին վախճանը : Կարդալով Պասկեւիչի գրութիւնը, ցարը իր ձեռքով մակագրած է այսպէս.

« Նման քաջ եւ յանդուգն ձեռնարկութիւն մը արժանի է որ դասուի Ռուսերու քաջ զինուորներու նշանաւոր մեծագործութեանց շարքին: Տալ Կրասովսկիին Ս. Վլադիմիրի երկրորդ աստիճանի շքանշանը, իսկ այդ դէպքը մտցնել տարեգրութեանց մէջ:

Ցարին այս անաչառ քաբեհաճութիւնը աւելի եւս գրգռեց Պասկեւիչի թշնամութիւնը Կրասովսկիի դէմ, եւ այդ թշնամութեան զոհ գնաց ոչ միայն Աշտարակի հերոսը, Կրասովսկի, այլ եւ անոր ժամերիմը, Ներսէս Աշտարակեցի :

Ո՞վ էր Կրասովսկին, որ փրկեց Էջմիածինը:

Զօրավար Աֆանասի Իվանովիչ Կրասովսկի մեծ հռչակ կը վայելէր իբրեւ յանդուգն զօրապետ, քաջ զինուորական: Ուկրայնական ազնուական գերդաստանէ, երիտասարդ տարիքէն մտաւ զինուորական ծառայութեան մէջ եւ 1804 թուականէն սկսեալ մասնակցեցաւ Աղեքսանդր Ա. ցարին մղած բոլոր պատերազմներուն : Շնորհիւ իր քաջագործութեանց, արագօրէն բարձրացաւ զինուորական աստիճանի մէջ: Նիկողայոս ցարը, իր թագաւորութեան օրը, զօրավարի աստիճան տուաւ եւ 20րդ զօրաբաժնին հրամանատարութիւնը յանձնելով իրեն՝ ղրկեց Վրաստան, ուր սկսած էր արդէն ռուս-պարսկական պատերազմը :

Դիբիչի յանձնարարութեամբ, ցարը նըշանակեց գլխաւոր բանակի հրամանատար, այն օրերուն՝ երբ Երմոլովի պաշտօնը կը յանձնուէր Պասկեւիչի : Այդ օրուընէ ատելութիւն ծագեցաւ Պասկեւիչի եւ Կրասովսկիի միջեւ : Ռուս հեղինակներ կը վկայեն թէ ո՛րքան քինախնդիր էր Պասկեւիչ եւ ինչ նեղութիւններ պատճառեց Կրասովսկիի:

Ցունիս ութին, երբ Պասկեւիչ մուտք գործեց Էջմիածին, միասին կը գտնուէր նաեւ Կրասովսկի, իբրեւ իր օգնական ընկերը: Պասկեւիչ գոհ մնաց Ներսէսի ցոյց տուած ընդունելութենէն, այնքան գոհ որ Մաչխով կոչուած նշանաւոր նկարիչին յանձնարարեց յաւերժացնել պահը «Ներսէս արքեպիսկոպոսի հանդիսաւոր ընդունելութիւնը ռուսական բանակին» թեմայով : Բայց երբ նկարիչը ցոյց տուաւ իր գործին նախագիծը, Պասկեւիչ ջնջեց Կրասովսկիի նկարը:

Ցաջորդ օրը Կրասովսկի թողուց Էջմիածինը, հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն, վերստին ստանձնեց 20րդ զօրաբաժնին հրամանատարութիւնը եւ յանձն առաւ շարունակել Երեւանի պաշարումը՝ փոխարինելով Բենկենդորֆը:

Մենք եւս շարունակենք դէպքերուն յաջորդական նկարագրութիւնը :

Օգոստոսի կէսին՝ Պասկեւիչ, որ կը գտնուէր Նախիջեւանի կողմերը, կը պատրաստուէր գլխաւոր բանակով յարձակիլ Թաւրիզի վրայ, ուր կը կարծէր գտնել Աբբաս-Միրզան, երբ յանկարծ լուր առաւ թէ Շահզադէն անցեր է Արաքսը եւ կը գտնուի Երեւանի առջեւ :

Լուրը ստուգելով զբաղած էր, երբ օգոստոս 27ին հասաւ Կրասովսկիի պատերազմին տխուր տեղեկագիրը :

Ցետաձգեց իր երազած արշաւանք... ի Թաւրիզ, նոյն օրն իսկ երկար... ճամբայ ինկաւ դէպի Էջմիածին, ... թեան հասնելու համար քան թշնա... թով եւ բանակին մէկ մասով,— ... ծը թողուց Արաքսի ափերուն վրայ...

Սեպտեմբեր 3ին Պասկեւիչ հասաւ ... նի: Աբբաս — Միրզա, լուր առնելով ... Պասկեւիչ վերադարձեր է, ... հեռացաւ, անցաւ Արաքսը եւ կանգ ... Ղարա — Ղալա կոչուած վայրը :

Սեպտեմբեր 5ին, գիշերուան ժա... ին, Պասկեւիչ հասաւ Էջմիածին ... ներուն տակ: Ռուս հեղինակ մը կը ...

« Թէեւ ուշ գիշեր էր, բայց ... կրցաւ պատշաճ ընդունելութիւն մը ... Պասկեւիչի : Բայց Պասկեւիչ շա... վերաբերում մը ցոյց տուաւ Ներսէ... որովհետեւ Հայոց արքեպիսկոպոսին ... վերագրէր Աշտարակի պատերազմ... խաւոր մեղքը : Ահա այդ վայրկեան... սկսի Պասկեւիչի յայտնի հալածա... հանդէպ Հայոց եկեղեցիին այս ... ուելի ներկայացուցիչին »:

Ցաջորդ օրը, առաւօտուն, կրա... եկաւ իր զինուորներով եւ միացա... խաւոր բանակին: Պասկեւիչ ... թեամբ դիմաւորեց զայն եւ բացա... թիւն պահանջեց թէ ինչու չս... օգնութեան հասնելու համար Էջմ...

(7 Տար.)

նոս եկեղեցւոյ նախակրթարանին, ապա՝ կեդրոնական վարժարանին մէջ, զոր աւարտեց 1907ին: Նոյն տարին գնաց Երուսաղէմ՝ Ժառանգաւորաց վարժարանը դպելու նպատակով : Սակայն տեսնելով, որ այս վերջինին ծրագիրը Մարաշի կեդրոնականինէն աւելի բարձր չէր, վերադարձաւ իրեններուն մօտ :

Կանուխէն կորսնցուցած ըլլալով հայրը, նիւթական միջոցներ չունէր յաճախելու համար Այնթապի կամ Տարսոնի ամերիկեան քոլէճը, ուր կ'երթային առհասարակ կեդրոնականէն շրջանաւարտ ուսումնատենչ երիտասարդները :

Մինչ այդ, վրայ կը հասնէր, 1908ի Օսմ. Սահմանադրութիւնը: Կ'որոշէ Պոլիս երթալ ուսանելու: Իբրեւ դրամագլուխ ունէր հինգ ղրուշ միայն, զոր որբեւայրի մայրը կրցեր էր տալ իրեն: Մարաշէն մինչեւ Տէօրթեօլ քալելով կ'երթայ : Հոն ոստայնանկի մը քով կ'աշխատի քանի մը ամիս՝ ապահովելով ճամբու ծախքը: Ու Իսքէնտէրունէն նաւ առնելով 1909ի Փետրուարին կը հասնի Պոլիս :

Դպրոցական վերամուտին քննութիւն տալով կը յաջողի մտնել Մէրճան միջնակարգ վարժարանը, զոր կ'աւարտէ երկու տարիէն : Յետոյ կը ստանձնէ պետական պաշտօն մը եւ Մարաշէն Պոլիս բերել կուտայ մայրն ու անչափահաս եղբայրը՝ Մովսէս, — ներկայիս ընտանեօք Պէյրութ հաստատուած, 1948ի Պաղեստինի կռիւներէն ի վեր :

Մէկուկէս տարի վերջ մայրը զոհ կ'երթայ քոլերայի համաճարակին: Երկու եղբայր կերպով մը կ'ապրին :

1914 Օգոստոսին զինուորագրուելով կը ղրկուի Հասքէօյ եւ գրագրութեան պաշտօն կը վարէ ամբաշէն զօրաց վաշտին մէջ : Ինը ամիս վերջ երեք հարիւր հայ զինուորներ զինաթափ ըլլալով Պոզանտիի ճամբով կը ղրկուին Խոտրնճի շրջակայքը՝ քար կոտրելու եւ ճամբայ շինելու, զարհուրելի պայմաններու տակ, բոպիկ, կիսամերկ ու միշտ անօթի: Տարի մը վերջ՝ զինուորական հսկողութեան տակ՝ դէպի Տիգրանակերտ, անցնելով հայ գաղթականներու ճամբէն, անզօր ականատես մեր նահատակներու ոսկերոտիքին: Անկէ Ուրֆա՝ 1918ին:

Զինադադարին կ'անցնի Հալէպ եւ Կիլիկեան ճակատին համար կամաւոր արձանագրուելով կ'երթայ Ադանա :

1919ին Պոլիս դառնալով, նախ քարտուղար կը կարգուի Որբերու Փրկութեան Նպաստամատոյց մարմնին, յետոյ՝ ուսուցիչ Գումգաբուի Մայր վարժարանին, պաշտօն՝ զոր կը վարէ մինչեւ Պոլսէն հեռանալը :

1923 Ապրիլին կ'ամուսնանայ Կիրասոնցի Մկրտիչ Ծիւհճեանի աղջկան՝ Էլիզին հետ.

Պոլսոյ միջավայրը անշնչելի դարձած ըլլալով, 1924ին ընտանիքի անդամներուն հետ կուգայ Փարիզ, ուր կը ստիպուի աշխատիլ իր մասնագիտութեան չհամապատասխանող գործերով: 1928ին կը հրաւիրուի Հալէպ, իբրեւ տնօրէն — ուսուցիչ Գիւղաւանի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Ս. Մեսրոպեան վարժարանին :

Յաջորդ դպրոցական տարեշրջանին (1929 – 30) կը ղրկուի Թէլ – Ապիատ նորահաստատ հայ գիւղը՝ Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ սահմանագլուխին վրայ, ուր մինչ այդ դպրոց չկար :

1930 – 31ի տարեշրջանին կը հրաւիրուի կրկին Հալէպ՝ իբրեւ ուսուցիչ Ս. Խ. Մանկանց եկեղեցւոյ Հայկազեան վարժարանին, պաշտօն՝ զոր կը վարէ երեք տարի: Իր աշակերտներէն էր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ այժմու Կաթողիկոս Զարեհ Ա., որուն հետ սերտ կապ կը պահէր մինչեւ վերջ:

1933 Սեպտեմբերին վերադարձաւ Փարիզ :

1937 Փետրուար 14ին Փարիզի եկեղեցիին մէջ քահանայ ձեռնադրուեցաւ ձեռամբ Վռամշապուհ Եպիսկ. Քիպարեանի եւ կնքահայրութեամբ Երուանդ Պարկիրճեանի, որուն հանգուցեալ հօր անունն առնելով կոչուեցաւ Տէր Աղդէ : Կարգուեցաւ քահանայ Առնուվիլ լէ Կոնէսի նորաշէն Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին: Իր ջանքերուն շնորհիւ այս վերջինը օժտուեցաւ եկեղեցիի յատուկ մատեաններով, պատարագի զգեստներով եւ անհրաժեշտ առարկաներով — շուրջառ, շապիկ, ծածկոցներ, խաչելութեան պատկեր, եւայլն: 1939ին հիմնեց երկսեռ Դպրաց Դաս մը, որ ցարդ կանգուն կը մնայ :

1942ի սկիզբը նշանակուեցաւ քահանայ Փարիզի եկեղեցիին, տարիներ վերջ կրկին դառնալու համար Առնուվիլ :

Իր պաշտօնավարութեան շրջանին, երկար տարիներ սիրայօժար հայերէնի եւ հայ եկեղեցւոյ պատմութեան դասեր կուտար Փարիզի եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ բացուած դպրոցի երկսեռ աշակերտներուն :

Իր տառապագին կեանքը ազդած էր առողջութեանը վրայ, որ շատ փափուկ էր: Յաճախ մաքառած էր մահուան դէմ: Վերջին անգամ նոր հիւանդութիւն մը պատճառ դարձաւ իր մահուան :

Յուղարկաւորութիւնն ու օծումը կատարուեցան Փետրուար 18ին Առնուվիլի եկեղեցիին մէջ, հանդիսաւոր արարողութեամբ, մեծ բազմութեան մը ներկայութեան: Կաթողիկոսական պատուիրակ Սերովբէ Եպիսկ. խօսեցաւ դամբանականը՝ վերհանելով հանգուցեալ քահանային մաքուր եւ ազնիւ նկարագիրը, մանաւանդ անշահախնդրութիւնը: Ուսուցչութենէն վերջ ընդգրկած էր կրօնական ասպարէզը, ըսաւ, լաւագոյնս ծառայելու համար իր ազգին:

Մարմինը ամփոփուեցաւ մտաւորականներու դամբարանը, Պանթէնի գերեզմանատունը, ուր իր հայրենակիցը Հրանտ Սամուէլեան ներկայացուց անոր տառապալից կեանքը, զոր մանրանկարը կարելի է նկատել, ըսաւ, Հայոց ժամանակակից պատմութեան :

Հանգուցեալ Տ. Աղդէ հմուտ էր հայերէնի եւ Հայոց պատմութեան: Փարիզի մէջ հրատարակեց գրքոյկ մը՝ Հայ եկեղեցւոյ դիրը ազգ. կեանքի մէջ՝, յետոյ նաեւ ընդարձակ գործ մը՝ Եկեղեցական Պատմութիւն Հայոց, 1942ին: Անտիպ կը մնայ իր Ազգային պատմութիւնը :

Սուրիոյ մէջ պաշտօնավարութեան ընթացքին կանոնաւորաբար աշխատակցած է Յառաջի, հետաքրքրական թղթակցութիւններով եւ յօդուածներով :

Իր մահով հայ ժողովուրդը կը կորսնցնէ իր ազնիւ եւ անձնուէր զաւակներէն մէկը :

Հ. ՊԱՐՈՅՐ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի շրջանի 30րդ տարեկան հանդէսը Սալ տը լա Շիմիի մէջ, մեծ յաջողութեամբ :

Բարեկամներու, ծնողքներու եւ հանդիսականներու մեծ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը: Ներկայ էին ֆրանսական սկաուտական խումբեր, ինչպէս նաեւ Փարիզի օտար սկաուտական խումբերու ներկայացուցիչները, ֆրանսական սկաուտական միութեանց վարիչները: Ներկայ էին նաեւ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի աշակերտուհիները, առաջնորդութեամբ իրենց տնօրէնուհիին : Որոշուած ժամուն հանդէսը սկսաւ շրջանային դրօշակներու տողանցքով, սկաուտ Վարուժան Գալֆայեան արտասանեց «Ուխտի կրկնումը»:

Առաջին անգամ ըլլալով ներկայացուեցաւ սկաուտական կեանքէ ժապաւէն մը, «բանակումի կեանքը», խիստ շահեկան ներկայացման ընթացքին, բացատրութիւններ տուաւ Փանոսիկ Փանոսեան, խմբապետուհիները ներկայացուցին ֆրանսերէն կատակերգութիւն մը, «Լաւ խանութպան»ը : Յետոյ սկսաւ հայկական եւ կովկասեան պարերու շարքը, մեր փոքրիկ Արիներուն եւ գայլիկներուն կողմէ որ շատ գնահատուեցաւ ժողովուրդին կողմէ: Պարերը կը ղեկավարէր Պ. Վահան Աչըքկէօզեան: Արենոյշ Լիզա Սուրէնեան շատ շնորհալի եւ յաջող, պարեց «Ցարթուկի» եւ «Ձէյրանիկ» հայկական պարերը :

Հայ Արիներու Միութեան ընդհանուր պետ Բժ. Գ. Մեծատուրեան կարդաց սկաուտական միջազգային գրասենեակի տնօրէն Զօր. Սբրայի շնորհաւորական եւ քաջալերական ուղերձը, շնորհակալութիւն յայտնեց հանդիսականներուն եւ բեմ հրաւիրեց օրուան պատուոյ հիւրը Բժ. Արամ – Պէօյիւքեան, որ շատ գեղեցիկ ճառով մը իր գնահատանքը կը բերէր հայ Արիներուն 33 տարուան գործունէութեան եւ կոչ կ'ընէր ժողովուրդին որ օժանդակեն ամէն ձեւով այս օգտակար կազմակերպութեան, ամբողջովին նուիրուած հայ պատանիին ֆիզիքական, բարոյական եւ ընկերային կրթութեան: Հայ Արիներու Միութիւնը, ըստ յարգելի բանախօսը, 33 տարիէ ի վեր մաս կը կազմէ իր կենսունակութեամբ հայ գաղութին եւ իր մասնակցութիւնը կը բերէ մեր ազգապահպանման գործին :

Միջնարարէն յետոյ արտասանեցին Արիները եւ գայլիկները, հայերէն, բոլորն ալ յաջող կերպով :

Դաշնակի վրայ նուագեց Սուրէն Փանոսեան Շոփէնէն կտոր մը, յաջողութեամբ : Վալանսի մեր նախկին հայ արիներէն Բ. Ժապուռեան ապրումով երգեց հայկ. երգեր, ընկերակցութեամբ Փօլ Սէզէեանի, մեծ յաջողութեամբ : Առնուվիլի նախկին հայ արիները, ղեկավարութեամբ Տիգրան Թորոսեանի եւ օժանդակութեամբ Նոր Սերունդի Թատերախումբին շատ յաջող կերպով ներկայացուցին «Երեք քսակահատները», հայերէն զաւեշտ մը, որ լաւ մը խնդացուց հանդիսականները:

Հանդէսը ղեկավարեց, ինչպէս նախորդ տարիները, խմբապետ Ժաք Մուրատեան, մեծ հմտութեամբ :

Հանդիսականները առատաձեռնութեամբ մասնակցեցան Պիւֆէին եւ վիճակախաղին, նիւթապէս նպաստելով Հայ Արիներուն ձեռնարկին:

Հանդէսին ներկայ էր, կաթողիկոսական պատուիրակ Սերովբէ Եպիսկոպոս ։ Քաջալերական ուղերձով մը իր գնահատանքը յայտնեց Հայ Արիներու գործունէութեան կոչ ըրաւ ծնողաց որ իրենց զաւակները տան Հայ Արիներուն որպէսզի անոնք ստանան հայկական կրթութիւն, ըլլան օգտակար քաղաքացիներ, սիրեն իրենց հայրենիքը եւ հայ եկեղեցին :

Հանդէսը փակուեցաւ Տէրունական աղօթքով: Ուրախ ենք որ այս տարի ալ հայ Արիները շատ յաջող յայտագրով մը գեղեցիկ ցերեկոյթ մը տուին: Բոլոր հանդիսականներն ալ շատ գոհ մնացին եւ շնորհաւորեցին մեր Արիներուն եռանդը եւ յարատեւութիւնը, մեկնելէ առաջ :

Հ. Ա.

ԽՐՈՒՇՉԵՒԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Ըստ Եուկոսլաւներու)

Խրուշչեւ կը շարունակէ Սիպերիոյ մէջ սկսած իր քննական շրջապտոյտը: Կ'այցելէ սովխոզներն ու կոլխոզները : Այս առթիւ, Եուկոսլաւները բերնէ բերան կը պատմեն հետեւեալ պատմութիւնը :

Խրուշչեւ կը հասնի ագարակ մը եւ կը քննէ հաւնոցը .

— Ինչո՞վ կը սնանին ձեր հաւերը, կը հարցնէ :

— Եգիպտացորենով :

Խրուշչեւ կը ջղայնանայ. կը բացատրէ թէ եգիպտացորենը շատ սուղնոց սնունդ է հաւերու համար եւ կը յայտնէ թէ պատասխանատուները պիտի ձերբակալուին:

Այնտեղէն կ'ելլէ եւ ճամբայ կ'իյնայ դէպի յաջորդ ագարակը : Բայց առաջին ագարակին տնօրէնը հեռաձայնով կը զգուշացնէ իր պաշտօնակիցը : Ուրեմն, Խրուշչեւի նոյն հարցման, երկրորդ ագարակին տնօրէնը կը յայտնէ թէ իր հաւերը ցորենով կը սնանին:

Խրուշչեւ աւելի եւս կը բարկանայ :

Երրորդ ագարակին տնօրէնը, մինչեւ Խրուշչեւի հասնիլը, խնամքով կը պատրաստէ իր պատասխանը:

— Ձեր հաւերը ինչո՞վ կը սնանին:

— Ճիշդն ըսելով, ընկեր Նիքիթա Սերգէյեւիչ, այս մասին որեւէ դժուարութիւն չունինք: Իւրաքանչիւր հաւի կուտանք հարիւր կոպէկ եւ կը ձգենք որ ինք գնէ իր ուզած սնունդը :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (158)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Հետաքրքրական էր տեղափոխութեան առաջին օրը. երբ մեծ ու փոքր կապոցներով մայր ու որդի մտան իրենց տան բակը՝ կատարուեց Թորգոմի համար օտարոտի մի բան մայրը, որ չնայած կառուցման օրերին շատ անգամ էր եղել նոր տան ներսը, այս անգամ սակայն, կապոցները ներս տանելուց առաջ, ծունկի եկաւ մուտքի առջեւ եւ, շեմափայտը համբուրելով, խաչակնքեց ջերմեռանդ, որ բախտաւոր տուն լինի, որ չար աչքի, չար փորձանքի չգայ ...

Հետաքրքրական էր եւ առաջին գիշերը: Երբ Թորգոմը պառկեց իր յարկի տակ՝ նա իրեն զգաց երանութեան մէջ.— վերջապէս, կարող է հանգստանալ, ամուսնանալ եւ ապրել առանց տագնապի : Ցնծում էր, որ տարուց աւելի էր ինչ հասել էր քաղաք : Որքան էր երազել տան մասին. որքան աշխատեց մի օթեւան ունենալ ... եւ ահա այդ օթեւանը պատրաստ է, եւ ինքը պառկած է մէջը : Այդ օթեւանը պատրաստ կը լինէր աւելի շուտ եթէ Թորգոմը եկած օրից աշխատէր նրա վրայ :

Բայց այդպէս չեղաւ. նախ հողամասն ուշ ստացաւ, ապա քարը, գերանները ... Ճիշդ է, քարը, գերանները ձրի էին, բայց քարհանքից ու անտառից բերելը երկարեց ... Ինչ եւ է. տունն արդէն պատրաստ էր, մնում է ուրեմն կատարի իր վերջին իղձը — պսակուի եւ Մինային բերի իր տուն ....

Առաջին այդ գիշերը Թորգոմի մայրը, նոյնպէս մտքերի մէջ, ուրախութիւնից երկար ժամանակ չէր կարողանում քնել : Նա նոյնպէս ուրախ էր, որ քնում է իր յարկի տակ, շուտով կը տեսնի Թորգոմի պսակը՝ նրա երջանկութիւնը Մինայի հետ եւ այնուհետեւ եթէ մեռնի էլ՝ ոչինչ ...

Բայց ինչո՞ւ մեռնի հէնց նրանց պսակից յետոյ, ոչ, լաւ կը լինէր ապրէր այնքան, մինչեւ տեսնէր առաջին Թոռանը եւ նոր միայն աչքերը փակէր եւ գնար իր ծնողների մօտ ... Բայց ինչո՞ւ միայն առաջին Թոռանը. լաւ չէ՞ր լինի տեսնէր մի քանի Թոռ, մեծացնէր դրանց, որ տունը լցուէր ժառանգներով, ուրախ կեանքով:

Մտածում էր պառաւը եւ միաժամանակ ականջ դնում որդու շնչառութեանը. նա զգում էր, գուցէ եւ լսում, որ Թորգոմը նոյնպէս արթուն է. շարժւում էր շուտ-շուտ եւ երբեմն յօրանջում: Մայրը չհամբերեց եւ հարցրեց կամաց, շատ կամաց.

— Թորգո՛մ. արթո՞ւն ես :

— Շոգ է, մայրէ, քնել չի լինում :

Իրօք շոգ էր եւ ներսը օդը թւում էր պակաս, բայց միայն դա չէր Թորգոմի անքնութեան պատճառը. Նա դարձեալ մտածում էր, թէ ինչպէս կատարի պսակը եւ ո՞ւմ հրաւիրի հարսանիքին ... Այդ մտքերը սակայն չխանգարեցին, որ նա շուտով անկողինը տանի կտուրը՝ զով քնելու համար :

Ամրան գիշերները որքան կարճ են, նոյնքան աւելի քնարեր: Դրանից էր, որ Թորգոմը քնեց խաղաղ, մոռանալով այն ամէնը, ինչ զբաղեցնում էր իրեն ... Դրանից էր գուցէ, որ չնայած Օգոստոսի հանգիստ լուսաբաց էր, բայց Արշակաւանի բնակիչները տակաւին խաղաղ քնած էին տներում, բակերում, կտուրներին : Աղջամուղջի մէջ փռուած — տարածուած քաղաքի տներից միայն մէկ երկու ծխնելոյզից էր ծուխ բարձրանում եւ հալւում-խառնւում բացուող առաւօտի շամանդաղին. երբեմն անհանգիստ մի կով էր բառաչում ինչ որ թաղում, եւ նրա բառաչը, խաղաղ օդը պատռելով, տարածւում էր քաղաքի վրայ, կամ՝ աքաղաղներն էին ձայնարկում իրար, թւում էր՝ մէկը հարցնում էր «արթո՞ւն—ո՞ւն էք» ։

Միւսը պատասխանում էր «վաղուց—ուց» ... Զարմանալին շներն էին, որ երբեմն վազում էին այս—այն փողոցով կամ, յետին թաթերի վրայ նստած, հաչում էին բակը, փողոցը՝ պահակի աչալրջութեամբ : Թորգոմի տանը մօտ էին Ցովսէփի ու Վարդանի տները:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Ողբ. ընկեր Ս. Նաւասարդեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եղած են հետեւեալ նուէրները .—

Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէ Ն. Ֆ. 100

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբի ընկերներէ Ն. Ֆ. 70

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սիրարփի Բաբելեան (ծնեալ Վարժապետեան) եւ զաւակները, Այրի Տիկին Հայկանոյշ Բաբելեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Վարժապետեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Թադէոս Գըլըճեան եւ զաւակները, Սամաթեալըեան, Հազարապետեան, Զաթալեան (Տէսին), Գեոել-եան, Գզոիկեան (Լիոն), եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները կը փութան իրենց խորին շնորհակալութիւնները յայտնել Մարսէյլի Քահանայից եւ Դպրաց Դասուն, Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կ. Կոմիտէին, Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէին, Քրիստափոր ենթակոմիտէին, Կապ. Խաչի Շրջանային, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Նոր Սերունդի, ինչպէս պառի բարեկամներուն Նավալ Քանէզի վարչութեանց, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց եւ կազմակերպութեանց որոնք անձամբ, հեռախօսով, հեռագրով, նամակով, ծաղկեպսակներով մասնակցեցան իրենց անհուն վշտին, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, զաւկին, փեսային, աներորդւոյն, քեռորդւոյն, ազգականին եւ բարեկամին

ԲԻՒԶԱՆԴ ԲԱԲԵԼԵԱՆԻ

ցաւակցելի աղետահար մահուան առթիւ, որուն յուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը Գօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ ու թաղումը Սէն Ժիւլիէնի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ տեղի ունեցած է Մարտ 3ին, կէսօրէ վերջ ժամը չորսին :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
Ալֆորվիլի եւ շրջակայքի Հայութեան նուիրատուներու ցանկը

Դ.

Կարապետ Էքպէրեան, Անահիտ Տէր Վարդանեան, Գրիգոր Թորոսեան, Սարգիս Սարգիսեան, Միրիճան Ալթունեան, Լեւոն Մալաթեան, Մկրտիչ Քամանաճեան, Գէորգ Եազըճեան, Աւետիս Մարգարեան, Մարտիրոս Աղամեան, 30ական Ն. Ֆ.:

Սերժ Գարակէօզեան 25, Արամ Կարապետեան եղբայրներ, Գարոումեան եղբայրներ, Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Գետրոս Բաղոսեան, քսանական Ն. Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը ստացած է Գ. Միքայէլ Քոչարեանէ 50 Ն. Ֆ., Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տարաբախտ Բիւզանդ Բաբելեանի անակընկալ մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եղած են հետեւեալ նուէրները.

Կապ. Խաչին՝ Ժիրայր Տէր Վարդանեան, Նշան Դարբինեան, Աբրահամ Թոնկուրեան, Յովսէփ Գոճակէօզեան, Յակոբ Տօլպաշեան քսանական Ն. Ֆ., Վաղարշակ Տէր Վարդանեան, Գրիգոր Աւետեան 10ական :

Գ. Միրճանեան, Լեւոն Գազըճեան, Հայկազ Մարտիրոսեան եկեղեցիին 10ական :

Ժիրայր Օսկեան Մշակոյթի Տան Բիւզանդի համար յիսուն, «Հայաստան» թերթին Վահէի համար 50, Գեղամ Խոռըովեան Մշակոյթի Տան Բիւզանդի համար քսան, «Հայաստան» թերթին Վահէի համար քսան, Գրիգոր Գօյաճեան եւ որդին Մշակոյթի տան եւ «Հայ-Բոյժ»ին տասնական, Սերոբ Գինոսեան Մշակոյթի տան 10, Կարծակ Ճառայեան Մշակոյթի Տան տասը, Մարսէյլի Կ. Խաչը Թէհլիրեան սրահին Բիւզանդի համար, եւ Վահէի համար 25ական, Յարութիւն Նիկողոսեան Թէհլիրեան սրահին տասը, Հայկազ Մարտիրոսեան Հ. Մ. Ը. Մ.ին, եւ Նոր Սերունդին տասնական, Վաղարշակ Տէր Վարդանեան «Յառաջ»ի բաժանորդագին տասը, Լեւոն Գազըճեան աղքատաց Գօմոն տասը, Յովհաննէս Հրաչեան Մխիթարեան Սանուց Միութեան քսան Ն. Ֆ.:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՆԻՍԻ Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զավուշ խումբի ընկերները իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկեր Յ. Գապիկեանի իր քըրոջ զաւկին ընկեր Վահէ Փարթամեանի *ղառնաղէտ մահուան առթիւ :*

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ
ՄԻՀՐԱՆ ՀԵՐԱՐՏԵԱՆԻ

Մահուան քառասունքին առթիւ, 11 *Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Մշակոյթի տան Թէհլիրեան սրահին մէջ,* 17 Րիւ Պլէօ, փարիզ (9), մէթրօ Քատէ :

Կազմակերպուած Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ :

Նախագահ՝ ՍԱՐԳԻՍ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՅԱԿՈԲ ՀԻՍԱՑԵԱՆ եւ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Տիկին Լուսին Էմրիեան (*երգ*), Պ. Լեւոն Մոմճեան (*երգ*), Պ. Երուանդ Գրիգորեան (*արտասանութիւն*):

Ժիլոմէն Իւրոիվա (*ջութակ*):

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 14·30ին

Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ

47, RUE DES ECOLES

Ի նպաստ Սէնթ – Իլէր տիւ – Թուվէի *ուսանողներու բուժարանին :*

Բարձր հովանաւորութեամբ՝

ԺԱՆ ՍԱՐԱՅԻ

Փարիզի Համալսարանի վերատեսուչ

Կը նախագահէ՝

ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ՍԱՐԱՅ

Կը մասնակցին՝

Լուիթիս Տէ Լոււս (Սպանիա), Անճալի Տէվի (Հնդկաստան), Էլվուտ Փեթերսըն (Միացեալ Նահանգներ), Էթսուքօ Թաքանօ (Ճափոն), ուսանողական ժողովրդական խումբեր եւ գեղարուեստական կազմակերպութիւններ կը ներկայացնեն իրենց երկիրները .—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գրազիլ, Կովկաս, Սպանիա, Միացեալ Նահանգներ, Հունգարիա, Հնդկաստան, Իսրայէլ, Ճափոն, Լիթուանիա, Մադագասքար, Մեքսիկա, Լեհաստան, Վիէթնամ :

Հայկական բաժինը կը ներկայացնեն .—

ՍՕՍԻ ԽՈՒՄԲԸ

եւ

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

ՏՈՄՍԵՐԸ .— 5, 4, 3, 2 Ն. Ֆ.

Դիմել Սորպոնի դռնապաններուն :

Ա Ց Ց

Վալանսի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն այց մը կազմակերպած է ողբացեալ ԸՆԿԵՐ ԽՈՐԷՆ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆԻ գերեզմանին վըրայ (Օղընա – Արտէշ), այս կիրակի առաւօտ :

Մեկնումի ժամ՝ 9ին, Ահարոնեան ակումբէն : Կը հրաւիրուին ողբացեալ ընկերոջ յիշատակը յարգողները : Ներկայ կ'ըլլայ Վալանսի քահանան :

ԽՆՋՈՅՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կազմակերպած է ընտանեկան խնջոյք մը Վարդանանցի առթիւ, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Օհանջանեան սրահը :

Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Քէչէճեան վարդապետը :

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի Հայութիւնը անխտիր :

Մուտքը ազատ է :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Լիոնի Նոր Սերունդի Կ. Թաղային մարմնոյ կողմէ :

Պիտի խօսի Տէսինի հոգեւոր հովիւ

ՏԷՐ ՎԱՐԱԳ ՔՀՆՅ. ԱՐԱԳԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ ծագումն ու զարգացումը» :

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Լիոնի եկեղեցւոյ մեծ սրահին մէջ :

Կը հրաւիրուի Լիոնահայ հասարակութիւնը ներկայ ըլլալու այս շահեկան դասախօսութեան :

Մուտքը ազատ է :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Սամսոնեան Զարէհ Տիգրանի կը փնտռէ իր ամուսինը Սամսոնեան Մկրտիչ Արմէնի եւ իր որդին Արարատ Մկրտիչի կորսուած վերջին պատերազմին : Տեղեկացնել՝ Սամսոնեան Զարէհ Տիգրանի, Շահումեան փողոց թիւ 101, Կիրովական, Հայաստան : Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՄԱՐՏ — DIMANCHE 12 MARS 1961

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9051 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4852

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Վերջերս շատ բան գրուեցաւ այս էջերուն մէջ օտար համալսարաններու կողքին հայագիտական ամպիոններու հաստատման, Եւրոպայի մէջ հայկական մշակոյթի ուսումնասիրութեան շուրջ ընդհանուր հետաքրքրութեան եւ հին ու նոր օտար հայագէտներու մասին:

Բաց աստի, տարիներէ ի վեր քանիցս շեշտած ենք արեւմուտքի մէջ եւրոպական լեզուով հայագիտական հանդէսի մը հրատարակութեան անհրաժեշտութիւնը :

Այս կարեւոր հարցը երբեք չէ կորսնցուցած իր այժմէականութիւնը: Այսօր աւելի քան երբեք ստիպողական է մտածել այս մասին :

Նախորդ սերունդները աւելի մեծ նախաձեռնութիւն էին ցոյց տուած Հայոց պատմութիւնը, լեզուն, մատենագրութիւնն ու մշակութային արժէքները օտարներուն ծանօթացնելու մարզին մէջ:

Դարուս սկիզբը Գերմանիոյ համալսարանական Մարպուրկ քաղաքին մէջ կը հրատարակուէր հայ բանասիրութեան նուիրուած ուսումնաթերթ մը (Ցայթշրիֆթ Ֆիւր Արմէնիշէ Ֆիլոլոկի), խմբագրութեամբ հայ եւ գերման հայագէտներու, — Աբգար Յովհաննէսեան, Եզնիկ Վ. Գեանջեցեան, Յակոբ Մանանդեան եւ Ֆրանց Նիկոլաուս Ֆինք :

Դժբախտաբար ուժ պրակ միայն լոյս տեսաւ (1901 – 1904) այս արժէքաւոր հրատարակութենէն, երկու հատորով, ներկայիս անգտանելի դարձած :

Այնուհետեւ պէտք եղաւ սպասել մինչեւ երկրորդ աշխարհամարտի զինադադարը, երբ հայկական հարցը միջազգային դիւանագիտութեան սեղանին վրայ էր դրուած :

Խումբ մը հայագէտներ ու լեզուաբաններ քով քովի գալով կազմեցին «Հայկական ուսումնասիրութեանց ընկերութիւն», որ 1920ին սկսաւ հրատարակել հայագիտական հանդէս մը, Ռըվիւ տէ զ'Էթիւտ Արմենիէն :

Միջազգային համբաւի տէր լեզուաբան Անթուան Մէյէ եւ Փարիզի Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու Ազգ. վարժարանին հայերէնի ուսուցիչ փրոֆ. Ֆրէտէրիք Մաքլէր հոգին էին այս ուսումնաթերթին: Օտար աշխատակիցներն էին Ժոզէֆ Լորան, բիւզանդագէտ Շառլ Տիլ (ընկերութեան նախագահը), Փօլ Փէթէրս, Նիկոլա Մառ, Հ. Էռնի Մարիէս, Հ. Ա. Փուատըպար, Ժոզէֆ Մարքուարտ, Զօր. Էտուար Պրէմոն, Քլէման Հիւար, Է. Պլօշէ, Վ. Մինորսկի, Քրամէրս, Ժ. Տիւմէզիլ եւ ուրիշներ :

Այս բազմածախս հրատարակութեան ծախքերը կը հայթայթէին Փարիզի հին գաղութի հայ հարուստները, ինչպէս Գօլոս Նուպար, Ներսէս եւ Մաթիէօ խան Ներսէսեան, Թաշճեան Հինդլեան, եւայլն :

Տասներկու պրակ միայն լոյս տեսաւ այս հանդէսէն, 1920 – 1933: Վերջին պրակը հրատարակեց Ֆր. Մաքլէրի յաջորդը՝ երիտասարդ լեզուագէտ Միշէլ Ժոնվիլ, որուն կանխահաս մահէն վերջ դադրեցաւ անիկա ընդմիշտ :

Ազատագրութենէն ետք, 1945ին փորձեր եղան վերստին կեանքի կոչելու հայագիտական ընկերութիւնը : Ռընէ Կրուսէ, Հ. Լ. Մարիէս, Հ. Մէրսիէ, Զօր. Պրէմոն եւ Ֆր. Ֆէյտի մասնակցեցան Արշակ Չօպանեանի եւ մեր կողմէ հրաւիրուած խորհրդակցական ժողովներուն, սակայն կարելի չեղաւ դրական արդիւնք մը յանգել :

Այժմ որ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը կը քաջալերէ հայ կրթական ու մշակութային ձեռնարկները, ժամանակ է, որ մտածենք եւրոպական լեզուով հայագիտական հանդէս մը հրատարակելու մասին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ յայտարարեց թէ Գերմանիոյ երկու մասերուն հետ անջատ հաշտութեան դաշինք կնքելու գաղափարը «բացարձակապէս անընդունելի» է իրեն համար :

ՔՈՆԿՕՅԻ վարիչներու «վերին» ժողովը կը ծրագրէ երկիրը վերածել ներքին ինքնավարութիւն ունեցող տեսակ մը «Միացեալ Նահանգներու»:

ՔԱԶԱՎՈՒԲՈՒ, յանուն Թանանարիվի ժողովին, բողոքի հեռագիր մը ղրկած է Ղանայի Նախագահ Նքրումայի. «Իրաւասութիւն չունիք ամբողջ Ափրիկէի անունով խօսելու . եւ բացարձակապէս իրաւունք չենք տար ձեզի՝ յանուն Քոնկոյի յայտարարութիւններ ընելու »:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ նախագահը, Պուրկիպա, Մայիս 3ին պաշտօնական այցելութեան պիտի երթայ Մ. Նահանգներ : Իր զաւակը, որ Ուաշինկթընի մէջ Թունուզեան դեսպան նշանակուեցաւ վերջերս, ընդունուեցաւ նախագահ Քենըտիի կողմէ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ հիւլէական զէնքերու վերաբերեալ որոշ տեղեկութիւններ պիտի տան Իտալիոյ :

ԱՓՐԻԿԵԱՆ ժողովուրդներու երրորդ համագումարը տեղի պիտի ունենայ Մարտ 23ին՝ Գահիրէի մէջ: Եօթանասունի չափ քաղաքական եւ արհեստակցական կազմակերպութիւններ հրաւիրուած են :

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ սկսած է «մտաւորականներու» դատավարութիւն մը: Թիւով տասը ազատական ու արքայական անձնաւորութիւններ կ'ամբաստանուին Սպանիոյ արդի վարչակարգին դէմ շարժում մը ստեղծել փորձած ըլլալու յանցանքով :

ՄԱՐՈՔԻ նոր թագաւորը, Հասան Բ., կը շարունակէ խորհրդակցիլ քաղաքական զանազան կուսակցութեանց վարիչներուն հետ՝ «Ազգային Միութեան» կառավարութիւն մը կազմելու համար: Բայց այս լուծումը տակաւին մօտալուտ չի թուիր:

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Տըպրէ համաձայն է, որ ֆրանս. Սահմանադրութեան մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ մտցուին.— Հանրապետութեան Նախագահ ընտրող մարմինը ընդլայնուի, աւելի յաճախ դիմուի հանրաքուէի :

ԷՖԳԷՐ ՇԷՑԽԻԼԻՍԼԱՄՕՖ, Ազրբէջանի Գատուիրակութեան անդամ, մեռաւ Մարտ երեքին, Փարիզի մէջ, յետ երկարատեւ հիւանդութեան : Թաղուեցաւ Գոպինեի իսլամական գերեզմանատան մէջ:

Ուրախալի է արձանագրել որ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը տարնէ մը ի վեր ստանձնած է Վիէննայի Մխիթարեան Հայրերու հրատարակած բանասիրական Հանդէս Ամսօրեայ ուսումնաթերթիր ծախքերը :

Այս հանդէսը լոյս կը տեսնէ հայերէն լեզուով եւ մատչելի չէ օտարներուն :

Երեւանի մէջ ալ 1958էն ի վեր կը հրատարակուի Պատմա – բանասիրական հանդէսը, որուն մէջ կը լուսաբանուին « հայ ժողովուրդի պատմութեան, լեզուի, գրականութեան, փիլիսոփայութեան, արուեստի եւ կուլտուրայի բնագաւառների հարցերը եւ ընդհանրապէս հայագիտութեան տեսական խնդիրները, հայ ժողովրդի քաղաքական, տնտեսական եւ կուլտուրական կապերը միւս ժողովուրդների հետ»: Անոր կ'աշխատակցին յայտնի գիտնականներ:

Սակայն այս ալ խմբագրուած է հայերէն լեզուով, գլխաւոր յօդուածներու ռուսերէն ամփոփումով :

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան պատասխանատու վարիչներուն լուրջ ուշադրութեան կը յանձնենք Եւրոպայի մէջ նախընտրաբար Ֆրանսերէն լեզուով հայագիտական հանդէս մը հրատարակելու անհրաժեշտութիւնը :

ՀՐԱՆԴ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Բրիտանական երբեմնի աշխարհատարած կայսրութիւնը տարիներու ընթացքին հետզհետէ հալելով յարմարեցաւ 20րդ դարու «ապագաղթատիրութեան» պահանջներուն եւ վերածուեցաւ հասարակապետութեան: 1926ին հետեւեալ սահմանումը կը տրուէր այս ընկերակցութեան.—

« Բրիտանական կայսրութեան ծոցին մէջ միացած ինքնավար համայնքներ, իրարու հանդէպ հաւասար իրաւունքներով, ոչ մէկ կերպով ենթակայ իրարու՝ իրենց ներքին կամ արտաքին գործունէութեանց առընչութեամբ, բայց եւ այնպէս իրարու միացած՝ բրիտանական գահին հանդէպ ունեցած իրենց հաւատարմութեամբ»:

Սակայն 1931ին, Ուէսթմինսթըրի օրէնքին հիման վրայ, հասարակապետութեան ամէնէն հին անդամները իրաւունք կը ստանային անկախութեան տիրանալու; Այդ թուականէն իվեր, շատ մը ուրիշ գաղթավայրեր ալ հետզհետէ դարձան անկախ պետութիւններ: Այս երկիրներէն շատեր «Բրիտանական գահին հանդէպ ունեցած իրենց հաւատարմութեամբ» չէ որ այժմ միացած կը մնան իրարու, այլ՝ ըստ պարագաներուն՝ քաղաքական ու մանաւանդ տնտեսական շահերու պատճառաւ ;

Մեր օրերու բրիտանական հասարակապետութիւնը այժմ բաղկացած է բոլորովին անկախ պետութիւններէ, որոնք նոյնիսկ երբեմն իրարու հակառակ քաղաքականութեանց կը հետեւին միջազգային բեմերու վրայ, սակայն տնտեսապէս սերտօրէն կապուած են իրարու եւ կը կազմեն մեծազօր «սթերլինի գօտին» :

Հասարակապետութեան անդամ երկիրներու վարչապետները գրեթէ տարին անգամ մը կը հաւաքուին եւ ժողով կը գումարեն Լոնտոնի մէջ՝ ընդհանուրին շահերը հետաքրքրող հարցերու շուրջ խորհրդակցելու համար: Առջի օր սկսաւ տասներորդ ժողովը, երկրորդ աշխարհամարտէն ի վեր, ի ներկայութեան՝ հասարակապետութեան անդամ երկիրներու վարչապետներուն :

Այս առթիւ, մեր ընթերցողներուն կու տանք ցանկը անդամ պետութիւններուն եւ կը ներկայացնենք անոնց վարչական արդի վիճակը: Զանց կ'առնենք միայն Մեծն Բրիտանիան :

ՔԱՆԱՏԱ.— Անկախ՝ 1931էն ի վեր : Թագաւորութիւն, որուն գլուխն է Էլիզապէթ թագուհին՝ զոր Քանատայի մէջ կը ներկայացնէ ընդհանուր կառավարիչ մը : Երկիրը դաշնակցութիւն մըն է նահանգներու, որոնցմէ իւրաքանչիւրը օժտուած է ուրոյն օրէնսդրութեամբ:1957էն ի վեր վարչապետն է՝ Տիֆընպաքէր՝ յառաջդիմական – պահպանողական կուսակցութեան պարագլուխը ;

ԱՒՍՏՐԱԼԻԱ.— 1942էն ի վեր, դաշնակցային վեց նահանգներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր կառավարութիւնը ունի, միացած են ներքին հասարակապետութեան մը շուրջ, որ կը կառավարուի կեդրոնական կառավարութեան մը կողմէ : Քանատայի նման, Աւստրալիան ալ թագաւորութիւն մըն է, կապուած՝ Էլիզապէթ թագուհիի անձին :

Վարչապետը, Մենզիս, որ ազատական կուսակցութեան պարագլուխն է, 1949էն ի վեր կը նախագահէ բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչներէն կազմուած կառավարութեան մը:

ՆՈՐ ԶԵԼԱՆՏԱ.— 1947էն ի վեր անկախ: Թագաւորութիւն՝ Քանատայի եւ Աւստրալիոյ նման, Էլիզապէթ թագուհիին անձին կապուած :

Հոլիոք, ազգայնական կուսակցութեան պարագլուխը, Նոր Զելանտայի վարչապետն է անցեալ Դեկտեմբերէն ի վեր միայն: Առաջին անգամն է որ կը մասնակցի նման ժողովի մը :

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՓՐԻԿԷ.— 1960 Հոկտեմբերին, ժողովուրդին միայն մէկ մասին հանրաքուէով հռչակուեցաւ հանրապետութիւն: Սակայն, մինչեւ որ հանրապետական վարչաձեւ հաստատելու ձեւակերպութիւնները կատարուին, կը մնայ (ինչպէս էր 1931էն ի վեր) նախորդ պետութիւններուն նման Անգլիոյ թագուհիին անձին կապուած թագաւորութիւն ;

Տօքթ. Վերվօէրտ, ազգայնական կուսակցութեան պարագլուխը, առաջին անգամն է, որ կը մասնակցի Հասարակապետութեան անդամներու ժողովին ;

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ.—Անկախ՝ 1947էն ի վեր, 1949ին դարձաւ Հանրապետութիւն, որուն նախագահը երկրին պետն է ;

Նեհրու, որ Քոնկրէի կուսակցութեան նախագահն է, 1947էն ի վեր կը վարէ վարչապետութեան պաշտօնը ;

ՓԱՔԻՍՏԱՆ.— Հնդկաստանի նման, անկախ՝ 1947էն ի վեր (քանի որ մէկ մասըն էր նախապէս բրիտանական կայսրութեան պատկանող Հնդկաստանին): Հանրապետութիւն՝ 1956էն ի վեր: Երկրին պետը, որ հանրապետութեան նախագահն է, այժմ նաեւ վարչապետ է ;

Նախագահ Այուպ Խան իշխանութեան տիրացաւ 1958ին՝ պետական հարուածէ մը ետք ;

ՍԷՅԼԱՆ.— Անկախ՝ 1948 Փետրուարէն ի վեր: Կ'ուզէ Հանրապետութիւն դառնալ. սակայն առժամաբար կը շարունակէ մնալ Էլիզապէթ թագուհիի անձին կապուած թագաւորութիւն ;

Վարչապետուհին, Տիկին Պանտարանայք, որ յաջորդեց իր ամուսնին, առաջին կինն է, որ իբրեւ վարչապետ պիտի մասնակցի հասարակապետութեան ժողովի մը :

ՂԱՆԱ.—Անկախ՝ 1957 Մարտէն ի վեր: Հանրապետութիւն՝ 1960 Յուլիսէն ի վեր: Նքրումա, որ երկրին թէ՛ նախագահը եւ թէ՛ վարչապետն է, պարագլուխն է նաեւ «համաձայնութիւն» ժողովրդական կուսակցութեան ;

ՄԱԼԷԶԻԱ.— Դաշնակցութիւնը անկախ է 1957 Օգոստոսէն ի վեր: Հասարակապետութեան ծոցին մէջ թագաւորութիւն մըն է. բայց երկրին պետը իւրաքանչիւր հինգ տարին կ'ընտրուի դաշնակցութեան անդամ նահանգներու պետերուն կողմէ:

Թունկու Ապտուլ Ռահման, ներկայ պետը, «Ալիանս» կուսակցութեան պարագլուխն ալ է :

ՆԻԺԵՐԻԱ.— Անկախ՝ 1960 Հոկտեմբերէն ի վեր: Թագաւորութիւն՝ Էլիզապէթ թագուհիին անձին կապուած: Անգլիական հասարակապետութեան մաս կազմող անկախ պետութիւններէն կրտսերը :

Սըր Ապուպաքար Թաֆավա Պալէվա, վարչապետն է համաձայնական կառավարութեան :

ՌՈՏԷԶԻՈՅ ԵՒ ՆԻԱՍԱԼԱՆՏԻ համադաշնակցութիւնը, աւանդականօրէն կը մասնակցի հասարակապետութեան ժողովներուն: Այս համադաշնակցութիւնը, որ կազմուեցաւ 1953ին, բաղկացած է Հարաւային Ռոտէզիայէն (Բրիտ. գաղթավայր), որ 1923էն ի վեր կառավարութեամբ մը օժտուած է, եւ Հիւսիսային Ռոտէզիայէն ու Նիասալանտէն, որոնք անգլիական հովանաւորութեան տակ կը գտնուին ու վարչականօրէն ենթակայ են բրիտանական Գաղթային նախարարութեան :

Սըր Ռոյ Վելենսքի, համադաշնակցութեան վարչապետը, «միացեալ դաշնակցային» կուսակցութեան ղեկավարն է :

ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՅ ԱՆԴԱՄՆԵՐ.— ԿԻՊՐՈՍ ներկայացուցած է անդամակցութեան իր խնդրանքը, որ հաւանաբար քննութեան պիտի ենթարկուի ՍԻԷՐՐԱ ԼԷՕՆԷԻ դիմումին հետ միասին: Սիէրրա Լէոնէ անկախութեան պիտի տիրանայ 1961 Ապրիլ 27ին:

Օ՛ ՍՈՒԼԱՄԻԹ, ՍՈՒԼԱՄԻ՛Թ...

> « Եդին զիս պահապան այգեստանի, բայց զայգիս իմ ոչ պահեցի »:
>
> Երգ Երգոց, Ա. 5

Արջը գիտէ՝ տանձ փնտռել ու գտնել... Հայկական Սփիւռքի պարտէզներուն մէջ, Լիբանանէն մինչեւ Ամերիկա ։

Ի՞նչ կը սպասէք աղջիկէն, որ պահապան դրած էք այդ պարտէզներուն՝ իր թզենին իսկ պաշտպանելու անկարող ։

Ծնօրինուա՛ծ է որ աղջիկը քալէ աղջիկնութեան ճակատագրին կամ արջը ուտէ իր սիրած տանձը ։ Ես առոր վկայութիւնը կը համարեմ ամէն անգամ որ կ'իմանամ իր տանձը արջուն կերցնող պահապանին ամբարիշտ հրճուանքը, աղջիկ ըլլայ թէ մանչ՝ այդ պահապանը ։

Ափսո՛ս, այս ողբերգութեան վրայ կը ծփայ ռսկեգոյն շամանդաղ մը, զոր ՏՀմտածնաւորութիւն կ'անուանեն ոմանք, ուրիշներ՝ Հայաստանասիրութիւն, աւելի իմաստունները՝ հայրենասիրութիւն ։

Ու՞ր են առոնք, այս ողբերգութեան հերոսները։

Մեր պատմութիւնը փունջ մըն է հանգոյցներու, զորս դժուար թէ կարենային լուծել աշխարհի մեծագոյն իմացականութիւնները։ Չեմ ուզեր կանգ առնել անցեալին վրայ, զոր կրօնական պատմագրութիւնը աւելի եւս պճըլտըքած է։

Ժամանակակից շրջանը երեւան կը բերէ Կապիտալը, խոշտակական կոչէք թէ ամիրայական՝ աւելի չի կշռեր բառը։ Բայց տխուր է որ, իր անունը գրելու անկարող, ազգավարութեան էր ելեր՝ երբ դեռ ժողովուրդը աղքատախնամի ապրանք էր միայն։ Արդ, դրամագլուխը նիւթ չէ, ունի պատմութիւն, մտաւորական պաշտօնակ, գիտակցութիւն։ Այլապէս ... դրողը տանի զինք։ Պէտք է ընդունիլ, սակայն, թէ գոյութիւն չունի հայկական դրամագլուխ՝ ա՛յդ սահմանումով։ Մեր դրամատէրը չարչի մըն է, մե՛ծ չարչի մը, որու ազգային հետաքրքրութիւնը կը սահմանափակուի մոմ ու խունկ հայթայթելուն մէջ, աղբիւր կամ եկեղեցի շինելուն մէջ, երբեմն դպրոց մը շինելուն մէջ՝ եթէ բաց պատուհան մը ունի իր միտքը դէպի քաղաքակրթութիւն ։

Է՛հ, բարեկամնե՛ր, ազդ չի շինուիր եկեղեցիի մը խորանին ծախքն ստանձնելով, ճաթած գմբէթ մը նորոգել տալով, մինչեւ այն յետին միտքով որ ժամուն դըրան մօտ, լաւ լուսաւորուած պատի մը վրայ, գրուի իր անունը ։

Հայ հարուստը կիրք չունի։ Թերեւս ունի, բայց այն չափով որ կը բորբոքի խաղարանի մը մէջ՝ վտանգելով ամբողջ ունեցածը, նոյնիսկ զաւակներուն ապագան։ Այժմ պահ մը համեմատեցէք այդ կիրքը այն յանդգնութեան հետ, զոր ցոյց տուաւ երիտասարդութիւն մը, լեռներուն վրայ, խաղին մէջ նետելով դրամագլուխներուն մեծագոյնը եւ նուիրականը, իր կեանքը ։

Հայ հարո՛ւստ, զո՛ւրկ Թուրքէ, խոյանքէ, — իր խոյանքը հաւի մը թռիչքին իսկ չէ հասած ։

Երեւակայութի՞ւն, — բնաւ չունի հայ հարուստը։ Ինծի ցոյց տուէք ձեռնարկ մը, որ արդիական արժէք ունենայ, ինքնատիպ ու նորատիպ ըլլայ, ստեղծագործական ըլլայ ։ Երեւակայութիւն չունի՝ հեղինակ դառնալու համար նորութեան մը։ Հնակարկատ մըն է հայ հարուստը, գոյութիւն ունեցածին վրայ կ'աւելցնէ կարկտան մը, Երբ աղքատախնամի գրասենեակ մը կայ, ինք ալ կը շինէ դուռը, կամ սեղանը, կամ պատուհանը։ Չի կրնար յղանալ որբախնամի մը գաղափարը։ Հայ հարուստը չի կրնար մտածել ջաղացք մը շինելու մասին՝ եթէ ազգը չունի ուրիշ ջաղացք մը։ Ի ծնէ թեկնածու է աղքատախնամ ընկերութիւններու եւ թաղական խորհուրդներու անդամակցութեան ։ Քիչ մը սատիճ կայ այս թեկնածութեան մէջ։ Ա՛խ, աղքատ մը ըլլար տէ 50 փարայ տայի, կը մտածէ։ Իսկ եթէ հի՞նգ աղքատ ներկայացնէք, — օ՛խ, ի՛նչ լաւ բան, պիտի ըսէ, 50 փարաս կը բաժնեմ հինգին վրայ ։

Ուրանալէ ետք հայ հարուստին հոգեկան պատրաստութիւնը, կը խորհիմ թէ աղքատ մանկութենէ մը ետք՝ հարստացողը չի կրնար հարուստ համարուիլ նախ իրրեւ հետեւանք հոգեկան էնհիպիսիոններու, կը մնայ հարուստ աղքատ մը, երկրորդ՝ անոր համար որ ես դժուար թէ հարուստ ըսեմ մէկու մը, մանաւանդ Հայու մը, պարզ այն պատճառով որ մարդու մը կեանքը բաւական չէ հարստանալու՝ այնքան որ անհրաժեշտ է հարուստ կոչուելու, իմ չափանիշով։ Հարստութիւնը ժառանգութեանց գումար մըն է յաճախ։ Իսկ Հայը զրկուած է այդ պայմանէն, դատապարտուած ըլլալով զերոյէն սկըսիլ ։

— Ունեցանք հարուստ մը, կ'ըսեն ինծի ։

— Երեւակայութի՛ւն չունէր։ Ուրի՛շ բան է հարստանալու տաղանդը կամ Կրեսոս մը դառնալու կարողութիւնը, ինքզինք այդ բարձրութեան պատրաստելու երեւակայութեամբ։ Ուրի՛շ բան է նաեւ այն միւս երեւակայութիւնը, որ գոյութիւն ունեցած հիմնարկութիւններէն եւ օրուան ընթացիկ ձեռնարկներէն դուրս կամ վեր՝ կը ստեղծէ հաստատութիւն մը, յեղաշրջական եւ յաւերժական արժէքով, ազգային պատմութեան մէջ գլուխ մը բանալու ներշնչումով։ Մխիթար աբբահօր երեւակայութիւնն իսկ ունեցող մը չգտնուեցաւ մինչեւ այժմ, որ հիմնէր ազգային մշակոյթի միաբանութիւն մը, գերհայրենիքի արժէքով։ Նման նոր ձեռնարկնե՞ր, — օրինակը կուտան արդէն օտարները իրենց գիտաշխատական գաղութներով, ծփուն հայրենիքի կորիզներով, աւելի օգտակար ու տեւական քան նպաստաբաշխ մարմիններու օժանդակութիւնը եկեղեցիներու, դպրոցներու եւ ծնողներու, որոնց ծայրը կը տեսնուի արդէն։

— Մեր ժողովուրդն է հարուստը, հոգիով հարուստ, կ'ըսեն ինծի ։

— Ո՛չ, աղքատախնամի մարդու նոյն հոգեբանութենէն զատ՝ մեր ժողովուրդը եւս կը մասնէ, եկեղեցիին պատին վրայ իր անունը գրել տուող հարուստին նման, ցանկութիւն մը՝ իր անունը եւ իր նուիրատուութիւնը գրել տալու թերթերու մէջ։ Կուտայ՝ երբ կը հրատարակուի իր անունը։

Հայկական Կապիտալը այն պահապանը չէ, որ պիտի պահէր Սփիւռքի պարտէզները։

Այժմ առնենք միւս պահապանը, — եկեղեցին հայկական ։

Թոյլ տուէք նախ ողբալ Խորենացիի հետ. «Վարդապետք տխմարք եւ ընդինքնահաճք, անձամբ առեալ պատիւ եւ ոչ յԱստուծոյ կոչեցեալ. արծաթով ընտրեալք եւ ոչ Հոգւով. ոսկեսէրք, նախանձոտք, թողեալ զհեզութիւն, յորում Աստուած բնակէ, եւ գայլք եղեալ՝ զիւրեանց հօտս գիշատելով ։ Կրօնաւորք կեղծաւորք, անձնացոյցք, սնափառք, պատուասէրք քան թէ աստուածասէրք։ Վիճակաւորք հպարտք, դատասացք, գրաբանք, ծոյլք, ատեցողք արուեստից եւ վարդապետական բանից, սիրողք վաճառաց եւ կատակերգութեանց ։ Աշակերտք հեղգք ուսումն եւ փոյթ. առ ի վարդապետել, որք նախ քան զտեսութիւնն՝ աստուածաբանք »։

Տարբե՞ր է պատկերը այսօր։— Աւելի գէշ ։

Նոյն ապիկարութիւնը՝ որպէս պահապան Սփիւռքի պարտէզներուն։ Ամուլ դասակարգ մը՝ մեր եկեղեցականութիւնը։ Իրենց շնորհուած բարեկեցութեան հակառակ, կորած են իրենք իրենց ճիգի, ազնուութեան եւ աշխատանքի ջիղը, երբ աւելի լաւ կ'ըլլար որ հետեւէին Որոգինէսի ջղահատութեան։ Շրջանի մը մէջ, ուր ազգային պարտականութիւն դարձած է ասդին ծերանոց հիմնել, անդին գերեզմանոց, ի՛նչպէս չհիանալ որ անօրինակ մրցում մը կը կատարուի գմբէթ բարձրացնելու գաղութի մը մէջ կամ ... իրենց փորին վրայ։ Ի՛նչ յուզիչ բարեխնամութիւն՝ եկեղեցի շինելու ի վայելումն եօթանասնամէից։ Ի՛նչ գերագոյն ազգասիրութիւն՝ ազգային դրամագլուխը սպառելու համար ի պէտս արանց հասակաւ խոնարհեալ յալիս, գոչելով երիտասարդութեան. «Իսկ դուք՝ գացէք պարեցէք »։

Երիտասարդութի՛ւն, — ղնա՛ պարել ։

Ո՛չ, հայկական եկեղեցին այն պահապանը չէ, որ պիտի պահէր Սփիւռքի պարտէզները։ Որ ըսէր — Ոչ տանձ՝ արջուն համար, ոչ խաղող՝ աղուէսին համար ։

Առնենք երրորդ պահապանը, — գրիչը։

Տարիներ առաջ տուեր եմ պատկերը. «Եւ անհաւասիկ Հայոց բանի – վրայ մամուլը, — ազատացեալ, պղծաչուրթն եւ ձառադէմ, ժահահոտ եւ նեխասէր, գարշահոտ եւ խեռաբարոյ, զազրաթորմ, աղբասուն »։

Արդարեւ, մեր մամուլին պատմութեան մէջ, երբեք տեսնուած չէր այսքան ապ[...]տութիւն, որպէսզի հասնողը իր [...] տար խմբագրի տիտղոս եւ թերթ հրատարակէր՝ մրոտելու համար իր աղա[...]կիցները ... մաղձին գոյնով եւ սոսկ[...]սին սովեցուցած կանոններով ։ Ժամանակին, պայման էր տիրապետել հայ լեզուին, գիտնալ գէթ եւրոպական մէկ լեզու՝ իրրեւ պատուհան օտար մշակոյթներու վրայ, ճանչնալ իր ժողովուրդին քաղաքակրթութիւնը եւ չալակն ունենալ համոզման ծանր բեռ մը։ Այս պայմաններուն փոխարէն, այժմ, հայ թերթերու լուրերուն ամբողջ ունեցածն է ... [...] լավրա։ Կը չահագործեն ժողովուրդի տկարութիւնները՝ փչելով իրենց [...] այնքան որ այսօր «յառաջդիմական» [...] բապարակին վրայ սուրբ Հայաստանի [...] նունը դարձած է սեւ շուկայի ապրանքի պէս բան մը ։

Արդ, այս գրիչները աւելի ահաւոր ծախուին քան հոտած ձուկը ։

Այն ատեն ինչո՛ւ զարմանալ որ արջը մանէ Սփիւռքի պարտէզներէն ներս [...] տանձ կը հաւաքէ ։

Օ՛ Սուլամիթ, որ պահապան կարգեցեր հօրդ այգեստանին, բայց չի ցար պահպանութիւն ընել քու թզենիդ անգամ ։ Վաղը նոյն բանը պիտի [...] օրուան սերունդին, եւ անոնց որ պատմական արժէք կուտան Սփիւռքին ։

Եւ որպէսզի չըսեն, ստորագրողը հրապարակ կուգայ՝ թափելու համար դառնութիւնը, փրկելու համար կոչեր եւ անվաճառելի մտաւորականի իր [...] տիւը, ներկայացնելու համար իր [...] կէտները, որ ընդհուպ ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

"ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ ԵՒ ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ"

Հեղինակ՝ ՈՂԻՇԷ ԱՑՎԱԶԵԱՆ
Հրատ. Արամեան Սանուց Միութեան
Իսթանպուլ, 1960

Տարիներ առաջ Իսթանպուլահայ [...]մայնքին մէջ բազմաթիւ Սանուց Միութիւններ կազմուեցան, որոնց նպատակն էր հայերէն գիրն ու գրականութիւնը կենդանի պահել, դասախօսութիւններ տալ, թատերական կամ երաժշտական երեկոյթներ կազմել, մէկ խօսքով ազգային մշակոյթի արժէքներուն շուրջ համախմբել ոչ միայն երիտասարդութիւնը, այլ ամբողջ հայ մարդը ։

Հիմա Արամեանի եւ Կեդրոնականի Սանուց Միութիւնները հրատարակչական գործի մը լծուած են։ Տարիներ առաջ աւելի նպաստաւոր պայմաններու մէջ հրատարակչական ծրագրուած գործունէութիւն մը գոյութիւն չունէր։ Կը հետ[...]

(Շար.)

ԽՈՒՍՏԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

— Որովհետեւ, պատասխանեց Կրասովսկի, կը վախնայի որ թշնամին կը քանդէ պարիսպները եւ կը գրաւէ վանքը։

— Զուր էր ձեր վախը, ես տեսայ վանքին պատերը։ Աւելի լաւ էր թողուլ որ թշնամին գրաւէ Էջմիածինը, քան թէ Էջմիածինը ազատելու համար վտանգել բանակը։ Պէտք էր զոհել վանքը, եւ ոչ թէ ընել ինչ որ ըրիք ։

Այս խօսքերը քաղուած են Պասկեւիչի տեղեկագրէն։ Իսկ Կրասովսկի կը գրէ իր յիշատակարանին մէջ.— « Այլեւս բացատրութիւն չուզեց մտիկ ընել ։ Յնդրեցի որ վարձատրուին իմ ստորադասեալներս ։ Մասնաւորաբար արժանաւոր աշխատակից մը, որ Ներսէս արքեպիսկոպոսն էր։ Պասկեւիչ պատասխանեց ինծի. « Ես այնպէս լաւ պիտի ներկեմ քու պարոն արքեպիսկոպոսդ, որ անգամ մըն ալ չհամարձակի սխալներու մէջ ձգել բանակը, մանաւանդ երբ ես ներկայ չեմ»։

Պասկեւիչ չգոհացաւ այս կոպիտ վարմունքով ։ Աւելի եւս անպատուելու համար Կրասովսկին, ձգեց հարցուփորձի ենթարկել Կրասովսկիի ստորադաս սպաները, նոյնիսկ զինուորները ։

« Ներսէս արքեպիսկոպոս, կը գրէ Կրասովսկի, հակառակ իր համեստութեան՝ չկրցաւ ինձմէ ծածկել որ սաստիկ վիրաւորուած է Պասկեւիչի ընթացքէն »։

Ինչեւիցէ։ Պասկեւիչ դեռ պէտք ունէր Ներսէսի եւ Կրասովսկիի։ Այնպէս որ ժամանակի մը համար պարտաւորուեցաւ մեղմել իր քինախնդրութիւնը ։ Արդէն հասած էին մեծ թնդանօթները եւ օգնական ուժերը, որոնք կը սպասուէին Թիֆլիզէն։ Էջմիածնայ շրջակայքը համախմբուած ռուսական զօրքը այնքան ուժեղ էր այլեւս, որ առանց մեծ նեղութեան կարելի էր պաշարել Երեւանը եւ Սարդարաբադը։

Պասկեւիչ որոշեց գրաւել նախ Սարդարաբադը, յետոյ յարձակիլ Երեւանի վրայ ։

×

Սարդարաբադի բերդը կը գտնուէր Էջմիածնէն դէպի Արաքս տափարակ տարածութեան վրայ, մէկ քանի վերստ հեռու Շահրիար գիւղէն ։

Քառակուսի, ամուր եւ բարձր պարիսպներով ու աշտարակներով բերդ մըն էր, զոր կանգնած էր Երեւանի սարդարը՝ ձրի աշխատցնելով շրջակայ հայ գիւղերու բնակչութիւնը, փոխադրել տալով մօտակայ Արմաւիրի աւերակներուն հըսկայ որձաքարերը, որոնց վրայ յետագային հնագէտները պիտի գտնէին բեւեռաձեւ հին արձանագրութիւններ ։ Բերդը կը համարուէր անառիկ, պաշտպանուած էր բազմաթիւ թնդանօթներով, քանի մը հազար զինուորներով, որոնց հրամանատարըն էր Հասան – Խան ։ Պարսիկները բերդին մէջ խառնած էին նաեւ շրջակայ գիւղերու հայ ու թուրք գիւղացիները, եւ անսպառ պաշար ։

Այսքան բացատրութիւն՝ ըսելու համար թէ դիւրին չէր բերդը գրաւելը ։ Ատիկա շատ լաւ գիտէր Պասկեւիչ։ Գիտէր նաեւ թէ կանոնաւոր պաշարում մը ի գործ դընելու համար՝ հացը կը պակսէր իրեն ։

Հպարտ եւ ամբարտաւան զօրավարը կակուղցաւ ու դիմեց Ներսէսին, յանձնարարելով հաց ճարել ։

Աշտարակցիին մէջ խօսեցաւ հայրենասիրութիւնը, մոռցաւ Պասկեւիչի վիրաւորիչ ընթացքը, խոստացաւ հայթայթել ինչ որ կը պակսի բանակին, պայմանով որ իրեն տրուի գունդ մը զինուոր, երթալու համար մինչեւ Կողբ գիւղը, ուր կը գտնուի պատմական աղահանքը ։

Սեպտեմբեր 9ին, Պասկեւիչի հրամանատարութեամբ, Կրասովսկիի եւ Ներսէսի ուղեկցութեամբ, ռուսական բանակը Էջմիածնէն յառաջացաւ դէպի Շահրիար գիւղը։ Այս գիւղին մէջ՝ երկուքի բաժնեց բանակը, մեծ մասը առաւ ինք ու գնաց պաշարեց Սարդարաբադը, իսկ փոքր մասը Ներսէսի առաջնորդութեամբ եւ [...] Սուխտելէնի հրամանատարութեամբ [...] կեց պաշար հաւաքելու։ Ներսէս [...] Արաքսը, հասաւ Կողբ, ուր զատու[...]սիկներուն կողմէ հաւաքուած մեծ [...]կութեամբ հաց եւ գարի։ Առնելով ամէնը, արագօրէն վերադարձաւ եւ Սեպտեմբեր 12ին միացաւ Պասկեւիչի բանակին։ Ներսէս Կողբ գիւղին մէջ գտաւ [...] բիւրաւոր հայ ընտանիքներ, զորս [...]սիկներ տեղահանած բերած էին Ալա[...]բակ, Օշական ու Փարաքար գիւղեր[...] Այս հայ բազմութիւնն ալ առաւ [...] միասին, յետոյ ղրկեց ամէն մէկը իր [...]ղը։ Ուսեալներուն այս յանկարծակի երեւ[...] մը Կողբիմէջ այնքան ազդեց Ղարա[...]լա գտնուող Աբբաս – Միրզայի վրայ [...] իսկոյն հեռացաւ իր բանակով գէպի [...]կու ։

Պասկեւիչ շատ ուրախացաւ, երբ [...]սաւ Ներսէսի բերած պաշարը։ Աւելի [...] օգտուելու համար Ներսէսի այն բարո[...]կան ազդեցութենէն, զոր կը տեսնէր [...]րին հայ ու թուրք բնակչութեան վր[...] խնդրեց որ յայտարարութիւն մը պատրաստէ՝ հասցնելու համար Սարդարաբադի հայ բնակչութեան, հրաւիրելով անձնատուր ըլլալ ռուսական բանակին, այն յոյսով որ բերդապահներն ալ [...] հետեւին ։

(9 Շար.)

ուրեմն որ հիմա աւելի մեծ թիւով ընթերցողներ կան եւ գրական, բանաստեղծական հրատարակութիւնները հազուագիւտ չեն :

Արամեանի Սանուց Միութիւնը իր մատենաշարին չորրորդ հատորը լոյս ընծայած է, որ մեր խորհրդածութիւններուն առարկան պիտի կազմէ : Հեղինակն է Եղիշէ Այվազեան, իր «Պատմուածքներով եւ արձակ էջերով» :

Եղիշէ Այվազեան նոր անուն մը չէ մեր արտասահմանի գրականութեան մէջ : Կրեթէ քառասնամեակի մը վաստակն ունի : Իր գրական սկզբնաւորութիւնն ըրած է «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, հոգեբանական պատմուածքներով, եւ իր սերունդին մէջ միակն է, որ այս սեռի գրականութիւն մը մշակած է եւ շատ հետեւողականօրէն : Կը ճանչնանք գրագէտներ, որոնք իրենց պատմուածքներուն, նորավէպերուն եւ արձակ գրականութեան մէջ շատ քիչ անգամ կ'այցուին հոգեբանական վերլուծումներէ, եւ իրենց մէկ տիպարին նկարագիրը հազիւ կը զանազանուի կամ կը չէզոքուի գրուածքին ընդհանուր մթնոլորտին մէջ :

Այսպէս չէ Եղիշէ Այվազեանի գրականութիւնը, որուն հոգեբանական նկարագրութիւնները կամ պատկերները բոլորովին տարբեր են : Ինչ որ չեշտուած կը գտնենք իր մէջ, եւ այս հատորին աջիթով, ծայրայեղ չափերու հասած է : Շատ աննշան մանրամասնութիւններ իրեն համար առիթներ են տարածուելու, խորանալու : Երբ սկսած է դէպքի մը նկարագրութիւնը ընելու, կամ երեւոյթի մը մասին բացատրութիւն տալու, յանկարծ առանցքը կը փոխէ, ուրիշ նիւթ մը կամ վերլուծում մը կը սկսի : Պատահա՛ծ է ձկի աւազանի մը մէջ խճաքար մը արձակել, ուր փոքրիկ ալիք մը կը կազմուի եւ հազիւ թէ այդ ալիքը եզերքը կը հասնի, երկրորդ կամ երրորդ խճաքար մը կ'արձակէք, որուն կը հետեւին երկրորդ եւ երրորդ ալիքները, մինչեւ որ ամէն մէկն իր նպատակին յանգի : Այսպէս ալ Եղիշէ Այվազեանին նկարագրելու մեթոդը, հոգեբանական վերլուծումներ ընելու կերպը, երբ մէկ նիւթին կամ երեւոյթին վերջաւորութեան չհասած, ուրիշ մը կու գայ անոր տեղը գրաւել : Եւ այսպէս գրեթէ բոլոր պատմուածքները :

Բայց բառին բուն նշանակութեամբ պատմուածքներ չեն գրական այս էջերը, որոնք գիտական կամ հոգեբանական, վերացական վերլուծումներ են ընդհանրապէս եւ որոնց մեծ մասին մէջ չարին կամ սատանային տիրապետութիւնը չեշտուած է, նիւթ մը որ գերազանցապէս հոգեբանական վերլուծումներու կալուածը կը ներկայացնէ :

Անշուշտ այս գրականութիւնը ամբոխային ճաշակներու գոհացում չի տար : Շատ քիչ դժուարահաճներ հաճոյքով պիտի թերթատեն այս գրականութիւնը :

Եղիշէ Այվազեան ոչ միայն պատմուածք մը չի կրնար գլուխ հանել եւ այդ գրական սեռին գոհացում տալ, այլեւ նիւթ ընտրելու մէջ կը տառապի : Քանի մը արձակ էջերու մէջ սատանան է որ իր գոյութիւնը կը զգացնէ : «Սատանային մատը» գրուածքին մէջ, ինչպէս նաեւ «Յիսուս Քրիստոսի» մէջ, երկու պարագային ալ ութ–տասը տարեկան գիւղացակասներ են, որոնց փորը կը մտնէ սատանան, — ինչպէս ժողովուրդը կը գործածէ այս բացատրութիւնը, չարիքի գոյութիւնը զգացնելու համար, — առաջինին մէջ, հարազատ զաւակն է որ իր մայրը քարով մը պիտի սպաննէ եւ երկրորդին մէջ, ընկերոջ մը, Գուկուլի գլխուն է որ կ'ուզուի քարին հարուածը տալ : Երկու պարագային ալ մանկական հոգիներու վերլուծումն է որ կը կատարուի ծայրայեղ մանրամասնութիւններով, երբ առանց լուրջ պատճառի, առանց որեւէ նպատակի, ընկերոջ մը եւ հարազատ մօր մը կեանքը կը վտանգուի : Մարդկային հոգիին առեղծուածը բացատրելու համար է որ միշտ երկար վերլուծումներ իրարու կը յաջորդեն եւ բնական կը թուին, երբ նոյնը տեղի կ'ունենայ կենդանիներուն համար, ինչպէս «Ժպտանակի ծառուղիով» հատուածին մէջ, զոր ձօնած է ծանօթ թէ անծանօթ բոլոր անասուններուն, հետեւեալ անհարկի խորհրդածութիւններով.— «Բոլորն էլ մուտք են գործել աշխարհ հաւատաւոր ու խանդավառ, որպէս մի մի հրացայտ արեգակներ, եւ սակայն բոլորն էլ ճակատագրի դաժան համբոյրների ներքեւ ստիպուած են եղել կոնակ դարձնել կեանքի մեծ խնջոյքին եւ իրենց ճոխ գոյութիւնները փոխել, ահա, այս անորոշ հողի եւ այս մեծ պապանձումի հետ անմահութեան ամէն յոյս կորցնելով» :

Նման ծանր խորհրդածութիւններու նիւթը կազմած է նաեւ «Մարագում» վերնագիրը կրող հատուածը, որուն մէջ վառեակի մը չարչարանքն ու մահը պատրուակ առնելով, կեանքի արժէքաւորման բնազդին մասին կը խօսուի, երբ գործուած չարութիւնն ու անիրաւութիւնը խղճի խայթը կ'արթնցնեն, մանկական հոգիները վախ ու դողով լեցնելով :

Բայց միշտ բնական չեն իր վերլուծումները, ինչպէս «Զարհուրանք» խորագրով գրուածքին մէջ : Իսկ հետեւեալ պարբերութեան բացատրութիւնը հեղինակէն կը խնդրենք (էջ 136 – 137),— «Եւ այսպէս՝ իմ խոր մանկութիւնը մի տեւական ու տենդագին զրոյցի մէջ է իմ հեռաւոր գալիքի հետ եւ այս գալիքը ուր էլ որ նա ներկան ներկայացնէր կեանքիս ամբողջ հեռանկարի վրայ՝ նրա մի ծայրից միւսը՝ շատ էլ չի զատածանած իր հակառակ ծայրին առկայծող խանձարուրային հեղինակութեան հիմնական օրիէնտացիային, որպէս եթէ մի գաղտնի բնազդից թելադրուած չարունակ պատշաճեցնել իր քայլերն իր բացակայ ինքնութիւններին, այսպիսով կեանքի մի ականջը կարծես միշտ բացած ունենալով դէպի սաղմ, դէպի Լոգոս ...» :

Անգամ մը սակայն Եղիշէ Այվազեան իրապաշտ էջ մը կը ստորագրէ, տալով մեզի ժողովրդական դէմք Թագուկը, մեռել լուացող մը, «որուն ներսը գարուն է ծաղկած, թռչուններ են ճռուողում» երբ գործի վրայ է. իսկ այդ տիպարին արտայայտութիւնը «վառ նկարչի գործ՝ ամէն մարդու սարսուռ կարող է ազդել այն միտքը, թէ Թագուկի դէմքը իրը կարող էր լինել երբեւիցէ : Մարդկային շատ քիչ բան կայ այնտեղ : Դիմագծերի եւ ձեւերի խառնիխուռն արշաւանք, որ դժուար է որեւէ կեդրոնական իմաստի շուրջ համախմբել : Գրուած ու խծբծուած գիր ու տոմար է իր նայուածքը, որ յուսահատութեան կը մատնէ իրենով զբաղողին» : Այս գրուածքին խորագիրն է «Մուռ հայելի», ամփոփ պատկեր մը, որուն մէջ կան մէկէ աւելի ժողովրդական տիպարներ, կենդանի կերպով ներկայացուած, վկայութիւն մըն է թէ հեղինակը կը յաջողի, լաւ էջեր ստորագրել, նոյնիսկ զաւեշտական, երգիծական գոյներով :

Ամէն գրագէտ իր բառարանն ունի : Եղիշէ Այվազեանին նախասիրած գաղափարներն են, տարերք, գոյացութիւն, լինելութիւն, կեանք եւ մահ, էութիւն, բնազդ եւ տիեզերք, որոնցմով ան կը հիւսէ իր գրական ոստայնը, ինչո՞ւներու եւ ի՞նչպէսներու հարցականներուն առջեւ դնելով իր ընթերցողները :

Հոգեբանական վերլուծումներէն մինչեւ խորհրդապաշտութիւն քայլ մըն է միայն, երբ հեղինակը պատկերներու անձնատուր կ'ըլլայ յաճախ կորսնցնելով իրականութեան զգայութիւնը :

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Գեղարուեստական երեկոյթներու՝ թատրոն, համերգ, առմունք եւայլն, բեղուն շրջան մը կը բոլորէ Երեւան, այս օրերուս :

Նշանակալից էին համանուագախումբի ղեկավար Մելիք Փաշայեանի համերգները : Յաջորդական յայտագիրներով վարած է Վերտիի «Այտա» եւ «Թրավիաթա» օփերաները, ինչպէս նաեւ Պեթովէնի, Վակների, Չայքովսկիի, Ռիմսկի – Քորսակովի, Սպենդիարեանի եւ Շոստակովիչի գործերը, Հայաստանի Պետական համանուագախումբի գործադրութեամբ :

Քննադատ Յակոբ Ոսկանեան դրուատալից տողերով կը ներկայացնէ Մելիք Փաշայեանի արուեստին եւ ըմբռնողութեան յատկանիշերը՝ «Սով. Արուեստ»ի վերջին թիւին մէջ :

Այսպէս լաւ մեկնաբանած է Ալ. Սպենդիարեանի համանուագները եւ ըստ Յ. Ոսկանեանի, Մելիք – Փաշայեան լաւագոյն մեկնաբանն է հայ երգահանի գործերուն :

×

Ծանօթ պարիթոն Պաւել Լիսիցեանը սկսաւ փայլիլ Երեւանի մէջ : Հոն անցուցած է իր մանկութիւնը, եւ առաջին անգամ հոն է որ երգած եւ գնահատողներ գտած է :

Վերջերս հանդէս եկաւ եւ երգեց Մելիք Փաշայեանի ղեկավարած «Այտա» եւ «Թրավիաթա» օփերաներուն մէջ, ընկերակցութեամբ ուրիշ աստղի մը՝ Գոհար Գասպարեանի :

Հայ երգիչը ունի գեղեցիկ ձայն եւ միաժամանակ հիանալի շնչառութիւն : Կը պատկանի արուեստագէտներու այն հոյլին, որոնց մօտ բնական ձիրքը եւ վարպետութիւնը ներդաշնակ միասնութիւն մը կը կազմեն՝ խորաթափանց մտքին, զգայուն սրտին եւ երաժշտական բարձր ճաշակին հետ :

×

Գրական համերգներու շարք մը տուաւ արտասանութեան վարպետ՝ Սուրէն Քոչարեան : Երեւանցիներուն համար արտասանեց Լեւ Թոլսթոյի «Քրէօյցերեան սոնաթը», գրագէտին մահուան 50ամեակին առթիւ : Ունէր նաեւ հայկական յայտագիր մը :

Թատերական ընկերութիւնը հանդիպումի երեկոյ մը կազմակերպած է Սուրէն Քոչարեանի հետ : Այս առթիւ բացի վարպետէն խօսք առին թատերագիրներ եւ քննադատներ :

×

Հանրապետութեան հանդիսութիւններուն առթիւ կազմակերպուած ողիմպիականին իրենց մասնակցութիւնը բերին 30 հազար հոգի՝ համախմբուած գեղարուեստի զանազան սեռերու երկու հազար խումբերու մէջ : Այս պարագան կը վկայէ թէ Հայաստանի մէջ գեղարուեստը ժողովրդականացած է : Եթէ առաջ աւելի շատ էին նոյն ձեւի եւ նոյն ծրագիրներով երգի – պարի խումբերը, ապա այս անգամ աչքի կը զարնեն նոր ձեւի եւ նոր յայտագիրներով հարուստ խումբերը : Անշուշտ, ինչպէս պէտք էր ակնկալել, թառն ու քեմանչան, տուտուկն ու սրինգը եւ այլ ժողովրդական գործիքներ իրենց պատուաւոր տեղը ունեցան այս անգամ ալ : Այսուհանդերձ, աւելի շատ էին, բաղդատմամբ անցեալին, դաշնակի, ջութակի, սաքսոֆոնի եւ այլ եւրոպական գործիքներէ կազմուած նուագախումբերը :

Ինչ կը վերաբերի խումբերու գեղարուեստական մակարդակին, քննադատ Սամսոն Գասպարեան կը դանդատի որ միջակէն վար էին անոնք : «Այսպէս, կը գրէ ան, երգչախումբերը, բացառութեամբ մէկ – երկուքին, վատ երգեցին, ձայները միաձուլուած չէին, կշռոյթները տարտամ հնչեցին եւ խախտած էին, մէկ քանի տասնեակ երգիչներ ունեցող երգչախումբերը կարողացան դրսեւորել ընդամէնը քանի մը հոգինոց խումբի հնչեղութիւն : Պարերուն ճնշող մեծամասնութիւնը միօրինակ էր ու նախնական, եւն» :

Սամսոն Գասպարեան այս առթիւ կը մեղադրէ Հայաստանի արուեստագէտները, որ չեն զբաղիր իրենց շրջանի խումբերու գեղարուեստական մակարդակը բարձրացնելու գործով :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (159)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Հողը առանձին նրանք չուզեցին բաժանուել եւ ապրել տարբեր թաղերում . գերադասեցին լինել մօտիկ եւ, հարկ եղած դէպքում, օգնել միմեանց : Ճիշդ է, նրանք տարբեր գիւղերից էին եւ միայն ճանապարհին էին ծանօթացել իրար, բայց այն հանգամանքը, որ վիճակակից էին՝ երեքն էլ փախել էին տէրերից եւ վտանգից ազատուեցին միասին՝ դա բարեկամացրեց նրանց, մանաւանդ Յովսէփն ու Վարդանը չարունակ յիշում էին, որ ծանր փորձանքից, գերութիւնից Թորգոմը փրկեց իրենց, սպաննելով կալանել ցանկացող զինուած իշխանին... Եւ դրա համար նրանք չուզեցին հեռու լինել իրարից ու տները շինեցին մօտիկ, որ աշխատանքի գնան միշտ միասին :

Թորգոմը շուտ էր արթնանում եւ, աշխատանքի գնալուց առաջ, մօրը խնձալով եւ նրան օգնած լինելու համար, ջուր էր բերում մօտիկ աղբիւրից, լուացւում էր, ապա քարէ սանդուխով բարձրանում նորից կտուրը՝ անկողինը հաւաքելու :

Բայց հաւաքելուց առաջ նա, ըստ սովորութեան, դառնում էր դէպի արեւելք՝ դէպի նոր եկեղեցին եւ խաչակնքում երեսը, որ տէրը «չարը խափանի եւ բարին առաջ»:

Այսօր էլ, երբ նա, անկողինը ցած իջեցնելու համար, բարձրացաւ կտուրը եւ նայեց դէպի արեւելք՝ Թորգոմը զարմացաւ, եւ այնքան, որ չկարողացաւ երեսը խաչակնքել. նրա աչքերը լայնացան. հայեացքը յառեց հեռուն. նայեց աջ-ձախ եւ մէկէն լրջացաւ.— առաւօտեան ծխամած մշուշի միջից տեսաւ երեք կողմից հեծեալ խմբեր էին գալիս դէպի քաղաք, եւ այդ խմբերը մէկ – երկու չէին, այլ բազմաթիւ :

« Սրանք զօ՞րք են, թէ կարաւաններ », — մտածեց, նաեւ իսկոյն ասաց ինքն իրեն — « Բայց ինչո՞ւ երեք կողմից ... Գուցէ արքունի զօրքեր են»,— ասաց քիչ յետոյ մտքում, երբ նկատեց որ չէին երեւում, այլ միայն հեծւորներ, եւ այն էլ նիզակաւորներ ... Բայց եթէ արքունական զօրքեր են՝ ինչո՞ւ երեք կողմից են գալիս, — շարունակում էր մտածել նա, դիտելով առաջացող հեծեալ խմբերը :

Եւ որովհետեւ քաղաքը տակաւին պարիսպ չունէր՝ առջեւում ամէն ինչ երեւում էր՝ ծայրամասի տներից սկսած մինչեւ հեծւորները եւ աւելի դէնը, իսկ արեւ օրը շատ աւելի հեռուն՝ մինչեւ լեռնածիր հորիզոնը : Այժմ արշալոյսի բոսորագոյն ցոլքերը ասես նիզակներով ցրում էին մթնշաղը եւ լուսաւորում շրջապատն ու եկողներին :

Թորգոմը, մի առժամ դիտելով երեք կողմից շարժւող այդ հեծեալ խմբերը, մէկէն թափով նետուեց բակը եւ վազեց դէպի ընկերների տունը՝ եւ երկուսին էլ արթնացրեց միեւնոյն խօսքերով, որ ահարեկ չեշտ ունէին.

— Արթնացէք, զօրք է գալիս... Արթնացէք ...

— Ի՞նչ զօրք, — հարցրին մարդիկ քնաթաթախ վեր թռչելով :

Բայց ընկերների հարցումին պատասխանելու փոխարէն՝ նա այժմ նետուեց փողոց եւ սկսեց վազել : Վազում էր մի թափով, ասես գնում էր հրդեհ հանգցնելու, առանց շուրջը նայելու, առանց ոչինչ առնելու :

Ճանապարհին մէկը ինչ որ բակից ձայն տուեց նրան. «Ո՞ւր, Թորգոմ, ո՞ւր»... Բայց Թորգոմը ձայնի կողմն անգամ չնայեց եւ շարունակեց վազքը՝ ձեռքերը թեւերի պէս թափահարելով :

Այդպէս նա անցաւ մի փողոց, երկու փողոց եւ, վերջապէս, մտնելով գլխաւոր փողոցը, կանգ առաւ շահապի տան առաջ, նայեց վեր պատշգամին, ապա նետուեց բակը :

— Իշխանը, ո՞ւր է իշխանը, — ասաց նա գրեթէ շնչասպառ, դիմելով տան առջեւ կանգնած նիզակաւոր, բայց քնատ պահակին :

— Իշխանը,— երկարեց պահակը զայրացած : — Դու չգիտե՞ս իշխանը քնած է էս ժամին :

— Գիտեմ, գիտեմ, — կրկնեց Թորգոմը գրեթէ բարկացած :— Բայց ինձ հարկաւոր է իշխանը : Գնա արթնացրու ,— Եւ Թորգոմը մինչ կը սրբէր ճակատի քրտինքը՝ տան ներքեւի յարկից դուրս եկաւ իշխանի ծանօթ թիկնապահը՝ դեռ լրիւ չհագնուած եւ հետաքրքրուեց, թէ ի՞նչ է պատահել :

— Արթնացրու իշխանին. ունեմ կարեւոր ասելիք :

Թիկնապահը նեղացաւ .

— Ի՞նչ ասելիք ...

— Զօրք է գալիս, իմացիր ...

Թիկնապահը գնաց եւ, անմիջապէս ետ դալով, Թորգոմին կանչեց վերեւ : Եւ երբ Թորգոմը ծանր շնչելով մտաւ ներս եւ պառկած իշխանին յայտնեց տեսածը, շահապը վեր թռաւ .

— Զօրք... Հեծեալ մարդիկ, — բացականչեց նա եւ այլեւս որեւէ հարցում չանելով, հապճեպ հագաւ վերնոցը եւ դուրս եկաւ իր քարէ պատշգամը :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Գառնիկ Կոստանեան իր եղբօր Եղիա Կոստանեանի մահուան (Երեւան) առթիւ քսան Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին:

Ստանալ «Յառաջ»էն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Այրի Տիկին Ոդինէ Փալայեան, իր ազգականին Աղաւնի Փանոսեանի մահուան առթիւ, Մոնմօրանսիի ծերանոցին յիսուն Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ա. Հարէնց երեսուն եւ Գ. Գերճ Զաքըճեան հարիւր, ողբացեալ Տիկին Սաթենիկ Խաչատուրեանի մահուան առթիւ: Գ. Գ. Մկրտիչ Զարիկեան քառասուն, Յարութիւն Սարաճեան քսան, Ս. Արզումանեան քառասուն, Հաճի-Բիւզանդ Քէօթահիալեան, իր Թոռին զինուորութենէ վերադարձին առթիւ հինգ Ն. Ֆ.:

ՀՐԱՒԷՐ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Գօմոնի Թաղ. Խորհուրդը եւ Գալաքեան Սրբազանի Դամբարան-Շիրիմի Կառուցման յանձնախումբը, Թոզաթցիներու Հայր. Միութիւնները պատիւ ունին ծանուցանելու Մարսէյլի եւ Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներու հայ հաւատացեալ ժողովուրդին թէ՝ յառաջիկայ Մարտ 17ի Ուրբաթ առաւօտ ժամը 8.30ին, Սէն Փիէռի մեծ գերեզմանատան մէջ, հովանաւորութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ նախագահութեամբ Հայր. Պատուիրակ Գեր. Տ. Սերովբէ Եպիսկ.ի եւ Մարսէյլի քահանայից դասուն մասնակցութեամբ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ

ԳԱԼԱՔԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ

եւ վեց քահանայ հայրերուն վերաթաղումը նոր դամբարանին մէջ: Իսկ Մարտ 19ի Կիրակի առաւօտ, Հայրապ. Պատուիրակը պիտի պատարագէ Գօմոնի Ս. Գր. Լուս. եկեղեցւոյ մէջ եւ քարոզէ: Յաւարտ պատարագի պիտի կատարուի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ: Կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, տեղի պիտի ունենայ Ս. Փիէռի նորակերտ դամբարան-շիրմին բացման հանդէսը՝ հովանաւորութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ նախագահութեամբ պատուիրակ Ս. Հօր եւ բոլոր քահանայ հայրերու եւ Գօմոնի Դպրաց Դասու եւ այլ դպիրներու մասնակցութեամբ: Ուստի, սիրով կը հրաւիրուին Մարսէյլի, շրջակայքի եւ այլ քաղաքներու բոլոր հայրենակիցները՝ ներկայ ըլլալ թէ Ս. պատարագին եւ թէ նորակերտ շիրմին հանդիսաւոր բացման, աղօթելու եւ ապրեցնելու համար յիշատակը՝

ՇԻՆԱՐԱՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀՈԳԵԼՈՅՍ
ԳԱԼԱՔԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ.Ի

եւ գործակից եօթը քահանայ հայրերու:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
ԼՈՒՍԵՂԷՆ ՇԻՐԻՄՆԵՐ

ԳՐԱԿԱՆ ԴԻՄԱՍՏՈՒԵՐՆԵՐ
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
Գին 10 Ն. Ֆ.

Կը ներկայացուին Ա. Ահարոնեան, Ռուբէն, Լեւոն Շանթ, Ն. Աղբալեան, Յ. Օշական, Շ. Միսաքեան, Թորգոմ Պատրիարք, Բաբգէն Կաթողիկոս, Յակոբ Մալաքեան, Արշակ Չօպանեան, Ե. Տէր-Անդրէասեան, Աւ. Իսահակեան, Գուրգէն Ալէմշահ, Հրանդ Ալեանաք: Պատկերազարդուած 16 նկարներով:

×

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԱԺՇՏԱՊԵՏ
ՅԱԿՈԲՈՍ ԱՅՎԱԶԵԱՆ
Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Վերջին այս երկուքը մէկ հատորով, պատկերազարդ:

Շքեղ տպագրութիւն 7.50 Ն. Ֆ.
Պարզ տպագրութիւն 5 Ն. Ֆ.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նախաձեռնութեամբ Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան:

ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ՝ ԱՊՐԻԼ 8
Դաշնակահար

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

կուտայ բացառիկ նուագահանդէս մը Սփլանտիտի սրահներուն մէջ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղք. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի 23 ՄԱՐՏ ժամը 20.30ին, 32 Րիւ տը Թրէվիզ:

Կանոնագրի թիւ հինգ յօդուածին համաձայն վարչութեան մէկ երրորդը (հինգ անդամ) նորոգելի ըլլալով, ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածութիւնները պարտին Աղքատախնամին գրասենեակը հասնիլ ամէնէն ուշը Մարտ 9ին:

Առ այդ, փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն:

Թեկնածու կրնան ըլլալ միայն այն անդամները որոնք իրենց անդամավճարները կանոնաւորապէս վճարած են երեք տարիէ ի վեր:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ, Մարտ 18ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս 10րդ թաղամասի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

72, Rue du Faubourg Saint-Martin, Métros : Château d'Eau et Gare de l'Est

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ժ. ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, կէս գիշերին կը սկսին եւրոպ. պարերը

Orchestre Cubain LUIS GODY

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով — Մուտք 5 Ն. Ֆ.

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՎ
ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼ 9ԻՆ, ԺԱՄԸ 15ԻՆ
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint-Dominique

Կը նախագահէ ՏԻԿԻՆ Հ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ
Կը բանախօսէ ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ-ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Փարիզի սիրուած եւ գնահատուած լաւագոյն ուժերը:

ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ՔԱՌԵԱԿԸ
(Հայկական ժողովրդական երգեր)
Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (թենոր), Պ. Արա Սերոբեան (պարիթոն),
Օր. Ա. Գաբոյեան (արտասան.) Պ. Արա Գրիգորեան (արտ.)

Յայտնի ջութակահար
GERARD JARRY
(Premier Prix du Concours Marguerite Long–Jacques Thibaud 1954)
Դաշնակով կ'ընկերանայ
Mme FRANÇOISE LE GONIDES-MAURON

Պիտի նուագէ Ա. Խաչատուրեանի, Գ. Մ. Ալէմշահի եւ այլ հեղինակներու գործերը:

Մուտք՝ 5 եւ 3 Ն. Ֆ.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՄԱՐՏ
MARDI 14 MARS
1961

37րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 9052 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4853

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔՈՆԿՕ Կ'ՈՒԶԷ «ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ» ԴԱՌՆԱԼ.— ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ՝ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՅ — ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՐԱՒ. ԱՓՐԻԿԷ

ՔՈՆԿՕ

ԴԷՊԻ «ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ»

Նախկին պելժիական Քոնկոյի զանազան նահանգներուն վարչապետները, որ շաբաթէ մը վեր ժողով կը գումարէին Թանանարիվի մէջ, ի վերջոյ հասած են եզրակացութեան մը եւ միաձայնութեամբ քուէարկած՝ բանաձեւ մը.— Քոնկօ կը դառնայ «ինքնավար պետութիւններէ բաղկացած համադաշնակցութիւն», որուն նախագահը պիտի ըլլայ Քազավուպու։ Անկէ զատ որոշած են ստեղծել .. վերին «խորհուրդ» մը, որուն պիտի անդամակցին Քազավուպու եւ անդամ-պետութեանց նախագահները։ Այս վերին «խորհուրդին» պարտականութիւնը պիտի ըլլայ խաղաղեցնել Քոնկօն եւ զբաղիլ համադաշնակցութեան արտ. գործերով։ Անդամ-պետութեանց թիւը ճշդուած չէ, քանի որ Լումումպայի «ժառանգորդը»՝ Կիզէնկա, չէր մասնակցած ժողովին, ու յայտնի չէ թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ իր բռնելիք դիրքը։

Քազավուպու հեռագիր մը ղրկած է ՄԱԿի Ընդհ. քարտուղար Համըրշըլտի, որուն մէջ կ'ըսէ. «Քոնկոյի զանազան նահանգներուն միջեւ միութիւն ստեղծուած ու քաղաքացիական ընդհանուր պատերազմի մը վտանգը վերցած է։ Թանանարիվի ժողովը կը պահանջէ ուրեմն, որ չեղեալ նկատուին ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդին Փետրուար 21ի որոշումները։ Ժողովս համաձայն է, որ ՄԱԿը որպէս միջնորդ ծառայէ Քոնկոյի տրուելիք ապագայ օժանդակութեանց, բայց առանց ոտնակոխ ընելու մեր անկախութիւնը»։

Քաթանկայի վարչապետը, Չոմպէ, պատգամաւորութեան մը գլուխն անցած նիւ Եորք կը մեկնի անմիջապէս՝ Թանանարիվի ժողովին որոշումները ՄԱԿի Ընդհ. Ժողովին ներկայացնելու համար։ «Մեր ներքին խնդիրները մեր մէջ կարգադրեցինք. այժմ պէտք է որ թէ՛ Արեւելքը եւ թէ՛ Արեւմուտքը մեզի հանգիստ ձգեն», յայտարարած է Չոմպէ։

ՄԱԿի կացութիւնը բաւական դժուար է, քանի որ «Քոնկոյի հանրապետութեան հողային ամբողջականութիւնը» ճանչցող բանաձեւ մը քուէարկած էր։

Միւս կողմէ, կարեւոր հարցական մըն է նաեւ Կիզէնկայի բռնելիք ապագայ դիրքը ու Թանանարիվի ժողովականներուն կողմէ իրեն հանդէպ բռնուելիք ընթացքը։ Առանցմէ շատեր առաջարկած են «օրէնքէ դուրս» հռչակել Կիզէնկեան, եթէ մերժէ ենթարկուիլ Թանանարիվի ժողովին որոշումներուն։

Քոնկոյի հարցը տակաւին հեռու է լուծուած ըլլալէ, մանաւանդ որ միջազգային զանազան շահեր դիրար կը խաչաձեւեն. պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսացողները տակաւին ձեռք քաշած չեն դժբախտ Քոնկոյէն։

ԱԼԺԵՐԻԱ

ԼՈՒԾՈՒՄԸ՝ ՄՕՏԱԼՈՒՏ

Ինչպէս յայտնի է, Ֆրանս. կառավարութեան եւ «ԱՀԱԿ»ի միջեւ գաղտնի բանակցութիւններ տեղի ունեցած են Զուիցերիոյ մէջ։ Այնպէս կը թուի, թէ հարցը այժմ մտած է նոր փուլի մը մէջ։ «ԱՀԱԿ»ի ղեկավարները Թունուզի մէջ գումարեալ նիստ կը գումարեն. մի առ մի պիտի քննեն զինադադարին, Ալժերիոյ մէջ կազմակերպուելիք հանրաքուէին, ինքնորոշման եւ միւս բոլոր խնդիրներուն մանրամասնութիւնները։

Շատեր կը պնդեն թէ Ֆրանսայի ու ԱՀԱԿի միջեւ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է շատ մը հարցերու շուրջ. միայն զինադադարի ձեւակերպութեանց ու Սահարայի ապագային մասին է, որ կարելի եղած չէ եզրակացութեան մը հասնիլ։

«Լաւատեղեակ» անձերու կարծիքով, զգայացունց լուրին (պաշտօնական բանակցութեանց) յայտարարութիւնը պիտի կատարուի այս Ուրբաթ օր, որ, ինչպէս յայտնի է, Ռամազանի վերջին օրն է։

Թունուզի նախագահը, Պուրկիպա, որ անցեալ շաբթուան ընդհատումէն յետոյ կը շարունակէր հանգստանալ Զուիցերիոյ մէջ, վերադարձաւ Թունուզ։ Շատեր այս վերադարձին մէջ կը տեսնեն բարեբաստիկ նշան մը, մանաւանդ որ Ֆերհաթ Ապպաս եւ իր առժամեայ «կառավարութեան» անդամները կը շարունակեն լաւատես յայտարարութիւններ ընել։

Ներքին նախարարութիւնը արգիլեց բոլոր հաւաքոյթները որ Ալժերիոյ հետ կապ ունին։ Անոնց մէջ են Ուսանողական Ազգային Միութեան եւ Ռազմիկներու Ազգ. Ճակատի նախատեսած հանրաժողովները։

ԱՆԳԼԻԱ

ԲՐԻՏ. ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ԴԻՐՔԸ ՀԱՐԱՒ. ԱՓՐԻԿԷԻ ՀԱՆԴԷՊ

Բրիտ. հասարակապետութեան վարչապետները, որոնք իրենց տարեկան ժողովը կը գումարեն Լոնտոնի մէջ, դժուար կացութեան մատնուած են՝ Հարաւ. Ափրիկէի պատճառով։ Այս երկիրը, որ մինչեւ վերջերս թագաւորութիւն էր, ժողովուրդին մէկ մասին հանրաքուէով դարձաւ Հանրապետութիւն (անկախութեան հռչակումը պիտի կատարուի Մայիս 31ին)։ Վարչապետը, Տօքթ. Վերվօէրտ, որ Լոնտոնի ժողովին կը մասնակցի, կ'ուզէ որ Հարաւ. Ափրիկէն շարունակէ մաս կազմել հասարակապետութեան։ Բայց Վերվօէրտ կը վարէ ցեղային խտրականութեան շատ չեշտուած քաղաքականութիւն մը, որ բնականաբար իրեն դէմ կը ցցէ հասարակապետութեան միւս բոլոր երկիրները։ Նոյնիսկ Անգլիոյ վարչապետը, Մաքմիլըն, հակառակ է ցեղային խտրականութեան (ափարթհիտ) այս քաղաքականութեան։

Ժողովական վարչապետներուն մեծամասնութիւնը կ'ուզէ, որ Հարաւ. Ափրիկէ արտաքսուի հասարակապետութենէն, եթէ շարունակէ յամառիլ իր քաղաքականութեան վրայ։ Վերվօէրտի ամէնէն բուռն հակառակորդը Ղանայի նախագահ Նքրուման է, որ նոյնիսկ սպառնացած է դուրս ելլել հասարակապետութենէն, եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին Հարաւ. Ափրիկէի դէմ։

Այժմ Լոնտոն գտնուող Ափրիկեցի ազգայնական ղեկավարներէն շատեր հեռագրով դիմած են Կիպրոսի Մակարիոս Արք.ին, որ ինքն ալ պահանջէ Հարաւ. Ափրիկէի վտարումը։ Իսկ Վերվօէրտ անխախտ կը մնայ իր քաղաքականութեան վրայ։

Վարչապետ Մաքմիլըն դիւանագիտական իր ամբողջ արուեստը ի գործ կը դնէ, որպէսզի համաձայնութեան եզր մը գտնէ երկու հակոտնեայ տեսակէտներուն միջեւ, ու ծայրայեղ եւ անդառնալի որոշումներու առաջքն առնէ։

Ո՛Վ Է "ԼԱՒ" ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆ

Արեւմտ. Գերմանիոյ մէջ ընդհանուր ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան Սեպտեմբերին։ Սակայն ընտրապայքարը սկսած է հիմակուընէ։ Հետաքրքրականը այն է, որ դասական իմաստով ընտրապայքար մը չէ յառաջ տարուածը, այլ վերածուած է գլխաւոր թեկնածուներուն «հին անտրակներու» քննութեան։ Երբ աւելցնենք, թէ խնդրոյ առարկայ «գլխաւոր թեկնածուներէն առաջինը Արեւմտ. Պերլինի ներկայ քաղաքապետ Վիլի Պրանթն է, որոշ կը դառնայ, թէ ինչո՛ւ համար չափազանց կարեւոր է այս հարցը։ Վիլի Պրանթ ընկերվարական կուսակցութեան պարագլուխներէն է եւ վարչապետ Ատընաուըրի հակառակորդներէն կարեւորագոյնը՝ Սեպտեմբերին տեղի ունենալիք ընտրութեանց համար։ Եթէ Վիլի Պրանթ յաղթէ, կը դառնայ Արեւմտ. Գերմանիոյ վարչապետը։

Պերլինի քաղաքապետը մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ ոչ միայն Գերմանիոյ նախկին մայրաքաղաքին, այլ նաեւ ամբողջ Գերմանիոյ ու արեւմտեան աշխարհին մէջ։ Իր վայելած ժողովրդականութիւնը առաւելաբար հիմնուած է այն իրողութեան վրայ, որ սկիզբէն ի վեր կուռ ընթացք մը բռնած է. Արեւելեան Գերմանիոյ համայնավարներուն եւ Խ. Միութեան դէմ՝ Արեւմտ. Պերլինի գոյութիւնն ու ազատութիւնը ապահովելու համար։ Քանի որ Վիլի Պրանթի հակահամայնավարութիւնը կարելի չէ կասկածի ենթարկել, իր քաղաքական հակառակորդները (այսինքն՝ Քրիստոնեայ Դեմոկրատները) սկսած են բանալ շատ աւելի հին «տետրակներ» եւ փաստել, թէ վերջին աշխարհամարտին ընթացքին Պրանթ հպատակութիւն փոխեց եւ պատերազմեցաւ իր Գերմանացի եղբայրներուն դէմ։

Վիլի Պրանթ հետեւեալ ձեւով կը պատմէ դէպքերը։ Կառավարի հականացի մըն էր եւ երբ տեսաւ, թէ պիտի ձերբակալուի, 1933ին փախաւ Նորվեկիա։ 1938ին Նացիները զինք զրկեցին գերմանացիութեան իրաւունքէն. ատոր վրայ, ստիպուեցաւ ընդունիլ Նորվեկեան քաղաքացիութիւն։ Երբ, 1940ին, Նացիները յարձակեցան Նորվեկիոյ վրայ, Վիլի Պրանթ նորվեկեան բանակի համազգեստ կը կրէր։ Շատեր կը պնդեն թէ կռուեցաւ իր ազգակիցներուն դէմ. իսկ Պրանթ կը բացատրէ թէ Նորվեկեան համազգեստ եթէ չկրէր Կեսթափօն զինք կը ձերբակալէր ու հրացանազարկ կ'ընէր։

Արեւմտ. Պերլինի քաղաքապետը, որ երիտասարդ է, կորովի, ու յարձակումներուն կը պատասխանէ հակայարձակումներով, իր հերթին յայտարարեց, թէ 1938ին զինքը գերմանացիութեան իրաւունքէն զրկող մարմնին ամէնէն աղդեցիկ անդամներէն մէկը, Տօքթ. Հանս Կլիպքէն, այսօր դարձած է վարչապետ Ատընաուըրի աջ բազուկը։

Ատոր վրայ, դժուար կացութեան մատնուեցաւ նաեւ Ատընաուըր։ Ճշմարտութիւն է, որ իր ամէնէն սերտ գործակիցներէն Տօքթ. Կլիպքէն Հիթլէրի օրով պատասխանատու պաշտօն կը վարէր Ներքին Նախարարութեան մէջ։ Եթէ չէր բաժներ Նացիներու տեսակէտները, ապա ուրեմն պէտք չէր կառչէր իր պաշտօնին, մանաւանդ այն օրէն սկսեալ, երբ Նացիները սկսան գործադրել ցեղասպանութեան իրենց քաղաքականութիւնը՝ Հրեաներուն հանդէպ։

Ատընաուըր վերջերս յայտարարեց, թէ Տօքթ. Կլիպքէ «կը շարունակէ վայելել իր անսահման վստահութիւնը»։ Բայց միւս կողմէ ալ յայտարարեց, թէ կարելի չէ «եղբայրասպան» նկատել Վիլի Պրանթը, որ ստիպուած էր փախչիլ Գերմանիայէն։

Հարցը այլեւս դուրս ելած է անհատական սահմաններէն ու վերածուած ազգային խնդրի. Գերմանացիներ իրարու հետ կը վիճին այսօր, թէ ո՞վ աւելի ազդասէր Գերմանացի էր. ա՛ն, որ Ֆաշական վարչակարգին չհանդուրժելով հեռացաւ իր երկրէն, թէ՞ ա՛ն, որ մնաց Գերմանիոյ մէջ, ու ի հարկին դաղտնի պայքար մղեց օրուան տէրերուն դէմ։

Ատընաուըր փորձեց վերջ տալ սուր հանգամանք ստացող վիճաբանութեանց. «Կարելի չէ անխտիր դատապարտել կամ փառաբանել արտասահման մեկնողները. պէտք է քննել իւրաքանչիւրին պարագան. կարեւորը այն է, թէ իւրաքանչիւր անձի ընթացքը առաջնորդուա՞ծ էր պատուաբեր նկատումներէ»։

Շատ հաւանական է, որ նորանոր յայտնութիւններ կատարուին մինչեւ Սեպտեմբեր։ Ուրեմն կրնանք անխալ ըսել՝ դեռ «սկիզբն ենք երկանց» ու սպասել հետաքրքրութեամբ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ պետական պաշտօնեաները 24 ժամուան գործադուլ կ'ընեն այսօր՝ Երեքշաբթի։ Թղթատարը, հեռաձայնատուները, քաղաքապետարանները, աղբահաւաքները, օդանաւային սպասարկութիւնները (առաւօտեան ժամը վեցէն մինչեւ ժամը 20), մաքսը, օդերեւութաբանական սպասարկութիւնը, եւայլն կը մասնակցին գործադուլի շարժման։ Եթէ վերջին վայրկեանին փոփոխութիւն մը չկատարուի, մէթրօն, հանրակառքերը, երկաթուղին, ելեկտրականութիւնն ու հեռաձայնը պիտի շարունակեն իրենց բնական սպասարկութիւնը։

ՆԱԽԱԳԱՀ Քենըտիի շրջուն դեսպանը, Հարիման, Թեհրանի մէջ տեսակցեցաւ Շահին հետ։ Իրան կ'ուզէ կարգ մը ճշդումներ՝ Միջ. Արեւելքի մէջ ամերիկեան քաղաքականութեան շուրջ։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ դատ մը երեւան հանուած է Նասըրի դէմ։ Ձերբակալուած են քանի մը Յորդանանցիներ, որոնք կը ծրագրէին սպաննել ԱՄՀ-ի նախագահը՝ այս վերջինին Սուէյտա (Ճէպէլ Տրիւզ) կատարած այցելութեան ընթացքին։ Ձերբակալեալները ամբողջական խոստովանութիւններ կատարած են։

ԻՐԱՆԻ նոր վարչապետը, Շարիֆ Էմամի, իր կառավարութեան անդամներն ու ծրագիրը ներկայացուց Երեսփ. Ժողովին.

ԹՐՔԱԿԱՆ Նոր Սահմանադրութեան եւ ընտրական օրէնքին նախագիծերը յանձնուեցան Սահմանադիր Ժողովի նախագահին։

ՑԻՒՆ-ՁՄԵՌ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Փետր. 27ին եւ 28ին առատ ձիւն տեղաց ամբողջ Հայաստանի վրայ։ Քսանեւհինգ սանթիմեթր խորութեամբ ձիւն է նստած արդէն Երեւանի մէջ, իսկ Սեւանի աւազանին շուրջ՝ 33 սանթիմեթր։ Եանըղի բարձրադիր կայանին մէջ (Մարտունիի շրջան) ձիւնին խորութիւնը կը հասնի 57 սանթիմեթրի։

Երեւանի օդերեւութաբանական կայանին նախատեսութեանց համաձայն, երկինքը ամպամած պիտի ըլլար Մարտ 1ի առաւօտուն, իսկ անձրեւ կամ ձիւն պիտի տեղար հարաւ-արեւելեան շրջաններու մէջ։

Մարտի առաջին օրերէն սկսեալ, կը յուսացուի որ օդը պայծառանայ, բայց ջերմաչափը իջնէ։ Լենինականի բարձրաւանդակին վրայ եւ Սեւանի աւազանին շուրջ՝ ցուրտ պիտի ընէ զերոյէն վար 23-25 աստիճան, իսկ Երեւանի մէջ՝ 10-12 աստիճան։ Հինգ օր ետք՝ կը յուսացուի որ տաքնալ սկսի օդը։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

—o—

Ֆրանսացի երկու իրաւաբաններ, Ֆանշոնեւ Լըրիւթ, հրատարակած են Գեր-մանիա եւ Միջին Արեւելք հատորը, Արեւմտեան Գերմանիոյ տնտեսական թափանցման շուրջ ։

Հեղինակները 1878էն կը սկսին գերման շահագրգռումը ցոյց տալ, կայսրութեան կազմութենէն վերջ, Մերձաւոր Արեւելքի հում նիւթեր ստանալու եւ նորակազմ ճարտարարուեստի համար սպառման շուկայ մը գտնելու ։

Իրականութեան մէջ գաղափարը գոյութիւն ունէր շատ առաջ, գերման տնտեսագէտներու համար Փոքր Ասիան նպաստաւոր գետին մըն էր գերման գաղթավայր մը դառնալու։ Տնտեսագէտ Ռոշըր 1848ին Փոքր Ասիան ցոյց կուտար որպէս գերման ծաւալման շրջանակ ։ 1856ին կը գրէր. « Գերման ժողովուրդի համար վերին աստիճանի օգտակար պիտի ըլլար գերման գաղթն ուղղել դէպի Արեւելք, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ եւ Փոքր Ասիոյ բերրի դաշտերը։ Յաղաղ արշաւանքով պիտի ունենանք նոր Գերմանիա մը, որ իր տարածութեամբ եւ ժողովուրդով, ապագայ հարստութեամբ պիտի գերազանցէ հին Գերմանիան եւ պիտի ըլլայ հզօր պատնէշ Ռուսիոյ եւ սլաւականութեան դէմ» ։

Գերման միութեան վաղորդայնին աղգային հպարտութիւնը գաղթավայր կը պահանջէր, քանի որ Ֆրանսա եւ Անգլիա, Հոլանտա եւ Պելճիա գաղթավայրեր կը հաստատէին ։ 1880ին կը կազմուէր Փոքր Ասիոյ համար առեւտրական ընկերութիւն մը։ Պիսմարք նախապէս վերապահ գտնուեցաւ զինուորական առաջնորդութիւն մը ղրկելու Թուրքիա։ Մուխթար փաշայի այցը Պերլին եւ սուլթանին մասնաւոր խնդրանքը, ինչպէս նաեւ համագերման թելադրութիւնը մերժեցուցին երկաթէ վարչապետը Օսմ. կայսրութեան։ 1886ին Սփրինկր կը հրատարակէր գործ մը պաշտպանելու համար Ռոշըրի գաղափարը. « Փոքր Ասիան կը ներկայացնէ ամէնէն նպաստաւոր դաշտը գերման գաղթականութեան համար »։ Երեք տարի վերջ կը կազմուի Անատոլուի Երկաթուղիներու Օսմ. Ընկերութիւնը ։ Գերմանիոյ վարչապետը Պիւլով կը յայտարարէր խորհրդարանին մէջ. «Գերմանիա իր առեւտրական եւ ճարտարարուեստական հսկայաքայլ զարգացումով ըստիպուած է նոր շուկաներ գտնելու ծովէն անդին եւ Փոքր Ասիոյ մէջ »։

Գերմանիոյ ազդեցութիւնը պիտի կատարուէր երկու յատակագծի վրայ՝ զինուորական եւ տնտեսական։ Գերման զինուորականներ պիտի կազմակերպէին Թուրք բանակը, Ֆոն Տէր Կոլց Ռիւսթով, Հոպ, Պլում պիտի ներշնչէին գերմանասիրութիւն Թուրք սպաներուն։ 1898ի գարնան համագերման Լիկան կը հրատարակէր մանիֆեստ մը «Գերմանիա իրաւունքներ ունենալու է Թուրք ժառանգութենէն, ուրիշներ գաղթավայրեր ունին, իսկ բազմամարդ երկիր մը զուրկ է գաղթավայրէ մը »։ Նոյն տարին էր որ գերման կայսրը կ'այցելէր սուլթանին եւ Դամասկոսի մէջ կը յայտարարէր իր բարեկամութիւնը երեք հարիւր միլիոն մահմետականներու ։

Գերման ամէն մէկ քայլը Արեւելքի մէջ վրդովում կը պատճառէր Ռուսիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի։ Երեք պետութիւնները զանազան շահեր ունէին Օսմ. կայսրութեան մէջ։ Թուրքիոյ առեւտուրը Գերմանիոյ հետ 1880ին 30էն 40 միլիոն մարք էր, 1910ին կը բարձրանար 111 միլիոնի։ Թուրքիոյ քայքայման ցանկացողները պիտի չուզէին կայսրութեան բարենորոգումն ու տնտեսական զարգացումը գերման հովանաւորութեան տակ ։ 1901ին դիւանագէտ Լանստաուն կը հաստատէր թէ Գերմանիոյ թափանցումը Թուրքիոյ մէջ չի կրնար հաշտուիլ ռուս շահերու հետ։ Նոյն թուականին Անգլիա պաշտպանութիւն կը հաստատէր Քուէյթի վրայ, Պարսից ծոցին վրայ ։

Պարտուած Գերմանիան 1930էն 1939 դրաւեց կայսերական Գերմանիոյ դիրքը Թուրքիոյ մէջ։ Իր առեւտուրը կը գերազանցէր անգլեւֆրանսական առեւտուրները։ Գերմանիա վերագտած էր իր նախկին վարկը Արեւելքի մէջ ։

Հեղինակները արագօրէն անցնելով նախորդ շրջաններուն վրայէն, նկատի կ'առնեն Արեւմտեան Գերմանիոյ թափանցումը 1947էն ի վեր։ Ամերիկեան ընկերվարական շաբաթաթերթը 4 Դեկտեմբեր 1954ին կը գրէր. «Ներկայ թափանցումը, նախորդներուն նման երկու գետնի վրայ տեղի կ'ունենայ՝ զինուորական եւ տնտեսական»։ Հեղինակները սխալ կը գտնեն զինուորական թափանցումը, թէեւ կ'ընդունին որ գերման բանակի սպաներ կը մարզեն արեւելեան բանակները։ Թափանցումը տնտեսական է։ Եգիպտացի Մանսուր կը յայտարարէր. «Աստուած ղրկեց գերման արդար եւ մեծ ազգը պատժելու համար կայսերապաշտներն ու փրկելու Արաբները »։

Արդի Գերմանիոյ ծաւալումին կեդրոնն է Համպուրկ նաւահանգիստը, ուրկէ կը մեկնին առեւտրական նաւերը, ուր կը հրատարակուին արաբական կեանքի, տնտեսութեան շուրջ հանդէսներ։ Կարեւոր քաղաքներու մէջ հաստատուած են առեւտրական սենեակներ ։ Գերմանիոյ ճարտարարուեստը լայնօրէն կը մասնակցի առեւտրական ցուցահանդէսներու ։

Արաբական աշխարհը պահ մը վրդովեցաւ երբ Արեւմտեան Գերմանիա համաձայնութիւն կնքեց Իսրայէլի հետ 730 միլիոն տոլար հատուցում տալու 12 տարիներու ընթացքին։ Գերմանիոյ ճարտարարուեստի վարիչները բողոքեցին, վարչապետ Ատընաուըր խոստացաւ Եգիպտոսի ալ օգնել, իսկ հռչակաւոր ելմտագէտ Շախտ յայտնեց թէ համաձայնութիւնը կնքուած է ստիպումի տակ ։ Հրապարակագիր Տոմինիք Օքլեր գրեց. «Եգիպտոս Արաբական Լիկան վաճառեց պնակ մը ոսպի համար»։ (Ֆիկարօ, 18 Հոկտեմբեր 1956) ։

Ռ. Հըըլի վերլուծելով «գերման ազդեցութիւնը ժամանակակից համխալամութեան մէջ» Նուվէլ Ռըվիւ Ֆրանսէզի մէջ, 1956 Մարտին, կը գրէր. «Քիչ հաւանական է որ Արեւմտեան Գերմանիա քաղաքական նկատումներ սնուցանէ Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի վրայ, բայց տնտեսական մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտայ։ Այս նոր ծաւալումը կը հետեւի Վիլհելմ կայսեր եւ Հիթլերի հետեւած ուղիներուն, որովհետեւ կը համապատասխանէ նոյն պէտքերուն, որդեգրելով կայսերական Գերմանիոյ վարդապետութեան մեթոտները։ Գերման նոր Հանրապետութիւնը կ'օգտուի իր գործակալներու արտակարգ եւ հիանալի հետեւողական ոգիէն։ Գերմանիա կը քաղէ այսօր անցեալ քաղաքականութեան պտուղները» ։

Գերմանիոյ արտածումներն եղած են դէպի Միջին Արեւելք 311,1 միլիոն տոլար, 1954ին 242,3 միլիոն էր, իսկ ներածումները բարձրացած են 287,5 միլիոնէն 305,2 միլիոնի։ Գերմանիա պիտի կարենայ յաջողապէս մրցիլ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի հետ շնորհիւ իր անուանի թեքնիքին, առեւտրականներու հնարամտութեան եւ արաբական աշխարհի համակրանքին։ Սակայն իր դէմ կը գտնէ զօրաւոր մրցակից մը, համայնավար պլոքը, որ առեւտրական լայն յարաբերութիւններ կը մշակէ մասնաւոր դաշինքներ կնքելով ։ 1954ին արաբական աշխարհի դէպի պլոքը արտածած ապրանքներուն արժէքը կը հասնէր 125 միլիոն տոլարի, անկէ ներածած էր 113 միլիոն տոլար արժէքով ապրանքներ ։

Արեւմտեան Գերմանիա ճարտարարուեստական երկիր մը, պէտք ունի հում նիւթերու եւ սպառման շուկաներու ։ Երկրագործութիւնը անհրաժեշտ բերքերը չի տար բնակչութեան ապրուստին համար, պարտաւոր է հեռաւոր աշխարհներէ ներածելու անդական նիւթեր, ուստի ստիպուած է պայքարելու մրցակիցներու դէմ ։ Պիտի յաջողի՞ դիրքը պահելու այս հողամասին վրայ ։ Հեղինակները կը տարակուսին նկատի ունենալով համայնավար պլոքի հետզհետէ մեծ թափանցումը եւ գործածած միջոցները ։

Ընդհանուր տեսութենէն վերջ կը քննեն իւրաքանչիւր պետութեան տնտեսական յարաբերութիւնները Արեւմտեան Գերմանիոյ հետ ։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՕՐ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

—o—

Մխիթարեան դաստիարակչական դրութեան մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ դպրոցական բեմը ։

Արդարեւ, Մխիթարեան հարիւրամեայ ծաղկոցներէն մինչեւ բարձրագոյն վարժարանները՝ իր կարգին դասարան մը կը նկատուի եւ նոյնքան կը խնամուի բեմը, որուն վրայ աշակերտը շատ բան կը սորվի։ Ամէնէն պարզ արտասանութիւնը, ուղերձը կամ թատերական դերը զոր աշակերտը կամայ թէ պարտադրաբար կը կատարէ բեմի վրայ եւ հանրութեան առջեւ, անոր կուտայ համարձակութեան, առոգանութեան, արտայայտութեան եւ պատշաճ շարժուձեւի նախնական գիտելիքները, որոնց արժէքը մեծ է՝ յետ վարժարանի կեանքի թատրոնին մեծասոյն բեմին վրայ ։

Քաղցրայուշ անձնական փորձով գիտենք թէ Մխիթարեան Ընտանիքի վեշերօթիկ աշակերտութեան թանկագին տարիներու ընթացքին, բոլոր աշակերտները՝ մեծ ու պզտիկ եւ անխտիր, ամէն օր առիթն ունին կամ կը ստեղծեն «թատրոն խաղալու» իրենց վրայ օրն ի բուն գուրգուրացող վարդապետներուն, ուսուցիչներուն եւ հօկիչներուն առջեւ, ինչպէս եւ իրարու հետ գրօսանքի, ճաշի եւ նոյն իսկ որոշ դասերու առեն։ Բայց այդ առիթներով աշակերտին խաղացած թատրոնը արտայայտութիւնն է անկապ եւ առաւելապէս բնածին անտաշ ձիրքերու եւ շարժուձեւերու, որոնք պէտք ունին գիտակից եւ առաջնորդուած զարգացումի մը, որպէսզի դպրոցական երկշոտ պատանին՝ բեմի բազմակողմանի կաղապարումով դառնայ յետագային համարձակ, շնորհալի երիտասարդ մը եւ տիրանայ խօսքի, ձեւի եւ արտայայտութեան ... ստացական կարողութեան, որ ... հիմնական եւ անհրաժեշտ տարրերն են յաջողութեան՝ չափահաս մարդու գործ... եւ ընկերային կենցաղի առօրեայ կեանքի մէջ։

Այս ըմբռնումով է որ միշտ ալ ... կը գնահատենք Մխիթարեան դպրոցներու մէջ թափուած ջանքը, թատերական ... դէմներու համար։ Անշուշտ, մանաւանդ ... հայերէն լեզուով շարադրուած դպրոցական թատերախաղերու սղմ թիւը՝ պատճառ կ'ըլլայ որ թատերական հանդէսներու յայտագիրները դժուար եւ անհնար ... ստէպ փոփոխել եւ նորութիւններով ... խացնել։ Սակայն անոր փոխարէն, ... ներ եւս կրկին բեմադրուած խաղի ... կարելի կատարելութեան համար այնք... ջանք կը թափեն դերուսոյց վարդապետ... ները եւ իրենց աշխատակիցները, այնք... խանդավառ նուիրումով գործի կը լծ... պատանի դերասանները, որ ամէն անգամ ... կը յաջողին անցեալի ներկայացումը ... ցուկ ընել եւ հինը՝ միշտ նոր վայելք ...

Մարտ 3ի Կիրակի օրը՝ վարժարանի ... Պէշիկթաշլեան – Դ. Ալէմշահ թատերա... սրահին մէջ, Սամուէլ Մուրատեանի ... շակերտները իրենց սիրուն, խնամ... եւ պատրաստուած խաղարկութիւնով ... հացուցին սրահը լեցնող բոլոր հանդիսա... կանները. ընտանեկան հպարտութեա... պահեր տուին իրենց ղաւակները բեմի վրայ տեսնող ծնողքներուն եւ քաջալեր... կան յոյս ներշնչեցին նախկին աշակեր... ներուն, որոնք հրճուեցան ի տես իրենց յաջողակ կրտսերներուն՝ խառնամաս... աշխարհական Մխիթարեան նոր սերունդին ։

Գործադրուեցաւ աճող ... յաջողութեամբ յայտագիր մը, երեք խաղեր... բաղկացած ։

« Երկու Հնակարկատճները » ... կատակախաղ, 1 արար, հայերէն լեզուով ... Զգուշութենէ թշնամացող, անակնկա... ժառանգութիւնով մը եւ ի սէր ... հաշտուող ու գիրար կրկին սիրել ձեւա... ցնող խնամիներու՝ ծիծաղաշարժ պատ... մութիւն մը ։

« Պ. Տափնիէի ծրարը », կատակերգ... 1 արար, Ֆրանսերէն լեզուով։ Անուշադ... րութեամբ սպասուած ծրարի մը յապա... ղումին պատճառով ստեղծուած չփոթ ... զուարճալի կացութեան մը գըրաւիչ կարգ մը սրամիտ խօսքերով ։

« Թէոդոր Սալիուճի », ողբերգութի... 4 արար, հայերէն լեզուով։ Քրիստոնէու... թեան նախնական՝ ամէնէն անմեղ շրջա... մարտիրոսութեան մը յուզիչ, պատմա... կան եւ վաւերական էջը, որուն թատերա... կան յաջող վերածումը եւ հայերէն ... հուն երկասոյթները արժանի են մասնա... ւոր գնահատութեան ։

Իրենց մեծ ջանքով եւ չափաւոր ... ղարկութեամբ այդ երեք խաղերուն յա... ջողութիւնը ապահովող եւ հաւասար ... վեստի արժանի, զանազան դասարաններու աշակերտներն էին.— Գ. Գարբ...

ՌՈՒՍԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

—o—

Ահաւասիկ այդ պատմական յայտարարութիւնը —

« Հայոց բնակելոց ի Սարդարաբաղ ի մէջ բերդին ․

Ծանուցանել ձեզ հարկաւոր համարիմ, զի նորին բարձր գերազանցութիւն զօրավարն կառավարիչն զօրաց Ռուսաց որ յԵրեւան, Իվան Ֆեդրիչ Պասկեւիչն այնպէս զտնօրէնութիւն իւր կարգադրեալ յայտնէ վասն ամենայն եղելոցն ի մէջ բերդիցն Սարդարաբաղու եւ Երեւանու՝ զօրաց բերդապահաց, եւ ժողովրդոց բընակչաց, զի թէ յօժարեսցին նոքա յառաջ քան զթօփաձգութիւնն զօրաց Ռուսաց, եւ յառաջ քան զկործանումն պարսպաց բերդիցն եղանել յայտնի կամ անյայտ կերպիւ, եւ թողուլ զհակառակութիւնն եւ զպատերազմն անօգտակար անձանց իւրեանց եւ սերնդոց եւ ժառանգաւորաց իւրեանց, այնպիսեանցն տուեալ լինիցի ազատ կամք՝ գնալ ապահովութեամբ, ուր եւ կամք իւրեանց եղիցին եւ որ ի նոցուց մնասցեն էջէ ի հպատակութեան կայսեր Ռուսաց, ունիցի զնոյս կատարեալ՝ զի վայելել ունի զմեծ ողորմութիւն նորա լիագոյն ապահովութեամբ, իսկ որ ոք կամեսցի յամառիլ յուսով քաջամարտութեան իւրեանց եւ ոչ յօժարեսցի յառաջ քան զփորձս պատերազմութեանց հող ունել վասն ի բաց հեռացուցանելոյ զինքն ի հակառակութեանց եւ ի թշնամութեանց ընդդէմ ահաւոր զօրաց տիեզերատարած կայսրութեան ամենայն Ռուսաց, այնպիսիքն ունին մատնիլ ի սուր աններելի վըրէժխնդրութեամբ։ Այսպէսն պարտաւորութիւն ինձ համարեալ՝ փութամ յայտնել ձեզ այժմ, զի ամենայն կարելի եղանակաւ հնարս հնարեսջիք ծանուցանել եղելոցն ի բերդի ընտանեաց ձերոց եւ ամենայն ծանօթից վասն սոյնպիսի կարգադրութեանց կամաց գլխաւոր կառավարչին զօրաց Ռուսաց, զի որք կարողք լինիցին, հոգ կալցին հեռացուցանել զանձինս եւ հանել ի պարսպաց բերդիցն զինքեանս եւ ապրեցուցանել զկեանս իւրեանց»։

Արքեպիսկոպոս Հայոց Վրաստանու
ՆԵՐՍԷՍ

1827 Սեպտեմբեր 12
Ի գիւղն Քեալակարխ

X

Սեպտեմբեր 13ին սկսաւ Սարդարաբադի պաշարումը։ Բերդը գրաւելու պարտականութիւնը յանձնուեցաւ Զօր. Կրասովսկիի, որ հակառակ իր ստացած վէրքին՝ եռանդով ձեռնարկեց գործի եւ ամէն նախապատրաստութիւն տեսաւ ռմ... բակոծումներու համար ։

Սեպտեմբեր 18ին, առաւօտուն, ... տացին մեծ թնդանօթները, քսան ... Եւ ռմբակոծութիւնը շարունակուեց... ամբողջ օրը ։

Այդ օրը, երեկոյեան, բերդին մէջ ... շարուած Հայերը դիմեցին Հասան ... թելադրելով անձնատուր ըլլալ ։ ... յուսահատած էր արդէն։

Գիշերը, օգտուելով մթութենէն ... գաղտնօրէն դուրս ելաւ բերդէն եւ ... զինուորներով խոյս տուաւ Երեւանի ... ղութեամբ ։ Երբ Պարսիկները հեռացա... հայ մը վազեց դէպի ռուսական բանակ... լուր տալու համար Պարսիկներուն փա... խուստը՝ «Սալդաթ, իդի, սարդար ... պայ»։ Ռուս հեծելազօրքը ... ճամբայ ինկաւ մթութեան մէջ հետապն... դելու համար փախստականները։ ... կորսնցնելով իրենց ճամբան՝ ... ձան, միասին բերելով միայն 250 պար... զինուոր։ Հասան – Խան խելացի ... ցաւ, շեղեց իր ճամբան եւ փախաւ ... թրքական սահմանագլուխ ։

Երբ պարսիկ բերդապահները ... Սարդարաբադը, Հայերը բացին ... դուռները։ Սեպտեմբեր 20ին ... եւս եկաւ։ Հոգեւորականները, խաչ... խաչվառով, ժողովուրդին հետ ... դիմաւորել Պասկեւիչը ։

(10 Շար.)

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԻԼԱՆՕ, (Յառաջ) — Եւ կը պարեն, եւ կը բեմադրեն, եւ կ'արտասանեն :

Երբ, անակնկալօրէն ստացանք հայ խումբ մը երիտասարդ տիկիններու ջանքով գլուխ հանուած այս ներկայացման հրաւէրը՝ մենք զմեզ շնորհաւորեցինք, գոհացած, երջանիկ : Միլանահաստատ չորս – հինգ տիկիններ յաջողած էին գործել կատարեալ լռութեան մէջ, ապշութեան մատնելու համար այլերը, եւ յաջողած էին :

Արդար ըլլալու համար, կը խոստովանինք, որ բաներ մը սկսած էինք կռահել, սակայն մեր ենթադրութեան մաս կազմող անորոշութեան տոկոսը մնացած էր միշտ գերադաս : Այո, երբ գիտակից հայ կինը գիտակցաբար կ'իջնէ ասպարէզ՝ գըլխարկները վար առնելու ենք : Հոս կը վերջանայ մեր զուարթախոհութիւնը, ընթացք տալու համար մեր անվերապահ աջակցութեան :

Ոչ մէկ առիթով, — նկատի առնելով նոյնիսկ Վեհափառին այցելութիւնը իտալահայութեան, — Հայկ. Տան երդիքին տակ ժամադրուած տեսած էինք այսքան հոծ բազմութիւն : Յուզիչ էր հաստատել, որ ոչ ոք կը համարձակէր ձեռք ձգած աթոռէն հեռանալ, անտարակոյս թելադրուած զայն ընդփոյթ վրայ տալու մտավախութենէն ... : Առնուազն քառասուն հայրենակիցներ մնացին ոտքի վրայ, ու մենք ուրախ էինք, որովհետեւ վերջապէս բախտաւորութիւնը կ'ունենայինք Հայկ. Տունը բռնագրաւուած տեսնել գըրեթէ իր բոլոր իրաւասու բաժնետէրերէն .... Հրաշք մանկանց, հրաշք Աստուծոյ :

Ազգային Տան սրահները պճնուած էին նրբօրէն գծագրուած զարդանկարներով, որոնց մէջ աչքի կը զարնէին արեւածաղիկներու արեգակնային պայծառութիւնը, ապա՝ որմէ որմ ցանցաւորուած բազմագունեան թուղթէ ծառեր եւ թուփեր, որոնց վրայ անշարժացած մնացած էին ճնճղուկները, իրենց կտուցին աւետաբեր խօսք մը : Կատարեալ Անտէրսենեան մթնոլորտ :

Նախ բեմ բարձրացաւ փոքրիկն Արտաւազդ Սրապեան, որ հանդիսութեան նկարագիրը ճշդորոշող սրամիտ բանաստեղծութեամբ մը ողջունեց ներկաները, ապա, հայերէն լեզուի անպիտակ, Արմէն Մալոյեանը անսայթաք արտասանեց Ռափայէլ Պատկանեանի «Զարմէն Հայկազուն»ը : Հուսկ 16 փոքրիկներէ բաղկացած երգչախումբը, ղեկավարութեամբ բոլորանուէր Հրանդ Բամպակեանի՝ երկձայն երգեց բանաստեղծին վերոյիշեալ քերթուածը, մինչ Անի Իպլիճեանը արտասանեց Սիպիլի «Ստախօս հովիւը» : Փոքրիկն Արաքսի Սրապեան, իր կարգին արտասանեց Յովհաննէս Թումանեանի «Ճախարակը», ու Արմէն Փափազեան «Յառաջ»ի աշխատակցին «Հայ մնացիր» քերթուածը :

Հանդիսութեան առաջին մասը վերջացաւ Լաֆոնթէնի «Փէտէլ եւ կաթնամանը»ով, զոր մենախօսեց Մարի Տիլխիզեան :

Ամէն ինչ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ տեղի ունեցաւ հայերէն, հայերէն :

Յայտագրին երկրորդ մասը սկսաւ « Սիրելի Փինոքքիօ » կտորին խմբերգային երգեցողութեամբ, որուն յաջորդեց « Մնափառը », եւ «Բարի եմ եւ խելօքիկ» ոտանաւորներուն արտասանութիւնները, առաջինը կատարուած Միքի Կիմիւշճեանի կողմէ, երկրորդը՝ հնգամեայ Ալեքսան Ալեքսանեանի : Հազիւ սթափած էինք մեր երազային աշխարհէն, ահաւասիկ բեմ կը բարձրանայ Կէորգիկ Խանկէլտեանը, զգեստաւորուած Կովկասեան տարազով, — փամփշտակալ, դաշոյն եւ հրացան, — եւ կը սկսի անյողդողդ արտասանել հայերէն, իտալերէն, ֆրանսերէն :

Այս կէտին է որ, անտարակոյս, հանդիսութիւնը ցուցադրեց իր ամէնէն գրաւիչ մասը, — Անի Իպլիճեան եւ Արաքսի Սրապեան, զգեստաւորուած հայկական տարազով, գրեթէ եթերացած գոյնզգոյն շղարշներու փողփողումին մէջ՝ սկսան միասին թեթեւոտն կայտռել հարսանեկան մեր աւանդական պարերէն մին, յարուցանելով խանդավառութիւն, որ իւրայատուկ ուրախութիւն էր եւ ինքնայատուկ մխիթարութիւն : Հանդիսականներուն փափաքին ընդառաջելով՝ հարկադրուեցան կրկնել իրենց պարը, տոտիկները ներդաշնակօրէն շարժելով երաժշտութեան ամանակին կշռոյթով :

Այս աշխատանքը կը պարտինք ծանօթ արուեստագիտուհի Տիկին Լիւսի Սեւումեան — Արզումանեանի :

Ապա բեմ բարձրացան Սիրան եւ Արմենուհի քոյրիկները, եւ դիմաւորութեան ձեւին տակ, մեծ յաջողութեամբ արտասանեցին «Միրամարգն ու հաւը» կտորը :

Երբ ամէն ինչ իր լրման հասած կը թուէր մեզի՝ մեր ականջին հասաւ անմահական Յակոբ Պարոնեանի անունն ու մականունը : Ի՞նչ կար դեռ ընելիք, ծափահարելիք, ըմբոշխնելիք : Պարզ է, պիտի ներկայացուէր մեծ կատակաբան զաւեշտագրին «Աթէնօկարտ կամ նեղսիրտ»ը կտորը : Գնահատելի մօտեցումով զայն բեմադրեցին Եդուարդ Սուքիազեան, Արմէն Փափազեան, Մարի Տիլխիզեան եւ Մարօ Իպլիճեան հայորդիները : Դերուսոյց եւ յուշարար՝ Նուպար Պօղապալեան :

Ու հիմա արդարամտութեան խօսքը : Այս հանդիսութիւնը, որ արտակարգ ժողովրդականութիւնն վայելեց եւ նոյնքան արտակարգ արձագանգ գտաւ բոլորին սրտին մէջ՝ ծրագրուած էր եւ յաջողութեամբ պսակուած առաւելագոյն երիտասարդ տիկնոջ մը թափածջանքերուն շնորհիւ, — Տիկին Ալիս Պօրանեան : Յայտնութիւն մը :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

վարդեան, Յ. Մինասեան, Վ. Սոլաքեան, Լ. Սիքայէլեան, Ժ. Էուտինեան, Ա. Ծարաքճեան, Կ. Թեւանեան, Ռ. Կէցոյեան, Լ. Արթինեան, Հ. Քիւլլէյեան, Ռ. Նազարէթեան, Մ. Սանճեան, Ժ. Փ. Պոտանեան, Ա. Տէր–Մատթէոսեան եւ Ա. Խաչատուրեան, Է. Գզրիկեան :

Միջնարարին եւ հանդէսին վերջաւորութեան, բոլոր ներկաները միաբերան գովեցին վարժարանի արդիւնաւոր եւ այնքան ծանր գործին նուիրուած Մխիթարեան վարդապետներու երրորդութիւնը՝ մեծաւոր Հ. Բարսեղ Վ. Զէփիճեան, տեսուչ Հ. Սերովբէ Վ. Ագըլեան եւ ուսումնապետ Հ. Յովսէփ Գէհէնիլեան :

Պատանի ղեկավարներուն խըլած ծափերը ապացուցին թէ բոլոր ներկաներուն սիրտ մը մաղթանքն էր, որ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի աշակերտները մնան իրենց այդ գըլալի ուշիմութեամբ, իրենց հայ ոգու կամքն ըլլայ միշտ զալար եւ իրենց վարձքը միշտ կատար :

ԿԱՄ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

ՎԱԼԱՆՍ, (Յառաջ) — Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի նախաձեռնութեամբ Փետրուար 18ի 40րդ տարեդարձը պատշաճ կերպով տօնուեցաւ Փետրուար 23ին Ահարոնեան սրահին մէջ :

Օրուան նախագահն էր ընկեր Յ. Կօշկակարեան, որ հանդէսը բացուած յայտարարելով՝ հրաւիրեց ընկերները երգել « Մենք անկեղծ զինուոր ենք» : Ապա օրուան նշանակութեան անդրադառնալով ըսաւ. — Այսօր կը տօնենք բոլոր նահատակ եւ ապրող հերոսներուն յիշատակը, որոնք իրենց արիւնը թափեցին ի սէր հայրենիքի :

1921 Փետրուար 18ի համաժողովրդային ապստամբութեամբ, համայնավարութեան քօղին տակ թաքնուած Ռուսերուն բռնակալութեան դէմ ծառանալով հայ ժողովուրդը առաջինը եղաւ որ պարզեց փոքր ժողովուրդներու դէմ պատրաստուած դաւը : Այն ատեն մեզ լսող չեղաւ : Հիմա, երբ վտանգը իրենց դռները հասած է, կ'ողբան որ չեն անդրադարձած : Այսօր մեզ կը ճանչնան իբրեւ առաջին ազգը, որ համայնավարութեան դէմ պայքարած է : Մենք համոզուած ենք, որ ինչպէս բոլոր բռնատիրութիւնները եկան ու գացած են, նոյնպէս կը հաւատանք որ վերջ պիտի գտնէ չարիքը եւ հայ ժողովուրդը պիտի տիրանայ իր բացարձակ անկախութեան, քանի կայ հայ ժողովուրդի արի – արանց զաւակներով կազմուած Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը :

Յետոյ նախագահը ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը բոլոր անոնց որոնք ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ :

Ներկաները սեղաններու շուրջ բոլորուած ստեղծեցին հայկական տաք մթնոլորտ մը : Ազգային յեղափոխական երգերը կը թնդացնէին սրահը : Իրենց կարգին երգեցին Օր. Մակի Խաչերեան, Տիկիններ Մարգրիտ Սարգիսեան, Նուարդ Գէչէճեան եւ Պ. Յարութիւն Խոճիկեան : Նոյն առթիւ խօսք առին ընկեր Ն. Գասեան եւ ընկեր Մ. Գօյաճեան :

Յետոյ խօսքը տրուեցաւ օրուան բանախօս Պէյրութի Փալանճեան ճեմարանէն շրջանաւարտ ընկեր Յակոբ Արթինեանին, որ իր մագնիսացնող ճառով ներկայացուց Փետրուար 18ի իմաստը եւ անոր իսկական պատկերը :

Երիտասարդ բանախօսը իր ճառին բնաբանը ըրաւ հետեւեալ նախադասութիւնները : — « Ո՞ւր է, ով մահ, քու խայթոցդ, եւ ո՞ւր է, ով գերեզման, քու յաղթութիւնդ» :

Հերոսական մահերը միշտ եղած են յաղթական : Փետրուար 18ի ապստամբութեամբ հայ ժողովուրդը ցոյց տուաւ արդարութեան յաղթանակը : Հայը չկրցաւ հանդուրժել համայնավար բռնատիրական իշխանութեան, երբ իր աչքին առջեւ կը կատարուէր արեան գնով ձեռք բերուած ազատ Հայաստանի մը ողբերգութիւնը : Երկիրը կը պարպուէր իր մթերքներէն, հայ նախարարը ու հայ մտաւորականութիւնը կը լեցուէին բանտերը : Հայ ժողովուրդը առանց կուսակցական խտրութեան ոչ միայն փրկեց հայ մտաւորականութիւնը, այլեւ ըմբոստացաւ հայրենիքին ազատութիւնը բռնաբարող համայնավար իշխանութեան դէմ :

Ընկերը իր խօսքերը ուղղելով նոր սերունդին՝ ըսաւ. — Երիտասարդներ, նախ քան պէտք է ապրինք, մեռնելու համար : Ուստի տէր եղէք ձեր ազգութեան պահեցէք ձեր լեզուն, ձեր մշակոյթը, հետեւեցէք աստղերուն, որոնք լուսաւորեցին մեր երկինքը : Անոնք մեզի ներշնչեցին ազատութեան եւ արդարութեան գաղափարը :

Ընկերը յետոյ մոգական լապտերով ցոյց տուաւ հերոսներու նկարներ իրենց բացատրութիւններով : Նկարներ նաեւ Փետրուարեան ապստամբութենէն, որ խոր յուզում պատճառեց բոլոր ներկաներուն : Յարգանքի այս երեկոյթը վերջացաւ ուշ գիշերին : Ներկաները սրահէն բաժնուեցան իրենց հետ տանելով անմահ հերոսներու յիշատակը :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԼԻՏԻԱ ԿԱՐԻՆ

Ծանօթ երգչուհի Լիտիա Կարին յառաջիկայ Մարտ 17ին, ժամը 21ին Սէն–Ժերմէն տը Փրէ եկեղեցիին մէջ կ'երգէ Եոհան–Զեպաստիան Պախի «Լա Փասիոն սըլոն Սէն–Ժան»ի քոնթրալթոյի բաժինը (Նուագախումբ Փոփեսքօ) :

Սալ Կավոյի մէջ, Երեքշաբթի, Մարտ 21ին, ժամը 21ին, Փատըլու նուագախումբի հետ, Լիտիա Կարին պիտի երգէ Սքառլաթիի Սթապաթ Մաթէրը (առաջին ունկնդրութիւն) : Նուագախումբը կը ղեկավարէ Լուի Սոլիէց :

ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ՍՈՒԳԻ ՕՐԸ

Փարիզի վրացական ազգային միութիւնները «Սուգի օր» յայտարարած էին Փետրուարի 25ը, Վրաստանի խորհրդայնացման քառասնամեակը : Այս առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Փարիզի վրացական եկեղեցիին մէջ : Ներկայ էին՝ բացի Վրացիներէ՝ բազմաթիւ ներկայացուցիչներ խորհրդային լուծին ենթակայ ազգութիւններէ : Իրենց հոգեւոր հովիւը՝ Մելիա քահանայ իր քարոզին մէջ բացատրեց օրուան տօնին իմաստը, յիշեց Վրացիներու հերոսական ապստամբութիւնը բոլշեւիկներու դէմ 1924 Օգոստոսին, որուն հետեւանքով եօթը հազար վրացի հայրենասէրներ գնդակահարուեցան : 1930ին, 1936 – 1937ին նոյնպէս շատեր զոհ գացին «մաքրագործումներու» :

Արարողութենէն վերջ, ներկաները վըրացական ազգային դրօշակի առաջնորդութեամբ գացին Էթուալ, ուր պսակ մը դրին անծանօթ զինուորի դամբարանին վրայ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (160)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Այո, քաղաքի երեք կողմից հեծեալ խմբեր էին առաջանում : Երեւում էին մինչեւ իսկ նրանց սուրծայր նիզակները :

Տեսածն այնքան անսպասելի էր եւ չարագուշակ, որ իշխանն իսկոյն ետ դարձաւ եւ երեսն ու վիզը կարմրած, կարգադրեց թիկնապահին .

— Կանչիր կայազորի պետին : Անմիջապէս ...

Ու ինքը շարունակեց նայել առաջացող հեծեալներին, մտածելով, որ եթէ դրանք օտարների զօրքեր լինէին՝ նախապէս, սուրհանդակով, լուր կուտային իրենց մասին, տեղի եւ մթերքի պատրաստութիւն տեսնելու :

Սակայն եկողները մօտենում են տարօրինակ ձեւով՝ երեք կողմից եւ առաջանում էին ոչ թէ ուղիղ գծով, այլ տարածւում էին չգիտես ինչու ... Վարազ իշխանը նայում էր հետզհետէ աճող զարմանքով :

Գնալով՝ նրա տարակոյսներն ու կասկածները աւելանում էին եւ ահա այն ժամանակ, երբ փոքր անց եկաւ կայազորի պետը, նա հարցրեց անհամբեր .

— Ի՞նչ զօրքեր են :

Կայազորի հրամանատարը, որ միջին տարիքի եւ քունքերն ու մօրուքի միջուկը արդէն ճերմակած, ձիգ տղամարդ էր, պատասխանեց մռայլ .

— Տեսայ, տէր իմ : Թշնամական զօրք է անշուշտ :

— Այդպէս : Իսկ ուղարկեցի՞ր մէկին՝ նրանց ո՞վ լինելը պարզելու :

— Պատրաստւում էի ուղարկել՝ կանչեցիր, Տէր : Միւս կողմից՝ ուզեցի ձեր խորհրդով ...

— Ուրեմն՝ կ'ուղարկեմ ինքս : Անյապաղ, — եւ իշխանը, կանչելով իր դպիր Դաւիթին եւ մի տարեց թիկնապահի, կարգադրեց — գնացէք եւ պարզէք ովքե՞ր են եկողները, ո՞ւր են գնում կամ ի՞նչ են կամենում :

Երբ դպիրն ու թիկնապահը դուրս եկան՝ իշխանը դարձաւ կայազորի պետին .

— Իսկ դու, զօրապետ, պատրաստ եղիր ամէն պատահարի : Գնա եւ զինիր ամէնքին, ամէնքին :

Մինչ այդ եկող զօրքի լուրը արդէն տարածուել էր քաղաքում եւ բնակիչները — մեծ, փոքր — հապշտապ հագնուելով լըցրել էին փողոցները, բարձրացել կտուրները, ոմանք ելել էին եկեղեցու բլուրը, որտեղից երեւում էր ողջ շրջակայքը . շատերը խմբուել էին Վարազ իշխանի տան առաջ՝ ստոյգ մի լուր իմանալու ...

Օրը բացւում էր հետզհետէ եւ քաղաքի շրջապատը երեւում էր աւելի պարզ ու որոշ . հեծեալ խմբերը շարունակում էին աւելանալ ու տարածուել ... Դա ի՞նչ հանելուկ էր :

Նայում էին մարդիկ եւ նորանոր ենթադրութիւններ անում, թէ եկողները գուցէ Պարսիկներ են կամ՝ այլ երկրի զինուորներ, կամ թերեւս արքունական զօրքե՞ր են . — Եթէ այդպէս է՝ ինչո՞ւ դանդաղ են շարժւում, ինչո՞ւ միանգամից չեն առաջանում ուղիղ գծով, այլ տարածւում են քաղաքի երկարութեամբ, աւելի շուտ՝ նրա շուրջը :

— Կարծեօք դաշտում հանգստանալու տեղ են որոնում, — ասաց մէկը :

— Ոչ, կարծեօք նպատակ ունեն ...

Ամէնքին համակել էր մի ներքին տագնապ, ու բոլորն ակնդէտ նայում էին այն ուղղութեամբ, ուր գնացին իշխանի ուղարկած մարդիկ : Սպասում էին, թէ ինչ լուր կը բերեն, գուցէ եւ վտանգաւոր ոչինչ չկայ, գուցէ իսկապէս արքունի զօրք է, դուրս է եկել ամառային երթի, ինչ անում էին սովորաբար ձմեռոցներ գնալուց առաջ :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին Հանգստեան ձայնաւոր պատարագ Գեր. Գրիգոր Գահապանեանի հոգւոյն համար ։

Կը խնդրուի Փարիզի անդրանիկ Առաջնորդ Արքեպիսկոպոսին յիշատակը յարգողներէն՝ ներկայ գտնուիլ ու այս ազդը իբր հրաւէր նկատել ։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ.— Հանգուցեալ Տէր Արդէ ՔհՑյ. Փայլակեանի յարգելի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Ս. Տիրեան տասը Ն. Ֆ. կը նուիրեն Կապ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին ։

ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գծագրութիւն եւ իւղանկար

Մարտ 10էն 20, ամէն օր ժամը 14էն 19 ։

DANS LES SALONS DE L'U. G. A. B.
11, Square Alboni, Paris (16e)

ՀՐԱՒԷՐ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Գօմոնի Թաղ. Խորհուրդը եւ Գալաքեան Սրբազանի Դամբարան – Շիրիմի Կառուցման յանձնախումբը , Թոզաթցիներու Հայր. Միութիւնները պատիւ ունին ծանուցանելու Մարսէյլի եւ Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներու հայ հաւատացեալ ժողովուրդին թէ՝ յառաջիկայ Մարտ 17ի Ուրբաթ առաւօտ ժամը 8·30ին, Սէն Փիէռի մեծ գերեզմանատան մէջ, հովանաւորութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ նախագահութեամբ Հայր. Պատուիրակ Գերշ. Տ. Սերովբէ Եպիսկ.ի եւ Մարսէյլի քահանայից դասուն մասնակցութեամբ տեղի պիտի ունենայ հոգեւոյս

ՊԱԼԱՔԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ

եւ վեց քահանայ հայրերուն վերաթաղումը նոր դամբարանին մէջ ։ Իսկ Մարտ 19ի Կիրակի առաւօտ, Հայրապ. Պատուիրակը պիտի պատարագէ Գօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ եւ քարոզէ ։ Յաւարտ պատարագի պիտի կատարուի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ ։ Կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին, տեղի պիտի ունենայ Ս. Փիէռի նորակերտ դամբարան – շիրմին բացման հանդէսը՝ հովանաւորութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ նախագահութեամբ պատուիրակ Ս. Հօր եւ բոլոր քահանայ հայրերու եւ Գօմոնի Դպրաց Դասու եւ այլ դպիրներու մասնակցութեամբ ։ Ուստի , սիրով կը հրաւիրուին Մարսէյլի , շրջակայքի եւ այլ քաղաքներու բոլոր հայրենակիցները՝ ներկայ ըլլալ թէ Ս. պատարագին եւ թէ նորակերտ շիրմին հանդիսաւոր բացման, ապրելու եւ ապրեցնելու համար յիշատակը՝

ՇԻՆԱՐԱՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀՈԳԵԼՈՅՍ
ՊԱԼԱՔԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ.Ի

եւ գործակից եօթը քահանայ հայրերու ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
ԼՈՒՍԵՂԷՆ ՇԻՐԻՄՆԵՐ

ԳՐԱԿԱՆ ԴԻՄԱՍՏՈՒԵՐՆԵՐ
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Գին 10 Ն. Ֆ.

Կը ներկայացուին Ա. Ահարոնեան , Թուրէն, Լեւոն Շանթ, Ն. Աղբալեան, Յ. Օշական, Շ. Միսաքեան, Թորգոմ Պատրիարք, Բարգէն Կաթողիկոս, Յակոբ Մալաքեան, Արշակ Չօպանեան, Ե. Տէր – Անդրէասեան, Աւ. Իսահակեան, Գուրգէն Ալէմշահ, Հրանդ Ալեանաք ։ Պատկերազարդուած 16 նկարներով ։

×

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԱԺՇՏԱՊԵՏ
ՅԱԿՈԲՈՍ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Վերջին այս երկուքը մէկ հատորով , պատկերազարդ ։

Շքեղ տպագրութիւն 7·50 Ն. Ֆ.
Պարզ տպագրութիւն 5 Ն. Ֆ.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Սիրարփի Բաբելեանի եւ զաւակներուն, Այրի Տիկ. Հայկանուշ Բաբելեանի, Տէր եւ Տիկին Գիլճեանի եւ բոլոր պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, զաւկին եւ եղբօր ԲԻՒԶԱՆԴ ԲԱԲԵԼԵԱՆԻ կսկծալի մահուան առթիւ ։

Նոյնպէս իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Սիւզան Բարթամեանի , Այրի Տիկին Սիրանուշ Բարթամեանի , Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գապիկեանի, եւ բոլոր պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն , զաւկին, քրոջորդւոյն , ՎԱՀԷ ԲԱՐԹԱՄԵԱՆԻ կսկծալի մահուան առթիւ ։ Այս տխուր առթիւ վարչութիւնը փոխան ծաղկեպսակի յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Թէհլիրեան սրահին ։

×

Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Վարժապետեանէ քսան Ն. Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Բիւզանդ Բաբելեանի մահուան առթիւ ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
շրջանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

Մարտ 26 , Կիրակի, կէսօրէ վերջ՝ ժամը 3ին,

Salle de la Chimie

28 bis, Rue Saint-Dominique
Métro Invalides

Պիտի ներկայացուի

ՄԱՅՐԸ
(Եւգինէ Պօղոսեանէ)
եւ
Ֆրանսերէն կատակերգութիւն մը , Լապիշէն

ԵՐԳ, ՊԱՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

6, 5, եւ 4 Ն. Ֆ.

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԴԷՊԻ

ԵՐԵՒԱՆ

Երեք շաբաթը անգամ մը
ՆԱՒՈՎ
ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ուղղակի դէպի ԵՐԵՒԱՆ
Երթուդարձի գիներն են , կերակուրով
լերադարձին կարելի է Վենետիկ իջնել

13 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Պանդոկի մէջ բնակութեամբ
եւ սնունդով

Բ. կարգ 3046 Ն. Ֆ.
Գ. կարգ 2506 Ն. Ֆ.

ԶԵՂՉ խմբովին ճամբորդողներուն ։

ՈՒՂԵԳՈՅՑՔԻ իրաւունք, անձ գլուխ, 150 քիլօ՝ Բ. կարգի եւ 100 քիլօ՝ Գ. կարգի ճամբորդներուն ։

Նոյն ճամբորդութիւնը
օդանաւով կամ երկաթուղիով ։

Մեր գրասենեակը կը գրաւէ նաեւ դէպի Ամերիկա, Սուրիա եւ այլ ճամբորդութիւններով ։

ԴԻՄԵԼ՝

ԺԱՆ-ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ
48, Rue de la République
Tél.: 20.47.22
MARSEILLE

●

ՓԱՐԻԶ
Մասնաճիւղ
7, Rue Auber, 7
Tél : RIC. 63-69
PARIS (9e)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԿԵՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ–ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

Մահուան տարելիցին եւ շիրմաքարի գետեղման առթիւ, Փարիզի Հ. Յ. Դ. Ռաֆֆի խումբը այց մը կազմակերպած է այս Կիրակի ժամը 15·30ին, Մոնմորանսիի գերեզմանատունը ։ Այցելութիւն նաեւ ընկերներ Ս. Գիւլխանդանեանի եւ Ս. Ոտամեանի շիրիմներուն ։

Ընկեր Սահակ Տէր Թովմասեանի յիշատակը յագրող ընկերները եւ բարեկամները կը հրաւիրուին յարգանքի իրենց տուրքը բերելու տարաբախտ ընկերոջ թարմ յիշատակին ։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Կառ տիւ Նորէն իջնել Անկէնի կայարանը ուրկէ կը կատարուի մեկնումը ժամը 15ին ։

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ, Մարտ 18ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս
10րդ թաղամասի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

72, Rue du Faubourg Saint-Martin, Métros : Château d'Eau et Gare de l'Est

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ժ. ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին , կէս գիշերին կը սկսին եւրոպ. պարեր

Orchestre Cubain LUIS GODY

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով Մուտք 5 Ն. Ֆ.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ
Կապոյտ խաչի տարեկան ճեռնարկը՝
ԱՊՐԻԼ 22ԻՆ

×

ԼԻՈՆ.— «Մայիս 28»ը կը տօնուի Լիոնի մէջ, Յունիս 3ի Շաբաթ գիշեր ։

Օթէլ տը լ'Եօրոփի շքեղ սրահներուն մէջ, պարահանդէսով ։

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԼԻԼԱ

24, Rue St-Lazare
PARIS - 9

Ընտիր ճաշեր, մատչելի գիներով

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ եւ ՇԱԲԱԹ

« ՏԷՕՆԷՐ »

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Հայ Ազգ. Եկեղեց. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի , կէսօրէն վերջ ժամը երեքին, Քաֆէ տը լա Փոսթի սրահին մէջ, Փլաս Կրընէթ ։

Օրակարգ՝ Ա) Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն՝ մէկ տարուան գործունէութիւն ։ Բ) Զանազան հարցեր

Կը հրաւիրուին Միութեան բոլոր անդամները ։

Ա Զ Դ

Նախկին Սամաթիացիներու Միութեան վարչութիւնը խորին ցաւով կը ծանուցանէ իր պատուոյ նախագահ ՎՐԹԱՆԷՍ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ մահը եւ այս առթիւ կը յայտարարէ թէ Ապրիլի վերջը կատարելիք իր աւանդական պարահանդէսը յետաձգուած է յաջորդ տարուան, իր այս մեծ սուգին առթիւ ։

GROS DÉTAIL

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՇԻՐԱԿ

26, RUE DE TRÉVISE, PARIS 9 — TÉL. : PRO. 38 63

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ՝ **Ա. ՏԱՊԱՂԵԱՆ**

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄ ԳՆՈՐԴ

ՄՆԱՑՈՒՆ ՅԱՃԱԽՈՐԴ

Մեծաքանակի գին՝ փոքրաքանակ գնումի համար

ԹԱՐՄ

ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐ

ԸՆՏԻՐ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ

ՀԷԼՎԱ
ԼՈԳՈՒՄ
Սուսամ
ՀԷԼՎԱ

LE BOSPHORE
MARQUE DÉPOSÉE

ԹԱՀԻՆ
ՇԱՐՈՑ
(Ռօճիկ)
ԼԱՐՊԷ ԱՆՈՅՇ

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...

CHOC-ALVA • CHOCO-LOC

Sté le BOSPHORE
SIÈGE SOCIAL
2, Rue Louis Astouin / Marseille (2me)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՄԱՐՏ — MERCREDI 15 MARS 1961

37րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 9053 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17րդ ՏԱՐԻ, Թիւ 4854

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

''ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՐՑԸ''

Թուրքական, գերմանական, աւստրիա-հունգարական եւ ռուսական կայսրութիւնները անդամահատուեցան՝ իբրեւ հետեւանք համաշխարհային առաջին պատերազմի։

Անոնց փլատակներուն մէջէն կեանքի կոչուեցան բազմաթիւ անկախ կամ ինքնավար պետութիւններ։

«Փոքրամասնութեանց» խնդիրը ամէնէն հրատապ հարցը դարձաւ զինադադարի օրերուն, երբ յաղթական դաշնակիցները կը գծէին աշխարհի նոր քարտէսը։

Վերոյիշեալ կայսրութեանց մէջ կ'ապրէին միլիոնաւոր մարդիկ, որոնք տիրապետող պետութեան ազգին չէին պատկաներ։

Այդ օրերու դիւանագէտներու գլխաւոր մտահոգութիւնն էր նորակազմ պետութիւնները դարձնել միատարր, հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ, միանգամ ընդ միշտ բառնալու համար ապագայ նոր պատերազմներու սաղմերը։

Լայն չափով ժողովուրդներու տեղափոխութիւններ եւ փոխանակութիւններ կատարուեցան՝ մանաւանդ կեդրոնական եւ հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ։

Փոխանակութեան ենթարկուեցան նաեւ Փոքր Ասիոյ եւ Պալքանեան երկիրներու Յոյներն ու Թուրքերը։

Իզմիրի աղէտէն վերջ (1922 Սեպտեմբեր) քեմալականները բոլորովին չփարատեցին Սեւրի դաշնագիրը եւ Լօզանի մէջ դաշնակիցներու խաղաղութեան ժողովին առջեւ ներկայացան իբրեւ յաղթական։ Պատճառները յայտնի են եւ տեղը չէ հոս անոնց անդրադառնալու։

Հակառակ դաշնակիցներու բոլոր ջանքերուն, Եւրոպայի մէջ մնացին «փոքրամասնութիւններ», որոնց համար յատուկ յօդուածներ դրուեցան պարտուած երկիրներու — Գերմանիա, Աւստրիա, Հունգարիա եւ Պուլկարիա — հետ կնքուած դաշնագիրներուն մէջ։

Անատոլուի Յոյներն ու Հայերը ստեղծուած անտանելի կացութեան պատճառաւ հեռացան Թուրքիայէն եւ ապաստանեցան զանազան հիւրընկալ երկիրներ, — Յունաստան, Սուրիա, Լիբանան եւ Ֆրանսա։

Լօզանի դաշնագիրը բացառութիւն մը արձանագրեց Պոլսոյ Յոյներուն համար, որոնք փոխանակութեան ենթակայ չեղան։

Նոյնպէս Հայերը չպարտադրուեցան հեռանալու Թուրքիայէն։

Սակայն այն Հայերը, որոնք ինքնաբերաբար, ապագայ նոր վտանգներէ, մանաւանդ ջարդերէ խուսափելու մտահոգութեամբ մեկնեցան, Թուրքիա վերադառնալու իրաւունքէն զրկուեցան։ Իրենց թրքական անցագիրներուն վրայ ավտէբի ճայից տէշիլ ոտքր արձանագրութիւնը դրուեցաւ։

Թուրքիոյ աւելի քան երկու միլիոն Հայութենէն հազիւ հարիւր հազար հոգի է մնացած այսօր, մեծ մասամբ Պոլսոյ մէջ։ Մէկուկէս միլիոն զոհուած Մեծ Եղեռնին։ Կէս միլիոն արտագաղթի դիմած։

Լօզանի մէջ ոչ մէկ պաշտպան ունեցաւ Հայութիւնը, որուն Դատը 1919 – 20 թըւականներուն ամէնէն առաջարն էր նկատուած դաշնակիցներուն կողմէ։ Թուրքը անպարտութեան սիմբոլ էր դարձած։ Իր ներկայացուցիչները Սեւրի մէջ գլխիկոր ու ամօթահար կը ստորագրէին նուաստացուցիչ դաշնագիր մը։

Դերերը պիտի փոխուէին Լօզանի մէջ։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

''ԱՀԱԿ''Ը ՄԻՇՏ ԺՈՂՈՎԻ ՄԷՋ

ԳՈՒՐԿԻՊԱՅԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Թունուզի նախագահը, Պուրկիպա, աննախընթաց խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ Զուիցերիայէն վերադարձին։ Ժողովուրդը, որ ուսամբարձ առաջնորդեց զինք մինչեւ նախագահական կառքը, Պուրկիպայի մէջ կ'ողջունէր «Միացեալ Մաղրէպ»ի նախակարապետն ու այս շարժման ընթացքին ակնկալուած «մեծ դէպքեր»ուն կազմակերպիչը։

«ԱՀԱԿ»ի անդամները, որոնք Պուրկիպայի գալստեան առթիւ յետաձգած էին իրենց ժողովը, օդակայան եկած էին իրենց ամբողջ կազմով։

Սակայն անմիջապէս յետոյ դարձեալ ժողովի նստան։ Որեւէ որոշում տալէ առաջ, ուզած էին իրենց «դաշնակիցներուն» կարծիքը ունենալ։ Այսպէս, ըստ ամերիկեան «Նիւ Եորք Թայմզ»ին, նախագահ Նասր յայտնած է Ֆերհաթ Ապպասին, թէ հակառակ չէ Ալժերիոյ մէջ խաղաղութիւն վերահաստատելու ձգտող ֆրանքօ-ալժերական բանակցութեանց։ Սակայն խորհուրդ տուած է, որ ԱՀԱԿի ղեկավարները զգուշանան Ֆրանսայի հետ քաղաքական համաձայնութիւններ կնքելէ. «ԱՀԱԿի շահը կը պահանջէ, աւելցուցած է Նասր, որ միայն տնտեսական կապեր» պահուին Ֆրանսայի հետ։

Սակայն Պուրկիպայի հեռաւոր նպատակը այս չէ, կ'ուզէ կազմել Հիւս. Ափրիկէի (Մաղրէպ) միութիւնը՝ Ֆրանսայի հետ քաղաքական եւ տնտեսական սերտ կապերով միացած։

Ուրիշ նորութիւն մըն ալ Ալժերական Ազգ. Շարժման (Մեսալի Հաճ) ելոյթն է։ Այս կուսակցութիւնը, որ առնէ մը ի վեր շուքի մէջ մնացած էր, ինքզինք դարձեալ ցոյց կուտայ։ Թունուզեան կիսապաշտօնական «Աֆրիք – Աքսիոն» թերթին մէկ լուրը հերքելով, Մեսալի Հաճ յայտարարած է, թէ իր կուսակցութիւնը նպատակ չունի ապարէզը միայն ԱՀԱԿին ձգելու։ «Պուրկիպա, դէպի Ֆրանսա կատարած իր ճամբորդութեան առթիւ խորհուրդ տուած էր, որ առ այժմ չմիջամտեմ. սակայն բացարձակապէս մերժեցի. մեր կազմակերպութեան նման կազմակերպութիւն մը խաղալիք իր դերը ունի, եւ չի կրնար ապարէզէն հեռանալ՝ ինչ նկատումներով ալ ըլլան», յայտարարած է Մեսալի Հաճ։

× Երեքշաբթի առաւօտ, ձայնասփիւռէն հաղորդուած անպաշտօն լուրի մը համաձայն, Պէն Պէլլա եւ ընկերները ազատ արձակուած են։

× Ալժերիոյ մէջ, սակայն, «ծայրայեղ» աջակողմեաններ հոն մնալ ուզող Եւրոպացիներու ապագան մութ կը տեսնեն։ Ոչ մէկ հաւատք կ'ընծայեն Ֆրանս. կառավարութեան եւ «ԱՀԱԿ»ի միջեւ իրենց մասին գոյացած համաձայնութեանց գործադրութեան։ Առանցմէ շատեր կը նախընտրեն այլ միջոցներով աւելի հաստատ ապահովութիւններ ձեռք ձգել, նոյն իսկ ի գին ալժերական հարցին միջազգայնացման։

ԹԱՆԱՆԱՐԻՎԻ ԺՈՂՈՎԷՆ ԵՏՔ

Խորհրդային եւ «յառաջդիմական» երկիրներու մամուլը բողոքի արտայայտութիւններով դիմաւորեց Քոնկոյի ղեկավարներուն այն որոշումը, որ երկիրը պիտի դառնայ ինքնավար նահանգներէ բաղկացած համադաշնակցութիւն։

Այսպէս, խորհրդային Փրաւտան Թանանարիվի ժողովականները կը կոչէ «խրտուիլակներ, «փամաճիկներ», որոնք իրենց հրահանգները կը ստանան Մ. Նահանգներէն ու Պելժիայէն։

Ղանայի նախագահը, Նքրումա, որ այժմ Լոնտոն կը գտնուի, Քոնկոյի ինքնահայակ համադաշնակցութեան նախագահ Քազավուպուին հեռագիր մը ղրկած է. «Պէտք է պատրաստ ըլլայ ձեզի համար, որ աշխարհահականներ հանգիստ պիտի չըլլան մինչեւ որ Քոնկոն բաժան-բաժան չընեն ի շահ իրենց։ Որպէս ափրիկեցի ազգայնական, որ հակառակ է Ափրիկէի մէջ ի գործ դրուած որեւէ ձեւի գաղութատիրութեան, ամէն ճիգ պիտի թափեմ որպէսզի արգիլեմ հանդիսատես այս կացութեան, նոյնիսկ եթէ պէտք ըլլայ պայքարել «խամաճիկ»ի դերը ընտրող ափրիկեցի եղբայրներու դէմ»։

× Ամերիկեան մամուլը զգուշաւորութեամբ կ'ընդունի Թանանարիվի ժողովին որոշումները։ «Նիւ Եորք Թայմզ» կը կասկածի թէ համադաշնակցութեան հրահանգը վերջ պիտի տայ խառնակ կացութեան եւ արիւնահեղութեանց։ Իսկ «Նիւ Եորք Հերալտ Թրիպիւն» անհրաժեշտ կը գտնէ, որ ՄԱԿի ուժերը շարունակեն մնալ Քոնկոյի մէջ։

× Եգիպտացիներէն, Ղանացիներէն ու Մարոքցիներէն յետոյ, ՄԱԿի դրօշին տակ ծառայող Սուտանցի զինուորներն ալ վերադարձան իրենց երկիրը։ Ասոր փոխարէն, Թունուզի նոր ուժեր հասան Քոնկօ։ Հնդկաստանն ալ խոստացած է երեք հազար հոգինոց բանակ մը դնել ՄԱԿի տրամադրութեան տակ։

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ՔԵՐՔՈՒՔԻ ՄԷՋ

ՔԻՒՐՏԵՐ ԵՒ ԹԻՒՐՔՄԷՆՆԵՐ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ

Հակառակ անոր որ Պաղտատէն հաղորդուած բոլոր լուրերը խիստ գրաքննութեան ենթակայ են եւ այդ պատճառով մանրամասնութիւններ կը պակսին, վերջին տեղեկութեանց համաձայն արիւնալի միջադէպեր պատահած են Քէրքիւքի մէջ։ Ցարդ մեռեալներու թիւը եօթը, իսկ վիրաւորներունը՝ հարիւր կը հաշուեն։

Կը թուի թէ քրտական «զարթնումը» միշտ օրուան նիւթն է եւ այս 5 երկիրները ուր Քիւրտերը կը բնակին (Թուրքիա, Սուրիա, Պարսկաստան, Խորհ. Միութիւն, Իրաք) ենթակայ են միշտ քրտական ազգայնական շարժումներու յաճախակի զարթնումներուն։ Զարմանալի է սակայն թէ խլրտումներ պատահին այնպիսի երկրի մը մէջ, ուր Քիւրտերուն վերապահուած է ապրելու լաւագոյն պայմաններ։

Անդրադառնալով քրտական հարցին, Անրի Պէնազէ կը գրէ «Օռոռ»ի մէջ. — Պէտք չէ կարծել թէ Քիւրտերը համայնավարամէտներ են։ Իրենց մեծամասնութեան մէջ, կատաղի հայրենասէրներ են, կապուած իրենց ցեղին, լեզուին, աւանդութեանց եւ կը տառապին չկարենալով համախմբուիլ։ Քանի մը միլիոն Քիւրտեր կ'ապրին Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի մէջ եւ 400.000 Սուրիոյ մէջ։ Անգարայի կառավարութիւնը հակառակ իր այլ եւ բազմաթիւ հողերուն կը ձերբակալէ կամ կ'աքսորէ անոնց պետերը, նոյնիսկ ծերունիներ, ինչպէս եօթանասնամեայ Ուիգա Սայիտ որ զաւակն է Տիարպաքըր կախուած ազգային հերոս՝ Շայխ Սայիտի։

Պէնազէ Քիւրտերու առթիւ կը յիշէ Սեւրի դաշնագիրը որուն թիւ 62, 63 եւ 64 յօդուածները կը ճանչնային Քիւրտերու ազգային ձգտումները, չեշտելով թէ ոչ ոք կրնայ այլեւս մարել Քիւրտերու ազգայնական զգացումները։

ՆՈՐ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Խ. Հանրապետութեան գիւղատնտեսութեան նախարարը՝ Գէորգ Հայրապետի Ստեփանեան, որ 1958ին գրաւած էր Հրանդ Վարդանի Ցովհաննիսեանի տեղը, պաշտօնանկ եղած է։ Ուկրայնիոյ նախարարներու խորհուրդի փոխ-վարչապետն ալ, իր կողմէ, «ազատ արձակուած» է իր պաշտօնէն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԵՆԸՏԻ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ Հարաւ. Ամերիկայի համար իր մշակած մէկ ծրագրին մասին։ — Քոնկրէսէն պիտի պահանջէ 500 միլիոն տոլարի վարկ մը՝ Այզընհաուըրի օրով մշակուած օգնութեան ծրագիրը իրագործելու համար։ — Մ. Նահանգները պատրաստ են հաւնիլ Հարաւ. Ամերիկեան որ եւ է երկրի պաշտպանութեան, երբ վըտանգուած ըլլայ այդ երկրին անկախութիւնը։

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ ամսուան մը արձակուրդով մեկնեցաւ Քասթենապլիա՝ Քոմոյի լճին ափունքին։ Յողնեցուցիչ ընտրապայքարի մը բացումէն առաջ կ'ուզէ ուժ ամբարել։ Մարտ 20ին, Ֆանֆանի եւ Սեննի իրեն այցելութիւն պիտի տան։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆ կը պահանջէ, որ ամերիկեան ուժերը հեռանան Ֆորմոզայէն, ապա թէ ոչ արտօնութիւն պիտի չտայ, որ ամերիկացի լրագրողներ Չինաստան երթան։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ տեղական խորհուրդներու (սովետ) ընտրութեանց մէջ ձեռնպահներու թիւը զգալի յաւելում կրած է։

ԱՐԵՒՄՏ. ՊԵՐԼԻՆԻ քաղաքապետը, Վիլի Պրանտ տեսակցեցաւ նախագահ Քենըտիի հետ։ Այս վերջինը անգամ մը եւս կրկնեց, թէ Մ. Նահանգներն ու իրենց դաշնակիցները «որոշած են պահպանել Արեւմտ. Պերլինի ժողովուրդին ազատութիւնը, եւ պաշտպանել այս քաղաքին մէջ դաշնակիցներու դիրքերը»։

ՃՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ, որ երկու օրուան համար Թուլոն մեկնած էր, վերադարձաւ Փարիզ։

ՀԻՒՍ. ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ Ուխտի ամերիկեան նոր դեսպանը, Թոմաս Ֆինլեթըր, Փարիզ հասաւ եւ անցաւ իր պաշտօնին գլուխը։

ԼԱՈՍԻ մէջ, երկու հակառակորդ կողմերը կը ջանան համաձայնութեան մը գալ ու վերջ տալ կռիւներուն։ Սակայն այստեղ ալ, Արեւելք – Արեւմուտք մըրցակցութիւնը թոյլ չի տար որ խաղաղութիւնը վերահաստատուի։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ բնակչութիւնը 135 առ հարիւր յաւելում արձանագրած է վերջին վաթսուն տարիներուն ընթացքին։ 1960ին, Ամերիկացիներու թիւը 179.300.000 էր։

ՎԱՐՇԱՒԻՈՅ ֆրանսական դեսպանատան զինուորական կցորդներէն մին, Մարտ 15էն առաջ Լեհաստանէն հեռանալու հրահանգ ստացաւ։ Լեհերը այս ձեւով կը փոխադարձեն Փարիզի լեհական դեսպանատան զինուորական մէկ կցորդին արտաքսման։ Տարբերութիւնը այն է, որ լեհ կցորդը լրտեսութեամբ կը զրպարտէր։

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ «Ան Նահար» օրաթերթին անօրէնը, Ղասան Թուէյնի, վեց ամսուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ՝ վարչապետին վրայ վիրաւորական նկատուած ծաղրանկար մը հրատարակած ըլլալուն համար։

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՄԵՂՈՒԻՆ ՃԱՌԸ

Հեղինակ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

—o—

Գրագէտ Շաւարշ Նարդունի հրապարակախօսի քղամիդ հագած կրկին իջած է իր Մեղուին ճառով, որ պիտի մնայ իր պայքարը իրական գեղումներու տանող ստեղծագործութիւն մը։

Մեր մէջ քիչ անգամ համոզկեր պայքարը այս աստիճան անկեղծութեամբ, բանից առանց տատանելու, իրական կիրքով մշակուած է, որքան Նարդունիի ներկայ գործին մէջ։

Պայքարի ընթացքին պաշտպանուած տեսակէտին հանդէպ ենթակային ունեցած անկեղծութիւնն է որ ոտքի կը հանէ իր մէջ ամբարուած ցասումները եւ հաւատալիքները նոյն ատեն։

Նարդունի, անկեղծ իր սահմանած դատին հանդէպ, կիրքով կը պաշտպանէ զայն։

Իր ձաղկումներն ու հիւմուրը սահման չեն ճանչնար։

Արդէն ան սահմանազանց հեղինակը եղած է, երբ ունեցած է ճշմարտութեան մը աներկեւան համոզումը։

Ասիկա իր անկեղծութենէն, ուստի նըկարագրէն բխած իրողութիւն մը ըլլալով, իր կիրքը պէտք է ընդունիլ հետեւանք պաշտպանած տեսակէտին հանդէպ տածած համոզումի խորութեան։

Պայման չէ որ ընդունինք պայքարի ընթացքին առաջ բերած իր փաստերը. ոչ ալ հարկադրուած ենք բաժնել կէտ առ կէտ իր տեսակէտները։ Բայց չենք կրնար չընդունիլ, որ Նարդունի անշահախնդիր, անկեղծ, աւելի ճիշդ, մոլեռանդ հաւատացող է իր ըսածներուն։

Ու ատոնցմէ առաջինը Մայիս 28ի պարագան է։

Հակառակորդներու այն առարկութեան, թէ Մայիս 28ը պայքարով ստացուած իրաւունք մը չէ, այլ օտարներէն մեզ շնորհուած աքթ մը, Նարդունի կ'աղաղակէ.

— «Մայիս 28 աւերակ ու լքուած գերեզման մը չէ։ Մայիս 28 պատմական իրաւունքներու եւ ազգային ցանկութիւններու Աւետարան մըն է, զոր կը բարձրացնեմ մինչեւ շրթներս, կը համբուրեմ ի հեճուկս բոլոր խարամզատէններուն եւ ուրացողներուն։

Այս ընթացքը ջղայնութի՞ւն կը պատճառէ,— ի՞նչ փոյթ։ Նախա՞նձ կը դըրդէ,— որո՞ւ հոգ։ Թող յորդին թշնամական զգացումները, թող բորբոքին գրգըռութիւնները, ոչինչ կրնայ հարկադրել որ ընդունինք ուրացումը։

— «Մայիս 28 ազգային վաւերակ է, հին ու բարձր մշակոյթի մը տէր ժողովուրդի մը յաւակնութեանց արդար վըկայութիւնը» (Մեղուին ճառը, էջ 12)։

×

Կը թուի թէ Նարդունի գրաւոր ճառով բեմ կը բարձրանայ։

Իմ մասիս՝ կը գտնեմ ճիշդ իր ըրածը։

Ու ասիկա յորմէ հետէ, երբ թղթակիցներու անհոգութեամբ եւ անոնց կողմէ, նման զոհարներ ուղտի սապատ դղեցած՝ կը ներկայացուին ընթերցողներու։

Իր երկրորդ ճառը ան խօսած է Դեկտեմբեր 21ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրուան հանդէսին, Փարիզ։

Խորքով եւ ընդհանուր տարազով, ճառը նման է այս անունով խօսուած շատ մը ուրիշներու, բայց կառուցուածքով եւ գրական կշիռով՝ ան կ'անջատուի միւսներէն, որոնց չարանը կը հասնի մեզի քառասուն տարիներէ ի վեր։

Զմոռնանք, որ զտարիւն գրագէտ մըն է Նարդունի։ Իր ոճը, եւ խօսքը, որ աշխատած է տուեալ պայմաններու մէջ հասկնալի ու դիւրահաղորդ դարձնել զանգուածներուն, կը մնայ դարձեալ մաքրամաքուր բարձրութեան մը վրայ, որ արուեստագէտ գրողէն կը ստանայ իր գոլը։

Ըսինք, որ պայքարող գրիչ մըն է Նարդունի։

Իր պայքարի կերպը կը յիշեցնէ Սուրէն Պարթեւեանի գրչամարտի ընթացքին երեւան հանած կիրքին ուժականութիւնը։

Կ'ակնարկեմ առանձնապէս Զօպանեանի դէմ գրած Պարթեւեանի պարսաւագրքին՝ Խարազանը, որ անկիւնադարձ մը բացաւ մեր գրականութեան մէջ, խորտակելով տարիներու կարծեցեալ հմայքի դրամագլուխը Թուղթիճ փառքը, Տղու Հոգիներ, Արշալոյսի Ձայներ խատուտիկ անուններով գրականութեան մէջ անուն կերտել փորձող Զօպանեանին։

Նարդունի անհատներ չունի սեւեռակէտ իր պայքարի ընթացքին։

Հաստատութիւններ, կուսակցութիւններ, աւելի ճիշդ մտայնութիւններ ունի նկատի, որոնց դէմ կը ծառանայ պաշտպանելու համար Յեղափոխութիւնը։

Այն յեղափոխութիւնը, որուն աքացի տալ սկսած են ըմբոստութիւն քարոզող եւ ստեղծող երբեմնի Հնչակեաններ, անոնց հետքերէն քալող Ռամկավարներ եւ ուրիշներ։

Ցարձակումի ենթակայ թիրը ներկայիս Դաշնակցութիւնն է։ Բայց ի՞նչ մեղք է գործած ան, որուն դէմ ճակատ կազմած կը պայքարին անոնք։

Ահա իր խօսքերը.

«Այս այն կուսակցութիւնն է որ հազարաւոր ուսուցիչներ է տուեր մայրենիքին, հազարաւոր զինուորներ է տուեր հայրենիքին, հազարաւոր անհատներ է դրեր Հայոց քաղաքակրթութեան զոհասեղանին վրայ, գրագէտներ, մտաւորականներ, վարդապետներ։ քաղաքական գործիչներ, աննման մայրեր, երիտասարդ աղջիկներ ու բոցի պէս տղաք, կարելի՞ է մոռնալ անոնց յիշատակը։ Անթիւ անհամար գերեզմաններ ունինք, որոնք կնքուած են այս գաղափարականով, անթիւ անհամար մայրեր՝ որոնք օրօրեր են եւ մեծցուցեր իրենց զաւակը այդ իտէալին համար, անթիւ անհամար կիներ՝ որոնք լացեր են իրենց զոհուած ամուսիններուն վրայ, բայց ոչ մէկը, ոչ մէկը ըսեր է՝ զո՞ւր էին կատարուած զոհողութիւնները։

Հայ մայրերը ծնան ֆէտայիներ, ծնան բանաստեղծներ, ծնան ուսուցիչներ, որպէսզի ոչ թէ ապրին իբրեւ Չարշըլը Աբթին աղա, այլ իբրեւ Նուիրեալներ հայ դատին։ Ու վստահ եմ որ նոյն երդումով, նոյն հաւատքով, հայ մայրերը մեզի պիտի տան նոր ուժեր, — հին Սպարտայի կիներուն նման՝ հայ մայրը գիտէ թէ զաւակը, որ կը ծնի, Հայութեան համար կը ծնի, հայրենիքին համար միայն կը ծնի։

Հաւատա՛ հայ մայրերու մեծ կուսակցութեան, հաւատա՛ հայ մայրերուն, որոնք Դաշնակցական կը ծնին» (Մեղուին ճառը, էջ 24)։

×

Նարդունիի երրորդ ճառը խօսուած է Օգոստոս 14ին, Նոր Սերունդի ամառնային ճամբարին մէջ, Կապոյտ Լճին եզերքը (Իզէռ)։

Երիտասարդութեան դերին, անոր ըստեղծագործական թափին ուժերուն ուղղուած կոչ մըն է այս գեղեցիկ ճառը։ Ճառ մը համեմուած պատմական փաստերով ու լի պատկերաւոր օրինակներով։

Հոն կ'արծարծուի ու կը պաշտպանուի ազատութեան եւ հայրենիքի գաղափարը։

Կոչ կ'ըլլայ Սերունդին՝ անդրադառնալու իրեն վերապահուած սխրալի դերին։

Չորս սերունդներ կը յիշատակէ Նարդունի, որ եկան ու գործեցին մերկեանքին մէջ։ Ատոնցմէ առաջինը եղաւ Ոսկեդարու մտաւորական սերունդը, ան լոյս եւ մշակոյթ տուաւ մեզի. երկրորդը՝ Զարթօնքի սերունդն էր, որ բերաւ մեզի հայրենասիրութեան ոգին։ Երրորդ սերունդը կազմեցին Փարիզի (միշտ 20 – 25 տարեկան) երիտասարդները, որոնք տուին մեզի սահմանադրութեամբ ազգային կամ պետական գաղափարը։ Չորրորդ սերունդը կազմեցին հերոսներ, որոնք Հայոց լեռներուն վրայ վառեցին ազատութեան կրակը։

Ու ուղղելով երիտասարդութեան իր պատգամը, կ'ըսէ.

«Հինգերորդ սերունդը... ահա դուք.. Դուք կը յիշեցնէք, ձեր ապրած պայմաններով, առաջին երեք սերունդները՝ Արեւմուտքի հաղորդակից։

Ձեզի նման երիտասարդներ էին անոնք, ուսանող, որոնք բախտ ունեցած էին Արեւմուտքը տեսնելու։ Անոնց քաղած նեկտարը կը վայելենք մինչեւ այսօր։ Դուք ալ պատրաստեցէք ամբրոսիա, աստուածային մեղրը՝ որով սնած են հայ հանճարները։ Դուք կը գտնուիք աւելի լաւ պայմաններու մէջ, դուք կրնաք պատրաստել։

Յետոյ, սորվեցէք խայթել, խայթեցէք մեղուներու նման՝ երբ վտանգ մը կը սպառնայ ձեր մեղրագործութեան աշխատանքին։

Երիտասարդ Դաշնակցականներ, եղէք մեղո՛ւ։

1.— Մեղր պատրաստեցէք հայ ժողովուրդին համար։

2.— Ու խայթեցէք թշնամին, [illegible] օտարը» (Մեղուին ճառը, էջ 40 – 41)

×

Այլաբանութեամբ իսկ թափանցիկ յորդորին յաջորդող չորս էջ [illegible]ծին մէջ Նարդունի կը խօսի հայրենի գաղափարին վրայ։

Իր ինքնուրոյն ոճով ու կուռ [illegible]ցութեամբ այս հատորիկը կ'արժէ [illegible] բողջ հատոր մը, որուն ընթերցումը [illegible]րական վայելք մը պիտի ըլլայ հետաքր[illegible]րուողներու համար։

Երիտասարդութեան ուղղուած հանր[illegible]նակ մը ահա, որմէ պէտք է օգտ[illegible] գիտնայ երիտասարդութիւնը։

ՎԱՐԴԱՆ ԳԷՈՐԳ[illegible]

ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԱՏՈԼԻՆ

9.

Կոկոմիտիկոյ կամ Իզմիթի գաւառ[illegible] կոչուի նաեւ Գոճաէլի։ Կը տարած[illegible] Փոքր Ասիոյ արեւմտեան հիւսիս[illegible] կողմը։ Քանի մը ժամ անդին կը տարա[illegible]ուի Սապանճայի լիճը՝ դէպի արեւ[illegible] Նիկիոյ պատմական լճի մէկ մասն ա[illegible] պատկանի գաւառին։ Սաքարիա գետ[illegible] մտնէ գաւառը Սէքքէճէի մօտ, կը [illegible] կէյվէի դաշտը եւ կիրճը, եւ ջրելով [illegible] տափազարի դաշտը՝ կ'երթայ թափ[illegible] Սեւ Ծով։ Սաքարիայի մէջ կը թափ[illegible] Մուտուրլուի գետակը՝ Ատափազարի [illegible]րեւելեան կողմէն, Չավաշ Սուն՝ որ [illegible] գոյանայ Սապանճայի լճէն, Չիլեպի գե[illegible]տակը՝ Ապանպէյի, Մվաճըքի եւ Գարա[illegible]գակի շրջանէն։

ԱՏԱՓԱԶԱՐ

Ատափազար գաւառին ամենամեծ վաճառաշահ քաղաքն է, բարեբեր դաշ[illegible] մը մէջ։ Ունի մեծ առուտուր՝ շինութ[illegible] փայտի, թարմ պտուղի, խաղողի։ Քաղաքին մօտակայքը կը գտնուի Յուստի[illegible]նոս կայսեր շինած պատմական կամուր[illegible] (Պէշ Քէօփրիւ), որ 340 մեթր երկարու[illegible]թիւն եւ 28 մեթր բարձրութիւ[illegible]նի, ամբողջովին քարաշէն տաս[illegible]ներկու կամարներով, որոնց խարիսխները հողին մէջ են թաղուած։ Կամուրջին ձախ կողմը կը գտնուի կիսափուլ կամարաձեւ շէնք մը երկու հարիւր մեթր բարձրութեամբ։

Սաքարիան, իր ընթացքը փոխած ըլլալով, այս կամուրջը որեւէ արժէք ներկայացներ բացի հնութեան իր [illegible] պամանքէն։ Ատափազար – Արիֆիէ ե[illegible]կաթուղին կ'անցնի տասնըմէկ կամարներէն մէկուն տակէն։

Թուրքիոյ մէջ կան քաղաքներ, որոն[illegible] այնքան կարեւոր չեն, որքան իր [illegible] բանով կարեւոր Ատափազար գաւառ[illegible] Քառասուն հազարի մօտ բնակչութի[illegible] ունի, եւ բարեբեր է իր հողը։ Ամէն[illegible] կը բարգաւաճի եւ նոր ոստումներ կը [illegible] տարէ։ Ահաւասիկ Ատափազարը իր ն[illegible]քին աշխարհով։

Ատափազարի մէջ գոյութիւն ունի [illegible]ռաշարի նորոգութեան արհեստանոց [illegible] կղմինտրի գործարան մը, ալիւրի [illegible]

ՌՈՒՍԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

Այսպէս Սարդարաբադի անառիկ բերդը եւս ինկաւ։ Ռուսերը գրաւեցին 13 թնդանօթ, հացի մեծ պաշար եւ այլ կենսամթերքներ։ Ազատութիւն գտան նաեւ հայ, վրացի եւ գերմանացի գերիներ, որոնք բերուած էին Կատարինէֆելդի գաղութէն։ Այս գերիներուն մէջ կը գտնուէր 14 տարեկան վրացի պատանի մը, Սպիրիտոն Էսաձէ, զոր Ներսէս առաւ իր պաշտպանութեան տակ ու Թիֆլիզ ղրկեց ուսանելու համար։ Այս Էսաձէն էր, որ աւարտելէ ետք Ներսիսեան դըպրոցը, մտաւ պետական ծառայութեան մէջ ու մեռաւ ռուսիկանաց գունդի մը հրամանատարի աստիճանով, միշտ երախտապարտ Ներսէսի եւ Հայութեան։

×

Սարդարաբադի գրաւումէն ետքը, Պասկեւիչ մէկ վաշտ զինուոր թողուց բերդին մէջ եւ Հայոց գունդը, իսկ մնացեալ զինուորական ուժերը առնելով՝ Սեպտեմբեր 23ին անցաւ էջմիածին։ Յաջորդ օրը, Ներսէսն ալ առնելով միասին, գնաց Երեւանի վրայ։

Պաշարումը սկսաւ ամենայն խստութեամբ։ Ռուսական մեծ թնդանօթները զետեղեց քաղաքին շուրջ եւ Սեպտեմբեր 25ին սկսաւ ռմբակոծել։

Միւս կողմէ, Պասկեւիչ յանձնարարեց Ներսէսի, որ անմիջապէս բանակցութեան մէջ մտնէ քաղաքի բնակչութեան հետ։

Երեւան քաղաքին մէջ խռնուած էին 10 – 12 հազար Հայեր, նաեւ էջմիածնի միաբանութեան մէկ մասը, զոր Պարսիկները յատկապէս բերած էին։

Սարդարը ձգած հեռացած էր արդէն, ու պաշտպանութիւնը կը վարէր Հասան – Խան, Սարդարին եղբայրը, որ հազիւ կրցեր էր ազատիլ Ռուսերուն ձեռքէն, խոյս տալով դէպի Թրքական սահմանագլուխ։

Ներսէս յայտարարութիւններ կը հասցնէր քաղաքի բնակչութեան, հրաւիրելով որ անձնատուր ըլլան։ Այդ յայտարարութիւնները տանողներն էին անձնուէր հայ կտրիճներ։ Ատոնցմէ մէկն էր Աստուածատրեան անունով երիտասարդ մը, որ ձերբակալուեցաւ յայտարարութիւնները բաժնած ժամանակ։ Պարսիկները զայն կապեցին թնդանօթին բերանը եւ կրակ տուին։ Պասկեւիչ այս նահատակ երիտասարդին կնոջ տուաւ տասը ոսկի եւ ցմահ տարեկան երեսուն ռուբլի թոշակ։

Ռուսական հսկայ թնդանօթներուն գործած աւերը եւ սարսափը ահաւոր կացութեան մը մատնած էին պաշարեալները, որոնք կը խնդրէին Հասան – Խանէն, որ անձնատուր ըլլայ։ Խանը կը սպառնէր զանոնք եւ ռմբակոծութիւնը կը շարունակուէր անխնայ։

Ահաւոր գիշեր մը եղաւ Սեպտեմբեր 30ի գիշերը։ Պարսիկներուն դիմադրութենէն կատղած, Ռուսերը սաստկացուցին ռմբակոծութիւնը, քառասուն թնդանօթ անընդհատ որոտացին մինչեւ լոյս, քանդելով եւ այրելով շինութիւնները։ Բնակիչները կը թաղուէին փլատակներուն տակ։ Կիներ, երախաներ կ'աղաղակէին, աղիողորմ կուլային, կը պաղատէին որ Հասան –Խան յանձնէ բերդը։ Խանը կը սպառնար։

Լոյսը ծագեցաւ, բացուեցաւ Հոկտեմբերի առաջին առաւօտը։ Քաղաքը ծուխերու մէջ, կէս – աւերակ։ Ժողովուրդը, յուսահատ, սարսափահար, բարձրանալով պարիսպներուն վրայ՝ թաշկինակ կը շարժէր, ուզելով անձնատուր ըլլալ։ Շատեր, ամէն վտանգ յանձն առնելով՝ փըլած պարիսպներէն դուրս կը վազէին, շնչասպառ կը հասնէին Ռուսերուն մօտ։

Կրասովսկի, իր զինուորներով, աւելի մօտեցաւ քաղաքին։ Եւ յանկարծ բացուեցան քաղաքին դռները եւ զօրքը ներս մըտաւ։ Երկու – երեք ժամ թալան։ Ի վերջոյ սպաները յաջողեցան վերահաստատել կարգապահութիւնը։ Գերի ինկաւ Հասան Խան, գերի ինկան նաեւ եօթը ուրիշ [illegible]ներ, չորս հազար զինուոր, չորս գրօ[illegible] 49 մեծ եւ 50 փոքր թնդանօթ, եւ[illegible]

Յաջորդ օրը Երեւանի պարիսպներ[illegible]ջեւ, Պասկեւիչի եւ ռուսական զօր[illegible] ներկայութեամբ հոգեհանգիստ եւ գո[illegible] բանական մաղթանքներ կատարել [illegible] Ներսէս։ Քաղաքին փրկուած բնակչու[illegible]թիւնը, Հայերը իրենց ընտանեկան [illegible]դամներով, շարուեր էին բերդին կի[illegible]քանդ պարիսպներուն վրայ, կը հետեւ[illegible] կրօնական արարողութեանց։ Երբ արա[illegible]ղութիւնները վերջացան, որոտացին [illegible]սական թնդանօթները միաժամանակ, [illegible] երկինք – երկիր դղրդաց եւ բերդին [illegible]րիսպներէն մին փլաւ՝ իր աւերակներ[illegible] տակ թաղելով քանի մը տասնեակ հոգ[illegible]

Երեւան գրաւուած էր, ատոնք վերջին զոհերը։

×

Գրեցինք թէ Պասկեւիչ, երբ լոյ[illegible]ռաւ թէ Աշտարակի պատերազմը [illegible] հանգամանք է ստացած, իր [illegible] բաժնեց երկու մասի –

Փոքրագոյն մասը, ընդամէնը 5 [illegible] վեց հազար հոգի, թողուց Նախիջեւ[illegible] շուրջը՝ հրամանատար նշանակելով [illegible]ցի իշխան մը, Զօր. Էրիստով։

(11 Շար.)

գործարան, եւ երկրագործական հիմնարկութիւններ: Կայ նաեւ շաքարի արդիւնակուԹեան գործարան մը: Այստեղ կը տպուին երկու օրաթերթեր, իսկ չորս ձմեռնային եւ երեք ամառնային սինեմաներու յաճախորդները զարմանք կը պատճառեն անցորդին. Բնակչութիւնը հետզհետէ կ'աճի, անոր համար որ խոստումներ կան նոր գործարաններ հիմնելու մասին: Առափազարի խանութներուն ցուցափեղկերը շատ ճաշակաւոր պատրաստուած են եւ կան այնպիսիներ՝ որոնք աւելի լաւ են քան Պոլսոյ կարգ մը ցուցափեղկերը: Երկոյեան ժողովուրդը փողոց կը թափի եւ կը մնայ շուկայի այս պողոտաներուն վրայ:

Երբ Առափազար հասայ, զարմանքով դիտեցի որ փակ էին կարգ մը ճաշարաններու դռները: Կէսօրին յաճախորդները, ժամանակ ընդմիջելի սպասողները քիչ կ'ըլլան եղեր, եւ այդ պատճառաւ ալ կարգ մը ճաշարաններ աւելի յարմար նկատեր են իրենց աշխատութիւնն ու յոգնութիւնը կրճատել եւ իրիկուընէ իրիկուն միայն բանալ իրենց դռները յաճախորդներուն առջեւ:

Ժողովուրդը հեծանիւի սիրահար է այստեղ: Եւրոպական քաղաքի մը նման, Առափազարի ճամբաները կը կրեն յատկանիշ մը, որուն նոյն իսկ Պոլսոյ կարգ մը թաղերուն մէջ կարելի չէ հանդիպիլ: Ֆլիւօրէսան լամբարներով լուսաւորուած են ճամբաները, որոնց սակայն մեծ մասը լաւ չէ: Ջուրը առատ է: Առափազարի մէջ, ամէն տեղէ, առ առաւելն երեք մեթր խորութենէ կարելի է ջուր ժայթքեցնել:

Եւ սակայն շատ քիչ անգամ կարելի է հանդիպիլ … մաքուր ջուրի: Ի վերայ այսր ամենայնի ամառներն ալ սուր տագնապ մը ծայր կու տայ: Մինչդեռ Առափազարի ջուրը նշանաւոր «Ջարփիծէն կուգայ: Այնքան առատ է այդ ջուրը, որ սպառելու համար՝ անհրաժեշտ է որ չորնայ Սապանճա գետը: Ա՛լ խորհեցէք:

ՀԱՇԻՇԱՄՈԼՆԵՐԸ

Առափազար իր մեծ ոստումներով բաւական յառաջացեր է արդէն ամէն տեսակէտով: Բայց ենի ճամիէն քիչ անդին՝ հաշիշ պատրաստող եւ հաշիշ գործածողներու կարելի է հանդիպիլ ամէն վայրկեան:

Առափազարի մէջ, քառասուն հազար բնակչութեան փոխարէն, հազիւ 50 – 60 ոստիկան կը գտնուի: Այսպիսի կացութեան մը մէջ քիչմը ծիծաղելի կ'ըլլայ անշուշտ կարգապահութիւն փնտռել: Ասիկա կը վկայեն իրենք՝ Առափազարցիք.

— Այս, մեր աչքերուն առջեւ հաշիշ կը գործածեն եւ շատ անգամ շահագործողները անզօր կը մնան:

Եթէ ոստիկանութիւն մը կար …

Օտարական մը, առանց գաղափար կազմելու Թուրքիոյ վարչական բաժանումին մասին, ամբողջ Թուրքիան շրջելէ նոյ՝ եթէ Առափազար գար, ինքզինք պիտի կարծէր երկրին ամէնէն յառաջացեալ քաղաքին մէջ: Ինչո՞ւ համար: Ինչո՛ւ չկայ: Այս այսպէս է: Այսպիսի տպաւորութիւն մը կը գործեն Առափազարի այն անհամար յատկանիշերը, զորս դժուար է թուել նոյնիսկ:

Առափազարի մէջ կայ հունտի մշակման կայան մը, որ հիմնուած է 1926ին եւ որուն բերած օգուտը կարելի չէ ուրանալ երբեք: Այս կայանին հիմնումէն ի վեր գետնախնձորի եւ եգիպտացորենի վրայ փորձեր կատարած եւ այս կերպով կարելի եղած է շրջանին մէջ ապահովել ամէնէն որակեալ հունտերուն մշակումը:

Նկատելով որ Առափազար եւ շրջակայքը խոնաւ են, կարելի չըլլար հունտի համար գործածելի գետնախնձոր հասցնել ու ճիշդ այս պատճառաւ անհրաժեշտ կ'ըլլայ Տրապիզոնէն կամ Պոլուէն գետնախնձոր բերել այս նպատակին համար: Բայց Առափազարի գետնախնձորները իրենց համբաւը տարածած են բովանդակ երկրին մէջ, ատոր համար ալ նոր խնդրի մը դէմ յանդիման եկած են տեղւոյն վաճառականները: Ունենալ կազմակերպութիւն մը, որու շնորհիւ կարելի ըլլայ առաքել բերքը երկրին ամենայետին անկիւններն անգամ: Առափազարցիները այս հարցն ալ լուծեր են յաջողութեամբ: Հազար հեքթարնոց հողէ մը կարելի կ'ըլլայ երկու թոն գետնախնձոր առնել եւ ամբողջ բերքը կեդրոնացումի դրութեան ենթարկելէ ետք կ'ուղարկուի Թուրքիոյ ամէն անկիւնը:

Հունտի մշակման կայանը միայն գետնախնձորի եւ եգիպտացորենի վրայ չէ որ կ'աշխատի սակայն:

Քննութիւններ կը կատարուին նաեւ այլազան բոյսերու վրայ, որոնք շրջանի կլիմային բերումով՝ կրնան բեղ արտադրել: Այսպէս, արեւածաղիկի մշակումը վերջին տարիներուն բաւական յառաջդիմած է Առափազարցի հողագործներուն մօտ, որոնք դեռ շատ մօտիկ անցեալի մը մէջ մէկ գաղափար միայն ունէին այդ հունտերու մասին: Ամէն կողմ կարելի է հանդիպիլ այս գործով զբաղող հաստատութիւններու:

Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՃԱՏՐԱԿ

Խորհրդային Միութեան ճատրակի հայորդի ախոյեանը՝ Տիգրան Պետրոսեան կարեւոր յաղթանակներ տարաւ Սթոքհոլմի միջազգային մրցումներուն մէջ: Հայ երիտասարդը մրցեցաւ 14 երկիրներու ախոյեաններու հետ եւ արձանագրեց 12·5 միաւոր 13ի վրայ (12 յաղթանակ եւ մէկ հաւասար): Երկրորդ տեղը գրաւած է ռուս մը, իսկ երրորդը՝ Շուէտացի մը:

X Ճատրակի այլ մրցաշարք մը՝ կոյրերու համար տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ: Առաջնութիւնը շահած է Երեւանի համալսարանի աւագ դասատու, իրաւաբանական գիտութիւններու թեկնածու Գրիգոր Զաքարեան: Կոյրերու սահմանուած այս մրցաշարքին մասնակցած են 15 խաղացողներ, Երեւանէն, Լենինականէն եւ Կիրովականէն:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ փինկ – փոնկի ախոյենական մրցումներուն՝ Քիշնեւ, հայ մարզիկները իրարու ետեւէ առաջնութիւններ խլած են: Մրցումներուն կը մասնակցէին 21 խումբեր, բաղկացած ութ մարզիկներէ՝ երկ – երկու կին, այր մարդ, պատանի եւ աղջիկ:

Խ. Միութեան ախոյեան դարձած են ութ հայ մարզիկներէն երեքը՝ Ց. Ցակոբեան, Ս. Զաքարեան եւ Հ. Ցակոբեան: Չորրորդ մը, Երեւանցի Ժորա Մարգարեան յաղթած է 1960ի խորհրդային ախոյեան՝ Գ. Աւերինի եւ ստացած է վարպետի տիտղոս:

Իսկ հինգերորդ մը՝ 13ամեայ կիրովականցի Անժիկ Մալումեան ուղղակի ապշութեան մատնած է ներկաները, իր գերազանց խաղով:

ԵՐԵՒԱՆ – ՔԻԵՒ (Ուկրանիա) ջրացատկի մրցումներուն, առաջնութիւնը շահեցան Երեւանցիները: Երեք մեթր ոստանկէն ցատկելու մէջ առաջին հանդիսացած է Վ. Ջրաղացպանեան, երկրորդ Վ. Ցակոբեան իսկ երրորդ՝ ուկրանացի մը: Աշտարակէ ցատկելու մէջ առաջին երկու տեղերը գրաւած են Վ. Պօղոսեան եւ Ս. Քոչարեան, իսկ երրորդը ուկրանացի մը: Կիներու բաժնին մէջ հայ մարզիկները նուազ աչքի զարկած են: Առաջին երկու տեղերը գրաւած են միշտ Ուկրանուհիները իսկ երրորդ տեղերը Երեւանցիները որոնք, իրենց անուններէն դատելով, Ռուսեր են:

ՀՆԳԱՄԱՐՏԻ (փենթաթլոն) մրցումներ տեղի ունեցան Հայերու եւ Պուլկարներու միջեւ, Սօֆիա: Ձիով արգելքներ ցատկելու մրցումներուն առաջին տեղը գրաւեց Վ. Մաթեւոսեան, երկրորդ եւ երրորդ տեղերը կարգաւ գրաւեցին Բ. Պետրով (Պուլկարիա) եւ Ի. Նովիկով (Հայաստանցի): Սուսերամարտի մէջ անպարտելի մնաց Ի. Նովիկով: Երկրորդ տեղը գրաւեց Պուլկարացի Եա. Լիլկով:

Հրաձգութեան, լողի եւ վազքի մրցումներուն անգամ մը եւս անպարտելի մնաց աշխարհի ախոյեան Ի. Նովիկով: Այսպիսով, ընդհանուր կէտերու արդիւնքով առաջնութիւնը շահեցաւ Հայաստանի խումբը, որուն երեք անդամները՝ Ի. Նովիկով, Վ. Մաթեւոսեան եւ Վ. Զախարէնկօ կարգաւ գրաւեցին առաջին, երկրորդ եւ երրորդ տեղերը:

ԳՈՒՆԴ արձակելու նոր մրցանիշ մը հաստատեց Վարդան Ցովաէփեան: Երեւանի մէջ տեղի ունեցած թեթեւ մարզախաղի մրցումներուն յաջողեցաւ գունդը արձակել՝ 18 մեթր 88 սանտիմեթր: Նախկին մրցանիշը՝ 18·49 կը պատկանէր Լենինկրատցի ռուսի մը՝ Լիպսկի: Այս ձեւով հայ մարզիկը կը դառնայ Խորհրդային Միութեան գնդարձակումի ախոյեան:

ԵՐԵՒԱՆԻ «Սպարտակ» ոտնագնդակի խումբը 9րդ տեղը գրաւած է, անցեալ տարի, Խ. Միութեան մէջ: Այս տարուան մրցաշարքերը կը սկսին, ի մօտոյ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹԸ

ՊԵՐԼԻՆ, (Յառաջ) — 10 տարի է ամէն Մարտ ամսու սկիզբը կը կազմակերպուի «Եղբայրութեան Շաբաթը» արեւմտեան Գերմանիոյ եւ արեւմտեան Պերլինի մէջ, իբր արտայայտութիւն զղջումի եւ իբր միջոց մարդասիրական դաստիարակութեան: Զղջում, Հրեաներուն եւ ընդհանրապէս օտարներու դէմ կատարուած վայրագութեանց եւ անիրաւութեանց համար՝ հիթլերական դերիշխանութեան ժամանակ:

Նիւթական հատուցումները առաջին հերթին կը կատարուին օրէնքով եւ իրապէս: Անհատ Հրեաներ, որոնք ողջ մնացած են Քրիստոնեայ կին ունենալու եւ այլ պատահական պատճառով, կամ ժառանգորդներ եւ վերադարձողներ, կը ստանան պաշտպանութիւն եւ նիւթական հատուցման արագ կարգադրութեան իրաւասութիւն: Իսրայէլի պետութիւնը եւս կը գոհացուի շարունակական առաքումներով՝ ըստ պետական համաձայնութեան:

Անկէ զատ մամուլը, ձայնասփիւռը եւ բեմը անընդհատ տեղ կու տան մարդկայնութեան գաղափարին տարածման՝ ըլլալով առարկայ ցոյց տալով Հրեաներուն հանդէպ կատարուած անմարդկային արարքներուն համար, ամէն առթիւ որ նախկին չարագործ մը կամ չարագործութեանց պաշտօնեայ մը ոստիկանութեան եւ դատարանի յանձնուի: Այս վերջիններուն հետապնդումը կը շարունակուի, իբրեւ հետեւանք ցուցմունքներու եւ վկայութիւններու՝ տրուած դատական ոռոչմամբ: Կեղծանուններ եւ թաքստոցներ չեն դիմանար Հրեաներու եւ պաշտօնական հաստատութիւններու ջանքերուն: «Այլժամանները շատ էին» կը գրէ հեղինակ մը իբր վերնագիր իր գրքին: Մանօթ է «Աննա Ֆրանքի», հրեայ պարմանուհիի մը յուշատետրը, եւ բազմաթիւ են գերմաներէն հրատարակութիւնները այս նիւթին շուրջ՝ իբրեւ յուշագրութիւն եւ իբրեւ պատմական սեւ անցքի մը ուսումնասիրութիւն:

Ցեռապատերազմեան Գերմանացիները, գործակցելով Հրեաներու հետ, կազմած են Միութիւններ՝ բարոյապէս գոհացնելու համար հրէութիւնը, կամուրջ մը ձգելու համար իրենց եւ համաշխարհային հրէութեան միջեւ, այլ եւ դաստիարակելու համար գերման նոր սերունդը մարդկային սկզբունքներով: Եւ ահա այս ծրագրով ամէն առթիւ հրապարակ կու գան գործող կազմակերպութիւնները չփոխ բար գերազանցելով, բայց «Եղբայրութեան Շաբաթ»ի ընթացքին՝ ամբողջ ութ օր մասնաւոր յայտագրով մը կը ներկայանան հանրութեան:

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (161)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Մեծերի լուրջ, սպասողական տրամադրութիւնը համակել էր եւ երեխաներին. նրանք ոչ միայն չէին խաղում. ձայն, ծիծաղ չէր լսւում նրանցից. մեծերին շրջապատած՝ ականջում էին նրանց եւ բացանիչիր խօսքը եւ նոյնպէս սպասում, թէ ինչ է լինելու …

Եւ սպասողական այդ վիճակը տեւեց բաւական երկար, այնքան, մինչեւ որ իշխանի բանագնաց դպիրը եւ թիկնապահը, ձիերի վրայ մօտեցան եկող զօրքի առաջապահին, խօսեցին ինչ որ զօրքից անջատուած մի ձիաւորի հետ եւ վերադարձան:

Դպիրը, չգիտես ինչու, գալիս էր դանդաղ եւ ճանապարհին պատահող մարդկանց հարցումին, թէ ովքե՞ր են եւ ո՞ւր են գնում — ոչինչ չէր պատասխանում: Խորհրդաւորութիւնն աւելանում էր: Նա մտայլ անցաւ փողոցներով եւ այդպէս էլ գնաց իշխանի տուն:

— Ի՞նչ լուր, — հարցրեց իշխանը անհամբեր ընդառաջ գալով:

— Տէր Գնունի, — լեզուն դժուարութեամբ պտտելով ասաց դպիր Դաւիթը, — նախարարաց զօրքեր են: Ոգջը սպառազէն … Իմ հարցիս, թէ ի՞նչ են ցանկանում եւ ո՞ւր են գնում, նրանց մեծը, ստղաւորւած մի իշխան, ասաց —

«Ցանկանիր քաղաքի շահապին, թէ նախարարները եկել պահանջում են իրենց ծառաներին… այն բոլոր ծառաներին, ասում է, որ երբեւէ փախել են… իրենց տէրերից»:

Իշխան Գնունին զարմացաւ, դրա հետ միաժամանակ դողաց նրա գանգուր մօրուքը. Նա գիտէր, թէ որքան նախարարները զայրացած են իրենց կալուածներից փախած մարդկանց, ծառաների վրայ, Արշակաւանի դէմ … Գիտէր, լսել էր նաեւ, որ վաղուց պատրաստութիւն էին տեսնում ինչ որ բանի համար, բայց երբեք չէր կարծել, մաքովն իսկ չէր անցել, թէ մի օր կը յանդգնեն զօրքով գալ եւ փախած ծառաներ պահանջել… Ուստի եւ, չսպասելով մի այդպիսի անակնկալի, նա բոլորովին պատրաստ չէր ոչ պատասխանելու եւ ոչ մանաւանդ դիմադրելու:

— Այնուհետեւ՞, — եւ իշխանի մօրուքը դողաց դադրեց:

— Այնուհետեւ, տէր, Գնունի, նրանց պետը յայտնեց նաեւ, թէ տիրափախ ծառաները, եթէ չգան իրենց կամքով, կը տանեն ուժով: Այդպէս էլ ասաց, իշխան. «Կը տանենք ուժով»: Ու պատասխանի համար տուեց կէս օր ժամանակ, — աւելացրեց դպիրը, ինքն եւս փոխփոխ գունատուելով ու կարմրելով, զգալով, թէ որքան անհաճոյ լուրեր է հաղորդում իր տիրոջ:

Որքան էլ լուրը տհաճ էր, բայց եւ այնպէս Վարազ իշխանը, ճիշդ է, գունատուեց, բայց բնաւ չկորցրեց սառնասրտութիւնը:

— Իսկ հասու եղա՞ր, թէ ովքեր են այդ նախարարները:

— Ոչ, տէր իմ: Հարցումիս չուզեցին պատասխանել:

— Այժմ գնացէք եւ վարը սպասեցէք իմ կարգադրութեանց, — ասաց նա բանագնաց դպիրին եւ թիկնապահին, ցանկանալով երեւի մենակութեան մէջ խորհել անելիքը, բայց հազիւ նրանք դուրս էին եկել՝ նորից եկաւ կայազօրի պետը:

Իմանալով հակառակորդ նախարարների պահանջը՝ նա գլուխն օրօրեց:

— Պէտք է անյապաղ օգնութիւն խնդրել Թագաւորից, իշխան, — ասաց նա ձեռքը բռունցք շինելով:

— Անյապաղ:

— Ես նոյնպէս այդ եմ խորհում, Արտակ սիրելի: Պէտք է արագընթաց սուրհանդակներ ուղարկել արքային, եւ անյապաղ:

Այս ասելով՝ իշխանը ծափ զարկեց:

Ներս մտաւ նրա ծերունի սենեկապահը:

— Վռամ եւ Արամ թիկնապահներին ուղարկիր ինձ:

Ասաց ու նստեց մագաղաթի կտորի վրայ մի երկտող գրելու:

Նամակը հազիւ էր աւարտել՝ ներս մտան իշխանի թիկնապահներից երկուսը՝ 20 – 25 տարեկան առողջ երիտասարդներ, որ ցերեկ թէ գիշեր ուղեկցում էին նրան ամէն տեղ: Ներս մտնելով՝ վարժ գինուորների պէս դէք կանգնեցին իշխանի առաջ. իրենց թուխ աչքերի հրացայտ նայուածքը նրա շուրթերին յառած: Նրանց այդ նայուածքից ու կեցուածքից նկատելի էր, որ սպասում են վտանգաւոր հրամանի:

Եւ իշխանը չյապաղեց. ելաւ նստած տեղից եւ կանգնեց թիկնապահների առաջ:

— Արամ եւ Վռամ, հեծէք իսկոյն եւ ճեպով սլացէք մայրաքաղաք, — նա մեկնեց նամակը: — Ես այստեղ գրել եմ ամէնը, բայց ասեմ նաեւ ձեզ, որ նամակը կորցնելու դէպքում, յայտնէք բանաւոր:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ-ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ ՍՏԱՑՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Ներկայիս Յառաջի վարչութիւնը, կանոնաւորելու համար առկախ հաշիւները շրջաբերական – հաշուեցոյցեր կը ղրկէ իր այն բաժանորդներուն, որոնք իրենց հաշիւը չեն փակած մինչեւ 1960ի վերջը :

Այս իմաստով, ղրկուած շրջաբերականներու առաջին գումարը կը ներկայացնէ իրենց առկախ հաշիւը մինչեւ 1960 Դեկտեմբեր 31, ո՛ր ամսուն ալ սկսած ըլլայ իրենց բաժանորդագրութեան հաշիւը :

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այս հաշուեցոյցը ստացող բաժանորդները անյապաղ պատասխանեն, կանոնաւորելու համար թէ՛ իրենց թէ՛ թերթիս վարչութեան հաշիւները :

Կանխայայտ շնորհակալութիւններով՝
« ՅԱՌԱՋ »ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Կիրակի, ժամը 10·30ին, հայածէս պատարագ ու քարոզ պիտի ձայնասփռուին Վատիկանի կայանէն :

Պատարագիչ՝ Յովսէփ Ծ. Վ. Գափթանեան :

Քարոզիչ՝ Ներսէս Ծ. Վ. Սեթեան :

Նիւթ՝ «Արդար մարդը՝ Ի. դարուն» :

Կարճ ալիք՝ 31·10, 25·55 *եւ* 19·84 :

Միջին ալիք՝ 196 *մ.* :

Ծանօթ.— *Ամէն ամսուան Գ. Կիրակին հայածէս պատարագ կը ձայնասփռուի Վատիկանի կայանէն, նոյն ալիքներով եւ միեւնոյն ժամուն :*

ՀՐԱՒԷՐ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Գոմոնի Թաղ. Խորհուրդը եւ Գալաքեան Սրբազանի Դամբարան – Շիրիմի Կառուցման յանձնախումբը, Թոգաթցիներու Հայր. Միութիւնները պատիւ ունին ծանուցանելու Մարսէյլի եւ Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներու հայ հաւատացեալ ժողովուրդին թէ՝ յառաջիկայ Մարտ 17ի Ուրբաթ առաւօտ ժամը 8·30ին, Սէն Փիէռի մեծ գերեզմանատան մէջ, հովանաւորութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ նախագահութեամբ Հայր. Պատուիրակ Գերշ. Տ. Սերովբէ Եպիսկ.ի եւ Մարսէյլի քահանայից դասուն մասնակցութեամբ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան

ԳԱԼԱՔԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ

եւ վեց քահանայ հայրերուն վերաթաղումը նոր դամբարանին մէջ : Իսկ Մարտ 19ի Կիրակի առաւօտ, Հայրապ. Պատուիրակը պիտի պատարագէ Գոմոնի Ս. Գր. Լուս. եկեղեցւոյ մէջ եւ քարոզէ : Յաւարտ պատարագի պիտի կատարուի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ, կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին, տեղի պիտի ունենայ Ս. Փիէռի նորակերտ դամբարան – շիրիմին բացման հանդէսը՝ հովանաւորութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ նախագահութեամբ պատուիրակ Ս. Հօր եւ բոլոր քահանայ հայրերու եւ Գոմոնի Դպրաց Դասու եւ այլ դպիրներու մասնակցութեամբ : Ուստի, սիրով կը հրաւիրուին Մարսէյլի, շրջակայքի եւ այլ քաղաքներու բոլոր հայրենակիցները՝ ներկայ ըլլալ թէ Ս. պատարագին եւ թէ նորակերտ շիրիմին հանդիսաւոր բացման, ապրելու եւ ապրեցնելու համար յիշատակը՝

ՇԻՆԱՐԱՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀՈԳԵԼՈՅՍ
ԳԱԼԱՔԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ.Ի

եւ գործակից եօթը քահանայ հայրերու :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— *Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն սախպողաբար ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, ընկեր Մարտիրոս Աւետիսեանի բնակարանը,* 195պիս, Րիւ տիւ Մէնիլ, Անիէռ : *Կարեւոր օրակարգ :*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Գանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ ժամը 17ին, ընկերուհի Հէքիմեանի բնակարանը, 144, Ավընիւ Արիսթիտ Բրիան : *Ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը : Կարեւոր օրակարգ, Գարտաւորիչ ներկայութիւն :*

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Հայ Ազգ. Եկեղեց. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէն վերջ ժամը երեքին, Քաֆէ տը լա Փօսթի սրահին մէջ, Փլաս Կրընէթ :

Օրակարգ՝ Ա) Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն՝ մէկ տարուան գործունէութիւն : Բ) Զանազան հարցեր : Կը հրաւիրուին Միութեան բոլոր անդամները :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին Հանդստեան ձայնաւոր պատարագ Գերպ. Գրիգոր Գահապանեանի հոգւոյն համար :

Կը խնդրուի Փարիզի անդրանիկ Առաջնորդ Արքեպիսկոպոսին յիշատակը յարգողներէն՝ ներկայ գտնուիլ ու այս աղօթքիր հրաւէր նկատել :

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գծագրութիւն եւ իւղանկար

Մարտ 10էն 20, ամէն օր ժամը 14էն 19 :

DANS LES SALONS DE L'U. G. A. B.
11, Square Alboni, Paris (16e)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ալֆորվիլի եւ շրջակայքի Հայութեան նուիրատուներու ցանկը

Յակոբ Աղաճեան, Անանիկ Անանեան, Տէր եւ Տիկին Առաքել Ժամկոչեան, Մ. Ոմն, Մինաս Գարակէօզեան, Կարպիս Գայիշեան քաանական Ն. Ֆ. : Կարօ Սահակեան, Նուպար Բագոսեան, Պետրոս Պետրոսեան, Արամ Դաւիթեան, Յարէթ Մուրատեան, Գրիգոր Ֆագիրեան, Արտաշէս Ներսէսեան Օննիկ Աղաշեան, Ալէքս Քիրէճեան, Կիւրեղ Մանուկեան, Սարգիս Սէֆէրեան, Յակոբ Փաշայեան, Մանդակունի, Յար. Գասպարեան, Ներսէս Ալլահվէրտեան, Սարգիս Աշըգեան, Աւետիս Աղազարեան, Յակոբ Զարչաֆեան, Թաշճեան ընտանիք, Կարապետ Կազոյեան, Տիկին Շնորհիկ Յակոբեան, Գոզոս Հաճի Արթինեան, Գլէման Ակուճեան, Յարութիւն Մալճեան, Ժան Յակոբեան, Յարութիւն Ինահիթեան, Ղազարոս Իշխանեան, Յակոբ Գումրուեան, Բարթող Փափազեան, Նիկողոս Նոտարեան, Գէորգ Գէորգեան, Արշաւիր Մելքոնեան, Թելիկ մայր, Թէօֆիլ Յակոբեան, Մարխամ Փափազեան, Կարապետ Գալեան, Սարգիս Մուրատեան, Մանուկ Յովակիմեան, Ովաննես Պէպէրեան, Կարապետ Պէրպէրեան, Միքայէլ Պետրոսեան եղբայրներ, Սարգիս Զիլինկիրեան առանական Ն. Ֆ. :

(Շար.)

ԸՆԿԵՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

Մահուան տարելիցին եւ շիրմաքարի գետեղման առթիւ, Փարիզի Հ. Յ. Դ. Ռաֆֆի *խումբը այց մը կազմակերպած է այս Կիրակի ժամը 15·30ին, Մոնմորանսիի գերեզմանատունը : Այցելութիւն նաեւ ընկերներ* Ա. Գիւլխանդանեանի *եւ Ա.* ...տոմեանի *շիրիմներուն :*

Ընկեր Սահակ Տէր Թովմասեանի յիշատակը յարգող ընկերները եւ բարեկամները կը հրաւիրուին յարգանքի իրենց տուրքը բերելու տարաբախտ ընկերոջ թարմ յիշատակին :

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Կառ տիւ Նորէն *իջնել Անկէնի կայարանը ուր կէ կը կատարուի մեկնումը ժամը 15ին :*

Կառախումբի ժամեր Կառ տիւ Նորէն.— *ժամը 14 եւ 14·30ին :*

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ, Մարտ 18ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս
10րդ թաղամասի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

72, Rue du Faubourg Saint-Martin, Métros : Château d'Eau et Gare de l'Est

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ժ. ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, կէս գիշերին կը սկսին եւրոպ. պարերը

Orchestre Cubain LUIS GODY

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով Մուտք 5 Ն. Ֆ.

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՎ
ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼ 9ԻՆ, ԺԱՄԸ 15ԻՆ

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint-Dominique

Կը նախագահէ ՏԻԿԻՆ Հ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ
Կը բանախօսէ ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ-ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Փարիզի սիրուած եւ գնահատուած լաւագոյն ուժերը :

ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ՔԱՌԵԱԿԸ
(Հայկական ժողովրդական երգեր)

Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (*թենոր*), Պ. Արա Սերոբեան (պարիթոն),
Օր. Ա. Գաբոյեան (*սոփրանօ.*) Պ. Արա Գրիգորեան (*ալթօ.*)

Յայտնի ջութակահար

GERARD JARRY

(Premier Prix du Concours Marguerite Long–Jacques Thibaud 1954)

Դաշնակով կ'ընկերանայ

Mme FRANÇOISE LE GONIDES-MAURON

Պիտի նուագէ Ա. Խաչատուրեանի, Գ. Մ. Ալէմշահի եւ այլ հեղինակներու գործերը :

Մուտք՝ 5 եւ 3 Ն. Ֆ.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՄԱՐՏ — JEUDI 16 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9054 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4855

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՉ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Լօզանի մէջ դաշնակիցներու գլխաւոր մտահոգութիւնն էր ապահովել իրենց շահերը Թուրքիոյ մէջ։

Աջակցեր էին Քեմալի յաղթանակին։ Այժմ անհրաժեշտ էր սիրաշահել օսմանեան կայսրութեան ժառանգորդները։ Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Ազգային զոյգ Պատուիրակութեանց գեր-մարդկային ջանքերն ու սատար «հայասէր»-րական» կազմակերպութեանց դիմումները՝ գոնէ «Հայկական Օջախ» մը ստեղծելու մասին Թուրքիոյ գերիշխանութեան տակ՝ մնացին «ձայն բարբառոյ յանապատի»։

Իսմէթ Ինէօնիւ, Քեմալի առաջին պատուիրակը, անդրդուելի մնաց։ Դաշնակիցները ոչ մէկ աջակցութիւն ցոյց տուին հայկական պահանջներուն։

Միայն Անգլիոյ առաջին պատուիրակ Լորտ Քըրզըն էր, որ Մուսուլի խնդրին լուծման առթիւ յիշեց հայկական ջարդերը եւ ծանր ամբաստանութիւններ ուղղեց Թուրքերու հասցէին։

Յաջորդ օրը Իսմէթ հաւանեցաւ, որ Մուսուլի նահանգը մաս կազմէ Իրաքի նորակազմ պետութեան, որ կը գտնուէր Մեծն Բրիտանիոյ հոգատարութեան տակ։

Սեւ քարիւղը աւելի ծանր կը կշռէր քան Հայուն կարմիր արիւնը։

Ի վերջոյ ո՛չ մէկ յիշատակութիւն գրուեցաւ Հայոց մասին Լօզանի դաշնագրին մէջ (24 Յուլիս 1923), որուն տակ ստորագրած են՝ Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Ճափոն, Յունաստան, Ռումանիա եւ Սերպօ-Քրոաթ-Սլովենիա՝ մէկ կողմէն, եւ Թուրքիա՝ միւս կողմէն։

Հայերը ենթակայ են Թուրքիոյ ոչ-իսլամ փոքրամասնութեանց վերաբերեալ տրամադրութեանց, որոնք կը կազմեն Լօզանի դաշնագրին 38-44 յօդուածները։

Ահա՛ թէ ինչ կը տրամադրեն այդ յօդուածները —

Յօդուած 38 — Թուրք կառավարութիւնը յանձնառու կ'ըլլայ լրիւ եւ ամբողջական կերպով պաշտպանելու կեանքն ու ազատութիւնը իր բոլոր բնակիչներուն, առանց ծնունդի, ազգութեան, լեզուի, ցեղի կամ կրօնքի խտրութեան։

Թուրքիոյ բոլոր բնակիչները իրաւունք պիտի ունենան հրապարակաւ թէ առանձին կերպով ազատօրէն կիրարկելու որեւէ հաւատք, կրօնք կամ դաւանանք, պայմանաւ որ անոնց կիրարկումը չվնասէ հանրային ապահովութեան եւ բարոյականին։

Ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւններ պիտի վայելեն ազատութիւն մը՝ երթեւեկելու եւ արտագաղթելու, բացի այն պարագային, երբ ազգային պաշտպանութեան կամ հանրային ապահովութեան համար թուրք կառավարութեան կողմէ երկրին մէկ մասին կամ ամբողջութեան վրայ միջոցներ առնուին կ'առնուին — կիրարկելի բոլոր թուրք հպատակներուն համար։

Յօդուած 39. — Ոչ-իսլամ փոքրամասնութեանց պատկանող թուրք հպատակները պիտի վայելեն նոյն քաղաքային ու քաղաքական իրաւունքներ, ինչ որ իսլամները։

Թուրքիոյ բոլոր բնակիչները, առանց կրօնքի խտրութեան, հաւասար պիտի ըլլան օրէնքին առջեւ։

Կրօնքի, հաւատքի կամ դաւանանքի տարբերութիւնը ոչ մէկ կերպով պիտի վնասէ որեւէ թուրք հպատակի՝ վայելելու իր քաղաքային ու քաղաքական իրաւունքները, մասնաւորապէս ընդունուելու համար հանրային պաշտօններու եւ պատիւներու, կամ կիրարկելու զանազան արհեստներ եւ ճարտարարուեստներ։

Ո՛չ մէկ սահմանում պիտի պարտադրուի ոեւէ թուրք հպատակի՝ գործածելու որեւէ լեզու, ըլլայ անձնական յարաբերութեանց կամ առեւտուրի, ըլլայ կրօնքի, մամուլի կամ ամէն կարգի հրատարակութեանց եւ հանրային հաւաքոյթներու մէջ։

Առանց նկատի առնելու պաշտօնական լեզուի գոյութիւնը, անհրաժեշտ դիւրութիւնները պիտի ընծայուին ոչ-թրքախօս թուրք հպատակներուն, որպէսզի դատարաններու առջեւ բերանացի արտայայտուին իրենց լեզուով։

Դեռ ուրիշ կէտեր ալ կը տրուին ոչ-թուրք փոքրամասնութեանց։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔՈՆԿՈՅԻ ՄԷՋ

Քիվու Նահանգին Լումումպական մասէն փախուստ տուած սպիտակամորթներ կը պատմեն թէ Քոնկոյի զինուորներ կը շարունակեն նորանոր բարբարոսութիւններ կատարել։

Շաբաթներէ ի վեր որեւէ լուր չկար Քոնկոյի այս շրջանէն, որ Քիվուի հարաւ-արեւմուտքը կ'իյնայ։ Ինչպէս կը թուի, զինուորներն ու ժողովուրդը տակաւին հաշտուած չեն Լումումպայի մահուան հետ. իրենց վրէժը կը լուծեն այդ շրջանին մէջ մնացած երեք հարիւրի չափ սպիտակամորթներէն, որոնց մեծամասնութիւնը բաղկացած է կրօնականներէ եւ հողամշակութեամբ զբաղողներէ։

Քոնկոցի զինուորները սարսափելի չարչարանքներու ենթարկած են այդ կրօնականները, իսկ կրօնաւորուհիներն ալ մերկացնելով պարտադրած են այդպէս պարել ու երգել՝ «Մե՛նք սպանեցինք Լումումպան, Քոնկոյի Քրիստոսը»։

ՄԱԿի այն զօրաբաժինը, որ Քիվուի այս շրջանին պատասխանատուն է, չի կրնար սպիտակամորթները պաշտպանել, քանի որ ինքն ալ վտանգի ենթակայ է։ «Կապոյտ գլխարկ»ները կը բաւականանան միայն գրեթէ կոյս անտառներուն մէջ կորսուած փախստական սպիտակամորթներուն օգնութեան փութալով։

Միւս կողմէ, Քիվուի վարիչներն ալ կը մերժեն նահանգէն դուրս ելլելու արտօնագրեր տալ սպիտամորթներուն, որովհետեւ կը գիտակցին թէ այս վերջիններուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է երկրին հողամշակութեան համար. սակայն անկարող են պարտադրաբար հոն պահուողներուն կեանքի եւ ինչքի ապահովութիւնը ապահովել։

× «Քոնկոյի համաշխարհային» հռչակումէն առաջ, Քազավուպու պատգամաւորութիւն մը ուղարկած էր Նիւ Եորք։ Այս պատգամաւորութիւնը կը պահանջէ մասնակցիլ Քոնկոյի մասին ՄԱԿի խորհրդակցական կոմիտէի գումարած ժողովներուն։ «ՄԱԿը որեւէ փափաք չունի Քոնկոցիները լսելու եւ կ'ուզէ իր որոշումները պարտադրել՝ առանց նկատի ունենալու Քոնկոցիներու փափաքները»։

Պատրուակն ալ այն է, որ Քոնկոյի կառավարութիւններէն եւ ոչ մէկը պաշտօնապէս չի ճանչնար», կ'ըսեն Նիւ Եորքի մէջ իրենց ձայնը լսելի դարձնել ուզող Քոնկոցի պատգամաւորները։

× Լէոփոլտվիլի ժողովուրդը կը պատրաստուի մեծ շուքով ընդունիլ Նախագահ Քազավուպուն, որ Թանանարիվէն վերադարձի ճամբուն վրայ Չոմպէի ու Քալոնճիի հետ հասաւ Էլիզապեթվիլ։

Մատակասքարի Նախագահը, Ցիրանանա, լաւատես է «համադաշնակցութեան» ապագային մասին։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՀԱՐՑԸ

ԳՈՒՐԿԻԳԱ ՄԻՇՏ ԼԱՒԱՏԵՍ

Մինչեւ այս գիշեր, կամ առ առաւելն մինչեւ Ուրբաթ օր յայտնի պիտի ըլլայ, թէ «ԱՀԱԿ»ը պիտի համաձայնի՞ Ֆրանսայի հետ նոր բանակցութիւններ սկսելու։

Թունուզցի վարիչները միշտ կը շարունակեն լաւատես ըլլալ։ Գուրկիպա, զինք ծափահարող ժողովուրդին խօսելով յայտնած է՝ «Եազիտին («ԱՀԱԿ»ի Տեղեկատուութեան «նախարար») հետ համաձայնութեան եկանք, որ յառաջիկայ Գայրամը Ալժէրի մէջ տօնենք միասին»։

Եթէ «ԱՀԱԿ»ը դրական որոշում տայ ֆրանքօ-ալժերական բանակցութիւններ սկսելու սկզբունքին մասին, պէտք է ճշդէ իր պատգամաւորութեան կազմն ու նախագահին ինքնութիւնը։ Պէտք է նաեւ ճշգրիտ հրահանգներ տայ պատգամաւորներուն, եւ սահմանէ այս վերջիններուն իրաւասութիւնները։

Ֆրանսայի մէջ կը շարունակեն լռութիւն պահել բանակցութեանց խնդրին շուրջ։ Շատեր կը խորհին, թէ բաւական երկար ժամանակ պէտք է վերջնական համաձայնութեան մը հանելէ առաջ։

× Մեսալի Հաճի յայտարարութեան անդրադառնալով, «ԱՀԱԿ»ի պաշտօնական մէկ բանբերը ըսաւ, որ Մեսալի Հաճի կուսակցութիւնը ներկայացուցչական բնոյթ չունի. բաղկացած է ափ մը մարդոցմէ, որոնք կտրուած են ալժերացի ժողովուրդէն ու կը վայելեն ֆրանսական ոստիկանութեան պաշտպանութիւնը։

× Երէկ լուրեր շրջան կ'ընէին, թէ Պեն Պելլա ու ընկերները բերդարգելութենէ պիտի արձակուին եւ «հսկողութեան տակ ազատութիւն» պիտի վայելեն այլ վայրի մը մէջ։ Այս լուրերը չհաստատուեցան։ Միւս կողմէ, կ'ըսուի թէ Պեն Պելլա կը նախընտրէ իր եղած տեղը մնալ մինչեւ բոլորովին ազատ ձգուիլը, քանի որ Էքսի կղզիին մէջ գոնէ իր կեանքը վտանգի ենթարկուած չէ։

× Տեսակցութիւնները երարու կը յաջորդեն Փարիզի մէջ։ Վարչապետ Տըպրէ նախ տեսնուած է Ժոքսի, (Ալժերիոյ նախարար) Միշըլէի եւ Շաթընէի հետ, ապա ընդունած է բանակներու նախարարը՝ Մեսմէր որ զինուորական քննութեան պիտի մեկնի՝ Ալժերիա. այս խօսակցութիւններէն ետք, Տըպրէ ժամ մը տեսնուած է Նախագահ տը Կոլի հետ եւ վարչապետարան վերադառնալով ընդունած է Փոնփիտուն։ Այս վերջինին կը վերագրեն «նախաբանակցութիւններ» եւ «նախաշփումներ» «ԱՀԱԿ»ի անդամներուն հետ Զուիցերիոյ մէջ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՔՈՆԱՅԻ Արքեպիսկոպոսը՝ Գեր-պայծառ Գրիմանիինի հովուական թուղթի մը մէջ կը յայտարարէ — «Մարքսեան վարդապետութիւնը զոր կը ներկայացնեն իբրեւ նոր կրօնք մը եւ ազատագրման պատգամ մը դրամատէրերու լուծին տակ ճնշուած խեղճ ժողովուրդներուն զօրս թշուառութիւնը չարացուցած է, հերետիկոսութեանց հերետիկոսութիւնն է»։ Այս յայտարարութիւնը մասնաւոր նշանակութիւն կը ստանայ այնպիսի առեն մը երբ քրիստոնեայ դեմոկրատներու եւ նեննիական ընկերվարականներու գործակցութիւնը կարգ մը թաղապետութեանց համար խլրտումներու պատճառ կը դառնայ (Միլանօ, Ճենովա, Ֆիրէնցէ)։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ եւ արեւմտեան Ափրիկէի ութ պետութեանց միջեւ համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ՝ դրամական միաւորը նոյնը պահելու մասին։ Ափրիկեան պետութիւններն են՝ Քոթ – տ'Իվուար, Տահոմէ, Նիժեր, Բարձր. Վոլթա, Մաւրիտանիա, Սենեկալ, Մալի եւ Թոկօ։

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ լրագրողներու միութիւնը, միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ մամուլի ազատութիւնը միւս բոլոր նկատումներէն վեր կը դասէ։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին փոխ-նախարարը, Ջեսթըր Պոլզ, յայտարարեց թէ իր երկիրը պատրաստ է ընդառաջ երթալու Խ. Միութեան կամ Համայնավար Չինաստանի կողմէ կատարուած որեւէ «տրամաբանական» նախաձեռնութեան։

ՄԱԿ-Ի ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ պատուիրակները, Սթիվընսըն եւ Կրոմիքօ տակաւին համաձայնութեան մը չհասան Ընդհ. Ժողովին օրակարգին նիւթերը սահմանափակելու խնդրին շուրջ։ Ըստ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի, Կրոմիքօ տրամադիր է առ այժմ յետաձգել ապազինման խնդրին քննութիւնը, եթէ Մ. Նահանգները ընդունին Մայիսին կամ Յունիսին բացառիկ ժողով մը հրաւիրել այս նոյն հարցին քննութեան համար։

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ կը սպառնայ հեռանալ ՄԱԿէն եւ Ատլանտեան Ուխտէն, եթէ Մ. Նահանգները քուէարկեն դէպի Անկոլա քննիչ յանձնախումբ մը ղրկելու առաջարկը, որ ՄԱԿին ներկայացուած է Լիպերիոյ կառավարութեան կողմէ։

ԿՈՒՓԱՄԱՐՏԻ նախկին ախոյեանը, Փաթերսոն, որ շուէտացի Ինկմար Ժոհանսոնը պարտութեան մատնեց, կը պահէ աշխարհի ախոյեանի իր տիտղոսը։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Բուրգերուն առջեւ «Ձայն եւ Լոյս»ի յայտագիր մը պիտի գործադրուի կանոնաւորաբար՝ Ապրիլ 12էն սկսեալ։

«ՔՈՄԷՏԻ ՖՐԱՆՍԷԶ»Ի թատերախումբը, որ բացառիկ յաջողութեամբ ներկայացումներ կու տայ Նիւ Եորքի մէջ, մասնաւոր ներկայացում մըն ալ տուած է Ուաշինկթընի մէջ։ Հանդիսատեսներուն առաջին շարքին տեղ կը գրաւէր տիկին Քենըտի։ Մասնաւոր ընդունելութիւն մը կազմակերպուած է Պլէր Հաուզի մէջ, որ Մ. Նահանգներու նախագահին կողմէ դրուած էր ֆրանսական թատերախումբին տրամադրութեան տակ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ "ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ"

Երէկ գրած էինք, թէ Հայաստանի գիւղատնտեսութեան նախարարը պաշտօնազրկուած է։ Գէորգ Հայրապետի Ստեփանեան, Հայաստանի կուսակցական կարեւոր դէմքերէն էր։ 1951 Փետրուարին անդամ էր Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին։ 1954ին նշանակուած էր Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ։ Իսկ նախքան նախարար նշանակուիլը (1958 Օգոստոս), Կեդր. Կոմիտէի Գիւղատնտեսութեան բաժնի վարիչ էր։

Լը Մոնտ, պաշտօնազրկման լուրը հրատարակելով, կու տայ հետեւեալ մանրամասնութիւնները.

Գէորգ Ստեփանեան վեցերորդ գիւղատնտեսութեան նախարարն է, որ Խ. Միութեան մէջ պաշտօնազրկուեցաւ 1961ի սկիզբէն ի վեր։ Սակայն առոնցմէ երեքը, Վլատիմիր Մացքեւիչ (խորհրդային գիւղատնտեսութեան ընդհանուր վարիչը), Գ. Սմիրնով (Ռուսական Դաշնակցային Հանրապետութեան գիւղատնտեսութեան նախարարը) եւ Միշէլ Ռոկինեց (Ղազախստանի գիւղատնտեսութեան նախարարը), կոչուած են ուրիշ պաշտօններու։

Սինչըեւ Ճումա Նիազով (Թիւրքմենիստանի գիւղ. նախարար) եւ Շօթէ Ջանուքվաձէ (Վրաստանի գիւղ. Նախարար) բոլորովին հեռացուած են կառավարական ասպարէզէն։ Կը թուի թէ Գէորգ Ստեփանեան եւս արժանացած է այս ճակատագրին։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՄԱՌՔԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ.— ՏՕՆԱՎԱՃԱՌՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ.— ՍԻՐՈ՞ՒՆ Է ՀՌԵՆՈՍԸ՝ ՑՈՒՆԻՍԻՆ

—o—

ՊԵՐԼԻՆ.— Այսօր, Կիրակի, Մարտ 5, գերման Դաշն. Հանրապետութեան կառավարութիւնը յայտարարեց թէ միջազգային հրապարակին վրայ չորս մարքի դէմ մէկ տոլար տալու ի վիճակի է, որով սակը 4.20էն 4ի իջեցուց։

Ասիկա կը նշանակէ մարքին արժէքին բարձրացում 4.75 առ հարիւր կամ տոլարի արժէքին նուազում։ Տնտեսական նախարար Փրոֆ. Լուդվիկ Էրհարդ չեշտեց թէ օտար ազդեցութեան տակ չէ որ կառավարութիւնը միաձայն այս որոշումը տուած է, բայց Էվըրըլ Հարիմըն, Ամերիկայի արտակարգ լիազօրը, այդ պահուն Պոն հասած միջոցին՝ հարցումի մը պատասխանած է թէ սակի այս փոփոխութիւնը սկզբնական քայլ մըն է համաշխարհային ելմտական հաւասարակշռութեան համար։ Դժուար չէ ենթադրել թէ Ամերիկայի կառավարական շրջանակներու հետ համախորհուրդ այս որոշումը տրուած է՝ երբ Պրենթանօ, Ուաշինկթըն այցելելով, խոստացաւ Քենըտիի չորս միլիառ մարքի վրայ աւելցնել մօտ մէկ միլիառ տոլարի մասնակցութեան բաժին մը թերաճ երկիրներու օգնութեան եւ Նաթոյի ծախքերուն համար։ Ուրեմն Գերմանիա այս տարի իր յետպատերազմեան պարտքը եւ զէնքի գնումները պիտի վճարէ չորս միլիառ մարքով եւ չորս միլիառ մարք ալ պիտի տրամադրէ թերաճ երկիրներու օգնութեան հաշուին՝ թեթեւցնելու համար Ամերիկայի վրայ ինկած բեռը եւ այս կերպով պիտի զօրանայ Գերմանիոյ դիրքը իբրեւ պարտաճանաչ դաշնակից։

Փրոֆ. Էրհարդ իր յայտարարութեան մէջ ցոյց կուտայ, իբրեւ սակի փոփոխութեան պատճառ, թէ նկատի ունեցած է մարքի արժէքին իսկական կայունացումը եւ ընդդիմութիւն ապրանքներու գիներուն բարձրացման, այլեւ մանր խնայողներու շահը, կամ «տանտիկիններուն», որոնք իրենց դրամով պիտի կրնան աւելի գնել քան առաջ։

Գերման ճարտարարուեստի ընդհ. ընկերակցութեան նախագահ Ֆրից Պերկ սըխալ կը գտնէ մարքին արժէքին բարձրացումը միջազգային դրամատան միջոցով, որովհետեւ արտածումի վճարումները յանկարծ հինգ առ հարիւր սուղ պիտի ըլլան օտար երկրի յաճախորդներուն համար եւ գերման ճարտարարուեստի մըրցակցական ուժը պիտի նուազի։

Ընդունելով հանդերձ որ Գերմանիա ներածուած ապրանքներուն գինը հինգ առ հարիւր պիտի աժաննայ, սակի այս փոփոխութիւնը առեղծուածի առջեւ կը դնէ առեւտրական դասը, քանի որ էր-հարդ եւ ուրիշներ յայտարարած էին թէ հետամուտ պիտի ըլլան կայուն վիճակը պահելու։

×

Մարտ ամսուն մէջ ցուցադրութիւններն ու տօնավաճառները իրարու կը յաջորդեն կամ կը մրցին իրարու հետ ...

Նիւրընպերկի խաղալիքներու տօնավաճառը բացուեցաւ Փետրուար 28ին, որուն կը մասնակցէին 900 տեղական եւ 220 օտար երկրի արհեստանոցներ։ Հարիւր հազար տեսակ առարկաներ կ'առաջարկուէին գնորդներուն, որոնց թիւը այս տարի առաջին օրն իսկ 7800 էր, (անցած տարի 5500), եւ 1500 օտարականներ 30 զանազան երկիրներէ։ Նկատելի է որ խաղալիկներն ալ աւելի ճարտարագիտական (թեքնիք) սկզբունքներու մանրանկարը ցուցահանելու եւ սորվեցնելու ուղղութեամբ կը շինուին եւ կը կատարելագործուին։ Տղաքը կը նախընտրեն ինքնաշարժ, օդանաւ, ինքնաթիռ, ելեքտրական կառախումբ, հանրաքարշ եւն. եւ պէտք է շինել ինչ որ կը փնտռուի, որպէսզի այս առարկաներու առեւտուրի գումարը հետզհետէ աւելնայ։ Ներկայիս 435 միլիոն մարք կը հաշուեն գործառնութեանց ընդհանուր մուտքը։

Լայպցիկի տօնավաճառը կը խոստանայ այս տարի շատ աւելի յաջողութիւն քան անցած տարիներուն, քանի որ արեւելեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը բացառիկ դիւրութիւններ կ'ընծայէ այցելողներուն։ Թէ՛ արեւմտեան Գերմանիայէն եւ թէ օտար երկիրներէ Լայպցիկ գացողներ սահմանային ոչ մէկ դժուարութեան պիտի հանդիպին եւ առատ բնակութեան եւ սպրուստի զիներով պիտի վայելեն Լայպցիկ քաղաքի «հիւրասիրութիւնը»։ Ըստ քաղաքապետին յայտարարութեան 9000 ցուցադրողներ յիսուն երկիրներէ պիտի արդարացնեն տօնավաճառին միջազգային համբաւը, ինչպէս անցեալին մէջ ծանօթ էր։ Համակեցութեան գործնականացումին համար լուրջ փորձեր կը կատարուին, թերեւս քայլ առ քայլ յաջողուի դէպի վերամիացում ընթանալ։

Քէօլնի տնական առարկաներու, խոհանոցի կազմածներու եւ կարասիներու ցուցահանդէսը եւ Օֆընպախի կաշեղէններու եւ կաշեկազմ պայուսակներու մասնայատուկ նորաձեւութիւնները ունին իրենց առանձին կարեւորութիւնը գերման առեւտրականութեան համար, բայց արեւմտեան տնտեսական շուկաներուն համար ամէնէն կարեւորը ներկայիս Ֆրանքֆուրթի տօնավաճառն է, որ տեւեց Մարտ 3էն մինչեւ 9 եւ հակառակ մարքի սակին 5 առ հարիւր բարձրացման դարձեալ յաջող գործառնութիւններ արձանագրեց։ Արտասահմանցի գնորդները չկրճատեցին իրենց ապսպրանքները, որովհետեւ հակառակ սակին յաւելումին, Գերմանիոյ գիները նպաստաւոր են դեռ բաղդատմամբ համաշխարհային շուկայի գիներուն։ Զորս հազար ցուցադրող գործարաններու չորսին մէջ հազարը արտասահմանէն էր եւ հետաքրքրական է նշել, որ առաջին անգամ Ռումանիա ալ կը մասնակցէր ցուցադրութեան եւ գիներու մրցակցութեան։

⅄

Գերման Դաշն. Հանրապետութեան դեսպանը Մոսկուայի մէջ հաճելի խօսակցութիւն մը ունեցեր է Խրուշչեւի հետ, որ ըսեր է թէ Հռենոսը սիրուն կ'ըլլայ եղեր Յունիս ամսուան մէջ։

Այս խօսքը կարգ մը ենթադրութիւններու առիթ տուած է Խրուշչեւ–Ատընաուըր հանդիպում մը հաւանական համարելու։ Նոյն ուղղութեամբ կը նկատուի ընդհանուր խօսք մը զոր Ատընաուըր ըսեր է թղթակցի մը թէ Խրուշչեւ եթէ ուզէ՝ կրնայ այցելել մեզի, հիմա կարգը իրենն է։

Ամէն պարագայի տակ, երկու անձնաւորութիւններուն միջեւ փոխանակուած վերջին նամակներէն կարելի է յուսալ թէ մերձեցման քաղաքականութիւն մը նըպաստաւոր կը համարին երկուստեք։ Խորհրդային դեսպան Զմիրնով անձնական նամակ մը եւ յուշագիր մը բերած է Պոն, որոնց պարունակութիւնը 2–3 շաբաթուան յապաղումով հրատարակուեցաւ։

Բարեկամական ոճին հետ Խրուշչեւի նախատեսած հաշտութեան պայմանները ընդհանուր առմամբ կարելի է ամփոփել հետեւեալ հիմնական կէտերուն մէջ.—

1) Պերլինը միջազգային քաղաք։

2) Երկու Գերմանիաներու գոյութիւնը հիմպէտք է ծառայէ ապագայ խաղաղութեան դաշինքի մը պարագային։

3) Գերմանիայէն անջատուած հողամասերու իրողութիւնը ընդունիլ իբր վերջնական։

4) Հակառակ պարագային առանձնապէս դաշինք պիտի կնքէ արեւելեան Գերմանիոյ կառավարութեան հետ, անտես առնելով միւս համաձայնականներու իրաւունքները Պերլինի եւ արեւելեան Գերմանիոյ մասին։ Այսպէս կտրուած պիտի ըլլայ Պերլինի արեւմտեան մասին հաղորդակցութեան ճամբան եւ ստիպուած պիտի ըլլան ճանչնալու Արեւելեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը։

Ատընաուըր «խիստ» կամ «կարծր» որակելով հանդերձ այս յուշագրին պայմանները, որոնք «վերջնագիրի» հանգամանք չունին՝ ըստ Խրուշչեւի, հրատարակութեան տուաւ Մարտ 9ին անձնական նամակներուն պարունակութիւնը, որպէսզի կասկածի առիթ չձգէ արեւմտեան դաշնակիցներուն քով եւ միւս կողմէ հրապարակէ մեղմ ոճը, որուն հիման վրայ հաւանական է որ բանակցութիւններ կատարուին։ Խրուշչեւ խոստացած է Ատընաուըրի խնդրանքը կատարել եւ դիւրացնել Գերմանացիներու վերադարձը Ռուսիայէն, որոնք դեռ զանազան պատճառներով այնտեղ կը մնան։

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

"ԲԱԴԵՐԻ ԼՃՈՒՄ"

—o—

«Բադերի լիճ» կը կոչուի ճահճային տարածութիւն մը, ուր մէկ–երկու տասնեակ տարիներ առաջ եղէգները կաճէին փարթամօրէն։ Ձմրան ընթացքին այստեղ կ'իջնէին վայրի բադեր, այնպէս որ «Բադերի լիճը» կը դառնար որսորդներուն սիրելի մէկ վայրը։

Արդ, «Բադերի լիճը» կը գտնուի Երեւան քաղաքէն 18–20 քիլոմեթր հեռու Արտաշատ տանող խճուղիին եզերքը.

Այժմ, ջուրի այս աւզը ծածկուած ճահճային բոյսերով ու մոռցուած արդէն։ Բայց լիճը արժանի է ուշադրութեան, որովհետեւ հարուստ է ջրով պաշարով, — առանց օգտագործումի ... ծապէս կը նպաստէ ցանքերուն՝ բոյսերու տեսակէտով։

«Բադերի լիճը» կը գրաւէ մօտ ... հեկտար տարածութիւն։ 1954ին այստեղ քննութիւններ կատարուեցան, ու ... նուեցան որ տորֆի շերտերուն խորութիւնը կը հասնի 0.75 – 1,2 մեթրի. Այս տորֆը օգտագործելի թանկագին նիւթ մըն է իբրեւ պարարտացուցիչ տարր.

Անհատական հաշիւով, ութ հեկտար տարածութենէն կարելի է հանել 45 ... հազար թոն տորֆ, որ շաղախելով գոմաղբու աղբին հետ, խառնելով հանքային պարարտանիւթերու հետ, կրնայ կենդանացնել 8 – 10 հազար հեկտար հող, ... նաւորաբար դըռերը, որոնք կը պահանջեն քիմիական օրկանական նիւթ։

«Բադերի լիճը» կը կազմուի ոչ ... կողմնակալ առուներու ... քամուածքով, այլ լճին հիւսիս – արեւելեան ափերուն վրայ գտնուած աղբիւրներէն։ Ջրային տնտեսութեան նախարարութեան հաշիւներով՝ այս աղբիւրներէն, տարուան բոլոր եղանակներուն ընթացքին, կը հոսի օրական 24.000 խորանարդ մեթր ջուր։ Վայրը ցած ըլլալով՝ կարելի չէ ամբողջովին օգտագործել այդ ջուրը։ Եւ խորհիլ որ Արտաշատի շրջանին մէջ խաղողի այգիները եւ առուոյտի դաշտերը պակաս բերք կուտան պարզ այն պատճառով որ ջուր չի տրուիր պահանջուած չափով։ Իսկ կարգ մը գիւղերու մէջ, աշնանացան ու գարնանացան բանջարեղէնի աճումը կը տուժէ ջուրի պակասութեան հետեւանքով։

Արդ, կարելի՞ է «Բադերի լիճի» ջուրը բարձրացնել եւ գոհացնել շրջակայ գիւղերու ջուրի պահանջը։

«Բադերի լճի» ջուրին ու տորֆի օգտագործումը շատ շահաւէտ է։ Բացի կարգելէ նաեւ ջուրի այս աւազանը, կարելի է նաեւ օգտագործել թռչնաբուծութեան եւ ձկնաբուծութեան համար, ... ժամանակ դարձնել հանգիստի վայր։

(Սով. Հայաստան, 25 Փետրուար).

ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

Այս իշխանը, որ Թիֆլիսի մէջ յետագային պիտի ճանչցուէր «սենատոր» անունով, թէեւ ուսում չունէր, բայց շատ բարեսիրտ մարդու եւ քաջ զինուորականի համբաւ ունէր։ Իշխանին օգնական նշանակեց զնդապետ Մուրավիեւ, այն որ յետագային դարձաւ Կովկասի փոխ–արքայ։ Երկուքին ալ պատուիրեց որ գոհանան նուաճուած Նախիջեւանի շրջանին պաշտպանութեամբ, ու չշարժին իրենց տեղէն, չանցնին Արաքսը։

Բանակին մեծագոյն մասը առնելով՝ Պասկեւիչ աճապարեց վերադառնալ ետ, երթալ գրաւել Սարդարաբադը եւ Երեւանը։ Այդ բերդերուն գրաւումէն ետք դարձեալ իջնել հարաւ եւ քալել Թաւրիզի վրայ։ Պասկեւիչ դեռ իր ծրագրին առաջին մասը գործադրած չէր, երբ Էրիստովի փոքր ուժերը մեծ գործեր տեսան Աբաքէն անդին։

Սեպտեմբերի կէսին, երբ Պասկեւիչ զբաղած էր Սարդարաբադի պաշարումով, յանկարծ Աբբաս – Միրզայի զօրագունդերը երեւացին Նախիջեւանի շուրջը։ Էրիստով որոշեց յարձակիլ, անցաւ Արաքսը եւ քայլ առ քայլ հալածեց Պարսիկները։ Հոկտեմբեր 2ին, ճիշդ այն օրը երբ զոհաբանական մաղթանքներ կը կատարուէին Երեւանի կիսաւեր պարիսպներուն տակ, Ռուսերը առանց կռիւի մտան Հայոց հին Մարանդ քաղաքը։ Աբբաս – Միրզա նահանջեց դէպի Խոյ, ուրկէ հրամայեց Թաւրիզի պաշտպաններուն՝ պարպել ռազմամթերքը եւ կենսամթերքը, որպէսզի Ռուսերուն ձեռքը չիյնան։ Այս կարգադրութեան արգելք ըլլալու համար, ռուս յառաջապահներու հրամանատարը, Մուրավիեւ արագօրէն քալեց Թաւրիզի վրայ։ Էրիստով հասաւ յառաջապահներուն։ Հոկտեմբեր 12ին Ռուսերը կանգ առին Թաւրիզէն երկու վերստ հեռու։ Թշնամին այսպէս արագ եւ յանկարծակի հասնիլը շփոթութեան մատնեց Թաւրիզի բնակչութիւնը։ Զօրքը եւ բնակիչները պառակտեցան։ Զօրքը սկսաւ խոյս տալ, իսկ բնակիչները երբեք միտք չունէին քաղաքը պաշտպանելու, բացին դռները եւ Հոկտեմբեր 13ին՝ քաղաքացիները, Պարսից «Մուշտայիդ»ը, Հայոց հոգեւորականութիւնը՝ խաչ ու խաչվառով, գացին դիմաւորել Ռուսերը։

Մուրավիեւ, որ սահուն կը խօսէր հայերէն եւ պարսկերէն, յորդոր կարդաց գրաւել իրենց զարծով, թէ որեւէ անկարգութիւն պիտի չպատահի։

Կէս օրին, ռուսական զօրքը Թաւրիզ մտաւ հանդիսաւոր կերպով։ Ռուսերը գրաւեցին 40 թնդանօթ, 2 դրօշակ եւ մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք։

Պասկեւիչ լուր չունէր այս անցուդարձին մասին։ Երբ լուր առաւ որ Ռուսերը մտեր են Ղարաքիլիսայ, աճապարեց եւ քալեց դէպի Թաւրիզ։ Հոկտեմբեր 16ին հասաւ Մարանդ, ուր իմացաւ թէ Ռուսերը արդէն գրաւեր են Ատրպատականի մայրաքաղաքը։ Այն ատեն, առաւ միայն հեծելազօրքը, շտապեց գնաց Թաւրիզ, ուր հասաւ Հոկտեմբեր 19ին։ Հանդիսաւոր ընդունելութիւն եղաւ իրեն, բայց կը ցաւէր որ Թաւրիզի գրաւումը իր ձեռքով չկատարուեցաւ, կարծես այդ փառքը իր ձեռքէն խլած էին Էրիստով եւ Մուրավիեւ։ Թէեւ, իբրեւ վարձատրութիւն չքանչան տուաւ երկուքին, բայց չուտով տապալեց զանոնք։ Իշխանը հեռացուց բանակէն։ դրկեց Վրաստան, ուր պիտի մնար այնուհետեւ «սենատոր» տիտղոսով, իսկ Մուրավիեւը դրկեց Ռուսաստան։

Այդ թուականին, Թաւրիզ կը բնակէր Ռուսերուն դէմ ապստամբած վրացի արքայազն Ալեքսանդրի տիկինը, Մարիամ,– 23 տարեկան եւ արտակարգ գեղեցկութեամբ Հայուհի մը, որ աղջիկն էր Երեւանի ծանօթ Մելիքներէն Սահակ Աղամալեանի։ Իշխանուհի Մարիամ ունէր նաեւ փոքրատի զաւակ մը, Հերակլ անունով։

(12 Շար.)

ԳԱՐՈՒՆ Է ԵՂԵԳՆԱՁՈՐՈՒՄ

Հայաստանի խստաշունչ ձմեռներու ընթացքին անգամ, կլիման մեղմ է Եղեգնաձորին մէջ, օդերը մեծ մասամբ պայծառ են եւ արեւոտ։ Իսկ Եղեգնաձորի այս տարուան Փետրուարը կը յիշեցնէ բարատեան գաշտավայրին Ապրիլ ամիսը.

Այո, գարուն է եղեգնաձորին մէջ, եւ արեւոտ գարուն։ Գարնան կենսատու ջերմ շունչէն արթնցած է բնութիւնը։ Պարտէզներուն, այգիներուն ու ձորերու մէջ, առուներու ափերուն վրայ ծլած ճած է կանանչը, բողբոջեր են ծառերը, օդին մէջ տարածուեր է մայր հողին ... նուշ բոյրը։

Ամէնուրեք եռուզեռ։ Մարդիկ կը ... րեն, կը ցանեն, ջրհանները կը շինեն.

Այս օրերուն, շրջանին ամէնէն ... գրաւ աշխատանքն է Գլաձորի ջրանցքի շինութիւնը։ Այս ջրհանը մեծ դեր պիտի կատարելիք շրջանին գիւղատնտեսութեան մէջ։ Արդէն լեռներուն վրայէն ու ձորերուն մէջէն, երկար քիլոմեթրներով ... տեղուած են խողովակները։ Կը յուսացուի որ ջրհանը սկսի գործել Մայիսին.

Արփա գետը իրական բարիք մըն է եղեգնաձորցիներուն համար։ Այժմ ջրանցքով պիտի ոռոգուին արգաւանդ մօտ ութ հարիւր հեկտար անջրդի ... ծաղկեցնելով հսկայ տարածութիւն մը

Մալիշկա կը կոչուի Եղեգնաձորի ամէնամեծ գիւղը։ Ամբողջ գիւղը, այգիներուն, թաղուած է դաշտերուն եւ այգիներուն մէջ. Կը նորոգեն առուները, կը պարարտացնեն հողը, կը ջրեն այգիները, կը ձեւաւորեն ծառերը։ Խաղողի այգիներուն տրուած օրկանական պարարտանիւթը կը հասնի հինգ հարիւր թոնայի։

Վարուցանքը սկսած է արդէն։ Մալիշկացիները ծրագրած են այս տարի ցանել հարիւր հեկտար հացահատիկ։ Բայց ո՞ւր ցանել, այդքան ազատ հող չունին։ Միակ ճարը հողի նոր տարածութիւն ստեղծելն է, եւ այդ աշխատանքին լծուած են 70 հեկտար քարքարուտ հողերու վրայ։

Գիւղէն ոչ հեռու, բլուրներուն արանքը կ'իյնայ գոգաւոր տարածութիւն մը, 60 հեկտար խոպան հող։ Այստեղ արեւն այնքան բարկ է, որ կ'այրէ, կը խանձէ։ Երբ ջուրով ոռոգուի, հրաշալի խաղող ու պըտուղ կու տայ այս հողը։

Նուազ բախտաւոր է Գետափ գիւղը՝ հող ճարելու համար այդ ուղղութեամբ. Կը գտնուի մեծ դժուարութիւններու առջեւ։ Ժեռուտ լերան մը մատներուն վրայ՝ սանդուխի նման աստիճանաձեւ հող մը կայ, որ չէ մշակուած դարերէ ի վեր։ Այժմ մեքենաները բարձրացած են այդ սանդուխներն ի վեր, — ի՛նչ վտանգաւոր դիրքեր, սխալ շարժում մը եւ մեքենան կը գահավիժի վար։ Այդ սանդուխներուն վրայ գութանն է որ կը բանի հիմա. Ի՛նչ հոգածութեամբ կ'աշխատի գութանաւորը, որ թէ խոփը չջարդուի քարերուն մէջ, եւ մայր հողը բանայ իր ընդերքը։ Այս դժուար աշխատանքներով՝ Գետափցիները պիտի շահին 25 – 30 հեկտար հող։

Նոյն դժուարութիւնները այլ գիւղերու մէջ. Ահա Աղաւնաձորը։ Դժուարութիւնները այնքան անյաղթելի կը թուէին, որ շատեր չհաւատացին կարելիութեան։ Գետին եզերքը, հողի կտորի մը շուրջ կազմուեր էր հսկայ քարաբլուր մը, 2 – 3 օրուան ընթացքին։ Գիւղացիները կ'ըսեն թէ 2 – 3 քառակուսի մեթր հողէ կը գոյանայ մէկ խոն քար։

Ելփին գիւղը եւս եռուն աշխատանքի լծուած է։ Գիւղացիները սկսած են պատրաստել ու բարձրացնել ջրամբար մը, որ կը գտնուի Արդարաղ կոչուած հին բնակավայրի մը մէջ։ Պատերուն բարձրացումով կը խորհին ամբարել երկու–երեք անգամ աւելի ջուր։ Այս ջրամբարով պիտի ոռոգեն տասը հեկտար ծխախոտի մշակութիւն, հինգ հեկտար այգի եւ տնամերձ հողերը։ Կ'աշխատին նաեւ Քէօմիւրլիւ կոչուած վայրէն՝ խողովակներով գիւղ բերել լաւ ջուր մը։

Աշխատասէր են Եղէգնաձորցիները։ Բայց ոչ բոլոր գիւղերը, — Ղարախլու, Եղեգիս, Ղավուշչուղ, Շատին, Թառաթումբ, Ձիվա, Կըբլըջօղ, Ագարակաձոր, Ալայազ գիւղերը կը թերանան իրենց պարտականութեանց եւ աշխատանքին մէջ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԺՈՒԱՐ, ԲԱՅՑ ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՄԸ

ԿՐԸՆՈԲԼԸ, (Յատուկ) — Սրահի անյարմարութեան պատճառով, թէեւ քիչ մը ուշ, սակայն մեծ պատրաստութեամբ եւ յաջողութեամբ տօնուեցաւ, այլեւս աւանդական դարձած, ու գաղութիս մէջ կարեւոր տօն նկատուած «Մանուկներու Օրը»։

Եւ բոլոր այն սրտցաւ հայրենակիցներն ու գիտակից ծնողքները, որոնք այդ տաք արեւոտ օրը, նախընտրած էին գալ, սիրով ու գուրգուրանքով շրջապատելու հայ փոքրիկները, եւ իրենց ներկայութեամբ քաջալեր հանդիսանալ այդ գեղեցիկ, ազգապահպանման գործին լաւագոյն կերպով նպաստող ձեռնարկը կազմակերպող միութեան յուսախաբ չեղան։ Սրահէն մեկնեցան ժպիտը՝ իրենց դէմքին եւ գնահատանքի խօսքը՝ իրենց շրթունքին։ Որովհետեւ ոչ միայն կատարեցին ազգային, ու ծնողական պարտականութիւն մը, այլ նաեւ վայելեցին գեղարուեստական ճաշակով պատրաստուած ցերեկոյթ մը, որ կրցաւ գոհ ձգել ամէնէն դժուարահաճներն անգամ։

Դպրոցի աշակերտութիւնը, որուն տարիքը 7 – 18 տարեկան է, աշխատած էր ամբողջ երկու ամիս։ Կապոյտ Խաչի ընկերուհիները, իրենց կողմէ չէին խնայած, ոչ աշխատանք եւ ոչ ալ նիւթական զոհողութիւն։

Յայտագրուած նոր եւ խնամուած գեղարուեստական բաժնի գործադրութիւնը եղաւ անթերի։ «Երկուորի ծնունդը» որ ներկայացուեցաւ նոր երգերով եւ նոր պատկերով, զգեստաւորուած տասն եւ հինգ դերակատարներով, յաջող եւ տպաւորիչ էր, ու մէջտեղ եկած, բծախնդիր աշխատանքով։ «Մաղիկներու մենախօսութիւնը» երգախառն շատ սիրուն պատկերը եթէ ուզէինք ընթացք տալ ներկաներուն ցանկութեան, պէտք էր կրկնել ոչ թէ երկու, այլ քանի մը անգամ։ Ծաղիկները, այնքան գեղեցիկ եւ բնական, շինուած էին Տիկին Շ. Օհանեանի ձեռքով։

«Կաղանդը կուգայ» մէկ արար, ներկայացուեցաւ նոյնքան յաջողութեամբ (դերակատարներ Գ. Ե. Մարաշլեան, Մ. Իւլիւշ, Ա. Գէորգեան եւ Ս. Մարաշլեան), ստեղծեց զուարթ ծիծաղի տրամադրութիւն։ Բարձրագոյն դասարանէն, Օրիորդներ Թ. Ճերմակեան, Մ. Իւլիւշ եւ Մ. Ուզունլեան, արտասանեցին գըրական գեղեցիկ կտորներ։ Միչէլ Գոստիկեան, կօշկակարի դերով, յառաջ բերաւ խինդ ու ծիծաղ

Կարելի չէ բոլոր անունները տալ։ Արդէն անարդար եղանք զանազանելով մէկը միւսէն։ Որովհետեւ բոլորն ալ ջանք թափած, և իրենց դերերը լաւ սորված էին։ Որուն համար, ներկաներու ուժեղ ծափերուն, իրենց ծնողքներէն բխած համբոյրներուն, կը միացնենք նաեւ, Կապ. Խաչի տիկիններուն սիրոյ եւ գուրգուրանքի համբոյրները, իրենց խելացի ճակատներուն եւ կայծ ու կրակ աչքերուն, որոնց մէջէն կը ցոլար, Հայու ուժեղ արժանապատուութեան զգացումն ու հպարտ կեցուածքը։

Բայց ըսէք խնդրեմ, ի տես այս պատկերին, ի՞նչպէս կարելի է սակարկել Հայու այս անուշիկ ձագուկներուն համար տարուած այս դժուար, բայց նուիրական աշխատանքը, եւ անոնց մանկական անմեղ զգացումներուն մէջ չփորձել մոռնալ եւ յոգնութիւն եւ գործի դառնութիւն ...

Յուզումով կը դիտենք, Վիզզօղի շրջանի մեր նոր բացած դպրոցի աշակերտներու, հայերէն առաջին թոթովանքներն ու իրենց ուրախութեան իրարանցումը։ «Ա՜խ սա մեծերը, որոնք մոռցած են իրենց մանկութիւնը, եւ չեն հասկնար, անհաղորդ են իրենց մանկական ապրումներուն ... Դիւրին բան է միթէ, բեմ բարձրանալ, եւ անսխալ ու համարձակ դեր կատարել, երբ վարէն հարիւրաւոր աչքեր քեզ կը դիտեն ...

Գ. Ե. Մարաշլեան, որ իր զուարթ ու համակրելի բնաւորութեամբ, մեր փոքրիկներու տարիներու սիրելի կաղանդ պապան է։ Մէկն է այն հարիւրաւոր համեստներէն, որ առանց տրտունջի ու սակարկութեան, իր ժամանակցութիւնը կը բերէ այս գաղութի բոլոր ձեռնարկներուն։ Կաղանդ պապայի դերով դարձեալ բեմին վրայ է, շրջապատուած փոքրիկներով։ Յոգնած է եւ բեռնաւորուած Կապ. Խաչի նուէրներով։ Բայց զինքը շրջապատող չարաճճիները, իրենց զուարթ երգերով եւ ուրախ բացականչութիւններով կը ստիպեն որ յոգնած ծերունին, կոթնած իր ցուպին, ցատկէ ու պարէ ընդհանուր ծափ ու ծիծաղի մէջ։

Կապոյտ Խաչի կողմէ խօսեցաւ Տիկին Միքայէլեան, որ ծանրացաւ առաւելապէս կանացի այս միութեան տարած բարեսիրական ու կրթական գործունէութեան վրայ։ Թուեց զինուորագրուած հայ երիտասարդներէ ստացուած համակրական զգացումներով լի նամակները։ Իր փակման խօսքին մէջ, յորդորեց ծնողքները, որ անհոգ չըլլան եւ չզրկեն իրենց զաւակները հայ դպրոցէն։

Ափսէ մը թերթանուշ աճուրդի դրուեցաւ, շահեցան Տէր եւ Տիկին Ջատիկեան, որոնք նուիրեցին հինգ Ն. Ֆ. եւս։ Կապոյտ Խաչը շնորհակալութեան ջերմ խօսք ունի, Տիկին Գոստիկեանի, որ նուիրած էր աճուրդի թերթանուշը։ Տէր եւ Տիկին Ուզունլեանի, որոնք նուիրած էին մրգեղէն։ Ինչպէս նաեւ բոլոր այն սրտցաւ հայրենակիցներուն, որոնք գնահատելով հայ դպրոցին միջոցաւ տարուած ազգապահպանման գործը՝ աճուրդին մասնակցեցան, աւելի նուիրատուութեան նպատակով, գոհունակութեամբ կը շեշտենք նոյնպէս, ազգային եկեղեցական միութեան վարչական կազմի ներկայութիւնը՝ առ ի քաջալերութիւն հայ դպրոցին եւ հայ մանուկին։

Օրուան խօսնակն էր դպրոցին երիտասարդ ուսուցիչ Գ. Բաբախեան։ Այս գեղեցիկ, ամէն տեսակէտով ազգապահպանման գործին նպաստով, եւ տեղական Կապոյտ Խաչի վարչին պատուաբեր ձեռնարկի յաջողութիւնը պիտի ըլլար կատարեալ, եթէ նկատի չառնէինք երիտասարդներու բացակայութիւնը։

Այսօրուան երիտասարդութիւնը պահանջկոտ է, եւ տեսակ մը պարտաւորութիւն կը նկատէ իր կողմէ կազմակերպըւած նոյնիսկ պարահանդէսներուն, տարէցներու ոչ միայն ներկայութիւնը, այլ նաեւ նիւթական ու բարոյական քաջալերութիւնը։ Իսկ իրե՞նք, միթէ չե՞ն գիտեր թէ իրենք եւս, պարտաւորութիւններ ունին իրենցմէ վերջ եկող փոքրերուն հանդէպ։ Ինչո՞վ բացատրել եւ ի՞նչպէս արդարացնել իրենց անտարբեր բացակայութիւնը՝ առհասարակ հայկական այն բոլոր ձեռնարկներէն, ուր չկայ պարի բաժին։ Միթէ՞ ազգային ու ընկերային պարտաւորութիւններու հանդէպ, իրենց գիտակցութիւնն ու ըմբռնումը՝ ասկէ աւելի չէ ... Մեղք, որ կը մոռնան թէ՝ եթէ երիտասարդութիւնը խաղի ու խնդումի տարիք է, է նաեւ ազգային եւ ընկերային կեանքին մէջ, արժանաւոր տեղ գրաւելու, պատասխանատուութիւններ ստանձնելու համար պատրաստուելու, կազմուելու շրջան։ Արդ իրենց այս ընթացքով, ե՞րբ եւ ի՞նչ կերպով պիտի կարենան արդարացնել իրենց վրայ դրուած յոյսերը, երբ չեն գիտեր տարուան մէջ, իրենց հանգիստի ու զուարճութեան պահերէն, քանի մը ժամ ալ յատկացնել ազգային եւ ընկերային պարտաւորութիւններու համար։

Երիտասարդութեան անհաղորդ, մեր ըրած այս մատնանշումին համար, ի հարկէ առաջին ցաւողը մենք ենք։ Մենք որ, երբ անոնք տակաւին դողդոջ էին ոչ միայն մարմնով, այլ նաեւ մտքով ու լեզուով մայրական սիրով ու գուրգուրանքով շրջապատեցինք զիրենք, օգնեցինք իրենց հայերէն առաջին թոթովանքներուն, փորձելով միեւնոյն ժամանակ ներշնչել իրենց ազգի ու հայրենիքի սէրը։ Ձէ՞ որ տասնեակ տարիներ շարունակ, իրենցն էր մանկական այս տօնը։

Իսկ այսօ՞ր, ինչո՞ւ կ'ուզեն անգիտանալ որ ազգային, ընկերային կեանքին մէջ. եթէ կայ առնել, կայ նաեւ տալ .. Քիչ մը աւելի գիտակցութիւն եւ ի հարկին որոշ զոհողութիւն, ահա այս է մեր սպասածը՝ ներկայ երիտասարդութենէն։

Թէեւ ցաւով, բայց մասնաւոր կերպով ծանրացանք այս հարցին վրայ, որովհետեւ գիտենք դժբախտաբար, թէ ցաւը միայն մեր շրջանին յատուկ չէ, ընդհանուր է։

Ա. ՍԻՍԼԵԱՆ

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՏԷՐ – ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ եղերական արկածի մը հետեւանքով Պոսթընի մէջ մեռած է Օր. Սիրանոյշ Տէր–Մանուէլեան։

Ողբացեալը անդամ էր Հայ Օգն. Միութեան կեդրոնական վարչութեան եւ ղեկավարն էր երգչախումբի մը որ մեծ համբաւ կը վայելէր մեծ Պոսթընի եւ Ամերիկայի զանազան քաղաքներու մէջ։ Քանի մը տարի առաջ, տարաբախտ Օրիորդը շրջապտոյտի մը ընթացքին կ'այցելէր նաեւ Փարիզ, ուր եւ դասախօսութիւն մը կու տար Կոմիտաս վարդապետի նուիրուած։

Օր. Տէր – Մանուէլեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 3ին, Պոսթընի Ս. Ստեփանոս եկեղեցիին մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Դամբանականներ խօսած են՝ Տէր Գրիգոր քհնյ. Հայրապետեան, Տիկին Գ. Կանայեան (յանուն ՀՕՄ ի), ընկեր Արթըր Կիրակոսեան, Ճագ Գապոյեան։ Բոլորը յիշած են Օրիորդ Տէր – Մանուէլեանի նուիրումը Հայ Երգին եւ ազգօգուտ բոլոր ձեռնարկներուն։

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Բաբգէն Քէշիշեանի (Պոսթըն)։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (162)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Այսպէս կը յայտնէք արքային, որ Բընակի նախարարները պաշարել են Աւանը եւ պահանջում են իրենց ծառաներին, որոնք փախել ապաստանել են քաղաքում .. Գնացէք իսկոյն, քանի դեռ ի պատ չեն պաշարել քաղաքը։ Միով բանիւ՝ անցէք այնպիսի ճանապարհով, որ չկարենան կալանել ձեզ։ Ապա չմոռանաք յայտնել, որ ինձ պատասխանի համար տուել են կէս օր ժամանակ։ Յայտնեցէք, որ օգնութիւն եմ խնդրում շուտափոյթ։ Մաղթում եմ յաջողութիւն։

Երբ սուրհանդակները դուրս եկան թաղով, Իշխանը մօտեցաւ կայազօրի պետին.

— Այժմ, Արտակ սիրելի, թէեւ զօրական, սաս՝ ի՞նչ անենք պիտի վտանգը կանխելու համար։ Ինքնին պարզ է, ես առանց թագաւորիս կամքի եւ հրամանի չեմ անի ոչինչ։ Պիտի մերժեմ նոցա պահանջը ...

— Անշուշտ, իշխան, — խօսեց վերջապէս կայազօրի պետը յուզումի՞ց, թէ անակնկալ վտանգից կարմրած։ — Անշուշտ. Համաձայնել չենք կարող նոցա պահանջին։ Չենք կարող թոյլ տալ, որ գան, թէկուզ նախարարներ, եւ մարդ պահանջեն արքայի քաղաքից։ Որքան էլ սակաւամարդ է կայազօրս՝ պիտի ընդդիմանամ, պիտի արգիլեմ նոցա գալու։ Դա իմ պարտքս է։

— Իսկ ունե՞ս պաշար զինական։

— Կայազօրս ապահովուած է անշուշտ։ Սակայն հարցնում ես ինչո՞ւ, տէր Գընունի.

— Խորհում եմ, որ հնարաւոր է մերժում ստանալով նախայարձակ լինեն նոքա։ Ուստի լաւագոյնս է նախօրօք զէնքի պաշարը բաժանել բնակիչներին, անշուշտ նոցա, ովքեր ի վիճակի են զէնք ի գործ դնելու։

Եւ նոքա կը կռուեն կատաղի, վասնզի այստեղ ապաստանել են ոչ նոքա համար, որ դիւրութեամբ անձնատուր լինեն նախկին տէրերին։ Ոչ, նոքա անձնատուր չեն լինի։ Երբեք.... Պէտք է զէնք տալ նոցա, կարողներին մանաւանդ, քանզի կայազօրը սակաւամարդ է։ Նոքա զօրավիգ կը լինեն քեզ եւ կայազօրին։

— Խորհուրդդ բարի է, իշխան. սակայն զէնք բաժանելը կը լինի իզուր, եթէ զէնք ստացողները չունենան փորձ, ղեկավարներ։ Կա՞ն այդպիսիք։

Իշխանը դժուարացաւ հաստատական պատասխան տալ եւ միայն շուրթերը սեղմեց մտահոգ։

— Ամենայն դէպս՝ մենք եւս լինենք պատրաստ եւ անենք ինչ կարող ենք, մինչեւ կը հասնեն գնդերը արքունի։ Թերեւս բանակցելով կարողանանք ժամանակ շահել թէկուզ մի օր ... Ես կը խորհեմ այդ մասին։ Իսկ դու, — նա խօսքը շարունակեց, ելաւ տեղից կայազօրի պետին ճանապարհ դնելու, — դու արա անհրաժեշտը՝ աղէտը առժամ կանխելու ...

Կայազօրի պետը նոր էր դուրս եկել եւ մի նստել, երբ Վարազ իշխանը յուզուած ձայներ լսեց.

— Իշխանը, իշխանը ...

— Իշխանը կ'ուզենք, — լսւում էին ներքեւից՝ տան առջեւից։

Երբ իշխանը դուրս եկաւ պատշգամ՝ տեսաւ մի քանի տասնեակ երիտասարդներ, որոնց հայեացքները նրան թուացին շանթ ու կրակ։ Մէկը նրանցից, իշխանին տեսնելով, առաջ եկաւ եւ ձեռքը բարձրացրեց։

Իշխանը ճանաչեց նրան. Թորգոմն էր։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԼԻՏԻԱ ԿԱՐԻՆ
Contralto
Կ'ԵՐԳԷ
Այս Ուրբաթ ժամը 21ին, Սէն Ժերմէն տէ Փրէ եկեղեցիին մէջ:
ԳԱԽԻ
Լա Փասիոն սըլոն Սէն – Ժան
×
Երեքշաբթի ժամը 21ին, Սալ Կավօ :
ՍՔԱՌԼԱԹԹԻ
Սթապաթ Մաթէր
(Առաջին ունկնդրութիւն)
Նուագախումբը կը ղեկավարէ
ԼՈՒԻ ՍՈԼՓԵՑ

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ
ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՌԷՆ

Այս Կիրակի, ժամը 10·30ին, հայածէս պատարագ ու քարոզ պիտի ձայնասփռուին Վատիկանի կայանէն:

Պատարագիչ՝ Յովսէփ Ծ. Վ. Գափթանեան :

Քարոզիչ՝ Ներսէս Ծ. Վ. Սեթեան :

Նիւթ՝ «Արդար մարդը՝ Ի. դարուն» :

Կարճ ալիք՝ 31·10, 25·55 եւ 19·84 :

Միջին ալիք՝ 196 մ.:

Ծանօթ.— Ամէն ամսուան Գ. Կիրակին հայածէս պատարագ կը ձայնասփռուի Վատիկանի կայանէն, նոյն ալիքներով եւ միեւնոյն ժամուն :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Շաբաթ իրիկուն ժամը 20·15ին, ֆրանսական ձայն – պատկերասփիւռը կը ներկայացնէ՝ Գեօթէի
Տանտաւէժ տը Ֆաուսթը
Մեֆիսթոյի դերը կը կատարէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՍԵՐԳՈՅԵԱՆ
(Փարիզի Օփերայէն)

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Պաշտօնական յայտագիրներու մէջ այս ներկայացման իբրեւ թըւական տրուած է ուրբաթ, Մարտ 18, փոխանակ ՇԱԲԱԹԻ :

ՀՐԱՒԷՐ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Գօմոնի Թաղ. Խորհուրդը եւ Գալաքեան Սրբազանի Դամբարան – Շիրիմի Կառուցման յանձնախումբը, Թաղաթցիներու Հայր. Միութիւնները պատիւ ունին ծանուցանելու Մարսէյլի եւ Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներու հայ հաւատացեալ ժողովուրդին թէ՝ յառաջիկայ Մարտ 17ի Ուրբաթ առաւօտ ժամը 8·30ին, Սէն Փիէռի մեծ գերեզմանատան մէջ, հովանաւորութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ նախագահութեամբ Հայր. Պատուիրակ Գերշ. Տ. Սերովբէ Եպիսկ.ի եւ Մարսէյլի քահանայից դասուն մասնակցութեամբ տեղի պիտի ունենայ հոգեկոյս

ԳԱԼԱՔԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ

եւ վեց քահանայ հայրերուն վերաթաղումը նոր դամբարանին մէջ: Իսկ Մարտ 19ի Կիրակի առաւօտ, Հայրապ. Պատուիրակը պիտի պատարագէ Գօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ եւ քարոզէ: Յաւարտ պատարագի պիտի կատարուի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ: Կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին, տեղի պիտի ունենայ Ս. Փիէռի նորակերտ դամբարան – շիրիմին բացման հանդէսը՝ հովանաւորութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ նախագահութեամբ պատուիրակ Ս. Հօր եւ բոլոր քահանայ հայրերու եւ Գօմոնի Դպրաց Դասու եւ այլ դպիրներու մասնակցութեամբ: Ուստի, սիրով կը հրաւիրուին Մարսէյլի, շրջակայքի եւ այլ քաղաքներու բոլոր հայրենակիցները՝ ներկայ ըլլալ թէ Ս. պատարագին եւ թէ նորակերտ շիրիմին հանդիսաւոր բացման, ապրելու եւ ապրեցնելու համար յիշատակը՝

ՇԻՆԱՐԱՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀՈԳԵԼՈՅՍ
ԳԱԼԱՔԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ.Ի
եւ գործակից եօթը քահանայ հայրերու :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, ընկեր Մարտիրոս Աւետիսեանի բնակարանը, 195պիս, Բիւ տիւ Մէնիլ, Անիէռ : Կարեւոր օրակարգ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Գաննէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ ժամը 17ին, ընկերուհի Հէքիմեանի բնակարանը, 144, Ավընիւ Արիսթիտ Պրիան : Ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը: Կարեւոր օրակարգ, Գարտաւորիչ ներկայութիւն :

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Հայ Ազգ. Եկեղեց. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէն վերջ ժամը երեքին, Քաֆէ տը լա Փոսթի սրահին մէջ, Փլաս Կրընէթ :

Օրակարգ՝ Ա) Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն՝ մէկ տարուան գործունէութիւն: Բ) Զանազան հարցեր : Կը հրաւիրուին Միութեան բոլոր անդամները:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին Հանգուցեան ձայնաւոր պատարագ Գերպ. Գրիգոր Գահապանեանի հոգւոյն համար :

Կը խնդրուի Փարիզի անդրանիկ Առաջնորդ Արքեպիսկոպոսին յիշատակը յարգողներէն՝ ներկայ գտնուիլ ու այս աղօթքը հրաւէր նկատել :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Գասպարեան կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց զաւկին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին տարաբախտ պատանիին յիշատակը յարգողները :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԿԵՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

Մահուան տարելիցին եւ շիրմաքարի զետեղման առթիւ, Փարիզի Հ. Յ. Դ. Ռաֆֆի խումբը այց մը կազմակերպած է այս Կիրակի ժամը 15·30ին, Մոնմորանսիի գերեզմանատունը: Այցելութիւն նաեւ ընկերներ Ա. Գիւլխանդանեանի եւ Ա. ...տոմեանի շիրիմներուն:

Ընկեր Սահակ Տէր Թովմասեանի յիշատակը յարգող ընկերները եւ բարեկամները կը հրաւիրուին յարգանքի իրենց տուրքը բերելու տարաբախտ ընկերոջ թարմ յիշատակին :

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Կառ տիւ Նորէն իջնել Անկէնի կայարանը ուրկէ կը կատարուի մեկնումը ժամը 15ին:

Կառախումբի ժամեր Կառ տիւ Նորէն.— ժամը 14 եւ 14·30ին:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ, Մարտ 18ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս
10րդ թաղամասի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

72, Rue du Faubourg Saint-Martin, Métros : Château d'Eau et Gare de l'Est

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ժ. ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Դեղարուեստական խնամուած բաժին, Արտասանութիւն՝ Ա. Գրիգորեան, եւ Օր. Շաքէ Պէճկեան, հայկական պարեր՝ Սօսի պարախումբի կողմէ:

Պատկեր մը «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»էն, ներկայացուած Նոր Սերունդի Անանիան «Կաւմարենց» խումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Գ. Մ. ՇԻՇՄԱՆԵԱՆԻ:

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպ. պարերը:

Orchestre Cubain LUIS GODY

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով — Մուտք 5 Ն. Ֆ.

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՄԱՐՏ

VENDREDI 17 MARS 1961

37րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 9035 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4856

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ո՞ՒՐ ԵՆ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՆԵՐԸ

Հին սերունդին յիշողութիւնները թարմացնելու եւ նորերը տեղեակ պահելու համար է, որ ուզեցինք ոգեկոչել Լօզանի «փրկարար» դաշնագիրը :

« Ոչ - Թուրք փոքրամասնութիւն » ընդհանուր անունին տակ Հայերուն ալ տուին կարգ մը տարրական իրաւունքներ, որոնք Լօզանէն առաջ մտած էին արդէն Վերսայլի, Սէն Ժէրմէնի, Նէօյիի եւ Թրիանոնի դաշնագիրներուն մէջ, կնքուած՝ Գերմանիոյ եւ իր դաշնակիցներուն հետ : Ո՛չ աւելին :

Անդրադառնալով Լօզանի դաշնագրին, անոր 40րդ յօդուածը ոչ - իսլամ փոքրամասնութեանց, Թուրքերուն հաւասար իրաւունք կուտայ՝ մասնաւորապէս իրենց ծախքով ստեղծելու, վարելու կամ հսկելու ամէն տեսակ բարեսիրական, կրօնական կամ ընկերային հիմնարկութիւններ, դպրոցներ եւ ուրիշ կրթական կամ դաստիարակչական հաստատութիւններ, որոնց մէջ ազատօրէն իրաւունք պիտի ունենան գործածելու իրենց ազգային լեզուն եւ ազատօրէն կիրարկելու իրենց կրօնքը :

41րդ յօդուածով ոչ - իսլամ փոքրամասնութիւնները իրաւունք կ'ունենան իրենց նախակրթարաններուն մէջ դասաւանդութիւնները կատարելու իրենց սեփական լեզուով : Թուրք կառավարութիւնը այս ուղղութեամբ անհրաժեշտ դիւրութիւնները պիտի ընծայէ : «Անիկա պատճառ մը չէ, որ թուրքերէնի ուսուցումն ալ պարտադիր ըլլայ այդ դպրոցներուն մէջ» :

Այն քաղաքներուն ու շրջաններուն մէջ, ուր մեծ թիւով ոչ - իսլամ փոքրամասնութիւններ կան, անոնք իրենց արդար բաժինը պիտի ունենան պետական, թաղապետական եւ այլ պիւտճէներէ՝ կրթական, կրօնական կամ բարեսիրական նպատակներու համար եղած յատկացումներէն : Սոյն գումարները պիտի վճարուին շահակից հիմնարկութեանց ներկայացուցիչներուն :

Ի՞նչ է սակայն վճարողը :

Յօդուած 42ով Թուրք կառավարութիւնը յանձնառու կ'ըլլայ ամէն կարգի պաշտպանութիւն ընծայել փոքրամասնութեանց եկեղեցիներուն, սինակոկներուն, գերեզմանատուներու եւ այլ կրօնական հաստատութեանց :

44րդ յօդուածը կը շեշտէ, որ Թուրքիոյ ոչ - իսլամ փոքրամասնութեանց վերաբերեալ այս յանձնառութիւնները միջազգային չափանիշով պարտաւորութիւններ են եւ պիտի երաշխաւորուին Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ : Կարելի չէ փոփոխութեան ենթարկել զանոնք՝ առանց Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի մեծամասնութեան հաւանութեան : Խորհուրդի անդամները իրաւունք պիտի ունենան մատնանշելու՝ այս պարտաւորութեանց դէմ կատարուած միջամտութիւնները : Նոյն իսկ միջանշումի նախաձեռնելը :

Այսքան յստակ են առհա Թուրքիոյ ոչ - իսլամ փոքրամասնութեանց իրաւունքները, որոնք երաշխաւորուած էին Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ :

Երկրորդ աշխարհամարտէն վերջ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնն է, որ փոխարինեց ժընեւի Ազգերու Դաշնակցութիւնը. Ցեռոյ կան նաեւ դաշնագիր պետութիւնները :

Ի՞նչ է հետաքրքրութը :

Իրականութիւնն այն է, որ հակառակ այս երաշխաւորութեանց, 1923էն ի վեր իրարու յաջորդող Թուրք կառավարութիւնները շարունակ անզմումներու ենթարկած են մասնաւորապէս իրաւունքները Հայերուն, որոնք Ցոյներուն պէս ազ-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՏՐԱՍՏ Է

«ԱՇԱԿ»Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ

—o—

ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՏԻՐԷ

Չորեքշաբթի օրուան Նախարարաց Խորհուրդէն ետք, հրատարակուած զեկոյցը պաշտօնապէս կը յայտնէ թէ Ֆրանսա պատրաստ է բանակցելու եւ այդ ուղղութեամբ հրաւէր կ'ընէ Ալժ. Ազատ. Ճակատին : Պաշտօնական զեկոյցը կը շեշտէ.— « Նախարարաց Խորհուրդը հաստատեց իր փափաքը պաշտօնական բանակցութեան ճամբով սկսելու խօսակցութիւնները, պաշտօնական պատուիրակութեան մը միջոցով, Ալժերիոյ ժողովուրդներու ինքնորոշման եւ յարակից հարցերու շուրջ » : Կ'ըսուի թէ զեկոյցին այս մասը շարադրուած է տող առ տող իսկ ձեռքով եւ բոլոր բառերը ունին իրենց մասնաւոր իմաստը : Թունուզի ալժերական շրջանակները կը գտնեն թէ Ֆրանսական կառավարութեան այս յայտարարութիւնը նորութիւն մը կը բերէ եւ հաւանական կը նկատուի որ խօսակցութիւնները սկսին ի մօտոյ : «ԱՇԱԿ»ի (Ալժ. Հանրապետութեան առժամեայ կառավարութիւն) պաշտօնական բանբերը անդրադառնալով Ֆրանսական զեկոյցին եւ պատասխանելով իրեն եղած հարցումներու յայտնած է.— «Ֆրանսայի Նախարարաց Խորհուրդին զեկոյցին Ալժերիոյ վերաբերող մասը նոր բան մը կը բերէ : «ԱՇԱԿ»ը անշուշտ նկատի պիտի առնէ այդ կէտը քաղաքական կացութեան իր քննութեան ընթացքին : Կը յիշեցնենք, այս առթիւ, թէ «ԱՇԱԿ»ը միշտ յստակօրէն յայտնած է թէ պատրաստ է բանակցելու ինքնորոշման պայմաններուն գործադրութեան համար » :

Թունուզի մէջ ընդհանուր ձեւով լաւատեսութիւն կը տիրէ եւ բոլորը համոզուած են թէ «ԱՇԱԿ»ը իր լիակատար նիստէն ետք դրական պատասխան պիտի տայ : Պէտք չէ անտեսել սակայն թէ ըմբոստական շարժումի պարագլուխները կ'ուզեն լաւ մտածել որեւէ պաշտօնական պատասխան տալէ առաջ : Միշտ այն մտավախութիւնն ունին թէ բանակցելու պատրաստակամութիւնը կրնայ այն տպաւորութիւնը թողուլ թէ «ԱՇԱԿ»ը տկարացած է եւ տեղի կուտայ :

Հինգշաբթի օր Ֆերհաթ Ապպասի նախագահութեան տակ գումարուած լիակատար նիստէն անմիջապէս առաջ, «պատերազմական կոմիտէն» (Քրիմ Պելքասէմ, Պուսուֆ, Պեն Թոպալ) առանձին խորհրդակցութիւն մը ունեցած են, բայց Ալժ. Ազատ. Ճակատի պաշտօնական աղբիւրներուն համաձայն հաւանական չէ որ «ԱՇԱԿ»ը շաբաթէն առաջ պատասխան մը տայ :

Ամերիկեան աղբիւրներու համաձայն Թուրքիա ձանձրացած է այլեւս եւ վճռած ճնշում բանեցնել «ԱՇԱԿ»ի վրայ որ անպայման համաձայնութեան եզր մը գտնէ Ֆրանսայի հետ : Էշօշիէյթըտ Փրէսի հեռագիրը կ'աւելցնէ.— « Թունուզի կառավարութեան անմիջական շրջանակներուն մէջ, կ'ըսուի թէ Թուրքիա պատրաստ է յարձակողականի անցնելու եւ բացէ ի բաց քննադատելու Ալժերացիները, եթէ անոնք քայլ մը չառնեն Ֆրանսայի հետ բանակցութեանց ճամբուն վրայ : Նախագահ Թուրքիա կը գտնէ թէ Ֆրանսա բաւական յառաջ գնաց եւ կարգը «ԱՇԱԿ»ի անդամներուն եկած է իրենք գիրենք իմաստուն ցոյց տալու » , այս է ամերիկեան հեռագրին եզրակացութիւնը : Թունուզի բոլոր շրջանակները եւ մամուլը կը հաստատեն այն ընդհանուր տպաւորութիւնը թէ «ԱՇԱԿ»ի պատասխանը դրական պիտի ըլլայ և ոչ մէկ նախապայմանի ակնարկութիւն պիտի ըլլայ» :

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Մթնոլորտը շատ ծանր է սակայն Ալժէրի մէջ ուր Եւրոպացիները կ'ըսեն.— «Վերջացաւ » իսկ մահմետականները.— « Ալժ. Ազատ. Ճակատը յաղթեց » : Բոլոր Եւրոպացիները մտահոգ են, «մեկնի՞լ, մնա՞լ, մեռնի՞լ», չեն գիտեր եւ չեն կրնար պատասխանել այս հարցումներուն եւ հաշտուիլ իրականութեան հետ : Ոմանք կ'ըսեն թէ «պիտի դիմադրեն », մինչ մահմետական կիները Ալժ. Ազատ. Ճակատի դրօշակները կը կարեն :

Ապագան նոյնը չէ բոլորին համար :

գային կառավարութեան մը պաշտպանութիւնը չունին իրենց ետեւ :

Զունինք «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն » :

Պոլսոյ Պատրիարքութիւնը իջեցուած են պաշ փափագութեան աստիճանին :

Ոտնձգութիւններ կատարած են եկեղեցական կալուածներու մատակարարութեան իրաւունքներուն մէջ :

Թաղական Խորհուրդներու մէջ միակ միութէվէլլիի դրութիւնն են մացուցած, դուռ բանալով երկպառակութեանց եւ զեղծումներու :

Հայերէնը երկրորդական լեզուի են վերածած ազգային նախակրթարաններուն մէջ, հետեւելով աստիճանաբար թրքացնելու քաղաքականութեան :

« Հայրենակից, թուրքերէն խօսէ՛» նշանաբանը մէջտեղ բերելով՝ ստեղծած են անհուսարսափի մթնոլորտ մը, — խաչակրութիւն՝ ազգային լեզուներու դէմ :

Վարլըք վէրկիսիի օրէնքով նիւթապէս կործանած են ոչ - իսլամ տարրերը, որոնք իբրեւ թէ Թուրքերուն հաւասար պիտի նկատուէին ամէն մարզի մէջ :

1955 Սեպտեմբեր 6 - 7ի նախճիրով ցոյց տուած են, որ ո՛չ մէկ բան փոխուած է իրենց մտայնութեան մէջ՝ հանդէպ «կեավուր»ներուն :

Զո՞րն ասեմ, կամ զորն խոստովանիմ :

Եւ ի լրումն այս բոլորին, ահա՛ վերջին ոտնձգութիւնները՝ հարիւրամեայ Ազգային Սահմանադրութեամբ բանաձեւուած մեր ազգային իրաւունքներուն դէմ, որոնց արձագանգ կ'ըլլանք այս էջերուն մէջ ամիսներէ ի վեր :

Ո՞ւր են Լօզանի դաշնագրով երաշխաւոր դարձած պետութիւնները :

Ի՞նչ կը բանին :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐԱՒ. ԱՓՐԻԿԷ որոշեց հրաժարիլ բրիտանական հասարակապետութեան մաս կազմելէ : Ինչպէս յայտնի է, հասարակապետութեան ափրօ-ասիական երկիրները, գլխաւորութեամբ Ղանայի, Հնդկաստանի ու Փաքիստանի, կը պահանջէին որ Հարաւ. Ափրիկէի վարչապետը հրապարակաւ յայտարարէ, թէ կը հրաժարի ցեղային խտրականութեան իր քաղաքականութենէն : Վերջին պահուն Քանատա եւս միացաւ Ղանայի գլխաւորած խմբակին, մինչ Անգլիա, Աւստրալիա եւ Նոր Զելանտա, կը ջանային միջին ճամբայ մը գտնել : Հարաւ. Ափրիկէի վարչապետը, Տոքթ. Վերվօէրտ, նախընտրեց ետ առնել հասարակապետութեան մաս կազմելու իր դիմումը, քան հրաժարիլ «ափարթհէտ»ի իր քաղաքականութենէն : Այս բաժանումը քաղաքական շատ կարեւոր քայլ մըն է, մանաւանդ երբ նկատի առնենք, որ կրնայ երբ նախընթաց ծառայել :

ԱՅՍՕՐ ԿԱՏԱԿ՝ ՎԱՂԸ ՇԻՏԱ՞Կ

ԱՐՋՆ ՈՒ ՈՐՍՈՐԴԸ

—o—

Օրէ օր աւելի հաւանական կը նկատուի, որ Նախագահ Քենըտի եւ վարչապետ Խրուշչեւ վերին ու առանց վկայի հանդիպում մը ունենան՝ ի շահ իրենց երկիրներուն եւ ի սէր աշխարհի խաղաղութեան :

Նման գլուխ գլխի տեսակցութեան մը կարելի անակնկալները եւ թաքուն վտանգները կանխելու դիտաւորութեամբ, ամերիկեան թերթ մը՝ ամայի անտառ մը մէջ յանկարծ քիթ քթի եկող արջի մը եւ որսորդի մը բերանը կը դնէ հետեւեալ պատմութիւնը :

Մինչ որսորդը հրացանը կը վերցնէ եւ կրակելու կը պատրաստուի, արջը թաթմբարձ նշան կ'ընէ որսորդին՝ որ չկրակէ եւ նախ մտիկ ընէ.—

— Ինչո՞ւ բանաւոր արարածներու պէս չփորձենք մեր տարակարծութիւնները՝ գլուխ գլխի վճռելով հարթել :

— Վէճը «ինչո՛ւն է» կը պատասխանէ որսորդը, վստահութեամբ հրացանը վար դնելով :

— Եա՛, նախ ըսէ թէ ինչո՞ւ վրաս կրակել կ'ուզես, հարցուց կաթնասունը, պըտուղ եւ մեղր ալ ուտող՝ գիշակեր գազանը, թանձր մարմինը աջ ու ձախ եւ մեծ գլուխը վեր վար ճօճելով :

— Շատ պարզ է. տաքուկ մուշտակի մը պէտք ունիմ :

— Իսկ ես, պատասխանեց արջը՝ անօթի գազանի ժպիտով մը մեծ ու զօրաւոր ժանիքները ցոյց տալով, պիտի ուզէի յօշոտել զքեզ եւ կուշտ ու կուռ ճաշ մը ընել : Այսուհանդերձ, վստահ եմ որ եթէ նստինք ու խօսինք՝ կրնանք մեր պահանջները գոհացնել :

Որսորդը հաւանեցաւ արջուն առաջարկին եւ դէմ դիմաց բազմեցան, համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար :

Շատ չանցած արջը ոտքի կանգնեցաւ, միայնակ : Արջը կապել ուզող որսորդը տեղն ու տեղը անհետացած էր :

Մեղր կերած օրերուն լեզուօտուքով, ճամբայ ինկաւ «անմեղ» արջը :

«Հանդէ՛ր է խաղաղութի՛ւն» բառ նայուածքէն եւ փախստական ծանր քայլերէն յայտնի էր թէ արջն այս աշխարհի՝ որսորդն անդրաշխարհի ճամբով գտած ու կնքած էին համաձայնութիւնը :

Կասկած չկար : Արջը կուշտ ու կուռ ճաշած էր եւ որսորդը տաքուկ տեղ էր... արջուն մուշտակին տակ :

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԼԻԿԱՑԻ ընդհ. քարտուղարը, Ապտէլխալէք Հասունա, Թունուզի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պուրկիպայի հետ : Առաւելաբար խօսած են Ալժերիոյ մասին :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ պետական պաշտօնեաները, որ Երեքշաբթի օրուան գործադուլէն ետք վերսկսան իրենց աշխատանքը, արհեստակցական կազմակերպութեանց միջոցաւ կը սպառնան դարձեալ գործադուլի դիմել, «եթէ կառավարութիւնը յամառի իր անհասկացողութեան ոգիին մէջ» :

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ դէպքերուն առթիւ, 1956 Նոյեմբերին հակահամայնավար ցուցարարներ հրդեհած էին Շաթօտէօնի համայնավար կեդրոնատեղին, ինչպէս նաեւ « Իւմանիթէ»ի եւ «Լիպերասիոն»ի խմբագրատուները : Այդ առթիւ յետաձգուող բանտարկութեան դատապարտուած երեք հոգի ներման արժանացան վերջերս :

ՍԵՆԵԿԱԼ որոշած է պաշտօնապէս ճանչնալ Համայնավար Չինաստանի ու Հիւսիսային Վիէթնամի կառավարութիւնները :

ՀԱՅԵՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՌԵՒՏՈՒՐ ԵՒ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Միջնադարեան Ռումանիոյ մէջ, Հայերը բացի առեւտուրէ, զբաղած են նաեւ ուրիշ մարզերով, որոնք այսօր կարօտ են ուսումնասիրութեան ։ Այս մարզերէն մին՝ դիւանագիտութիւնն է։ Հայերը դիւանագիտութեամբ զբաղած են իրենց արհեստին բերումով՝ առեւտուրով, որ կը կատարուէր կարաւաններու միջոցաւ ։ Ապրանքներով բեռնաւորուած ձիաքարշ կառքերը կ'անցնէին քաղաքէ քաղաք՝ իրենց ապրանքները ծախելու համար։ Կարաւանին առաջնորդները ծանօթ էին իրենց անցած երկիրներուն լեզուին եւ սովորութիւններուն եւ բնականաբար կ'օգտագործէին կարգ մը դիւանագիտական ձիրքեր՝ առեւտուրի մէջ անհրաժեշտ, համոզելու համար գնորդը։ Հայոց առեւտուրը շատ զարգացած էր միջնադարուն։ Փաստաթուղթերը բազմիցս կը յիշեն «հայկական սայլերը»։ Նոյնպէս ծանօթ է, որ Սեւ Ծովի երկու նաւահանգիստներուն մէջ (Քիլիա եւ Ջեթաթեայ Ալպը), Հայերը իրենց սեփական նաւերը ունէին, որոնցմով իրենց ապրանքները կը տանէին մինչեւ Կ. Պոլիս եւ աւելի հեռուները ։

Այս հայ առեւտրականները լաւ ծանօթացած ըլլալով կարգ մը արեւելեան լեզուներու, ժամանակի ընթացքին ծառայած են իբրեւ թարգման։ Օրինակ 1528ին յիշուած է Հայ մը իբրեւ Սուլթանի թարգման, իսկ 1636ին, Թոմաշքեւիչ անունով Լվովցի Հայ մը իբրեւ թարգման ծառայած է լեհ պատուիրակութեանց ։

Լվով քաղաքը կապ մըն է Արեւելքի եւ Եւրոպայի միջեւ։ Ան գլխաւոր կեդրոնն էր, ուրկէ կը մեկնէին կարաւաններ դէպի Արեւելք։ Կարճ ժամանակի մէջ առեւտուրը դարձաւ Հայերու մենաշնորհը, որովհետեւ միայն Հայերն էին, որ համեմատաբար Լվովի միւս բնակիչներուն, ծանօթ էին արեւելեան լեզուներուն եւ սովորութիւններուն։ Լվովի մէջ Հայերը, որոնք կը զբաղէին թարգմանական գործով, ունէին իրենց կազմակերպութիւնը, որ կը վայելէր լեհ իշխանութեանց վստահութիւնը ։ Այս վստահութեան վրայ հիմնուած է Հայերու ծառայութիւնը իբրեւ դիւանագիտական միջնորդ ։

Միհայ Վիթիազու եւ դիւանագէտ Պետրոս Գրիգորովիչ

Միհայ Վիթիազու (Քաջն Միհայ. 1593 – 1601) Մունթենիոյ կարեւորագոյն իշխաններէն մէկն էր։ Շատ կարճ ժամանակի համար ան յաջողած էր միացնել ռումէն երեք իշխանապետութիւնները, Մունթենիա, Մոլտովա եւ Թրանսիլվանիա։ Այս իրագործելու համար, Միհայ պէտք ունէր հմուտ դիւանագէտներու, որոնցմէ ամէնէն աչքառուն եղաւ հայազգի Պետրոս Գրիգորովիչ ։

Բնիկ Լվովցի, Պ. Գրիգորովիչ արհեստով նկարիչ էր։ Մեզի ծանօթ չեն, ոչ անոր ծննդեան թուականը եւ ոչ ալ այն տարիքը, որով ան դարձաւ Միհայի դիւանագէտը։ Պետրոս Գրիգորովիչ կը տիրապետէր լատիներէնի, գերմաներէնի, իտալերէնի, ռումաներէնի եւ իր մայրենի լեզուին՝ հայերէնի. կը ստորագրէր հայերէնով ։

Իր գործունէութեան շնորհիւ, Պ. Գրիգորովիչ շահեցաւ Միհայի վստահութիւնը, այնպէս, որ կարճ ժամանակի մէջ դարձաւ իշխանի անբաժան խորհրդատուն։ Ոչ միայն լաւ կատարող մըն էր իրեն տրուած յանձնարարութիւններուն, այլեւ նախաձեռնող էր։ Օրինակ 1599ի վերջաւորութեան, Գրիգորովիչ կը գտնուէր Աւստրիոյ Փիլզըն քաղաքը, Միհայի մէկ յանձնարարութիւնը կատարելու համար Աւստրիոյ կայսեր մօտ։ Պ. Գրիգորովիչ կը տեղեկանայ, որ նոյն քաղաքին մէջ կը գտնուի Աֆանասի Վլասիեւ, Պորիս Կոտունով ցարի ներկայացուցիչը, եւ առանց այս ուղղութեամբ որեւէ յանձնարարութիւն ունենալու, տեսակցութիւն մը կ'ունենայ անոր հետ եւ ցոյց կուտայ ռումէն իշխանին յաջողութիւնները Թուրքերուն դէմ ունեցած պատերազմին մէջ ։ Վլասիեւ շատ գոհ կը մնայ իր իմացածներէն եւ նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթէ ռումէն իշխանին։ Հայազգի դիւանագէտը Միհայի յանձնարարութեամբ օժանդակութիւնը կը խնդրէ Քիեւի հոնոթանթին դուքսին՝ ազատագրելու համար Լեհերու ազդեցութեան տակ գտնուող Մոլտովան, բան մը որ կը խոստանայ կատարել, այս վերջինը ։

Դ. ՂԺՐԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՅԿ. ԱՆԱՏՈԼՈՒՆ

(10 եւ վերջին մաս)

Ատափազարի տնտեսական եւ ճարտարարուեստական ճակատներուն քով, նոյնքան կենսունակ երեւոյթ մը կը պարզէ ընկերային կեանքը։ Մանուկներու Պաշտպան Միութիւնը տասնեակ հազարաւոր չքաւորներու հասնելէ զատ, քաղաքին տուեր է նաեւ Շէհիր Փալաս արդիական պանդոկը, որ կրնայ հպարտութիւն պատճառել Ատափազարցիին եւ կուրծքը ուռեցնել ։

Տնտեսական այս ճեպընթաց յառաջդիմութեամբ՝ Առեւտրական միջնակարգ վարժարան մը եւս ունի քաղաքը, նաեւ այրերու եւ աղջիկներու Արհեստից էնստիթիւ մը։ Արուեստի Աղջկանց գիշերային վարժարանին մէջ կը պատրաստուին գեղեցիկ ձեռագործներ։ Այսքան գետնի վրայ, այսքան յաջողութեամբ աշխատող մարդոց առողջութեան հարցը առաջին գծի վրայ կուգայ անկասկած ։ Բայց եւ այնպէս կարելի չէ եղած պայքարել եւ յաղթական հանդիսանալ ջերմին դէմ ։ 1925էն ի վեր կայ ու կը մնայ այս հիւանդութիւնը, որուն արմատները երկու գըլխաւոր պատճառի մէջ են թաղուած հաւանաբար։ Սեխի եւ ձմերուկի անհաշիւ ճաշակումը եւ բացօթեայ պառկելու հիւանդութիւնը ։ (ԽՄԲ.— Քաղաքին մօտիկ ճահիճները չէ տեսեր յօդուածագիրը)։

Տեղացի փորձառու բժիշկի մը համաձայն ,դեռ քսանըհինգ տարուան պայքար մը անհրաժեշտ է, որպէսզի ժողովուրդը փրկուի այս հիւանդութենէն եւ մանաւանդ հասկնայ թէ ուրկէ կուգայ եւ ինչպէս կը տարածուի ան ։

Ատափազար կրնայ հպարտանալ «Շէհիր Օթէլի» կոչուած իր պանդոկով, բայց այդքան միայն։ Իժբախտաբար ուշ էինք մնացած եւ տեղ չէինք կրցած գտնել Պոլսէն յանձնարարուած այդ պանդոկին մէջ։ Աչքի չգան, բայց գրեթէ բոլոր պանդոկները «Փալաս» կը կոչուին Ատափազարի մէջ։ Նոյնիսկ քանի մը հատը չեն բաւականացած «Փալաս»ով մը ու դարձած են թէ Փալաս եւ թէ Օթէլ։ Փալաս անգլերէն բառ մըն է, պալատ կը նշանակէ։ Արեւմուտքի մէջ այս անունը կուտան մեծ ու պերճ պանդոկներու ու երբ Փալաս կոչեն, այլեւս օթէլ բառը չեն կցեր ։

Մենք ալ փալաս մը գտինք անշուշտ ։ Շէնքը ընդարձակուեր է քանի մը ուրիշ շէնքերու միացումով։ Բայց հաշիւի չեն առնուիր կարկտանի մասերը ու հետեւաբար մէջտեղ են եկեր նեղ, մութ նրբանցքներ, երկար ու կարճ սանդուղներով։ Հոս ու հոն կախուած հայելիներ, որոնց մեծ մասը ճաթած կամ կոտրած ։ Աչք մը նետեցի՝ երբ կ'անցնէի անոնց առջեւէն։ Դանակի պէս սուր ծայրեր ունէին հայելիի այդ կոտրուածքները, որոնք բաւական վախ կը պատճառեն նրբանցքի անցորդներուն։ Գետինը փռուած է իբր թէ գորգ մը որ փոշի կը բուրէ՝ ամէն անգամ որ քայլ կ'առնուի։ Գունատած եւ մաշած գորգ մը։ Կարճ սած՝ անխնամութիւնը աւրողի պէս ոստոյն է հիւսեր ամէն անկիւն ։

— Հոգ չէ… ինչ պիտի ըլլայ, ծախու առնելու չենք, գիշեր մըն է՝ կ'անցընենք։

Ըսինք եւ առաւօտուն, երբ արթնցանք, մեր առաջին գործը եղաւ նախաճաշ ուզել ։

— Իսկոյն, պատասխանեցին…։ Բայց կէս ժամ անցաւ ու նախաճաշը չժամանեց։ Կրկնեցինք ։

— Կուգայ կոր, ըսին …։

Կէս ժամ, ժամ մը, դարձեալ եկող գացող չեղաւ։ Ստիպուեցայ ես երթալ նախաճաշին ոտքը։

— Երկու ժամէ ի վեր նախաճաշի կը սպասենք ։

— Դեռ չբերի՞ն ։

— Ոչ՛։

Մարդը, որուն ամէն շարժումէն կը հասկցուէր թէ ինքն է շէֆը, ձայնեց .

— Ահմէտ, 171ին նախաճաշ չգնա՛ց ։

— Ես Մէհմէտին ըսի .

— Մէհմէտ, 171ին նախաճա՞շը …

— Այշէ հանըմին ըսի ։

— Այշէ հանըմ, 171ին նախաճաշը ի՞նչ եղաւ։

Այշէ հանըմ, իր մուճակներով, ... կուրծքերը գօտիի մը վրայ փռած, ... մանքով հարց տուաւ ։

— Ո՞ր 171ը։

— Քանի՞ հատ 171 կայ, Այշէ հանըմ

— Հա… հիմա միտքս ինկաւ, ես ... կա մոռցայ ….։

Ալ հասկցայ անշուշտ, թէ ... «փալաս» մը ըլլալէ շատ հեռու է ... ուար է նոյնիսկ դայն նկատել ... «փալազ»ը։ Հաշիւը տեսանք ... դուռը բացինք, դուրս նետուեցանք ... գացինք ուրիշ «փալաս» մը, որ աւելի ... հաւոր բան մըն էր։ Ամէն ինչ ... կասկածելի։ Առանց շուրջս նայելու՝ ... կողին մտայ ։ Մտայ բայց այդ ... միտքս ինկաւ… ոջիլը։ Ծոծրակիս ... այրուցք մը կը զգամ ։ Անմիջապէս ... վառեմ լոյսը։ Ուշադրութեամբ կը նա ... յիմ.— Բան չունիմ։ Ձեռքիս վրայ ... մը։ Կը վառեմ լոյսը, նորէն ... չկայ։ Մինչեւ առաւօտ պայքար մղեցի ... բեւակայական ոջիլներու դէմ ... վայրկեան մը քնանալու ։

Առաւօտուն հաշիւը կարգադրեցինք, մեկնեցանք ։

Ծամբու ընկերս, որ բարձրաձայն ... գալ սկսած էր փողոցին մէջտեղ, ըսաւ

— Ալ «փալաս» չերթանք, «օթէլ»ը ... ւական է ։

Այդպէս ալ ըրինք ։

Փալասի տեղ աւելի ճիշդ է «փելաս» ... կոչել այսպիսի պանդոկները ։ Փելաս ... որ կը նշանակէ քուրջ, փալաս ... առնելով կը կարծուի թէ հրաշքով պալատի կը փոխակերպուին ախոռները ... ծաղելի բան ։

Գանձեր

Թուրքիա, երկիր մըն է որ ... ընթացքին իր ծոցին մէջ է պահած բազմաթիւ քաղաքակրթութիւններ, ... մենք լուր չունինք բնաւ այդ ... ու վրան նստեր ենք անհոգ՝ բառին լայնագոյն իմաստով ։

Օր մը դեգագործ բարեկամի մը այցելեր էի, ըսի խօսակցութեան ընթացքին թէ չափազանց կը նեղուի սիրտս ։

— Մարդ, ըսաւ, կը նեղուի՞ ... այստեղ։ Դիոգինէսի պէս ըրէ։ Փոքր լապտեր մը առ եւ ելիր դաշտերը։ ... պեղես՝ կրնաս անպայման հանդիպիլ ... դրամներու, հողէ ամաններու, արձանիկներու եւ այլ հնութիւններու, որոնք կը ... նան դարերու պատմութիւնը գծել ... էջերով, հատորներով ։

Իրաւ ալ բարեկամիս հետ հնագիտական պտոյտներ կատարեցինք քանի ... անգամ։ Եւ հանդիպեցանք մարմարէ ... ձաններու գլուխներու կամ այլ մասերու՝ պարտէզի պատերու փլատակներու տակ։ Արուեստի ջարդ մը կը ... մեր աչքերուն առջեւ։ Ոչ աւելի, ոչ ... կաս ։

Թէեւ մեծ ոստում մը ըրած պիտի ըլլանք Ատափազարէն մինչեւ Անթալ... բայց քանի տարիթը ներկայացաւ ու խօսք բացուեցաւ հնութիւններու մասին, ... անմիջապէս։ Անթալիան ալ այդպէս ...

ՌՈՒՍՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

Իսկ արքայազն Ալեքսանդր կը գտնուէր Վան քաղաքին մէջ, ուր հրոսախումբեր կազմած՝ կը պատրաստուէր ռուսեւթրքական պատերազմին, որ կը սպասուէր մէկ օրէն միւսը, (ԽՄԲ.— Արդարեւ, հազիւ աւարտած էր ռուսեւպարսկական պատերազմը, անմիջապէս սկսաւ ռուսեւթրքական պատերազմը, որու նկարագրութիւնը եւս պիտի տանք՝ լրանալէ ետք այս թերթօնը)։ Պասկեւիչ գիտէր թէ իշխանուհի Մարիամ մեծ ազդեցութիւն ունէր Ատրպատականի հայ բնակչութեան վրայ, անմիջապէս Երեւան՝ ղրկեց զայն՝ իր զաւկին հետ, հօրը՝ Մելիք Սահակի մօտ ։

×

Թաւրիզի գրաւումը մեծ տպաւորութիւն գործեց ոչ միայն ամբողջ Պարսկաստանի մէջ, այլ եւ Շահին վրայ։ Ամէնէն աւելի ազդուած էր անշուշտ Աբբաս Միրզա, որ պատճառ դարձած էր ռուսեւպարսկական պատերազմին եւ կորսնցուցած՝ իրեն վիճակուած ամբողջ Ատրպատական աշխարհը ։

Հարկ էր հաշտութիւն կնքել, մանաւանդ անոր համար որ Անգլիացիները խորհուրդ կուտային սախողաբար վերջ տալ այդ պատերազմին,—մեծ դէպքեր կը պատրաստուէին, ամէն ոք վստահ էր թէ պիտի պայթէր աւելի մեծ պատերազմ մը, ռուսեւթրքական պատերազմը։

Սկսան բանակցութիւնները։

Պասկեւիչ կը պահանջէր որ Երեւանի եւ Նախիջեւանի խանութիւնները ընդմիշտ պատկանին Ռուսիոյ եւ Պարսիկները վճարեն քսան միլիոն ռուբլի։ Շահը համաձայն էր տալու պահանջուած երկիրները, բայց ոչ պատերազմական տուգանքը։ Աբբաս – Միրզա եւ Պասկեւիչ անձամբ տեսակցեցան Դէյ – Կարխան գիւղին մէջ, բայց կարելի չեղաւ համաձայնութիւն գոյացնել ։

Դարձեալ սկսաւ պատերազմը ։

Ռուսական բանակին մէկ թեւն քալեց դէպի Թեհրան, իսկ միւս թեւը ետեւէ ետեւ գրաւեց Խոյը, Սալմաստը, Մարաղան, Ուրմիան, Արդեբիլը։ Վերջին այս քաղաքէն Ռուսերը ձեռք ձգեցին պարսկական հին ձեռագիրներ, մեծարժէք ժողովածու մը, որ այժմ կը գտնուի Էրմիտաժի թանգարանը ։

Ի վերջոյ Պարսիկները պարտաւորուեցան լնդունիլ Ռուսերուն բոլոր պայմանները եւ Թեհրանի ճամբուն վրայ, Թուրքմենչայ կոչուած գիւղին մէջ, դարձեալ իրարու մօտ եկան Աբբաս – Միրզա եւ Պասկեւիչ։ Ու 9 Փետրուար 1828ին ստորագրեցին հաշտութեան դաշնագիրը, որ կը կոչուի Թուրքմենչայի դաշնագիր ։

ԺԹ. դարուն մէջ, ոչ մէկ դէպք այնքան մեծ նշանակութիւն ունի՝ Հայոց համար, որքան այն դաշնագիրը, որ կնքուեցաւ պարսկական անշուք գիւղի մը մէջ, Թուրքմենչայի դաշնագիրը։ Հայաստանի սիրտը, Արարատեան դաշտը, Մայր Աթոռով միասին, կը մտնէր Ռուսիոյ մականին հովանաւորութեան տակ ։ Տիրելով սրտին, Ռուսիա հիւրասիրութեամբ կը բանար իր դուռները այն բոլոր Հայոց առջեւ, որոնք հրաժեշտ տալով իրենց հայրենի բնակավայրին՝ կուգային կը հաստատուէին մօտ իրենց սիրելի Էջմիածնին եւ Արարատին ։

Թուրքմենչայի դաշնագիրը կը բաղկանար 16 յօդուածներէ, բայց միայն երեքը կը հետաքրքրէին Հայերը ։

Ըստ 3րդ յօդուածին՝ Ռուսիոյ սեփականութիւն կը դառնային Երեւանի եւ Նախիջեւանի խանութիւնները ։

Ըստ 12րդ յօդուածին՝ երկու պետութեանց հպատակները, որոնք Արաքսի այս կամ այն կողմը անշարժ կալուածներ ունէին, իրաւունք ունէին երեք տարուան ընթացքին ազատօրէն ծախելու կամ փոխանակելու։

Ըստ 15րդ յօդուածին՝ Շահը կը խոստանայ երբեք չհալածել ոեւէ անձ, ... պատականի մէջ, պատերազմի ընթացքին՝ գրաւման բանակին ցոյց տուած ... մակրանքին համար կամ այլ ամբաստանութեամբ ։

Այս դաշնագիրը ցարին կողմէ վաւերացուեցաւ 1828 Մարտ 20ին։ Հետեւեալ օրը բարձրագոյն հրաման. «Կը հրամայենք Ռուսաստանի կցուած խանութիւնները, Երեւան ու Նախիջեւան, այսուհետեւ կոչել Հայոց Աշխարհ(*) եւ աւելցնել մեր տիտղոսին վրայ»։

Ըստ դաշնագրին, սկսաւ Հայոց գաղթը հարաւէն հիւսիս, Պարսկաստանէն Ռուսիա ։

Այս գաղթը իր կարեւորութիւնը ... ներկայացնէր ոչ միայն Ռուսիոյ համար, այլ եւ Հայոց համար ։

Պասկեւիչէն առաջ Ցիցիանով եւ Գուդովիչ եւս պատերազմած էին Պարսիկներու հետ, բայց անոնք չեղան այնքան բարեբախտ, որքան Պասկեւիչ ։

Երեւանի յաղթականը, ինչպէս ... կոչուէր ետքէն, Պասկեւիչ խորհեցաւ ... Արաքսի հովտին մէջ պատերազմելու ... մար՝ պէտք է դաշնակից ունենալ այն ... վուրդները, որոնք կը բնակէին այն ...

(9 Շար.)

(*) Ռուսերէն Օբլաստ Արմյանսկայա — առաջին բառը կը նշանակէ երկրամաս, գաւառ, շրջան, գօտի.

ունի անթիւ անհամար գանձեր: Այնտեղ քաղաքակրթութիւններու պատմութիւնը հրապարակներու մէջ շարուած գիրքերու պէս է ծիլլ: կարդալով չի լմննար: Ինչ ալ որ այդ քաղաքակրթութեան բովանդակ փլատակները կազմող հնութիւննեւ թատրոններ, հին մեհեանները, ծառուղի ու փշուր կ'ըլլան տուներ, Ջարդ ու փշուր կ'ըլլան տունները, գիւղացիներու «պալեւող»ներուն ... անխնայ հարուածներուն տակ:

Գիտենք թէ ինչ կ'արժէ Թուրքիան ըղբռւարթքներու հետաքրքրութեան տեսակէտով, բայց մեզ որ անոր պատմութեան արժէքն ու դիրքը գիտցող չկայ:

Օրինակի համար, Պոլսոյ դրացման ժամանակ քաղաքին թաղերուն մէջ կուրծք կուրծքի կռուելով մեռնող Բիւզանդիոնի կայսեր գերեզմանը վէֆա կը գտնուի: Տարիներ առաջ, աղբանոցէ մը տարբերութիւն չունէր, բայց հակառակ այս անխնամ վիճակին, նորէն ալ Եւրոպացիներ կուգային տեսնել գերեզմանը ու գերեզմանին վայրը: Ոչ ոք կը մըտահոգուէր այս աղբանոցով ու հիմա ինչ է եղած, չեմ գիտեր:

Անիպալի գերեզմանն ալ Կէպզէ կը գտնուի:

Այս մարդը, որուն դիմաց դողացած է հռովմէական կայսրութիւնը, իր բացառիկ տեղը ունի աշխարհի պատմութեան մէջ:

Ո՞վ կը խորհի այցելել այդ գերեզմանը:

Թուրքիան իր բնական գեղեցկութիւններով չէ որ հետաքրքրաշարժ է, այլեւ իր ամէն անկիւնը կը պահէ հնութիւններ պատմական՝ որոնք կը շահագրգռեն ամբողջ մարդկութիւնն ու գիտական աշխարհը նոյնիսկ:

Կեսարիոյ մէջ երիտասարդ մը կը պատմէր.

— Սիմոն անունով Ֆրանսացի մը եկած էր հետաեախլի ժապաւէն մըպատրաստելու: Զինք դիմաւորեցինք: Լաթի գործարանին մէջ տեղ մը ապահովեցինք իրեն:

— Ես Կեսարիա եկայ պատմական վայրերը այցելելու, ըսաւ Ֆրանսացին:

Իրարու երես նայեցանք: Մենք անգամ չէինք գիտեր Կեսարիոյ պատմական վայրերը: Լաւ պիտի ըլլար այս անձը ծանօթացնել թանգարանի տնօրէնին: Եւ այդպէս ալ ըրինք, բայց ամէնէն դժբախտ կողմը հոն էր որ պատմական այս վայրերու մասին թանգարանի տնօրէնն ալ լուր չունէր:

Այն ատեն, Սիմոն մեծածաւալ գիրք մը հանեց իր պայուսակէն: Այս գիրքին մէջ կային նկարները բոլոր հնութիւններուն, Սելճուքեան եւ Հիթիթեան բոլոր գործերուն եւ մզկիթներուն:

Նախ գացինք Ուլու Ճամի: Եւ այն ատեն միայն սորվեցանք թէ Սելճուքներու շըրջանէն մնացած արուեստի այս կոթողը աշխարհի ամենահին փայտաքանդակն է: Ֆրանսացին պատկառեցաւ անոր առջեւ, եւ մատուռքի մը դպելու երկիւղածութիւնը կ'ունենար՝ ամէն անգամ որ իր մատները կը պտըտցնէր այդ քանդակին վրայ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

Աննախընթաց կարելի է համարել Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը որ տեղի ունեցաւ Կիրակի, Մարտ 5ին, Լիւթեցիա սրահներուն մէջ:

Հակառակ անոր որ նոյն օրը երեք հանդէսներ կային, հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր ընդարձակ սրահը եւ շատեր ստիպուեցան ոտքի վրայ մնալ հակառակ ձեռք առնուած բոլոր միջոցներուն:

Պէռնառ Տէտէճեանի նուագախումբը իր ամբողջական կազմով, ոգեւորիչ եղանակներով մեծ փայլ տուաւ երեկոյթին:

Կապոյտ Խաչուհիները ոչինչ խնայած էին երեկոյթի հանդիսաւորութեան համար եւ հաճոյակատարութեամբ կը սպասարկէին սեղաններու շուրջ: Պատրաստուած էր ճոխ պիւֆէ մը որ շուտով ըսպառեցաւ: Վիճակախաղի դրուած էին զանազան առարկաներ — բոլորը նուէր Կապոյտ Խաչուհիներու — որոնց տոմսերը սպառեցան կարճ ժամանակի մէջ:

Գեղարուեստական բաժնին մասնակցեցաւ նաեւ նուագախումբը: Օր. Թառօս իր հայկական պարերով անգամ մը եւս ցոյց տուաւ իր հմայքը, ծափեր խլելով ներկաներէն: Գ. Գըզըրեան կիթառով մեներգեց հայկական ու եւրոպական կտորներ: Նմանապէս Լիբանանէն երիտասարդ մը մեներգեց նուագի ընկերակցութեամբ:

Տէտէճեան նուագախումբի զուարթ ու ոգեւորիչ եղանակներու ազդեցութեան տակ, բազմաթիւ զոյգեր շողշողուն լոյսերու մէջ պարեցին մինչեւ ուշ գիշեր, խանդավառութիւնը հասցնելով իր գագաթնակէտին:

Տեղեկացանք որ ակնկալուածէն աւելի եղած է հասոյթը, որ միացած բարոյական շահուն հետ, անշուշտ աւելի ոգեւորութիւն ու քաջալերութիւն պիտի տայ Խաչուհիներուն շարունակելու իրենց ազգանուէր գործունէութիւնը:

Գ. ԳԱՐԹԵՒ

Տեսանք նաեւ Մարա Խաթունի մզկիթը եւ արուեստի այլ կոթողներ:

Մարա Խաթունի մզկիթին մէջ մեր դիմաց պարզուեցաւ սրտաճմլիկ տեսարան մը: Այստեղը աղտոտ էր վերածուած, մէջն ալ ձի էր կապուած: Աղբը կէս մեթրէն աւելի էր: Ֆրանսացին չէր կրնար իր գործիքները հաստատել գունաւոր նկարներ առնելու համար: Նկարներ որոնք անհրաժեշտ էին հեռատեսիլի մը լրատուին համար:

Կեսարիայէն յիսուն քիլոմեթր հեռու, Կէօրէմէի աւերակները կը գտնուին: Քրիստոնէութեան հալածման առաջին շրջաններուն, առաքեալ մը ժամաներ է հոս, եւ մեծ եկեղեցի մը կառուցեր քարայրի մը մէջ:

Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

—o—

Փարիզեան գեղարուեստ. ցերեկոյթներուն փնտռուած եւ գնահատուած ձեռնարկներէն դարձած է այլեւս «Ժողովուրդները կ'երգեն» փառատօնը, որ տեղի ունեցաւ Սորպոնի Ամֆիթատրոնին մէջ, Կիրակի, Մարտ 12ին:

Ժամանակէն առաջ ամէն ազգէ խուռն բազմութիւն մը լեցուցած էր Զոկայ սըրահը: Փառատօնին բարձր հովանաւորութիւնը ստանձնած էր Փարիզի համալսարանի վերատեսուչը՝ Ժան Սարայ, իսկ Տիկին Սարայ՝ հովանաւորութիւնը:

Քիչ մը յապաղումով կը գործադրուի գեղարուեստական բաժինը, — այլազան ժողովուրդներու երգերով եւ պարերու ցուցադրութեամբ:

Այլապէս հետաքրքրական եւ գրաւիչ յայտագիրներով բեմ ելան ասիական, ափրիկեան, լատին եւ հիւս. ամերիկեան երկիրներու ուսանող – ուսանողուհիներ, երբեմն նաեւ ծանօթ արուեստագէտներ, ազգային տարազներով եւ երաժշտական գործիքներով:

Մերթ Ափրիկեցիներ էին՝ Մատակասքար, իրենց հասարակածային խանդըւածքին իւրայատուկ կրակոտ պարերովը եւ մելամաղձոտ երգերովը: Մերթ ծայրագոյն արեւելքցիներ էին՝ Լաոս, Հնդկաչին, Հնդկաստան, Վիէթնամ, իրենց խորհրդազգած կչռութաւոր պարերովը եւ զանազան «դեւերու», «հոգիներու» կեանքը պատկերացնող երգերովը: Ու վերջապէս, մերթ Եւրոպացիներ էին՝ Լեհաստան, Հունգարիա, Ուկրանիա, Լիթուանիա եւ ուրիշներ, որոնք սլաւական ժողովուրդներուն պարերն ու երգերը բեմ հանեցին այնքան գրաւիչ ձեւով:

Անմասն չէին, ինչպէս միշտ, Հայերը: Հաճելապէս եւ այլապէս յուզիչ էր հայ հանդիսականներուն համար Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի պատանիներուն եւ երիտասարդներուն համաչափ, կարգապահ մուտքը՝ բեմի խորքէն: Երկ-երկու յառաջացան եւ ահա մօտ յիսունէ աւելի Հայորդիներ բեմին վրայ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւէին խմբավար՝ Գէորգ Եանպէկեանի ճպոտին: — Գուրգէն Մ. Ալէմշահի «Իմ հեռաւոր Հայրենիքս»ին կը յաջորդէն «Իմ չինարի եարըս», «Կուժն առայ, ելայ սարը» եւ քանի մը երգեր: Բոլորն ալ երգուեցան հաղորդակից եւ վարակիչ շունչով: Հայ երգը ի պատուի էր եւ գնահատուեցաւ ընդհանուրին կողմէ:

Հայկական ժողովրդական պարերու փունջ մը ներկայացուց «Սօսի» խումբին երկսեռ երիտասարդութիւնը Տիկին Քիւթնէրեանի ղեկավարութեամբ: Տղաքը՝ կայտառ, վառվռուն եւ կենսուրախ, իսկ աղջիկները հեզ եւ քնքոյշ մեծ տպաւորութիւն գործեցին ներկաներուն վրայ:

— Յոսնակ Ժ. Գըզըրեան գնահատելի դեր կատարեց:

Փակագիծի մէջ խօսք մը: Հաւնելի էր հայ ունկնդիրներուն խանդավառութիւնը, նաեւ՝ հպարտութիւնը: Այսուհանդերձ անհրաժեշտ չէր հայ հանդիսականներուն՝ ծափով անտեղի ընկերակցութիւնը պարողներուն:

Ժ. Մ.

ՑԱՋՈՂ ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

—o—

Ամսոյս 2ին «Փավիյոն Տօֆինի» գեղեցիկ սրահին մէջ, փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան մարմնին կողմէ սարքուած ժամուկներու հանդէսին յաջողութիւնը՝ պէտք է վերագրել իր ժրաջան եւ անձնուէր անդամուհիներուն ջանքերուն: Անոնք ճաշակաւոր ու գեղեցիկ առարկաներ էին պատրաստեր վիճակահանութեան համար: Ատկէ կոկիկ գումար մը գոյացած պէտք է ըլլայ:

Գեղարուեստական բաժինը նոյնպէս շատ հաճելի էր:

Յօնակի դերը կատարեց Տարօնիկ Մոստիչեան, շատ յստակ առոգանութեամբ, համարձակ, ուշիմ ու բեմի յարմարութիւն ունեցողի մը վայելչութեամբ:

Կարգով հրաւիրուեցան Պէաթրիս Ա-ւագեան դաշնակի՝ որուն կ'ընկերանար Ֆլիթի-Կարօ (ֆրանսուհի) իր ջութակով: Յետոյ Փափազեան, որ առանձին պարի դասի կը հետեւի եւ իր կարելին ըրաւ: Հագուստը եւ շարժումները սիրուն էին:

Արմենուհի Գազըրճեան, հայկական տարազով, շատ գեղեցիկ երկու պարեր պարեց: Մեծ յարմարութիւն ունի, եւ արդէն ամէն հանդէսներու կը փնտռուի:

Դպրոցասէրի Սանուհիներէն եղան յաջող արտասանութիւններ ու երգեր:

Յետոյ եկաւ Օր. Ժիփսի, Գուկլիոն, որ իր զանազան խաղերով հիացում պատճառեց եւ ծափահարութիւններու հետ գեղեցիկ ծաղիկներով լեցուն սակառ մը ըստացաւ:

Հրաւիրուած էին Սիրք տ'Իվէռի ֆլուճները, որոնք կուշտ ու կուռ խնդացուցին: Արդէն երախաներու ամենասիրած բաժինն ալ այդ է:

Ներկաները հիւրասիրուեցան թէյով եւ կարկանդակներով եւ ուշ ժամանակ բաժնուեցան այդ տաքուկ ու հաճելի հանդէսէն:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՋՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (163)

ՀԱՑՈՑ ԹԵՐԴԸ

—o—

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

—o—

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

— Ներիր, տէր իշխան, — ասաց նա: — Մենք փախանք մեր տէրերից, եւ դու ապաստան տուիր մեզ. այժմ իրաւունք տուր խօսելու:

— Խօսիր, տղաս, — իրաւունք տուեց իշխանը:

— Իմացանք, որ մեր հին տէրեր եկել պահանջում են մեզ: Ի՞նչ է կամքդ, իշխան: Ցանձնե՞ս պիտի մեզ ...

Վերջին բառերն արտասանուեցին այնքան հպարտ՝ ողբերգական ու վճռական ձայնով, որ Գնունի իշխանը զգացուեց եւ պարտք համարեց ասել անմիջապէս.

— Ձեզ յանձնել նոցա՞... Ոչ, զաւակներս: Երբեք: Ես այդօրինակ որոշում չունեմ բնաւ: Եղէք հանգիստ եւ ոչ մէկիդ մի ենթարկուէք խուճապի ...

— Իսկ մենք տէր չահապ, անձնատուր չենք լինի երբեք, — խօսեց նորից Թորգոմը: — Հրամայիր՝ տան մեզ զէնք, որ պաշտպանենք քաղաքը եւ մեր անձը:

Այս ասելով թէ Թորգոմը եւ թէ նրա հետ եկած բոլոր երիտասարդները իրենց սրուած հայեացքները յառել էին Գնունի իշխանի երեսը, սպասելով նրա խօսքին, որը թւում էր պիտի փրկէր կամ կործանէր իրենց: Առանձնապէս հրաբորբ էր Թորգոմի հայեացքը ... Իշխանը լիովին հասկանում էր նրանց տագնապը. հասկանում էր, որ իր խօսքից է կախուած նրանց հանգստութիւնը, ուստի եւ ասաց այդ խօսքը.

— Գնացէք կայազօրի պետի մօտ, զաւակներս ամէնքդ: Նա ձեզ կտայ ձեր ցանկացածը: Արդէն իսկ կարգադրուած է:

Զարմանալի է մարդը, իշխանի հանդիստ ասուած այդ մի քանի բառը այլափոխեցին նրանց, եւ նրանք կարծես փըրկութիւն ստացան, մայլ դէմքերն աշխուժացան, արնամած հայեացքները պայծառացան. իրար հրհրելով շրջուեցին ու դիմեցին դէպի զօրանոցը կայազօրի:

Իշխանը տխրամած նայեց նրանց ետեւից եւ մտածեց ակամայ. «Բայց կարո՞ղ են արդեօք պաշտպանել իրենց, առանց զօրքի »...

Նոր էին հեռացել երիտասարդները, երբ մօտիկ փողոցից լսուեց ճիչ, աղմուկ եւ, փոքր անց, այս անգամ իշխանի տան առաջը բռնեց կանանց, երեխաների ու ծերերի խայտաբղէտ բազմութիւն. կանայք խօսում էին բռունցքներ բարձրացրած, ճչում մազախռիւ, անիծում: Դրա հետ միասին լսւում էին «վայ»եր, նախատինք ու հայհոյանք:

— Թող որքան կ'ուզեն պահանջեն ... Զենք ի գնա ... Թող իրենք գնան սատանի ծոցը ...

Ու լսւում էին զարհուրելի խառնաձայն ճիչեր, ծղրտոցներ, զայրագին աղաղակներ... Ինչպէս երեւում է գալիք Դաւիթի լուրը մի քանի վայրկեանում տարածուել էր արդէն քաղաքում:

Որքան անակնկալ էր նախարարական զօրքի գալն ու պահանջը, նոյնքան մեծ էր վախն ու տագնապը եւ նախկին տէրերի ձեռքը չընկնելու կամքը, նոյնիսկ ցասումը: Դրանից էր, որ շատ-շատ լըսւում էր.

— Զենք ի գնա... Երբեք...իշխան կառավարիչը չի յանձնի մեզի ...

Բոլորը գիտէին, արդէն իսկ լսել էին, որ կառավարիչը կէսօրին պատասխան պիտի տայ եկողներին: Պիտի համաձայնի կամ մերժի: Դրանից էր, որ երբ իշխան Գնունին նորից ելաւ տան քարէ պատշգամը՝ բոլորը դրեթէ ճչացին.

— Զյանձնէք մեզի իշխան. չտաք մեզ արնախումներին. կը տանջեն, կը սպանեն մեզի ...

Իշխան Գնունին, որ ինքը պակաս տագնապած չէր, երբ վերեւից նայեց կանանց ու երեխաների այդ լարուած, գրգըռուած, վշտից ու յուզմունքից աղաւաղուած դէմքերին, լիովին հասկացաւ նրանց: Հասկացաւ ու ջանաց հանգստացնել.

— Եղէք հանգիստ: Ոչ մէկիդ չեմ յանձնի ձեր կատաղի թշնամիներին: Իսկ արքայի քաղաքը չի կարող մտնել ոչ մի նախարար: Գնացէք ձեր տները եւ ով զէնք ունի՝ թող առնի: Եւ երբ հրաման լինի պաշտպանուելու պաշտպանուենք, մինչեւ կը հասնի զօրքը արքունի:

— Ճշմարի՞տ ես, իշխան... Այո՞... Երդուիր, որ այդպէս է ...

Այս հարցումներից իշխանը նորից ըզգաց, թէ որքան խոր է նրանց երկիւղը, սարսափը վտանգի հանդէպ:

— Երդւում եմ նախահայրերիս գերեզմանով, — ասաց Գնունին թատերական եղանակով ձեռքերը տարածելով, եւ դա ազդեց գրգռուած բազմութեան վրայ:

Ու ցրուեցին կարծես յուսադրուած, բայց տակաւին յուզուած եւ կառավարիչ իշխանի խօսքերը իւրովի կրկնելով.

— Տեսար: Երդւում է, որ չի յանձնի:

— Ինչո՞ւ պիտի յանձնի: Իրաւունք չունի յանձնելու: Եթէ յանձնի՝ թագաւորը կը պատժի ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ԼԻՏԻԱ ԿԱՐԻՆ
Contralto

Կ'ԵՐԳԷ

Այս Ուրբաթ ժամը 21ին, Սէն Ժերմէն տէ Փրէ եկեղեցիին մէջ:

ՊԱԽԻ

Լա Փասիոն սըլոն Սէն – Ժան

×

Երեքշաբթի ժամը 21ին, Սալ Կավօ :

ՍՔԱՌԼԱԹԹԻ

Սթապաթ Մաթէր

(Առաջին ունկնդրութիւն)

Նուագախումբը կը ղեկավարէ

ԼՈՒԻ ՍՈԼՖԵՑ

ՀՐԱՒԷՐ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՑՈՒԹԵԱՆ

Գօմոնի Թաղ. Խորհուրդը եւ Գալաքեան Սրբազանի Դամբարան – Շիրիմի Կառուցման յանձնախումբը, Թողաթցիններու Հայր. Միութիւնները պատիւ ունին ծանուցանելու Մարսէյլի եւ Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներու հայ հաւատացեալ ժողովուրդին թէ՝ յառաջիկայ Մարտ 17ի Ուրբաթ առաւօտ ժամը 8·30ին, Սէն Փիէռի մեծ գերեզմանատան մէջ, հովանաւորութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ նախագահութեամբ Հայր. Պատուիրակ Գերշ. Տ. Սերովբէ Եպիսկ.ի եւ Մարսէյլի քահանայից դասուն մասնակցութեամբ տեղի պիտի ունենայ հոգեւոյս

ՊԱԼԱՔԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ

եւ վեց քահանայ հայրերուն վերաթաղումը նոր դամբարանին մէջ: Իսկ Մարտ 19ի Կիրակի առաւօտ, Հայրապ. Պատուիրակը պիտի պատարագէ Գօմոնի Ս. Գր. Լուս. եկեղեցւոյ մէջ եւ քարոզէ: Յաւարտ պատարագի պիտի կատարուի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ, կէսօրէ վերջ ժամը 3·30-ին, տեղի պիտի ունենայ Ս. Փիէռի նորակերտ դամբարան – շիրմին բացման հանդէսը՝ հովանաւորութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ նախագահութեամբ պատուիրակ Ս. Հօր եւ բոլոր քահանայ հայրերու եւ Գօմոնի Դպրաց Դասու եւ այլ դպիրներու մասնակցութեամբ: Ուստի, որով կը հրաւիրուին Մարսէյլի, շրջակայքի եւ այլ քաղաքներու բոլոր հայրենակիցները՝ ներկայ ըլլալ թէ Ս. պատարագին եւ թէ նորակերտ շիրմին հանդիսաւոր բացման, ապրելու եւ ապրեցնելու համար յիշատակը՝

ՇԻՆԱՐԱՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀՈԳԵԼՈՅՍ

ՊԱԼԱՔԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ.Ի

եւ գործակից եօթը քահանայ հայրերու:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է տասը Ն. Ֆ. Տէր եւ Տիկին Վահէ Խանչէրեանէ, Վէն – սան Ձիլինկիրեանի մահուան առթիւ, օգափոխութեան կայանին համար:

×

Լիոնի Եկեղեց. Տիկ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան.— Սէն Շամոնէն Տիկին Սարա Օպօզեան, հանգուցեալ Մարիցա Օպօզեանի մահուան քառասունքին առթիւ կը նուիրէ հարիւր Ն. Ֆ., Փոն տը Շէրիւիէն Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Խալաթեան 180 Ն. Ֆ., Օր. Պերճուհի Խըռլաթեան կը նուիրէ ժամանի մը: Պ. Արիս Մանուկեան (Պանտոլէն), Պ. Կարպիս Մանուկեանի ամուսնութեան առթիւ կը նուիրէ հարիւր Ն. Ֆ., Պ. Մանուկ Մանուկեան իր զաւկին ամուսնութեան առթիւ Համախաբր. Հայր. Միութեան կը նուիրէ հարիւր Ն. Ֆ.: (Ստանալ եկեղեցւոյ քարտուղարութենէն սոյն գումարը):

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, ընկեր Մարտիրոս Աւետիսեանի բնակարանը, 195պիս, Րիւ տիւ Մէնիլ, Անիէռ : *Կարեւոր օրակարգ:*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Գանեէօ – Քաչանի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ ժամը 17ին, ընկերուհի Հէքիմեանի բնակարանը, 144, Ավընիւ Արիսթիտ Պրիան : *Ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը: Կարեւոր օրակարգ, Պարտաւորիչ ներկայութիւն:*

ԿՐԸՆՈԲԼԻ Հայ Ազգ. Եկեղեց. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէն վերջ ժամը երեքին, Քաֆէ տը լա Փոսթի սրահին մէջ, Փլաս Կրընէթ :

Օրակարգ՝ Ա) Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն՝ մէկ տարուան գործունէութիւն: Բ) Զանազան հարցեր: Կը հրաւիրուին Միութեան բոլոր անդամները:

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 9-ին, 7 Պուլվ. տ'Աթէն, Պար տը Կլոպի սրահը: Օրակարգ.— Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի կազմակերպած պարահանդէսը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

« Մայիս 28 »ը կը տօնուի Փարիզի մէջ, 27 Մայիս Շաբաթ գիշեր, Ջ. Քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ երիտասարդ ընկերներ Վահէ Փարթամեանի եւ Բիւզանդ Բաբէլեանի կսկծալի մահուան առթիւ, իրենց ընտանեկան պարագաներուն եւ ընկեր Յակոբ Գապիկեանին:

×

Լիոնի Վարանդեան կոմիտէն՝ ընկերներ Բիւզանդ Բաբելեանի եւ Վահէ Փարթամեանի կսկծալի մահուան առթիւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Յ. Գապիկեանի՝ եւ Պ. Յ. Վարժապետեանի, ինչպէս նաեւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն:

ԿՈՉ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԹՈՔԱՏՑԻՆԵՐՈՒՆ

Մարսէյլի բոլոր Թոքատցիները խորհրդակցական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի իրիկուն, ժամը 9ին, Գօմոնի եկեղեցիին սրահը:

Ներկայ կ'ըլլայ եւ զեկուցում կուտայ Հայր. Միութեան Փարիզի ներկայացուցիչը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի տարեկան ձեռնարկը՝

ԱՊՐԻԼ 22ԻՆ

×

ԼԻՈՆ.— «Մայիս 28»ը կը տօնուի Լիոնի մէջ, Յունիս 3ի Շաբաթ գիշեր:

Օթէլ տը լ'Էօրօփի չքեղ *սրահներուն մէջ, պարահանդէսով:*

ԸՆԿԵՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

Մահուան տարելիցին եւ շիրմաքարի զետեղման առթիւ, Փարիզի Հ. Յ. Դ. Ռաֆֆի *խումբը այց մը կազմակերպած է այս Կիրակի ժամը 15·30ին, Մոնմորանսիի գերեզմանատունը: Այցելութիւն նաեւ ընկերներ* Ա. Գիւլխանդանեանի եւ Ս. Ստմեանի *շիրիմներուն:*

Ընկեր Սահակ Տէր Թովմասեանի յիշատակը յարգող ընկերները եւ բարեկամները կը հրաւիրուին յարգանքի իրենց տուրքը բերելու տարաբախտ ընկերոջ թարմ յիշատակին :

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Կառ տիւ Նորէն իջնել Անկէնի կայարանը ուրկէ կը կատարուի մեկնումը ժամը 15ին:

Կառախումբի ժամեր Կառ տիւ Նորէն.— *ժամը 14 եւ 14·30ին:*

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ, Մարտ 18ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս
10րդ թաղամասի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ

72, Rue du Faubourg Saint-Martin, Métros : Château d'Eau et Gare de l'Est

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ժ. ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, Արտասանութիւն՝ Ա. Գրիգորեան, Օր. Շաքէ Պէնկեան, *հայկական պարեր՝* Սօսի *պարախումբի կողմէ:*

Պատկեր մը «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»էն, ներկայացուած Նոր Սերունդի Անուշիկ «Կառվարենց» խումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Գ. Մ. ՇԻՇՄԱՆԵԱՆԻ:

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպ. պարերը:

Orchestre Cubain LUIS GODY

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով Մուտք 5 Ն. Ֆ.

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՅԱ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գծագրութիւն եւ իւղաներկ

Մարտ 10էն 20, ամէն օր ժամը 14էն 19:

DANS LES SALONS DE L'U. G. A. B.
11, Square Alboni, Paris (16e)

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Աղատ կին մը կը փափաքի տարեց անձի մը խնամքը ստանձնել կամ խոհանոցով զբաղիլ, բնակութեան պայմանով:

ԴԻՄԵԼ.—

Mme. ALICE
chez Mlle. ELMONE
54, Rue Lafayette, PARIS PRO : 02-52

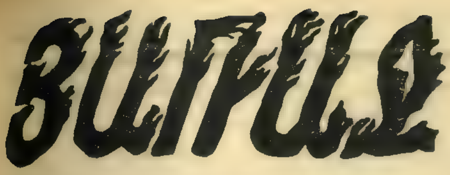

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 18 ՄԱՐՏ — SAMEDI 18 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9056 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4857

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ "ՕՐ"Ը

Ֆրանսահայ գաղութի տօնակատարութեանց շարքին տարիներէ ի վեր աւանդական դարձած է Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Օր»ը:

Տարեկան այս հանդէսը առիթ կ'ընծայէ մեր երիտասարդ տղոց ու աղջիկներուն հրապարակաւ ներկայանալու հասարակութեան, բացատրելու համար ցարդ իրենց կատարած նուաճումներուն հետ նաեւ ապագայի առաջադրանքները :

Գիտենք որ շատ դժուարին պայմաններու մէջ կ'ապրին անոնք: Միջավայրի զօրաւոր ազդեցութեանց դիմակալելու պարտադրանքը կը պահանջէ անխախտ հաւատք ու անսասան կամք: Մանաւանդ զոհողութեան անշահախնդիր ոգի :

Գօտեպնդուած վսեմ գաղափարականով մը, անոնք լրջօրէն կը գիտակցին իրենց վիճակուած առաքելութեան, իբրեւ ժառանգորդն ու ջահակիրը հայ ժողովուրդի մեծագոյն կազմակերպութեան, որ կը կոչուի Հ. Յ. Դաշնակցութիւն :

Իր կեանքի տասնեւվեց տարիներու ընթացքին քանի մը հազար Հայուհիներ ու Հայորդիներ Նոր Սերունդի շարքերուն մէջ մտնելով թրծուեցան ազգային շունչով, սիրեցին Հայութիւնն ու անոր լեզուն: Ու մնալով հանդերձ հաւատարիմ քաղաքացիները այս հիւրընկալ երկրին, որուն կը պարտին իրենց կրթութիւնն ու բարօրութիւնը, կապուեցան իրենց ծնունդ տուող ազգին՝ սիրով ու հաւատքով :

Երէցներու ղեկավարութեան տակ անոնք կը դաստիարակուին, կը սորվին Հայոց հին ու նոր պատմութիւնը, կ'ոգեւորուին մեր ազատագրական շարժումներով, որոնց նպատակն է եղած, հին հին դարերէ ի վեր, ազատ ու անկախ հայրենիք մը եւ մարդավայել կեանք մը ապահովել հայ ազնիւ ազգի ցիրուցան զաւակներուն :

Նոր Սերնդականները կը կարօտին նիւթական լայն միջոցներու՝ լրիւ գործադրելու համար իրենց առաջադրութիւնները Մանաւանդ կանոնաւորապէս հրատարակելու համար իրենց պաշտօնաթերթ Հայաստանը:

Այս երեկուան հանդէսը լաւագոյն առիթն է ցոյց տալու մեր անվերապահ համակրութիւնն ու քաջալերանքը Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի երկսեռ երիտասարդներուն :

ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Տարի մը առաջ, յետ երկար ու տաժանելի հիւանդութեան, մեզմէ առ յաւէտ կը բաժնուէր Սահակ Տէր-Թովմասեան, մէկը Դաշնակցական նուիրեալներէն :

Ծնած էր ԺԹ. դարու վերջերը Վասպուրականի Շատախ քաղաքին մէջ, որ նշանաւոր հանդիսացաւ մանաւորաբար 1915ի հերոսական կռիւներու ընթացքին: Վարագայ վանքին մէջ ուսանելէ ետք հազիւ չափահասութեան տարիքը հասած՝ կը պայթէր համաշխարհային առաջին պատերազմը : Դժնդակ կացութիւն կը ստեղծուէր Հայութեան համար :

Կանուխէն մտած Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը, երիտասարդ Տէր-Թովմասեան կը զինուորագրուէր անոր դրօշին տակ եւ գործօն մասնակցութիւն կը բերէր Շատախի օրհասական մարտնչումներուն :

Յաւէտ ուրեմն Վասպուրականի Հայութեան հետ կը գաղթէ Հայաստան, ուր կը նուիրուէր հանրային գործունէութեան, նոր ծնած անկախութիւնը եւ Մայիս 28էն վերջ մինչեւ խորհրդայնացումը, բարոյապէս ծառայելով հայրենիքին :

Աւելի պատասխանատու դեր պիտի վիճակուէր իրեն 1921 Փետրուար 18ի ժողովրդական ապստամբութեան օրերուն՝ իբրեւ քարտուղար «Հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէին» :

Հայաստանի կառավարութեան վարիչներուն պէս, ինք ալ պիտի հեռանար Հայաստանէն, երբ կարմիր բանակը վերջնապէս իր երկաթեայ թաթը պիտի դնէր նորազատ հայրենիքի վզին :

Պարսկաստանի ճամբով պիտի անցնէր Եւրոպա, ի վերջոյ հաստատուելու համար Փարիզ, ուր լռիկ-մնջիկ պիտի նուիրուէր կուսակցական աշխատանքի, մինչեւ իր մահը :

Մնայուն աշխատակիցն էր Յառաջի, առաջին օրերէն սկսեալ: Կը գրէր մասնաւորաբար ազգային-քաղաքական հարցերու շուրջ, առանց կիրքի, զուսպ լեզուով:

Փարիզի Հ. Յ. Դ. Ռաֆֆի խումբը — որուն կազմութեան այնքան աջակցած էր նախապատերազմեան շրջանին — այց մը կազմակերպած է դէպի Մոնմորանսիի գերեզմանատունը, վաղը՝ Կիրակի, իր մահուան տարելիցին եւ շիրմաքարի զետեղման առթիւ:

Ֆրանսայի ընկերները պիտի յիշեն միշտ զինքը:

ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՆՐ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՇԱԲԱԹ

Ֆրանսայի նախարարաց խորհուրդի հրատարակած պաշտօնական հաղորդագրութենէն ի վեր, մթնոլորտը ծանրացած է Ալժերիոյ մէջ: Թէ՛ մահմետական եւ թէ՛ քրիստոնեայ համայնքները միեւնոյն մտահոգութիւնը ունին — միջադէպերու տեղի չտալ : Սակայն, երկու կողմէն ալ կը վախնան, որ «ծայրայեղ»ներ անխոհեմ քայլեր առնեն : Դժբախտութիւնը այն է, որ պաշտօնական բանակցութիւններ սկսելու որոշումը կը զուգադիպի Գայրամին: Իմամներն ու մոլլաները, լուսնային ամսուան թեթեւ յապաղման պատճառաւ, որոշած են, որ Գայրամը պիտի տօնուի Շաբաթ օր, փոխանակ Ուրբաթի: Վախ կայ որ ծոմապահութեան այս յաւելեալ օրը աւելի եւս ջղագրգռէ մահմետականները : Անկէ զատ, ըստ մահմետական սովորութեան, Գայրամի առտուն կիները գերեզմանատուները կ'այցելեն խումբով. իսկ այրերը՝ կէս օրէն վերջ: Հետեւաբար, հակառակ ցոյցերու եւ կարեւոր խմբաւորումներու դէմ դրուած պաշտօնական արգելքին, Գայրամին պատճառով հակառակը տեղի կրնայ ունենալ :

Ալժէի եւ Օրանի մէջ ապահովութեան ուժերը կրկնապատկուած են :

Ֆրանսական Ալժերիոյ ճակատը (աջակողմեան Եւրոպացիներ), գաղտնի թըռուցիկ մը հանած է; «Եւրոպացիներ, ձեր տուներէն դուրս մի ելլէք, հանդարտ եւ խմբուած մնացէք՝ հարկ եղած պարագային ինքնապաշտպանութեան դիմելու համար»: Միեւնոյն թռուցիկը, խօսքը ուղղելով մահմետականներուն, կ'ըսէ՝ «Մահմետական եղբայրներ, խաղաղութեամբ տօնեցէք Գայրամը, ոչ ոք պիտի գայ ձեր ուրախութիւնը խանգարելու» :

Միեւնոյն իմաստով կոչ մըն ալ ԱՀԱԿը ուղղած է Մահմետականներուն, յորդորելով այս վերջիններուն որ հանդարտ մնան, միջադէպերու տեղի չտան, եւ մանաւանդ զգուշանան աջակողմեան ծայրայեղներու հաւանական գրգռութեանց ընդառաջ երթալէ :

× Օրանի մէջ ռումբ մը պայթած է մահմետական սրճարանի մը մէջ: Երկու մեռեալ եւ տասը վիրաւոր կայ :

× Զհաստատուած լուրերու համաձայն, Ֆրանքեւալժերական պաշտօնական բանակցութիւնները կրնան սկսիլ Մարտ 22էն 28, Զուիցերիոյ մէջ: Ֆրանս. կառավարութիւնն ու «ԱՀԱԿ»ը անջատ դիմումներ կատարած են զուիցերական կառավարութեան՝ բանակցութեանց վայրը ճշդելու համար :

ՀԱՅԵՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

—o—

Գրած էինք թէ Թուրք պետութեան հրահանգով՝ Թուրքիոյ հայ «համայնքին» պատկանող հիմնարկութեանց համար, Մարտ 12ին պիտի ընտրուէին «Մատակարար մարմիններ»: Այս առթիւ կատարուեցան խորհրդակցութիւններ, եւ պատրաստութիւններ :

«Մարմարա» (11 Մարտ) կը գրէ թէ վերջին պահուն Անգարայէն հեռագրով հրահանգուած է յետաձգել ընտրութիւնները 15 օր: Այս յետաձգումը գոհունակութիւն պատճառած է հայկական շրջանակներու մէջ: Բայց եւ այնպէս կ'արժէ որ հայկական արտասահմանն ալ ծանօթանայ այս խնդրոյն բոլոր մանրամասնութիւններուն :

Նոյն այս ընտրութեանց եւ յետաձգման հրահանգին մասին՝ Պոլսոյ Ժամանակ թերթը կը գրէ (12 Մարտ) :—

Համայնքին ընտրութիւնները, որոնք պիտի կատարուէին այսօր (Մարտ 12), 5404 թիւ օրէնքին համաձայն, առայժմ 15 օրուան համար յետաձգուած են : Յետաձգում մը ձեռք բերելու համար Կեդրոնական Ընտրող. Յանձնաժողովին կողմէ՝ ըլլայ Պոլսոյ կուսակալութեան, ըլլայ Անգարայի պատկան իշխանութեանց մօտ նախապէս կատարուած գրաւոր եւ բերանացի դիմումները որեւէ արդիւնք չէին տուած եւ վերջնապէս հրահանգուած էր որ այսօր կատարուին համայնքին հինգ հաստատութեանց խնամակալութիւններու եւ հոգաբարձութեանց ընտրութիւնները:

Վերջին պահուն տրուած յետաձգումի հրահանգը, մեր քաղած տեղեկութեան համաձայն, ուղղակի արդիւնք է Պետութեան եւ կառավարութեան նախագահ Զօր. Կիւրսէլի մօտ կատարուած հեռագրական դիմումի մը, որուն իբր հետեւանք՝ հաւանաբար վերաքննութեան մը ենթարկուի նաեւ Պոլսոյ կուսակալութեան կողմէ տրուած այն ընտրական հրահանգը, որու համաձայն պիտի կիրարկուէր 5404 թիւ օրէնքը :

Այս օրէնքը ցարդ կիրարկուած էր միայն Թաղ. Խորհուրդներու ընտրութեան համար եւ ոչ թէ Թրքահայ Համայնքին հաւաքականութեան պատկանող հաստատութեանց համար, որոնք են Ս. Փ. Հիւանդանոց, Գարակէօզեան եւ Գալֆայեան որբանոցները, Ղալաթիոյ ուխտատեղին, Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին՝ Կեդրոնական վարժարանով եւ նոր հիմնուած Ս. Խաչ Դպրեվանքը : Ասոնք հաստատութիւններ են, որ ինքնաբաւ չըլլալով, հինէն ի վեր կանգուն կը մնան ամբողջ համայնքին նիւթական օժանդակութիւններով եւ այդ իսկ պատճառաւ ալ անոնց մատակարարութիւնը կը կատարուի Կեդր. Մատակարար Մարմնի մը կողմէ, որուն ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ համաձայն մեր աւանդութեանց եւ կանոնագրութեան մը, որ ջնջուած չըլլալով՝ կը մնայ ի զօրու :

Տասնեւհինգօրեայ այս յետաձգումի ժամանակամիջոցին, եթէ Պատրիարքը կարենայ պատկան իշխանութեանց անհրաժեշտ բացատրութիւնները տալ եւ մանաւանդ ընդգծել թէ ինք աւանդական երդումով մը կապուած է վերոյիշեալ կանոնագրութեան, որ ոչ մէկ կերպով խոտոր կը համեմատի պետական օրէնքներուն, ապահովաբար կը վերաքննուի տրուած ընտրական հրահանգը եւ անվըրդով կը պահպանուի դարաւոր աւանդութիւն մը, որ ոչ ոքի վնաս ունի :

Հոս կ'ուզենք կանգ առնել նաեւ կարեւոր կէտի մը վրայ: Վաղը միւս օր, կարգ մը մարդիկ, հաւանաբար օգտուելով ներկայ առիթէն եւ «մենք ըսած էինք արդէն, մենք գրած էինք արդէն» յանկերգով, իրենք իրենց բանդէտի եւ մարգարէի հովեր տալով գրիչ շարժեն կամ իրաւասու անձնաւորութեանց մօտ թափանցեն, իբրեւ թէ խորհուրդ տալու բարի նպատակաւ: Այսքան դառն փորձառութիւններէ ետք, կը կարծենք թէ եկած է ժամանակը, բոլոր-բոլորներու նոր քաոս մը չստեղծելու համար :

Մենք այն համոզումը ունինք թէ յառաջիկայ 15 օրուան ընթացքին աշխատանք մը կայ կատարուելիք: Պէտք է ըսպասենք որ այն որ իրաւասու է եւ պարտի այդ աշխատանքը կատարելու, հանդարտ գլուխով կարենայ կատարել: Տարբեր ընթացք մը կրնայ ժխտական արդիւնքներու առաջնորդել :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կը պահանջէ որ ՄԱԿի Ընդհ. Ժողովը անմիջապէս հրաւիրուի Քոնկոյի խնդիրը քննելու համար: Վերջին նիստին, ժողովականները ցրուած էին առանց ճշդելու յաջորդ նիստին թուականը

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան քաղաքական բիւրօն, Ֆրանսայի համայնավարներուն ուղղուած պաշտօնական հաղորդագրութեան մը մէջ կ'ըսէ, թէ Ֆրանքեւալժերական բանակցութեանց բացումը կը համապատասխանէ «խաղաղութեան ուժերու մեծ յաջողութեան եւ տը Կոլեան իշխանութեան մէկ նոր ընկրկումին» :

ԱՊԱԶԻՆՄԱՆ մասին ռուսեւամերիկեան բանակցութիւնները պիտի սկսին Օգոստոս մէկին :

ՔՈՆԿՈՅԻ մէջ մտահոգութիւն եւ ընդվզում կը տիրէ ՄԱԿեան չորս հազար նոր զինուորներու (Հնդիկ) գալուստին առթիւ: Քազավուպու բողոքած է ՄԱԿին :

ՀԱՅԵՐԷՆ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ
ՆՈՐ ՏԱՌԵՐ ՀՆԱՐՈՒԱԾ

—o—

Այս խորագրին տակ, Պոլսոյ Ժամանակ թերթին մէջ կը կարդանք (12 Մարտ) :—

Հայաստանի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ «հայերէն նոր կատարելագործուած, գեղեցկացուած բազմաթիւ տպագրական տառատեսակներու հեղինակ Մանուէլ Կափլանեան հայկական տպագրական արուեստը հարստացուց նոր յայտնագործութեամբ մը: Ստեղծեց քիմիական զանազան տարազներու մէջ օգտագործուող բազմատեսակ օղակներու տպագիր նիշեր, որոնք կը դիւրացնեն ոչ միայն հայկական, այլեւ օտար գրականութեան տպագրութեան առանձին փուլերու գործը :

Ներկայիս օղակներ ունեցող տարազները նախ կը լուսանկարուին, յետոյ կը պատրաստուին նախանկարները (քլիշէները) կը շարուին շարուածքներուն մէջ, նորէն կը լուսանկարուին նախանկարներու համար եւ անկէ ետք միայն կը սկսի տպագրութիւնը :

Այս ձեւի տարազներ ունեցող գիրքերու հրատարակութիւնը կը ձգձգուի եւ կը ծախսուին հսկայական միջոցներ :

Մանուէլ Կափլանեան ստեղծած է 53 տպանիշ, որոնցմով կարելի է շարել օղակներ ունեցող հարիւրաւոր եւ հազարաւոր տարազներ: Ասիկա տեսակ մը այբուբեն է քիմիական տպագիր տարազներու համար: Այդ տպանիշները կը ձուլուին եւ շատ շուտով գործածութեան կը մտնեն, որու շնորհիւ քանի մը անգամ կը բարձրանայ տպագրական աշխատանքին արտադրութիւնը »:

ԼՈՒԱԾ ԳՐՉԻ ՄԸ ԽՕՍՔԵՐԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

... Երբ կը փորձենք յետադարձ ակնարկով մը չափել Դաշնակցութեան կտրած երկար ճամբան, խորին երկիւղածութեամբ եւ հպարտութեամբ միայն կը հաստատենք իր կատարած փառաւոր գործերը։

Հայը տրորուած ժողովուրդ մըն էր դարձած, աւելի ճիշդ՝ կրօնական համայնք, ենթակայ երեք տարբեր ազգութիւններու։

Ստրուկ, հլու հնազանդ, զրկուած անհատական եւ ազգային արժանապատուութեան արդար զգացումէն, իր կենդանական գոյութիւնն իսկ պահելու անկարող Հայը, «հրաշքով» մը միայն պիտի խուսափէր իրեն սահմանուած ողորմելի ճակատագրէն։

Ուրիշներէն՝ հասուէր եւ խարդախ, դիւանագիտական աշխարհէն սպասուած այդ «հրաշքը» չիրականացաւ երբեք։

Այդ հրաշքը գործեց Դաշնակցութիւնը։

Դաշնակցութիւնն էր, որ պրպտելով, ուսումնասիրելով եւ ծանօթանալով հայ իրականութեան, իրմէ առաջ կատարուած ճիգերուն եւ փորձերուն, ամփոփեց, համադրեց բոլոր հին ու նոր արժէքները եւ հրապարակ բերաւ մեր կեանքը լուսաւորող հրաշագործ ուժը։

Հայկական կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ, այդ ուժն էր, որ կերպարանափոխեց մեր ժողովուրդը։

Դաշնակցութեան այս հրաշագործ ուժն էր, որ ըմբոստացուց ստրկացած Հայու հոգին, սորվեցուց անոր հարուածով հարուածին դիմադրելու օրէնքը։

Դաշնակցութիւնն էր, որ Հայը առաջնորդեց ազատագրական մեծ պայքարին, մեր պատմութեան տխուր էջերուն վրայ աւելցնելով յաղթանակներու եւ հերոսութիւններու կախարդիչ էջեր։

Ազատ եւ անկախ Հայաստանի ստեղծումը՝ եղաւ փառապսակը իր երեսնամեայ բեղուն գործունէութեան։

Իր այն փառաւոր գործերուն հետ վրիպումներն եւ ձախողանքները — անխուսափելի եւ յաճախ ալ հետեւանք բացառաբար մեր իրականութեան — չեն կրնար նսեմացնել իր վաստակը։

Իր յարատեւ զոհաբերութիւնը, վճռականութիւնը, արդար ինքնավստահութիւնը, խօսքի թէ գործի մէջ, զինքը դարձուցած են անգերազանցելի ղեկավար ուժըն ու միտքը հայկական կեանքին։

Այսպէս էր Դաշնակցութիւնը երէկ՝ երբ կը գործէր հայրենի հողին վրայ։

Այսպէս է Դաշնակցութիւնը նաեւ այսօր, երբ կը գործէ հայրենիքէն դուրս թէեւ, բայց միշտ գաղթաշխարհի մէկ ծայրէն միւսը ցրուած հայրենակարօտ Հայութեան հետ։

1955 ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՌԵՒՏՈՒՐ ԵՒ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գ. Գրիգորովիչ կարեւոր գործունէութիւն մը ունեցած է 1600ի ընթացքին, երբ Միհայի կողմէ բանակցութիւններ կը վարէ Ալպա – Եուլիայի մէջ, Աւստրիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, որոնց նպատակն էր հեռացնել ռումէն իշխանը Թրանսիլվանիայէն եւ զայն՝ Աւստրիոյ կցել։ Նկատի առնելով աւստրիական դիւանագիտութեան դանդաղութիւնը եւ անպատասխան ստանալու կը մեկնի Ալպա – վճռականութիւնը, Միհայ առանց որեւէ Եուլիայէն եւ կը գրաւէ Մոլտովան ու քանի մը ամիսներու ընթացքին կը միացուին երեք իշխանապետութիւնները։ Ռումէն իշխանը կը վերադառնայ Թրանսիլվանիա, ուր Աւստրիոյ կայսեր (Ռուտոլֆ Բ. 1576 – 1612) ներկայացուցիչները պատրաստ էին այս անգամ որոշ զիջումներ ընելու, բայց այլեւս ուշ էր, որովհետեւ Հունգարացի ազնուականները միացած էին եւ չէին ընդունէր Միհայ Վիթիազուի տիրակալութիւնը, համոզուած ըլլալով, որ ուժեղ իշխան մը իրենց դիրքը կը տկարացնէ։ Միհայ Վիթիազուի եւ Հունգարացի ազնուականներուն միջեւ կռիւ մը տեղի ունեցաւ Միրըսլըու գիւղին մօտ, ուր Վիթիազու պարտուեցաւ եւ ստիպուեցաւ հեռանալ իր զօրքով դէպի Մունթենիա, ուր Լեհերը մտած էին։ Այստեղ ալ Մ. Վիթիազու կը պարտուի։ Համոզուած ըլլալով որ միայն Ռուտոլֆ Բ. կրնայ օգնել իրեն, ան կը մեկնի Վիէննա, ուր Աւստրիացիները պաղ ընդունելութիւն մը եւ անորոշ խոստումներ կ՚ընեն իրեն։ Վերադառնալով Թրանսիլվանիա, Վիթիազու կը սպաննուի դաւադրաբար՝ աւստրիացի զօրավար Պասթայի ձեռամբ (1601, Օգոստոս 9)։

Գէորգ Գրիգորովիչ ծառայած է Միհայ Վիթիազուի ոչ միայն իբրեւ դիւանագիտական գործակալ, այլ եւ իբրեւ զինուորական հրամանատար։ 1598ին, իբրեւ ջոկատի հրամանատար կը մասնակցի Դանուբի հարաւային կողմը Թուրքերու դէմ կազմակերպուած արշաւանքին։ Գ. Գրիգորովիչ մասնակցած է նաեւ Միրըսլըուի ճակատամարտին, ուր գերի կ՚իյնայ։

Գ. Գրիգորովիչ դարձաւ Միհայ Վիթիազուի ամենափորձառու դիւանագէտներէն մէկը։ Այս վերջինը միշտ դիմած է անոր խորհուրդներուն եւ լաւ համբաւ ունեցաւ անոր վրայ։ Ժամանակակից բազմաթիւ փաստաթուղթեր կը նշեն, թէ Միհայ Վիթիազու որոշում մը տալէ առաջ կը խորհրդակցէր Գ. Գրիգորովիչի հետ։ Հայ դիւանագէտը Աւստրիոյ կայսեր ներկայացնող վաւերագրի մը մէջ, Վիթիազու կ՚ըսէ թէ հայ դիւանագէտը հմուտ մասնագէտ է ոչ միայն աւստրիական արքունիքին հետ եղած յարաբերութեանց, այլեւ լեհական, մոլտովական, թաթարական եւ թրքական խնդիրներուն մէջ։

Գ. ԳՐԻԳՈՐՈՎԻՉԻ ՑԵՏԱԳԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Միհայ Վիթիազուի մահէն ետքն ալ Գէորգ Գրիգորովիչ շարունակած է իր դիւանագիտական գործունէութիւնը, Ռուտոլֆ Բ.ի եւ ռումէն իշխաններու յանձնարարութիւնները կատարելով։ Միեւնոյն ատեն տեղեկագիրներ կը ներկայացնէ Ռուտոլֆ Բ.ին, ռումէն իշխանապետութեանց մէջ տիրող դրութեան շուրջ։ 1607 Օգոստոս 27 թուակիր վաւերաթուղթ մը կը նշէ, թէ Գէորգ Գրիգորովիչ Կ. Պոլսոյ մէջ Աւստրիոյ դեսպան նշանակուած է։ Այս պարագան ցոյց կու տայ հայ դիւանագէտին վայելած վստահութիւնը աւստրիական արքունիքին մօտ։ Ուրիշ պարագայ մը եւս կուգայ հաստատել այս տեսակէտը։ 1606 Մայիս 1ին, Ռուտոլֆ Բ. Լեհաստանի Սիկիսմունտ Գ. թագաւորին ուղղուած նամակով մը կը գանգատի հայ դիւանագէտին հանդէպ ի գործ դրուած վերաբերումին՝ Լեհաստանի մէջ գրաւուած էին իր իրերը եւ կը պահանջէ որ ետ վերադարձուին։

Գէորգ Գրիգորովիչ ունեցած է նաեւ գրական գործունէութիւն մը։ Միհայ Վիթիազուի ամենամտերիմներէն մէկն ըլլալով, գրած է իշխանի օրագրութիւնը։ Այս աշխատութիւնը պահուած չէ, սակայն ժամանակակից ուրիշ պատմագիրներ օգտուած են անոր գործէն, ինչպէս Ցամոսքեօզ եւ Վոլֆկանկ տէ Պեթլին պատմագիրները։ Ասոնցմէ առաջինը կը յիշէ, թէ իր գործին մէջ օգտագործած է իբրեւ աղբիւր հայ դիւանագէտին գործը։ Վ. տէ Պեթլին, որ գրած է Թրանսիլվանիոյ պատմութիւնը՝ վեց հատոր նոյնպէս օգտուած է Գ. Գրիգորովիչի գործէն։

Միհայ Վիթիազու յիշատակարան մը դրկած է Թոսքանայի Քոսիմօ դուքսին, Արեւմտեան Եւրոպայի շրջանակներուն ծանօթացնելու համար Թուրքերուն դէմ իր ունեցած յաջողութիւնները։ Սոյն յիշատակարանը, որ հրատարակուած է, կը ներկայացնէ ռումէն իշխանին կենսագրութիւնը։ Ռումանացի պատմագէտ Ց. Քրըչու կը հաստատէ, թէ այս յիշատակարանը կը ներկայացնէ ամփոփումը Գէորգ Գրիգորովիչի աշխատանքին։ Ռումանացի ուրիշ պատմագէտ մը, Փ. Փ. Փանայիթեսքու, կ՚ենթադրէ որ հայ դիւանագէտը հաւանաբար աւստրիական շրջանակներուն համար ալ գրած ըլլայ կարճ քրոնիկոն մը, Միհայ Վիթիազուի կեանքին եւ գործունէութեան շուրջ։ Հայ դիւանագէտը իր տաղանդը միացուց գրական գործունէութեան, կրկնակի դարձնելով իր արժանիքը։ Ինչպէս իր դիւանագիտական գործունէութեան մէջ, այնպէս ալ իր գրական գործերուն մէջ Գ. Գրիգորովիչ հաւատարիմ մնացած Միհայ Վիթիազուի։

Անյայտ պատճառներով կը մեռնի 161.ին։ Իմանալով անոր մահը, Լեհաստա... թագաւորը կը գրաւէ Լվովի մէջ գտնուող անոր գոյքերն ու հարստութիւնները։ Գրիգորովիչի թուղթերուն մէջ գտնուած ... ցան իր եւ իր եղբօր ազնուականի կոչում ստանալու վաւերաթուղթերը, որոնք ... Աւստրիոյ կայսեր կողմէ։

Դ. ՂԺՐԻԿԵԱՆ

ՇԻՐԻՄԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

«Ամբողջապէս չեմ մեռնիր»

ՈՎՐԱՏԻ...

Գաղափարապաշտ՝ իբրեւ հանրային մարդ, անձնուէր՝ ինքզինքը մոռնալու աստիճան։ Ահա ընկեր Սահակի նկարագիմագիծը բնորոշող հիմնական գիծերը, որոնց վրայ եթէ աւելցնենք աւելի ... յիսնամեայ կուսակցական եւ հանրային իր գործունէութիւնը՝ կը ստանանք դաշնակցական մարդու հարազատ տիպարը որ իրն եղաւ ամբողջ տասնամեակներ երկրին մէջ եւ հոս՝ Ֆրանսա։

Գրուած է ու դեռ պիտի գրուի։ Եւ... թագրուած է ու դեռ անպայման պիտի բնութագրուի Սահակներու եւ անոնց նման ... խորդող սերունդներու հոգեկան դիմագիծը, գաղափարապաշտ եւ անձնուրաց Հեյլէն իմաստասէրին մարդու սահմանում... մը՝ «հասարակական էակ»ը իրականա... թիւն դարձաւ վերջին հարիւրամեակի Դաշնակցական տիպարը՝ անձնուրաց կորովի, հաւատաւոր եւ տեսլական ... աոլցուն, շողշողուն փայլով սապատակ... հայ ժամանակակից պատմութեան էջերը «Հասարակական էակը»՝ Դաշնակցութեան քուրային մէջ դարձաւ գաղափարապաշտ, անձնուրաց եւ ազգային գիծով համամարդկութեան տենչերուն ծառայ... հայ մարդը։

Զինքը ճանչցանք Մերձաւոր Արեւել... մայրաքաղաքի մը՝ հայաբոյր մէկ օճախին մէջ։ Ազգային մտահոգութիւններ ուրիշներու կարգին, զինքն ալ առաջնորդած էին մինչեւ հեռաւոր այս վայրը, ուր, օրեր եւ ամիսներ շարունակ դարձաւ, — ու դարձան իրեն հետ նոյն մտահոգութիւններով հոն հաւաքուած միւսները — մէկ մէկ շրջուն հայրենիքներ բառին ազնուագոյն իմաստով։

Նորերս՝ ականջ եւ աչք դարձած էին լսելու եւ դիտելու, մեզի համար գրեթէ առասպելական դարձած սերունդի մը վաւերական ներկայացուցիչներուն ... մէկ խօսքը եւ շարժումը։

Արտայայտութիւններուն մէջ զուսպ, շարժուձեւերուն մէջ անպաճոյճ, միշտ երիտասարդներով շրջապատուելու բաղ...

ՌՈՒՍԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

Տեղական ազգաբնակութեանց համակրանքը շահելով՝ կը կատարուէր բարոյական յաղթանակ մը, որ աւելի վտանգաւոր էր թշնամիին համար քան ամէնէն զօրաւոր բանակը։

Պասկեւիչի պատերազմը տեղի պիտի ունենար պատմական Հայաստանի դաշտերուն եւ հովիտներուն մէջ, ուր կը տիրապետէին Հայերը եւ մահմետականները։

Պարսիկները եւ Ռուսերը գիտէին թէ Հայերը համակրութեամբ կապուած էին Ռուսերուն, որոնց պիտի օգնէին, իսկ մահմետականները՝ Պարսից։ Այս պարագան նախատեսելով, Պարսիկները կանուխէն ձեռնարկած էին նօսրացնել Հայերը Արարատեան աշխարհին մէջ, այնպէս որ, 1827 թուականի պատերազմէն առաջ, հայ ժողովուրդին մեծ մասը բռնօրէն փոխադրած էին Արաքսի միւս ափը, եւ աւերակ դարձած էին արդէն հայ գիւղերը։

Աբբաս – Միրզա շատ կը գնահատէր Հայերը եւ զլացած չէր իր համակրանքը, բայց չէր կրնար հանդուրժել անոնց ռուսասիրութեան, գիտնալով հանդերձ աւատապետական իր իշխանութեան տակ Մահմետականները ահաւոր ձեւով կը կեղեքէին Հայերը։ Աբբաս – Միրզա կը խորհէր թէ Հայերը, խելացի ժողովուրդ եւ աշխատասէր արհեստաւորներ, աւելի օգտակար կ՚ըլլան իր երկրին ներսը քան սահմաններուն վրայ։ Ուստի երբ կը տեփոխէր զանոնք, պարապն ալ կը լեցնէր Մահմետականներով։

Այս ընթացքով՝ Հայերը երկու տեսակ վնասներու կ՚ենթարկուէին։ Կը պարպուէր իր բնիկ տարրէն, ու կը լեցուէր օտար տարրով։

Ռուսերը դաշնագրին մէջ մտցնելով Հայոց վերադարձին պայմանը, կը քաջալերէին գաղթը հարաւէն հիւսիս, այն տրամաբանութեամբ թէ մահմետականը դարձեալ պիտի հեռանար քրիստոնեայ վարչութենէն եւ երկրին այս ծայրամասը պիտի նօսրանար բնակչութեամբ։ Պասկեւիչ գիտէր թէ պիտի վերադառնային Հայերը, որոնց վերադարձը այն օգուտն ունէր որ արհեստաւորներ էին, մինչ Թիֆլիզի Հայերը ճանչցուած էին միայն իբրեւ մանրավաճառ։

Այս քաղաքականութեան ուժ տալու համար, Պասկեւիչ ուզեց գործի լծել կաթողիկոսը, Եփրեմ, որ սակայն շատ ծեր էր եւ խոյս տուած էր Թիֆլիզ։ Ուզեց գործի լծել նաեւ Ներսէսը, որ ծայրայեղօրէն գործունեայ՝ կը սիրէր ծառայեցնել քան ծառայել։ Պասկեւիչ օգտուեցաւ Ներսէսէն այնքան ժամանակ որ անհրաժեշտ էր՝ պատերազմական գործողութիւններու ընթացքին, յետոյ նետեց զայն մինչեւ Բեսարաբիա։

Ուզեց նաեւ օգտագործել ամէն Հայ որ անուն շինած էր ռուսական կայսրութեան մէջ։ Բանակին մէջ, ուրեմն, պակաս չեղան հայ զինուորականներ եւ պաշտօնեաներ։ Հարաւ կանչեց այսպէս գնդապետ Ղազարոս Լազարեանը։

Բոլոր ասոնք օգտագործելէ ետք՝ ճամբեց դէպի Ռուսիոյ ներսերը, իբրեւ անելորդ ու վնասակար տարր։

Պատերազմը լրանալէ ետք, դեռ ժամանակ մը գործի վրայ պահեց Ներսէսը, երբեմն վիրաւորելով, երբեմն փայփայելով։ Գործի վրայ պահեց նաեւ գնդապետ Լազարեանը, նախ իբրեւ քաղաքագլուխ Թաւրիզի, յետոյ իբրեւ կազմակերպիչ Հայոց գաղթին։

Սալմաստի Հայոց Իսրայէլ եպիսկոպոսը հակառակ էր այս գաղթին։ Ըրին-ըրին՝ լռեցուցին։

Պէտք է ըսել թէ այս գաղթը աւելի ծանր եկաւ, քան պատերազմը։ Որոշուած էր Հայոց անշարժ կալուածները ծախուէին կամ փոխանակուէին, — այդ որոշումը մոռցուեցաւ յետագային։ Գնդապետ Լազարեան կը գրէ. «Սկզբում ինձ հեշտ էր թւում գործը (գաղթին կազմակերպութիւնը), որովհետեւ Հայք եւ Նեստորականք (Ասորիները) իրենք էին խնդրում գաղթել Ռուսաց երկիրը, բայց ... որ հասաւ բանը այն տեղը, որ պիտի ... բաժնէին տային իրենց տներին եւ նոր ... նոցա շիրիմներին, այն նախնեաց, որոնք իրենց ժառանգութիւն էին թողած ... դարձակ եւ պտղաբեր դաշտեր, երբ ... ասում եմ՝ թողնելով իրենց բազմա... խառ տնային կառավարութեան սարք ... կարգը, հաստատուն ներկան պիտի փ... խէին անյայտ ապագայի հետ, այն ... ժամանակ նախ Նեստորականները, ապա ... տեւելով նոցա օրինակին՝ Հայք միաբ... խնդրել որ թողնելիք անշարժ կալուածների արժէքի մէկ երրորդը տրուի իրենց»։

Պասկեւիչ, խոստացած էր նիւթապէս օգնել գաղթողներուն, — քանի մը ... պատերազմական տուգանքէն յիսուն ... վարէն մինչեւ երկու հարիւր ... յատկացնել այդ նպատակին։ Բայց ... ւամիւյն փշրանքներ, ամէն մէկ ... համար հինգ կամ վեց րուբլի։ Լազարեանի ներկայացուցած հաշիւներուն համաձայն, գաղթողներուն թիւն էր 45 հազար հոգի, որոնց տրուած է 14 հազար ... կամ մօտ 44 հազար րուբլի, — միջին հաշուով՝ ամէն մէկ գաղթականի ... ոչ իսկ մէկ րուբլի։

(14 Շար.)

ՄԻՀՐԱՆ ՀԵՐԱՐԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սակաւաթիւ են Ուրֆացիները Փարիզի մէջ, սակայն պատիւ իրենց՝ կրցան յարգել յիշատակը իրենց հայրենակիցին, որ մահացած էր հեռաւոր Լիբանանի մէջ :

Միհրան Հերարդեան, խոժոռ արտաքինով այս ընկերը, մաքուր եւ ազնիւ հոգի մը ունէր. Զուարթ բնաւորութեան տէր, ջիղոտ եւ վճռական ու անշահախնդիր կեցուածք ցոյց կուտարկուսակցական ու ազգային հարցերու մէջ: Այդ եղաւ պատճառը որ յարգուեցաւ բոլորէն ու դարձաւ ժողովրդական դէմք :

Մտերիմներ էինք իրարու հետ եւ յաճախ գործակցած կուսակցական աշխատանքներու մէջ: Իր գեղեցիկ ձայնը, «Բարձր Սարերը», «Քեռապի լեռներուն սարերուն վրայ՝ երբ միասին կ'երթայինք պտոյտի, կարծես կրկին կը հնչէր ականջիս, չարաթ գիշեր, Մարտ 12ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Թէհլիրեան սրահին մէջ, երբ բոլորս մէկ երկիւղածութեամբ ոտքի կեցանք յարգելու համար իր յիշատակը, ունկնդրելով Նափինի մահերգը:

Հաւաքոյթը բացաւ օրուան Նախագահ Գ. Սարգիս Եօթնեղբայրեան, որ զգալապէս յուզուած էր: Վստահ եմ որ ան եւս մտովին սլացած էր այդ պահուն, Հերարդեանէն հեռու, իր հայրենի լեռները, Ուրֆան իր ամբողջութեան մէջ, խրամները, դիմադրական ուժերը եւ վերջապէս ալ աղաղակը, իր բոլոր զարհուրելի դըրուագներով: Յանուն Ուրֆայի Հայր. Միութեան շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, որոնք եկած էին իրենց յարգանքի տուրքը տալու Հերարդեանի յիշատակին:

Նկարագրեց Ուրֆան, Միջին Արեւելքի այս քաղաքը, նշանաւոր իր բարձրագոյն վարժարաններով, ուր կը դիմէին զանազան երկիրներէ, ուսանողներ իրենց մաքի պաշարը ստանալու համար: Ուրֆան, ըսաւ յարգելի նախագահը, ներշնչուած՝ իր պարարտ հողէն եւ զուլալ ջուրերէն, միշտ դէմ դրած է ու սուղ ծախած իր կեանքը՝ երբ առիթը ներկայացած է :

Խօսք առաւ ընկեր Յակոբ Հիսայեան եւ ըսաւ.— « Միհրան Հերարդեան մեծ անծանօթմըն է Միջին Արեւելքէն դուրս գտնուող Հայութեան համար: Ան շուքին մէջ գործող մըն էր ու ճիգ կը թափէր խուսափելու հրապարակային ինքնացուցումներէ, ատոնց փոքր ու թմբուկի, կը նախընտրէր աշխատիլ համեստօրէն եւ առանց ակնկալութեան: Իր օգտակար ու բեղուն գործունէութեամբ մեզի պարտադրեց երախտագիտութիւն: Ինչպէս ամէն ազգի մտաւորականի՝ մասնաւորաբար հայ ղեկավարին մահէն ետքն է որ յարգանքի եւ արժանիքի տուրքը կը մատուցուի :

«Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը, այս երեկոյ, այդ բարոյական պարտականութեան ու պարտաւորութեան գիտակից՝ ձեզի կը ներկայացնէ արժէքաւոր հայ քաղաքական ու ազգային գործիչի մը փոթորկալից կեանքը իբրեւ առաջնորդ մեզի եւ գալոց սերունդին »:

Ընկերը մանրամասնօրէն տալէ ետք Հերարդեանի ամբողջ կենսագրականը, աւելցուց.— Միհրան իր գործունէութեան ճամբուն վրայ, ամէն տեղ, ձգած է համակրութիւն ու քաղցր յիշատակ, հակառակ իր բուռն ու վճռական բնաւորութեան, հակառակորդներն անգամ յարգանք ունեցած են իրեն հանդէպ: Իր ամբողջ կեանքի ընթացքին՝ միշտ «ներկայ» պատասխանեց հայ ժողովուրդի գոյատեւման գործին, որուն նուիրուած էր անվերապահօրէն :

Այսօր, անոտխր ազգային գործիչին, ճշմարիտ Հայուն, գաղափարական դաշնակցականին անթառամ յիշատակին առջեւ կը խոնարհինք սրտի անհուն կսկիծով »:

Ժիլմէն Իւրսիւլա Ջուլթակի վրայ նըւագեց կտոր մը, յետոյ խօսքը տրուեցաւ ընկեր Աշոտ Իսահակեանին.—

« Հայոց ժողովուրդը առածանք մը ունի, «գնա մեռիր, եկուր սիրեմ »: Վայ այն ժողովուրդին որ գնահատել չի գիտեր իր անցեալը, հայելին՝ իր պատմութեան ու ներշնչման: Նման ժողովուրդները դատապարտուած են կորսուելու: Մեր ժողովուրդը պրեր է երեք հազար տարի, գժուար թէ մեռնի ասկէ ետք, եթէ գիտնայ յարգել իր անցեալը :

Հերարդեան ու բոլոր Հերարդեանները հայ ժողովուրդի մասնիկներն են փոքրիկ, անոնք կ'երթան բայց անոնց ձգած սերմերը պիտի մնան եւ ուռճանան: Անոնք ամէն ինչ կը զոհեն յանուն գաղափարի, յանուն իրենց ցեղի փրկութեան :

Գաղափարական այդ սերունդի հերոսներէն մէկն էր Հերարդեան : Ոչ պատիւ, ոչ փառք: Ան ժողովուրդի ծառան էր՝ բառին խակական առումով: Այս պարագան անձամբ հաստատած եմ՝ երբ առիթը ունեցայ ծանօթանալու իրեն 1923 թուականին :

Բառերը յաճախ անզօր են, ժողովուրդի մը, մարդու մը ճշգրիտ պատկերը տալու, բառեր կը պակսին երբեմն նուիրուած մարդոց գործունէութիւնը բացատրելու համար: Միհրան անոնցմէ էր որոնք նպատակ ընտրած են երեք գաղափարակիցներուն հետ միասին հարուածել թշնամին :

Ուրֆան, Հայաստանէն հեռու ըլլալով հանդերձ, պատմութեան մէջ առասպելական դեր կատարած է, հայկականութեան, դիւցազնամարտի եւ հերոսութեան վայր մը դարձած է, տուած է սերունդ մը՝ որ ազգովին չուզեր մեռնիլ: Հերարդեան այդ սերունդին կը պատկանէր:

Իւշնակցականներս երգ մը ունինք. « Մենք չենք ուզեր ազատ կամքի բռնութիւն»: Այս ոգին հայկական է եւ չափազանց զօրաւոր՝ կարգ մը շրջաններու մէջ: Մեզի ծանօթ են բացի Ուրֆայէն, Շապին Գարահիսարի, Զէյթունի, Վանի, Սասունի եւ այլ հերոսամարտերը : Հայոց ժողովուրդը, յաճախ կորուսած արտաքին աշխարհէն, չէ յուսահատած, արհամարհած է բռնութիւնը եւ իր ազատութեան համար զէնք բռնած է թշնամիին դէմ : Այդ ոգին դարերու ընթացքին մնացեր է վառ, մինչեւ Հերարդեանները: Միլիոնաւոր մարդիկ եկեր ու գացեր են, անոնց անուններէն պզտիկ թիւ մը միայն կը յիշէ պատմութիւնը :

Հերարդեաններու անունները եթէ նոյն իսկ չմնան, իրենց ներշնչած հայկական խիզախ ոգին պիտի մնայ Հայոց սրտերուն մէջ եւ արդիւնքը պիտի տեսնուի անպայման: Բարի յիշատակ Միհրաններուն»:

Ընկեր Երուանդ Գրիգորեանի մէկ արտասանութենէն ետք, նախագահ Գ. Եօթնեղբայրեան փակեց հաւաքոյթը շնորհակալութեան խօսքերով :

Գ. ՋԳՈՒՔՃԵԱՆ

ձանքով, աչա թէ ինչպէս դրոշմուեցաւ ընկեր Սահակը մեր մաքերուն մէջ :

Հարց ու փորձ: Գարզ հետաքրքրութիւն թէ մեր մէջ եւս հայրենապաշտ հայր տեսնելու իր բաղձանքն էր, որ կը մղէր զինքը դէպի մեզի՝ երիտասարդներ: Հաւանաբար բաղձանքը, որովհետեւ մեծ կ'ըլլար իր հրճուանքը ամէն անգամ որ դէմ յանդիման գտնուէր երիտասարդի մը՝ ազգային առողջ զատողութիւններու տէր եւ ազգային ու կուսակցական արժէքները գնահատող: Երիտասարդութեան հանդէպ իր հետաքրքրութեան եւ հաւատքին այս գիծը միշտ չեշտուած մնաց իր մօտ :

Քու մահուանդ այս տարելիցին առթիւ, սիրելի ընկեր Սահակ, Ովրատիասի հատուածը՝ համբողջապէս չեմ մեռնիր» թող երախտագիտութեան արտայայտութիւն մը ըլլայէ աւելի, հաստատում մը դառնայ քու անթառամ յիշատակիդ :

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

●

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Հետաքրքրական կարգ մը գիրքեր լոյս տեսան վերջերս, Հայաստան :

× Ակադեմիկոս Արտաշէս Կարինեանի «Ակնարկներ հայ պարբերական մամուլի պատմութեան» երկրորդ հատորին մէջ ներկայացուած են՝ Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ 19դր դարու սկիզբէն մինչեւ 70ական թուականներու վերջերը հրատարակուած հայկական պարբերաթերթերը՝ Վենետիկ, Վիեննա, Փարիզ, Մանչեսթըր :

Գիրքը ունի նաեւ լուսաբանութիւններ, ծանօթագրութիւններ եւ մատենագրական ցանկ մը:

× Կարեւոր ձեռնարկ մըն է եւ պակաս մը պիտի լրացնէ Երուանդ Օտեանի երկերուն ժողովածուն, որուն առաջին հատորը լոյս տեսաւ, վերջերս: Այս հատորին մէջ զետեղուած են հեղինակին «Միջնորդ տէր պապան» երգիծավէպը, «Փրոփականտիստները» եւ «Ազգային բարերարը» երգիծական վիպակները: Հատորին մէջ կայ նաեւ «Ջավալլըն», «Ֆրանքօ – Թրքական պատերազմ» երգիծական եւ այլ բնոյթի պատմուածքներ, քրոնիկներ, եւն. :

× Առանձին երեք գիրքերով ներկայացուած են Հայաստանի գրագէտներուն ընտիր էջերը: Առաջինին մէջ տեղ գտած են բանաստեղծներ Աւ. Իսահակեան, Ե. Չարենց, Ն. Զարեան, Գ. Սարեան, Գ. Մահարի, Վ. Ալազան, Վ. Նորենց, Յ. Շիրազ եւ ուրիշներ: Երկրորդին մէջ արձակագիրներ Ալ. Շիրվանզադէ, Նար-Դոս, Աւ. Իսահակեան, Դ. Դեմիրճեան, Ստ. Զօրեան, Ա. Բակունց եւայլն : Երրորդ հատոն ալ յատկացուած է թատերագիրներուն՝ Ալ. Շիրվանզադէ, Դեմիրճեան, Վ. Վաղարշեան, Ն. Զարեան, Գ. Տէր–Գրիգորեան :

Հատորներէն իւրաքանչիւրին կցուած է յառաջաբան – ծանօթութիւն :

×

ՀՆԴԿԵՐԷՆԻ թարգմանուած Տելհիի մէջ լոյս տեսաւ Ռաֆայէլ Փարսադանեանի « Հայ բժշկութեան պատմութիւնից » հատորը :

Թարգմանութիւնը կատարած են Մոսկուա գտնուող եւ վերջերս Երեւան այցելած հնդիկ բժիշկներ: Յառաջաբանին մէջ թարգմանիչները գրած են.— « Այս գիրքը առիթ կուտայ հնդիկ բժիշկներուն՝ անգամ մը եւս հիանալու տաղանդաւոր հայ ժողովուրդի դարաւոր պատմութեան վրայ »:

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ ծանօթ «Կարինէ»ն («Լէպլէպիճի Հօրհօր աղայ») ներկայացուեցաւ Սոֆիայի մէջ, պուլկար դերասաններու կողմէ :

ԵՐԿՈՒ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ պիտի շինուին մէկը՝ Սպիտակի, իսկ միւսը՝ Լուսաղբիւրի մէջ: Առաջինը՝ գորգագործութեան, երբ աւարտի պիտի հայթայթէ հինգ հազար քառակուսի մեթր ընդհանուր ծաւալով բազմատեսակ գունագեղ գորգեր: Երկրորդը՝ թռչնաբուծութեան գործարան, որ տարին ութ միլիոն ձու եւ 15.000 քիլօ թռչունի միս պիտի արտադրէ :

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ միջոցներով երկու տարիէ ի վեր սունկ (շամփինեօն) կ'աճեցնեն Լենինականի մէջ: Այս տարուան արտադրութեան քանակը եղած է 2400 քիլօ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՋԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (164)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Վտանգը, առջեւում կանգնած Մօտաւոր վտանգը մոռացնել էր տուել բոլոր աշխատանքները. քաղաքում կանգ էր առել ամէն ինչ. ո՛վ կարող էր աշխատանքի ձեռնարկել այն պահին, երբ թշնամին մեծ զօրքով պաշարել էր քաղաքը. անեբում նոյնպէս մարդիկ, կանայք չէին կարողանում ոչինչ անել. ամէն գործ մնացել էր երեսի վրայ :

Քաղաքը նման էր ահաբեկուած փեթակի. բնակիչները, բոլորն իրար անցած սպասում էին, թէ ինչ է լինելու : Դրա վրայ աւելացաւ տաւարի բառաչը, ձիերի խրխինջը, ոչխարների մայիւնը ... Ոչ ոք իր անասունը դաշտ չէր տարել, եւ սոված – ծարաւ կենդանիները անհանգիստ ձայներ էին արձակում բակերում, եւ դա աւելացնում էր խուճապը: Բնակիչների մի մասը, առանձնապէս կանայք, երեխաներ բարձրացել էին տների տափակ կտուրները, ծառերը կամ այլ բարձրութիւններ եւ այնտեղից դիտում, թէ ինչ են անում եկողները, որոնց չգիտէին ինչ անուն տալ — թշնամի՞ էին, պահանջատէ՞ր, թէ այլ բան ... Նրանց հեծեալ խմբերը քաղաքից հեռու շարունակ շարժւում էին այս – այն կողմ. թըւում էր՝ ուսումնասիրում թէ դասաւորւում են՝ քաղաքը ամէն կողմից պաշարելու :

Դիտելով նրանց ապառնական այդ շարժումը՝ կանայք ցասումով մուր էին տալիս նրանց եւ անիծում .

— Մահ տարաժամ գայ ձեզ ...

— Դժոխքի բաժին դառնաք ...

Թորգոմի մայրը, մի խումբ կանանց մէջ կանգնած, նոյնպէս ձեռքերը պարզում էր դէպի երկինք եւ կրկնում .

— Բարեխօսական կրակը ձեզ վրայ ...

Պառաւի մօտ կանգնած էին հարեւանուհիներ, դրանց թւում եւ Վարդանի ու Յովսէփի կանայք, նաեւ Վարդանի Յուսիկը: Մինչ ամէնքը խօսում էին յուզուած, իսկ Թորգոմի մայրը անիծում էր եկողներին, եկաւ Մինան հօր հետ. վախից նա դողում էր ողջ մարմնով. իսկ աչքերը, ինչպէս տենդով հիւանդի աչքեր, խաղում էին կոպերի մէջ: Միշտ ամօթխած ու զուսպ՝ այս անգամ նա մօտեցաւ պառաւին ու հարցրեց այլայլուամբ չառագունելով :

— Մամօ, եկել են մեզ տանելո՞ւ ,— եւ դեռ պատասխան չստացած՝ շարունակեց: — Ո՞ւր է Թորգոմը, ի՞նչ է ասում Թորգոմը. կը տանե՞ն մեզ :

— Եկողներ ցաւս տանեն: Մի վախիր, զաւակս: Շահապ իշխանը չի թողնի : Մենք հիմա թագաւորի մարդիկ ենք :

— Բայց լա՞ւ չէ, մամօ, թողնենք – հեռանանք, քանի շուտ է, — շարունակեց Մինան ուշք չդարձնելով պառաւի խօսքերին : — Գնանք մօտիկ շէները :

— Ինչո՞ւ, աղջիկս, — զարմացաւ պառաւը: — Թողնենք մեր նոր տուն հեռանա՞նք :

— Հեռանալ վաղաժամ է ,— խօսակցութեան միջամտեց ծերունին : — Սպասենք տեսնենք. շահապ իշխանը չի թողնի, որ արքայի մարդոց տանեն պատժեն: Չի թողնի օտար մարդիկ մտնեն թագաւորի քաղաք :

— Իսկ եթէ մտնե՞ն, — յուզուեց Վարդանի կինը:

— Չեն մտնի, — պնդեց ծերունին: — Սա թագաւորի քաղաք է: Չեն համարձակուի :

— Իսկ եթէ համարձակուեն ու մտնե՞ն, — կրկնեց Վարդանի կինը :

— Եթէ համարձակուեն, — տնքաց ծերունին, — ամէնքս կը կռուենք , ամէնքս ...

Վարդանի տղան՝ Յուսիկը, որ լսում էր այս զրոյցը, միջամտեց յանկարծ .

— Եթէ գան՝ ես թուր ունեմ ,— ասաց ու չքացաւ խուցից :

Ու, փոքր յետոյ, երբ մեծերը դեռ շարունակում էին խօսել վերահաս վտանգի մասին, նա վերադարձաւ ձեռքին արծաթապատ մի թուր: Մայրը նկատելով այդ՝ բարկացաւ :

— Այդ ինչո՞ւ բերիր :

— Այ նրանց համար, — Յուսիկը ձեռքը մեկնեց դէպի թշնամին :

Մայրն աւելի բարկացաւ .

— Տար դիր իւր տեղ :

— Ինչո՞ւ, մամօ: Տի տամ պապոյին...

Եւ մինչ մայրը կ'արգիլէր՝ Յուսիկը վազեց այն ուղղութեամբ, ուր երեւում էին երկու բարդի: Նրան մատնացոյց էին արել, որ այդտեղ՝ մի տան բակում հայրը դարան է մտել ընկերների հետ :

— Տեսար դորան ,— ուզեց բարկանալ մայրը, բայց իմանալով գնում է հօր մօտ, զսպեց իրեն եւ ասաց միայն .— Յուսիկ, տուր հօրդ ու եկ շուտով:

Յուսիկը լսե՞ց մօր խօսքը, թէ ոչ, վազեց առանց ետ նայելու :

Եւ փոքր անց նա արդէն հօր մօտ էր՝ քաղաքամայրի մի տան բակում, ուր հաւաքուած էին աղեղնաւոր ու նիզակաւոր մարդիկ :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նախաձեռնութեամբ Մուրատ Ռա-փայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան ։

ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ՝ ԱՊՐԻԼ 8

Դաշնակահար

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

կուտայ քացառիկ նուագահանդէս մը Սփլանտիտի սրահներուն մէջ ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի հանգուցեալ Մարգրիտ Նահապետեանի (ծնեալ Օղումեան) մահուան քառասունքին առթիւ, հանգուցեալին զաւակաց փափաքին համաձայն հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Լիոնի եկեղեցւոյ մէջ, 295, Րիւ Պուալօ ։

Հանգուցեալին յիշատակը յարգող հայրենակիցներէ եւ բարեկամներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ սոյն յիշատակի արարողութեան ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ցասոնիէնէր *եւ տունը աշխատող գործաւորուհիներ* Շըմիզիէի *համար ։ Լաւ վճարում ։* Դիմել՝ –

Régistex

10, Rue Bachaumont, Paris 2e - GUT. 41-09

ՀՐԱԻԷՐ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Այս Կիրակի առաւօտ Սեբովբէ Եպիսկ. պիտի պատարագէ Փօմոնի Ս. Գր. Լուս. եկեղեցւոյ մէջ եւ քարոզէ ։ Յաւարտ պատարագի պիտի կատարուի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ ։ Կէսօրէ վերջ ժամը 3·30-ին, տեղի պիտի ունենայ Ս. Փիէռի նորակերտ դամբարան – շիրմին բացման հանդէսը՝ հովանաւորութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի եւ նախագահութեամբ պատուիրակ Ս. Հօր եւ բոլոր քահանայ հայրերու եւ Փօմոնի Դպրաց Դասու՝ եւ այլ դպիրներու մասնակցութեամբ ։ Ուստի, սիրով կը հրաւիրուին Մարսէյլի, շրջակայքի եւ այլ քաղաքներու բոլոր հայրենակիցները՝ ներկայ ըլլալ թէ Ս. պատարագին եւ թէ նորակերտ շիրմին հանդիսաւոր բացման, աղօթելու եւ աղօթելու համար յիշատակը՝

ՇԻՆԱՐԱՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀՈԳԵԼՈՅՍ
ՊԱԼԱՔԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ.Ի
եւ գործակից եօթը քահանայ հայրերու ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱԳ. ԽԱՉԻ Գանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ ժամը 17ին, ընկերուհի Հէքիմեանի բնակարանը, 144, Ավընիւ Արիսթիտ Պրիան ։ *Ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը ։ Կարեւոր օրակարգ, Պարտաւորիչ ներկայութիւն ։*

*ԿՐԸՆՈԲԼԻ Հայ Ազգ. Եկեղեց. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէն վերջ ժամը երեքին, Քա-*փէ տը լա Փոսթի *սրահին մէջ,* Փլաս Կրընէթ ։

Օրակարգ՝ Ա) Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն՝ մէկ տարուան գործունէութիւն ։ Բ) Զանազան հարցեր ։ Կը հրաւիրուին Միութեան բոլոր անդամները ։

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 9-ին, 7 Պուլվ. տ'Աթէն, Պար տը Կլոպի սրահը ։ Օրակարգ.— Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի կազմակերպած պարահանդէսը ։

ՓԱՐԻԶ.— Ֆ. Կ. Խաչի վարչական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան մէջ ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ։

ԿԱԳ. ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. անդամ. ժողովը այս Երկուշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, «Ահարոնեան» ակումբին մէջ ։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին ։

ԿՈՉ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԹՈՔԱՏՑԻՆԵՐՈՒՆ

Մարսէյլի բոլոր Թոքատցիները խորհրդակցական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի երեկոյ, ժամը 9ին, Փօմոնի եկեղեցիին սրահը ։

Ներկայ կ'ըլլայ եւ զեկուցում կուտայ Հայր. Միութեան Փարիզի ներկայացուցիչը ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի կին մը, տնական աշխատանքներու համար, կէս օր ։ ԴԻՄԵԼ.— ՀՐԱԶԵԱՆԻ,

6, Rue Lamartine TRU. 43-19

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԿԵՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

Մահուան տարելիցին եւ շիրմաքարի զետեղման առթիւ, Փարիզի Հ. Յ. Ռաֆֆի *խումբը այց մը կազմակերպած է այս Կիրակի ժամը 15·30ին, Մոնմորանսիի գերեզմանատունը ։ Այցելութիւն նաեւ ընկերներ* Ա. Գիւլխանդանեանի *եւ* [...]*տամեանի շիրիմներուն ։*

Ընկեր Սահակ Տէր Թովմասեանի յիշատակը յարգող ընկերները եւ բարեկամները կը հրաւիրուին յարգանքի իրենց տուրքը բերելու տարաբախտ ընկերոջ թարմ յիշատակին ։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Կառ տիւ Նորէն *իջնել Անկէնի կայարանը* [...] *կէ կը կատարուի մեկնումը ժամը 15ին ։*

Կառախումբի ժամեր Կառ տիւ Նորէն.— *ժամը 14 եւ 14·30ին ։*

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՄԱՐՏ

DIMANCHE 19 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9057 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4858

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

"ԿՈՒԼՏՈՒՐ-ԼՈՒՍԱՒՈՐԱԿԱՆ"

Մարտ 6ին Երեւանի մէջ բացուած է Հայաստանի «Հինգերորդ գումարման Գերագոյն Սովետի հինգերորդ սեսիան»։

Նիստերուն ներկայ եղած են «դեպուտատներ, նախարարներ եւ բազմաթիւ հիւրեր, «արդիւնաբերութեան եւ գիւղատնտեսութեան արտադրութեան առաջաւորներ, գիտութեան եւ կուլտուրայի գործիչներ, պարտիական եւ սովետական աշխատողներ»։

Օրակարգի վրայ դրուած էին հինգ հարցեր, որոնց առաջինն էր՝

«Հայկական ՍՍՌ կուլտուր – լուսաւորական հիմնարկների աշխատանքը յետագայ բարելաւման մասին»։

Սովետական Հայաստան իր Մարտ 7ի թիւով կը հրատարակէ այս խնդրի մասին «կուլտուրայի մինիստր, դեպուտատ» Հ. Խ. Մարգարեանի ընդարձակ զեկուցումը եւ մտքերու փոխանակութեան առթիւ կարգ մը «տեպուտատ»ներու յայտնած կարծիքները։

Հայաստանի «կուլտուրայի մինիստր»ը (կրթական նախարար) իր զեկուցումին մէջ յիշած է Լենինի պատգամը, որուն համաձայն անհրաժեշտ է մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնել «մասսաների կոմունիստական դաստիարակութեան»։

Քառասուն տարիէ ի վեր թխածոյ «լօզունգ»ներով գայլի աւետարան կը կարդան խեղճ գիւղացիներու եւ բանուորներու գլխուն՝ Մարքս – լենինեան վարդապետութիւնը մարսեցնել տալու համար անոնց, սակայն խոպան հողի վըրայ կը ցանեն իրենց սերմերը։

Մարգարեան իր զեկուցումը կը սկսի փայլուն վիճակագրութիւններով։ Այսպէս, կ՚ըսէ թէ 1961 Յունուար 1ին Հայաստանի մէջ կային 88 շրջանային ու գիւղական «կուլտուրայի տներ», 45 «արհմիութենական կուլտուրայի պալատներ եւ ակումբներ՝ քաղաքատիպ վայրերում», 974 գիւղական, կոլտնտեսական, գերատեսչական եւ այլ ակումբներ, 19 կուլտուրայի եւ հանգստի զբօսայգիներ, 23 զանազան թանգարաններ, 2653 գրադարաններ՝ 17 միլիոն հատոր գրքերով, 662 «ստացիոնար ու շրջիկ կինոսարքեր եւ կինոթատրոններ», 287.300 ձայնասփիւռի գործիքներ եւ 38 հազար «հեռուստացոյցներ» (թէլէվիզիոն)։

Համայնավարական քարոզչութեան նըւիրուած «49 հազար բազմազան միջոցառումներին, մասնակցել է չորս միլիոն մարդ» միայն 1960ի ընթացքին։ Գիւղական ակումբներու մէջ կազմակերպուած են, նոյն ժամանակամիջոցին, շուրջ 35 հազար դասախօսութիւններ, որոնց ներկայ են եղած մօտ երկու միլիոն 400 հազար մարդ....

Այս փայլուն պատկերը շուտով կը մըթագնի, երբ մեր նախարարը անմիջապէս կը դառնայ հարցադրման միւս կողմը.

«Սակայն այս ամէնը հիմք չի տալիս ասելու, թէ այս ասպարէզում ամէն ինչ բարեյաջող է։ Գաղտնիք չէ, որ գիւղական ինքնագործ կոլեկտիվների մի զգալի մասը անկանոն է աշխատում։ Շատ ինքնագործ կոլեկտիվներ ծնւում են հերթական օլիմպիադային կամ փեստիվալին նախապատրաստուելու շրջանում, իսկ յետոյ դադարում են գործելուց»։

Բազմաթիւ թատերախումբերու խաղացանկին մէջ «տեղ են գրաւում պակաս արժէքաւոր, գեղարուեստական առումով ցածրորակ պիեսներ.... Մեզ մօտ խիստ դանդաղ է զարգանում երգչախմբային արուեստը, աղքատիկ է երգչախմբերի ռեպերտուարը. քիչ են գրւում նոր, մասսայական երգեր»։

Նոյն խեղճութիւնը շարժանկարի ճիւղին մէջ. Ահա թէ ինչ կ՚ըսէ Հայաստանի «կուլտուրայի մինիստր»ը իր հոյակա՛պ հայերէնով.

«Հայֆիլմ կինոստուդիայի՝ ինչպէս նաեւ խրոնիկալ ու դոկումենտալ ֆիլմերի ստուդիայի թողարկած կինոնկարները իրենց գաղափարական – գեղարուեստական մակարդակով դեռ եւս չեն գոհացնում աշխատաւորութեան աճած պահանջները։ ... Թատրոնների եւ մասնաւորապէս Հայֆիլհարմոնիայի գեղարուեստական կոլեկտիվները հազւադէպ են լինում ռեսպուբլիկայի հեռաւոր գիւղերում, բացակայում է պլանային աշխատանքը»։

Դեռ ուրիշ բաներ ալ կը պատմէ «կուլտուրայի մինիստր, դեպուտատ» Հ. Խ. Մարգարեանը։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

"ԱՀԱԿ"Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ — "ԱՅՕ"

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆ՝ ՄԱՐՏ 27 ԿԱՄ 28, ԷՎԻԱՆԻ ՄԷՋ

Քանի մը օր տեւող խորհրդակցութիւններէ ետք, Ուրբաթ իրիկուն «ԱՀԱԿ»ը յայտարարեց, թէ պատրաստ է պաշտօնական բանակցութիւնները սկսելու Ֆրանսայի հետ։ Այս առթիւ հրատարակեց հետեւեալ զեկոյցը.—

«Իր վերջին նիստին մէջ «ԱՀԱԿ»ը քըննեց զինուորական եւ քաղաքական կացութեանց առած ընթացքը։ Քննեց Ֆրանսայի Նախարարաց Ժողովին Մարտ 15ի հաղորդագրութիւնը, որ պատրաստակամութիւն կը յայտնէր պաշտօնական պատուիրակութեան մը խողովակով բանակցութիւնները սկսիլ Ալժերիոյ ինքնորոշման պայմանները ճշդելու համար։ Ալժերիոյ Ազատագր. Ճակատը, իր պատասխանատուութեանց գիտակից, պատրաստ է ֆրանսական կառավարութեան հետ բանակցութիւնները սկսելու՝ ազատ պայմաններու մէջ ալժերացի ժողովուրդին ինքնորոշման պարագաները ճշդելու համար»։

Քանի մը օրէ ի վեր կը սպասուէր այս պատասխանին։ Մարոքի եւ Թունուզի մէջ շատ գոհ են դէպքերու առած ընթացքէն։

Իսկ Ալժերիոյ մէջ, մահմետականները ցնծութեամբ դիմաւորեցին այս որոշումը, բայց Եւրոպացիները՝ դառնութեամբ։ Բոլորովին մութ կը տեսնեն իրենց ապագան։

Ապահովութեան ուժերը աչալուրջ կը հսկեն Ալժերիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, որպէսզի Պայրամի խրախճանքները քաղաքական ցոյցերու չվերածուին եւ անդառնալի միջադէպերու տեղի չտան երկու համայնքներուն միջեւ։

× Կը կարծուի թէ բանակցութիւնները պիտի սկսին Մարտ 27 – 28ին՝ Էվիանի կամ Թոնոնի մէջ։

× Ըստ շրջան ըրող զրոյցներու ֆրանսական պատուիրակութեան նախագահը պիտի ըլլայ Ժոքս (Ալժերիոյ նախարար), իսկ «ԱՀԱԿ»ինը՝ Քրիմ Պելքասըմ («փոխ վարչապետ» եւ Արտաքին «նախարար»)։

× Միջազգային մամուլը իր անվերապահ գոհունակութիւնը կը յայտնէ դէպքերուն առած ընթացքին համար։

Ֆրանսայի մէջ, կարծիքները աւելի բաժնուած են։ Այսպէս, նախկին վարչապետ Պինօ, «Ազգ. Ժողովի» պաշտօնաթերթին մէջ կը գրէ՝ «Ցանուած ինքնորոշման իրաւունքէն մինչեւ հոս հասնիլ, Ֆրանսայի եւ «ԱՀԱԿ»ի զոյգ ճնշումներուն տակ պարտադրել Ալժերացիներուն, որ որոշում մը տան,— այնպիսի խայտառակութիւն մըն է այս, որ կը գլէ կ՚անցնի բոլոր նախատեսութիւնները»։

Սուսթէլ, նոյն թերթին մէջ կը գրէ.

ԱԼԺԵՐԻԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ

— Ֆրանսա կորսուած է առանց Ալժերիոյ. յանկերգի պէս կը կրկնեն շատեր։

Սակայն քանի կը մօտենայ խաղաղութեան պահը, այնքան աւելի անհրաժեշտ կը դառնայ յայտարարել ճշմարտութիւնը։ Ալժերիան հարիւր անգամ աւելի պէտք ունի Ֆրանսայի, քան Ֆրանսան Ալժերիոյ։

Ալժերիոյ ընդհանուր եկամուտը Ֆրանսայի եկամուտին մէկ քսաներկուերորդն է։ Ֆրանսայի մեծագոյն նաւահանգիստներուն ընդհանուր գործառնութիւնը տարեկան 68 միլիոն թոն ապրանքի կը հասնէր 1956ին. Ալժերիոյ բոլոր նաւահանգիստներունը ինը միլիոն թոն էր միայն։ Ֆրանսայի մէջ տարեկան 1.100.000 ինքնաշարժ կառքեր կը շինուին. ասոնցմէ միայն երեսուն հազարը կը ծախուի Ալժերիոյ մէջ։

Ալժերիոյ մէջ վճարուած ամսաթոշակներուն մէկ երրորդը հեռուէն կամ մօտէն կապ ունի գինեգործութեան հետ. Բայց ո՞վ կը գնէ Ալժերիոյ արտադրած գինին։ Մահմետականները գինի չեն խմեր. ուրեմն տեղական սպառումը գրեթէ ոչինչ է։ Սպանական, իտալական գինիները շատ աւելի աժան են. ուրեմն՝ միջազգային շուկային վրայ Ալժերիա մրցակցութեան չի կրնար ելլել անոնց հետ։ Միայն Ֆրանսան է որ կը գնէ ալժերական գինին։

Ֆրանսայի մէջ կ՚ապրին 400.000 Ալժերացիներ, մէջն ըլլալով նաեւ կիներն ու մանուկները։ Ասոնցմէ 300.000ը կ՚աշխատին ու իրենց շահած դրամով (ամսական միջին հաշուով երեք միլիառ հին ֆրանք) կ՚ապրեցնեն Ալժերիա մնացած երեք միլիոն Քապիլներ, որոնք ապրուստի ուրիշ միջոց գրեթէ չունին։ Եթէ ալժերական ապագայ կառավարութիւնը իր յարաբերութիւնները խզէ Ֆրանսայի հետ, ֆրանսական կառավարութիւնը անմիջապէս կրնայ արգիլել դրամական այս փոխանցումները։

Ալժերիա ցորեն կ՚արտադրէ. սակայն ֆրանսական կառավարութիւնը ապահոված է այս ցորենին գինին կայունութիւնը։ Ֆրանսա տարեկան երեսուն միլիառ հին ֆրանք կը ծախսէ իր հացահատիկները աժան գնով արտադրելու եւ փոխարէնը ալժերական ցորեն գնելու համար։

Ինչ կը վերաբերի քարիւղին, նոյն իսկ եթէ «ԱՀԱԿ»ը յաջողի ձեռք ձգել Սահարան, որեւէ շահ չի կրնար ապահովել Սահարայի քարիւղէն. ընդհակառակն. քանի որ ամերիկեան քարիւղը շատ աւելի աժան կ՚արժէ քան սահարականը։ Ֆրանսական կառավարութիւնը կրնայ յանձն առնել նիւթական այս զոհողութիւնը, քանի որ Սահարայի քարիւղին շնորհիւ նախ տարադրամի խնայողութիւն կ՚ընէ, ապա հրանիւթներու պատմական տեսակէտէն որոշ անկախութիւն ձեռք կը ձգէ։ Բայց, երբ կարելի է աւելի աժան գնով ամերիկեան քարիւղ գնել, ո՞ր երկիրը յանձն կ՚առնէ աւելի սուղ քարիւղ գնել Սահարայէն։

Ալժերիան միշտ ալ սուղի նստած է Ֆրանսայի։ Ճիշդ է, թէ տարեկան հինգ հարիւր միլիառի զանազան ապրանքներ կ՚արտածուին Ֆրանսայէն դէպի Ալժերիա. բայց փոխարէնը կը ներմուծուին միայն՝ 150 միլիառի արժողութեամբ ապրանքներ (առանց հաշուելու քարիւղը)։

Տարբերութիւնը, տարեկան 350 միլիառ, մեծ բեռ է Ֆրանսայի ուսին, քանի որ կառավարութիւնը կը գոցէ պիւտճէին այս բացը։ Այս գումարով, Ֆրանսա կրնայ կրկնապատկել միջազգային շուկային վրայ կատարած իր արտածումներուն քանակը։

«ԱՀԱԿ»ի Ելմտական «նախարարը», Ահմէտ Ֆրանսիս, որ նախապէս ալժերական Երեսփ. Ժողովին պիւտճէի յանձնախումբին նախագահն էր, քանի անգամ Փարիզ եկած է գիւղացիական պատգամաւորութեանց հետ, խնդրելու համար որ Ֆրանսա իր լուբիկները Մարոքէն ներածելու փոխարէն Ալժերիայէն ներածէ, հոգ չէ թէ աւելի սուղ վճարելով։ Մինչդեռ այժմ կը ջանայ այն հոգեվիճակը ստեղծել Ալժերացիներուն մէջ, որ եթէ ալժերական լուբիկը չըլլայ՝ Ֆրանսացիները անօթութենէ պիտի մեռնին։

Ալժերիոյ մահմետական ընտրանին, շնորհիւ իր ստացած Ֆրանսական կրթութեան, արաբական երկիրներու մէջ հզօր է թէ՛ քանակով եւ թէ՛ որակով։ Սակայն այս ընտրանին բաղկացած է քանի մը տասնեակ անձերէ, բոլորովին անբաւարար՝ նորաստեղծ պետութեան մը բոլոր գործերուն հասնելու եւ երկրին աճումը ապահովելու։ Քանի՞ հարիւր միլիառի կարելի է գնահատել ուսուցչական ասպարէզին, փոստի սպասարկութեանց, նաւահանգիստներուն, ելեմուտքին եւ այլ ասպարէզներու մէջ Ֆրանսացիներու իրագործած ճիգը։ Այժմ Ալժերիոյ մէջ հարիւր հազար Ֆրանսացի պաշտօնեաներ կ՚աշխատին, ու հարիւր հազար ուրիշներ ալ կ՚ապահովեն երկրին կենսունակութիւնը՝ երկաթուղիի, նաւահանգիստներու, ելեկտրականութեան եւ այլ ասպարէզներու մէջ։ Ֆրանսայի կողմէ Ալժերիոյ տրամադրուած մարդկային այս դրամագլուխը անգնահատելի արժէք մը կը ներկայացնէ։ Այս հարիւր հազարաւոր Ֆրանսացիները, որոնք իրենց կորովը կը մաշեցնեն Ալժերիոյ վերականգնման համար, նոյնքան անհրաժեշտ են Ֆրանսայի, ուր տակաւին այնքան ընելիք գործ կայ։ Ի՞նչ կ՚ըլլայ Ալժերիոյ վիճակը, եթէ Ֆրանսա մէկ օրէն միւսը ետ կանչէ իր բոլոր մասնագէտներն ու մասնագիտացած բանուորները՝ Ֆրանսայի բոլոր պահանջները գոհացնելու համար։

Այն պահուն, երբ Ֆրանսայի ու Ալժերիոյ միջեւ պաշտօնական բանակցութիւնները կը սկսին, անհրաժեշտ է որ հանրային կարծիքը տեղեակ պահուի իրականութենէն։ Ամէնէն առաջ «ԱՀԱԿ»ի ղեկավարներն են, որ, հակառակ ցարդ կատարած իրենց քարոզչութեան, կը գիտակցին այս իրականութեան։ Ալժերիա, նոյնիսկ ազգայնականութենէ գինովցած, չի կրնար կապերը խզել Ֆրանսայի հետ։

«Մինչ 1958 Մայիսին կարելի էր խաղաղութիւն կնքել պատուի եւ եղբայրական զգացումներու սահմաններուն մէջ, այնպիսի վիճակ մը ստեղծուած է այժմ, որ լքումի խաղաղութիւն կը մուրացուի «ԱՀԱԿ»էն։ Այս արդիւնքին հասնելու համար գլխահատեցին ու զզուեցուցին բանակը, քաղաքացիներն ու զինուորականները ցցեցին իրարու դէմ, մայր երկիրը բաժնեցին Ալժերիայէն, սեղմումներ դրին հանրային ազատութեանց վրայ։

Սակայն Ֆրանսայի ընկերվարականներն ու միւս բոլոր հոսանքները (բացի ծայրայեղ աջակողմեաններէն) ուրախութեամբ կ՚ողջունեն պատերազմին մօտալուտ վախճանը։

ՊՈԼՍԱԿԱՆ թերթերը կը գրեն թէ Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը հրահանգած է արգելք չհանդիսանալ պոռնկութեան՝ պանդոկի կամ տուներու մէջ։ Միւս կողմէ բոլորովին ազատ թողուլ պոռնկութիւնը Վոսփորի պանդոկներուն մէջ, որպէսզի, կ՚ըսէ հրահանգը, զբօսաշրջիկները զուարճութեան հնարաւորութիւն գտնեն Պոլսոյ մէջ»։

ՋՕՐ. ԿԻՒՐՍԷԼ յայտարարեց Սահմանադիր Ժողովին մէջ թէ «կրակի հետ կը խաղան բոլոր անոնք, որ դեմոկրատ կուսակցութիւնը կը ջանան ոչնչացնել Թուրքիոյ մէջ»։

ԻՆՉ ԿԸ ՄՏԱԾԷ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԸ ԻՆՔՆ ԻՐ ՄԱՍԻՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ա.

Մեր բառարանին մէջ ունինք երկու բառեր, ազգասիրութիւն եւ հայրենասիրութիւն, զորս կը համարիմ տեսակ մը ուղենիշ, ինչպէս եւ յայտարար, Հայոց պատմութեան մասին մեր ունեցած գաղափարներուն զարգացման :

Սկզբնաբար, երբ դեռ Խորենացին էր գործածողը, անծանօթ էին այս բառերը: Գաղափարի վերածուած են աւելի ետք : Իսկ տարազ դարձած ... բայց տարազ դարձա՞ծ են արդէն :

Այլ ժողովուրդներու մօտ, որքան գիտեմ, կը պակսի առաջին բառը: Հայրենասիրութիւն բառը կը բաւէ անոնց, վասնզի ամփոփ հարց միայն: Ուրիշ ցաւ չունեցան անոնք, սահմաններու խնդիրէ դուրս: Մենք, ա՛խ, մենք երկիցս դժբախտ, ունինք թէ պարունակի խնդիր, թէ պարունակութեան խնդիր: Ահա թէ ինչո՛ւ հայրենասիրութիւն բառին հետ քալեր է նաեւ ազգասիրութիւն բառը: Մեղքը ճիտը բառարան գրողին, որ մէկը կուտայ միւսին հոմանիշ՝ երբ հարկ կ'ըլլայ ոչ միայն սահմանել, այլ եւ ցոյց տալ համապատասխան բառը օտար լեզուով :

Տեղը չէ որ ներկայացնեմ ազգ եւ հայրենիք բառերուն պատմութիւնը, մանաւանդ վէճերը, որոնք զբաղեցուցին միտքերը՝ մասնաւորաբար Վերսայլի դաշնագրին խմբագրութեան ժամանակ:

Հետաքրքրականը այդ բառերուն սահմանումը չէ, գէթ այս յօդուածաշարքին մէջ: Ես կը մտածեմ այն մասին թէ մերոնք, նախընտրութիւն տալով այն բառին՝ զոր օտարները չունին, վկայութի՞ւն մը ուզեցին տալ, արդեօք, իրենց մտահոգութենէն թէ բաւական չէ հայրենասիրութեան գաղափարը, ասպատակեալ եւ օտարներով ողողեալ մեր երկրին մէջ, շարունակելու համար ազգային պատմութեան ընթացքը :

Արդարեւ, երբ Ինճիճեան կը հրատարակէր իր ճառը, 1815ին, « ի փոյթ յորդորանաց՝ յընտելութիւն սիրոյ ազգի », առաջին բառին տուած իր նախընտրութեամբ կը թուի թէ կը մատնէ մտահոգութիւնը որու կ'ակնարկեմ, փոյթ չէ թէ «ազգասիրութիւն» եւ «հայրենասիրութիւն» բառերը քալեցնէ իբրեւ քոյր-եղբայր: Այլ խօսքով, Ինճիճեան կարծես նշմարած է թէ հայրենասիրութիւնը, իր առանձին նշանակութեամբ, չի կրնար պահպանել մեր պատմական հանգամանքը:

ԺԹ. դարը կը հասնէր իր կէսին՝ երբ առաջին բառը հալեցաւ ձիւնի պէս կամ քաշուեցաւ ու մնաց անկիւններու մէջ, ինչպէս Պոլիս : Եւ Ն. Ադոնց, որ ամբողջական մտաւորական մը չէ, յառաջընթացութեան չափոյ համարեցաւ՝ երբ Աբովեանի մօտ գտաւ «ալիդ» բառը, հայրենիք կամ հայրենասիրութիւն, մինչ Պոլսոյ մէջ քերթողք կամ «ազգայինք» կառչած կը մնային «ազգ» բառին :

Ի՞նչ փոյթ թէ «ողբ հայրենասիրի» դրէր Աբովեան, «հայրենասիրական տաղեր» երգէր Միք. Նալբանդեան, «հայրենասիրութենէ» ճառէր Ալիշան, գրեթէ բոլորը նոյն 50ական թուականներուն,— բառը չափոյ չէ յառաջընթացութեան, վասնզի թերի :

Կը պակսի պատմութեան ոգին, որ սիեամիսմ կուտայ այդ բառերուն, կամ կը լեցնէ զանոնք իմաստով եւ կեանքով: Ահա թէ ինչո՛ւ, մինչեւ առաջին աշխարհամարտը, «Ո՞րն է աշխարհ Հայաստան» երգը կ'արդարանար այն շփոթութեամբ ու վարանումով, զորս Հայերը ցոյց կուտային՝ յառելու համար իրենց աչքերը դէպի Արշալոյսը Ցոյսին, Բարթողեան լեռներէն ասդին կամ անդին, բայց յետագային՝ միշտ ասդին, ինչպէս դիտել կուտար Թուրքէն: 1918 Մայիս 28էն ետքն է միայն որ աչքերը վերջնապէս յառեցան նոյն լեռներէն անդին, ուր աշխարհագրական իրողութիւն դարձաւ այլեւս Հայոց հայրենիքը, շնորհիւ մանաւա՛նդ դաշնակցական ձեռնարկի մը, որ խտութիւն տուաւ պարունակութեան, փոյթ չէ թէ պարունակը դեռ գտած չըլլայ իր ամբողջական ծաւալը :

Այս ակնարկէն կը հետեւի թէ իմաստը, որ կը տրուի հայրենասիրութիւն բառին, կ'ամբողջանայ անպայմանօրէն եղբայրանալով ազգասիրութիւն բառին հետ, այլապէս կը մնայ պակասաւոր, նաեւ վտանգաւոր :

Թոյլ տուէք ինծի, այստեղ, տրուած բացատրութիւնները պատկերացարդելու համար, յիշել վէճը որ տեղի ունեցած է Սրենցի եւ Թուրք մտաւորականի մը միջեւ՝ նախ քան առաջին աշխարհամարտը. — Հայրենիքի իրաւունքը հողամասի մը վրայ :

Իրենց առջեւ կայ հասուն ցորենի արտ մը՝ Պոլսոյ կռնակը: Արտին մէջ առատօրէն բուսեր էին նաեւ կարմիր հարսնուկները՝ խեղդելու աստիճան ցորենը :

— Ցորենի՞ արտ է ասիկա թէ հարսնուկի :

Ի պատասխան Սրենցի եւ իր ընդդիմախօսին՝ եօ օրինակ կուտամ արդի Հայաստանը, ստեղծուած՝ այն իրողութեամբ որ խտութեան օրէնքը եկաւ զօրացնել պատմական իրաւունքը : Մին պիտի չզօրէր առանց միւսին :

Ահա թէ ինչո՛ւ կը գնահատեմ հիներու մտահոգութիւնը, երբ հայրենասիրութիւն եւ ազգասիրութիւն կը համարէին քոյր-եղբայր, — պատմական իրաւունքով մը պարունակին վրայ՝ աւագ պայման կը համարէին պարունակութեան գերակշռութիւնը :

Երրորդ եզր մը եւս ունի այս սահմանումը, մեր նիւթէն դուրս, — պատմութեան ոգին, որու ակնարկեցի :

Այժմ առնենք հայկական արտասահմանը: Համասփիւռ զանգուածը, որ կ'ապրի իր երկրէն դուրս՝ միշտ իրաւատէր մնալով դատի մը, որ լուծուած չէ դեռ :

Մէկ ցանկութիւն միայն ունի այս զանգուածը, — տոկալ, դիմանալ :

Եւ սակայն օտար ներշնչումներ եւ արուեստական կռիւներ յաճախ կուգան կը պղտորեն այդ նուիրական ցանկութիւնը : Անուն ու մականուն ուղիղ գրելու անկարող մարդիկ, հրապարակագիր դարձած, քննադատութիւններ կ'ընեն, հակամարտութիւններ կը հրահրեն, ճանճի պէս կը թառին ամէն տեղ ամէն բանի վրայ՝ պժգանք պատճառելով բարեկամեցողութեան եւ զոհողութեան պատրաստ անձերու :

Ահա այս պատճառով շեղած է հայկական արտասահմանի գործունէութեան առանցքը :

Ստեղծուած են երկու թիւր ուղղութիւններ.—

1.— Այս ուղղութեան վրայ՝ կը մերժուի արտասահմանի տալ ինքնօրէնութեան որեւէ իրաւունք : Լուծուած է հայկական դատը, նոր սկեղար է ստեղծուած, ինչքան ալ երկարի Հայոց պատմութիւնը՝ ներկայ դարաշրջանէն աւելի պայծառ, աւելի երջանիկ ապագայ չունի հայ ժողովուրդը, — գալով արտասահմանի՝ դատապարտուած է կորստեան, չարժեր խորհիլ Սփիւռքի մասին: Կ'ըսեն :

Բայց եւ այնպէս փակած են Սփիւռքին ոտքերուն :

2.— Իսկ միւս զուգահեռ ուղղութեան վրայ, արտասահմանի գոյութիւնը պահպանելու համար, պահանջուած ձեռնարկներուն հակառակ՝ իբրեւ փրկութեան միակ լաստ ցոյց կը տրուի արդի Հայաստանը: Բայց երբ արդի Հայաստան կ'ըսեն՝ կը հասկնան... Էջմիածին: Ասոնք գիտէք թէ ո՛վ են — վստահութիւն չունին Երեւանի վրայ, կառավարութեան վրայ, քաղաքականութեան վրայ, — Էջմիածինն է որ պիտի փրկէ հայ ժողովուրդը: Ասոնք կը կոչուին Էջմիածնասէր, բայց ոչ երբեք Երեւանասէր, — թէեւ, գտայ բառը, կաթողիկոսասէր են ասոնք, կը հաւատան որ կը փրկուինք կաթողիկոսին ղրկած փոքրիկ խաչերով : Ուխտագնացութիւն կազմակերպելով դէպի Էջմիածին ու... Ճայլըն գուլլայ տանելով Հայաստան ի վաճառ :

Մեր փերեզակ... քաղաքագէտներն են ասոնք :

Ասոնց համար փչեղէն գրիչը, զոր ահա կը տաշեմ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՌՈՔՔՕ ԵՒ ԻՐ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ

Լուքինօ Վիսքոնթիի այս ժապաւէնը բաւական զբաղեցուց մամուլը : Թէեւ Վենետիկի փառատօնին մրցանակ շահած, իտալական կառավարութիւնը արգիլեց անոր ցուցադրութիւնը երկրին մէջ: Կամայական եւ անհեթեթ որոշում, որ միայն ընդվզում կրնայ յառաջ բերել : Ծանր մեղանչում մըն է եօթներորդ արուեստին դէմ, այսպիսի անարդար վճիռի ենթարկել գործ մը որուն միակ յանցանքը, յանդուգն ըլլալն է: Դիւրին բան չէ, կառավարական պաշտօնեաններու մտածելակերպը պատշաճեցնել արուեստագէտներուն եւ փոխադարձաբար : Համադրութիւն մը այս երկու մտայնութիւններուն, պիտի նշանակէր, ժխտումը իրականութեան : Ցաւալին այս պարագային այն է որ ժապաւէնը որոշ փոփոխութիւններ կը կրէ, ցուցադրութեան արտօնութիւն ստանալու համար: Բարեբախտաբար հակառակ այս անարդար քողարկումին, Վիսքոնթիի գործին գեղեցկութիւնը կը հրապուրէ եւ կը համակէ: Ինչպէս միշտ, հոս ալ ընկերային հարցեր տեղ գտած են : Շատ մը երեւոյթներ, Վիսքոնթիի համար, հետեւանքն են, մեր ընկերութեան մէջ տիրող անարդարութեանց : Հաւատացող մըն է ան որ ապագան լուսաւոր պիտի ըլլայ եւ արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ: Ահա նիւթը: Գարբարացի ընտանիք մը (մայր մը եւ իր հինգ զաւակները) քաղաք կուգան ապրուստ ճարելու համար: Մէկէ աւելի փորձութիւններ զիրենք կը դիմաւորեն : Բնակարանի հարց, գործի տագնապ եւ մասնաւորաբար բարքերու հակադրութիւն: Բեմադրիչին միտքը յստակ է, կ... գէ հակադրել գիւղը, — իր առողջ ... նազդներով — քաղաքին, որ է ու կը մն... նայ այն մեծ ձուլարանը ուր կ'անէանա... մարդկային առաքինութիւններն ու սկզ... բունքները: Այս գեհենին մէջ, մեր գա... ւառացիները կը ձգտին իրենց բարքեր... պահել բայց ի զուր: Քաղաքը անողոք... անփորձներուն համար: Սանփակտուր... պղծող է ան: Այս վաւաշոտ բայց ... կախարդիչ մթնոլորտին զոհ կ'երթայ զա... ւակներէն մէկը, Սիմոնէ՝ որ ինքզինքը ... լքէ անկումներու յորձանքներուն մէջ ... Կը հասնի մինչեւ մարդասպանութեան... Կը մեռցնէ այն կինը որ իր անկում... պատճառ դարձած էր:

Վիսքոնթիի համար մեղաւորները չեն ... ոչ վատ բարքերու տէր կինը, ոչ ալ Սի... մոնէն: Երկուքն ալ զոհերն են ընկերայ... անարդար գոյավիճակի մը: Իր հերոսնե... րէն մէկը, Ջիրօ, որ եղբայրն է ... բարգործ Սիմոնէին, ժապաւէնին վերջա... ւորութեան կը խորհրդածէ ու կ'ըսէ «Ա... պագան լաւ պիտի ըլլայ, պիտի վերջա... անարդարութիւնները եւ մարդիկ պիտ... ապրին երջանիկ»: Վիսքոնթիի ժապաւէ... այդ հաւատքը չի ներշնչեր մեզի, այսու... հանդերձ մարդ անտարբեր չի կրնար մ... նալ այն մարդկային զգացումներուն, ... անոնց գեղեցիկ արտայայտութիւններու... որ տեղ գտած են այս գործին մէջ: Ան... բանալի յաջողութիւն մըն է հաստատե... որ այս ժամանակներուն, բեմադրիչ ... կրցած է, մաքուր զգացումներով յոյզ... հանդիսատեսը: Եւ շարժանկար սիրողնե... րուն համար բացարձակ վայելք մըն է ... ինչպէս նաեւ սփոփանք մը, հաստատե... որ այս արուեստը Լուքինօ Վիսքոնթիի ... նման ծառայողներ ունի :

Անարդար պիտի ըլլար չյիշատակե... դերակատարներուն անունները: Ռոքքո... դերին մէջ, Ֆրանսացի Ալէն Տըլօնը, Սի... մոնէի դերին մէջ Րէնաթօ Սալվաթոր... մօրը դերին մէջ, Քաթինա Փաքսինու, ... պոռնիկի դերին մէջ, Աննի Ժիրարտօ ... Ցիչեցի միայն գլխաւոր դերակատարներ... որոնք մեծ դեր մը ունեցած են գործի... յաջողութեան համար: Բայց եթէ ընտ... րութիւն մը ընէի, անկասկած նախա... պատւութիւն պիտի տայի Րէնաթօ Սալ... վաթորիին, որ իր սոտահակի դերին ... ցոյց կուտայ այնպիսի յաջող խաղար... կութիւն մը, ուր անկումի ենթակայ ան... ձի մը ամէնէն նուրբ հոլովոյթներն ... նշմարելի են :

Ցիչենք որ Վիսքոնթին նորեկ մը չէ ... «Սէնսօ» եւ «Լա Թէր Թրեմպլը» իր ... նակութիւններն են: Գործեր, որոնք ... տեւ կը բերեն թէ իր հեղինակն եւ ... անոր պատկանած երկրին: Հապա ... քննութիւնը: Այս հարցումին թող պա... տասխանեն անոնք որ ապուրին մէջ ... փնտռելու մասնագիտութիւնն ունին.

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»

ՌՈՒՍԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

Եւ խորհիլ որ մեծ խոստումներուն հեղինակը, յետագային կը յայտարարէր թէ Հայերը կը գաղթեն «ռուսական ռոկիին համար», մոռնալով որ պաշտօն տուած էր գնդապետ Լազարեանին, որ ընտրէր իր օգնականները եւ պտըտէր գիւղէ գիւղ՝ համոզելու համար Հայերը, որ գաղթեն:

Արդարեւ, գնդապետ Լազարեանի նախագահութեան տակ՝ յանձնախումբ մը, որ կը բաղկանար հետեւեալներէն, փոխ-գնդապետ իշխան Մովսէս Զաքարեան Երկայնաբազուկ-Արղութեան, Իսահակ Տէր Առաքելեան Ղամազեանց, Ենակոլոփեանց, Շարոյեանց, սպաներ Դաւիթ եւ Աղեքսանդր Ստեփաննեան Լօրղանեանք, Շաղուբաթեան, Մելիք-Շահնազարեան, Մելիք-Եուսուփեան, ասոնց կողքին վրացի եւ ռուս սպաներ, ամէն ջանք թափեցին իրենց տեղէն շարժելու համար Հայերը :

Ներսէս Աշտարակեցիի ներկայացուցիչը Ստեփանոս Եպ. Ենովքեան, Ղարաբաղցի Նիկողայոս վարդապետ, Գրիգոր վարդապետ եւ մի քանի քահանաներ իրենց կարգին ման կուգային գիւղերուն մէջ, համոզելու համար Հայերը որ գաղթեն յանուն ազգասիրութեան :

Աբբաս-Միրզա չէր կրնար անշուշտ անտարբեր մնալ, որ պարպուի իր երկիրը եւ հեռանայ աշխատասէր եւ շինարար ժողովուրդ մը, Հայերը, — ուստի իր կարգին կը յայտարարէր թէ սուտ խոստումներ կը տրուին Հայերուն, ուստի խորհուրդ կուտար չքանդել իրենց տուները ու տեղը, մնալ, առանց մոռնալու խոստանալ մեծ բարիքներ :

Եւ հայ ժողովուրդը գաղթեց, դարձեալ լքեց իր տունն ու տեղը, — երէկ հիւսիսէն հարաւ, այսօր հարաւէն հիւսիս :

« Գաղթականների զոհաբերութիւնը անօրինակելի էր, ոչ երբեք ռուսական ոսկու համար: Նոքա թողնում էին իւրեանց տունն ու տեղը, պատուական այգիքը, ցանած դաշտերը, հացով լի ամբարները եւ ձմրան ցրտին, մեծ մասը ոտքով, շտապում էին դէպի Արաքս: Ծերունիքը ուսերի վրայ կրում էին երեխայոց, կանայք՝ ճանապարհի երկու երեք օրուան պաշարը: Եւ այն հարուստ հայ գիւղականը, որ երեկեան օրը փարթամացած էր Աստուծոյ շնորհած ամէն բարիքով, այսօր յետին չքաւորի պէս ոտքով տանում է իւր բազմաթիւ գերդաստանը՝ յուսալով թէ Արաքսի ձախ ափում պիտի մտնի Եդեմական դրախտը: Հայերի հարստութիւնը Պարսից աշխարհում նոցա անշարժ կալուածներն էին, որ հիմա թողնում էին: Ծախել չէին կարող, որովհետեւ Պարսից տէրութեան գաղտնի թելադրութեամբ՝ արգիլուած էր նոցանից ... եւ է կալուած առնելը: Ունեւոր ... անգամ դրամ չունէին ձի կամ ... առնելու եւ մանր երեխայոցը վրան ... ձելու: Լղար, անպիտան ... 10 – 15 ռուբլիով չէին ճարւում եւ ... ունեցողներն էլ մնացել էին տարակուսած :

Ռուսաց իշխանութիւնը, դրդելով ... յոց գաղթելու, նախապատրաստ... չէր տեսած նոցա օգնելու: Պասկեւ... 25 հազար ռուբլի տալով Լազարեանի ... թողեց գնաց Թիֆլիզ: Լազարեան ... ուած էր դրամ չունեցող գերդաստան... րէն բաժանել 5 – 6 ռուբլիով, ... քատի ողորմութիւն: Բայց երբ այդ ... մըն էլ հատաւ, Լազարեանը ... էր Թիֆլիզեցի հայ վաճառականներ... իւր պատասխանատուութեամբ, երկու ... զար ոսկի փոխ առնել :

Գաղթականները խումբ – խումբ ... նապարհ ընկան 1828 Թուի ... վերջերից սկսած»:

Առաջինը ճամբայ ելան Թաւրիզի ... յերը: Այս քաղաքէն մեկնեցան ... բոլորը, մնացին միայն վեց տուն: ... հետեւեցան շրջակայքի Հայերը, ... պէս այն բոլոր գիւղերէն՝ ուրկէ կը ... ռանար ռուս զօրքը :

(15 Տար.)

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

—o—

Աւելի ճիշդ՝ հնութիւն, որ նորութիւն դարձաւ վերջերս մեզի՝ անգէտներուս համար :

Ե՞րբ ծնած է մեր մեծ երգիծաբանը՝ Յակոբ Պարոնեան: Այս հարցումին պատասխանը, մինչեւ 1960 Դեկտեմբեր, մէկ չէր, երեք էր: Ձեռքի տակ ունիմ երեք տարբեր աղբիւրներ, որոնց համաձայն Պարոնեան ծնած էր, ծնած պէտք է ըլլար՝

Ա) 1843ին:
Բ) 1842ին:
Գ) կամ 1840ին:

Մեր առաջին աղբիւրն է Հրանտ Ասատուրի արժէքաւոր մէկ գործը՝ «Դիմաստուերներ», հրատարակուած Պոլիս, 1921ին: Գրագէտի եւ բանաստեղծի խառնուրդ մըն է գրականութեան երբեմնի այս դասախօսը՝ Հրանտ Ասատուր, բայց պատահմամբ բարեխիղճ պրպտող մը, որ նախ կը քննէ, «մանր կը մաղէ», ապա միայն կը վճռէ: Ահա իր վկայութիւնը Պարոնեանի ծննդեան թուականի մասին․

«1843ին ծնած, ուսումը առած է Էտիրնէի Հայոց վարժարանը, ուր կեցած է մինչեւ 1857․ հոն կ'աշակերտէր Պօղոս վարժապետի, որ յետոյ պիտի կոչուէր Ներսէս Վարժապետեան, եւ Թուրքէն վարժապետի, որ յետոյ պիտի կոչուէր Բարթողիմէոս Զամչեան» («Դիմաստուերներ», էջ 171):

Ուրեմն, ըստ Հրանտ Ասատուրի, Պարոնեան ծնած է 1843ին, Էտիրնէ (Ադրիանուպոլիս): Ծննդավայրի մասին վէճ չկայ բարեբախտաբար :

Մեր երկրորդ աղբիւրն է Պարոնեանի «Ընտիր երկեր»ը, հրատարակուած Երեւան, 1954ին: Գ. Ստեփանեան գրած է մեծ երգիծաբանին ընդարձակ կենսագրութիւնը (էջ 5–36): Ահա նաեւ իր վկայութիւնը ․

«Յ. Պարոնեանը ծնուել է 1842 թուականին, Թուրքիայի Ադրիանուպոլիս քաղաքում: Նախնական կրթութիւնը ստացել է ծննդավայրի Արշակունեան դպրոցում» («Ընտիր երկեր», էջ 5):

Գ. Ստեփանեան հաւանաբար հին թերթեր եւ պարբերականներ ունեցած է աչքի առջեւ: Անհաւանական չէ, որ Պարոնեանի մահուան առիթով (1891) հայ մամուլը տուած ըլլայ նաեւ անոր ծննդեան թուականը․ Ենթադրելի է, որ Ստեփանեան իր պրպտումները կատարած է այդ շրջանի հայերէն թերթերուն մէջ եւ ըստ այնմ նշած՝ «Ազգային ջոջեր»ու հեղինակին ծննդեան տարեթիւը :

Մեր երրորդ աղբիւրն է Հ. Եփրեմ Պօղոսեանի մէկ ուսումնասիրութիւնը, «Յակոբ Պարոնեան իր ժամանակակիցներէն գիտուած» խորագրին տակ: Հայր Եփրեմ կը գրէ ․

«Հայ երգիծաբանութեան տիտանը — Յակոբ Պարոնեան — ծնած է Ադրիանուպոլիս (Էտիրնէ) 1840ին: ... Ուսումն ու կրթութիւնը ստացած է թաղին Արշակունեան վարժարանը, 1855 – 1858» :

Երկու կենսագիրները, Հրանտ Ասատուր եւ Գ. Ստեփանեան, կը վկայեն, թէ Պարոնեան 1857ին աւարտած է ծննդավայրին Արշակունեան վարժարանը, տարի մըն ալ յաճախած է տեղւոյն յունական դպրոցը, ուր «յունարէն լեզուին դժուարութիւնը միայն սորվելով» դուրս ելած է տարին չբոլորած, ինչպէս կը հաստատէ Պարոնեան ինքն ալ:

Ենթադրելով որ չորս կամ հինգ կարգ ունեցող նախակրթարան մըն էր Արշակունեանը, ոեւէ աշակերտ միջին հաշուով 13–14 տարեկանէն աւելի չէր կրնար ըլլալ այդ վարժարանին շրջանը աւարտած ատեն: Ըստ Հայր Եփրեմի, Պարոնեան 15 տարեկանին մտած էր հոն եւ աւարտած 18 տարեկանին, ինչ որ ոչ ճիշդ է անշուշտ, ոչ ալ տրամաբանական :

Ուստի՝ կրնանք վստահօրէն ըսել, թէ սխալ է Հայր Եփրեմի նշանակած տարեթիւը՝ 1840, իբրեւ Պարոնեանի ծննդեան թուական: Չենք ալ գիտեր, թէ ինչ աղբիւրներ ունեցած է աչքի առջեւ :

Ճշգրիտ ե՞րբ ծնած էր ուրեմն մեր անզուգական երգիծաբանը, 1843ի՞ն, ինչպէս կը վկայէ Հրանտ Ասատուր, թէ՝ 1842ին, ինչպէս կը հաստատէ Գ. Ստեփանեան ;

Ստուգման կարօտ այս թուականը վերջնապէս ճշդուեցաւ 1960 Դեկտեմբերին:

Արդարեւ, Կարօ Գէորգեանի 1961ի «Ամէնուն տարեգիրքը»ին մէջ կը գտնենք մեզ հետաքրքրող նոր տեղեկութիւնները ընդհանրապէս Պարոնեանի կեանքին, մասնաւորաբար անոր ծննդեան թուականին մասին:

Յակոբ Պարոնեանի քեռորդին՝ Մաքսուտ Սանտալճեան 1891 Յուլիս – Դեկտեմբեր ամիսներուն Հրանտ Ասատուրի ուղղած է եօթը երկար նամակներ, մանրամասն տեղեկութիւններ տալով դժբախտ երգիծաբանի կեանքին շուրջ (նամակները կը մնան ի պահ՝ Փարիզի Նուպարեան մատենադարանին մէջ):

Երրորդ նամակով՝ Սանտալճեան կը գրէ 1891 Սեպտ. 28ին.

«Անձամբ գացի քննելու մեր եկեղեցւոյ մարդահամարին տումարը․ Պարոնեան ծնեալ արձանագրուած է հոն 1843 Դեկտեմբեր 2ին: Բայց որովհետեւ այս արձանագրութիւնք ժամանակաւ երախային մկրտութեան օրը կը կատարուէին, յայտնի է որ Պարոնեան ծնած է Նոյեմբերի մէջ» :

Ըստ երեւոյթին՝ Հրանտ Ասատուր չէ գոհացած այսքանով եւ ուզած է բուն իսկ արձանագրութիւնը : Մ. Սանտալճեան 1891 Նոյեմբեր 3/15ին կը գրէ դարձեալ իր չորրորդ նամակով․

«Մեր եկեղեցին կը կրէ «Ս. Թորոս» անունը: Պարոնեանի մկրտութիւնը արձանագրուած է հետեւեալ կերպով․

«Գ․պիկ․ աղայի որդի Յհննէս․ աղայի որդի Յակոբ, որ․ կնքհյր․ Եօայի Զօրապանճօյ որդի Յակոբ, 1843 Դեկտ․ 2»:

Այս վկայութիւնը, աւելի ճիշդ՝ «եկեղեցւոյ մարդահամարի տումարին» արձանագրութիւնը վերջնապէս կը հաստատէ, թէ Յակոբ Պարոնեան ծնած է 1843 Նոյեմբերին: Սխալ է ուրեմն Գ. Ստեփանեանի տուած տարեթիւը՝ 1842, սխալ է մանաւանդ Հ. Եփրեմ Պօղոսեանի յիշատակած թուականը՝ 1840 :

Յիշեցում մը եւս այս առիթով :

Կրնայ առարկուիլ, թէ Պարոնեան թերեւս ծնած էր 1842ին, բայց մկրտուած էր 1843ին, այսինքն ծնունդէն մէկ քանի ամիս ետք: Գաւառներու մէջ, անգամ դարու կէսերուն, նորածինի մը մկրտութիւնը ընդհանրապէս տեղի կ'ունենար երախային ծնունդէն մէկ երկու շաբաթ, առ առաւելն մէկ ամիս ետք : Պատճառ մը չկար, որ Պարոնեան բացառութիւն կազմէր : Նման յիշատակութիւն մը չըկայ արդէն Մաքսուտ Սանտալճեանի նամակներուն մէջ :

«Ազգային ջոջեր»ու անմոռանալի հեղինակը ապրած է ընդամէնը 48 տարի, ոչ իսկ լրիւ 48, այլ միայն 47 տարի եւ վեց ամիս: Եւ մեռած է թոքախտէ, 1891 Մայիս 26 – 27ի գիշերը, Օրթագիւղի իր տնակին մէջ: Թաղուած է Պոլսոյ այս արուարձանին գերեզմանատան մէկ անկիւնը, 1891 Մայիս 28ին:

Աւելցնենք, որ Պարոնեանի մահէն օր մը առաջ, Օրթագիւղի մէջ մեռած էր նաեւ իր կնոջ մայրը, նոյնպէս թոքախտէ: Սանտալճեանի կարծիքով՝ ան վարակած էր իր դժբախտ փեսան :

Իրազեկ անձ մը, Պարոնեանի ժամանակակից, 1932ին հետեւեալ անստորագիր տողերը կը գրէր Պոլսահայ թերթի մը մէջ․

«Մահէն շաբաթ մը առաջ իր քովն էինք, Օրթագիւղի հրէից գերեզմանատան կից զառիվերին վրայ փայտաշէն փոքր տուն մը, որ կանգուն կը մնայ ցարդ եւ ուր ապրեցաւ հանգուցեալը իր վերջին օրերը: Անյոյս չէր իր վիճակէն ու կ'ըսէր, թէ մէկ շաբաթ ետք Գէօյիւքսուէրէ պիտի փոխադրուի եւ եթէ բարեկամներ գան, կրնայ նարտ խաղալ անոնց հետ, «Թահիրին Պաղը» կոչուած զբօսարանին մէջ:

«Շաբաթ մը ետք Պարոնեան փակեց իր աչքերը յաւիտենապէս: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Օրթագիւղի եկեղեցին եւ դամբանականը խօսեցաւ Խորէն եպիսկ. Նար – Պէյ, որ ամէնէն աւելի անոր երգիծանքին նիւթ եղած էր: Խորէն եպիսկ. գրուատիքը ըրաւ անոր, ներկայացնելով զայն իբրեւ Հայոց Մոլիէրը, որ ինքնաշխատութեամբ եւ տաղանդով անուն շահած էր մեր գրական կեանքին մէջ :

«Մինչեւ իր վերջին հանգրուանը ընկերացանք դագաղին եւ կը յիշենք իր թաղուած տեղը, բայց չենք կրնար ըսել, թէ իր գերեզմանին վրայ ուրիշներ չթաղուեցան յետոյ, ինչպէս եղաւ մանաւանդ թաղին մէջ գաղթականութեան բնակած շրջաններուն, երբ անկանոն կերպով կատարուեցան թաղումները, հսկողութենէ զուրկ եւ անպատսպար այդ գերեզմանատան մէջ»:

Տեղեկատուն կ'աւելցնէ, թէ ամէն կողմէ անասունները կը մտնէին կ'ելլէին գերեզմանատունը եւ թէ ստահակ ձեռքեր քանդած էին բազմաթիւ գերեզմաններ : Այս կերպով անհետացած է գրաբարագէտ Յակոբ Գուրգէնի գերեզմանն ալ, որ կը գտնուէր Պարոնեանի հողակոյտէն քիչ մը անդին:

Շիրիմ մը չունեցաւ պայքարատ երգիծաբանը իր վերջին կայանին մէջ, բայց արձան մը եւ իր անունով փողոց մը ունի հիմա Երեւանի մէջ:

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ
— ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ —

—o—

Ուրբաթ՝ Մարտ 13ին, երիտասարդ նկարիչ Յ. Թորոսեանի նկարներու ցուցահանդէսին բացումը կատարուեցաւ Հ. Բ. Ը. Մ. սրահին մէջ: Միջազգային ընտրանի հասարակութիւն մը, գնահատանքով շնորհաւորեց տաղանդաւոր նկարիչը:

Ներկայ ցուցահանդէսով Թորոսեան մեծ յառաջդիմութիւն ցոյց կուտայ բաղդատմամբ իր անցեալ տարուան ցուցահանդէսին, որ տեղի ունեցած էր Քլէօպ տէ Քաթրը Վան՝ ուշադրութիւնը գրաւելով Ֆրանսացի կարեւոր քննադատներու:

Ցուցադրուած են 32 գործեր՝ գծագրութիւն եւ իւղանկար, որոնք կը յայտնաբերեն բանաստեղծական ջերմ խանդըւածք մը, վրձինի նրբութիւն, գոյնի ճաշակ եւ գրեթէ երաժշտական թռիչքով ներդաշնակութիւն :

Իր գծագրութիւնները չափազանց «գոյնով» յագեցած ու մթնոլորտը ներկայացնող գործեր են, հիմնուած չափաւորութեան եւ կշռոյթի զգացումներու վրայ: Իր անմիջական եւ զգացուած գիծերը լեցուն են թրթռացումով :

Թորոսեանի գոյները ինչ որ կարօտի բնոյթ մը ունին, բնութիւնը կը վերարտադրէ իր երեւակայութեան ու երազի բովէն անցընելով: Տեղին է յիշատակել Երազը՝ կանանցներու համադրութիւն մը, ուր կայ երազ ու թախիծ․ Լիբանանեան յիշատակներ կամ Մայրական սէրը, ուր Թորոսեանի ամբողջ խանդաղատանքը կայ կեանքի եւ մօր հանդէպ, պաստառ մըն է շարադրուած նկարչական կերպարուեստի հմուտ լեզուով:

Ինչպէս օտարները կ'ըսեն, Հայերն ալ պէտք է գիտնան թէ այս երիտասարդին պէս արժէքաւոր արուեստագէտներ պէտք ունին նուազագոյն հաւաքական անդրադարձումի մը:

Թորոսեան երիտասարդ է տակաւին եւ վստահ ենք թէ հետզհետէ յաջողութեամբ անցող անակնկալներու առջեւ պիտի դնէ իր արուեստը այժմէն իսկ հասկցողները եւ գնահատողները :

Լ. ՄՈՄՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (164)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ
ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Այդ բոլորի մէջ նա իսկոյն ճանաչեց հօրը, որ նոյնպէս աղեղ ունէր ուսը գըցած. Ճանաչեց ու վազեց դէպի նա.

— Պապօ, Թուրը բեր, — ասաց եւ ուրախ – ուրախ մեկնեց այն հօրը :

Մարդիկ ժպտացին, ժպտաց եւ հայրը․ Նա Թուրը առաւ որդու ձեռքից, դրա հետ միասին նրա թիկունքը ծեծելով, որ նըշան էր հաւանութեան ու խրախուսանքի : Բայց իսկոյն էլ աւելացրեց ․

— Գնա մամոյիդ, ու Թուրը տար․ ես ունեմ այ նետ – աղեղ ...

Այս ասելով՝ նա Թուրը տուեց որդուն, բայց Յուսիկն ուսը Թափ տուեց միայն, որ նշանակում էր, թէ գնալ չի ուզում :

— Գնա, գնա, — կրկնեց հայրը, — մամն մենակ է :

— Ես կ'ուզեմ մնալ քեզ մօտ:

×

Այս ամէնի հետ միաժամանակ քաղաքի Թաղերում ու տներում տիրում էր աւելի մեծ իրարանցում․ տղամարդիկ, յատկապէս երիտասարդները, դեսուդէն ընկած, հանում էին երկաթէ գործիքներ՝ լինկեր, բահեր, մուրճեր ու կացիններ եւ դնում պատրաստ, կամ՝ հաց – շտապ հագուստ էին փոխում․ լաւի փոխարէն հագնում էին հասարակ լաթեր՝ հարկադրաբար վատ գործի գնացողների նման ... Կային մարդիկ էլ, դրանց հետ եւ Թորգոմը, փողոցից տնից տուն անցնելով, հաղորդում էին ամէնքին՝ չվախենալ եւ պատրաստ լինել ․

— Առէք ինչ կարող էք․ սուր, քար, երկաթ ու չխնայէք ոչ մէկին, եթէ գան, եթէ փորձեն յարձակուել ...

Ինքը Թորգոմն արդէն կայազօրի պետից իր Թաղամասի տղամարդկանց համար ստացել էր հարիւր նիզակ, յիսուն նետ – աղեղ եւ քսան դաշոյն: Բայց որովհետեւ դա քիչ էր, այդ իսկ պատճառով նա, խումբը թողած, շրջում – յորդորում էր, իւրաքանչիւր մարդ իր տնից վերցնի ինչ կարող է :

Նոյնը եւ անում էին եւ ուրիշները այլ Թաղամասերում :

Սակայն ամէն տեղ՝ իւրաքանչիւր Թաղում թէ Թորգոմը, թէ միւսները նկատում էին տարօրինակ մի երեւոյթ․ բընակիչներից նրանք, ովքեր փախել էին իրենց տներից, յուզուած էին, վախի ու տագնապի մէջ եւ միաժամանակ զայրացած :

Իսկ միւսները ... այն բնակիչները, որ տեղափոխուած կամ եկած էին արքունի չէներից ու կալուածներից, հանգիստ էին գրեթէ եւ այդ չէին թաքցնում, ասելով, թէ եկողներն իրենց համար չեն եկել, հետեւաբար իրենց չեն վնասի, ուստի եւ հարկ չեն տեսնում զինուելու, թէպէտեւ իշխանը կարգադրել է, որ ամէնքը պատրաստ լինեն եւ զէնք առնեն :

— Զէնք առնելու կարիք չկայ... Մենք տիրափոխ չենք... Նախարարները տիրափոխ են ուզում ...

— Ի զուր խօսքեր: Եկողները չեն հարցնի տիրափոխ եւ ոչ տիրափոխ, նոքա թշնամի են քաղաքին․ նոքա որձակոտոր կ'անեն ամէնքին ... Ուշաբերուեցէք :

Քաղաքացիների մի մասի այս կարգի խօսքերը ու տրամադրութիւնը հասնում էին կառավարիչ իշխանին․ Նա գիտէր նոյնիսկ աւելին, ու միջոցներ էր խորհում, թէ ինչպէս ներշնչի ամէնքին վըտանգի մեծութիւնը եւ դրան դիմադրաւելու անհրաժեշտութիւնը, երբ կայազօրի պետը եկաւ եւ, նժոյգից իջնելով, յայտնեց իշխանին, թէ պահեստի զէնքը բաժանել է արդէն քաղաքի բնակիչներին, թէ իր զինուորները պատրաստ են արդէն, թէեւ մերայինները առաւել քիչ են եկողներից ... Ապա նա հետաքրքրուեց ․

— Քո պատասխանը, տէր Գնունի, լինելո՞ւ է նոյնը :

— Նոյնը, նոյնը, մերժում, — ասաց իշխանը կտրուկ :

— Եւ կարծեօք մօտեցել է արդէն պատասխանի ժամը :

— Այո․ այժմ իսկ ուղարկում եմ բանագնացներ որ յայտնեն մերժումս եւ արքայի անունով պահանջեն՝ հեռանալ:

Կացութիւնը կայազօրի պետին թւում էր աւելի քան ծանր: Ինքը թէեւ քաղաքի ծայրում դիրքեր էր որոշել եւ իր զինուորներին ու զինուած քաղաքացիների խմբերին կարգադրել էր բռնել այդ դիրքերը, այսուամենայնիւ կարծում էր, որ իր ուժերը սակաւ են :

Ընդհարուելու դէպքում փրկուել կարող էին, եթէ միայն շուտ հասնէին արքունի գնդերը: Դիմադրաւել կարելի էր մէկ օր, երկու օր, այնուհետեւ կացութիւնը գնալով կը դառնար աւելի դժուարին: Իսկ եթէ իշխանը կարողանար բանակցութիւնները ձգձգելով ժամանակ շահել — այն ժամ գուցէ ....

Այս ամէնը խորհելով՝ կայազօրի պետը դիմեց իշխան Վարազին ․

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար․)

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Կազմակերպուած Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ ։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, Թէատր Մինիսիփալի մէջ ։

Կը նախագահէ Ն. ԹԷՔՈՅԵԱՆ

Կը խօսի Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Վալանսի եւ շրջակայից հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ոգեկոչելու անմահ հերոսին յիշատակը որ մէկուկէս միլիոն զոհերու վրէժը լուծեց 1921, Մարտ 15ին Պերլինի մէջ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
շրջանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

Մարտ 26, Կիրակի, կէսօրէ վերջ՝ ժամը 3ին,

Salle de la Chimie
28 bis, Rue Saint-Dominique
Métro Invalides

Պիտի ներկայացուի

ՄԱՅՐԸ
(Եւգինէ Պօղոսեանէ)

եւ

Ֆրանսերէն կատակերգութիւն մը, Լապիշէն

ԵՐԳ, ՊԱՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

6, 5, եւ 4 Ն. Ֆ.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ժողովրդական դասախօսութիւնը Մարտ 21ին, Երեքշաբթի, ժամը 21ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան պաշտօնատեղին, 11 Սքուար Ալպօնի ։

Դասախօս՝ Բժիշկ Ն. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ ։

Նիւթը՝ Չափահասներու հոգեբանական եւ ընկերային հարցեր ։

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։

ՆՈՒԷՐ

Սէնթ Էթիէնէն Տէր եւ Տիկին Արամ Խաչատուրեան տարաբախտ Բիւզանդ Բաբիկեանի *արկածալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան Ա. Թէհլիրեանի սրահին։*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. անդամ. ժողովը այս Երկուշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, «Ահարոնեան» ակումբին մէջ։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին ։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի կին մը, տնական աշխատանքներու համար, կէս օր ։ ԴԻՄԵԼ — ՀՐԱՉԵԱՆԻ,

6, Rue Lamartine TRU. 43-19

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
Դէպի
ԵՐԵՒԱՆ

Երեք շաբաթը անգամ մը

ՆԱՒՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ուղղակի դէպի ԵՐԵՒԱՆ

Երթուդարձի գիները են, կերակուրով ճերադարձին կարելի է Վենետիկ իջնել

13 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Պանդոկի մէջ բնակութեամբ եւ սնունդով

Բ. կարգ	3046 Ն. Ֆ.
Գ. կարգ	2506 Ն. Ֆ.

ՁԵՂՉ խմբովին ճամբորդողներուն։

ՈՒՂԵՒՈՐԻ բրաւունք, անձ գլուխ, 150 քիլօ՝ Բ. կարգի եւ 100 քիլօ՝ Գ. կարգի ճամբորդներուն։

Նոյն ճամբորդութիւնը օդանաւով կամ երկաթուղիով։

Մեր գրասենեակը կը գրաղի նաեւ դէպի Ամերիկա, Սուրիա եւ այլ ճամբորդութիւններով։

ԴԻՄԵԼ՝

ԺԱՆ-ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ
48, Rue de la République
Tél.: 20.47.22
MARSEILLE

●

ՓԱՐԻԶ
Մասնաճիւղ
7, Rue Auber, 7
Tél : RIC. 63-69
PARIS (9e)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
——→ ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ ←——

OFFICE INTERNATIONAL DES VOYAGES

36, Galerie Monpensier, PARIS
RIC. 54-30 et 72-80

Միակ լիազօր ունեցող գործակալութիւնը որ հայ տնօրէն մը ունի — ՔՐԻՍԹԻԱՆ ՃԵՐՄԱԿԵԱՆ

ՕԴԱՆԱՒ, ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ, ՆԱՒ: ՎԻԶԱ ԵՒ ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ՁԵՒԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՁՐԻ, ԿԸ ԲԱՒԷ ՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ

Բոլոր տոմսերու գիները պաշտօնական գիներն են, ոչ մէկ յաւելում ։

ՕԴԱՆԱՒՈՎ ԵՂԱԾ ԿԱՐԳ ՄԸ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Կ՚ԱՊԱՀՈՎԵՆ ՆԱԵՒ ՁՐԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆ ԵՒ ՃԱՇ ԶԱՆԱԶԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Օդանաւով ճամբորդութեանց համար մասնաւոր դիւրութիւններ
9 Օր ձրի բնակութիւն՝ Երեւան

Մեկնումէն առաջ՝ կանխավճար՝ 258.81 Ն. Ֆ. ։ *Կարելի է ապառիկ վճարել՝* տասը առ հարիւր մեկնումէն առաջ, մնացեալը՝ 3էն 12 ամիսէն ։

Բոլոր մանրամասնութիւններու համար դիմել անձամբ կամ հեռաձայնել՝

36, GALERIE MONPENSIER
(Jardin du Palais Royal)
Tél. : RIC. 54-30 et 72-80

Մասնաւոր հաշիւ կը բացուի այն ընկերութիւններուն համար, որոնք կանոնաւորապէս կը ճամբորդեն ։

ԾՐԱՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄ ԴԷՊԻ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
SICOMEX

Ֆրանսական Կառավարութենէն եւ Մոսկուայի Ինթուրիսթէն ճանչցուած Հաստատութիւն ։

SICOMEX

20, Rue Royale, PARIS 8e
Téléphone : OPE. 67-77
Métro : CONCORDE et MADELEINE

ՄԻԱԿ ՏՈՒՆԸ

որ կարելիութիւնը կուտայ ձեզի, հետեւեալ երկու ձեւերով ծրարներ ղրկելու։

1.— Մեր ծախած ապրանքներով, որոնց ցանկը նոր է եւ որակը ընտիր ։

ԻՏԱԼԻԱՑԷՆ ուղղակի ներածում, քարտիկալ *եւ զուտ բուրդէ վերնատուփներ՝ վերջին նորաձեւութիւն ։*

ԱՆԳԼԻԱՑԷՆ ուղղակի ներածում, զուտ բուրդէ կերպասներ և այլ ապրանքներ։ Մուշտակի նմանակ վերարկուներ, անձրեւանոց, ներքնազգեստ, գուլպայ ։

փիրէնեան բուրդով շալ, կօշիկ, ժամացոյց, եւայլն... ԱՄԷՆԷՆ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ ։

Մեր ապրանքներուն գիներուն մէջ նախատեսուած են մաքսային տուրքերը, արտօնութեան, ապահովագրութեան, ծրարումի եւ ստացագրի ծախքերը ։

ՈՉ ՄԷԿ ԾԱԽՔ ծրարը ստացողին կողմէ ։

Մեր ապրանքներուն ԱՌԱՔՈՒՄԻ ծախքն է 25 Ն. Ֆ. մինչեւ 20 քիլօ ։

2.— Ձեր բերած ապրանքներն ալ կ՚ընդունինք, պայմանաւ որ նոր ըլլան ։

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ՝ 2–4 շաբաթէն ։

ՈՒԶԵՑԷՔ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՔ ՄԵՐ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐԸ ։

GROS **DÉTAIL**

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌ **ՇԻՐԱԿ** ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌ

26, Rue de Trévise, Paris (9e) - Tél. PRO. 38-63

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ՝ **Ա. ՏԱՊԱՂԵԱՆ**

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄ ԳՆՈՐԴ

ՄՆԱՅՈՒՆ ՅԱՃԱԽՈՐԴ

Մեծաքանակի գին՝ փոքրաքանակ գնումի համար

ԹԱՐՄ

ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐ

ԸՆՏԻՐ

MORY et Cie

ՆՈՒԷՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԾՐԱՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄ ԴԷՊԻ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ ։

Գնեցէք զանոնք ձեր ուզած տեղը եւ առաքումը մեզի վստահեցէք ։ Նուազագոյն ծախքերով կը ղրկենք Խորհրդ. Միութիւն ։

Դիմեցէք մեր նոր գիները ցիտնալու համար.—

10, Rue St. Vincent de Paul, Paris 10e
(PRÈS DE LA GARE DU NORD)
Téléphone : TRU. 27-70

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՄԱՐՏ

MARDI 21 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 9058 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4859

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԷՎԻԱՆԻ ՄԷՋ. — ԿՐՈՄԻՔՕ ԵՒ ՌԸՍՔ ԼԱՈՍԻ ՄԱՍԻՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ — ՔԻՎՈՒԻ ՃԵՐՄԱԿՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՎԱՅՐԸ՝ ԷՎԻԱՆ

Վերջապէս ձեւ - մարմին սկսան առնել ֆրանքօ-ալժերական բանակցութեանց մասին շրջան ընող զրոյցները: Գրեթէ որոշ է այժմ, թէ երկու պատուիրակութեանց մէջ խօսակցութիւնները պիտի սկսին Մարտի վերջին օրերուն կամ Ապրիլի սկիզբը: Ամէնէն հաւանական թուականը կը նկատուի Մարտ 27, Երկուշաբթի: Ճշդուած է նաեւ բանակցութեանց վայրը — Էվիան: Սակայն, «ԱՀԱԿ»ի պատուիրակութիւնը բնակութիւն պիտի հաստատէ Լեմանի զուիցերական ափին, հաւանաբար Լօզանի մէջ, եւ ամէն առաւօտ նաւերով պիտի գայ Էվիան, ու իրիկուններն ալ պիտի վերադառնայ իր կեդրոնատեղին:

Ալժերական բուն պատուիրակութեան պետ հաւանաբար Աճմէտ Ֆրանսիսը ըլլայ, (ԱՀԱԿի Ելմտական «նախարարը»), որ ֆրանսական դաստիարակութիւն առած բժիշկ մըն է եւ Ֆերհաթ Ապպասի խորթ եղբայրը: Ֆրանսական կողմէն, պատուիրակութեան պետ նշանակուած է Ժոքս (Ալժերիոյ նախարար):

Սակայն Ֆրանսա — «ԱՀԱԿ» նախաբանակցութիւնները կը շարունակուին Զուիցերիոյ մէջ: Այսպէս, Պրիւնօ տը Լէօս եւ Պումէնտել այսօր նոր տեսակցութիւն մը պիտի ունենան՝ «առկախ» մնացած կարգ մը հարցերու կարգադրութեան համար: Այս հարցերէն առաջինը կը վերաբերի բանակցութեանց տեւողութեան ատեն ու մինչեւ ինքնորոշման թուականը առեղծուածի փոխանցման շրջանին կռիւները դադրեցնելու խնդրին: «ԱՀԱԿ»ի պահանջներէն մէկն ալ Պէն Պելլայի ու ընկերներուն ազատ ձգուիլն է, կ'ուզեն որ ՊԷՆՊԵլլա պաշտօնական բանակցութեանց կարենայ հետեւիլ որպէս «ազատ մարդ»:

Թունուզի նախագահը, Պուրկիպա, չափաւորութեան խրատներ կուտայ «ԱՀԱԿ»ին, մանաւանդ որ ըստ չատերու կարծիքին, մինչեւ վերջնական համաձայնութեան մը կնքումը, բանակցութիւնները կրնան ամիսներ տեւել:

Պաշտօնական բանակցութեանց մօտաւոր բացման լուրը մեծ գոհունակութիւն պատճառած է թէ՛ Արեւմուտքի եւ թէ՛ Արեւելքի մէջ: Մ. Նահանգները, Անգլիա, Քանատա եւ Ֆրանսայի միւս դաշնակիցները ծանր բեռէ մը ազատած ըլլալու զգացումն ունին: Մոսկուա եւ նոյնիսկ Համայնավար Չինաստան, ինչպէս նաեւ չէզոքական ու ափրօ-ասիական բոլոր երկիրները կը յայտնեն իրենց գոհունակութիւնը. Խ. Միութեան Արտաքին նախարարը, Գրոմիքօ, յայտարարութիւն մը ըրած է Թունուզեան «Աֆրիք - Աքսիոն» կիսապաշտօնական շաբաթաթերթին. «Անգամ մը որ լուծուի ալժերական հարցը, լաւ աչքով պիտի դիտենք Ափրիկէի մէջ դրական եւ չինիչ դեր մը խաղալու համար Զօր. տը Կոլի ի գործ դրած բոլոր ճիգերը»:

Ղանայի նախագահը, Նքրումա, կատարած է նոյնիմաստ յայտարարութիւն մը. աւելցուցած է սակայն, որ Ֆրանսա պէտք է դադրեցնէ Սահարայի հիւլէական փորձերը, որպէսզի «չարիքներու խումբէն անցնի «բարիքներու խումբին»:

Իսկ Ֆրանսայի ու Ալժերիոյ մէջ ամէն որ մեծ շունչ մը կը քաշէ, քանի որ «Այտլը Սեղիրիքի Պայրամին առթիւ որեւէ միջադէպ տեղի չունեցաւ Ալժերիոյ քաղաքներուն մէջ: Երկու համայնքներն ալ ապրեցաւ, բայց սպառողական վիճակ մը ունին:

ԱՄԵՐԻԿԱ

ՌԸՍՔ ԵՒ ԿՐՈՄԻՔՕ 5 ԺԱՄ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Մ. Նահանգներու եւ Խ. Միութեան Արտաքին Նախարարները հինգ ժամ տեւող խօսակցութիւն մը ունեցած են Արեւելքն ու Արեւմուտքը բաժնող հրատապ հարցերուն շուրջ: Առաւելաբար խօսած են Լաոսի մասին: Որեւէ վերջնական համաձայնութեան մը չեն յանգած անշուշտ, սակայն, ըստ հրատարակուած հաղորդագրութեան, «Կը յուսացուի, որ այս խօսակցութիւնը երկու կառավարութիւնները պիտի առաջնորդէ դէպի փոխադարձ հասկացողութիւն»: Ինչ կը վերաբերի Լաոսի, Տին Ըրաք յայտնած է, որ եթէ Մ. Նահանգներն ու Խ. Միութիւնը շարունակեն զինամթերք հայթայթել Լաոսի երկու հակամարտ կառավարութեանց, կռուողները կրնան կորսնցնել իրենց տեղական հանգամանքը, եւ տարածուիլ՝ Հարաւային Ասիոյ բոլոր երկիրներուն մէջ: Ուստի, Մ. Նահանգները կ'առաջարկեն որ դիւանագիտական բանակցութեանց ճամբով լուծում մը գտնուի:

Անդին, Լաոսի մէջ, Փաթեթ Լաոյի համայնավարամէտ կառավարութիւնը, նորանոր յաջողութիւններ կ'արձանագրէ, մինչ արեւմտամէտ կառավարութեան թագաւորը Նեհրուի օգնութիւնը կը խնդրէ, որպէսզի արգելք հանդիսանայ օտար միջամտութեանց հետեւանքով Լաոսի քայքայման:

ՔՈՆԿՕ

ՄԱՐԻԱԿԵՐՆԵՐԸ՝ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Երկար ատենէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով «ՄԱԿ»ի եւ Քոնկոյի բանակները կը գործակցին ... վայրենի «վագրամարդերը» բնաջնջելու համար: Ասոնք Քիվուի մէջ ապրող մարդակերներ են, որոնք վագրի մորթէ գլխակապեր կը դնեն իրենց ... խնջոյքներուն ատեն: Հաւատացած են, որ սպիտակամորթները, եւ ի մասնաւորի՝ կրօնականները գերմարդկային կարողութեանց տէր մարդիկ են: Հետեւաբար կը սպաննեն այս վերջինները եւ կ'ուտեն անոնց սիրտն ու ներքին այլ գործարանները, որպէսզի անոնց գերմարդկային կարողութիւնները իրենց փոխանցուին....:

× Այս շաբթուան ընթացքին ՄԱԿի Ընդհ. Ժողովին մէջ դարձեալ պիտի խօսուի Քոնկոյի մասին: Սակայն հաւանական է, որ խորհրդային եւ արաբական երկիրներու պատուիրակութիւններէն զատ ուրիշ խօսք առնող չըլլայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Փարիզի նոր դեսպանը, Զօր. Ճէյմս Կէյվին, անցաւ իր պաշտօնին գլուխը: Զօրավարը գործօն մասնակցութիւն բերած է Բ. Աշխարհամարտին ընթացքին Ֆրանսայի մէջ դամաքահանման գործողութեանց: Փափուկ է իր նոր գործը, քանի որ Մ. Նահանգները չեն ուզեր Ֆրանսան ընդունիլ «հիւլէական ակումբ»էն ներս:

ԱՀՄէՏ ԷԼ ԱՍԱՏԻ, Լիբանանի Երեսփ. Ժողովի նախկին նախագահ եւ երեսփոխան, մեռած է: Կատարուած է ազգային յուղարկաւորութիւն:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ կը փափաքի մաս կազմել ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդին:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կրնայ ըլլալ որ վերջ դնէ օտար լրագրողներու գրութեանց վրայ կատարուած «նախնական գրաքննութեան»: Ասոր փոխարէն, լրագրողներուն վրայ բարոյական պարտաւորութիւն մը պիտի դրուի, որ խորհրդային վարչակարգին շահերուն դէմ յօդուածներ չգրեն:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ժողովուրդը համաձա՞յն է, որ Համայնավար Չինաստանի հետ կապեր հաստատուին: «Կալըփ»ի հարցափորձերը հետեւեալ արդիւնքները տուած են. 53 առ հարիւր՝ այո, 32 առ հարիւր՝ ոչ. առանց կարծիքի՝ 15:

ԻՏԱԼԻՈՅ ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը վերջ գտաւ: Ներքին տնհամաձայնութիւններ կը տիրեն:

ԱԼԲԱՆԻԱՆ սկսած է գլուխ ցցել Խ. Միութեան դէմ: Կ'ըսուի թէ Մոսկուա հարցը պիտի ներկայացնէ Եւրոպայի համայնավար կուսակցութեանց քննութեան: Ալպանիոյ պաշտօնատեղիներուն մէջ՝ Խրուշչեւի լուսանկարները կը փոխարինուին Սթալինի նկարներով:

ՊԵԼԺԻՈՅ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

Պելժիոյ մէջ մօտերս (Մարտ 26) տեղի պիտի ունենան ընդհանուր ընտրութիւններ: Անցեալները անդրադարձած էինք Փօլ — Անրի Սփաքի ընտրական մէկ ճառին, որուն մէջ Հիւս. Ատլանտեան կազմակերպութեան նախկին ընդհանուր քարտուղարը բուռն կերպով կը յարձակէր Պելժիոյ ներկայ կառավարութեան ու վարչապետին վրայ: «Եղած տեղէս շատ աւելի յստակ կերպով կրցայ տեսնել Պելժիոյ անկումը», կ'ըսէր Սփաք: Աշխարհի մէջ Պելժիոյ դէմ ստեղծուած առնելութեան ու արհամարհանքին, ինչպէս նաեւ Քոնկոյի մէջ ստեղծուած կացութեան պատասխանատու կը բռնէր վարչապետ Էյսքէնսի քաղաքականութիւնը. ցաւով կը յայտնէր նաեւ անոր համար, որ հակառակ իր քաղաքականութեան արձանագրած ձախողութեանց, Էյսքէնս կառչած մնաց իր պաշտօնին, փոխանակ անմիջապէս հրաժարելու:

Ինչպէս յայտնի է, Սփաք ընկերվարական է. սակայն այնպէս կը թուի թէ այս կուսակցութենէն ներս կարծիքները շատ բաժնուած են իր մասին. այդ պատճառաւ ալ Սփաք ընտրապայքար պիտի չմղէ ամբողջ Պելժիոյ մէջ, այլ պիտի գոհանայ միայն ընտրական իր շրջանին (Պրիւքսէլ) մէջ ելոյթներ ունենալով:

Ընտրական ժողովները կը կատարուին հանդարտ մթնոլորտի մէջ, քանի որ ժողովուրդը անորոշութեան մատնուած է եւ չի գիտեր ո՞ր կուսակցութեան ի նպաստ քուէարկել: Ընկերվարականներուն դէմ որոշ հակակրութիւն ստեղծուած է՝ Պելժիան վերջերս անշարժութեան դատապարտող անվերջանալի գործադուլներուն պատճառաւ: Ընկերվարական քրիստոնեաները նմանապէս աչքէ ինկած են՝ գործադուլին իբր ժեկնակէտ ծառայող «միակ օրէնք»ին պատճառաւ: Ազատականները իրենց համակիրները բոլորովին կորսնցուցին, որովհետեւ Պելժիոյ գլխուն պայթած դժբախտութիւններէն օգտուիլ ուզեցին՝ փորձելով նիւթական շահեր ապահովել: Համայնավարները ընդհանրապէս շատ քիչ ձայն կը ստանան Պելժիոյ մէջ. իսկ մանր — մունր անկախ կուսակցութիւններուն տրուած քուէներն ալ միշտ կորսուած ձայներ նկատուած են:

Իրչ թէ շատ բանիմաց Պելժերը անձկութեամբ հարց կուտան, թէ որո՛ւն ի նպաստ պէտք է քուէարկեն: Կարելի է նախատեսել սակայն, որ ձայները, թէեւ դժկամակութեամբ, առաւելաբար պիտի երթան երկու մեծ կուսակցութիւններուն — այսինքն՝ ընկերվարականներուն եւ ընկերվարական — քրիստոնեաներուն:

Ներկայ ընտրապայքարը արդէն իսկ ստացած է մենամարտի բնոյթ՝ ընկերվարական Սփաքի եւ ընկերվարական քրիստոնեայ երիտասարդ Վան Տեն Պօէյնանցի միջեւ: Այս վերջինը, արհեստով մասնագէտ է ու ներկայ կառավարութեան մէջ՝ միջին դասերու նախարար:

Սփաքի վերոյիշեալ ճառին պատասխանելով, Պօէյնանց ալ իր կարգին յարձակման անցաւ.

«Ընկերվարական կուսակցութենէն ներս գործերը գէշ կ'ընթանային: Սփաքը օգնութեան կանչեցին: Ընկերվարական «նոր ալիքն» է այս. 1900էն մնացած: Սակայն իւրայատուկ ոճ մը ունի. չապիկ փոխելու ոճը»: «Ի՞նչ հեգնանք», կ'աւելցնէ երիտասարդ նախարարը. 1960 Դեկտեմբերի գործադուլներուն վերջ դնել տալու համար կոչ կ'ուղղեն անոր, որ 1950ին նոյն ձեւի շարժումներու ղեկավարն էր:

Սփաք յայտարարած էր, թէ գործադուլներու առաջքն առնելու համար կառավարութիւնը պէտք է ընկերվարականներուն յանձնել: Միթէ՞ այս կը նշանակէ, որ եթէ ընկերվարականները ընտրութեանց մէջ ձախողին, նոր գործադուլներ պիտի կազմակերպուին Պելժիոյ մէջ:

Ընկերվարական Քրիստոնեայ ուրիշ անձնաւորութիւն մը, Հարմել, որ հանրային ապասարկութեանց նախարար է, շատ աւելի զուսպ ոճով կը դիմէ ընտրողներուն: Նախ կ'ուզէ, որ շատ աւելի ճիգ թափուի պելժ երիտասարդութեան վրայ. ապա կը պահանջէ, որ երիտասարդութեան ընտրանին մտնէ Պետութեան ծառայութեան մէջ. «Ինչ որ ձեզմէ (երիտասարդներէն) կը պահանջենք շատ աւելի ծանր կը կշռէ, քան ինչ որ ձեզի կը խոստանանք: Որովհետեւ ներկայ ժամանակները կը պահանջեն ճիգ ու տքնութիւն»:

Ներկայ ընտրապայքարին հետաքրքրական մէկ երեւոյթն ալ այն է, որ «Ամերիկանացուած» է: Ֆլանտրի մէջ, զոր օրինակ, քաղաքական հաւաքոյթներուն մէջ ճառերէն ետք շարժանկարի ցուցադրութիւն կը կատարուի, կամ միւզիք-հոլի արուեստագէտներ ելոյթ կ'ունենան:

Երեսփոխանական թեկնածուները հեռաձայնով կը դիմեն իւրաքանչիւր քաղաքացիի, խնդրելով որ քուէն իրենց տայ, ու կը մտահոգուին խօսակցին անհատական խնդիրներով. «Եթէ այս կամ այն գործի համար միջամտութեան պէտք ունիք՝ ըսա՛ւ մի վարանիք, ինծի դիմեցէք, կը կարգադրեմ»... եւայլն:

Ուրիշներ՝ ընտրողներուն կը ղրկեն լուսկիի տուփեր, որոնց վրայ արձանագրուած է՝ «Կրակին հետ մի՛ խաղաք. ձեր քուէն տուէք ընկերվարական քրիստոնեաներուն»:

Այս բոլորը անշուշտ դրամով կ'ըլլայ: Շատեր կը կարծեն, թէ ընտրութիւններուն համար 25միլիոն պելժիական ֆրանք (2.5 միլիոն Ն. Ֆ.) պիտի ծախսուի: Բայց քարոզչութիւնը եթէ այս ընթացքով շարունակուի, ծախսուած գումարը վստահաբար շատ աւելի մեծ պիտի ըլլայ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔ անասնաբոյժներու ընկերակցութեան նախագահ Տօքթ. Մ. Կիւրիւն յայտարարեց թէ երկրագործական նախարարութեան սխալ քաղաքականութեան հետեւանքով, անասնաբուծութիւնը կը դիմէ դէպի փճացում: «Իրականութիւն է, ըսաւ բժիշկը, որ այսօր երկիրը կը գտնուի անօթութեան դէմ յանդիման: Հողը բերք տալու անկարող վիճակի մը մէջ կը գտնուի»:

Գործադուլի իրաւունք կը պահանջեն Պոլսոյ բանուորական 28 սենտիքաներու Միութեան ներկայացուցիչները, ինչպէս եւ գործաւորներու թոշակի յաւելում: Այդ նպատակով բացօթեայ միթինկ մը գումարեցին Թաքսիմի հրապարակին վրայ, հրաւիրելով իրենց ներկայացուցիչները որ հրաժարին Սահմանադիր ժողովէն՝ իբրեւ բողոքի ցոյց:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԸ

ԽՄԲ.— «Երեւան» օրաթերթի, Մարտ 4ի թիւին մէջ, «Հայֆիլմ»ը տնօրէնը՝ Մ. Դաւթեան «Որոնք են պատճառները եւ որն է ելքը» խորագրով յօդուածով մը կ'անդրադառնայ Հայաստանի շարժար- ուեստի անփառունակ կացութեան: Նոյն թերթի տարբեր թիւերու մէջ գրութիւն- ներ ունին հանդիսականներ եւ շարժանը- կարի մասնագէտներ: Յատկանշական է հանդիսական Գ. Բարոյեանի (Մարտ 2) «Ֆիլմը թոյլ էր, ինչո՞ւ...» գրութիւ- նը, ուր ի մէջ այլոց «Ինչո՞ւ է աղմկում գետը» ժապաւէնին համար, կը գրէ. — «.....Մեզ հաւատացնում են, թէ աղմը- կելու է գետը, բայց ստացւում է, այն- պէս, որ գետի փոխարէն դժգոհ հանդի- սատեսն է աղմկում ...»:

Կ'արտատպենք «Հայֆիլմ»ի տնօրէնի յօդուածը ... ի պէտս փարգացնելոց :

Հանդիսականը դժգոհ է մեր ժապաւէն- ներէն : Յատկապէս վերջին երկու տար- ուայ մեր ժապաւէնները՝ «Նրա փանտա- զիան», «Ինչո՞ւ է աղմկում գետը», «Թռիչք անդունդի վրայով», «Փլուզում» եւայլն, ստիպեցին արդէն բարձրաձայն խօսել այդ մասին եւ հաշիւ պահանջել շարժանկարի աշխատողներից :

Հանդիսականը դժգոհ է մեր ժապա- ւէններից ոչ միայն այն պատճառով, որ նրանք իրենց գեղարուեստական որակով բնաւ չեն ներդաշնակում իր բարձր պա- հանջներին ու ճաշակին, որ նրանք չեն արտացոլում մեր բազմերանգ իրականու- թիւնն ու լուսաշող առօրեան, այլեւ այն պատճառով, որ մեր դարի այդ «յարձա- կողական» ու բազմալեզու արուեստը՝ շարժանկարը, որ հեռու հեռուներն է տանում մի ժողովուրդի մշակոյթը եւ գեղարուեստական պատիւը, արժանավա- յել կերպով չի ներկայացնում Հայաստա- նի արուեստը բազմամիլիոն հանդիսա- կանների առաջ:

Արդարեւ, չէ՞ որ մեր շատ ժապաւէն- ները տասնեակ լեզուներով կրկնօրինակ- ուելով, ցուցադրուել ու ցուցադրւում են ոչ միայն Խորհրդային Միութեան բոլոր հանրապետութիւններում, այլեւ ժողովր- դավարական ու արտասահմանեան շատ երկրներում :

Ցայտնի է, որ սկսած 1935 Թուակա- նից, երբ մեր արուեստանոցը սկսեց հըն- չուն ժապաւէններ արտադրել, մինչեւ 1954 Թուականը, այսինքն, համարեա 20 տարուայ ընթացքում արտադրուել է ընդամէնը 11 գեղարուեստական երկարա- տեւ ժապաւէններ, ըստ որում այդ ժա- մանակաշրջանի երկրորդ տասնամեակում (1943 – 1953 Թ. Թ.)՝ միայն երկու ժա- պաւէն — «Անահիտ» եւ «Արարատեան դաշտի աղջիկը», որոնք, ի դէպ, ծանր հիասթափութիւն պատճառեցին հանդի- սականին: Ուշագրաւ է եւ այն, որ այդ քան տարիների ընթացքում մեր գրող- ները փաստօրէն մուտք չունէին արուես- տանոց եւ որպէս բեմագիր (սցենարիստ) ինքնուրոյն հանդէս եկաւ մի գրող՝ Ս. Կապուտիկեան: Միւս ժապաւէնների բեմա- գրութիւնները (սցենարիօ) բեմադիրների «ընկերակցութեամբ» գրել էին մեծ մա- սամբ Հայաստանից դուրս գտնուող այլեւ այլ հեղինակներ :

Սակայն, սկսած 1954 Թուականից, երբ հնարաւոր եղաւ յաղթահարել մեր շար- ժարուեստի զարգացումը կասեցնող մի շարք արգելքներ, որոնք ընդհանուր էին խորհրդային ողջ շարժարուեստի համար, պէտք վերակառուցել մեր շարժարուեստի արտադրութիւնը եւ ապահովել տարեկան 4 – 5 երկարատեւ ժապաւէնների արտա- դրութիւնը, ակնյայտ դարձաւ խոր ճեղ- քուածքը՝ արտադրական հնարաւորու- թիւնների եւ ստեղծագործական ուժերի միջեւ :

Կրողները տասնամեակների փորձից հիասթափուած՝ երես էին դարձրել շար- ժանկարներից, իսկ բեմադիրների կազմը՝ խամրել էր բազմամեայ պարապուրդից :

Բնականաբար, վերստին կանչել դրսից հրաւիրուող բեմադիրներին եւ բեմա- գրողներին նշանակում էր կրկին կասե- ցնել մեր ազգային, ինքնատիպ շարժար- ուեստի զարգացումը, մեր ազգային ըս- տեղծագործական որակեալ անձերու ա- ճը: Հետեւաբար, անհրաժեշտ էր ներ- գրաւել մեր գրողներից նրանց, ովքեր հակուած էին աշխատելու մեր գրակա- նութեան համար տակաւին նոր ու դըժ- ուարին՝ շարժանկարի գրականութեան ճիւղում: Անհրաժեշտ էր աշխատանքի հնարաւորութիւն ընձեռել բեմադրողնե- րին, որպէսզի գործնական գետնի վրայ ստուգուէին նրանց ստեղծագործական կարողութիւնները, որպէսզի կարելի լի- նէր որոշակի պարզել, թէ որչափով նը- րանք ի վիճակի են բարձրացնել մեր շար- ժարուեստը, բաւարարել այն յարաճուն պահանջները, որ բխում են այսօրուայ մեր իրականութիւնից, որ առաջադրում է մեր հանդիսականը :

Եւ այդ առումով էլ, վերջին տարիները ինչ որ չափով փորձաշրջան դարձան ինչ- պէս գրողներից ոմանց, առաւել եւս ար- ուեստանոցի ստեղծագործական այն աշ- խատողների համար, որոնք հանդէս էին գալիս առաջին անգամ :

Արդիւնքներն ակնյայտ են, սակայն ճըշ- մարիտ է, որ գործնական ու պատրիչ հե- տեւութիւններ դեռ չեն արուել, մինչդեռ դրանով են պայմանաւորուած մեր շար- ժարուեստի զարգացման հեռանկարները:

Բնորոշ է, որ գերազանցապէս փախող- ուել են մեր այն ժապաւէնները, որոնք արդիական նիւթեր շօշափելով, վերա- պատկերում են մեր այսօրուայ իրակա- նութիւնն ու առօրեան, մեր կեանքն ու մեր մարդկանց :

Ընդունուած է ասել, որ ժապաւէնի յաջողութեան բախտորոշ նախապայմանը բարձրարուեստ գրական երկն է, բեմա- գրութիւնը: Դա ճշմարիտ է: Ճշմարիտ է, որ վատ բեմագրութիւնից չի կարելի գեղարուեստական լաւ ժապաւէն ստա- նալ, սակայն ճշմարիտ է եւ այն, որ բե- մադրողի գեղարուեստական վարպետու- թեան բացակայութեան դէպքում, լաւ բեմագրութիւնը կարող է չարաչար տու- ժել պաստառի վրայ: Ե՛ւ մէկի, ե՛ւ միւսի բնորոշ օրինակները կան մեր արուեստա- նոցի արտադրութիւններում մէջ :

Մ. ԴԱՒԹԵԱՆ

(1 Շար.)

ՖՐԱՆՍ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐԼԷՆ ԵՒ ՌԷՆՊՕ

VERLAINE ET RIMBAUD (1)

Գրիւսէլի ոստիկանութեան կողմէ կա- տարուած յայտնութիւններէն ետք այլեւս որոշ դարձած էր երկու «անիծեալ» բա- նաստեղծներու մեղապարտ յարաբերու- թիւնը: Ցարդ բազմաթիւ գիրքեր հրա- տարակուած են այս գայթակղութեան շուրջ, բայց Ֆրանսուազ տ'Օպօն կը փոր- ձէ նոր գիրքով մը աւելի խորացնել խնդ- րին ուսումնասիրութիւնը հանելու հա- մար հոգեբանական ու գրական աւելի ո- րոշ բացատրութիւններու :

Անոնք որ հեղինակի մը գործը իր կեանքով բացատրելու սովորութիւնն ու- նին, չափազանց կը հետաքրքրուին այս տեսակ ուսումնասիրութիւններով, բայց մարդոց մեծամասնութիւնը առհասարակ գործը կ'առնէ ինքն իր մէջեւ աւելորդ կը նկատէ հեղինակին կեանքով զբաղիլ : Ե- թէ նոյնիսկ հաւատանք որ Էտկառ Փօ ալ- քօլին կը պարտի իր հանճարը ինչպէս Ռէմպօ եւ Վէռլէն կը պարտին իրենց հանճարները ալքօլին եւ միասեռականու- թեան, իրաւունք չենք ստանար պնդելու որ առանց այդ մոլութեանց այս բանաս- տեղծները պիտի չստային իրենց գործերը: Ամէն մարդ տառմ մը կ'ապրի, զոր յա- ճախ կը ծածկէ ուրիշներէն: Հոգեբանու- թեան ու հոգեվերլուծումի գիտութեանց ներկայ կացութեան մէջ ոչ ոք կրնայ պն- դել որ մարդկային սա կամ նա մոլու- թեան, թերութեան կամ առաւելութեան շնորհիւ մարդ մը արուեստի գործ կրնայ արտադրել: Պէթհօվէն խուլ էր, Շու- պէրթ ալքօլամոլ էր, Շուման եւ Վօլֆ յիմար էին, բայց ոչ ոք մտքէն անցուց որ այս զարտուղութեանց կը պարտինք ա- նոնց գործերը: Աւելորդ է ըսել որ մարդ- կային ամէն հոգեվիճակ, ցաւ, ուրախու- թիւն, հաճոյք, մոլութիւն եւ ամէն ինչ կ'աղդեն ստեղծագործ մտքի մը վրայ, բայց դեռ չունինք գիտութիւն մը որ բա- ցատրէ արուեստի գործի մը ստեղծագոր- ծութեան խորհուրդը: Ինծի այնպէս կը թուի որ ընթերցողը ոչինչ կը կորսնցնէ երբ անգիտանայ հեղինակի մը կեանքին ամէնէն աղտոտ մանրամասնութիւնները : Հակառակ ասոր չափազանց շահեկան է Ֆրանսուազ տ'Օպօնի գիրքը, որովհետեւ միասեռականութիւնը բարձրագոյն գրա- կանութեան յարգելի նիւթերէն մէկը դարձած է այսօր եւ Ռէմպօ մեծագոյնն է ֆրանսական բանաստեղծու- թեան մէկ շրջանին : Գնահատելի է միայն ... ոճը, զոր ցոյց կուտայ հեղինակը Ռէմ- պոյի բանաստեղծութեան իսրաքան- ... տողը բացատրելու համար «մեղապար- տ» դէպքով մը: Եթէ այս բանաստեղծու- թիւնը առանց ուրիշներու բացատրութեան ինքն իրմով բաւական չըլլար ընթերցո- ղին փոխանցելու համար բանաստեղծա- կան խռովք ու վայելք, արդէն իսկ մոռցուած կ'ըլլար մինչեւ այսօր: Ծայրայեղութեան հասցած է Ֆ. տ'Օպօն եւ կ'արծէք ... կ'ուզէ որ առանց իր բացատրութեան ըն- թերցողը ոչինչ կրնայ հասկնալ Ռէմպո- յէն :

Այս գիրքը օգտակար վկայութիւններ կը բերէ, որոնք չափազանց շահեկան են կենսագիրներուն եւ ցնցող յայտնութիւն- ներու սիրահարներուն: Ասկէ առաջ Վէռլէնի եւ թէ Ռէմպոյի կենսագրու- թիւնները գրած է արդէն հեղինակը: Այս գիրքը առաւելապէս կը ձգտի լուսաբա- նել երկու «անիծեալներու» այն ձգտու- մները կը մղէր տեւականապէս փախչե- լու ընկերային կարգուսարքէն, բարոյա- կանէն եւ նոյնինքն իրականութենէն: Ցարդ կը պնդէին որ այս խուսափու- մը իրենց բանաստեղծութեան խորքը կը կազմէր, բայց Ֆ. տ'Օպօն կը փոր- ձէ փաստել որ տեսակ մը հոգեբանակա- ն անձկութեան արդիւնք է անոնց խուսա- փումը: Այս նոյն անձկութիւնը արդի գրա- կանութեան մէջ ընդարձակ տեղ գրաւած է արդէն: Այս հաստատումնե- րը լուսաղոյն մասն են գրքին :

ԱՌԱՍՊԵԼԱԿԱՆ ՀԱՐՃԸ

LA FABULEUSE CONCUBINE (2)

Ջինացի Շանկ Հսին – Հայ Նիւ Եորքի բնակի եւ նախկին դեսպան էր: Անգլերէն գրուած այս երկարաշունչ վէպը ֆրանսե- րէնի թարգմանած է Տընիզ Վան Մօփ: Նախորդ դարու վերջերու Ջինաստանի նկարագրէ հեղինակը առանց յաջորդ- իսկապէս ուժեղ վէպի մը ծնունդ տալ: Բարքեր ու դէպքեր կը տողանցեն, բոլո- րն ալ հետաքրքրաշարժ, բայց կարծէք երե- րին նկարագրութիւնը աւելի կարեւոր- թիւն կը ստանայ այս գործին մէջ քան հերոսներուն կեանքը: Հին դպրոցի մէն է ուրեմն, ուր ընթերցողը տեղեկու- թիւններ կը գտնէ առանց արուեստի ... ոտվ մը կամ գոհացում մը ունենալու: Պատմել, նկարագրել, հետաքրքրական դէպքեր շարել, մահապարտը փրկել վեր- ջին երկվայրկեանին, շարը պատժել ... խախնամական գիպուածով եւայլն. ... ցած ու մաշած թէքնիքներ են անշուշտ, բայց դեռ կը գործածուին:

Ռուս եւ Ճափոն պատերազմէն առաջ ... ուան Ջինաստանը իր փտած ու ... կառավարութեամբ ճշգրիտ կերպով պատկերացուած է այս գործին մէջ: ... ղինակը չինական իմաստասիրութեան ... ժան բրօքականս չէ ըրած բարեբախտա- բար, ինչպէս կ'ընեն եւրոպացի գրողնե- րը: Ջանացած է իրականութիւնը ...

ԽՈՒՍԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

Անցնելով Արաքսը, գաղթողները մատ- նուեցան այնպիսի թշուառութեան մը, որու չէին սպասեր: Ոչ մէկ պատրաստու- թիւն տեսնուած էր ընդունելու համար գաղթողները՝ ռուսական հողէն ներս : Նախիջեւանի ամայի դաշտերուն մէջ, ա- նոնք մնացին բաց երկնքին տակ, ոչ բնա- կարան, ոչ ուտելիք: Ձիւն – ձմեռ:

Երեւանի մէջ կազմուած, «Գաղթա- կանաց յանձնաժողովը» կը տեղեկացնէր գնդապետ Լազարեանին թէ կարելի չըլ- լալով հաց կամ ալիւր ճարել, որեւէ օգ- նութիւն չեն կրնար ընծայել այդ թըշ- ուառներուն, որոնք կրնան սովամահ ըլ- լալ ռուսական սահմաններէն ներս, ուստի կը խնդրէր յետաձգել գաղթը մինչեւ նոր հունձքին եղանակը: Բայց արդէն ուշ էր: Ժողովուրդին մեծ մասը անցեր էր Արաք- սը, մնացածն ալ՝ անցնելու վրայ :

Ռուս մեծ նկարիչը, Մաշկով, որ Պաս- կեւիչի հրաւէրով կը հետեւէր պատերազ- մական գործողութեանց, ունի 14 կտոր նկարներ: Մէկը կը ներկայացնէ «Քառա- սուն հազար Հայերու գաղթականութիւնը Լազարեանի առաջնորդութեամբ»: Կ'ար- ժէ տեսնել այս նկարը, գաղափար մը կազմելու համար այն թշուառութեան մասին, որու մատնուեցան Հայերը, գաղթելով հարաւէն հիւսիս, անցնելով Արաքսը :

Սակայն ճամբու վրայ կրած անոնց թշուառութիւնները դեռ ոչինչ էին, ա- ւելի ահաւորին հանդիպեցան անոնց ռու- սական հողի վրայ, հոն ուր հաստատուե- ցան: Թշուառութիւն մը որ տարիներ տե- ւեց, ու պէտք չէ զարմանալ՝ եթէ ո- մանք ետ դարձան: Շատեր մեռան, մնա- ցածներն ալ ծայր աստիճան յուսահա- տութեան մատնուեցան :

Այժմ նախ տանք գաղթականներուն ներկայացուած պատկերը, յետոյ... ի- րականացուած պատկերը :—

« Համոզել Հայերը, որ քրիստոնեայ կայսեր հպատակութիւնը ընդունելով, նոքա խաղաղ եւ երջանիկ կեանք կը վա- յելեն: Ցուսադրել նոցա, որ գաղթելով ռուսական հող՝ առեւտուրով պարապող- ները կարող են բնակուել քաղաքներում եւ այնտեղի առեւտրականների հետ մի- եւնոյն իրաւունքները վայելել, իսկ երկ- րագործները բաւականաչափ հող կը ստանան եւ վեց տարի ազատ կը լինեն հարկերից ու երեք տարի բեզարայից : Այն գաւառներից, ուր տեղից Ռուսաց զօրքերը շուտով դուրս պիտի գնան, նա- մանաւանդ Մարաղայից, հարկ է որ բը- նակիչներն էլ շուտ գաղթեն, որովհետեւ զօրքերի գնալուց յետոյ Պարսիկները կա- րող են նոցա նեղացնել եւ արգիլել: Ուր- միայի եւ Խոյի գաւառները պիտի մի առ ժամանակ մնան Ռուսաց ձեռքում, որպէս գրաւական, մինչեւ որ Պարսիկները վճա- րեն պայմանաւորուած դրամը: Ուրեմն այս տեղերից կարող են գաղթել մինչեւ Մայիսի վերջը: Ամէն գաղթող գիւղ կա- րող է իւր կողմից մի երեսփոխան թող- նել, որ նա պայմանադրուած ժամանա- կում կարողանայ ծախել գաղթողների անշարժ կալուածները: Գաղթողները պէտք է շարժուեն տեղերից ամբողջ գիւ- ղերով, ամէն մի խումբը 150 – 300 գեր- դաստան : Գաղթականները պիտի բնակ- ուեն Նախիջեւանի եւ Երեւանի գաւառնե- րում, իսկ քանի մի հայաբնակ հիւղերի թոյլ է տրւում գաղթել Ղարաբաղ :

Լազարեանին յանձնուել էր 25 հազար ռուբլի, ու պատուիրուած որ չունեւոր գերդաստաններին դրամական օժանդա- կութիւն տալ, բայց ոչ աւելի քան տասը ռուբլի, եւ այն էլ տասը տարուայ մէջ վերադարձնելու պայմանով :

Երեւանի ժամանակաւոր վարչութիւնը պիտի կազմէ մի յանձնաժողով, որ պէտք է ցոյց տայ գաղթականներին նոցա բնակ- ուելու տեղերը, եւ այլն: Յանձնաժողո- վին տուած պատուէրների մէջ էլ ասուած էր՝ աշխատել, որքան հնարաւոր է, որ գաղթականները բնակուեն ամբողջ գիւ- ղերով առանց միմեանցից անջատուելու, այնպէս ինչպէս բնակուելիս են եղել, իսկ եթէ այդ անկարելի լինի, բնակեց- նել ... մօտակայ գիւղերում: Լեռնային տեղե- րի բնակիչները պիտի բնակուեն լեռնա- յին տեղերում, դաշտայինները՝ դաշտերու ... կալուածատէրերի հողերում ոչ ոքի ... նակեցնել: Իսկ Երեւանի կողմերը կա- րելի է բնակեցնել նաեւ վանքապատկան ... րում, երբ միայն աբբունի ազատ հողեր պակասին: Աշխատել որ գաղթական ... րիստոնէից նոր գիւղերը խառն ... մահմետական բնակչաց հետ եւ քրիստո- նեայ ազգաբնակութիւնը առանձին գա- ւառներ կազմէ: Եթէ բնիկ հայ գիւղա- ցիները ազատ հողեր ունենալով, համաձայն- ուին ընդունիլ իւրեանց համայնքում գաղթա- կաններին, այդ չարգիլել :

Գաղթականներին բնակեցնել ... եւ առողջ վայրերում, ուր լաւ ջրի ... կասութիւն չկրեն : Համոզել գաղթա- կաններին որ նոքա չինեն իւրեանց տները ... ղիղ գծի վրայ եւ փողոցներ թողնեն ... պակաս քան երեք սաժէն լայնութեամբ: Յանձնաժողովը պարտաւոր է ... որ գաղթականների նոր շինուելիք ... շնմաներին սովորական խրճիթներէ ... աւելի հաստատուն լինեն եւ ունենան ... լոր յարմարութիւնները» :

(16 Շար.)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի հերթական դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Մարտ 10ին, Ուրբաթ երեկոյ, Մօղադօրի Թէհլիրեան Մշակութային սրահին մէջ: Դասախօսն էր Գ. Մատուր Պէրպէրեան, նիւթ ունենալով՝ «Հայ մշակոյթի հին ու նոր ճարտարապետները եւ մենք»: Նախագահ Մ. Վարպետեանը ներկայացնելով դասախօսը, ըսաւ թէ ընիկ Խարբերդցի, ինքն ալ մշակած է գաւառական գրականութիւնը, ինչպէս իր հայրենակիցները Համաստեղ, Բ. Նուրիկեան, Վ. Հայկ, ինչպէս նաեւ ուրիշները, Տ. Նարգունի եւ Ա. Հայկազ:

Դասախօսը հետեւեալ ձեւով ամփոփեց իր նիւթը.— Այսօրուան դասախօսութիւնը կապուած է մեր նախնիքներուն: Հըպարտ եւ ճակատաբաց, անցնելով Հայոց պատմութեան լուսաւոր ճամբաներէն, պէտք կենանք Արարատեան աշխարհին վրայ, ուր աւանդութեան համաձայն շուրջ 2500 տարիներ առաջ ծագում առած է հայ ժողովուրդը: Իսկ հայերէնը, իբրեւ հնդեւրոպական լեզու մը, յունարէնին եւ ուրիշ լեզուներու հետ, երկար դարեր պահած է իր գոյութիւնը: Դարձեալ երկար դարեր Արեւելքէն եւ Արեւմուտքէն Հայաստան ինկած է տիրապետող հոսանքներու միջեւ, պատճառ դառնալով որ հետզհետէ տկարանայ:

Ահաւասիկ այսպիսի ճակատագրական պահու մըն է, որ օրուան Թագաւորը, Վռամշապուհ, կաթողիկոսը Սահակ եւ գիտնականը Մեսրոպ, կը մտածեն հայ ժողովուրդին տալ Այբ, բեն, գիմը, իբրեւ ազգապահպան կենդանի ազդակ, այդ կերպով կանխելով յոյն եւ ասորի կղերականութեան ոտնձգութիւնները եւ ջանալով յաջողցնել վեց հարիւր տարիներ ալ Արտաշէս Ա.ի լեզուի միութեան ծրագիրը:

Մասնաւորաբար Ս. Մեսրոպի ջանքերը ի վերջոյ յաջողութեամբ կը պսակուին: Կորիւնի տուած տեղեկութեան համաձայն, առաջին նախադասութիւնը հետեւեալն է. «Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ»:

Ափսոս է պարագաներու դժբախտ բերումով կը կորսնցնենք մեր անկախութիւնը (Ք. Ե. 428ին), բայց կը շահինք ոսկեդար մը: Կը սկսի դպրոցական եւ թարգմանչական կենդանի գործունէութիւն մը: Ե. Դարէն սկսեալ մինչեւ վերջին դարաշրջանները, բազմաթիւ են մեր միջնադարեան բանաստեղծներն ու գրագէտները, յիշելու համար Գրիգոր Նարեկացին, Ներսէս Շնորհալին, Ֆրիկ, Մկրտիչ Նաղաշ, Յ. Թլկուրանցի, մինչեւ Մխիթար Սեբաստացին եւ իր հիմնած Մխիթարեան Միաբանութիւնը, երկու ճիւղաւորումներով:

Մշակոյթի ճարտարապետներու շարքը կ'երկարի վերջին դարաշրջանին թէ արեւելահայերուն եւ թէ արեւմտահայերուն մէջ, Զարթօնքի եւ, արուեստագէտ սերունդ անուններով, իսկ արեւելահայերուն մէջ Խաչատուր Աբովեան հիմը կը դնէ աշխարհաբարի, իբրեւ ժողովրդական լեզու, որ հետզհետէ կը զարգանայ:

Դարերու ընթացքին կատարեցինք մենք այս ճամբորդութիւնը, ոգեկոչելու համար մեր լուսաւոր դէմքերը եւ շարունակելու անվհատ աշխատանք բոլոր ճակատներուն վրայ »:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

մէլ: Վէպը կազմող դէպքերն են որ կը մատնեն հեղինակին տկարութիւնը իբրեւ վիպասան:

Իբրեւ լուրջ «տօքիւմանթէա» յաջողած գործ մըն է:

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

1) Françoise d'Eaubonne: Albin Michel, Paris 1960.
2) Chang Hsin-Hai: Albin Michel, Paris 1960.

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Սայիտ Արիֆ Թէրզիօղլու «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ «Աթաթիւրք ու Սահմանադիր Ժողով» խորագրին տակ կը գրէ ի մէջ այլոց.—

Էրզրումի համաժողովին անդամներէն ներկայիս Սահմանադիր ժողովի անդամ Ճէվատ Տուրսունօղլուէ խնդրեցի, որ պարզէ Մուսթաֆա Քեմալի տեսակէտները Սահմանադիր ժողովին մասին: Ան շահեկան տեղեկութիւններ տուաւ այն պայմաններուն մասին, որոնց ներքեւ Մուսթաֆա Քեմալ փաշա հիմնած է Սահմանադիր ժողովը: Ետքը կը շարունակէ.

— Ի վաղուց կարգ մը թշուառներ յափրուտութիւններ կ'ընեն մեր արեւելեան նահանգները Հայաստանի պետութեան մը փոխակերպելու մասին, նման այն առածին որ կ'ըսէ «շունը կը հաջէ, կարաւանը կը քալէ»: Մենք բովանդակ հայրենիքի իւրաքանչիւր թիզ հողը արիւնով շաղախած Թուրքերս կը խնդանք միայն ու կ'անցնինք այս աստեղի պահանջներուն վրայէն: Բայց այսօր Էրզրումի շատ վաղեմի աւագ քաղաքացի Ճէվատ Տուրսունօղլուէ լսեցինք, որ Թուրք Էրզրումի թրքութիւնը տարիներ առաջ ինչպէս բացատրուած է Ամերիկայէն եկած Զօր. Ճէյմս Կ. Հէրպըրի:

Ճէվատ Տուրսունօղլու այս մասին ուղղած հարցումիս պատասխանեց այսպէս.

— « 1919 ամրան, Հայաստանի կացութիւնը քննելու մտօք՝ Էրզրում եկած էր Զօր. Հէրպըրի նախագահութեամբ պատուիրակութիւն մը: Անոնք զինուոր եւ քաղաքային տասնըհինգ հոգի էին:

Պատուիրակութիւնը այս շրջանին հայկական պատմութիւնը, հայկական աշխարհագրութիւնը, եւ այն օրուան կացութիւնը ճշդելով տեղեկագիր մը պիտի յղէր ամերիկեան ծերակոյտին: Քեազըմ Գարապեքիր փաշա ընդունելով պատուիրակութիւնը՝ անհրաժեշտ զին. տեղեկութիւնը պիտի տար եւ պիտի պտըտցնէր քաղաքը: «Մուսթաֆայի հուքուքը» ընկերութիւնն ալ Միւլքիյման Նէճաթիին եւ ինծի պաշտօն յանձնեց շփման մէջ գտնուիլ այս պատուիրակութեան հետ: Մենք ալ պատուիրակութիւնը պտըտցուցինք այն տեղերը, ուր Հայերը ջարդ ըրած էին, Միւսիլ փաշա եւ Բզիրմիքլի Սամսն Աղա ապարանքներն ու կայարանի հիւղակները, ուր Թուրքերը ողջ ողջ այրած էին: Զօրավարը եւ հետեւորդները շատ ազդուած կ'երեւէին: Մանաւանդ զօրավարը, Միւրաֆիլ փաշայի տան ներքեւ, ի տես կիսովին այրած դիակներուն՝ մեծապէս ազդուելով. «կը բաւէ, կը բաւէ» ըսելով հեռացաւ այնտեղէն:

Պտըտելէ ետք զօրավարը հրաւիրեց քաղաքապետ Շաքիր պէյը, Նէճաթին եւ զիս տեղեկութիւն տալ Էրզրումի պատմութեան եւ 1914է առաջուան Թուրք-հայ համեմատութիւններուն մասին: Նախ Նէճաթի այս շրջանին պատմութիւնը պարզելով՝ յայտնեց թէ այս շրջանին մէջ հռովմէական շրջանէն ի վեր անկախ հայկական պետութիւն մը չէ տեսնուած եւ պարզելով որ, հին շրջաններուն, դար մը անգամ չտեւած անկախութեան կարճ շրջանէ մըն ալ գրական փաստաթուղթեր չեն մնացած, յայտնեց թէ 1914էն առաջ Էրզրումի մէջ Հայերը Թուրքերուն միայն մէկ տասներորդը կը կազմէին: Այստեղւը տասը դարէ ի վեր հողային եւ անշարժ կալուածներու հարստութիւնն ալ Թուրքերուն ձեռքը կը գտնուի: Ինչ որ տեսան բոլորն ալ Թուրքերուն գործն է:

Բացատրութիւնը բաւական երկար տեւած էր: Այդ պահուն քաղաքապետ Շաքիր պէյ յանկարծ խօսք առնելով ըսաւ թարգմանին.

— Տիլմաչ, դուն պէյերը ձգէ, ինծի նայէ: Անոնք գիտնական մարդիկ են: Դուն իմ ըսածներս զօրավարին բացատրէ:

Թարգմանին թեւէն քաշելով դաշտին հանդիպակաց պատուհանին առջեւ տարաւ: Զօրավարը ինչ ըլլալը չհասկնալով պատուհանին առջեւ եկաւ: Շաքիր պէյ ձեռքովը քաղաքին հիւսիսակողմի Կէզ Թաղը եւ Քավագ գերեզմանատունը ցոյց տալով ըսաւ.

« Կը տեսնե՞ս այս լայն գերեզմանատունները: Ահա անոնք Թուրք գերեզմաննոցներ են: Քաղաքին միւս կողմը դեռ առոր տասնապատիկը գերեզմանատուներ ունինք: Հիմա լաւ մը նայէ: Սատեղ ալ շուրջը պատով շրջապատուած փոքր գերեզմանատուն մը կայ: Անիկա ալ Հայոց գերեզմանատունն է: Հիմա հասկցա՞ր որ Թուրքերը աւելի շատ են ու շարունակեց.

— Այս «գեավուր»ները իրենց մեռելները չկերան եա՜...: Հիմա անոնք զօրավարին հասկցուր ըսելով պատուհանին առջեւէն քաշուեցաւ:

Թարգմանը թէ կը խնդար եւ թէ խօսակցութիւնը զօրավարին կը թարգմանէր: Ի վերջոյ զօրավարը խնդալով մեզի դարձաւ եւ ըսաւ.

— Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ձեր բացատրութեանց համար: Բայց այս անձին խօսքերը զիս ալ աւելի լուսաբանեցին:

Պատուիրակութիւնը յաջորդ օր Պաթում մեկնեցաւ: Այն օրը ընկերը, որու զօրաբանակին կողմէ պաշտօն յանձնուած էր զօրավարը անցընել սահմանէն, վերադարձին յայտնեց որ զօրավարը շատ ազդուած է Էրզրումի մէջ տեսած ողբերգութեան բեկորներէն եւ սահմանին վրայ հայ սպաներուն ձեռքը չէ սեղմած:

Տուրսունօղլու յայտնեց նաեւ որ Զօրավարը 1919 Հոկտեմբեր 10ին ամերիկեան Ծերակոյտին առջեւ հետեւեալ յայտարարութիւնը տուած է.

— Սեւ Ծովէն մինչեւ Իրան երկարող թրքական սահմանը գործնապէս պտըտեցանք: Բայց ոչինչ գտանք որ հաստատէր Հայերուն ի նպաստ եւ Թուրքերուն դէմ տրուած տեղեկագիրները ....:

Այս խօսքերովը անգամ մը եւս հասկցուած էր որ մեր արեւելեան նահանգները դեռ այն ատենները Թուրք էին եւ զրոյցէ անդին չէին անցնիր ըսի ըսաւները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Այս հարցին կապուած խնդիրներու շուրջ՝ երաժշտութեան ազգային բնոյթը, տարբեր ազգային արուեստներուն փոխազդեցութիւնը, ստեղծագործողին անհատականութիւնը եւայլն, մտքերու փոխանակութիւն ունեցած են Հայաստանի երգահանները եւ երաժիշտները, վերջերս:

Ռ. Աթայեան, որ ծանօթ է հայկական խազերու իր ուսումնասիրութեամբ, խօսած է «արդիական երաժշտական լեզուն խորհրդահայ երգահաններու ստեղծագործութեան մէջ» նիւթին շուրջ:

Ըստ Ռ. Աթայեանի, վերջին 2 – 3 տարիներու յաջող գործերէն են Ա. Բաբաջանեանի ջութակի եւ դաշնակի համար գրած Սոնաթը, Ալ. Յարութիւնեանի համանուագը, Է. Յովհաննիսեանի քառեակը եւ Զ. Տէր Թադեւոսեանի Բ. համանուագը: Ներկայացուցած է իւրաքանչիւր գործին արժանիքներն ու թերութիւնները:

Միշտ Ռ. Աթայեանի կարծիքով, հեղինակները ուշադրութիւն չեն դարձներ ինքնատիպ գործեր ստեղծելու ուղղութեամբ:

Ներկաներէն շատեր դժգոհ մնացած են, որ օրակարգի վրայ չեն դրած օփերայի եւ արդի թեթեւ երաժշտութեան նըման կարեւոր խնդիրներ: Դիտել տուած են թէ առաջինը՝ արժանի է լուրջ ուսումնասիրութեան, իբրեւ բարդ հարց մը, իսկ երկրորդը՝ իբրեւ լայն ժողովրդականութիւն վայելող եւ, հետեւաբար, ստեղծագործական սեռ մը, որուն նկատմամբ խստապահանջ եւ լուրջ վերաբերում պէտք է ունենալ:

Այս առթիւ խօսք առած են ուրիշներ:

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

— Տէր Գնունի, լաւագոյնս չէ՞ր լինի որդեակ, եթէ նորից ժամանակ խնդրէիր պատասխանիդ համար՝ մէկ-երկու օր, թէկուզ մէկ օր, իսկ այդպէս՝ բացարձակ մերժումով թերեւս զայրանան ու ...

Վարազը գանգուր գլուխն օրօրեց.

— Ոչ, սիրելի զօրապետ, ոչ: Ժամանակ խնդրելը եւ առհասարակ խնդրելը համարւում է եւ կը համարուի նշան տըկարութեան, եւ հակառակորդը կը դառնայ աւելի յանդուգն: Նորա հետ պէտք է խօսել խստիւ... եւ, վերջապէս, ո՞վ են, որ նոցա հետ խօսեմ խնդրանքի լեզուով. դա մինչեւ իսկ կը լինի նուաստացում արքայի իշխանութեան համար, նորա պատուի համար, գահի համար: Ոչ, զօրապետ:

Կառավարիչ իշխանը իր գլխին նախապատրաստել էր արդէն, թէ ինչ պատասխան տանի եկողներին: Ուստի եւ, երբ կայազօրի պետը աւարտեց ասելիքը քաղաքապահ զօրքի եւ զինուած քաղաքացիների մասին, նա կանչեց դպիր Դաւիթին եւ երբ սա ներս մտաւ զգեստները փոխած, զօտեպնդուած եւ, ձի նստելու համար, ոտքերին երկար, մինչեւ սրունքները հասնող պատիճներ հագած, իշխանը հարցրեց.

— Պատրա՞ստ ես:

— Հրամանքդ, տէր:

— Ուրեմն կրկնիր ինչ պիտի ասես:

— «Իմ տէրը, — սկսեց դպիրը ձգդուելով ու բառերը շեշտելով, — կառավարիչ Գնունեաց իշխան Վարազը մերժում է ձեր պահանջը, ուստի չի դարձնի եւ ոչ մի փախստականի... քանզի քաղաքիս բնակիչները արքայից հպատակներն են եւ ... արքան է նոցա տէրը »...

Այստեղ դպիրը յապաղեց շփոթուած. եւ իշխանը մատը բարձրացրեց.

— Նոցա կեանքի եւ մահու իրաւունքը պատկանում է արքային », — ասաց նա դժգոհ: — Կրկնիր... կը լինես համարձակ եւ չսխալուես բնաւ:

— Լսում եմ, իշխան: «Նոցա կեանքի եւ մահու իրաւունքը պատկանում է արքային », — կրկնեց դպիրը կարմրելով ու շարունակեց. «Միաժամանակ իմ տէրը՝ քաղաքիս կառավարիչ Վարազ իշխանը պահանջում է Արշակի արքայի անունով, որ վերցնէք պաշարումը եւ հեռանաք իսկոյն »:

Մինչեւ վերջին բառն արտասանելը՝ դպիրը, թւում էր, ծանր բեռի տակ: Վերջացնելով՝ նա սրբեց քրտինքը եւ թեթեւութեան խոր շունչ քաշեց:

— Բարի, — գոհ մնաց իշխանը: — Այժմ կարող ես մեկնել: Հետդ առ եւ Թիկնապահ Բենին: Կը խօսես շեշտ համարձակութեամբ:

Քիչ անց, երբ դպիր Դաւիթը, ձի հեծնելով ճանապարհ ընկաւ դէպի պաշարողները, փողոցներն ու կտուրները նորից լցուեցին կանանցով, երեխաներով. իսկ տղամարդիկ, մանաւանդ երիտասարդները, ատայած զէնքերն առած, շտապեցին դէպի քաղաքածայրերը՝ նախապէս նշուած դիրքերը: Կայազօրի պետը նոյնպէս, հեծնելով նժոյգը, արագաւ գնաց իր զինուորների մօտ՝ նրանց հետ լինելու եւ անհրաժեշտ կարգադրութիւններ անելու համար: Նա բացայայտ դժգոհ էր իշխանից, որ չլսեց ժամանակ շահելու իր խորհուրդը եւ կտրուկ մերժումի պատասխան ուղարկեց. ինքը գտնում էր, որ դա սխալ էր եւ դրա հետեւանքը կը լինէր միայն յարձակում:

« Խղճախութիւնը զովելի է, երբ բխում է ուժից », — մտածում էր նա:

Իշխանի այդ պատասխանի մասին բոլորովին այլ կարծիքներ ունէին փողոցներում ու կտուրներին հաւաքուած բազմութիւնները. Նրանք իմացել էին, որ կառավարիչ իշխանը մերժողական պատասխան է տուել եւ այժմ խօսում էին յուզուած:

Մի տեղ ասում էին — Այ կը լսեն ու կը հեռանան:

— Այո, չեն համարձակուի գալ արքայի դէմ, նրա քաղաքի դէմ:

— Սակայն արքան այստեղ չէ, որ վախենան:

— Ճշմարիտ է, թագաւորն այստեղ չէ. սակայն չէ՞ քաղաքը թագաւորինն է, եւ շահապ իշխանը թագաւորի կողմից է կարգուած:

Խօսում էին եւ ակնդէտ լարուած հետեւում բանագնաց դպրի չէկ ձիուն, որը գնում էր ոչ սրարշաւ, ոչ վարգով, այլ հանդարտ, ասես խնդրի լրջութիւնը գիտակցելով ոտքերը փոխում էր դանդաղ, թերեւս արժանապատուութիւնը պահելով:

Եկողները իրենց ձիերով կանգնել էին քաղաքից մի նետընկեց հեռաւորութեան վրայ, այնպէս որ նրանք երեւում էին ոչ միայն իրենց երիվարներով, երեւում էին անգամ նրանց նիզակներն ու աղեղները, եւ այժմ աւելի, քան առաւօտը, որովհետեւ կէսօր էր, երբ արեւն արդէն բաւական բարձրացել էր կապոյտ երկնակամարում եւ առատ լոյսեր էր թափում ամէն կողմ. այդ ճառագայթների տակ փայլփլում ու ցոլքեր էին արձակում նըրանց զէնքերը, ձիերի սարքերը:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՄՐԱՀԻՆ

Նախորդ գումար	16·224·20
Պետրոս եւ Յովիկ Եղիազարեան	200·—
Շահպազեան (Մարսէյլ)	40·—
Տէր եւ Տիկին Յ. Կօշկակարեան	100·—
Մարտիրոս Յակոբեան	50·—
Փափազեան ընտանիք (Քլէրմօն)	100·—
Հայկանոյշ Գիւլխանդանեան	20·—
Եղիսաբէթ Այանեան	50·—
Պօղոս Էօքսիւզեան (Վիէն)	10·—
Հրանդ Պալեան	30·—
Տէր եւ Տիկին Անդօն Եազուպեան	20·—
Զաւէն Ինճէեան	10·—
Տիկին Գոհար Ղազարոսեան (Մարսէյլ)	50·—
Տէր եւ Տիկ. Ս. Թիրեաքեան	30·—
Հմայեակ Քէօսէեան	100·—
Գումար	17·034·20

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Կազմակերպուած Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ ։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, Թէա-թր Մինիսիփալի մէջ ։

Կը նախագահէ Ն. ԹԷՔՈՅԵԱՆ

Կը խօսի Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Վալանսի եւ շրջակայից հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ոգեկոչելու անմահ հերոսին յիշատակը որ մէկուկէս միլիոն զոհերու վրէժը լուծեց 1921, Մարտ 15ին Պերլինի մէջ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյս վրայ։

ԼԻՏԻԱ ԿԱՐԻՆ

Contralto

Կ'ԵՐԳԷ

Երեքշաբթի ժամը 21ին, Սալ Կավօ ։

ՍՔԱՌԼԱԹԹԻ

Սքապաք Մաքէր

(Առաջին ունկնդրութիւն)

Նուագախումբը կը ղեկավարէ

ԼՈՒԻ ՍՈԼՓԵՑ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ողբ. Պ. Վռամշապուհ Քիւրքճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Շաւիլի եկեղեցիին կը նուիրեն.— Զուլհակեան ընտանիք երեսուն Ն. Ֆ., Տիկին Աստղինէ Լոգմակէօզեան՝ քսան Ն. Ֆ. ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Գոմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Կիւլպէնկեան փոնտէն 130 Ն. Ֆ. ի նպաստ իր դպրոցին։

Նոյնպէս Պ. Բիւզանդ Բարսեղեանի կսկծալի մահուան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները .— Պ. Պ. Ժիրայր Տէր Վարդանեանէ, Նշան Դաբբինեանէ, Աբրահամ Թօնկուրեանէ, Յովսէփ Գօճակէօզեանէ եւ Յակոբ Տօլպաշեանէ քսանական Ն. Ֆ., նաեւ Պ. Գրիգոր Աւետեանէ եւ Պ. Վաղարշակ Տէր Վարդանեանէ տասնական Ն. Ֆ. ։ Մասնաճիւղս իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Բարսեղեան ընտանիքին եւ բոլոր պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին Պ. Բիւզանդ Բարսեղեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ ։

Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ Պ. Տիգրան Թումիկեանէ տասը Ն. Ֆ. իր զոքանչ մօր տիկին Միքայէլեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առիթով ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Ժիրայր Զիլինկիրեանէ յիսուն Ն. Ֆ., Մանուկներու օդափոխութեան կայանին ի նպաստ։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ա. Մաքսուտեանէ քսան Ն. Ֆ., փոխան ծաղկեպսակի Բիւզանդ Բարսեղեանի ղառնակսկիծ մահուան առթիւ։ Քսան Ն. Ֆ. Տէր եւ Տիկին Խաչիկեանէ իրենց զաւկին զինուորութենէ ողջ վերադարձին առթիւ։ 10 Ն. Ֆ. Պ. Յ. Խօճիկեանէ։

×

Լիոնի Եկեղեց. Տիկ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ իր համակրելի բարերարէն որ կը մնայ միշտ՝ Ոմն 40 Ն. Ֆ.։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Ազգ. Միութիւնը խորապէս ազդուած իր պաշտօնակցին Պ. Յակոբ Վարժապետեանի փեսին՝ Բիւզանդ Բարսեղեանի աղետալի մահուան առթիւ, կը փութայ յայտնել հանգուցեալին բոլոր պարագաներուն, մանաւանդ իր այրիացած կնոջ վշտահար Տիկին Սիրարփի Բարսեղեանի, իր խորին ցաւակցութիւնները ։

ԱՊՐԻԼ 11/24Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Լիոնի Ազգ. Միութեան հովանաւորութեամբ եւ երեք հայ կրօնական յարանուանութեանց մասնակցութեամբ 1914-1918 Ապրիլեան նահատակներու ի յիշատակ սգահանդէսը տեղի պիտի ունենայ, Ապրիլ 23ին, Լիոնի 6րդ Թաղապետարանի սրահներուն մէջ։

Կը խնդրուի մասնաւորապէս Լիոնի եւ շրջաններու բոլոր Ազգ. կազմակերպութիւններէ ի մտի ունենալ սոյն թուականը եւ այլ հանդիսութիւններով չխաչաձեւել զայն ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԼՈՒՍԵՂԷՆ ՇԻՐԻՄՆԵՐ

ԳՐԱԿԱՆ ԴԻՄԱՍՏՈՒԵՐՆԵՐ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Գին 10 Ն. Ֆ.

Կը ներկայացուին Ա. Ահարոնեան, Ռուբէն, Լեւոն Շանթ, Ն. Աղբալեան, Յ. Օշական, Շ. Միսաքեան, Թորգոմ Պատրիարք, Բաբգէն Կաթողիկոս, Յակոբ Մալաքեան, Արշակ Չօպանեան, Ե. Տէր-Անդրէասեան, Աւ. Իսահակեան, Գուրգէն Ալէմշահ, Հրանդ Ալեանաք։ Պատկերազարդուած 16 նկարներով ։

×

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԱԺՇՏԱՊԵՏ

ՅԱԿՈԲՈՍ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Վերջին այս երկուքը մէկ հատորով, պատկերազարդ ։

Շքեղ տպագրութիւն 7-50 Ն. Ֆ.

Պարզ տպագրութիւն 5 Ն. Ֆ.

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնղբայրեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լանսէի, Ըրնաժի եւ Կրընոպլի բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ, ժամ 21ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը

Կը տօնուի Կրընոպլի մէջ, Մայիս 28ին Ռիւ Ժէյի սրահը ։

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
22
ՄԱՐՏ
1961
MERCREDI
22 MARS
1961

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9059 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4860

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՆԵՐ

Հայաստանի Կրթական նախարար Հ. Ե. Մարգարեան իր զեկուցումի շարունակութեան մէջ կը թուէ չարն ու բարին «կուլտուր – լուսավորական» մարզին մէջ, իր ընաշխարհիկ հայերէնով ։

Կ'ըսէ թէ երկու տարիէ ի վեր «Մեր ռեսպուբլիկայում գործում են կուլտու – րայի համալսարաններ» ։

Ի՞նչ բանի կը ծառայեն այս «համալսարանները».— «Մեծ է նրանց դերն ու նշանակութիւնը աշխատաւորութեան կոմունիստական դաստիարակութեան, նրա գեղարուեստական ճաշակի զարգացման գործում »։

Ընդամէնը ութսուն «կուլտուրայի համալսարաններ կան եղեր Հայաստանի մէջ՝ երաժշտութեան, գրականութեան, թատերական եւ կերպարուեստի «ֆակուլտետներով, «որոնցում ընդգրկուած են շուրջ 16 հազար ունկնդիրներ»։

Նախարարը դժբախտաբար «լուրջ թերութիւններ» կը գտնէ այս «համալսարաններու գործունէութեան մէջ ։ «Դեռ եւս ցածր է դասախօսութիւնների մակարդակը, քիչ են ընդգրկուած բանուորներ, կոլտնտեսականներ եւ ծառայողներ, որոշ համալսարաններում անբաւարար են յաճախումները, տեղի ունեն մաղումներ»։ (Ս. Հայաստան, 7 Մարտ)։

Դժգոհ է նաեւ «գիւղական ակումբ»ներէն, որոնք պէտք եղածին չափ չեն օգտագործեր «իրենց հնարաւորութիւնները գիտութեան, տեխնիկայի նուաճումների եւ առաջաւոր փորձի պրոպագանդման գործում»։ Ու կը պահանջէ ամէնօրեայ հոգողութիւն, ուշադրութիւն եւ հոգատարութիւն՝ «կուլտուր – լուսաւորական հիմնարկների գործունէութեան յետագայ բարելաւման» համար ։

«Կուլտուրայի մինիստր»ը հպարտութեամբ կը նշէ, որ հրատարակչական գործը» «խոշոր նուաճումներ» արձանագրած է Հայաստանի մէջ։ «Մեզ մօտ ընդարձակ է գրքերի վիթխարի հարստութիւն, որին նախանձել կարող է կապիտալիստական ամէն մի երկիր»։ Մարդագլուխ աւելի քան ութ գիրք կ'իյնայ եղեր «գրադարաններում եղած գրաքանակից», մինչդեռ Ամերիկայի մէջ «մէկ մարդուն ընկնում է մէկ գրքից էլ պակաս, Անգլիայում՝ մէկից քիչ աւելի, իսկ Ճապոնիայում հարիւր մարդուն հասնում է 14 գիրք»։

Կէս միլիոննոց «բանակ» կը կազմեն ընթերցողները, որոնց ամէն տարի ընթերցանութեան համար կը տրուին եղեր աւելի քան տասը միլիոն գիրք ։

Մարգարեան նորէն գոհ չէ ։

«Չնայած այս նուաճումներին, ռեսպուբլիկայի գրադարանների աշխատանքի բովանդակութիւնն ու մակարդակը դեռ եւս շատ բանով չեն համապատասխանում կոմունիստական շինարարութեան կենսական խնդիրներին։ Շատ գրադարաններ կտրուած են կեանքից, վատ են բաւարարում աշխատաւորների աճած պահանջները։ Որոշ թուով գրադարաններ տեղաւորուած են անյարմար շէնքերում ...»։

«Կուլտուր – լուսաւորական հիմնարկներու շարքէն՝ «աշխատաւորութեան կոմունիստական դաստիարակութեան կարեւորագոյն օջախներից են նաեւ թանգարանները։ Նրանք գիտա – լուսաւորական եւ գիտա – աթէիստական մեծ աշխատանք են կատարում ժողովրդական լայն մասսաների շրջանում»։ Ընդամէնը 23 թանգարաններ կան եղեր Հայաստանի մէջ։ Ամէնէն կարեւորն է «Ռեւոլիւցիայի պետական թանգարանը, որտեղ ցուցադրուած են 3000 էքսպոնատներ...»։

Սակայն «թանգարանում գիտական աշխատանքը շարունակւում է մնալ ցածր մակարդակի վրայ»։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՀԱՐՑԸ

Զօր. տը Կոլ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ Տըպրէի եւ Ալժերիոյ նախարար Ժոքսի հետ ։ Որեւէ մանրամասնութիւն չտրուեցաւ խօսակցութեանց նիւթին ու արդիւնքին մասին, սակայն կարելի է ենթադրել, թէ մօտէն կապ ունին Ֆրանքեւալժերական յառաջիկայ բանակցութեանց հետ ։

Էվիանի մէջ մեծ թափով յառաջ կը տարուին ժողովականներն ու աշխարհի չորս կողմէն հասնող լրագրողները տեղաւորելու պատրաստութիւնները։ Կը կարծուի թէ առ նուազն հինգ հարիւր լրագրողներ պիտի հասնին Էվիան ։

Միւս կողմէ, Պեռնի Ֆրանսական դեսպանը պաշտօնապէս յայտնեց Զուիցերիոյ Արտաքին նախարարին, թէ 1) Ֆրանքեւալժերական բանակցութիւնները տեղի պիտի ունենան զուիցերական սահմանին մօտ՝ Ֆրանսական հողամասի վրայ, եւ թէ 2) Ֆրանս. կառավարութիւնը շուտով պաշտօնական դիմում մը պիտի ընէ զուիցերական կառավարութեան, որպէսզի այս վերջինս «ԱՀԱԿ»ի ներկայացուցիչներուն արտօնութիւն տայ բանակցութեանց տեւողութեան ընթացքին Զուիցերիոյ մէջ բնակութիւն հաստատելու ։

Կը կարծուէր, թէ նախապատրաստական դաղտնի բանակցութեանց համար ալժերական պատուիրակութեան առաջնորդը պիտի ըլլայ Գրիմ Պելքասեմ, սակայն Թունուզէն հասած լուրեր կը հաստատեն, թէ այս վերջինը հիւանդ է ։ Օտար լրագրական գործակալութիւններ անմիջապէս լուր տարածեցին, թէ Գրիմ Պելքասեմ սրտի անհանգստութիւն ունի. սակայն «ԱՀԱԿ»ի շրջանակէն կը յայտնեն, թէ անհանգստութիւնը շատ աւելի թեթեւ է ։

Ամենայն դէպս, Թայէպ Պուլահրուֆն է, որ Պրինօ տը Լէօսի հետ Ժընեւի մէջ այժմ յառաջ կը տանի նախաբանակցութիւնները։ Պուլահրուֆ «ԱՀԱԿ»ի ներկայացուցիչն էր Հռոմի մէջ։ Պումենճել Մարտ 23ին Փարիզ պիտի մեկնի, ափրիկեան ժողովուրդներու համագումարին մասնակցելու համար ։

«Մասսաների կոմունիստական դաստիարակութեան համար հզօր միջոց է կինօն» (շարժանկար)։ Հայաստանի մէջ 1954ին միայն պետական «կինոցանցում՝ քաղաքում ու գիւղում գործում էր 332 կինոսարքաւորում. 1960ին դրանց թիւը հասաւ 475ի»։ 1954ի հօթը միլիոն 675 հազար մարդուն փոխարէն 1960ին «կինոֆիլմեր» դիտեր են շուրջ 14 միլիոն 300 հազար հոգի ։

Սակայն «կինոսպասարկման գործում գոյութիւն ունեն մի շարք լուրջ թերութիւններ։ Շատ բնակավայրերում կինոցուցադրումները դեռ եւս սիստեմատիկ բնոյթ չեն կրում ։ Կինոնկարները երբեմն ցուցադրւում են խիստ ցածր որակով» ։

Կարդացէ՛ք նաեւ հետեւեալ նախադասութիւնը, գտնելու համար թէ ինչ օրէն է հասած մեսրոպեան ոսկեղինիկ լեզուն, մեր մինիստրին մէջ։ Հեղինակն է Հայաստանի կրթական նախարարը (կուլտուրայի մինիստրը), որ միաժամանակ երեսփոխան է (դեպուտատ).

«Դպրոցական կինոսարքաւորումները միանգամայն անբաւարար են օգտագործում ռեսպուբլիկայի կինոպրոկատի բաժանմունքներում առկայ գիտահանրամատչելի, ուսումնական, խրոնիկալ – դոկումենտալ եւ մուլտիպլիկացիոն կինո – ֆիլմերի հարուստ ֆոնդը»։

Մեկնութիւնները աւելորդ են ։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՖՐԱՆՔԵՒԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ՆԱԽԱԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

(ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16 – ՄԱՐՏ 17)

—o—

Ֆրանսայի եւ «ԱՀԱԿ»ի միջեւ գաղտնի ու անպաշտօն առաջին շփումները տեղի ունեցան 1960 Դեկտեմբերին՝ ՄԱԿի միջանցքներուն մէջ, Ֆրանսացի դիւանագէտի մը եւ «ԱՀԱԿ»ի ներկայացուցիչներուն միջոցաւ ։

Սակայն, Յունուար ութի հանրաքուէէն ետքն էր միայն, որ փոխասացութիւնը իրապէս ծայր առաւ՝ հաղորդագրութեանց ձեւին տակ։ Ստորեւ՝ այդ փոխասացութեան կարեւոր հանգրուանները ·

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16.— Թունուզի մէջ «ԱՀԱԿ»ը յայտարարութիւն կ'ընէր եւ պատրաստակամութիւն կը յայտնէր առանց նախապայմաններու բանակցութիւններ սկսելու ։

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18.— Ֆրանսայի Նախարարաց Ժողովը կը նշէր թէ «խաղաղութեան վերահաստատման համար հաւանական խօսակցութիւններ սկսելու առընչութեամբ, «ԱՀԱԿ»ի տրամադրութիւնները ըստ երեւոյթին աւելի նպաստաւոր դարձած են »։

— Թունուզի մէջ, Եազիտ կը փութար յայտարարել, թէ Ֆրանսայի նախարարաց խորհուրդին հաղորդագրութեան «կարգ մը կէտերը» ցոյց կուտան թէ «Ֆրանս. կառավարութիւնը ըստ երեւոյթին արամադիր է բանակցութիւններ ընկերելու այնպիսի պայմաններու մէջ ալժերացի ժողովուրդին կամքը հաւկնալու համար։ Այժմ Ֆրանս. կառավարութեան կը մնայ խօսքէն գործի անցնիլ »։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1.— Զօր. տը Կոլ Պուրկիպան Ֆրանսա կը հրաւիրէր՝ պաշտօնական այցելութեան համար ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 5.— Թունուզ'ւան «Աֆրիք-Աքսիոն» կիսապաշտօնական շաբաթաթերթը այս լուրը կը հրատարակէր ու զայն կը ներկայացնէր որպէս նախաքայլը՝ Ալժերիոյ մէջ խաղաղութեան վերահաստատման ։

Կարգ մը տեղեկութեանց համաձայն, այդ շրջանին Բասլիոյ կամ Զուիցերիոյ մէջ հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ Ֆրանսացի բանագնացի մը (թերեւս՝ Պրինօ տը Լէօս) եւ «ԱՀԱԿ»ի մէկ ներկայացուցչին միջեւ ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 12.— Զօր. տը Կոլ կ'ընդունէր Պուրկիպայի նախակարապետը՝ Մասմուտի ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20 – 22.— Զուիցերիոյ մէջ, Փոմփիտու եւ Պրինօ տը Լէօս գաղտնի տեսակցութիւններ կ'ունենային Պումենճելի, Տալհայի եւ Պուլահրուֆի հետ ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 27.— Ռամպույէի մէջ տը Կոլ – Պուրկիպա հանդիպումէն ետք կը հրատարակուէր հաղորդագրութիւն մը, որ «ալժերական հարցին դրական եւ արագ լուծում»ը կը նախատեսէր ։

ՄԱՐՏ 1.— Հասան Բ., Պուրկիպա եւ Ֆերհաթ Ապպաս Ռապաթի մէջ կը խորհրդակցէին։ Պաշտօնական հաղորդագրութիւնը կը յայտնէր թէ երեք խօսակիցները կը խորհէին որ «Ֆրանս. կառավարութեան եւ ԱՀԱԿին միջեւ ուղղակի բանակցութիւններ սկսելու համար արգելքներ պէտք չէ ըլլան» այլեւս՝ ըստ երեւոյթին։

— Ֆրանսայի նախարարաց ժողովը հաղորդագրութեամբ մը կը ճշդէր, թէ Ռամպույէի խօսակցութիւնները եղած են «բարեկամական ու գոհացուցիչ» եւ Ֆրանսայի Տեղեկատուութեան նախարարը, Թէրնուար կը յիշեցնէր, թէ Փարիզ պատրաստ է բանակցելու «ալժերական զանազան հոսանքներուն, եւ մասնաւորաբար՝ ԱՀԱԿին հետ»։

ՄԱՐՏ 3.— Ալժերացի կարեւոր դէմք մը կը յայտնէր «Լը Մոնտ»ի թղթակցին, որ Փետրուարի վերջերուն ֆրանքեւալժերական շփումներ տեղի ունեցած են, եւ կը ճշդէր թէ «ԱՀԱԿ»ի ներկայացուցչին այս առթիւ պատրաստած տեղեկագիրը քննութեան կ'ենթարկուի ։

ՄԱՐՏ 5 (?).— Զուիցերիոյ մէջ Ֆրանքեւալժերական գաղտնի նոր տեսակցութիւններ՝ վերը յիշուած միեւնոյն խօսակիցներուն միջեւ ։

ՄԱՐՏ 7.— Րէօյթէր մամուլի անգլիական գործակալութիւնը կը վստահեցնէր, թէ Ֆրանսացի եւ Ալժերացի բանագնացները համաձայնութիւն գոյացուցած են առժամեայ զինադադարի մը շուրջ։ Այս լուրը կը հերքուէր երկու կողմէն ալ, սակայն անգլիական գործակալութիւնը կը պնդէր իր տուած լուրին ճշդութեան վրայ ։

ՄԱՐՏ 9.— «ԱՀԱԿ»ի Արտաքին նախարարը», Գրիմ Պելքասեմ, Դամասկոսի մէջ կը տեսակցէր նախագահ Նասրի հետ եւ ապահովութիւն կը ստանար, որ Գահիրէ որեւէ քայլ պիտի չառնէ Ֆրանքեւալժերական բանակցութիւնները ձախողեցնելու ուղղութեամբ ։

ՄԱՐՏ 10.— Թունուզի նախագահը, Պուրկիպա, Զուիցերիայէն իր երկիրը կը վերադառնար, ուր կ'ընդունուէր ժողովրդական ջերմ ցոյցերով եւ «ԱՀԱԿ»ի դեկավարներուն կողմէ։

ՄԱՐՏ 15.— Ֆրանսայի Նախարարներու Ժողովը կը յայտնէր թէ «կը փափաքի պաշտօնական պատուիրակութեան մը խողովակով բանակցութիւններ սկսիլ՝ ալժերական ժողովուրդներու ինքնորոշման եւ այս հարցին հետ կապուող խնդիրներու մասին»։

ՄԱՐՏ 17.— «ԱՀԱԿ»ը կը յայտարարէր թէ պէտք եղած միջոցները ձեռք առնուած են՝ «երկու կառավարութեանց կողմէ նշանակուած պաշտօնական պատուիրակութիւններուն հանդիպումը իրագործելու համար»։

ՍԱԳԻՆԵԱՆ ԵՒ ԱՂԱՅԵԱՆ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԱՆԴԱՄ

Պէյրութէն ստացանք հետեւեալ հեռագիրը .—

Մեր թեկնածուները Սեւան Սագինեան եւ Ֆելիքս Աղայեան պարսկաստանի խորհրդարանի անդամ ընտրուեցան ։

ՏԽՐՈՒՆԻ.— ԱՐԱՄ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ երկուշաբթի իրիկուն Մարսէյլի մէջ յանկարծամահ եղած է Արամ Թէրզիպաշեան ։

Ողբացեալը Մարսէյլի գաղութին ծանօթ դէմքերէն էր եւ միշտ իր նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը բերած է Ազգ. ձեռնարկներու։ Նախկին Դաշնակցական, միշտ համակիր մնացած է իր պատկանած կուսակցութեան։ Պատուոյ նախագահն էր Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի յանձնաժողովին եւ նախագահը՝ Համազգային Մշակութային Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ։

Բնիկ Այնթապցի, Արամ Թէրզիպաշեան 72 տարեկան էր ։ Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Չորեքշաբթի, ժամը 15.30ին Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ ։

ԶՐՈՅՑ՝ ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Մեր աշխատակիցը, Կ. Փոլատեան, տպագրութեան յանձնած է իր Զրոյցներուն երկրորդ հատորը, որ շուտով լոյս կը տեսնէ «Ցուսաբեր»ի տպարանէն: Այս հատորէն կը քաղենք հատուած մը այն զրոյցէն, որ կատարուած է ընկեր Ս. Վրացեանի հետ:

— Ի՞նչ կը մտածէք մեր ժողովուրդի մասին, ո՞րն է մեր ցեղային նկարագրին բնորոշ գիծը:

— Մեծ թերութիւններ եւ նոյնքան մեծ առաքինութիւններ: Տիրական գիծը իր նկարագրին՝ ազատութեան տենչն է: Հայը, ամէն բանէ առաջ, ազատ կ'ուզէ ըլլալ: Առէք ոեւէ Հայ եւ զայն ուսումնասիրեցէք, քննութեան ենթարկեցէք իր բոլոր արարքները, մտածումները, փափաքները եւ վերջ ի վերջոյ պիտի յանգիք այն եզրակացութեան, թէ հայ մարդուն ամէնէն սիրելի, ամէնէն էական մտահոգութիւնը, կեանքի մէջ իր փնտռած բոլոր ձուտեւլութիւններուն առաջինը՝ կարենալ ազատ ըլլալն է: Չուզեր, որ ուրիշ մը իրեն հրամայէ, չուզեր ուրիշի մը ենթարկուիլ, կ'ուզէ տէրը ըլլալ իր արարքներուն: Իր ուզածը ընէ, մնացածը երկրորդական է:

Ժողովուրդի մը առասպելական պատմութիւնը շատ բնորոշիչ է ազգային նկարագրի տեսակէտով:

Տեսէք մերը: Հայկը ի՞նչ պէտք ունէր ձգելու հարուստ հովիտը, ուր կ'ապրէր երջանիկ: Հապա Բէ՞լը, որ հեղհեղէ ակած էր իշխել բոլորին վրայ, իրեն ենթարկել ամբողջ հովիտի ցեղախումբերը, Հայկ ա՛լ չէր կրնար մնալ հոն: Ահկէ՝ մեր առաջին դիւցազնամարտը: Մեր նահապետը նախընտրեց ապրիլ ազատ՝ ժայռերու վրայ, անարգասաբեր լեռներու ծոցին, քան հրաշալի դաշտերու մէջ, բայց բռնակալութեան տակ:

Եւ կարդացէք նաեւ ռուսական առասպելը, նոյնքան բնորոշիչ, ցեղային նկարագրի տեսակէտով: Գիտէ՞ք թէ ինչպէս կը սկսի:

Սարմատեան անծայրածիր տափաստաններուն մէջ կ'ապրէր ռուս ժողովուրդը: Բայց հոն կարգ ու կանոն չկար: Ան որոշեց դիմել իր հիւսիսի հարեւաններուն, որ գան ու զիրենք կառավարեն:

Ահա բառ առ բառ ինչ որ ըսին ռուս պատուիրակները՝ իրենց դրացի վարեագներուն

— Մեր երկիրը ընդարձակ է եւ հարուստ, բայց հոն կարգ ու կանոն չկայ, կը խնդրենք, որ գաք ու կառավարէք մեզ:

Եւ վարեագները Ռուսաստան ուղարկեցին երեք եղբայրներ Ռուրիկ, Սինէուս եւ Տրուվոր, որոնք եկան, ձեռք առին իշխանութիւնը եւ կառավարեցին այդ ընդարձակածաւալ երկիրը:

Կը տեսնէ՞ք, ճիշդ մերինին հակառակն է: Ուստի հասկնալի է, թէ ինչու դարերով Ռուսաստանը կառավարուեցաւ օտար իշխաններու կողմէ, Շուետացիներ, Գերմաններ: Թէ ինչու Հայկ – Մելիքովներ, Թորգկիներ, Գարախաններ, Սթատիններ տարիներով վարեցին անոր ճակատագիրը:

— Մօտենանք հիմա ներկային, սիրելի Ս. Վրացեան: Ըստ ձեզի, գոյութիւն ունի՞ հայ քաղաքական միտք մը, ունի՞նք քաղաքական որոշ ուղղութիւն մը: Եթէ կ'ուզէք, հարցումս ուրիշ ձեւով դնեմ,

— Պէ՞տք է հետեւինք քաղաքական որոշ ուղղութեան մը, օրիանթացիայի *մը, ինչպէս կ'ըսէք Ռուսահայերը:*

— Հարցումը յստակ է ինքնին, առանց այդ «օրիանթացիա»յին: Կը պատասխանեմ, ուստի, սիրով:

Ինչպէս մեծերը, այնպէս ալ փոքր ազգերը չեն կրնար այլեւս քիովին ինքնիշխան եւ բոլորովին անկախ ըլլալ, առանց այս կամ այն ուժին կռթնելու: Մանաւանդ այսօր:

Մեր ազգային դատը, միւս կողմէ, միջազգային խնդիր է: Անոր լուծումը կախուած է Խորհ. Միութենէն, Ամերիկայէն, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութենէն: Ուստի, շատ յստակ կը դառնայ մեր ուղղութիւնը, կռթնիլ այս կամ այն ուժին, որպէսզի հասնինք մեր նպատակին:

Մեր ժողովուրդի խորհրդային հատուածը կռթնած է Խորհ. Միութեան հզօրկայ ուժին: Շատ տրամաբանական եւ գործնական: Ի՞նչ վնաս կայ որ այդ մեր ժողովուրդի միւս հատուածը, որ կ'ապրի Արեւմուտքի մէջ, կռթնի Արեւմուտքի նոյնքան հսկայ ուժին: Այս վերջին ուղղութիւնը ընդգրկելով բան մը կ'աւելցնենք մեր դատին վրայ, անոր ապագայ յաջողութեան, ապագայ իրականացումին համար՝ նժարներէն մէկուն մէջ ծանրութիւն մը կը դնենք, թերեւս մէկ քիլօ կշռաչափ, թերեւս մէկ կրամ, բայց բան մը կը նետենք հոն:

Այս ուղղութիւնը նոյնքան տրամաբանական է եւ գործնական թէ մեր այսօրուան կեանքի ապահովութեան եւ թէ ապագայի մեր յոյսերուն համար:

Քաղաքականութիւն բառածը գործնական քայլ մըն է, զոր կ'առնենք հասնելու համար նպատակի մը, առանց շատ նկատի առնելու միջոցները:

Մի զայթակղիք, մի զարմանաք, այսպէս է: Նախընտրութեան խնդիր չկայ, զգացումի հետ կապ չունի: Պիտի կռթնիք այն ուժին, որ ձեր նպատակի իրագործման կը նպաստէ: Ես պատրաստ եմ դաշնակցելու սատանային հետ, եթէ հարկ ըլլայ, եթէ այդ պահանջէ մեր ազգային շահը: Մեր աչքերը բանանք ու տեսնենք: Այդ ձեւով կարելի է ապահովել ազգի մը գոյութիւնը: Այդպէս կը շարժին բոլորը, մեծ ու պզտիկ:

Այսպէս շարժած են բոլոր ժամանակներու եւ բոլոր ազգերուն քաղաքագէտները:

Այդպէս չէ՞ն ըրած մեր Մելիքները, մեր Իսրայէլի Օրիները: Անկախութիւն ձեռք բերելու համար դիմած են Պապին: Եւ երբ յեռնուեւույն վերադարձած են Եւրոպայէն՝ դիմած են Ցարին:

Ուստի՝ աւելորդ են մեր ներքին պղտորիկ վէճերը: Պէտք է գոյութիւն ունենան հատուածներ մեր մէջ ալ, այս կամ այն քաղաքական տեսակէտին ջատագով: Բայց էականը այն է, որ բոլորն ալ ձգտին մէկ հիմնական նպատակի — մեր հայրենիքի մեծութեան, մեր ժողովուրդի գոյութեան յարատեւման:

Հայաստանի Հանրապետութեան շրջանին շատ տուժած ենք լուսայալ հակառակորդ կուսակցութեան մը պակասէն:

Բանակցութիւններ կը վարէինք, մեր ներկայացուցիչները կը բախէին անելի: Հարկ էր փոխարինել զանոնք տարբեր գոյն ունեցող ուրիշ պատուիրակներով: Չկային: Ամբողջ ազգը Դաշնակցական էր: Տկար է ժողովուրդ մը, երբ մէկ տեսակ մտածողներ ունի, բոլորը կը հետեւին մէկ ուղղութեան, մէկ օրիանթացիայի*, քանի որ կը սիրէք այս բառը:*

— Մանաւանդ սէր մը չունիմ օտար բառերուն հանդէպ: Բայց կան ալ, որ տարբեր իմաստ կուտան մտածումին: Ամէն պարագայի մէջ, շնորհակալ եմ, սիրելի Ս. Վրացեան, ձեր անաչառ եւ լայն բացատրութիւններուն համար՝ հայ կեանքը հետաքրքրող զանազան հարցերուն շուրջ:

Այժմ պէտք է եզրակացնենք: Եւ ահա՛ վերջին հարցումս:

— Ի՞նչպէս կը տեսնէք մեր ժողովուրդին ապագան: Դէպի ո՞ւր կը քալենք, Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ:

— Հակառակ մեր բոլոր տկարութիւններուն, մեր բոլոր դժբախտութիւններուն, ես լաւատես եմ: Հաւատք ունիմ ժողովուրդիս վրայ: Չարքաշ, շինարար, ստեղծագործ հոգի ունեցող ժողովուրդ է:

Մեր այսօրուան կեանքին, մեր ապագայ յոյսերուն ամէնէն ամուր կռուանը Հայաստանն է: Մեզի համար խորթ է հոն գոյութիւն ունեցող վարչակարգը. այնպէս չէ մեր հայրենիքը, ինչպէս մենք կ'ուզենք, ճիշդ են այս բոլորը: Բայց ունինք հոն հաւաքուած հոծ բազմութիւն մը, որ կը շինէ, կը ստեղծագործէ: Իսկական վերելքի մէջ է ան, շատ մը մարզերու մէջ:

—Ներեցէք, որ ձեզ ընդմիջեմ, սիրելի Ս. Վրացեան: Կը յիշեմ, որ տարիներ առաջ, չեմ գիտեր ուր, գրած էք, թէ՝ «այդ երկրին մէջ ապրողը չի կրնար հայրենասէր չըլլալ»:

— Կը կրկնեմ նաեւ այսօր: Ես հաւատացած եմ, որ իրենց հայրենիքը չսիրող Հայեր չկան գրեթէ:

Պէտք է համոզուինք, պէտք է հաւատանք այս ճշմարտութեան: Թշնամիներ չտեսնենք մեր դէմ, այլ տարբեր մտածող եղբայրներ, նոյն հօրենական ժառանգութեան նախանձախնդիր հարազատներ: Հարազատներ պատմութեամբ, արիւնով, մշակոյթով: Տառապանքով ու յոյսով իրարու կապուած նոյն ընտանիքի անդամներ:

Հայրենիքն ու Սփիւռքը զիրար պէտք լրացնեն, տնտեսապէս, մշակութային գետնի վրայ, քաղաքական մարզի մէջ: Իւրաքանչիւր հատուած հետեւելով իր պարտադրուած ուղղութեան, բայց նոյնպէս, հոգեպէս ամուր կառչած մէկ նպատակի — Հայութեան*:*

Եւ ինչպէս կ'ըսէի ճշմարտութեան համար, եզրակացնեմ յայտարարելով —

Չկա՛ն տարբեր Հայաստաններ, Դաշնակցական, Խորհրդային, ռամկավար… Կայ մէ՛կ Հայաստան:

Մաղթենք, որ Ան, մեր բոլորին ջանքերով, մեծնայ, բարգաւաճի եւ կարենայ օր մը իր ծոցին մէջ ամփոփել իր բոլոր հարազատ զաւակները:

— Մեր հանդիպման սկիզբը դուք խօսեցիք խոստովանահա՛յր, տէր պապա՛, սիրելի Ս. Վրացեան: Արդ, թոյլ տուէք որ գոնէ մասամբ արդարացնեմ անունը կութիւնը եւ փակեմ մեր այս հոգեկան զրոյցը Տէրունական աղօթքի վերջին բառով…

— Ամէ՛ն…

Կ. ՓՈԼԱՏԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

« Երբ քեզ հետ են ընկերներդ» եւ «Մեր թաղի ձայները» ժապաւէնների բեմադրութիւնները երկուսն էլ նուիրուած էին միջնակարգ կրթութիւնն աւարտելուց յետոյ կեանք մտնող մեր երիտասարդութեանը: Դրանցից առաջինում բեմադրողը (Գ. Սարկիսով) չկարողացաւ արուեստագէտի հայեացքով թափանցել իր հերոսների ներաշխարհը, չկարողացաւ քնարական շնչով պատկերել երազանքներից երկիր իջած պատանու հոգեկան փորձութիւնները կեանքի շէմքին, նրա մոլորութիւնները դեռ չձեւաւորուած բնաւորութեան հակասութիւններում: Բեմադրողը չանսաց բեմադրութեան պակասաւոր կողմերը, չկարողացաւ ցոյց տալ աշխատանքի վիպականութիւնը, որի բովում հետզհետէ մարմնաւորւում են պատանի հերոսների երբեմնի երազանքները:

Երկրորդ դէպքում («Մեր թաղի ձայները») շնայած բեմադրող Ցու. Երզնկեանի բոլոր ջանքերին, ժապաւէնը ձախողուեց, որովհետեւ արդէն հիմքում պակասաւոր էր ինքը՝ գրական բեմադրութիւնը: Նիւթի շարժման բացակայութիւնից կաշկանդուած, առանց այդ էլ անկենդան պատանիները դարձան մեքենականօրէն տեղադրուող ստուերներ, նիւթին մղումներից զուրկ, հոգեպէս ամայի, սահմանափակ եւ նախնական: Նրանք իրենց թաղամասում էլ կարող էին լինել մեծ ու լուսաւոր աշխարհի կենսախինդ զաւակներ, սակայն նոյնիսկ տասներորդ յարկի տանիքին տենչերուն ճամբորդութիւն երազելիս, դարձեալ մնացին երկչոտ ու գետնատարած:

Եւ այդպէս է առաջացում գերագոյնապէս այն դէպքերում, երբ բեմադրողը ուզում տեսնել գրական երկի թերութիւնները, չի կարողանում արուեստագէտի աչքերով նախապէս այն կարգալ պատառի վրայ եւ յամառօրէն ձգտում է սատանել այդպիսի բեմադրութեան նկարահանումը:

Այլ էին սակայն, «Թռիչք անդունդի վրայով» եւ «Փլուզում» ժապաւէնների նախագծման պատճառները:

Հազիւ թէ կարելի լինէր բացասել գրանցից առաջինի գրական բեմադրութեան մասւորական գեղարուեստական արժանիքները: Մարդը յաջողութիւններից ու պաշտօնից չփացել է, չլացել իր իրենով, կտրուել է հաւաքականութիւնից, դարձել գոռոզամիտ ու ամբարտաւան, եւ նրա վարքագիծը գործնականում հասցնում է ճակատագրական աղէտի: Յանցանքի գիտակցութիւնից սթափուած նա ծանր ողբերգութիւն է ապրում՝ մերժուած կուսակցութիւնից եւ հաւաքականութիւնից, հասկանում է, որ անհատի կեանքը կարող է իմաստաւորուել միայն այնպէս հասարակական միաւոր՝ նրա ամբողջութեան մէջ, նրա նպատակներին ծառայելով, նրա ձայնին ունկնդիր: Եւ վերջ կրկին գտնում է նա, նոյն հաւաքականութիւնում, ստորին աշխատանքում իր նուիրուածութեամբ վերականգնելու կորցրած վստահութիւնն ու մարդկային արժանապատուութիւնը, իրաւունք վաստակելու, որ համարձակ նայէ մարդկանց

ՌՈՒՍԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

Ամէն մի դիւղում տէրութեան հաշւոյն կարելի է շինել մի չքաւոր եւ աշխատասէր գերդաստանի համար, այլոց օրինակ ցոյց տալու մտքով, մի օրինակելի տուն իւր բոլոր յարմարութիւններով, համեմատ տեղիս կլիմայի եւ ունեցած տնտեսական կառավարութեան պահանջների: Այն գերդաստաններին, որոնք հասնելով իւրեանց բնակութեան տեղը, սկզբնաբար սարքուելու համար դրամի կարօտութիւն կ'ունենան, փոխ տալ գանձարանից 10–20 ռուբլի տասը տարուան մէջ առանց տոկոսիքը վերադարձնելու պայմանով: Նմանապէս եթէ միջոցները կը ներեն, փոխ տալ արմտիք՝ ցնոր բերք: Որով – հետեւ Նախիջեւանի կողմերը, մանաւանդ Օրդուբադի, Մեղրիի, Ղափանի գաւառակները շատ անմարդաբնակ են, վասն որոյ աշխատել բնակեցնել գաղթականներին մի մասը այդ տեղերում »:

Ահա ծրագիրը: Եւ աշխատեցան, որքան կարելի է գաղթականներ տանիլ: Ռուս սպաները, յանձն առնելով ամէն վըտանգ, դացին մտան պարսկական Ատրպատականի խորշերը եւ քանի մը տասնեակ հայ տուներ առին բերին, խառնեցին կարաւանին: Ռուս սպաները, ճամբու ընթացքին, իրենց ձիերը կը տրամադրէին կիներուն եւ երախաներուն, եւ իրենք կը քալէին:

Ռուս զինուորներուն, ռուս սպաներուն այս քրիստոնէավայել եւ մարդկային բարձր վերաբերումին հակառակ, ցարական իշխանութեան վերաբերումը կը տեսնուի ոչ միայն կարգ մը յայտարարութեանց մէջ, այլ եւ այն անհաւասար անխղճութեան մէջ, որ ունեցան ծանր հետեւանքներ: Պասկեւիչ կը քաջալերէ Հայոց զաղթը, յետոյ կ'ըսէ թէ «Հայերը կը պաղթեն ռուսական ... ոսկիին համար»: Պասկեւիչի ներկայացուցիչը, Զօր. Վիլիամինով պաշտպան կը կանգնի մահմետական կալուածատէրերու իրաւունքներուն՝ յայտարարելով թէ Հայերը «մի խռովարար, աղուէսաբարոյ եւ նենգաւոր ազգ են, որ զրկուած իւրեանց բնածին առելութեամբը դէպի մահմետականները ոչ միայն կը հրաժարեին կալուածատէրը հարկ տալուց, այլ եւ բոլորովին չեն ուզեր ճանաչել նոցան »:

×

Այսպէս Արաքսը անցաւ 8249 տուն, մօտ 45.000 հայ գաղթական:

Ճիշդ է, եթէ առնենք, եւ յետագային՝ 1829 – 1830 տարիներուն՝ Թուրքիայէն հասած գաղթականները չըլլային, Հայոց թիւը շատ աննշան կը մնար Արարատեան աշխարհին մէջ եւ Հայութիւնը կը հալէր կը կորսուէր մահմետական տարրին մէջ չումին տակ:

Բայց այդ թիւը մնա՞ց այնքան որքան անցաւ Արաքսէն:

8249 տուն Պարսկահայերէն մօտ ... տուն բնակեցան Երեւան, Նախիջեւան, Օրդուբադ քաղաքներուն մէջ, իսկ մնացածը՝ Արարատեան աշխարհի գիւղերը: Ամէնէն շատ տեղաւորուեցան Փամբ Բասար, Դարաչիչաք, Նախիջեւան, Դարալագեազ, Կարբի – Բասար, Զանգի Բասար, Արարան, Շարուր եւ Սուրմալու:

Գաղթականները չուզեցին ... Գէօքչայ, լեռնային շրջան (Սեւան), պակասը յետոյ լեցուցին Թրքահայ գաղթականները՝ ռուս եւ թրքական պատերազմէն ետքը:

Թէ որքան տառապեցան, ինչ տանջանքներու ենթարկուեցան եւ քանիներ ... ռան, մինչեւ որ բնակութիւն հաստատեցին տեղ մը, ցոյց կուտայ վիճակագրութիւն մը, որ կատարուած է երկու ... ետքը:

Մարդահամարը հաստատեց որ ... տարուան ընթացքին 8249 տունէն մնացած էր 6946 տուն: Ուրեմն, կը պակսէր 1303 տուն: Այլ հաշիւով, 45 ... գաղթականներէն մնացեր էին 35.000 ... դի: Գաղթի թշուառութեանց զոհ գացեր էին տասը հազար հոգի: –

(17 Շար.)

աչքերին ու արեւի լոյսին, որ լիաթոք շնչի այս աշխարհում :

Սակայն այդ գաղափարը իր գեղարուեստական արտայայտութիւնը չստացաւ ժապաւէնում տրուեցին միայն իրադարձութիւնների, յարաբերութիւնների երեւութական կողմը եւ կերպարների, յատկապէս գլխաւոր հերոսի նկարագիրը :

Եթէ հաւատանք անուանի բեմադիր եւ բեմագրող Ս. Գերասիմովի կարծիքին, «ապա Արմէն Զուրաբովի «Փլուզում» պիեսը բեմագրութիւնը չէր, նոյնիսկ շատ լաւ բեմագրութիւն չէր» (տես՝ Ս. Գերասիմովի զեկուցումը ՍՍՌՄ Մշակոյթի Նախարարութեան Գեղարուեստական Խորհրդի 1960 թ. Յունուարի 11ի նիստին) : Սակայն ինչ ստացուեց բեմադիր Գ. Սարգսեանի բեմադրութիւնից: Անհասկնալի մնացին գլխաւոր հերոսի պայքարն ու բախումները շրջապատի հետ, չբացայայտուեց նրա մտահայեցողութեան էութիւնն ու սնանկութիւնը մեր իրականութեան, մեր մարդկանց կենսահաստատ փիլիսոփայութեան հանդէպ : Ժապաւէնում չերեւաց լոկ նրա լրջութիւնը, իսկ կեանքի, բառ որում՝ մեծ կեանքի այդ «[illegible]» կիզակէտում մեր իրականութեան համար բնորոշ ազդակների ներգործութեամբ նրա փիլիսոփայութեան փլուզումը մնաց հոգեբանօրէն չպատճառաբանուած, գեղարուեստօրէն չարդարացուած եւ վերածնունդն էլ՝ անհամոզիչ :

Արուեստը, մասնաւորապէս շարժարուեստը՝ արտայայտչական իր հարուստ ձեւերով, զգացողական ներգործութեան իր զօրեղ հնարաւորութիւններով պատացոլում է կեանքը, նրա շարժման բնաշրջումներն ու զարգացման թափը, նրա ներքին հակասութիւնները, բախումները՝ մահացող հնի եւ ծառացող նորի միջեւ : Դա արտայայտւում է մեր հասարակական առօրեայում, մարդկանց յարաբերութիւնների մէջ, նրանց հոգեբանութեան ու բնաւորութեան, նրանց գործելակերպի ու վարքագծի մէջ: Իսկ արուեստագէտը պէտք է մխրճուի կեանքի ընդերքը, հաղորդակից լինի նրան, հասկանայ, ճանաչի հսկայական տեղաշարժերը՝ հետեւանքով վերափոխուած մարդկանց ոգին, պահանջներն ու բաղձանքները, նոր կեանքի, համայնավարական հասարակութեան կառուցման համար նրանց մաքառումն ու հերոսական ջանքերը : Հէնց այս է, որ պիտի համակէ, ստեղծագործական ոգեշնչման ու փիլիսոփայական մտորումների մղի արուեստագէտին, սա է, որ իր արուեստով պիտի վերարտադրի նա, վարպետօրէն, բարձր գեղարուեստականութեամբ բացայայտի այդ բնաշրջումների ընկերային էութիւնը, այն նորն ու առաջաւորը, որ ծնւում ու հաստատւում է օրէց օր, առաւել բնորոշն ու տիպականը :

Մինչդեռ մեր մի շարք յատկապէս արդիական նիւթերի նուիրուած ժապաւէններում ակնյայտ է դառնում, որ հեղինակները, եւ բեմագիրը եւ բեմադիրը (աւելի յաճախ վերջինս) ձեռնամուխ լինելով ժամանակակից նիւթին, չեն կարողանում խորանալ, մեծ ընդհանրացումներ անել, գեղարուեստական վարպետութեամբ հասցնել այն հանդիսականի մտքին ու սրտին: Եւ ստացւում է մարդկանց եւ իրականութեան ոչ թէ տիպօրոշ, այլ խեղաթիւրուած վերարտադրութիւն, առանց կենդանի կերպարների ու յստակ բնաւորութիւնների, առանց հոգեբանական հետազօտութիւնների, յոյզերի եւ յուզականութեան :

Այդպիսի դէպքերում վարկաբեկւում են ըստ էութեան ընդունելի նիւթը ու կենսական խնդիրները, ժապաւէնը դառնում է կեղծ ու սնամէջ, եւ պաստառի վրայ բացայայտւում է կեանքին անգիտակ հեղինակների ստեղծագործական անճարութիւնը, սառն անտարբերութիւնը իրենց իսկ ընտրած նիւթի նկատմամբ, արհեստական մօտեցումը արուեստին :

Եւ հէնց դա է, որ սպաննում է արուեստը: Հէնց դա է մեր մի շարք ժապաւէնների ձախողման պատճառների պատճառը: —

« Հայֆիլմի» վերջին տարիների ստեղծագործական գործունէութիւնը, նկարահանուած ժապաւէնների բազմակողմանի վերլուծութիւնը պարզ ու որոշակի բերում են այն հետեւութեան, որ կան գրողներ, որոնք չեն կարող ու պէտք չէ բեմագրութիւններ գրեն, որ կան անշնորհ բեմադիրներ, որոնք չեն կարող ու պէտք չէ ժապաւէնները նկարահանեն, որոնք որպէս արուեստագէտ աւելիք չունեն մեր բազմամիլիոն հանդիսականներին:

Սակայն կան ու գալիս են ստեղծագործական աւիւնով լեցուն, մեր սլացիկ կեանքի պահանջներին ունկնդիր շնորհալի երիտասարդ բեմադիրներ, որոնք, աւագ սերնդի վարպետների հետ յաղթահարելով անճան դժուարութիւնները ու հիւանդագին երեւոյթները, կարող են ու կը բարձրացնեն մեր շարժարուեստը, կը ստեղծեն մտաւորական ու գեղարուեստական լիարժէք ժապաւէններ :

Պէտք է ստեղծագործական աշխատանքի լայն ճանապարհ բանալ այդ մասնագէտների համար :

Մ. ԴԱՒԹԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՆԱՑՔԸ ՍԵՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ.— «Սով. Հայաստան» ամսաթերթին մէջ կը նկարագրուի Երեւան – Սեւան երկաթուղիի բացումը: Տարիներէ ի վեր կը գրուի այս ձեռնարկին մասին, ահա վերջապէս իրականացած.—

Համաչափ հեւքով շոգեկառքը կը սուրայ առաջ: Շատոնց իր ետին ձգած է Հրազդանի կայարանը :

Ծուխի կապուտակ քուլաները կը քշուին աշնան խենթ քամիէն, ծուէն-ծուէն կ'ըլլան եւ արագ կ'անհետանան օդին մէջ :

Խցիկին պատուհանէն մեքենավարը կը նայի դուրս : Տարօրինակ ուրախ յուզում մը, անսովոր անհանգստութիւն մը համակած է զինքը, եւ կը թուի թէ՝ մինչեւ վերջին պտուտակը մտերիմ մեքենան եւս բռնուած է նոյն ուրախ սարսուռով : Չէ՞ որ իրեն՝ աւագ մեքենավար Կ. Մխիթարեանին վիճակուած է առաջին շոգեկառքը Սեւան հասցնելու պատուականութիւնը .

Առաջին շոգեկառքը, Երեւանը Հրազդանին միացնող, որ շահագործման յանձնուեցաւ երեք տարի առաջ, իսկ այսօր, բացումը կը կատարուի Հրազդան — Սեւանին միացնող երկաթուղիին :

Պողպատէ հուժկու կորագիծը ձգուած է հեռուն եւ կը կը ծածկուի չեշտակի կորուածքով դէպի ուղեթումբ իջնող բլրալանջի ետեւը : Մեքենավարը կը դիտէ իր շուրջի տեսարանը եւ կը վերյիշէ կատարուած գործերը :

Երեք տարի առաջ Աթարբէկեանի ջրաելեկտրակայանին բանուորները հիմը դրին Սեւան տանող պողպատեայ մայրուղիին: Անթիւ դժուարութիւններու հետ կապուած էր այս գործը: Տառացի կերպով ամէն քայլափոխին հարկ էր յաղթահարել բնութեան արգելքներուն: Բանուորները իրենց ճամբուն վրայ ժայռեր կործանեցին, բլուրներ հարթեցին, երկար ուղեթումբեր բարձրացուցին: Պեղեցին մէկ միլիոն քառակուսի մեթր հող, ձորերու եւ խորխորատներու վրայ շինեցին բազմաթիւ մեծ եւ փոքր կամուրջներ:

Բնութեան դէմ յամառ պայքարին մէջ մարդոց, զօրավիգ էր հզօր ՏԵԽՆԻԿԸ: Ոչ աշնան յորդառատ անձրեւները, ոչ ձմրան խստաշունչ ձիւնահողմերը, ոչ ալ ամրան տապը, չկարողացան ընկճել իրենց կամքը: Հրազդանի խոր կիրճէն դէպի վեր՝ դէպի սարահարթը դուրս գալու համար պէտք եղաւ ոլորաններ ստեղծել, յամառ կերպով նուաճելով զառիվեր զառիվերի ետեւէ :

Վարսեր գիւղին մօտ, երբ մինչեւ Սեւան շատ քիչ տարածութիւն մնացած էր, գործաւորներուն առջեւ կանգնեցաւ լեռնային կոյտ մը: Վերջին յաղթահարելի բարձունքն էր:

Բանուորները տարբեր կողմերէ ծակծկեցին լեռը, խոր անցքեր բացին եւ 25 թոն պայթուցիկ զետեղեցին: Պայթումէն առաջ Վարսեր գիւղին բնակիչները ստիպուած եղան կարճ ժամանակով ձգել հեռանալ իրենց գիւղէն :

Տեղի ունեցաւ ահեղագոռ պայթումը: Փոշին ամպի պէս բարձրացաւ: Ու երբ հորիզոնը բացուեցաւ, ամէն ոք ուրախութեամբ տեսաւ, որ հիմն ի վեր խորտակուած է վերջին պատնէշը: Այլեւս բաց էր ճամբան :

Եւ ահա առաջին շոգեկառքը կը սուրայ դէպի Սեւան :

Պաշտօնական եւ կիսապաշտօն հանդիպումներ տեղի ունեցան Ծաղկունք եւ Սեւան կայարաններուն մէջ: Ջերմ խօսքեր ըսուեցան հայ շինարար բազուկներուն առ ի գնահատութիւն :

Երկաթուղիի հաստատումով արդէն շատ բան փոխուած է Դդմաշէնի, Ծաղկունքի, Վարսերի եւ Սեւանի կեանքին մէջ: Երբեմնի խեղճուկ եւ աննշան գիւղեր կարեւոր կեդրոններ կրնան դառնալ շնորհիւ հաղորդակցութեան այս նոր միջոցին :

Արդէն ծրագրուած է Երեւան — Սեւան երկաթուղիին ելեկտրականացումը ամրան համար, բայց ինչո՞ւ ամրան, հազարաւոր Երեւանցիներ յաճախ պտըտելու կուգան Սեւանի գեղանկար լիճի ափերուն:

ՕՐԻՈՐԴ
ԱԼԻՍ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
ՊԱՐՈՆ
ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Փարիզ, 19 Մարտ, 1961

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Կրթական Մարմնի կազմակերպած առաջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ 11 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ Ազգային Տան սրահին մէջ: Ճիշդ ժամանակին Ազգային եւ եկեղեցական կեանքով հետաքրքրուող կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր սրահ: Կրթական մարմնոյ անդամներէն մին քանի մը խօսքով ներկայացուց օրուան դասախօսը, Տէսինի հոգեւոր հովիւ Վարագ քհնյ. Աւագեանը : Տէր հայրը հայ եկեղեցւոյ ծագումէն մինչեւ մեր օրերը, թռուցիկ ակնարկ մը նետելէ ետք, բաղդատեց ուրիշ եկեղեցիներու հետ: Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցին մինակն է, որ Ազգային եկեղեցի կը համարուի եւ ոչ միջազգային: Դարեր շարունակ Հայաստան եւ հայ եկեղեցին իրարու հետ կողք կողքի քալեր են մինչեւ մեր օրերը :

Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ամէնէն մօտիկ եկեղեցիներն են Ասորի, Ղպտի, եւ Հապէշ եկեղեցիները, որոնց ծիսակատարութիւնները մեր եկեղեցւոյ մօտիկ են : Պէտք է նախանձախնդիր ըլլանք մեր եկեղեցւոյ բարձրացման համար, որովհետեւ ինչպէս անցեալին մէջ այսօր ալ իր կարեւորագոյն դերը ունի կատարելիք, մեր գոյութիւնը պահելու համար Սփիւռքի մէջ»: Տէր հօր դասախօսութիւնը, ուշադրութեամբ ունկնդրուեցաւ ներկաներուն կողմէ: Յետոյ եղան զանազան հարցումներ, որոնց սիրով պատասխանեց :

Կրթական մարմինը պէտք է յաճախ կազմակերպէ, այս կարգի դասախօսութիւններ այլ եւ այլ խնդիրներու շուրջ, որոնք իրենց օգտակարութիւնը պիտի ունենան անպայման :

Քանի մը խօսք անոնց, որոնք գիշեր ցերեկ «մեռանք կորանք» կ'ըսեն, իրենց պատեաններուն մէջ քաշուած, եւ պարապ բաներ կը համարեն այս կարգի ձեռնարկները: Հոս պէտք է յիշել «Յառաջ»ի ողբացեալ խմբագրապետին պատգամը.— «Դիմանա՛լ, դիմանա՛լ պէտք է, որքան կարելի է երկարաձգել պէտք է մեր գոյութիւնը: Զենք գիտեր ի՞նչ կը բերէ վաղուան օրը մեզի »:

Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (163)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Այժմ աւելի պարզ երեւում էր, որ նրանք շրջապատել էին քաղաքի մեծ մասը ու յաճախ մի խմբից միւսն էին անցնում զինուած հեծեալներ, չգիտես ինչո՞ւ, եւ ի՞նչ նպատակով, բայց թւում էր կարծես, որ յանձնարարութիւններով, մի ինչ որ բան նախապատրաստելու համար :

Եւ որքան մօտենում էր բանագնաց դպիրը՝ այնքան նրանց շարքերում նշմարւում էր անհանգստութիւն : Նկատելի էր, որ նրանք եւս հետաքրքիր են իմանալու, թէ ի՞նչ պատասխան է բերում բանագնացը քաղաքի իշխանութեան կողմից:

Երբ Դաւիթ դպիրն ու Թիկնապահ Բենը իրենց նժոյգներով մօտեցան բաւականաչափ — պաշարողների կողմից երկու ձիաւոր զատուեցին բազմամարդ մի խմբից եւ եկան ընդառաջ :

Չգիտես ինչո՞ւ, իրար դէմ եկող ձիերը վրնջացին մէկէն եւ այդ վրնջիւնը լսուեց սպասողութիւնից լռած քաղաքում՝ ոմանց համար բարեգուշակ, այլոց համար չարագուշակ :

Ընդառաջ եկողները, դպիրին մօտենալով, ձիերով բռնեցին նրա երկու կողմը եւ տարան առաջ, ըստ երեւոյթին իրենց մեծի մօտ :

Հետաքրքրութիւնն ու լարումը մեծացաւ կտուրների վրայ եւ փողոցներում :

— Եկան առաջ ... Տարան — լսւում էին տարբեր կողմերից : — Ի՞նչ պիտի անեն ... Ի՞նչ պիտի ասեն ...

Ու խօսքերին հետեւում էին հառաչանքներ :

— Նոյնպիսի լարուած, բայց զուսպ հետաքրքրութիւն էին ապրում նաեւ կայազօրի այն զինուորները, որ քաղաքամերձի շէնքերի պատերի տակ շարուած սեւեռուն հետեւում էին դպիր — բանագնացին, ինչպէս եւ այն երիտասարդները, որոնք նոր ստացած նիզակները, սրերը, նետ — աղեղները ձեռքերին պահուել էին միմեանց մօտ շարուած տների պատերի տակ :

Այդ պահին թերեւս ամենածանր ապրումների մէջ էր Դաւիթ դպիրն ինքը: Նա չգիտէր ի՞նչպէս կ'ընդունեն իրեն եւ իր տարած պատասխանը, եւ արդեօք կը յարգե՞ն իր անձը, որպէս բանագնացի, կը թողնե՞ն արդեօք վերադառնայ քաղաք եւ չե՞ն վնասի, ինչպէս յաճախ վնասում կամ պարզապէս սպանում են բանագնացներին: Այսուամենայնիւ, պէտք է արդար լինել եւ ասել, որ դպիրն առ այժմ ջանում էր պահպանել սառնասրտութիւն եւ արժանապատուութիւն :

Դէմքին պատշաճ լրջութիւն տուած՝ նա ձին վարում էր ուղեկցողների արանքում եւ աւելորդ էր համարում հարցնել, թէ ո՞ւր են տանում իրեն: Պարզ էր՝ պիտի տանէին իրենց մեծի մօտ:

Եւ իսկապէս, երբ նրանք անցան ըսպառազէն մարդկանց շարքը, դիմաւորողները Դաւիթին տարան դէպի մի ճերմակ վրան, որի առջեւ նստած էր յիսունն անց մի մռայլադէմ իշխան՝ սաղաւարտով, ռազմի հագուստով, որի գօտուց կախուած էին մի փոքր դաշոյն եւ մի թուր, երկուսն էլ արծաթած պատեանների մէջ: Դաւիթը դրան չէր ճանաչում, անգամ չէր տեսել առաջին գալուն, ուստի եւ, երբ մօտեցան, ինքը բարեւեց նրան միայն գլխի շարժումով, առանց ձիուց իջնելու:

— Ո՞վ ես դու, — հարցրեց մռայլ մեծաւորը :

— Իշխան Վարազ Գնունու բանագնացը:

— Պաշտօ՞նդ: Անո՞ւնդ :

— Պաշտօնս՝ դպիր, անունս՝ Դաւիթ:

— Խօսիր :

Եւ դպիրը, ձիուց իջնելով, յայտնեց իր տիրոջ պատասխանը :

— Իմ տէրը՝ քաղաքի կառավարիչ իշխան Վարազ Գնունին, մերժում է ձեր պահանջը : Նա չի վերադարձնի ոչ մի փախստական, վասնզի քաղաքս ապաստանած իւրաքանչիւր ոք արքայի ծառան է եւ հպատակը... Նոցա՝ կեանքի եւ մահու իրաւունքը պատկանում է մեր ամէնքիս տէր Արշակ արքային ....

Այստեղ Դաւիթ դպիրը յանկարծ կանգ առաւ. նա մոռացաւ պատուիրած խօսքի շարունակութիւնը եւ ջանաց յիշել, բայց այդ իսկ ժամանակ մէկը նկատեց .

— Բանագնաց, վեր առ գլխիդ: Դու խօսում ես իշխան Կամսարականի հետ :

Լսելով Կամսարականի անունը՝ դպիրը աչքերը չռեց մի պահ, նայեց իրան հարցաքննողին, բայց եւ իսկոյն յիշեց իշխանի պատուէրը՝ խօսել համարձակ շեշտով, ու շարունակեց .

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՆՈՒԷՐ

Իրենց մօր՝ Արշալուհի Եավէրի յիշատակին Մատլէն եւ Մկրտիչ Եավէր քառասուն Ն. Ֆ. կը նուիրեն Յառաջի բարգաւաճման :

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Կազմակերպուած Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ :

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, Թէատր Մունիսիփալի մէջ :

Կը նախագահէ Ն. ԹԷՔՈՅԵԱՆ

Կը խօսի Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Վալանսի եւ շրջակայից հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ոգեկոչելու անմահ հերոսին յիշատակը որ մէկուկէս միլիոն զոհերու վրէժը լուծեց 1921, Մարտ 15ին Պերլինի մէջ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ-ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ ՍՏԱՑՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Ներկայիս Յառաջի վարչութիւնը, կանոնաւորելու համար առկախ հաշիւները շրջաբերական — հաշուեցոյցեր կը ղրկէ իր այն բաժանորդներուն, որոնք իրենց հաշիւը չեն փակած մինչեւ 1960ի վերջը:

Այս իմաստով, ղրկուած շրջաբերականներու առաջին գումարը կը ներկայացնէ իրենց առկախ հաշիւը մինչեւ 1960 Դեկտեմբեր 31, ո՛ր ամսուն ալ սկսած ըլլայ իրենց բաժանորդագրութեան հաշիւը :

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այս հաշուեցոյցը ստացող բաժանորդները անյապաղ պատասխանեն, կանոնաւորելու համար թէ՛ իրենց թէ՛ թերթիս վարչութեան հաշիւները:

Կանխայայտ շնորհակալութիւններով՝

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը

Կը տօնուի Կրընոպլի մէջ, Մայիս 28ին, Րիւ Ժէյի սրահը : :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Պալապանեանէ (Փարիզ) եկեղեցի իր այցելութեանառթիւ հազար Ն. Ֆ.

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
Առաւօտեան ժամերգութիւն 7·30 :
Պատարագ, բազմաձայն երգեցխումբով ժամը 10, Դռնբացէք, ժամերգութիւն ժամը 17 :

ՊՕՄՈՆ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8 :
Պատարագ ժամը 10 :
Դռնբացէք ժամը 16·30 :

ՏԷՍԻՆ
Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10, (Շաբաթ ժամը 17ին Նախատօնակ Ծաղկազարդի):

ԼԻՈՆ
Ժամերգութիւն ժամը 8, պատարագ 10, Դռնբացէք 17:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ
Նոյն ժամերուն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ խաչի տարեկան ճաշկերոյթը՝

ԱՊՐԻԼ 22ԻՆ

×

ԼԻՈՆ.— «Մայիս 28»ը կը տօնուի Լիոնի մէջ, Յունիս 3ի Շաբաթ գիշեր :

Օրէլ տը լ'Էօրոփի չքեղ սրահներուն մէջ, պարահանդէսով :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ ողբ. Տիկին Տիրատուրեանի յուղարկաւորութեան առիթով փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Այրի Տիկին Պետրոս Մկրեանէ քսան Ն. Ֆ. Պ. Պ. Մկր. Բէօլէկեանէ քսան, Փելթէքեանէ քսան, Նազարեանէ տասը:

× Լենինականէն (Հայաստան) Հայկանուշ Մարտ. Գրիգորեան կը փնտռէ Յովհ. Մարտ. Մկրտիչեանը: Դիմել եկեղեցի:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ժէօնէս է Աքսիոն Հայկ. Ընկերակցութեան Կեդր. վարչութիւնը հրապարակաւ իր սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան որ բարեհաճեցաւ Միութեանս ամառնային բանակումներուն համար նուիրել վառարան – փուռ մը :

Վարչութիւնս, հիմնարկութեան առաջարկին ընթացք տալով, խոստացաւ 1961ի ընթացքին ձրիաբար ընդունիլ տասը հայ չքաւոր մանուկներ իր ամառնային բանակումին: Դիմումները այժմէն իսկ կատարել վարչութեանս հասցէին.—

Վեր. Յ. Հէլվաճեան,

6, Place de la Rotonde
St. Jérôme Marseille 13 (B. du R.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կառվարենց խումբը յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Հայաստան թերթին, Տէր Աղդէ քհնյ. Փայլակեանի մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Թադէոս Տիրատուրեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձնապէս կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբ. Տիկ. Գարինէ Տիրատուրեանի, (Ծնեալ Գույէնտէրեան) մահուան առթիւ որ զոհ գնաց դժբախտ արկածի մը :

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէ ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Փարի եւ շրջաններու ընկերները այս Շաբաթ ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէքէեան սրահին մէջ: Զեկուցում կեդր. կ միաէի կողմէ քաղաքական ընդհ. վիճ թեան մասին:

Կը հրաւիրուին Նոր Սերնդականներ Ուսանողական Ռուբէն խումբը :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայր եան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լանսէի, Րընաժի եւ Կրընոպ բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ, ժամ 21ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր, րակարգ :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբ ընկերական ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, Րէժանի սրճարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտ հաշուեքննիչ յանձնախումբը արտակա ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլո ընկերները անխտիր, այս Շաբաթ ժամ 20·30ին, « Համօ Օհանջանեան» ակումբի մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւն պարտաւորիչ է :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՐՏ

JEUDI 23 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9060 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4861

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Նախապատրաստական ամէն միջոց ձեռք առնուած է այս անգամ խաղաղ բանակցութեանց միջոցով լուծելու համար Ալժերիոյ ցաւոտ խնդիրը։

Վեցուկէս տարուան ընթացքին կողմերը մարդկային ու նիւթական մեծ զոհողութիւններ ըրին, առանց դրական արդիւնքի մը հասնելու։

Շատ բարդ էր հարցը։

Բազմաթիւ նկատումներ եւ շահեր խնդրոյ առարկայ էին։

Եթէ Ֆրանսայի տեղ Խորհրդային Միութիւնն ըլլար յարձակման ենթարկուողը, տարակոյս չկայ որ շատո՜նց Ալժերիան խաղաղած կ'ըլլար։

Վկայ՝ Հայաստանը, որ 1921 Փետր. 18ին գլուխ բարձրացուց կարմիր բանակին դէմ։ Եւ հայ ժողովուրդի տարերային ապստամբութիւնը խեղդուեցաւ արեան մէջ։

Վկայ՝ Վրաստանը, որ 1924ին ըմբոստութեան դրօշ պարզեց եւ եօթը հազար զոհեր տուաւ բոլշեւիկեան Մողոքին։

Վկայ նաեւ Փոզնանի (Լեհաստան) եւ արեւելեան Պերլինի ապստամբութիւնները, որոնք վաղորդայն չունեցան, այնքան արիւնալի եղաւ զսպումը։

Իսկ վերջին փաստը՝ 1956ի աշնան Հունգարական յեղափոխական – ազատագրական շարժումը, որ ամբողջ մարդկութեան խիղճը ցնցեց։ Եւ սակայն քաղաքակիրթ «ազատ աշխարհ»ը խոհեմութիւն սեպեց, անզօր կատաղութեամբ, անտարբեր ականատես ըլլալ պարզապէս կարմիր բանակի անխիղճ վայրագութեանց, հրասայլերով եւ թնդանօթներով՝ անզէն հայրենասէրներու դէմ։

Ֆրանսական բանակը զգուշացաւ արիւն թափելէ եւ կռիւները աւելի շատ պաշտպանողական հանգամանք ունեցան Ալժերիոյ մէջ։

Մոսկուա որ չի հանդուրժեր իր բռնակալ տիրապետութեան ենթակայ ժողովուրդներու ազատագրական շարժումներուն, բացէ ի բաց կը քաջալերէ եւ ձեռքի տակէ կ'օգնէ Ասիոյ եւ Ափրիկէի այն բոլոր ցեղերուն, որոնք անկախութեան կը ձգտին։

Իբրեւ «աշխարհակալ» եւ «գաղութարար» կ'ամբաստանէ արեւմտեան մեծ պետութիւնները, որոնք երկրորդ աշխարհամարտէն ետք եւ մանաւանդ վերջին տարիներուն ազատութիւն եւ անկախութիւն շնորհեցին գաղթավայրերու ժողովուրդներուն։

Անդրադառնալով Ալժերիոյ հարցին, մեծ յոյսեր կան այժմ, որ Էվիանի մէջ կողմերը պիտի յաջողին պատուաւոր եւ ընդունելի ելք մը գտնել։

Արաբական երկիրները, որոնք յանուն ազգակցական համերաշխութեան, նիւթապէս եւ բարոյապէս կ'աջակցէին Ալժերիոյ ապստամբներուն, ներկայիս համոզուած են, որ խաղաղ բանակցութեանց ճամբան լաւագոյն միջոցն է վերջ տալու արիւնահեղութեանց։

Զօր. տը Կոլ իշխանութեան գլուխ գալու առաջին օրէն իբրեւ հիմնական նպատակ դարձուց խաղաղութեամբ լուծել Ալժերիոյ կնճիռը։

«Ինքնորոշում»ը իր լաւագոյն գիւտն եղաւ, ընդունելի՝ հակառակորդ կողմին։ Տարակարծութիւնը մանրամասնութեանց շուրջ էր միայն։

Յունուար 8ի հանրաքուէն ցոյց տուաւ, որ Ֆրանսայի ժողովուրդը յոգնած է այլեւս եւ կ'ուզէ որքան առաջ վերջացած տեսնել պատերազմը։

Այժմ բոլորին աչքերը ուղղուած են դէպի Լէմանի խաղաղ ափերը, ուր կնքուած են բազմաթիւ հաշտութեան դաշնագրեր, կէս դարէ ի վեր։

Բոլոր նշանները ցոյց կուտան, որ լուրջ քայլեր առնուած են դէպի խաղաղութիւն։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱՐԴ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԼԱՈՍԻ ՄԷՋ

Լաոսի ազգայնական եւ համայնավար բանակներուն միջեւ կռիւները կը շարունակուին եւ օրէ օր աւելի բուռն կը դառնան՝ երկուստեք մեծ կորուստներ պատճառելով։ Առժամապէս առաւելութիւնը Փաթեթ Լաոյի համայնավար ուժերուն կողմն է։

Ինչպէս յայտնի է, Լաոս թագաւորութիւն մըն է. Վեհապետին անունն է՝ Սավանկ Վաթաննա։ Սակայն, համայնավարները Փաթեթ Լաոյի մէջ ընդդիմադիր կառավարութիւն մը կազմեցին։

Թագաւորին նախկին վարչապետը, իշխան Սուվաննա Ֆումա, կը հետեւէր չէզոքավար քաղաքականութեան մը։ Բայց տեսնելով, որ համայնավարներու ճնշումը հետզհետէ կ'աւելնայ, սկսած էր անոնց կողմը հակիլ։

Մինչ այդ, Փաթեթ Լաոյի ուժերը կեդրոնական կառավարութեան դէմ յարձակման անցան։ Թագաւորական բանակներու հրամանատարը, Ֆումի Նոսավան, փորձեց դիմադրութիւն կազմակերպել. սակայն ձախողութիւն ձախողութեան վրայ արձանագրեց ու համայնավարները տիրացան ռազմագիտական կարեւոր արժէք ներկայացնող վայրերու եւ հասան մինչեւ մայրաքաղաքին դռները։

Թագաւորը, Սավանկ Վաթաննա, երկրէն փախուստ տուաւ ու ապաստանեցաւ Հնդկաստան, ուրկէ կը խնդրէ Նեհրուի օգնութիւնը։

Մ. Նահանգները սկիզբը շատ թեթեւ կերպով, սակայն այժմ աւելի մեծ չափերով կ'օգնեն կեդրոնական իշխանութեան (ռազմամթերք հասցնելով)։ Մինչ Խ. Միութիւնը, Համայնավար Չինաստան եւ Հիւս. Վիէթնամ առաջին օրէն իսկ առատ ռազմամթերք հասցուցին Փաթեթ Լաոյի ուժերուն։

Մինչեւ որ Խ. Միութիւնն ու Մ. Նահանգները համաձայնութեան չգան իրարու մէջ, Լաոսի հարցը չի կրնար կարգադրուիլ։ Այս ուղղութեամբ, Տին Րըսք եւ Կրոմիքօ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած էին (տես «Յառաջ», Մարտ 21). սակայն այնպէս կը թուի թէ իրենց հինգ ժամուան տեսակցութիւնը որեւէ արդիւնք չէ տուած։

Նախագահ Քենըտի այս մասին կարեւոր խորհրդակցութիւններ կ'ունենայ զինուորական ու դիւանագիտական իր խորհրդականներուն հետ։ Հաւանական է, որ աւելի եւս շատցնեն Լաոսի կեդրոնական կառավարութեան տրուած ռազմական օժանդակութիւնը, եւ միւս կողմէ գործի լծեն նաեւ Հարաւ – Ասիոյ արեւմտամէտ երկիրներու Ուխտը (որ Ասիոյ մէջ նոյնն է, ինչ որ է Հիւս. Ատլանտեան Ուխտը՝ Եւրոպայի մէջ)։ Հարաւ – Ասիական այս կազմակերպութիւնը ժողովի հրաւիրուած է Մարտ 27ին։

Լաոսի թագաւորը եւ իր ներկայ վարչապետը՝ Պուն Ում, կը պահանջեն որ միջազգային ժողովի մը խողովակով դիւանագիտական համաձայնութիւն կնքուի Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ՝ լուծելու համար Լաոսի այլապէս անլուծելի թնճուկը։ Վարչապետ Պուն Ում կ'առաջարկէ նաեւ Լաոսի մրցակից նահանգներէն ստեղծել դաշնակցային պետութիւն մը, որ պիտի կառավարուի Ներկայացուցչական Ազգային Ժողովի մը կողմէ։

Մ. Նահանգները շատ համաձայն չեն այս լուծման եւ կը յուսան Լաոսի բաժանման առաջքն առնել՝ չէզոք կառավարութեան մը ստեղծումով։

Նախկին վարչապետը, իշխան Սուվաննա Ֆումա կը պատրաստուի այցելել Գահիրէ, Փարիզ, Լոնտոն, Մոսկուա եւ Փեքին՝ օտարներէն մուրալու համար իր երկրին խաղաղութիւնը։

ՆԵՀՐՈՒ-ՆԱՍԸՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կ'ՈՒԶԵՆ ԱՓՐԵՒԱՍԻԱԿԱՆ ՎԵՐԻՆ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ԳՈՒՄԱՐԵԼ

Հնդկաստանի վարչապետը, Նեհրու, Լոնտոնէն վերադարձի ճամբուն վրայ կանգ առաւ Գահիրէ, ուր կարեւոր խորհրդակցութիւններ ունեցաւ նախագահ Նասըրի հետ։ Պատրուակը՝ ափրեւասիական ժողովուրդներու Երրորդ Համագումարն է, որուն բացումը տեղի կ'ունենայ այսօր, Հինգշաբթի, եւ որուն կը մասնակցին 70 երկիրներ։

Սակայն եգիպտացի պաշտօնական անձնաւորութիւններ յայտնեցին, թէ Նասըր եւ Նեհրու կը խորհին ափրեւասիական Վերին Ժողով մը հրաւիրել՝ 1955ին Պանտունկի (Ինտոնեզիա) մէջ գումարուած ժողովին նման։ Այս առթիւ բանակցութեանց մէջ են ափրեւասիական ուրիշ երկիրներու ներկայացուցիչներուն հետ, եւ եթէ սկզբունքը ընդունուի, շուտով պիտի որոշեն նաեւ հանդիպման վայրն ու թուականը։

Նեհրու լրագրողներուն յայտնեց թէ Նասըրի հետ խօսած է Քոնկոյի, Լաոսի եւ ապազինման, ինչպէս նաեւ վերոյիշեալ Վերին Ժողովի հաւանական գումարման մասին։

Իր կարծիքով, Քոնկոյի մէջ գտնուող բոլոր Պելժերը (զինուորական կամ քաղաքային), պէտք է «անմիջապէս հեռանան»։ Քննադատեց նաեւ ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդը, որ, ըստ իրեն «հինցած» է եւ սահմանադրական փոփոխութեանց կարիքն ունի։ «Ապահովութեան Խորհուրդը ստեղծուած է 16 տարի առաջ։ Անկէ ի վեր ասիական ու ափրիկեան բազմաթիւ երկիրներ անկախութեան տիրացան, ու այժմ արդար ձեւով ներկայացուած չեն Ապահովութեան Խորհուրդին ներս»։

ՔՈՆԿՈՅԻ ՀԱՐՑԸ ՄԱԿ-Ի ՄԷՋ

ԿՐՈՄԻՔՕ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՉՈՄՊԷԻ ՈՒ ԶՕՐ. ՄՈՊՈՒԹՈՒԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՄԸՐՇՈԼՏԻ ՎՏԱՐՈՒՄԸ

ՄԱԿի Ընդհ. Ժողովը, Խ. Միութեան պահանջին վրայ անգամ մը եւս սկսաւ վիճիլ Քոնկոյի մասին։ Առաջին խօսք առնողը եղաւ Կրոմիքօ, որ ամէն բանի պատասխանատու բռնեց ՄԱԿի Ընդհ. Քարտուղարը՝ Համըրշոլտ։ Որպէս եզրակացութիւն, Կրոմիքօ պահանջեց հետեւեալ միջոցներուն դիմել, որպէսզի լուծուի Քոնկոյի խնդիրը. 1) Պելժիան դատապարտել Քոնկոյի վրայ յարձակում կատարած ըլլալու ամբաստանութեամբ եւ պատիժներ սահմանել այս երկրին դէմ։ 2) Ձերբակալել Քաթանկայի վարչապետը՝ Չոմպէ, ինչպէս նաեւ Լէոփոլտվիլի բանակներուն ընդհ. հրամանատարը՝ Զօր. Մոպութու, եւ դատի քաշել զիրենք։ 3) Մէկ ամսուան ժամանակամիջոց տալ ՄԱԿին, որպէսզի Քոնկոյի մէջ իր միջամտութիւնը լուծարքի ենթարկէ։ 4) Օժանդակել Սթանլիվիլի կառավարութեան (վարչապետ՝ Կիզէնկա), որ Քոնկոյի «միակ օրինաւոր կառավարութիւնն է»։ 5) Համըրշոլտը հանել իր պաշտօնէն, որպէս «մեղսակից ու կազմակերպիչ Քոնկոյի Հանրապետութեան պետական գլխաւոր անձնաւորութեանց սպանութեան»։

Կրոմիքօ անգամ մը եւս կրկնեց, թէ Խ. Միութիւնը որոշած է ամէն ձեւով օժանդակել Կիզէնկայի կառավարութեան, զոր ճանչցած է որպէս օրինաւոր միակ կառավարութիւն։ Թանանարիվի ժողովականները յորջորջեց «Լումումպայի դահիճներ», ընդգծեց թէ Քոնկոյի քաղաքականութիւնը պէտք է քուէարկուի Ընդհ. Ժողովին կողմէ միայն, եւ ոչ թէ «կայսերապաշտներու խամաճիկներուն կողմէ»։

× ՄԱԿի քաղաքական յանձնաժողովը միաձայնութեամբ որոշեց, որ առ այժմ օրակարգի նիւթ պիտի չդարձնէ ապազինման հարցը։

× Ափրեւասիական 39 երկիրներ պահանջեցին, որ Անկոլայի խնդիրը քննուի Ընդհ. Ժողովին կողմէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐԱՒ. ԱՓՐԻԿԷի վարչապետը, Տոքթ. Վերվօէրտ վերադարձաւ իր երկիրը։ Զինք ծափահարող ճերմակներուն յայտնեց, թէ «Բրիտ. Հասարակապետութիւնը փոխուած է. այժմ դարձած է Անգլիոյ կողմէ ղեկավարուած սեւերու համագումար մը, որ յաճախ չընդունիր Անգլիոյ գերակշռութիւնը։ Մենք այլեւս տեղ չունէինք այդ հասարակապետութեան մէջ»։ Վերվօէրտի գալստեան առթիւ բախումներ տեղի ունեցան սեւերու եւ ճերմակներու միջեւ։ Կը վախցուի, որ նոր միջադէպեր տեղի ունենան Շարփվիլի արիւնահեղութեանց տարեդարձին առթիւ։ Անկախ Հանրապետութեան հռչակումն ու հանդիսութիւնները պիտի կատարուին Մայիս 31ին։

ԺԸՆԵՒԻ Ազգերու Պալատին մէջ բացուեցաւ հիւլէական փորձերու դադարման 274րդ նիստը... Կը մասնակցին՝ Խ. Միութիւն, Մ. Նահանգներ եւ Անգլիա։ Խորհրդային ներկայացուցիչը քաւութեան նոխազ դարձուցած է Ֆրանսան, որ կը շարունակէ հիւլէական իր փորձերը։

ԿԱՊՈՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ, Լէոն Մպա, Փարիզ հասաւ որպէս Ֆրանսայի պաշտօնական հիւրը։ Օդակայան դիմաւորելու գացած էին Զօր. տը Կոլ եւ վարչապետ Տըպրէ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը հրաժարեցաւ. նոր վարչապետ նշանակուեցաւ Կէորկէ Մորէր, որ ազգային ժողովի [illegible] նախագահ էր։

ՖԻՏԷԼ ՔԱՍԹՐՈՅԻ քաղաքական հակառակորդները Միամիի (Մ. Նահանգներ) մէջ ստեղծեցին «Քուպայի Ազատ Կառավարութիւն» մը, որ ապագային պիտի հաստատուի երկրին «ազատագրուած հողամասերուն վրայ»։

ԱՐԵՒՄՏ. ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Պաշտպանողական նախարարը, Եոզէֆ Շթրաուս, ընտրուեցաւ Պաւարիոյ Քրիստոնեայ – Դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահ։

ԱՐԱԲ. ՄԻԱՑ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ մեծ թափով առաջ կը տանի հիւլէական փնտռտուքներու իր ծրագիրը։ Շուտով պիտի կատարուի Ինշասի հիւլէական բարդին բացումը։

ՓԱՐԻԶԻ ամերիկեան նոր դեսպանը, Ճէյմզ Կէյվին, իր պաշտօնագիրը ներկայացուց Զօր. տը Կոլի։

ԱՐԵՒԵԼ. ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ սոսկալի փոթորիկներու հետեւանքով 180 հոգի մեռած է։

ՊՈՒՐԿԻՊԱ յայտարարութիւն մը ըրած է Պէյրութի «Օրիան» ֆրանսագիր օրաթերթին. «Ալժերական ազգային կառավարութիւնը իրաւասութիւն պիտի ունենայ ալժերական հպատակութեան դիմում ընողները ընդունելու կամ մերժելու։ Վեց տարիէ ի վեր պատերազմի մէջ եղող երկիր մը, իր վերակառուցման համար պէտք ունի ազգային միասնականութեան. Ֆաշիստներն ու կասկածելի տարրերը գործ չեն կրնար ունենալ Ալժերիոյ մէջ»։

ՄԱԼԻԻ Հանրապետութիւնը Խ. Միութենէն պիտի գնէ ճամբորդատար օդանաւներ, ինչպէս նաեւ օդակայաններու հաստատման անհրաժեշտ կազմածներ։ Համաձայնութիւնը արդէն կնքուած է Մոսկուայի մէջ։

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ վերջերս ծայր տուած էր ծաղիկի համաճարակ մը։ Շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներուն, կարելի եղած է վտանգին առաջքն առնել։

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ...

—o—

(ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ «ԶԵԿՈՅՑ»ԻՆ ԱՌԻԹՈՎ) 1

Հանրածանօթ ճշմարտութիւն է, թէ խօսքը առանց գործի մեռեալ է։

«Մեռեալ են» — բարոյապէս մեռեալ — նաեւ այն անձերը, կազմակերպութիւններն ու հաստատութիւնները, որոնց խօսքին, ուղղակի եւ անմիջապէս, չի հետեւիր կենդանի գործը։

Խօսքը արժէք ունի միայն այն ատեն, երբ ակիզբը կը կազմէ կամ մղիչ ուժը կը դառնայ գործին։

Անվերապահօրէն կը գնահատենք եւ կը քաջալերենք այն հանրանուէր անձերը, կազմակերպութիւններն ու հաստատութիւնները, որոնց խօսքը հարազատօրէն եւ հետեւողականօրէն կը համապատասխանէ իրենց գործին եւ փոխադարձաբար։

Առաւել եւս գնահատելի են այն բոլոր կազմակերպութիւններն ու հաստատութիւնները, որոնք աւելի շատ կը գործեն, քան թէ կը խօսին կամ քիչ կը խօսին, բայց շատ կը գործեն։

Հանրային կեանքի մէջ, մեր յարգանքին եւ հիացումին կ'արժանանան մասնաւորաբար այն հաստատութիւններն ու կազմակերպութիւնները, որոնք անշահախնդիր եւ անաչառ են թէ խօսքի եւ թէ մանաւանդ գործի մէջ։

Հիմնական այս սկզբունքներուն տառացի կործադրութեամբ միայն կարելի է մթնոլորտ ստեղծել, յաջողիլ եւ օրինակ դառնալ նաեւ ուրիշներու։

Այս սկզբունքներուն հաւատարիմ անձերու, կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու պէտք ունին բոլոր ժողովուրդները, պէտք ունի նաեւ ու մանաւանդ հայ ժողովուրդը, հասնելու համար ազգային, կրթական եւ մշակութային կեանքի իր ծով պահանջներուն.

Պէտք ունինք մանաւանդ այս օրերուն եւ մասնաւորաբար արտասահմանի մէջ, ուր Հայութիւնը, ազգայնականօրէն, կ'ապրի բոլորովին աննախընթաց եւ բատ ամենայնի աննպաստ պայմաններու մէջ։

Մանաւանդ այս օրերուն, երբ Հայութիւնը, հաւաքաբար, բացառիկ ճիգեր ի գործ կը դնէ՝ հայապահպանման նուիրական գործը գլուխ հանելու, հայ լեզուն եւ մշակոյթը պահելու ու զարգացնելու եւ մեր ազգային ու կրթական կեանքին զարկ տալու նպատակով։

Եւ բարեբախտութիւն է հաստատել, որ նման անձեր, կազմակերպութիւններ եւ հաստատութիւններ չեն պակսիր նաեւ հայ կեանքի մէջ։

Այդ օգտաշատ հաստատութիւններէն է ահա Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը, որ նոր, դեռ քանի մը տարի առաջ մուտք գործեց մեր կեանքին մէջ եւ այսօր նոր երեւոյթի մը առջեւ կը դնէ մեզ։

Երէկ, իր ողջութեան, իր գիրքով ու հարստութեամբ լաւապէս ծանօթ էր Գալուստ Կիւլպէնկեան ոչ միայն հայ, այլեւ օտար շրջանակներու մէջ։ Այսօր, մեծանուն Հայուն մահէն միայն քանի մը տարի ետք, իր հանրանուէր գործով եւ վարկով լայնօրէն ծանօթ է դարձեալ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը թէ հայ ազգային եւ թէ միջազգային կեանքի մէջ։

Հիմնարկութիւն մը, որ քիչ կը խօսի, գրեթէ չի խօսիր, բայց կը գործէ։ Եւ կը կատարէ գործ մը, որ իր ծաւալով, տարողութեամբ եւ արժէքով համազգային, նոյնիսկ միջազգային բնոյթ կը ստանայ եւ հաւասարապէս պատիւ կը բերէ ոչ միայն կտակարարին եւ կտակատարներուն, այլեւ բովանդակ Հայութեան։

Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան «Հայկական գործերու բաժնին գործունէութիւնը կ'ընդգրկէ հայ կեանքի գրեթէ բոլոր մարզերը, — կրթական, մշակութային, բարեսիրական, շինարարական եւն., — եւ հետզհետէ աւելի ու աւելի կ'ընդլայնէ իր շրջագիծը։

Հիմնարկութիւն մը, որուն գործը շատ աւելի ... խօսուն է, քան խօսքը, զոր հաղուադէպօրէն կը լսենք արդէն։ Եւ այս տեսակէտէն կրնայ օրինակ ծառայել ուրիշներու, որոնք, դժբախտաբար, աւելի շատ կը խօսին, քան թէ կը գործեն...

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան «Հայկական գործերու բաժնը պարբերական «Զեկոյց»ներով՝ հայ մամուլի էջերէն մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ իր գործունէութիւնը, չոր ու ցամաք փաստերով, օրինակելի համեստութեամբ եւ առարկայականութեամբ, հեռու ցուցական աւելորդ արտայայտութիւններէ, յոխորտանքներէ եւ յաւակնութիւններէ ...

Գործենալու կամ «քարոզչութիւն» ընելու միակ միջոց մը գործ կը դնէ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը, — գործել եւ ծառայել այն ժողովուրդին, որուն հարազատ զաւակն էր Հիմնարկութեան հիմնադիրը ինք՝ Գալուստ Կիւլպէնկեան։

Եւ ահա, քանի մը տարուան մէջ, ինչպէս կը տեղեկանանք Յունուար 1961 թուակիր իր «Զեկոյց»էն(*) (տեսՅունուարեր, 14 եւ 15 Փետրուար 1961), կլոր թիւով, աւելի քան երկու միլիոն 800 հազար տոլար յատկացուցած է մեր կրթական, ազգային եւ եկեղեցական հաստատութիւններուն։

Հիմնարկութիւնը կ'օգնէ Երուսաղէմի Հայոց Վանքին, Պոլսոյ Պատրիարքարանին, Ս. Էջմիածնի, Անթիլիասի եւ Պոլսոյ Դպրեվանքերուն, ազգային վարժարաններուն, կարօտ ուսանողներու, ազգային զանազան հաստատութիւններու, հայ կրթական մշակներու, մշակութային ձեռնարկներու եւայլն։

Կը բաւէ հարեւանցի ակնարկ մը նետել հրատարակուած «Զեկոյց»ներուն վրայ համոզուելու համար, թէ ինչ նախախնամական դեր կը կատարէ հայ կեանքին մէջ եւ կոչուած է կատարելու մանաւանդ ապագային։

Ուշագրաւ եւ խրախուսիչ է այն ոգին — անշահախնդիր եւ անաչառ — եւ այն բազմակողմանի հետաքրքրութիւնն ու բծախնդրութիւնը, որով Հիմնարկութեան յարգարժան վարիչները կը վարեն իրենց գործը եւ կը մօտենան մեր ազգային զանազան հաստատութիւններուն եւ ներքին հրատապ հարցերուն։

Այս ոգին եւ այս բծախնդիր ու բազմակողմանի հետաքրքրութիւնը, մեր ազգային ծով կարիքներուն հասնելու ճիգն ու ինքնաբուխ պատրաստակամութիւնը մեծապէս կը խանդավառեն մեզ եւ մեծ յոյսեր կը ներշնչեն մեզի։

Ի տես այս անխտրական ոգիին եւ իմաստուն գործելակերպին, լիայոյս ենք, որ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան յարգարժան վարիչները հետզհետէ աւելի մօտէն պիտի հետեւին հայ կեանքի իրադարձութիւններուն, աւելի լայնօրէն պիտի ծանօթանան հայ կեանքի պահանջներուն, հայ ժողովուրդի կարիքներուն, պիտի հասկնան ու ըմբռնեն հայ կեանքը լիովին եւ, գիտակից այն նախախնամական դերին, զոր ի վիճակի է կատարելու Հիմնարկութիւնը այնքան արժանաւորապէս ու արդիւնաւոր կերպով, աւելի հետեւողական, աւելի լայն եւ աւելի զօրաւոր մասնակցութիւն մը պիտի բերեն մեր ազգային, կրթական ու մշակութային կեանքի զարգացման ու ամրապնդման։

Լիայոյս ենք նոյնպէս, որ Հիմնարկութիւնը, իր գործով ու օրինակով, մթնոլորտ պիտի ստեղծէ եւ պիտի դառնայ հայ կեանքի մղիչ ու մեծապէս արդիւնաւոր ազդակներէն մէկը։

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան յարգարժան վարիչները կրնան վստահ ըլլալ, որ Հայութիւնը երախտագէտ ժողովուրդ է։ Գիտէ ըստ արժանւոյն գնահատել ազնիւ գործերն ու գործիչները։

Երբեք չի մոռնար բարիքն ու իր բարերարները, ինչպէս չի մոռնար չարիքն ու չարագործները, — վկայ Հայոց պատմութիւնը։

Եւ ինչպէս որ երբեք չի ներեր իր թշնամիներուն, այնպէս ալ երբեք չի մոռնար իր բարեկամները եւ գիտէ առյաւէտ երախտապարտ ըլլալու «արուեստը» անոնց գործին ու յիշատակին հանդէպ։

Եւ չենք կարծեր, որ Հիմնարկութեան վարիչները երբեւէ յաջողէին աւելի գեղեցիկ եւ աւելի տոկուն յուշարձան մը կանգնել մեծանուն բարերար Գալուստ Կիւլպէնկեանի յիշատակին, քան այն աննիւթական, այլ մնայուն «յուշարձանը», զոր պիտի «կանգնէին» — կը կանգնեն արդէն — երախտապարտ Հայութեան սրտին ու հոգիին մէջ, իբրեւ յաւիտենական կոթող։

Յարգանքն ու պատիւը արժանիքին ու արժանաւորին բաժինն են եւ պէտք է ըլլան միշտ՝ այս անցաւոր աշխարհին մէջ։

Եւ ամէն մշակ արժանի է իր հունձքին։

«ՑՈՒՍԱԲԵՐ»

(*) (Ցառաջ, 1, Բ. 1961)։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԾՐԳԻԾԱՆՔ

ԲԱՅՑ ԱՓՍՈՍ ՈՐ ԵՐԱԶ ԷՐ...

Անցեալ շաբաթ ես ներկայ էի մի դասախօսութեան։

Դասախօսութիւնը, ինչպէս կռահեցիք վերնագրից, նուիրուած էր «Քուն եւ երազ» բազմաչարչար նիւթին։ Դահլիճում, սպասուածին հակառակ, բաւականին մարդ կար։ Այնպէս որ, երբ դասախօսը բեմ բարձրացաւ, դահլիճում մնացին եւս վեց հոգի։

Դասախօսը, ըստ ընդունուած կարգի, ուշադիր նայեց ժամացոյցին, ապա կարծես ցանկանալով ունկնդիրներին տրամադրել դէպի կարդացուող նիւթը, բերանը լայն բացելով յօրանջեց, դրանով իսկ բոլորովին նախապատրաստելով քնի ու երազի ...

— Ընկերնե՛ր — բարձրաձայն արտասանեց դասախօսը, ձեռքը խփելով սեղանին, — ես ձեզ արդէն մի քանի անգամ ասել եմ, որ երազը՝ մեր ընկալած պատկերների, տպաւորութիւնների վերարտադրումն է ... Հըմ, իսկ քունը... քունը, ա՛յ դա արդէն բոլորովին այլ բան է ... — ասաց նա ու մի տեսակ հաճոյքով յենուելով սեղանին, կրկին յօրանջեց.

— Հըմ, այո, ուրեմն այսպէս, մեր քունը... Եւ ես քնեցի ...

Ահա ես քայլում եմ մի գեղեցիկ փողոցի կպրապատ մայթով։ Շուրջս ծաղիկներ են։ Երկար ժամանակ գլխի չեմ ընկնում, թէ որտեղ եմ։ Սիրտս յուզմունքից սկսում է բաբախել։

— Բայց չէ՞ որ սա Կիրովի փողոցն է — հրճուանքով բացականչում եմ ես, հեռուում նկատելով Հայպետհրատի չէնքի սիւնաշարը։— Իսկ այս մայթն էլ Աբովեան փողոցից՝ Տէրեան փողոցը տանող ձախակողմեան մայթն է։— Եւ որքան է փոխուել։ Որտե՞ղ են ջրափոսերն ու կոտրտուած կուպրը, որի վրայով անցնելիս Հայպետհրատ շտապող քանի՛-քանի՛ երիտասարդ տաղանդաւոր հեղինակներ են ինդախօրէն յաղթահարել մայթի բոլոր արհեստական խոչընդոտները։ Քանի՛-քանի՛ անգամ ընկել են ցեխի ու ջրափոսերի մէջ, սակայն իրենց բազմաչարչար գրիչը վայր չեն դրել։ Իսկ հիմա... Հիմա այստեղ բոլորովին այլ պատկեր է ... Ես արագ ու համարձակ անցնում եմ փողոցով եւ մօտենում հանրախանութի կանգառին։ Հանրակառքերն անվերջ գալիս են ու գալիս։ Եւ, օ՛, զարմանք... Նրանք բոլորն էլ նորահարսի նման ներկուած են ու փայլուն։ Ոչ ճռճռում են, ոչ չխկչխկում։

— Ի՛նչ լաւն են, ի՛նչ մաքուր — անզգուշաբար բացականչում եմ ես, չմտածելով, որ յանկարծ կարող է արթնանամ, — մի ժամանակ այս հանրակառքերը նման էին բեռնատար կառքերի, իսկ հիմա ...

«Ես խօսք եմ տուել աշխատել առանց վթարի», յանկարծ կարդում եմ հանրակառքերից մի քանիսի վրայ։ «Հըմ — մտածում եմ, — նշանակում է այն հանրակառքը, որի վրայ այդ խօսքերը չեն գրուած, ենթակայ են վթարի ... Հարկաւոր է այսուհետեւ զգոյշ լինել։ Եւ ահա ինձ յաջողուեց նստել այդ անվթար հանրակառքը։ Ներս մտնելով, անմիջապէս նկատեցի տոմսավաճառին։ Նա փոխանակ խցկուելու ուղեւորների մէջ, հըպարտ կեցուածքով նստել էր իր աթոռին։ Հագուած էր բոլորովին նոր, գեղեցիկ, փայլուն կոճակներով համազգեստ։ Ես զարմանքից սառեցի։

— Չլինի՞ թէ քնած եմ — անցաւ իմ մտքով ու կարծես վախենալով արթնանալ, աշխատեցի այլեւս այդ մասին չմտածել։

«Հէյ գիտի հա, ժամանակներն ինչպէս են փոխւում։ Կար ժամանակ, որ մեր մայրաքաղաքի փոխադրութեան վարորդներն ու տոմսավաճառները ինչեր ասես չէին հագնում, մարդ երկար ժամանակ չէր կարողանում տոմսավաճառին գտնել, իսկ հիմա ...

— Արովեանի պուրակ — լսուեց տոմսավաճառի քաղցրահնչիւն ձայնը։ Այո, այդպէս էլ ասաց։ Իսկ ի՞նչ է, դուք կարծում էք պէտք է գոռար «պլանի գլո՛ւխ»։ Ի՛հ, սիրտ պէտք էր լինել, որ դիմանար.. Եւ արցունքները աչքերիցս կաթիլ-կաթիլ ցած գլորուեցին։

— Քաղաքացի ուղեւոր, այստեղ ազատ է, կարող էք նստել։

Այո, այո, հէնց այդպէս յոգնակի էլ ասաց։ Եւ ես բոլորովին թուլացած ... կայ ...

— Ձեզ ի՞նչ պատահեց, վեր ... վեր կացէք — յանկարծ լսեցի ես ... քերս բացեցի։

Երկու հոգի կռացել, բռնել էին ... բեցս եւ փորձում էին ինձ յատակից ... ձրացնել։

— Եւ ահա նորից կրկնում եմ, ... ուեց դասախօսի ձայնը — որ երազ ...

— Վերջացաւ — ասացի ես ... լով։ արձրանալով յատակից մի ... նիչ հայեացք նետեցի դասախօսին ... դահլիճից արագ դուրս եկայ։

Լ. ԲԱԼ...

(Ս. Հ.)

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԵՀԼԻՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—o—

ՄԻԼԱՆՕ, (Ցառաջ) — Մարտ ... ժամը 16.30ին, Հայկ. Տան մէջ ... ձեռնութեամբ Իտալիոյ հայոց վար... թեան, արտակարգ փայլով եւ ժողով... եան հոծ մասնակցութեամբ ոգեկոչ... ցաւ ազգային հերոս Սողոմոն Թեհլիր... ի յիշատակը։ Ներկաները ... թասա սկզբնաւորութեան ... յատակայս լռութեամբ՝ յարգեցին ... տակը հերոսական ... բատյին Արշակեան ... բացման խօսքը, նախ, ընդհանուր ... մայնապատկերի մը վրայ ... պատմական այն ժամանակաշրջանը ... բուժ Թուրքիոյ մէջ կամայականութի... ու կեղեքումը սկսած էին վտանգել ... թել հայութեան խղճմտանքին վրայ ... պա անցաւ մեր ազգային յաղթա... սուրբ եւ նուիրական շարժումներու ... նոնց վերջնական ձեւաւորման եւ ծառ... մասը թուրք բռնակալութեան դէմ ... հասնելով կարմիր Սուլթանին ... կանխ յաջորդող արիւնարբու ... սարդ Թուրքերուն իթթիհատին, որ ... խաւարութեամբ Թալէաթի, Էնվէրի ... Ճէմալի՝ փորձեց Հայութեան ... բնաջնջել Արաբիոյ անապատներուն ... ի մասնաւորի այն տարածութեան ... որ Հալէպէն անդին, Եփրատին երկ... Տէր Զօր ... վայրեր՝ զորս, ի մէջ այլոց՝ ... սեր ցեղին զաւակները վերածած են ... շող գիւղակներու եւ քաղաքներու ... թէ այս չըաւէր՝ միժամանակ ... արեան ճապաղիքներու մէջ ... ազգին մնացեալ մասը, ճակատով ... բայար Անդրանիկներու, Սեբաստ... Մուրատներու, Սմբատներու, Սեպուհ... բու, Համազասպներու, Դրօներու եւ ... ռիներու կամաւորական գունդերուն ... որոնց մարտունակութիւնը, երկրո... դրօշները վերջ ի վերջոյ հալածեցին ... բարտուան Իթթիհատին ... հորդաները։

Վերջ՝ 1914 – 1918ի պատերազմին ... բաղաս, սոյնպէս վրէժի հաշուեյարդ... ժամն է։ Երկրէ երկիր, Հայուն ... կը հետապնդէ մեր ցեղին բնաջնջ... յղացող եւ կազմակերպող ... դահճապետները։ Ցանձրն անձամբ ... բոս Սողոմոն Թէհլիրեանի, մեր ... վրէժխնդրութեան պաշտօնական ... կ իջնէ ասպարէզ, ու ահա 1921 Մարտ ... ին, Պերլինի Հարտենպերկ Շթրասէ ... 17ը տան առջեւ գնդակի մէկ հարուած ... գետին կը փռէ թիւ մէկ ոճրագործ ... լէաթը, ան, որ իր կեանքին բոլոր ... ղութեան ջանացած էր ըլլալ սարսափ ... սանկլաւէկը միահեծան Դերմանիոյ ... անըմբռնելը բռնակալը Հայուն ... տանքին։ Կառնուկ՝ զօրաւորին ... այլ զայլ ու բորենի՝ տկարին ... Ուր որ հայ մը կայ, աշխարհի որ ... մէջ որ կը բանի հայ մամուլը՝ ... գուի եւ կը փառաբանուի ... եայ հերոսին անունը, որ ... խղճմտանքին կը ներկայանայ ... ժամանակներու նորագոյն Նեմեսիս ... որ կը գգետնէ մեծ ոճրագործ Թալէ... ան, որ 1915էն առաջ, լրբօրէն կը ... բուրուէր մեր Գրիգոր Զօհրապ... հետ, որպէսզի 1915ի ընթացքին եւ ... ետք, զոյգ քարերուն մէջ ... ճզմէր այդ հոյակապ իմացակութի... րուն գլուխները։

Դատնօրէն խորհրդածեց՝ որ ... մէջ գտնուեցան մէկ – երկու ... կիցներ, որոնք ենթակայ ... մտավախութեան մը՝ տարաձայն... անհարկի համարեցան հերոսին ...

այս ոգեկոչման հանդիսութիւնը : Թուրքը — աղաղակեց — մեր վախին պէտք ունի իր ընելիքը ընելու համար, ու, իրեւ վերջին խօսք՝ ալ կը բաւէ Մահիկին տիրակալութիւնը Հայուն խղճմտանքին վրայ. Միանգամընդմիշտ — աւելցուց — փշրելու ենք այդ մտավախութեան դեռ հոս ու հոն ոտքի մնացած պատնէշներուն վերջին մնացորդները : Իր խօսքը աւարտեց աղաղակելով, — Օրհնեալ ըլլայ ազգային անմահ հերոս Սողոմոն Թեհլիրեանի յիշատակը, այսօր, վաղը, յաւիտեան :

Երգչուհի Օր. Սոնա Մինասեան, երգեց Արամ Խաչատուրեանի «Երեւան»ն ու Արտաշէս Խաչատուրեանի «Երգ խնջոյքին», արժանանալով բուռն ծափահարութեանց : Ապա բեմ բարձրացաւ Գ. Նուպար Փոզապալեան, որ խոր ապրումով կարդաց խոհայոյզ եւ վերասլաց այն քերթուածը՝ զոր դիւցազներգակ Մեր Սիամանթօն նուիրած է Ահաբեկիչներուն, — որոտալուր տղոց :

Բեմ բարձրացաւ օրուան բանախօս Բժ. Երուանդ Արզումանեան, Նախագահ Իտալիոյ Հայոց վարչութեան, որ կէս ժամ տեւող կրակոտ բանախօսութեամբ մը տուաւ վաւերական պատկերը անմոռանալի հերոսին, անոր մանկութենէն մինչեւ պատանեկութիւն եւ երիտասարդութիւն, երբ հայրենիքի, ազգի, վրէժի [illegible] զգացումները սկսած էին տակնուվրայել այնուհետեւ երիտասարդին չխկացած հոգին :

Սողոմոն Թեհլիրեան ծնած է Երզնկայի Կամախ գաւառին Բագառիճ գիւղը, 2 Ապրիլ 1896ին : Կ'ուսանի իր ծննդավայրին մէջ, ուր կը վարէ նաեւ ուսուցչական պաշտօն, մէկ տարուան տեւողութեամբ : Ապա, 1913ին, հօրը կարգադրութեամբ կ'անցնի Սերպիա : Կը փափաքի մեկնիլ Գերմանիա, բարձրագոյն ուսում ստանալու համար : Վրայ կը հասնի 1914–1918ի պատերազմը : Անէջացում երազներու : Հայրենիքը վտանգի մէջ է : Տեղահանութիւն, ջարդ, Ապրիլ 11 : Կամաւորական գունդերը կը ճակատին դարաւոր թշնամիին դէմ : Լեռնէ լեռ եւ ձորէ ձոր հայ զինուորը կը դիմակալէ ոսոխը : Անձնազոհութիւնը, ազգասիրութիւնը, հայրենասիրութիւնն ու անխորտակելի քաջութիւնը հրաշքներ կը գործեն : Հայրենիքը վտանգի մէջ է : Սողոմոն, դեռ պատանեակ, ի հեճուկս հօրը կարգադրութեան, խոյս կուտայ Սերպիայէն, փափաքելով Պուլկարիոյ ճամբով հասնիլ Հայրենիք : Անակնկալ դժուարութիւններ եւ արգելքներ ծարահատ՝ ինքզինք կը նետէ Ռումանիա, Պուքրէշ : Ահա վերջապէս հայրենիքը, ահա Հայաստանը, ահա մեր պապերուն այն հողը՝ որուն իւրաքանչիւր հիւլը մասունք է, եւ իւրաքանչիւր բուռը՝ նշխար : Սողոմոն հիմա մաս կը կազմէ Սեբաստացի Մուրատի գունդերուն . յառաջխաղացումէ յառաջխաղացում հայ ռազմիկները կը հասնին ու կը գրաւեն Երզնկան : Քսան հազար Հայութիւն հաշուող քաղաքէն մնացեր է միայն մէկ հայ ընտանիք, ան ալ ... Թրքացած : Սողոմոնի գերդաստանին վաթսուն անդամներէն չկայ ոչ ոք — հօրենական տունը աւերակ, որուն վրայ կը վայեն բուերը : Դեռաբոյս երիտասարդը կը փղձկի, ուշակորոյս կ'իյնայ գետին, մինչ անզօր դայրոյթի եւ կատաղութեան արեան գաղջ հոսանք մը սրտէն կը խուժէ գանկը, զայն անշարժացած պահելով այդ սրտաճմլիկ դիրքին մէջ : Այս արեան գաղջ հոսանքը, յետագային եւս, սաստիկ պիտի հետապնդէ Սողոմոնը, եւ այդ հոսանքն է որ, սքանչելի հերոսը պիտի տանի գերեզման, Ամերիկայի մէջ, 23 Մայիս, 1960ին :

Երզնկայէն կ'անցնի Պոլիս, որ գրաւուած է անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական ուժերէ : Պոլսոյ մէջ, Պէշիկթաշ, կ'ապրի Մկրտիչեան անուանեալ ազգուրաց դաւաճանը, ան, որ Իթթիհատականներուն հայթայթած էր հայ յեղափոխականներու եւ մտաւորականներու անունները ու թաքստոցները : Սողոմոն կ'որոշէ ահաբեկման ենթարկել զայն : Երբ մատնիչը, իր տան մէջ, շրջապատուած ինքզինք զինարբուքի տուած ստուար խումբի մը կը ճառէ հեշտապին՝ Սողոմոն ատրճանակին գնդակը ծակելով պատուհանին ապակին՝ իր աթոռին վրայ կ'անշարժացնէ Թշուառականը մահուան քունին եւ զարհուրանքին մէջ : Եւ ձեռք կայ մէկ :

Կ'անցնի Փարիզ, ներկայանալու համար Ա. Ահարոնեանի գլխաւորած պատուիրակութեան : Ա. Ահարոնեան այդ միջոցին Փարիզ չի գտնուիր : Կը տեսակցի Արտաւազդ Հանըմեանի հետ : Սողոմոնի միտքը սեւեռած է Թալէաթի վրայ : Պէտք է զայն վերցնէ աշխարհի երեսէն, եւ շուտ : Կ'անցնի Ամերիկա : Կը տեսակցի Հարգզէս Փաստրմաճեանի եւ ուրիշ անձերու հետ : Ծրագիրը կազմուած է, առաջադրութիւնը յստակ, նպատակակէտը ուղիղ եւ հասնելիք կայքը անխուսափելի : Կ'անցնի Գերմանիա, Պերլին : Կ'ուսումնասիրէ Թալէաթական ամէն շարժում, ծպտում, եւ նմանօրինակ ան ու դող յիշեցնող ամէն կարգի եւ տեսակէ հնարամտութիւն : Ճակատագրական վայրկեանը կը ժամենայ : Միտքը, սիրտն ու բազուկը համահաւասար զինուած են : Ահա խաւարած երկինքը եւ ահա ամպերուն ընդմէջէն դուրս խոյացող որոտալուր կայծակը : Սողոմոն, հաստատաքայլ եւ վճռական, Հարտընպերկ Շթրասէի մէկ մայթէն կ'անցնի միւս մայթը, կը մերձենայ որսին, կը տրէ զայն, կը կրակէ : Դահիճը կ'երերայ, ապա կ'իյնայ դիտապաստ 25ամեայ Հայորդիին ոտքերուն առջեւ, որուն աջ ձեռքին դեռ կը մխայ օրհնեալ ատրճանակը : Հայութիւնը կը ցնծայ, նախ՝ Պօղոս Նուպար փաշան, Լեփսիուսի ուղղած իր նամակով, ապա հայ մամուլը, իր քաղաքական հոսանքներուն ամբողջութեամբ, Թուրքիոյ երկնքին տակ եւ Թուրքիոյ երկնքէն դուրս, միահամուռ :

Դատավարութիւն : 12 երդուեալ դատաւորները անպարտ կ'արձակեն հայ հերոսը : Մարդոց եւ Աստուծոյ դատաստանը կնքուած է : Եւ ձեռք կայ երկուք :

Այսպէս, մեր պատմահօր, Մ. Խորենացիի ըսածին պէս, կ'եզրափակէ տոքթ. Երուանդ Արզումանեան, արիութեան գործերը, կը շարունակուին Հայէ Հայ, դարէ դար : Ամէն :

Երգչուհի տիկին Անայիս Փոզապալեան երգեց Արտաշէս Խաչատուրեանի «Հայրենիքս» ու «Մեր Նուէրը» կտորները, իր կարգին արժանանալով ջերմ ծափահարութեանց : Հուսկ բեմ բարձրացաւ Արամայիս Սրապեան, արտասանելով «Սողոմոն Թէհլիրեան» խորագրեալ իր անտիպ բանաստեղծութիւնը, բաղկացած երկու մասերէ :

Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Հ. Խասպապեանի՝ մեծ յաջողութեամբ քառաձայն երգեց Կոմիտաս Վարդապետի Սիփանայ Քաջերը, հարկադրուելով կրկնել զայն, գերյուզեալ հանդիսականներու որոտընդոստ ծափահարութեանց մէջ : Վերջին ծայր յուզիչ էր վայրկեանը, երբ ժողովուրդը ոտքի՝ կը ծափահարէր, մինչ երգչախումբը, անդրդուելի եւ յամառ, կը շարունակէր երգել, կարծէք կրակներու մէջ : Իսկապէս, Սիփանայ լերան վրայ կը շրջէին քաջերը, անցուցած փամփշտակալները, հրազէն ի ձեռին . — Երգչուհիներուն եւ երգչախումբին դաշնակով կ'ընկերանար տիկին Անահիտ Բամպակեան :

Միլանոյի հոգեւոր հովիւը ոգեկոչումի իր փակման խօսքին մէջ յայտարարեց . — Չեմ կրնար ենթադրել որ Հայաստանի, Թուրքիոյ եւ արտասահմանի մէջ գտնուի մէկ հատիկ Հայ՝ որ իր սրտին մէջ խորան մը կանգնած չըլլայ ի յիշատակ Սողոմոն Թէհլիրեանի :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

260.000 ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ութ տարուան պատմութիւն ունի Յովհաննէս Թումանեանի տուն – թանգարանը : Ութ տարուան ընթացքին այցելուները հիացումով դիտած են ամէն մէկ ցուցադրուած իր, նկար, ձեռագիր : Այցելուներէն ամէն մէկը իր սրտի մէկ քանի ջերմ խօսքեր գրած է այցելուներու գիրքին մէջ : Վերջացեր է առաջին գիրքը, զետեղեր են երկրորդը, յետոյ երրորդը, չորրորդը : Զորս հաստափոր գիրք, բազմաթիւ անկեղծ խօսքեր, Մոսկուայէն, Պոսթոնէն, Լիբանանէն եւ Հայաստանի այլ եւ այլ անկիւնէ եկած այցելուներու կողմէ :

Ութ տարուան պատմութիւն ունի թանգարանը, եւ 8 տարուան ընթացքին այս գիրքերուն մէջ գրուած են 260.000 ստորագրութիւններ :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Մարտ 16ին յետ կարճատեւ հիւանդութեան մեռած է Այրի Տիկին Արաքսի Թոսպաթ : Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ – Ս. Եղիա եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը փոխադրուած է Ֆէյթունիէի Հայ Կաթողիկէ գերեզմանատունը :

Յառաջ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թոսպաթի :

ՍԱՆ ՓԱՈՒԼՕՅԻ կաթողիկէ Քրիստոսա եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Տոն Փաւլօ Արքեպիսկոպոսը հայազգի երեսփոխան Գ. Խրլաքեանի յանձնած է Քոմմենտաթօրէի բարձր շքանշանը, զոր Յովհաննէս ԻԳ. Պապը շնորհած էր : Քանի մը ամիս առաջ նոյն պատիւին արժանացած էր Գ. Խրլաքեանի եղբայրը : Խրլաքեան ընտանիքը, հինէն Պրազիլ հաստատուած, միշտ օգտակար եղած է, նիւթապէս եւ բարոյապէս . ազգային ձեռնարկներու :

ՊԷՅՐՈՒԹ. Սէն Ժոզէֆ Համալսարանի սրահը հայագիտական ասուլիս մը տուած է ամպիոնին վարիչը հայր Յովհաննէս Մըսըրեան : Վարդապետը նախ անդրադարձած է վերջերս մեռած երեք Հայերու՝ Պօղոս վարդապետ Արիս, Տիգրան Չիթունի եւ Փրոֆ. Օրբէլի : Հայր Մըսըրեան ապա անդրադարձած է 1959ի վերջերը եւ 1960ին հրատարակուած գիրքերուն :

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ա) Զարեհ Որբունի որոշած է հինգ հարիւր Ն. Ֆ.ի մրցանակ մը յատկացնել 1961ի ընթացքին արտասահմանի մէջ լոյս տեսած (կամ անտիպ մնացած) հայերէն լաւագոյն վէպի մը :

Վարչութիւնս ողջունելով իր անդամներէն մէկուն այս գնահատելի որոշումը, պիտի կազմէ մասնաւոր ժիւրի մը, մրցանակի արժանի գործը ճշդելու պարտականութիւնով : Մրցումին մասնակցիլ ցանկացող հեղինակները պէտք է իրենց հրատարակած գիրքը կամ ձեռագիրը ուղղեն վարչութեան 1961 Հոկտեմբեր 31էն առաջ : Ուրիշ մասնաւոր պայման չի պարտադրուիր հեղինակներուն : Վարչութիւնըս, ի պահանջել հարկին, ազատութիւն ունի, ժիւրիի թելադրութեան հետեւելով, որոշուած գումարը բաժնել երկուքի Ա. եւ Բ. կամ երկու Մ. մրցանակներու ձեւին տակ :

Բ) Աստուածատուր Հարենցի յիսուն տոլարի գրական պարգեւը, 1961ի համար, պիտի յատկացուի արժանաւոր Ֆըրանսահայ գրողի մը, յառաջիկայ Նոյեմբերի 30ին :

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Գիրք կամ ձեռագիր ուղղել հետեւեալ հասցէին .

Société des Gens de Lettres Arméniens
6, Rue Lamartine, Paris (9e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (167)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

— Այո, իմ իշխան տէրը նաեւ առաջարկում է՝ ամէնքիս տէր եւ հրամայող Արշակ Թագաւորի անունով — վերցնել քաղաքի պաշարումը եւ հեռանալ ...

Նրան լսողը իրօք ոչ այլ ոք էր, եթէ ոչ Կամսարական իշխանն ինքը՝ շրջապատուած իր նման սպառազէն նախարարներով, որոնց նոյնպէս չէր ճանաչում դպիրը .

Դրանց մէջ էին ծառքիթ ծեր Վահեւունին, որ շուտ-շուտ խէթում էր դպիրի վրայ, Բասենի Մանեճը, Կարուց Զաքարէն, Վարձա Ապահունին եւ ուրիշներ : Կամսարականը դպիրին լսում էր խոժոռած եւ հազիւ նա աւարտել էր՝ մռլտաց .

Քո տէրը ոչ թէ իշխան է, այլ ստրուկ յիմար : Մենք չենք պահանջում Թագաւորի մարդոց, այլ մեր ծառաներին, որ փախել են գաղտագողի : Եւ քանզի քո իշխանդ չի ըմբռնում այս՝ նա յիմար է երկիցս եւ անճարակ ողբալի :

— Իմ տէրն իշխան է եւ մեծն Գնունեաց տոհմից,— վիրաւորուեց Դպիրը :

— Իշխան՝ սակայն յիմար,— կրկնեց Կամսարականը Թունոտ :

Լռութիւն իջաւ : Այդ ժամանակ ծառքիթ ծեր Վահեւունին, որ կանգնած էր Կամսարականի մօտ, հարցրեց .

— Բանագնաց, կարո՞ղ ես ասել, թէ ո՞րքան բնակիչ ու զօրք ունի քո տիրոջ քաղաքը :

Դպիրը հասկացաւ, թէ ինչու են հարցնում այդ, ուստի մեծ թիւ ասաց .

— Քսանից աւելի հազար ...

Ծիծաղեցին : Եւ ծառքիթը նորից ասաց .

— Դու հաւերին ու ոչխարներին նոյնպէ՞ս հաշուեցիր : Այդպէ՞ս է խրատել առաջորդ իշխանը աւանակ :

Դպիրը դարձեալ վիրաւորուեց, բայց լռեց, զննաբար նայելով Կամսարականին եւ նրան շրջապատող զինավառ իշխաններին, ռեպուհներին : Բայց աւելի սաղաւարտազուրկ մռայլ Կամսարականին, որ դժգոհ աչքերը յածում էր տարածութեան մէջ :

Նա իսկապէս համոզուած էր նախօրօք, որ ոչ փախածները կը յօժարեն կամովին վերադառնալ իրենց տէրերի մօտ, ոչ էլ քաղաքի իշխանութիւնը կը ցանկանայ վերադարձնել նրանց :

— Եւ այլ կերպ չէի սպասում,— ասաց նա տեղից թափով ելնելով,— Քանզի չեն յանձնում կամաւ, կը տանենք զինու զօրութեամբ :

Այս ասելով՝ նա գլուխը շրջեց աջ-ձախ, ասես ստուգում էր շրջապատողներին, անսպասելի գոյնը փոխուած ձայնով .

— Գրոհել, անյապաղ ...

— Բանագնաց դպիրը գունատուեց եւ ասաց չփոթուած .

— Ես ուրեմն կարող եմ վերադառնալ,— նա ուզեց գնալ դէպի ձին, բայց Կամսարականը կտրեց .

— Ոչ, բանագնաց, դու կը մնաս որպէս ... որպէս պատանդ,— եւ Կամսարականը անխօս նշան արաւ, որ դպիրին եւ նրա հետ եկած թիկնապահին տանեն վրանների ետեւ :

« Կորանք – կործանուանք» — մտածեց դպիրը, բայց ուղեկից թիկնապահին ասաց միայն .

— Գնանք սպասենք ...

Թէ ինչի՛ պիտի սպասէր՝ ինքն էլ չգիտէր : Բայց երբ նրանց, իրենց ձիերից անջատելով, տարան հեռու մի վրան եւ ասացին «մտէք ներս» — Դաւիթը տեսաւ այդ վրանի շուրջը խմբուած ձիեր եւ զինուած իշխաններ ու ռեպուհներ, որ խօսում էին վրդով եւ այնքան զայրացած, որ անգամ ուշք չդարձրին իր վրայ :

Մտնելով վրան՝ Դաւիթը նստեց ծանր հառաչանքը զսպած, որ ուղեկից թիկնապահը իրեն վախկոտ չհամարի :

Վրանի շուրջը խօսում էին դարձեալ . Դաւիթն ականջ ականջ դրեց, կռահելով, որ նրանց զրոյցը վերաբերում է անշուշտ քաղաքին, իրենց ծառաներին եւ իրենց անելիքին :

Եւ նա չէր սխալւում . մէկն իրօք ասում էր .

— Մեր իշխանը սաստիկ բարկացած է Գաբեղենից Մահակի վրայ, որ չուղարկեց ոչ զօրք եւ ոչ եկաւ ինքը :

— Եւ ինչ կարեւոր էր նրա գալը առանց զօրքի,— խայթեց մի ուրիշը — Անշուշտ խրախճանի մէջ մոռացել է իր պարտքը :

— Ոչ, յիշել է վախը,— հեգնեց առաջին խօսողը,— եւ կերուխումը գերադասել է մահից : Չէ՞ որ ինքն է ասել, թէ «կեանքը տրուած է վայելքի համար եւ ոչ կռուի » :

— Եւ այդ վայելքի համար կը վայելի իր պատիժը : Մեր իշխանը չի ներէ երբէք,— ասաց երկրորդ խօսողը : — Ու պէտք չէ ներել : Երբեք : Ինչպէս պէտք չէ ներել եւ Անգեղա իշխանիկին, որ կալուածների կառավարումը յանձնելով քրոջըն ու քեռայրին, փախել է Վաղարշապատ :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Ս. Էթիէնէն Տէր եւ Տիկին Արամ Խաչատուրեանէ քսան Ն. Ֆ. Բիւզանդ Բաբելեանի եղերական մահուան առթիւ:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
Առաւօտեան ժամերգութիւն 7·30: Պատարագ, բազմաձայն երկսեռ խումբով ժամը 10, Դռնբացէք, ժամերգութիւն ժամը 17:

ՊՕՄՌՆ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8:
Պատարագ ժամը 10:
Դռնբացէք ժամը 16·30:

ՏԷՍԻՆ
Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10, (Շաբաթ ժամը 17ին Նախատօնակ Ծաղկազարդի):

ԼԻՈՆ
Ժամերգութիւն ժամը 8, պատարագ 10. Դռնբացէք 17:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ
Նոյն ժամերուն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ
Թիւ պատարագ ժամը 8·30:
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9:
Օրհնութիւն, ձիթենեաց ճիւղերու ժամը 9·45:
Ձայնաւոր պատարագ ժամը 10:
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16:
Դռնբացէք արարողութիւն 17·30:
Օրհնութիւն Ս. Հաղորդութիւն 18·30:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
Ժամերգութիւն եւ ձայնաւոր պատարագ, ժամը 10ին:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Դռնբացէք ժամը 16ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 17ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէսինի Հ. Յ. Դ. կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Յ. Գալիկեանի եւ Պ. Յ. Վարժապետեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, ընկերներ Վահէ Փորթամեանի եւ Բիւզանդ Բաբելեանի անակնկալ մահերուն առթիւ:

×

Վիէնի Կ. Խաչի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Տէր եւ Տիկին Մըղոյեանի, իրենց եղբօր կսկծալի մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ: Զեկուցում Կեդր. Կոմիտէի կողմէ՝ Թուրքիոյ ներքին տագնապը:

Կը հրաւիրուին Նոր Սերնդականները եւ Ուսանողական Ռուբէն խումբը:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լանսէի, Րընաժի եւ Կրընոպլի բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ, ժամը 21ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ընկերական ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Րէժանի սրճարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի հաշուեքննիչ յանձնախումբը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլոր ընկերները անխտիր, այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, «Համօ Օհանջանեան» ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Սէն Ժերոմի Հայաստան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ, ժամը 21ին, նախապէս որոշուած հասցէին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Համախմբ. Հայր. Միութեան պարահանդէսը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Սալ Ալհամպրայի մէջ, 340 Պուլվ. Շավ:
Նուագախումբ ՔԼՕՏ ԳԷՍԷ:
Մուտք 7 Ն. Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

« Մայիս 28»ի Հայաստանի Անկախութեան 43րդ տարեդարձը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, յառաջիկայ Մայիս 27ին, Շաբաթ գիշեր, մինչեւ լոյս, «Ալհամպրա»յի սրահներուն մէջ:

Մարսիլահայ կազմակերպութիւններէն եւ Միութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ վերոյիշեալ թուականը եւ չխաչաձեւել:

ՄԳԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Կազմակերպուած Վալանսի Հայ Միութեան կողմէ:

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, Թէաթր Միւնիսիփալի մէջ:

Կը նախագահէ Ն. ԹԷՔՕՅԵԱՆ

Կը խօսի Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Վալանսի եւ շրջակայից հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ոգեկոչելու անմահ հերոսին յիշատակը որ մէկուկէս միլիոն զոհերու վրէժը լուծեց Մարտ 15ին Պերլինի մէջ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ,

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

« Մայիս 28 »ը կը տօնուի Փարիզի մէջ, 27 Մայիս Շաբաթ գիշեր, Զ. քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
շրջանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

Մարտ 26, Կիրակի, կէսօրէ վերջ՝ ժամը 3ին,

Salle de la Chimie
28 bis, Rue Saint-Dominique
Métro Invalides

Պիտի ներկայացուի
ՄԱՅՐԸ
(Եւգինէ Պօղոսեանէ)
եւ
Ֆրանսերէն կատակերգութիւն մը, Լապիշէն

ԵՐԳ, ՊԱՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

6, 5, եւ 4 Ն. Ֆ.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731 — Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՄԱՐՏ — VENDREDI 24 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9061 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4862

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳՈՒՐԳՈՒՐԱ՛ՆՔ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻՆ ՎՐԱՅ

Արեւմտեան երկիրներու՝ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի՝ միակ կրթական հիմնարկութիւնն է Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը, նուիրուած՝ իգական սեռի դաստիարակութեան։

Ութսունըերկու տարեկան է արդէն, անիկա, հիմնուած ըլլալով 1879ին Պոլսոյ մէջ։ Գլխաւոր նպատակն էր եղած ուսուցչուհիներ պատրաստել գաւառի հայկական վարժարաններուն համար։ Առաքելութիւն՝ զոր լիուլի կատարեց այս հաստատութիւնը աւելի քան չորս տասնեակ տարիներ Օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաքին մէջ, իր հիմնարկութեան թուականէն մինչեւ 1922ի վերջը, երբ Իզմիրի աղէտը մեծապէս պիտի յեղաշրջէր Թրքահայութեան ճակատագիրը։

1923ի գարնան Պոլսոյ պարպումը Դաշնակիցներուն կողմէ մահացու հարուած մը պիտի տար Թուրքիոյ քրիստոնեաներուն։

Հայաստան խորհրդայնացած էր եւ դուռները ամուր փակած գաղթելու պատրաստուող Հայերուն առջեւ։

Կիլիկիոյ Հայութիւնը տեղափոխուած էր արդէն Սուրիա եւ Լիբանան 1921ի վերջերը։

Տարի մը վերջ նոր արտագաղթ սկսաւ Իզմիրէն, Պոլսէն եւ գաւառներէն դէպի Յունաստան եւ Ֆրանսա։

Դպրոցասիրաց վարժարանն ալ բռնեց տարագրութեան ճամբան եւ իբրեւ առաջին հանգրուան հաստատուեցաւ Սելանիկի մէջ, շուրջ 90 սանուհիներով։ Տարի մը ետք դպրոցը փոխադրուեցաւ Մարսէյլ, ուր մնաց մինչեւ 1928, հուսկ ուրեմն փոխադրուելու համար Փարիզ։

Այդ թուականէն մինչեւ այսօր մեր աղջկանց վարժարանը կը շարունակէ իր գոյութիւնը Ռէնսիի իր սեփական շէնքին մէջ։

Հարիւրաւոր Հայուհիներ դաստիարակուած են անոր յարկին տակ, սորված՝ մայրենի լեզուն եւ ներշնչուած ազգային ոգիով։

Երկրորդ աշխարհամարտէն վերջ, 1946ին Ֆրանսական լիսէի աստիճան ըստացաւ դպրոցը։ Նոր խնամակալ մարմինը եւ ուսուցչական նոր կազմը ոչ մէկ ջանք խնայեցին վարժարանի ուսումնական մակարդակին բարելաւման համար։

Սակայն հակառակ բոլոր զոհողութեանց կարելի չէր եղած ցարդ իրականացնել լիսէի ծրագիրը։

Վերջերս մամուլին ուղղուած յայտարարութիւն մը կը ծանուցանէ թէ որոշուած է յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջանէն սկսեալ լիսէի դասարաններ աւելցնել եւ աշակերտուհիները հասցնել մինչեւ պաքալորի քննութիւնները։

Ծնողներուն կը մնայ աջակցիլ վարժարանի խնամակալ մարմնի եւ տնօրէնութեան՝ իրագործելու համար տարիներէ ի վեր առաջադրուած այս ծրագիրը։

Մեր կողմէ շնորհաւորութեան խօսք միայն ունինք, ինչպէս նաեւ՝ յաջողութեան մաղթանք։

Նոր շրջանէն ի վեր ամիսը մէկ անգամ դաստիարակական կամ գեղարուեստական ձեռնարկ մը տեղի կ'ունենայ վարժարանի խնամակալութեան եւ ուսուցչական կազմի գործակցութեամբ։

Յառաջ քաջալերած է միշտ այդ ձեռնարկները եւ արձագանգ եղած անոնց։

Հաւատարիմ իրենց խոստումին, Դպրոցասէրի վարիչները այս ամիս եւս կազմակերպած են գեղարուեստական ցերեկոյթ մը, որ տեղի կ'ունենայ Կիրակի օր,

Գուրգուրե՛նք մեր աղջիկները եւ գուրգուրա՛նք Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին վրայ, որպէսզի միշտ վառ մնայ հայկական մշակոյթի ճրագը։

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԷՎԻԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷՆ ԱՌԱՋ

ԲՈԼՈՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՐԹՈՒԱԾ ԵՆ

Քանի կը մօտենան Էվիանի հանդիպումին օրերը այնքան կը նուազի առաջին օրերուն տիրող լաւատեսութիւնը։ Դժուարութիւններ եւ բարդութիւններ կը ծագին ամէն օր, մանաւանդ Ալժ. Ազատ. Ճակատի կողմը։ «ԱՀԱԿ»ի (Ալժ. Հանրապետութեան Առժ. Կառավարութիւն) երկու բանագնացներ՝ Պուսուֆ եւ Եազիտ Գահիրէ մեկնած են կարգ մը «խորհուրդներ» առնելու համար մինչ Թայիպ Պուհարուֆ եւ ուրիշներ Լօզան հասած են պատրաստելու համար իրենց պատուիրակութեան բնակութիւնը։ Հանդիպումի վերջին թուականը որ մէջտեղ դրուած է Ապրիլ 5 է։ Ոչ մէկ յոյս կայ որ անկէ առաջ կարելի ըլլայ բանակցութիւններ սկսիլ, բանակցութիւններ որ հաւանաբար շատ երկար տեւեն։ Հակառակ անոր որ Քրիմ Պելքասէմի առողջական վիճակը աւելի լաւ է, վերջնականապէս որոշ է որ ինք պիտի չգլխաւորէ «ալժերական պատուիրակութիւնը»։

Երկու կողմերու միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնները մեծ են եւ ոչ մէկը կրնայ այլեւս զիջումներ նախատեսել, «ԱՀԱԿ»ը չի ծածկեր թէ այս բոլորը կրնան նաեւ մեծ ձախողութեամբ մը վերջ գտնել հակառակ «իր կամքին»։ Մինչ այդ Պումենճէլ կը մասնակցի Գահիրէի Ափրիկեան ժողովուրդներու Գ. համագումարին, ուր արաբ եւ ափրիկեցի պատգամաւորներու կողքին նստած են չին եւ խորհրդային «դէտ»եր։ Պումենճէլ անոնց պիտի պարզէ անշուշտ Ֆրանսայի հետ բանակցութեանց պայմանները եւ պիտի ջանայ ապահովել իրենց բարոյական, նիւթական եւ դրամական օժանդակութիւնը։ Տարակոյս չկայ թէ Պուսուֆի եւ Եազիտի ժամանումը Գահիրէ մասնաւոր նշանակութիւն մը ունի քանի որ հոն չեն գացած ափրիկեան համագումարին մասնակցելու ինչպէս Պումենճէլ այլ պարզապէս «շփումներ» պիտի ունենան իրենց բարեկամներուն հետ։ Պելքասէմի հիւանդութիւնը որ «դիւանագիտական» ոչ մէկ բնոյթ ունի («նախարարը» բժշկի գործողութեան պիտի ենթարկուի), կարգ մը բարդութիւններու դուռ կը բանայ։ Արդարեւ Պելքասէմ բանակցութեանց մարդն է։ Մեծ ազդեցութիւն ունի ըմբոստական շարժումին շրջանակներուն մէջ, մանաւանդ զինուորական։

Ֆրանսայի եւ «ԱՀԱԿ»ի բանագնացներուն միջեւ կարգ մը շփումներ տեղի կ'ունենան Պեռնի մէջ մինչ Էվիանի քաղաքապետը կը շարունակէ պատրաստութիւնները։ Ֆրանսական եւ զուիցերական ոստիկանութիւնները շատ խիստ միջոցներ ձեռք առած են որոնք երթալով կ'արդարանան։ «Սավուա եւ Ֆրանսական Ալժերիա կոմիտէն» գիր մը ուղղած է Սավուայի թերթերու խմբագրութեանց, ուր կը բողոքեն «բարձր — Սավուայի ընտրութեան դէմ Ալժ. Ազատ. Ճակատի ներկայացուցիչներու ընդունելութեան իբրեւ վայր» եւ կը զարմանան թէ «Սավուայի մեծամեծները ընդունած են որ իրենց քաղաքին անունը միացուի ամօթալի գործառնութեան մը մարդասպաններու հետ որոնց ներկայութիւնը մեր պանդոկներուն մէջ նախատինք մըն է»։

Նոյն դառնութիւնն ունին Ալժերիոյ Եւրոպացիները որոնք նախ որոշած են պոյքոթի ենթարկել Էվիանի ջուրը։ Օրուան կարգախօսքն է՝ «մի՛ խմէք Էվիանի ջուրը» որուն անունը եղած է «Լքումի ջուրը»։ Նոյն հեգնանքով դիմաւորած են այն լուրը որուն համաձայն 8000 կակաչներ (թիւլիփ) բերուած են Էվիան Հոլանտայէն մասնաւորաբար այս հանդիպումին առթիւ եւ կ'ըսեն «եւ ինչո՞ւ ոչ մեռելոցի ոսկէծաղիկներ» (Քրիզանթէմ)։

× «ԱՀԱԿ»ի տեղեկատուութեան «նախարարը» Եազիտ յայտարարած է թէ «Պէն Պելլայի ազատ արձակումը հատուցում մըն է Ալժերիոյ ժողովուրդին»։

× Ֆրանսական Նախարարաց Խորհուրդէն ետք, տեղեկատուութեան նախարար՝ Թերենուար յայտարարեց «հանդիպումը Ապրիլ 5էն առաջ չի կրնար տեղի ունենալ եւ աւելի հաւանական է վերջը քան առաջ»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԴԵՐԵՒՈՒԹԱԲԱՆ մը որ Միջազգային կազմակերպութեան անդամ է եւ անոր կողմէ գիտական աշխատանքներու համար հետազօտութիւններ կ'ընէր Գունիա, (Սթանլէյվիլի լճին ափին՝ Քոնկօ) հազիւ կրցած է մորթը փրկել։ Արդարեւ քոնկոցի ոստիկան մը յայտնած է իրեն թէ պէտք է ազդ. բանակի կեդրոնատեղին ներկայանայ որպէս զի ... ծեծի ենթարկուի։ Գիտնականը նախընտրած է անշուշտ պատսպարուիլ ՄԱԿի Գունիայի ուժերուն մօտ։ Ցեղային բացուած քննութիւնը պարզած է այդ նախատեսուած ծեծին բուն պատճառները։ Ամբաստանագիրը հետեւեալն էր «Գ. Լըսերֆ (գիտնականը որ Ֆրանսացի է) Գունիայի ըսքանչելի եւ մեղմ օդը գողցած է եւ ծախած Թշնամիին (Զոմպէ)»։ Այս է «տեղական» մեկնութիւնը գիտնականին աշխատանքներուն (օդի նմոյշներ կ'առնէր)։

ՊՐԱԶԻԼԻԱ վերստին պիտի բանայ Փեշտայի եւ Պուքրէշի իր հիւպատոսարանները եւ առաջին անգամ ըլլալով հիւպատոսարան մըն ալ պիտի հաստատէ Սոֆիայի մէջ։ 1942ին էր, որ Պրազիլիա խզեց իր յարաբերութիւնները Ռումանիոյ, Հունգարիոյ եւ առանցքի բոլոր պետութիւններուն հետ։ Միւս կողմէ առաքելութիւն մը՝ գլխաւորութեամբ թերթի մը տնօրէնին, որ Կեդրոնական Եւրոպայի արտակարգ դեսպան նշանակուած է պիտի այցելէ Հունգարիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Լեհաստան եւ Չեխոսլովաքիա։

ԻՏԱԼԻՈՅ համայնավար կուսակցութիւնը, մէկ տարուան մէջ, իր շարքայիններուն շուրջ 17 առ հարիւրը կորսնցուց։ 1960ին իր անդամներու թիւն էր 1.789.000, իսկ այսօր՝ 1.483.729, այլ խօսքով 306.971 հոգի հեռացած են շարքերէն։ Կորուստը մեծ է յատկապէս հարաւային Իտալիոյ կազմերուն մէջ, ուր շարքայիններուն հազիւ յիսուն առ հարիւրը նորոգած է իր անդամակցութիւնը։ Անցեալ Յունուարին, կեդրոնական կոմիտէն որոշած էր երկու միլիոնի բարձրացնել անդամներուն թիւը, թիւ մը որուն հասած էր 1956ի Հունգարիոյ դէպքերէն առաջ։

ԼԱՈՍԻ խնդիրը կրնայ պատճառ դառնալ որ Արեւելք — Արեւմուտք յարաբերութիւնները վատթարանան։ Արդարեւ Միացեալ — Նահանգներու փոխ — նախագահը՝ Ճոնսըն յայտնեց թէ Ամերիկա պատրաստ է միջամտելու եթէ համայնավար վտանգը չեզոքուի Լաոսի մէջ։

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ առջի օր որոշեց 5էն մինչեւ 10 առ հարիւր զեղչել մաքսային տուրքերը Ապրիլ մէկէն սկսեալ։ Աւոր նպատակն է մղում տալ Ֆրանսական ճարտարարուեստին, որպէս զի մրցակցութեան սահմաններուն մէջ մտնէ։ Զօրավար Նուարէ պատերազմական բարձրագոյն Խորհուրդի անդամ նշանակուեցաւ։

ՖԱՐԱՀ ՏԻԲԱ։ Պարսկաստանի Թագուհին «Շահպանու»ի (կայսրուհի) տիտղոս ստացաւ պաշտօնապէս։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԼԻԿԱՅԻ խորհուրդին 35րդ լիակատար նիստը բացուեցաւ Գահիրէի մէջ, մասնակցութեամբ վեց անդամ երկիրներու ներկայացուցիչներուն եւ Ինտոնեզիոյ դէտերու։ «ԱՀԱԿ»ի պատուիրակութիւն մը կը մասնակցի նիստերուն։ Միւս կողմէ Ափրիկեան ժողովուրդներու երրորդ խորհրդաժողովը կը բացուի Գահիրէի մէջ, Մարտ 29ին։ Առաջինը տեղի ունեցաւ Աքքրա (1958) իսկ երկրորդը՝ Թունուզ (1960)։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԵՆԸՏԻ խորհրդարանին ներկայացուց արտասահմանի օգնելու նոր ծրագիր մը որ հիմնապէս կը փոխէ ցարդ գոյութիւն ունեցողը։ Այս ծրագրին կարեւորութիւնը պաշտօնապէս կը բաղդատուի 1941ի եւ 1947ի ծրագիրներուն (փոխ եւ վարձքի օրէնք եւ Մարշըլի ծրագիր)։ Եթէ խորհրդարանը վաւերացնէ այս ծրագիրը, Միացեալ Նահանգները պիտի կարենան երկար պայմանաժամով օգնել թերաճ երկիրներուն։ Այս է գլխաւոր կէտը։

ԱՆԳԼԻՈՅ ելմտական նախարարը՝ Սելվին Լօյտ Պոն հասաւ ուր պիտի տեսնուի Դաշնակցային Գերմանիոյ ելմտական նախարարին հետ։

ԼՈՆՏՈՆԷՆ մեկնած պահուն Մակարիոս Արք. յայտարարեց թէ միտք չունի քաղ. ասպարէզը շարունակելու, այլ խօսքով կրկին պիտի չդնէ իր թեկնածութիւնը երբ պաշտօնին ժամանակամիջոցը վերջանայ։

"ԽԱՄ ԵՒ ԽՈՊԱՆ" ՀՈՂԵՐԸ ԵՒ ԽՐՈՒՇՉԵՒ

«Լսեցի թէ, չեմ գիտեր ի՛նչ պատճառներով Սիպերիա աքսորուած գիտնականներ այժմ կ'ուզեն այդ շրջաններուն մէջ հաստատուիլ», յայտարարած է Խրուշչեւ Ալմոլինսքի մէջ՝ խորհրդային երկրաբաններու առջեւ։

Խրուշչեւ կ'ուզէր յայտնել, թէ Սիպերիոյ «խամ ու խոպան» տարածութիւնները երկրային դրախտի վերածուած են. սակայն միեւնոյն ատեն կ'ընդունէր, թէ Սիպերիան եւ Ղազախստանը կը շարունակեն աքսորավայրեր մնալ։ Խրուշչեւ ժխտած չէ նաեւ այն պարագան, որ Կեդր. Ասիոյ նախապէս անբնակ շրջաններուն մէջ այժմ կ'ապրին խորհրդային բոլոր ժողովուրդներէն «ներածուած» մարդիկ, մասնաւորաբար պալթեան երկիրներէ, որոնք հաւանաբար «ինքնաբերաբար» եկած չեն։

Եթէ ճիշդ է, որ բռնի աքսորը այսօր նոյն համեմատութիւններով չի գործադրուիր քան Սթալինի ժամանակ, իրողութիւն է նաեւ այն պարագան, որ «խամ ու խոպան» տարածութիւններուն բնակչութիւնը շատցնելու համար ճնշումի ուրիշ միջոցներ կը գործադրուին։

Այսպէս՝ Խրուշչեւ մասնաւորաբար կոչ ըրած է բժիշկներուն, որ հաստատուին այդ շրջաններուն մէջ։ Հակառակ պարագային՝ սպառնացած է բժշկական վկայականները իրենց ձեռքէն առնել։

Սպառնալիքն ու գովասանքը իրար խառնելով, Խրուշչեւ բացատրած է, թէ հացահատիկներու բերքը արդէն իսկ պատկառելի չափանիշներու հասած է այդ շրջաններուն մէջ, եւ թէ կառավարութիւնը այժմ պիտի ձեռնարկէ բնակարաններու հարցին լուծման ու մսի արտադրութեան յաւելման։

Խրուշչեւ կ'ուզէ փաստել, թէ «խամ ու խոպան» տարածութիւնները բնակելի վայրեր դարձնելու փորձը յաջողութեան ճամբուն վրայ է. իր ոգեւորութեան պատճառը այն է, որ այս գաղափարին հեղինակը ինքն էր, եւ իրեն արդէն հանդիսացողները որպէս «հակակուսակցական» մէկիկ — մէկիկ հեռացուց ասպարէզէն։

Սիպերիան թերեւս, օր մը վերածուի Խրուշչեւի ուզած երկրային դրախտին, սակայն պէտք չէ մոռնալ թէ դրախտին ճամբան երկար է ....։

ԻՆՉ ՈՐ Կ'ԸՄԵԻՆՔ ՏԱՐԻՆԵՐԷ Ի ՎԵՐ

ԿԱՐԵԼԻ Է

ԵՒ ՊԷՏՔ Է ՇՏԿԵԼ

Այն հարցը, որ առաջ է քաշել ընկեր Գ. Բաղդասարեանը, արժանի է լուրջ ուշադրութեան, աւելին՝ լայն արձագանգի: Օրինակներ, խնդրեմ: Մտնում ես խորտկարան, հարցնում հայերէն.

— Սուրճ ունէ՞ք :

— Չէ :

— Նրբերշի՞կ :

— Չէ :

Ստիպուած ես թարգմանել :

— Կաֆէ՞ :

— Կայ :

— Սոսիսկի՞ :

— Ունենք :

Ինչո՞ւ է այսպէս: Շատ պարզ. չկայ հասարակական սննդի մի վայր, ուր կերակրացանկերն ու ճաշացուցակները կազմուած չլինեն ... հայատառ, բայց ոչ հայերէն: Բացառութիւն է, թերեւս, միայն «Արմենիան»:

Անցնում ես տարբեր խանութներով.

— Արմաւ ունէ՞ք :

— Ոչ:

— Կարոլիէ՞կ :

— Կայ:

Կարծես տարբեր մրգեր ես պահանջել: Կամ՝

— Փողկապ տուէք :

— Գալուստո՞ւկ ես ուզում : Դէ, էդպէս ասա, էլի:

Ուզում ես ծաղիկ գնել.

— Մի փունջ եղրեւանի :

— Էդ ի՞նչ ա, սի՞րէ՞ն, պաժալուստա :

Դեղատանը՝

— Ջեռակ կա՞յ :

— Այդպիսի դեղ չկայ :

— Գրելկա՞ :

— Համեցէք.

Մտնում եմ ահա առաջին պատահած խանութը՝ Աբովեան փողոցի վրայ: Հենց ցուցանակը՝ «Գաստրոնոմ թիւ 11», խորհրդածել է տալիս: Չէ՞ր կարելի գաստրոնոմի փոխարէն գրել հայերէն: Այդ խանութի կենտ. սրւնին փակցուած է ՀՍՍՌ առեւտրի մինիստրութեան վերջերս լոյս ընծայած մի գնացուցակ, ուր կարդում ես օղի մասկովսկի — այսինքն՝ վոտկա մոսկովսկայա: Մոսկովսկի... ոչ լրիւ թարգմանութիւն է՝ մոսկովեան, ոչ ճիշդ տառադարձութիւն՝ մոսկովսկայա:

Ահա ապրանքների պիտակները: Տառադարձուած ռուսերէն անունները՝ կիսատ — պռատ, սխալներով լի, աղճատուած, անճաշակ գրուած: Վենա, Բուբլիխոնիկ, Զարեա, Պիլոտ, Բարբարիս: Միթէ՞ դրանց հայերէն համարժէքը չկայ: Կայ, միայն մտածելու կուլտուրա է պէտք: Կամ գրուած է «Պէչենի թէյի համար» եւ ոչ թէ թխուածք:

Այս ցուցափեղկում կարդում ենք՝ գռալս, երբ այս մէկի փոխարէն հայերէն երկու բառ կայ՝ սխտոր եւ մլոռ: Գրուած է կրուպա զարի, ոչ թէ գարեձաւար, եւ մաննի (մաննայա) կրուպա՝ եւ ոչ թէ մանրաձաւար կամ սպիտակ ձաւար:

Ուրիշ պիտակներ. երշիկ (վերջապէս հայերէն մի ճիշդ բառ), բայց... պոչից կպցրած՝ լիւր (հաւանաբար պէտք է աւելացուէր — խտեյսկի, տեղը չի բաւականացրել ...): Կարագ սըլիւ. (այստեղ էլ պակասում է (սլիւ) — ոչնի մասը:

Չշարունակենք այլեւս: Այս սխալների մի մասը, այսպէս ասած, գործարանային բնոյթ ունի, միւս մասը՝ տեղական, խանութային: Բայց միթէ՞ դրանից փոխւում է խնդրի էութիւնը: Ի հարկէ՝ ոչ: Սխալը մնում է սխալ, ստիպելով գնորդին համակերպելու՝ «պեչենի տուէք» եւ այլ արտայայտութիւնների հետ:

Հայերէնը հին, հարուստ, գեղեցիկ ու ճկուն լեզու է: Նա հարստացել ու հարստանում է իր զարգացման ներքին օրինաչափութիւններով: Լեզուական առանձին այն բծերը, որ նետում են ոմանք հայերէնի վրայ՝ վատ իմանալով կամ գիտակցաբար չցանկանալով իմանալ այն, բացայայտում են միայն իրենց տգիտութիւնը, լեզուագիտական ցածր մակարդակը: Երբեմն էլ քաղքենական հովերով տարուած, նրանք տրտնջում են հայերէնի կարծեցեալ աղքատութիւնից:

— Դէ, ո՞նց կ'ասես, պոմադա, կրուժեւա, պլաստինկա, կերոսինկա, զապոնկա:

Եւ կարծում են, թէ հայերէն չկան դրանց համապատասխան բառերը, որ ահա.—

Շրթներկ, ժանեակ, ձայնապնակ, նաւթայրոց, ճարմանդ:

Բառը, ինչպէս խոփն աշխատանքում, փայլում է միայն գործածութեան շնորհիւ: Ինչո՞ւ թոյլ տանք, որ ժանգոտեն հայերէն բազմաթիւ բառեր: Զամաչենք քաղաքացիութեան իրաւունք տալու մայրենի բառին: Կարող է, չէ՞, մի վաճառորդ չհասկանալ, թէ ինչ էք ուզում, երբ երշիկ պահանջէք: Գուցէ վաճառասեղանի մօտից մէկն էլ արհամարհանքով ժպտայ եւ ասի.

— Կալբաս է ուզում տղէն ..

Ի՞նչ անենք, ուրեմն, ի՞նչպէս պայքարենք լեզուախառնութեան դէմ՝ յանուն լեզուի մաքրութեան:

Պէտք է հասնել այն բանին, որ առեւտրացանցի բոլոր կէտերում ապրանքների ու մթերքների անունները գրուեն նախ ճիշդ հայերէն, ապա ռուսերէն: Ստուգող յանձնաժողովների կազմում կարելի է առաջադրել այնպիսի մարդու, որը հայերէն իմանայ եւ յատկապէս հետեւի այդ բանին: Ինչո՞ւ, օրինակ, կարելի է առանց սխալի առեւտուր անելու համար նկատողութիւն անել, իսկ սխալի, անճաշակ ու աղճատուած պիտակների համար՝ ոչ:

Վերամայել բոլոր ցուցակները, դարձնել հայերէն: Դժուարութեան դէպքում դիմել մասնագէտներին:

Ապրանքների ու մթերքների պիտակները կազմելու եւ տպագրելու ժամանակ խստօրէն պահպանել անունների հայերէն համարժէքները:

Առաջարկել Երեւանի Պետական համալսարանի հայկական բանասիրական ֆակուլտետին եւ մասնագիտական միւս ինստիտուտներին՝ երիտասարդ դասախօսներից եւ ուսանողներից կազմել յանձնաժողով, որն այցելի խանութները եւ այլ տեղեր՝ օգնելու լեզուագիտական հարցերում

Հրատարակել մասնագիտական բառարաններ, այդ թւում՝ առեւտրացանցի աշխատողների համար:

Կոմերիտական Աշխատանքում լայն տեղ տալ լեզուի մաքրութեան, խօսքի կուլտուրայի հարցերին, կազմակերպել քննարկումներ, դասախօսութիւններ, հարց ու պատասխանի երեկոներ եւ այլն:

Կազմակերպել լեզուի հարցերին նուիրուած հաղորդումներ՝ հեռուստեսութեամբ եւ ռադիոյով:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՂԱԶԻՆԵԱՆ
ՀՍՍՌ ԳԱ Գրականութեան Ինստիտուտի ասպիրանտ

«Աւանգարդ», 8 Փետր. 1961

ՀԱՅԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ Անգարայի կառավարութիւնը, վերջ դնելով Հայոց Ազգ. Սահմանադրութեան՝ հրահանգած էր հայ «համայնքին» պատկանող հաստատութեանց համար ընտրել «մատակարար մարմիններ»: Ճիշդ է թէ վերջին պահուն յետաձգուեցան ընտրութիւնները, բայց թէ պետական հրահանգին դէմ ի՛նչ ընդդիմութիւն ցոյց տուաւ. ժողովուրդը, անորոշ կը մնար արտասահմանի Հայութեան: Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ Պոլսոյ հայ թերթերէն մին, քիչ մը թափանցիկ քննադատութեամբ.—

«Կառավարութեան հրահանգով, տեղի պիտի ունենան համայնքին պատկանող հինգ հաստատութիւններու մատակարար մարմիններու ընտրութիւնները:

Անջատաբար մեր աւանդութիւններէն, կառավարութեան տեսակէտը այն է, որ Թրքահայութիւնը հաւասարապէս բաժին եւ ձայն պէտք է ունենայ համայնքին այդ հաստատութիւններուն մատակարարման գործին մէջ եւ համաժողովրդային քուէարկութիւններով գործի գլուխ գան անոնց վարիչները:

Նկատելով, որ այդ հաստատութիւնները սեփականութիւն են բովանդակ Թրքահայութեան, նման ընտրութիւններու առթիւ անհրաժեշտ է որ մտածենք համայնքին լրութիւնը մասնակից դարձնել այդ ընտրութիւններուն:

Այդ մտածումով էր, որ այն օրէն երբ հաղորդուեցաւ կառավարութեան հրահանգը, ընտրողական յանձնախումբը ... միջնորդ գործի ձեռնարկեց եւ ամէն ... խառանք տուաւ, որպէսզի քաղաքին ... իր թաղերը լիակատար մասնակցութ... թերեն այս ընտրութիւններուն:

Ընտրական այդ աշխատութիւններ... մէջ, մերինները բոլորովին մոռցեր ... սակայն կարեւոր պարագայ մը:

Նկատելով որ համայնքին այս հաստատութիւնները կը պատկանին բովանդակ Թրքահայութեան,

Նկատելով որ ամբողջ Թրքահայութիւնը հաւասարապէս իրաւունք ունի մասնակցելու այդ հաստատութեանց մատակարարման գործին,

Եւ նկատելով, որ Թրքահայութիւն... ամբողջութիւն մը կը ներկայացնէ Պոլսոյ եւ գաւառներու Հայութեամբ,

Անհրաժեշտ է, որ նման ընտրութիւններու առթիւ լսելի դառնայ բովանդակ Թրքահայութեան ձայնը եւ փորձառութ... անոր կամքը:

Սերինները, կարծեմ, մոռցած են, ... Անատոլուի զանազան քաղաքները ... եղ Հայութիւնը եւս իրենց նման եւ ... րենց չափ մաս կը կազմեն Թրքահայութեան եւ անոնք եւս, ... իրաւունքով պիտի հետաքրքրուին ... հիմնադրութեան, իրենց որբանոցներով իրենց դպրեվանքով եւ վարժարանով

Այս ընտրութիւններուն առթիւ, ... կայն, մեզմէ ոչ մէկը մտածեց անոնց ... իրաւունքը մատնանշելու մասին եւ ... ունեցաւ անոնց քուէն եւ մասնակցութիւնը ապահովելու մտահոգութիւնը:

Անկէ տասը տարիներ առաջ, երբ ... պէս, ամբողջ համայնքը հետաքրքր... ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենայ... տեղին կարգադրութեամբ մը, գաւառ... րը եւս մասնակից եղած եւ լսելի դարձուցած էին իրենց ձայնը:

Կառավարութեան որոշումը եւ տեսակէտը կը հիմնուի հաւասարութեան ... արդարութեան սկզբունքներու վրայ

Կարելի պիտի ըլլա՞յ սակայն այդ ... կզբունքները իրականացած նկատել երբ մեր կողմէ կատարուած զանցառութեան իբրեւ հետեւանք՝ ընտրելու, ընտրուելու եւ քուէարկելու տարրական իրաւունքէն իսկ կը զրկուին բազմաթիւ ... բնակիցներ:

Որքան որ այս համայնքին մաս ... կազմէ Գարթալը, Գալաթը կամ Պէյօղ... լուն, նոյնքան պէտք չէ անտեսուին ... սերին, Տիարպաքըրը, Հաթայը եւ այլ... ներ:

Վստահ ենք, ոչ ոք կ'ուզէ գիտակցաբար իրաւազրկել ուրիշ հայրենակից ...

Եթէ այսօր կը գտնուինք նման պարագայի մը առջեւ, պատճառը այն է որ ... Պոլսոյ Հայերս քիչ մը գերակայութեան զգացումներով եւ քիչ մըն ալ զանցառութեամբ կը մոռնանք գաւառի Հայութեան այդ արդար իրաւունքը եւ կ'ուզենք ... առանձնաշնորհը, մեր սեփականութիւնը դարձնել այդ հաստատութիւններու մատակարարման մէջ ձայն ունենալու իրաւունքը:

Թերեւս պզտիկ նկատուի հարցը, ... եւս ալ աննշան:

Բայց կարեւոր է պարագան, ... մարդկային իրաւունքներ պիտի ... կոխուին այսպէսով:

Չկայ յարդեօք այդ թերին դարմանելու միջոցը եւ ո՞վ պիտի ըլլայ պատասխանատուն՝ վաղը:

Մեր իրաւասու մարմինները մտածած են արդեօք այս ուղղութեամբ: Պէտք ... սա՞ծ են մտածելու:

ՌՈՒՍՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

Քոր. Զուբարեւ, որ պաշտօնով ղըրկուած էր Ղարաբաղ, կը գրէ 1830 Ապրիլ 20 Թուականով.—

«Անցեալ պարսկական պատերազմի անմահ քաջագործութեանց կարգում անշուշտ շատ նշանաւոր տեղ է բռնում Հայոց մեր երկիրը գաղթելը Պարսկաստանից: Հայք մի ժողովուրդ են, որ այս երկրում ամէնից շատ են հաւատարիմ մեր տէրութեան, եւ կարելի է ասել՝ նոքա ամէնից ազնիւն են գոնէ հասարակ ժողովուրդի մէջ: Պարսկաստանից գաղթած Հայք նշանաւոր են օրինակելի աշխատասիրութեամբ: Նոցա մեծ մասը արհեստաւոր են, շատ օգտաւէտ եւ շատ հազուագիւտ՝ Կովկասում: Դժբախտաբար այդ օգտաւէտ ժողովուրդը չափից դուրս ճնշւում է Ղարաբաղում: Մի կողմը թողնելով բնիկ Հայերին, որոնք կեղեքւում են թուրք բէկերից, կը յիշեմ միայն գաղթականների մասին: Ղարաբաղի տեղական ռուս իշխանութիւնը Հայոց դէմ մի ինչ որ նախապաշարմունք ունենալով, աններելի կերպիւ նեղացնում է նոցա եւ մինչեւ հիմա նոքա չունեն հաստատ բնակութիւն: Նոցա տուել են շատ անբերրի հողեր, իսկ Սեղրի, Գիւնէյի շրջանում տուած հողերն էլ շատ քիչ են:

Որպէս ապացոյց, թէ ո՛րպիսի թշուառութեան մէջ էին գաղթականները Ղարաբաղում, կը յիշեմ հետեւեալը.—

Տեղական ռուս իշխանութեան կարգադրութեամբ, Մարաղու Հայք սկզբում բնակութիւն ստացան հին, այժմ աւերակ Բերդայ (Պարտաւ) քաղաքում: Այս տեղը, որ մի դաշտ է Կուր գետի մօտ, ամառը սաստիկ շոգ է եւ անտառներում եղած զանազան թունաւոր սողունները դարձնում են այս տեղը մահուան բնակարան: Մարաղեցիք, սովոր լինելով զով եւ առողջ կլիմայի, չէին կարողանում տանել արեգակի խանձող տապը եւ հիւանդանում էին:

Գիւղի տանուտէրը ի զուր էր աղաչում՝ թոյլ տալ նոցա տեղափոխուել լեռնային կողմերը: Նոցա թախանձանքները առանց հետեւանքի մնացին: Զունենալով ոչ ջուր, ոչ կերակուր, բնակուելով բաց երկնքի տակ, ենթարկուելով արեգակի կիզիչ տօթին, չարաբախտ Հայք մահուան գուռ գնացին: Երեք ամսուան մէջ նոցանից 1012 հոգիք մեռան:

Բաւական չէր այդ, շրջակայ քոչող Թուրքերը, օգուտ քաղելով նոցա հիւանդութիւնից, թալանեցին նոցա բոլոր գոյքը եւ տաւարը: Իզուր էին Հայք դիմում արդարադատութեան, նոցա ծեծով էին բաւականանութիւն տալիս:

Առ հասարակ գաղթական Հայք, այստեղ վերին աստիճանի նեղուած են թէ Թուրքերոյ եւ թէ ռուս իշխանութիւնից: Եւ եթէ մէկը այս թշուառներից գալիս էր Շուշի՝ խնդրատու լինելու, նորան պատասխանում էին չարաչար գանակոծութեամբ»:

Զուբարեւ կը պատմէ նաեւ կեղեքումի, բռնաբարումի այնպիսի դէպքեր այս Թուրքերուն կողմէ՝ ռուս իշխանութեան բարեհաճ ակնարկին տակ, որ ընդվզում կը պատճառէ նոյնիսկ ամէնէն հայատեաց մարդուն:

Զուբարեւի նման այլ ազնիւ աստիճանաւորներ աւելի դէշ գոյներով կը ներկայացնեն Երեւանի եւ Նախիջեւանի կողմերը տեղաւորուած գաղթականութեան կեանքը:

Երբ Գրիբոյեդով, 1828 Սեպտեմբերին, կ'երթար Թեհրան՝ իբրեւ ռուս լիազօր դեսպան, կը տեսնէ հայ գաղթականներուն անհանդուրժելի թշուառութիւնը, ռուս պաշտօնէութեան կատարած զեղծումները եւ այլ անկարգութիւնները, ուստի կը յանձնէ Պասկեւիչի ուշադրութեան:

Պասկեւիչի համար կարեւորն այն էր որ ինկած էին Երեւանի եւ Սարդարաբադի բերդերը, նուաճուած էին Հայերը պարսկական սահմանին վրայ Արաքսէն անդին եւ ասդին: Կը մնար տապալել ու-րէշ բերդ մը, — Ներսէս Աշտարակեցի ...

Տապալեց վերջին այդ բերդն ալ. ... համար օգտագործեց ռուսեւթրքա... պատերազմը, սադայէլեան պատմա... բանութեամբ մը՝ Ներսէսը նետելով ... սարաբիա,— ուր, «ծանօթ աշխար... տեղեակ տաճիկ եւ հայ լեզուին, ... րէ վարել զիշխանութիւն իւր ու ... վերայ Հայոց բնակելոց ի Բեսարաբ... այլ եւ ի վերայ բնակչացն յայլ ... Օսմանեանց՝ որոնց տիրեսցէ զէնն ... սացն»:

Ռուսեւպարսկական պատերազմը ... գոած էր 1828 Մարտ 21ին: 23 օր ... ուրեմն Ապրիլ 14ին, ռուսական բան... ները յարձակեցան Թուրքիոյ վրայ.

Սկսաւ ռուսեւթրքական պատերազմը ... Աստր նկարագրութիւնը եւս պիտի ... Ցառաջի մէջ:

(18 եւ վերջ)

ՎԼԱՏԻՄԻՐ ՑԱՒԵՐ

"ՀԻՆԵՐԸ"

ԵՒ ԽՈՐՀՐԴ. ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային «Կոմսոմոլսքայա Փրաւտա» թերթը, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան սերունդին զանազան ներկայացուցիչներուն մօտ քննութիւն մը կատարած է, անոնց հարցնելու համար, թէ ինչ կը մտածեն խորհրդային արդի երիտասարդութեան մասին։

Խ. Միութեան երիտասարդ կուսակցականներուն պաշտօնաթերթը կը հրատարակէ ստացուած պատասխաններէն տասնեօթը, որոնց հեղինակները կը պատկանին ընկերութեան զանազան խաւերու.— բանուորներ, գիւղացիներ, գիտնականներ, գրողներ, արուեստագէտներ, ատենապետներ եւ նոյնիսկ՝ Խ. Միութեան Պատերազմական նախարար մարաջախտ Մալինովսկիի նման պաշտօնական անձնաւորութիւն մը։

Այս նամակներէն կը յայտնուի, թէ «հիները» առաւելաբար կը դժգոհին խորհրդային արդի երիտասարդութեան հետեւեալ թերութիւններէն — արեւմտեան «փտած երիտասարդութիւն» յատուկ թերութիւններու կապկում, ծուլութիւն, «չափազանց ցեցի հոգեբանութիւն», ոգելից ըմպելիներու մեծ գործածութիւն, «խուլիգանութիւն»։

Երիտասարդներուն վերագրուած այս թերութիւնները, նամակագիրներուն կողմէ ընդհանրապէս կը նկատուին «վաղանցիկ դրսեւորումներ», որոնք կրնան սրբագրուիլ ու անհետ ոչնչացուիլ։ Այս վիճակին պատասխանատուն կը նկատեն ծնողքներու «հանդուրժողականութեան ոգին» կամ «անհոգութիւնը», ինչպէս նաեւ երկրին վաղուան ղեկավարներուն սերունդ կրթութեան «անբաւարարութիւնը»։

Սակայն, առաջին օրերու համայնավար մը, Կապրինսքի, որ 1898էն ի վեր կուսակցութեան անդամ է, ընկերաբանական շատ աւելի խորունկ պատճառներ կը գտնէ այս վիճակը բացատրելու համար։ «Ընկերվարական վարչակարգը, կ՚ըսէ Կապրինսքի, Խ. Միութեան ընդհանրութեան մէջ իրապէս տիրապետել սկսաւ համեմատաբար շատ մօտիկ անցեալի մը մէջ։ Երիտասարդութեան մէկ մասը, մանաւանդ մտաւորական շրջանակներու մէջ, ուր աշխատավարձերը շատ բարձր են, տակաւին ենթակայ կը մնայ քաղքենի ազդեցութեանց։ Ընկերութեան այս խաւն է մանաւորաբար, որ կ՚արտադրէ ցեցեր, գինովներ, վատաբարոներ եւ յանցանք»։

Սակայն ամէնէն անվախ կարծիքը այնպիսի վերապահութեան կը պատկանի բանաստեղծ Աքիմովի. «Ինչ կը վերաբերի այն կարգի նորութիւններու հանդէպ խորհրդային երիտասարդութեան ցոյց տուած չափազանցեալ հետաքրքրութեան, կը գրէ Աքիմով, պէտք չէ մոռնալ, թէ յիմար արկեր ...ր աւելի եւս կը գրգռեն հետաքրքրութիւնը։ Վերացական նկարչութիւնը բնաւ այնքան մեծ թիւով կողմնակիցներ պիտի չունենար երիտասարդութեան մէջ, եթէ այնքան ճիգ թափուած չըլլար զիրենք նկարչութեան այս ձեւէն զգուշացնելու համար։ Չմոռնանք նաեւ, որ նորաձեւութիւնը ժամանակին հետ փոփոխութեանց կ՚ենթարկուի, սակայն իրողութիւն է նաեւ արուեստներու մարզին մէջ։ Իր աշխատանքին ու ճիգերուն առ ի վարձատրութիւն, իւրաքանչիւր սերունդ իրաւունք ունի իր ճաշակին գոհացում տալու, տարբերուելու, իրեն հաճոյք պատճառող ատոմներու վրայ նստելու, իր բնակարանը իրեն հաճելի երեւցող իրերով զարդարելու։ Եթէ, պատմութեան բոլոր օրէնքներուն հակառակ, վաղուան սերունդը պարտադրաբար պիտի ստիպուի նախորդ սերունդին ճաշակները որդեգրելու, կացութիւնը ողբերգական կ՚ըլլայ»։

Վ. ԶՈՐԻՆ 13 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԵՒ ՀԻՄԱ...

Լոնտոնէն կը գրեն թէ Խորհ. ներկայացուցիչ Վ. Զորինի Քոնկոյի վերաբերմամբ ունեցած ելոյթէն ետք, անգլիական երեսփ. ժողովի եւ լորտերու ժողովի ներկայացուցիչներու ներկայութեան մամուլի ասուլիս տրուեցաւ։ Նիւթն էր Զորինի ընթացքը 1948ին Փրակայի մէջ՝ կառավարութիւնը տապալելու փորձով եւ Ժան Մազարիքի ինքնասպանութեան, Եդուարդ Պէնէշի մահուան մեղսակցութեամբ։

Ձեռք անցուած է Ժան Քոզաք անուն չեխ համայնավար հեղինակին գրքոյկը եւ թարգմանուած անգլերէնի, որուն մէջ ցոյց կը տրուի թէ ինչ վարպետութիւն բանեցուած է համակեցութեան կամ ժողովրդական ճակատի հակամէտութեան օգտագործումին համար, եւ թէ ինչպէս վարուելու է, այդ ձեւով, այսինքն «վարէն եւ վերէն» ճնշելով իշխանութիւնը ձեռք ձգելու համար։

Գրքոյկը 45 էջէ կը բաղկանայ եւ կը կրէ հետեւեալ վերնագիրը. «Պարլամէնտը դերը հասայնավարական յեղափոխութեան մը պարագային»։ Յառաջաբանը, անգլերէն թարգմանութեան, գրած է Լորտ Սերրիսոն օֆ Լամբեթ։ Այս գրքոյկը ուղեցոյց մըն է ամբողջ աշխարհի այն համայնավարներուն համար, որոնք պաշտօն ունին ռամկավարական կառավարութիւնները տապալելու։ Զորինի այդ առենի գործունէութենէն 13 տարի անցած է, ուրեմն կրնայ անիկա Նիւ Եորքի ազգերու ժողովին մէջ կոկորդիլոսի արցունք թափել ... Լումումպայի համար, որուն սպանութիւնը անշուշտ, եթէ կարգին, ուրիշ վայրագութիւններու պէս վայրագութիւն մըն է դատապարտելի։

Պ. Ց.

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ՍՈՒՂ ԳԻՐՔԸ

Փարիզի Արդիական Արուեստի Թանգարանին մէջ Մարտ 15էն Ապրիլ 15 բացառիկ գիրք մը կը ցուցադրուի հանրութեան. Երուսաղէմի սրբազան գրոց Դոքրոցին թարգմանած «Գիրք Յայտնութեան», մագաղաթի վրայ տպագրուած ոսկեզօծ գիրերով, թանկագին քարերով զարդարուած պրոնզեայ կողքով։ Հեղինակները. Յովհաննէս Առաքեալ, անշուշտ, ու նաեւ արդի եօթը հեղինակներ Միորան, Ժան Քոքթօ, Տանիէլ – Ռոփս, Ժան Ժիոնօ, Ժան Կիթոն, Էրնաթ Եունկըր, Ժան Ռոսթան, որոնք ինքնագիր եօթը ձեռագիրներու մէջ, խոկումներու ձեւին տակ, ցոյց կուտան Յովհաննու Աւետարանին այժմէականութիւնը։

Հատորին նկազարդումը կատարած են եօթը յայտնի նկարիչներ, Պերնար Պիւֆէ, Սալվատոր Տալի, Լէոնոր Ֆինի, Ֆուժիթա, Մաթիէօ, Թրեմուա, Զատքին։

Տպաքանա՞կ. մէկ օրինակ։ Գի՞ն. հարիւր միլիոն հին ֆրանք։ Արդիական գիրքերէն ամէնէն սուղը։

Տպագրիչը, Ժոզէֆ Ֆորէ, այս հրատարակութեան ձեռնարկած է տպագրական արհեստին ի պատիւ։ Արդարեւ, այս հրատարակութեան մէջ ի գործ կը դրուին արուեստի այնպիսի ձեւեր, որոնք հաւանաբար անհետ կորսուած պիտի ըլլան մեզմէ յիսուն տարի ետք։

Հատորին էջերուն մեծութիւնն է՝ 75 սմ.ի վրայ 64 սմ., գործածուած են երկու հարիւր գառնուկի անարատ մորթեր, մի առ մի ընտրուած 300.000 գառնուկի մորթերու մէջէն։

Խորագիրները, ենթախորագիրները, անուններու սկզբնատառերն ու հատուածներու առաջին գիրերը ոսկեփոշիով տըպուած են։

Գիրքը ամբողջովին դրուած է ձեռքով, մանկական բռնուած երիտասարդ աղջկան մը՝ Միշլին Նիքոլայի կողմէ, որ երկու հազար ժամուան աշխատանք թափած է այս գործին վրայ։

Եւ վերջապէս, Սալվատոր Տալի յանձնառած է պրոնզեայ կողքին իրագործումը, որ ութսուն քիլօ կը կշռէ եւ զարդարուած է թանկագին քարերով։

Հատորը առաջին անգամ հանրութեան կը ցուցադրուի Փարիզի մէջ. ապա պիտի ցուցադրուի Թոքիոյի ու Թերեւս Նիւ Եորքի ու այլ մայրաքաղաքներու մէջ, մինչեւ այն օրը երբ տեղ գրաւէ թանգարանի մը կամ մեծահարուստ գրասէրի մը գրադարանին մէջ։

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՁԵՌԱԳԻՐ ՄԸ

Մատենադարանին մէջ «Հայաստանի բուսաբանութիւնը կամ բուսական աշխարհը» խորագրուած ձեռագիր աշխատասիրութիւն մը յայտնաբերած է բուսաբան Ս. Նարինեան։ Հեղինակն է Թիֆլիսցի ծանօթ բժիշկ մը՝ Ստեփանոս Շահրիմանեան։ Գրուած է գրաբար, 1818ին։ Աշխատութիւնը բաղկացած է 856 էջերէ։ Գրուած է խնամքով, երկու սիւնակի վրայ։ Աշխատութեան մէջ դրուած է այն ժամանակուան Հայաստանի մէջ աճող մօտ երկու հազար տեսակ ծառերու, թուփերու եւ խոտերու նկարագրութիւնը։

Պատճառներ կան ենթադրելու թէ Շահրիմանեան շրջագայած է Հայաստանի բոլոր վայրերը եւ լաւ ծանօթ է բուսաբանական գրականութեան։ Հեղինակը իւրաքանչիւր բոյսին անունը կուտայ հայերէնով, լատիներէնով, արաբերէնով, պարսկերէնով եւ թուրքերէնով։ Կուտայ նաեւ բոյսերուն (տերեւ, ցօղուն, ծաղիկ կամ պտուղ) նկարագրութիւնը եւ կը նշէ իւրաքանչիւրին վայրը։

Ձեռագիրը դիւրութեամբ կրնայ կարդալ գրաբարին տիրապետող ոեւէ մէկը, քանի որ գրուած է մաքուր, թերթերը լաւ պահպանուած են եւ չկան սրբագրութիւններ կամ ջնջումներ։

Առաջին էջին մէջ զետեղուած յառաջաբանով հեղինակը իր 24 տարուան այդ աշխատութիւնը կը նուիրէ հայ ժողովուրդին՝ համաժողովրդական օգտագործման համար։

Այս առթիւ կ՚արժէ դիտել տալ, թէ Շահրիմանեանի գրչին կը պատկանին Հայաստանի բուսականութեան նուիրուած մէկ երկու գիրքեր, որոնք պահուած են Մատենադարանին մէջ։

Զարմանալի է թէ ինչո՞ւ այս մէկը չէ հրատարակուած, մանաւանդ, որ Թիֆլիսի մէջ տպարաններ կային 1818էն շատ առաջ։ Հաւանաբար կամ միջոցներ չէ ունեցած, կամ չէ կրցած հրատարակելու արտօնութիւն ստանալ իշխանութիւններէն։

Ցամենայն դէպս, արժէքաւոր աշխատութիւն մըն է, որ իր օգուտը պիտի ունենայ ճշդելու եւ լրացնելու համար Հայաստանի այդ ժամանակուան բուսաբանութեան մեր ծանօթութիւնները։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԻՐՔԵՐ ՈՒ ՑԱՒԵՐ, գրեց Աննա Կ. Միրաքեան, Մատենաշար Ապրիլեան Եղեռնի։ Տպարան Կաթողիկոսութեան Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, 1960։

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄԱՀ, գրեց Հայկանուշ Մելքոնեան, Մատենաշար Ապրիլեան Եղեռնի։

ԱՐԵԱՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ, գրեց Մեսրոպ Տէօքմէճեան, Մատենաշար Ապրիլեան Եղեռնի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (168)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Աստուածութիւն, դաւաճանութիւն, — բացականչեցին մի քանի ձայներ ջղագրգիռ — Նա եւս կը ստանայ արժանի պատիժը։

Իպէրը լսում էր եւ զարմանում. այդ ամէնը, ինչ ասում էին, նորութիւն էր իր համար, ուստի եւ նա, մոռացած իր վիճակը. նոյնիսկ իր անձը եւ թիկնապահի ներկայութիւնը, յափշտակուած հետեւում էր նրանց վրոյցին։ Իսկ խըմբուած իշխաններն ու սեպուհները շարունակում էին խօսել դարձեալ դայրացած ինչ որ պարտազանց իշխանների մասին։ Ասում էին, թէ իշխան Կամսարականը եւ կէս է հինգ ողջների եւ եղբայրների հետ, մեծ թիւ զօրքով, իսկ նրանք (միւս իշխանները) ուղարկել են միայն սակաւաթիւ մարտիկներ ...

— Իսկ Մերուժանը, որ խոստացել է Վասպուրականից օգնութիւն՝ կատարե՞լ է արդեօք իր խոստումը, — հարցրեց մէկը։

— Մասամբ նորին, — պատասխանեց մի ուրիշը — Բայց մինչեւ նոր օգնութիւնը՝ մենք գրոհենք քաղաքի վրայ եւ տանենք մեր փախստականներին։

— Այո, մինչեւ վերջին մարդը, — համաձայնեց մի սուր ձայն։

Իսկ մի ուրիշը աւելացրեց.

— Եւ դա պէտք է անել անյապաղ, այլապէս Արշակը կ՚իմանայ եւ կը փութայ արքունի զօրքով։

— Իսկ մենք այդ կարող ենք եւ դիմադրել լինել։ Չէ՞ կայազօր կայ քաղաքում։

— Աննշան, որին կարելի է ընկճել խոկոյն եւ ... տանել գերի։

Այստեղ դպիրը չհամբերեց եւ բռնեց իր թիկնապահի ձեռքը։

— Լսո՞ւմ ես, Բեն, Բենիամին, — շըշնջաց նա։ — Ուրեմն մեզ պիտի տանեն գերի՞... Մեր կին, մեր երեխաներ ... Միթէ՞ սակայն թագաւորը չի հասնի օգնութեան, — ասաց նա քիչ լռելուց յետոյ դարձեալ շշուկով եւ ինքը սիրտ տըւեց իրեն։ — Ոչ։ Յուսով եմ արքան կը հասնի եւ կը փրկի ամէնքիս ... Խնայիր, տէր, — խաչակնքեց նա։ — Սրանք, Բեն, ճշմարիտ է, շատուոր են, բայց Վարազ իշխանը չի թողնի եւ, վերջապէս, միթէ տիրափախներն իրենք կը համաձայնե՞ն կամաւ ...

Լաւ իմանալով դրանցից շատերի փախուստի պատմութիւնը եւ տրամադրութիւնը՝ դպիրը համոզուած էր, որ տիրափախները երբեք անձնատուր չեն լինի, հետեւաբար եւ կռիւը կարող է երկարել.. Եւ եթէ մի կողմից դպիր Դաւիթին հետաքրքրում էր, թէ ինչ է լինելու, միւս կողմից՝ իրեն զգում էր անտանելի ծանր կացութեան մէջ։

« Եթէ պարտուեն սոքա՝ կը սատակեն ինձ, կը սատակեն անտարակոյս », — մըտածում էր նա յուսատ եւ զարմանում, թէ ինչո՞ւ Վարազ իշխանը իրեն գցեց այս փորձանքի մէջ։

Մտածում էր եւ միաժամանակ յիշում կնոջը, աղջիկներին, պատկերացնելով որ նրանք հիմա սրտի հատնումով սպասում են իր վերադարձին։ Բայց ինքը կը վերադառնա՞յ արդեօք։

Այս մտքից արցունքի երկու կաթիլ ընկան ծեր դպիրի աչքերից եւ գլորուեցին այտերն ի վայր ...

«Բայց ոչ. Նրանք չեն համարձակուի... Թագաւորը կը հասնի շուտով եւ կը պատժի անիրաւներին», — սիրտ տուեց նա իրեն եւ աշխուժեցաւ նկատելի։

Երբ քաղաքի փախստականներից եւ մանաւանդ կռուողներից տեսան, թէ ինչպէս դպիր Դաւիթն եւ նրա թիկնապահն տարան մի կողմի վրայ՝ բոլորն ինքնաբեր « ախ » քաշեցին եւ կռահեցին, որ Վարազ իշխանի խօսքը մերժեցին ... այսինքն՝ պաշարումը չեն վերցնելու եւ չեն հեռանալու։

Առաջինը այդ հասկացաւ, ի հարկէ, Վարազ իշխանն ինքը, որ այս տեսարանը դիտում էր իր երկյարկանի տան պատշգամից։ Նա հասկացաւ եւ այն, թէ խաչու բանագնացի հետ խօսող սաղաւարտակիրի մօտից ձիաւորներ սլացան դէպի տարբեր կողմեր։ Դրանք անշուշտ իրենց պետի հրամանն էին տանում քաղաքի շուրջը ցրուած հեծեալներին։

Վարազը կարծում էր, որ դա յարձակուելու հրաման է, այլապէս իր բանագնացին թոյլ կուտային վերադառնալ։ Տարբեր ուղղութեամբ սուրացող այդ հեծեալների հետ միաժամանակ Վարազը նկատեց նաեւ իր դէմը կանգնած զինուած հեծեալների իրարանցում. լսեց խուլ ձայներ, աղաղակներ, որ նոյնպէս թուացին գրոհի նշան։

Շուտով դա հաստատեց եւ ռազմի փողերի տեւական ձայներով, որ սակս պատառոտում էին խաղաղ օդը։ Եւ այդ ձայները, որ թուացին չարագուշակ, վախ ազդեցին Վարազ իշխանին եւ նա մտածեց, թէ որքան մեծ սխալ էր պարիսպի կառուցումն ուշացնելը։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՓԱՐԻԶ

Ս. ՅՈՎՀ. – ՄԿՐՏԻՉ

Վերջին Արեւագալ այս Ուրբաթ ժամը 9ին։

Խաղաղական եւ Հսկում ժամը 16ին։

Ծաղկազարդ, սկիզբ ժամերգութեան 8, քառաձայն պատարագ ժամը 10ին։

Դռնբացէք ժամը 16·30ին։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն եւ ձայնաւոր պատարագ, ժամը 10ին։

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Դռնբացէք ժամը 16ին։

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 17ին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Առաւօտեան ժամերգութիւն 7·30։

Պատարագ, բազմաձայն երգեցիկ խումբով ժամը 10, Դռնբացէք, ժամերգութիւն ժամը 17։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ)

Լոյս Ջուարթ, Շաբաթ ժամը 17ին։

Ծաղկազարդ սկիզբ ժամը 8ին։

Պատարագ ժամը 10ին։

Դռնբացէք ժամը 17·30ին։

ՊՕՄՌՆ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8։

Պատարագ ժամը 10։

Դռնբացէք ժամը 16·30։

ՏԷՍԻՆ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10, (Շաբաթ ժամը 17ին Նախատօնակ Ծաղկազարդի)։

ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 8, պատարագ 10, Դռնբացէք 17։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Նոյն ժամերուն։

ՇԱՒԻԼ

Փարիզի եկեղեցիին ժամերուն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ

Թիւ պատարագ ժամը 8·30։

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9։

Օրհնութիւն, ձիթենեաց ճիւղերու ժամը 9·45։

Ձայնաւոր պատարագ ժամը 10։

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16։

Դռնբացէք արարողութիւն 17·30։

Օրհնութիւն Ս. Հաղորդութեան 18·30։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Կազմակերպուած Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, Թէատրոն Մունիսիփալի մէջ։

Կը նախագահէ Ն. ԹԷՔՈՅԵԱՆ

Կը խօսի Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Վալանսի եւ շրջակայից հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ոգեկոչելու անմահ հերոսին յիշատակը որ մէկուկէս միլիոն զոհերու վրէժը լուծեց 1921, Մարտ 15ին Պերլինի մէջ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյս վրայ։

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Համախմբ. Հայր. Միութեան պարահանդէսը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Սալ Ակհամպրայի մէջ, 340 Պուլվ. Շավ։

Նուագախումբ ՔԼՕՏ ՊԷՍԷ։

Մուտք 7 Ն. Ֆ.։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
ԼՈՒՍԵՂԷՆ ՇԻՐԻՄՆԵՐ
ԳՐԱԿԱՆ ԴԻՄԱՍՏՈՒԵՐՆԵՐ
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
Գին 10 Ն. Ֆ.

Կը ներկայացուին Ա. Ահարոնեան, Ռուբէն, Լեւոն Շանթ, Ն. Աղբալեան, Յ. Օշական, Շ. Միսաքեան, Թորգոմ Պատրիարք, Բաբգէն Կաթողիկոս, Յակոբ Մալաքեան, Արշակ Չօպանեան, Ե. Տէր-Անդրէասեան, Աւ. Իսահակեան, Գուրգէն Ալէմշահ, Հրանդ Ալեանաք։ Պատկերազարդուած 16 նկարներով։

×

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԱԺՇՏԱՊԵՏ
ՅԱԿՈԲՈՍ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Կը ներկայացնէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Վերջին այս երկուքը մէկ հատորով, պատկերազարդ։

Շքեղ տպագրութիւն 7·50 Ն. Ֆ.
Պարզ տպագրութիւն 5 Ն. Ֆ.

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise Party

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ահարոնեան խումբը կը կազմակերպէ պարանցիկ ցերեկոյթ մը, այս Կիրակի Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 17էն 23։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի երիտասարդուհիներու Զաւօ Շանթ խումբին դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ ժամը 20ին, Կապ. Խաչի գրասենեակը 17, Բիւ Պլէօ։

Դասախօս՝ Տիկին ՀՌԻՓՍԻ ԻՓԷԿԵԱՆ – ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ։

Կը հրաւիրուին նաեւ անդամուհիներ եւ համակիրներ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները իր դպրոցներուն։ Ընկերուհի Ա. Նահապետեանէ երեսուն Ն. Ֆ., իր Թոռնիկին ծննդեան առթիւ, ընկերուհի Ավանեսեան Եօքսիւզեան քսան, իր մօր մահուան առթիւ։ Պ. Յ. Քալայճեան անդրանիկ զաւկին ծննդեան առթիւ քսան, Պ. Ա. Գալիկեանէ տասը, հիւանդանոց այցելութեան առթիւ Փարիզէն Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան միջոցաւ, Պ. Գ. Կիւլպէնկեան հիմնադրամէն 200 Ն. Ֆ.։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ծրջ. կոմիտէ ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու ընկերները այս Շաբաթ ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլի- եան սրահին մէջ։ Զեկուցում կ... ... միտէի կողմէ՝ Թուրքիոյ ներքին ... նալը։

Կը հրաւիրուին Նոր Սերնդականներ... Ուսանողական Ռուբէն խումբը։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայ... եան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լանսէի, Ըրնաժի եւ Կրընո... բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ, ժա... 21ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէ... հաշուեքննիչ յանձնախումբը արտակ... ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլ... ընկերները անխտիր, այս Շաբաթ ժա... 20·30ին, «Համօ Օհանջանեան» ակումբ... մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւ... պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Սէն Ժերո... Հայաստան ենթակոմիտէի ընկերակա... ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ, ժամը 21ի... նախապէս որոշուած հաւաքատեղի... Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկեր... րու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 25 ՄԱՐՏ — SAMEDI 25 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9062 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4863

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ, ԿԻՒՐՍԷԼ.

Անցեալ շաբաթ հրատարակեցինք Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւնները Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց մասին (Յառաջ, 16 եւ 17 Մարտ)։

Այս դաշնագիրը ի զօրու է միշտ եւ անոր գործադրութեան համար երաշխաւոր եղած են ոչ միայն դաշնագիր պետութիւնները, այլ եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը,— որուն ժառանգորդն է Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը։

Դաշնագրին 40րդ յօդուածը յստակ կերպով կը շեշտէ, որ Թուրքիոյ ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւնները «մանաւանդ Թուրք հպատակներուն հաւասար իրաւունք պիտի ունենան իրենց ծախքով ստեղծելու, վարելու եւ հսկելու ամէն կարգի բարեսիրական, կրօնական կամ ընկերային հիմնարկութիւններ, ամէն տեսակ դպրոցներ եւ կրթական ու դաստիարակչական հաստատութիւններ, որոնց մէջ իրաւունք պիտի ունենան ազատօրէն գործածելու իրենց լեզուն եւ ազատօրէն կիրարկելու իրենց կրօնքը»։

Հակառակ այս հանդիսաւոր յանձնառութեանց, տեսանք թէ ինչպէս 1923էն ի վեր իրարու յաջորդող Թուրք կառավարութիւնները զանազան ոտնձգութիւններ կատարած են քրիստոնեաներու, մանաւանդ Հայերու իրաւունքներուն դէմ։

Այժմ Կիւրսէլի կառավարութիւնը ամէն չափ ու սահման անցուցած է՝ բացէ ի բաց միջամուխ ըլլալով Հայոց ազգային-եկեղեցական-կրթական ներքին գործերուն։

Վերջին ծայր յատկանշական է Պոլսոյ կուսակալ զօրավար Թուլկայի 16 Փետր. 1961 թուակիր պաշտօնագիրը՝ ուղղուած Պոլսոյ բոլոր թաղային խորհուրդներուն՝ ոչ-իսլամ փոքրամասնութեանց հանրային հաստատութեանց մատակարարման եւ անոնց գործունէութեան եղանակին շուրջ։

Սուրմաքա իր Մարտ 3ի թիւով հրատարակած է այդ պաշտօնագրին պատճէնը՝ թուրքերէն լեզուով։ Պոլսոյ հայերէն թերթերը ցարդ հայերէնի չթարգմանեցին զայն։

Կ'արժէ ծանօթանալ անոր գլխաւոր կէտերուն։

Կուսակալը իբրեւ նախաբան դիտել կու տայ, որ թիւ 5404 օրէնքը (որուն ծանօթ չենք) ոչ մէկ բացորոշ տրամադրութիւն կը պարունակէ «քաղաքս բնակող եւ փոքրամասնութեան պատկանող մեր հայրենակիցներու կրօնական, բարեսիրական եւ հանրային վաքըֆ հիմնարկութեանց մատակարարման եղանակին մասին։ Հետեւաբար ատեն անգամ մը զանազան պատասխաններով անհամաձայնութիւններ կը ծագին եւ յիշեալ հիմնարկութեանց «միւթէվէլլի»ներուն (մատակարար) եւ պետական պաշտօնատանց միջեւ աւելորդ թղթակցութիւններ տեղի կ'ունենան։ Այս վիճակին վերջ տալու եւ ապագայի համար ուղղութիւն մը գծելու նպատակով, հարկ տեսնուած է լուսաբանութիւններ տալ» կարգ մը կէտերու մասին։

1. «Վաքըֆ հիմնարկութիւնները երկու տեսակ են. Ա) Անոնք որ համայնքի ամբողջութեան կը պատկանին. Բ) Անոնք որ ժողովուրդի որոշ մէկ թաղամասին (եկեղեցւոյ շրջանակին) օգտին յատկացուած են։ Ասոնք համաձայն թիւ 5404 օրէնքին, կը կառավարուին ընտրովի միւթէվէլլիներու (թաղական խորհուրդ) կողմէ, ըստ աւանդութեան։

Համայնքի ամբողջութեան պատկանող հիմնարկութեանց մարմինները բոլորին, տեղականները նոյն շրջանի բնակիչներուն քուէներով կ'ընտրուին։

Այս «միւթէվէլլի»ներէն զատ որեւէ անձ կամ մարմիններ չեն կրնար ընտրուիլ եւ կազմուիլ։

Ընտրուած իւրաքանչիւր մարմին իր հիմնարկութեան կամ եկեղեցիին անունով նամակաթուղթ եւ կնիք պէտք է ունենայ եւ դրան առջեւ ցուցատախտակ մը։

«Նկատելով, որ այդ վայրերը մեկ մեկ թուրքական հիմնարկութիւններ են, բնական է, որ կնիքները, նամակագլուխները (անթէթ), թապելաներն ու ցուցատախտակները թուրքերէն պէտք է ըլլան։ Սակայն եթէ ուզեն թուրքերէնին հետ միասին իրենց մայրենի լեզուն ալ գործածել, այն ատեն պէտք է, որ անոնք թուրքերէնին յարեւնման իմաստ ունենան, փոնթոյի եւ լայնութեան տեսակէտով թուրքերէնին կէսը չանցնին եւ թուրքերէնին տակը գրուին։

2. Յիշեալ հիմնարկութիւնները իրենց պարտադիր տոմարները թուրքերէնով պէտք է խմբագրեն»։

Լօզանի դաշնագրին 39րդ յօդուածը կ'ըսէ.

«Ո՛չ մէկ սեղմում պիտի պարտադրուի ոեւէ թուրք հպատակի՝ գործածելու որ եւ է լեզու, ըլլայ անձնական յարաբերութեանց կամ առեւտուրի, ըլլայ կրօնքի, մամուլի կամ ամէն կարգի հրատարակութեանց եւ հանրային հաւաքոյթներու մէջ»։

Ի՞նչ կը նշանակէ այս «պաշտօնագիր»ը, «թիւմկէնէրալ» Թուլկա՞։

Յո՞ երթաս, Կիւրսէ՛լ։

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

"ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ՆՇԱՆԱԿԵՐ"

Կ'ԸՍԷ ՖԵՐՀԱԹ ԱՊՊԱՍ

Հինգշաբթի օր «ԱՀԱԿ»ի «վարչապետը» Ֆերհաթ Ապպաս կոչ մը ըրաւ Ալժերացիներուն, որուն մէջ գլխաւորաբար շեշտեց թէ բանակցութիւնը խաղաղութիւն չի նշանակեր եւ բանակցութիւնը երկար ու դժուար պիտի ըլլայ։ Այս ճառը նորութիւն մը չի բերեր, կրնայ միայն հիասթափել անոնք որ լաւատես էին։

Ապպասի այս ճառը մասնաւոր նշանակութիւն ունի միայն անոր համար, որ «վարչապետը» զայն արտասանած է բանակցութեանց բացումէն քանի մը օր առաջ՝ «Բանակցութիւններ պիտի սկսին, ի մօտոյ, Ֆրանսական կառավարութեան եւ Ալժերիոյ առժամեայ կառավարութեան միջեւ։ Այս հանդիպումը մաս կը կազմէ ալժերական յեղափոխութեան քաղաքական ծրագրին՝ այնպէս ինչպէս սահմանած է ԱՀԱԿը, որ կը յանձնարարէ թէ շարունակելով հանդերձ զինեալ պայքարը, պէտք չէ անտեսենք որեւէ բան խաղաղութեան հասնելու համար։ Վեց տարուան կռիւներու ընթացքին, Ալժ. Ազատ. Ճակատը, հաւատարիմ իր քաղաքականութեան, միշտ դրուատած է բանակցութեան ճամբան ալժերական հարցը լուծելու համար։ Օգտագործած է ամէն առիթ խօսակցութեան մը յանգելու համար, պատերազմին կարգադրութեան առընչութեամբ։ Ֆրանսական կառավարութիւնը, ազատագրման ազգային բանակին դէմ կարելի յաղթանակի մը վրայ հաշուելով եւ անընդհատ նշելով կարծեցեալ «խաղաղեցման» մը յառաջդիմութիւնները, ցարդ գիտակցօրէն կռնակ դարձուցած էր բանակցութեամբ լուծումի մը եւ այդ ձեւով՝ խաղաղութեան։

Եւ Ֆերհաթ Ապպաս կը շարունակէ.—

«Այս հանդիպումին նախօրեակին, ոչ մէկ հարց կարգադրուած է։ Շփումները եւ մաքերու շօշափումները, որոնց մասին շատ խօսուեցաւ, Թունուզի սկիզբէն ի վեր մէկ համաձայնութեան միայն յանգեցան.— Պաշտօնական պատուիրակութեան մը միջոցաւ բանակցութիւններ ընել ինքնորոշման գործադրութեան պայմաններուն շուրջ։ Խնդիրները հոս հասած են։ Տասնեւութ ամիսներու ընթացքին, արձանագրուած միակ յառաջդիմութիւնը՝ այս պաշտօնական հանդիպումն է, առանց նախապայմանի, երկու կառավարութեանց միջեւ։ Ուրախ ենք այս յեղաշրջումին համար, բայց այն հարցը զոր մէջտեղ դրած է անկախութեան մեր պատերազմը, կը մնայ իր ամբողջութեանը մէջ։

«Մամուլի կարգ մը կողմնակալ լուրեր, գիտակցօրէն երկմտի կացութիւն մը կը ներկայացնեն եւ կը փորձեն սխալ ճամբու մէջ դնել Ալժերիոյ եւ աշխարհի հանրային կարծիքը։ Լուծումներ կը ծրագրեն եւ արդէն խաղաղութեան մասին կը խօսին։ Բանակցութիւնը խաղաղութիւն չէ։ Անշուշտ, կը մաղթենք որ յետագայ խօսակցութիւնները յանգին այդ խաղաղութեան զոր այնքան կը բաղձան ֆրանսացի եւ ալժերացի ժողովուրդները։ Բայց ոչ ոք պէտք է անգիտանայ թէ բանակցութիւնը երկար եւ դժուար պիտի ըլլայ, կրնայ ձախողիլ Ֆրանսական աշխարհակալութեան ցանկութիւններուն եւ անտարբերութեանց պատճառով։ Ուրեմն, պարտականութիւնն ունինք մեր ժողովուրդը լուսաբանելու։ Ալժերիոյ պատերազմը կրնայ տակաւին տեւել, ինչպէս կը տեւէ 1959 Սեպտեմբեր 16էն ի վեր (Յառաջ— de Կոլի առաջարկած ինքնորոշման քաղաքականութեան թուականն է), ինչպէս կը տեւէ այն օրէն ի վեր երբ ընդունեցանք մեր ժողովուրդին ազատ կամքին թողուլ Ալժերիոյ ճակատագրին լուծումը։ Արդարեւ բառերը նոյն իմաստը չունին անոնց համար որ գաղթատէր են եւ անոնց համար որ գաղթատիրութեան ենթակայ են։ Անկարելի չէ, ուրեմն, որ յառաջիկայ բանակցութեանց շուրջ սխալ լուրեր շրջին։ Պէտք է նախատեսել նման ռազմավարութիւններ, նախընթացներ կան։ Այդ պատճառով է որ կը յիշեցնենք թէ միայն մեր պաշտօնական յայտարարութիւնները պէտք է ի զօրու նկատուին։

«Մեր երկրին համար, անկախութեան ճամբան դեռ լեցուն է ծուղակներով եւ խոչընդոտներով։ Մօտ եօթը տարիներու պայքար, արիւն եւ մեծ զոհողութիւններ պէտք եղան հասնելու համար այս պարզ խօսակցութեան՝ ալժերացի ժողովուրդին եւ Ֆրանսայի միջեւ։ 1954 Նոյեմբեր 1ի յեղափոխութեան նպատակակէտներուն հասնելու համար, ուրիշ զոհողութիւններ անհրաժեշտ պիտի ըլլան։

«Ալժերացինե՛ր, Ալժերուհիներ, մեր պայքարը կը շարունակուի։ Աւելի՛ քան երբեք կը մնանք պայքարին մէջ, աւելի քան երբեք ԱՀԱԿի, Ալժ. Ազատ. Ճակատի շուրջ, ազատագրման մեր քաջ բանակին շուրջ, Միութիւնը պէտք է սերտանայ։ Աւելի քան երբեք աչալուրջ պէտք է մնանք։

«Ձեր կառավարութիւնը առիթը պիտի ունենայ ձեզի ուղղելու իր խօսքը, տեղեկացնելու համար, ամէն անգամ որ հարկ տեսնէ, բանակցութեանց ընթացքին մասին։ Ոչ մէկ առիթ պիտի կորսնցնէ հանրային կարծիքը լուսաբանելու համար։

«Բանակցութեանց ինչպէս նաեւ պատերազմին մէջ, մեր բոլորին ճակատագիրն է որ խնդրոյ առարկայ է, ինչ որ կը նշանակէ թէ մեր ժողովուրդին միութիւնը Ալժ. Ազատ. Ճակատին շուրջ պէտք է ուժգնօրէն հաստատուի։ Մեր յաղթանակին գերագոյն երաշխիքն է։

«Կեցցէ՛ ալժերական հանրապետութիւնը»։

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է որ Ֆերհաթ Ապպաս ուզած է ամէն բան իր տեղը դնել եւ պատրաստել յառաջիկայ բանակցութեանց բուն մթնոլորտը։

Ալժէի շրջանակներուն մէջ տիրող կարծիքն այն է թէ Ալժ. Ազատ. Ճակատի պատուիրակութիւնը մաքերը կը պատրաստէ եւ կը հաստատէ թէ միտք չունի կրակը դադրեցնելու։

ՅԱԿՈԲ ԱԶԻԶԵԱՆ

Սրտի խոր կսկիծով կ'իմանանք ընկեր Յակոբ Ազիզեանի յանկարծական մահը որ պատահած է Մարտ 20ին, Լոս Անճըլըսի իր բնակարանին մէջ։

Մեր ողբացեալ բարեկամը 63 տարեկան էր, բնիկ Երեւանցի։ Էջմիածնի ճեմարանը աւարտելէ ետք, Յակոբ Ազիզեան յաճախած է Փրակայի գիւղատնտեսական համալսարանը, ապա անցած Ֆրանսա ուր երկար տարիներ եղած է Ռեթէլ ընկեր Սիալեանի հետ, ապա Բ. աշխարհամարտէն ետք, Մէս հաստատուած էր ողբացեալ ընկեր Գարեգին Սարգիսբէկեանի հետ, որուն մահէն ետք եկած էր Փարիզ։ 1957ին Ամերիկա մեկնեցաւ եւ քանի մը ամիս իր եղբօր մօտ ապրելէ յետոյ (Տիթրոյթ), վերջնապէս հաստատուած էր Լոս-Անճըլըս։

Մարմինը փոխադրուած է Տիթրոյթ ուր տարաբախտ Յակոբ Ազիզեանը կը հանգչի իր եղբօր՝ Արտօ Ազիզեանի կողքին։

ՓԱԼԷ ՊՈՒՐՊՈՆԸ

ՀՐՈՑ ՃԱՐԱԿ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՐ

Հինգշաբթիէն Ուրբաթի լուսնալու գիշերը, մեծ պայթիւն մը արթնցուց Երեսփոխանական ժողովի շէնքին դրացիները եւ աւելի քան չորս ժամ հարկ եղած է որպէսզի հրշէջները կարենան կրակը մարել։ Վնասները միայն նիւթական են եւ առաջին լուրերու համաձայն ամբողջովին փլած են ատենագրութեան, դատախօսութեանց եւ այլ կարեւոր սրահներ։

Բոլորին մտածումը նոյնը եղած է։ Արկա՞ծ թէ դաւ։ Թէեւ պայթիւնը կարծել կու տայ թէ ռումբ մը պայթած է բայց քննիչները ուրիշ բացատրութիւն մը կու տան եւ կ'ըսեն թէ չմարած գլանիկ մը կրնայ պատճառ դարձած ըլլալ կրակին ծագման եւ պայթիւնը՝ պարզ հետեւանք սրահի մը մէջ լեցուած կազերուն։

Ամէն պարագայի մէջ որոշ ոչ մէկ բան կարելի է ըսել քննութեան վերջանալէն առաջ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԱՈՍԻ խնդիրը օրէ օր աւելի ծանր հանգամանք կը ստանայ։ Միացեալ Նահանգները չեն ծածկեր թէ ոչ միայն իրենք, այլեւ Հարաւ-Արեւելեան Ասիոյ Ուխտին անդամ երկիրները պիտի միջամտեն եթէ համայնավար թափանցումը զարգանայ։ Կը ճշդուի թէ Միացեալ Նահանգները վերջնագիր չեն ներկայացուցած Խրուշչեւի բայց Մոսկուայի անգլիական մարմնին միջոցաւ եղած ազդարարութիւնը պէտք է արձագանգ գտնէ։ Քենըտի եւ իր գործակիցները կ'ուզեն չկրկնել Թրումընի սխալները Քորէայի պատերազմին նախօրեակին եւ աւելի կը հետեւին այնքան քննադատուած հանրապետական Տըլըսի քաղաքականութեան։ Արեւմուտք կ'առաջարկէ միջազգային ժողով մը գումարել Լաոսի շուրջ, իսկ նախագահ Քենըտի մամուլի իր վերջին ասուլիսին շեշտեց թէ եթէ համայնավար յարձակումները շարունակուին, պատասխանը պատրաստ է։

ՄԱՐՈՔԻ տեղեկատուութեան նախարարը՝ Ալլալ Սահարայի մասին կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ։ «Սահարայի հարստութիւնները հաւաքաբար պէտք է շահագործուին»։ Բացատրելով իր միտքը աւելցուց, թէ խառն ընկերութիւններ պէտք է կազմուին, շահակից երկիրներու եւ առանձին ընկերութիւններու մասնակցութեամբ։

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ա.

Գիտական բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ եւ գրական տարբեր սեռի ստեղծագործութիւններ կը հրատարակուին մեր պատմութեան այս կամ այն շրջանի, այս կամ այն դէպքի եւ դէմքի մասին։ Բայց մինչեւ հիմա, դժբախտաբար, քիչ ուսումնասիրութիւններ հրատարակուած են բնագիտութեան եւ ճարտարագիտութեան պատմութեան վերաբերեալ։ Մինչդեռ ճշգրիտ գիտութիւններու պատմութեան ուսումնասիրութիւնը մեծ նշանակութիւն ունի, որովհետեւ, ոչ միայն մշակութային եւ պատմական արժէք կը ներկայացնէ, այլ եւ ունի գիտական կարեւորութիւն՝ անցեալի արտադրողական ուժերու ուսումնասիրութեան եւ ընկերային օրինաչափութիւնները ճշդելու տեսակէտով։ Ճշգրիտ գիտութիւններուն տուեալներով կ'ամբողջացուին պատմիչներուն ձգած թերի տեղեկութիւնները։ Ուսողութեան, մեքենագիտութեան, ինչպէս նաեւ բնական այլ գիտութիւններու զարգացումը Հայաստանի մէջ, պատմական խոր արմատներ ունի։ Այդ մասին կը վկայեն գիտնականներ՝ Յ. Օրբէլիի, Լ. Մելիքսէթ–Բէկի, Լ. Յովհաննիսեանի, Ա. Աբրահամեանի, Տ. Ղազանճեանի, Ա. Յարութիւնեանի, Գ. Պետրոսեանի, Ա. Կծոյեանի, Բ. Թումանեանի եւ ուրիշներու ուսումնասիրութիւնները ուսողութեան, տոմարի, բնախօսութեան, բժշկութեան, քիմիագիտութեան եւ այլ գիտութիւններու պատմութեան վերաբերեալ։ Այդ կը հաստատեն նաեւ վերջերս հրատարակուած «Բնագիտութեան եւ տեխնիկայի պատմութիւնից» ժողովածուին մէջ զետեղուած նոր ուսումնասիրութիւնները։

Կարդալով գիտական ուսումնասիրութիւններու այս ժողովածուն, կրկին անգամ կը համոզուինք, որ հայ ժողովուրդը դարեր եւ հազարամեակներ շարունակ ոչ միայն մահու եւ կենաց պայքար մղած է բարբարոս նուաճողներուն դէմ, այլեւ այդ թոհ ու բոհին մէջ մասնակցած է համաշխարհային գիտութեան զարգացումին, իր սրբատաշ քարը դնելով գիտութեանց վեհաշուք փառաւոր սանդուխին վրայ։ Ժողովածուին մէջ զետեղուած առաջին ուսումնասիրութիւնը նուիրուած է Թ. դարու ականաւոր գիտնական ուսողագէտ Լեւոնի կեանքին եւ գործին։ Ան, ինչպէս կը նշէ ուսումնասիրութեան հեղինակը, գիտութիւններու դոկտոր–փրոֆէսէօր Գ. Բ. Պետրոսեան, «իր գործունէութեամբ եւ գիտական հետազօտութիւններով նոր շրջան մը կը բանայ բիւզանդական գիտութեան պատմութեան մէջ»։ Լեւոն երկար տարիներ եղած է Կոստանդնուպոլսոյ համալսարանին տեսուչը, իր մօտ աշակերտած է սլաւ առաքելու հնարիչը՝ Կիրիլ։

Առաջին անգամ ըլլալով հայ գիտնականը ստեղծած եւ օգտագործած է արեւակնային փարոսը, որ անգնահատելի գիւտ մըն էր, այդ ժամանակներուն համար։ Բիւզանդական լայնածաւալ կայսրութեան այս կամ այն ծայրամասին տեղի ունեցող իրադարձութիւններուն մասին (պատերազմներ, ճակատամարտներ, հրդեհներ եւայլն) մայրաքաղաք լուր հասցնելու համար անհրաժեշտ էր ձիով կամ հետիոտն օրեր, շաբաթներ անընդհատ՝ գիշեր–ցերեկ ճամբորդել։ Ասիկա ոչ միայն երկար ժամանակ կը պահանջէր, այլեւ լուրը տեղ չէր հասնէր, որովհետեւ երբեմն լրաբերը գերի կ'իյնար։ Հայ գիտնականը կ'օգնէ կայսեր՝ երկրին զանազան մասերուն զանազան ամրոցներուն վրայ շինել տալով արեւակնային փարոսներ, որոնց օգնութեամբ պայմանական նշաններով լուրը իսկոյն իր տեղը կը հասնէր։

Լեւոն պատրաստած է նաեւ ճարտարագիտական բարդ սարքաւորում մը, որ երկար ժամանակով ցուցադրուեցաւ Մագնավրայի պալատին մէջ։ Այս սարքաւորումը դիտելու կուգային տարբեր երկիրներու պատուիրակներ, դեսպաններ եւ թագաւորներ։ Պատմագրին վկայութեամբ՝ Լեւոնի պատրաստած ոսկիներու տախտակին վրայ դրուած էին մեքենայի միջոցաւ ձայն արձակող թռչնիկներ եւ առիւծներ։ Ինչպէս կ'եզրակացնէ Գ. Պետրոսեան, «միայն ճշգրիտ հաշուումներով կառուցուած սարքերը կրնային արձակել թռչուններուն բնական ձայնը եւ գազաններուն մռունչը։ Այս ցոյց կուտայ, որ Լեւոն ուսողական նուրբ հաշիւներու միջոցաւ լուրջ յաջողութիւններու հասած է մեքենագիտութեան եւ լսողականութեան բնագաւառներուն մէջ»։

Ըստ Ս. Արզաբեանի՝ «ամենայն մարմին է բաժանական իբրեւ յանհունս», այսինքն նիւթի մասնիկները կարելի է անսահմանօրէն բաժնել աւելի փոքր մասնիկներու։ Մասնիկներու անսահման բաժանելիութեան գաղափարը Ս. Արզաբեանէն առաջ, ինչպէս յիշատակուած է գիրքին տողատակին մէջ, տուած է Խաչատուր Էրզրումեցին (1711)։ Ս. Արզաբեան գիտական ճշգրիտ բացատրութիւններ տուած է բնական բազմաթիւ երեւոյթներու՝ փայլակ, կայծակ, որոտ, անձրեւ, ձիւն, կարկուտ, ծիածան եւայլն մասին։

Գ. ԱԻԱԳԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՏԻԳՐԱՆ ՉԻԹՈՒՆԻԻ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՎԱՍՏԱԿԸ

Վերջին պատերազմին ամէնէն բուռն շրջանին, ողբացեալ Տ. Չիթունի լոյս ընծայեց իր Սասունցի Դաւիթը, Սասունցաց ընդհանուր խորագրով, եօթը ճիւղերու համահաւաք իբրեւ դիւցազներգութիւն, ուրիշ անուանակոչութեամբ Սասմանց–Տուն կամ Սասմա Ծռեր։ Վեց ամիս առաջ նոյն դիւցազնավէպին չորրորդ ճիւղը հրատարակեց, դարձեալ Սասունական խորագրով, «Ազգապահպանման իբրեւ մեծագոյն ակնաղբիւր» միեւնոյն ատեն «Հացն ու ջուրը մոռցնող՝ մէկ շունչով կարդացուելիք հրաշավէպ մը», ինչպէս կը գրէր ինքը՝ հեղինակը։

Խօսելու համար Տ. Չիթունիի մասին, պէտք է հաստատել, որ ան յիսունէ աւելի տարիներէ ի վեր բանասիրական–ազգագրական վաստակ մը ունեցած է։ Այդ մարզին մէջ տուած երկերը, անտիպ կամ տպուած, երկու շրջաններու կարելի է բաժնել։ Առաջին շրջանին կը պատկանին. 1) Ցուցիկք Հայաստանի, 2) Արեւելեան կամ հայկական Թաղաշխարհ, (երկու հատոր, վարձատրուած Իզմիրեանց գրական մրցանակով), 3) Հայաստանի ոսկեհանքերը, 4) Բիւրակ, հազար ակ, 5) Սասունական։ Անտիպ գործերն են, 1) Վան քաղաք կամ գաւառական բառարան (վարձատրուած Իզմիրեանց գրական մրցանակով), 2) Սասմանց տուն կամ հայ ժողովրդական վէպին եօթը ճիւղերուն ամբողջական պատմութիւնը, 3) Եէրան–Թուրան, 4) Հայ բուսան, 5) Վանաշխարհ, 6) Սպարկերտ, 7) Արեւելեան վիպաշխարհ (հայկական հէքեաթներ, վէպեր եւ զրոյցներ), 8) Արեւելեան Առականի, 9) Արդի հայ բարբառ, 10) Արմատական բառարան, 11) Սասունական (Բ հատոր, հայ. ժող. վէպին ծանօթութիւններու բաժինը), 12) Հայ Աւանդական կամ Անգին Անգիր եւայլն։

Բացի գրական եւ բանասիրական շրջանակներէն, Տ. Չիթունիին ազգագրական աշխատութիւնները ժողովրդական լայն խաւերուն մատչելի չեն եղած։ Բայց եւ այնպէս Սասունականի յառաջաբանէն կը զգանք իր դաւանութիւնը։ Աշխատող, արարող եւ տքնող մարդու դաւանութիւնն է անորը, չճանչցուած եւ չգնահատուած մարդու դաւանութիւնը։ Տ. Չիթունի գիտնալու էր սակայն, ինչպէս առհասարակ բոլոր բանասէր–ազգագրագէտները, որ բանասիրական–ազգագրական երկերը, ամէն բանէ առաջ իրենց հեղինակներուն գոհունակութիւն կը պատճառեն։ Գոհունակութեան այդ զգայութիւնն է որ բանասէրները կը մղէ, պաղարիւն յոգնութեան եւ պրպտումներու։

Այսպիսի վաստակ մըն է Տ. Չիթունիին Սասունականը, աւելի քան 1200 էջ, որ հեղինակին արժած է երեսուն եւ հինգ տարիներու համբերատար եւ բծախնդիր աշխատանք, յոգնավաստակ եւ մանրազնին խուզարկումներ, անշուշտ նաեւ գիտական, դրական եւ բացասական յատկանիշներով։

Ի՞նչ գիտենք Սասունցի Դաւիթ դիւցազներգութեան սկզբնական աշխատանքներուն մասին։

Առաջին անգամ Գ. Վ. Սրուանձտեանցն է գրի առած Մուշի փոփոխակը 1873–4ին, «Սասունցի Դաւիթ» կամ «Մհերի դուռ» վերնագրով, Գրոց–Բրոցի մէջ։ 193 Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ ստուար հատոր մը, Սասմա Ծռեր անունով, որուն մէջ ամփոփուած էին 25 փոփոխակներ, եւ րիշ հատորի մը մէջ եւս ուրիշ 25 փոփոխակներ։ Բանաստեղծ Մ. Աբեղեան եալ տողերով կը խտացնէր մեր դիւցազներգութեան ծագումը.— «Սասմա Ծռերը (ծուռ կը նշանակէ գիժ, խենթ հերոս) իր հիմնական մասով ինչպէս իր բնաւորութեամբ պատմական է վէպը դարերի ընթացքում սերնդից սերունդ բանաւոր աւանդուելով զարգացել է նա մոտիւներով, որոնց մասը քաղուած է ազգային առասպելներից։ Միւսը՝ թափառական զրոյցների Վերջիններիս համեմատութիւնը եւ ճախ նոյնութիւնը հարեւան ժողովուրդների, յատկապէս Իրանի եւ Միջագետքի ժողովուրդների վիպաշխարհի հետ ներեւ է։ Այդ մոտիւների շարքին պատկանում, օրինակ, հերոսների ծնունդը, կռիւը վիշապների հետ, կութիւնն ու մանկական չարութիւնը վերբնական հզօրացումը, փորձուելը աշտ կնոջից, քարայրներում փակուել եւայլն (էջ 25)»։

Ինչպէս չորրորդ ճիւղին, այնպէս Սասունականին Բ. հատորով, անտիպ, տրուելիք բացատրութիւնները միայն ի վիճակի պիտի ըլլան արդարացնելու կամ ժխտելու պատմական անձերու եւ դէպքերու հետ կապուած իրողութիւնները, որոնց վաւերականութեան մասին Տ. Չիթունի այնքան հաւաստիքներ կուտայ։ Բ. հատորը լոյս տեսնելէ ետք խօսքը բանասէրներունն է, մուէթ կէտերն ու ենթադրութիւնները հերքելու կամ ընդունելու։ Միւս կողմէ գիտական մեթոտի հետ հաշտ չէ, դիւցազներգութիւնը ամէնէն գերագոյն ցոյց տալու, առանց մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան, առանց չափազանցութիւններու մէջ իյնալու, բան մը, դժբախտաբար ողբացեալ Չիթունիի նկարագրին յատկանիշներէն մէկն էր եղած սկիզբէն ի վեր։

Սասունականը երկարաշունչ քերթուած մըն է, ժողովրդային ընթերցանութեան մատչելի ձեւով, հայկական չափով գրուած, 4, 4, 4, 3, ուր առաջին վրայ կուգայ երեւակայութիւնը։ ժողովուրդին հոգեկան առաքինութիւններու խտացումն է։ Անոր մէջ կը յայտնուին ազատասիրութիւնը, քաջութիւնը, շինարար եւ ստեղծագործ ոգին, արդարամտութիւնը, վեհանձնութիւնն ու հոգիութիւնը, շատ հին ժամանակներէ սկիզբ առած։ Անոր մէջ կը գտնենք մեր քաղաքակրթութեան պատմութեան յատկանիշները։ Մեր նիստ ու կացը, ու զրահը, ընտանեկան սովորութիւնները, հայ գիւղական կեանքը, դրացիներուն հետ մեր ունեցած յարաբերութիւնները, վաւերական փաստերով ու մանրամասնութիւններով։ Դիւցազներգութիւններուն յատուկ հրաշապատումի չափազանցութիւնները զեղչելով, կը

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՐ, ՀԱՅՐԻԿ...

(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Ինքնաշարժը կանգ առաւ։

— Դուք նեղութիւն մի քաշէք,— ասաց վարորդը՝ ետ նայելով։— Ես կը գնամ կը գտնեմ։ Կարծեմ այս կողմերը պէտք է լինի։

Աղջիկը չպատասխանեց։ Մի տեսակ թմբիր էր իջել վրան։ Բայց երբ ինքնաշարժի դուռը շրխկաց, նա ցնցուեց։ Նստած տեղում աւելի ամուր կծկուեց հովանոց—ձեռնափայտին, որ ամբողջ ճանապարհին ձեռքից բաց չէր թողել։ Ետ–եւոյ փոքրիկ մօրուքով կզակը յենեց բռունցքին եւ, կիսախուփ աչքերով, սկսեց սպասել։

Վարորդը ետ եկաւ։

— Այստեղ է. չորրորդ յարկ, քսանութերորդ բնակարան։ Ես ձեզ կը սպասեմ։

— Ոչ, ոչ,— չգիտես ինչու, անհանգստացաւ Ծերունին եւ շտապով կարգի բերեց վերնաշապկի օձիքն ու փողկապը։ — Ոչ, գուցէ երկար մնամ։ Ոտքով կը գամ հիւրանոց։

Նա նստատեղի վրայով սահեց դէպի նկղը, իջաւ եւ, առանց յապաղելու, գնաց դէպի շքամուտքը։

— Փաթեթը մոռացաք,— կանչեց վարորդը։

Ծերունին ինչ որ փնթփնթալով կանգ առաւ։ Կարծես դժգոհ էր, որ յիշեցրին այդ մասին։ Նա վարորդի ձեռքից վերցրեց ժապաւէններով կապկապուած փաթեթը եւ այս անգամ արդէն դանդաղ քայլերով մտաւ շքամուտքից ներս։

— Չորրորդ յարկ, քսանութերորդ բնակարան,— յիշեցրեց վարորդը։

Ծերունին սրտնեղած սկսեց բարձրանալ սանդուխներով։ Սրունքները թեթեւօրէն էին նրան վեր տանում։ Միայն շնչառութիւնը դժուարանում էր հետզհետէ, ասես փողկապի ճնշումից։

Կանգ առաւ հարթակներից մէկում։ Քսանեւչորրորդ բնակարան։ Ուրեմն՝ մնացել է երկու յարկ։ «Ինչո՞ւ եկայ,— մտածում էր նա տարտամօրէն։— Կարող էի եւ չգալ։ Ուշ չէ, ետ դառնամ։ Ետ դառնա՞մ... Բայց ինչո՞վ պատճառաբանեմ իմ քայլը...»։

Բազրիքին կառչելով՝ շարունակեց բարձրանալ։ Երրորդ յարկ։ Հիմա կը հասնի։ Մի տասը աստիճան, եւ նա կը զրկուի իր համար աշխարհում ամենաթանկ բանից...

Կարծես շնչահեղձ էր լինում։ Քաշեց, լայնացրեց փողկապի հանգոյցը։ Շնչելը հեշտացաւ, եւ դրա հետ միասին նուազեց անհանգստութիւնը։

Չորրորդ յարկ, քսանութերորդ բնակարան։

Մատը դանդաղ մեկնեց զանգի կոճակին։

×

— Բարեւ ձեզ,— ասաց նա դուռը բացող աղջկան,— այստե՞ղ է ապրում Աննա Զօպանեանը։

— Մայրս տանը չէ,— ասաց աղջիկը ետ քաշուելով,— բայց կարող էք սպասել։ Շուտ կը գայ։

Ծերունին ոտքերը քսեց լաթին, մտաւ նախասենեակ եւ հովանոց–ձեռնափայտն ու լայնեզր գլխարկը կախեց։ Սակայն չբաժանուեց փաթեթից եւ ձեռքին բռնած հետեւեց աղջկան։

Նստեց հիւրասենեակի բազմոցին՝ փաթեթը կողքին տեղաւորելով։ Գլխի ընկաւ, որ իրաւունք չունի երկար լռելու, եւ սկսեց.

— Ի՞նչպէս է անունդ, աղջիկս։

— Սեդա։

— Անուշիկ անուն է։ Սովորո՞ւմ ես։

— Այո։ Դպրոցում,— շտապեց աւելացնել նա, կանխելով ծերունու յաջորդ հարցը։

— Օ՜ր— ծոր տուեց հիւրը,— հրաշալի է։

Լռեց։ Անհանգստացաւ, իր վրայ զգալով աղջկայ հարցական հայեացքը։

— Ես Արժէնթինից եմ,— ներկայացաւ նա ինքն իրեն,— եկել եմ որպէս զբօսաշրջիկ։ Հայրենիքս տեսնելու եմ եկել։

Սեդան ուզում էր հարցեր տալ, բայց քաշւում էր։ Ծերունին նոյնպէս կաշկանդւում էր ինչ որ բանից։ Ինչ երկար ձգւեց լռութիւնը։ Սեդան տեսաւ, թէ ինչպէս ծերունու հայեացքը դանդաղ փոխւեց սենեակում եւ կանգ առաւ պատին փակցուած մեծադիր դիմանկարի վրայ։ Կանգ չառաւ, այլ մեխուեց։ Այդ վախւորած արտայայտութիւն առաջ

— Հայրս է,— նկատեց Սեդան.

Ծերունին ուզում էր ասել՝ բայց ժամանակին կարողացաւ ուել։ Դէմքը շուտ տուեց դիմանկարից աղջկան նայեց քնից նոր արթնացող ման։

Նա նկատելիօրէն մռայլուեց էր, որ դրանով կասկածի տեղիք լիս, ուստի ճիգով վերստացաւ կին սառնասրտութիւնը։

— Ի՞նչ գործով է զբաղւում դրաւ Ծերունին։

— Զոհուել է,— տխրեց աղջիկը շուտ բռնազբօսած, քան գիտակցելով խօսքերի սարսափելի իմաստը։ Ես չեմ տեսել։ Երբ ծնուել եմ, նա ռազմաճակատում է եղել։

Ս. ԽԱՉԱՏ

(1 Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

« ՀԻՍԻՍԱՅԻՆ ԾԻԱԾԱՆ »

ԺԹ. դարու սկիզբը Հայաստանի մէջ կատարուած պատմական իրադարձու–թիւններուն նուիրուած է «Հայֆիլմի» պատրաստած «Հիւսիսային Ծիածան» նոր ժապաւէնը: Ժապաւէնին նիւթը պատ–րաստած է գրագէտ Հրաչեայ Քոչար: Կը ներկայացնէ ռուս – պարսկական պա–տերազմները, հայ ժողովուրդին մարտն–չումները պարսիկ խաներու դէմ եւ վեր–ջապէս Կովկասի գրաւումը Ռուսերու կողմէ: Ծանօթ դերասաններ կը մարմնա–ւորեն պատմական դէմքեր՝ Խաչատուր Աբովեան, Ներսէս Աշտարակեցի, փառա–ւէր Պասկեւիչ եւայլն:

Գուրգէն Սարեան «Սով. Հայաստան» ամսագրի թիւ 12ի մէջ դրուատալից տո–ղերու կողքին կը թուէ լուրջ թերութիւն–ներ: Շատ մը տիպարներ թոյլ ներկա–յացուած են, իսկ կարգ մը պատկերներու իմաստը կը մնայ անհասկնալի: Խորհր–դահայ քննադատը կը դժգոհի նաեւ որ ժապաւէնին մէջ ցոյց չէ տրուած հայ ժողովուրդի վիճակը ռուս – պարսկական պատերազմէն յետոյ, այսինքն Ռուսերու Կովկաս մուտքէն եւ գրաւումէն ետք:

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ճարտարապետները ջերմ մթնոլորտի մէջ պատուած են ճարտարա–պետ եւ տեսաբան Վարազդատ Ցարու–թիւնեանը: Միւս կողմէ յոբելեարը վար–ձատրուած է «արուեստի վաստակաւոր գործիչի» տիտղոսով:

Տասնեակ տարիներէ ի վեր կը շարու–նակէ գիտական Թորոս Թորոմանեանի կէս ձգած գործը: Իր գրչին կը պատկա–

որ բոլոր իրադարձութիւնները իրենց բը–նական կարգուկանոնին կը վերածուին:

Այս հատորը հապարաւոր պատուական բառերու մեկնութիւնը կուտայ խղճամիտ կերպով: Որեւէ բառգիրք խմբագրող պարտաւոր է նկատի առնել զանոնք, այդ կերպով հարստացնելու համար մեր լեզ–ուին գանձարանը:

Ի պատիւ Տ. Զիթունիի պէտք է հաս–տատել, որ Սասունականի 1200ի մօտ է–ջերուն մէջ հեղինակը փորձուած չէ որ եւ է օտար, մասնաւորապէս Թուրքերէն բառ գործածել, մինչդեռ Ց. Թումանեան եւ Աւ. Իսահակեան մասնաւորաբար ի–րենց «Սասունցի Դաւիթ»ներուն մէջ օ–տար բառեր եւ գրական ուրիշ անհարա–զատութիւններ գործածած են:

Այս աշխատութեան համար Տ. Զիթու–նի պրպտած է մեր ամբողջ մատենա–գրութիւնը, Զամչեանի եռահատոր Հա–յոց Պատմութիւնը, ինչպէս նաեւ օտար եւ հայ տեղագրական, պատմական եւ աշգագրական բազմաթիւ երկասիրու–թիւններ:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

նին «Դուինի ճարտարապետական յուշար–ձանները Ե.–Է. դարերում» ; «Արուշի տաճարին թուագրութեան մասին» եւ այլ արժէքաւոր աշխատութիւններ, ուր, գիտնական ճարտարապետը կը ներկայա–ցնէ իր կատարած հնաբանական եւ չա–փագրական ուսումնասիրութիւնները՝ վանքերու եւ յուշարձաններու:

Ղեկավարելով ճարտարապետական յու–շարձաններու պահպանման կոմիտէն, Վ. Ցարութիւնեան գիտական հիմերու վրայ դրած է յուշարձանները չափագրելու եւ վերակառուցանելու գործը: Դասախօս է նաեւ Բազմարուեստից ուսումնարանի ճարտարապետական բաժնին մէջ:

ՎԱՀՐԱՄ ԳԱՅՎԷՃԵԱՆԻ յիշատակին նուիրուած կարճ յօդուած մը կայ «Սով. Արուեստ»ի Յունուարի թիւին մէջ: Յօդ–ուածագիրը՝ Ռուբէն Պարսամեան ի մէջ այլոց կը գրէ — «Գայֆէճեան Հայաս–տանի կերպարուեստագէտներու միու–թեան հիմնադիրներէն եւ երկարամեայ ղեկավարներէն մէկն էր: Աւելի քան 30 տարի դասաւանդելով նկարչութեան ու–սումնարանին մէջ, ան եղած է մեր նկա–րիչներէն եւ քանդակագործներէն շատ շատերուն ուսուցիչը: Հասարակական եւ մանկավարժական աշխատանքի զուգըն–թաց, Գայֆէճեան ստեղծած է բազմա–թիւ դիմանկար, բանաստեղծական ջերմ շունչով յղացուած բնապատկերներ եւ մեռեալ բնութեան նկարներ:

Հանգուցեալ նկարիչը Ախալցխացի էր եւ ուսած՝ Լազարեան ճեմարան, ապա՝ Մոսկուայի նկարչութեան, ճարտարապա–պետութեան եւ քանդակագործութեան ուսումնարանը:

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ներկայացում–ներ տուաւ Լենինականի մէջ, վերջերս: Կորրադոյի եւ Օթելլոյի դերերը ստանձ–նեց «Աճրագործին ընտանիքը» եւ «Օթե–լօ» թատերախաղերուն մէջ: Հակառակ իր յառաջացած տարիքին, վարպետութեամբ հանդէս եկաւ երկու դերերուն մէջ, վեր–արտադրելով այդ բարդ, հոգեբանօրէն դժուար կերպարները: Ներկայացումները դիտեցին աւելի քան 9000 հանդիսական–ներ:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ մէջ համերգներու շարք մը տուաւ Երեւանի պետական համալսա–րանի նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Էդ. Թումանեանի: Հայկական կտորներու կարգին նուագեցին նաեւ Ֆրանսական, սպանական, արժանթինեան ժողովրդա–կան երգեր:

« ԲՆՈՒԹԵԱՆ պահպանութեան հիմնա–կան խնդիրները» նիւթին շուրջ խօսեցաւ Փրոֆէսէօր Խ. Միրիմանեան: Դասախօ–սութեան ներկայ գտնուեցան Հայաստանի բնութիւնը պահպանելու ձգտող դասա–տուներ, որսորդներ եւ բնութասէրներ:

ՁԵՌՔԻ ԳՆԴԱԿԻ (հէնտպոլ) խաղը հա–մեմատաբար նոր մուտք գործած է Հա–յաստանի մէջ: Վերջերս Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցած համախմբութենական մըր–ցումներուն, տասը խումբերու մէջ վեցե–րորդ տեղը գրաւած է Երեւանի խումբը:

Խ. ԱԲՈՎԵԱՆԻ երկերուն ակադեմական հրատարակութեան 9րդ հատորը լոյս տե–սաւ, արդէն: Կը մնայ վերջին՝ լրացու–ցիչ 10րդ հատորը, որ պիտի հրատարակ–ուի, ի մօտոյ: Իններորդ հատորին մէջ զետեղուած են Խ. Աբովեանի անտիպ ու–սումնասիրութիւնը՝ նուիրուած գիւղացի հայ ընտանիքի առօրեային եւ կենցաղին, յօդուածներ՝ Արարատի վրայ կատար–ուած առաջին վերելքի մասին, Հայոց հոգեւոր եւ աշխարհիկ երաժշտութեան մասին, անտիպ բանաստեղծութիւններ, նամակներու ժողովածուն եւայլն: Հատո–րը կազմած եւ ծանօթագրած է բանասի–րական գիտութիւններու թեկնածու՝ Պ. Ցակոբեան:

Այս տարի լոյս կը տեսնայ նաեւ Գար–բիէլ Սունդուկեանի ակադեմական հրա–տարակութեան չորրորդ եւ վերջին հա–տորը:

ԾՈՄԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Քաղաքակիրթ աշխարհի համար, այ–սօր եթէ կայ պարագայ մը, որ անվիճելի կերպով ընդհանուր համաձայնութեան արժանացած է, այն է՝ հասնիլ օգնու–թեան, նիւթապէս եւ բարոյապէս, բոլոր այն ժողովուրդներուն, որոնք թշուառ վիճակի մէջ կը գտնուին եւ ուշ կամ կա–նուխ դատապարտուած են կորսուելու:

Ի մեծ բարեբախտութիւն եւ մխիթա–րութիւն մեր ազատնգական ժողովուր–դին, որ շնորհիւ իր ձեռներէցութեան ո–գիին ու աշխատասիրութեան, նիւթական ինքնաբաւ վիճակի մէջ կը գտնուի, ու մեծերուն գթութեան սահմաններէն դուրս կը բնայ:

Բայց ներքնապէս ունինք մեր ցաւերը, որոնց դարմանումին համար, պարտաւոր ենք խորհիլ ու միջոցներ ձեռք առնել:

Ս. Զատկուան տօներուն առթիւ, Ֆր–րանսահայ Կապոյտ Խաչի Դրամօգնու–թիւնները կ'երթան բոլոր այն հայրենա–կիցներուն, որոնք հիւանդանոցներու, սանաթորիոմներու մէջ կը տուայտին, նաեւ բոլոր այն թշուառ բայց ամօթխած անկարներուն, որոնք ողորմութեան ձեռք երկարելու սովորութիւն չունին: Մեր խօսքը չի վերաբերիր, անշուշտ, մուրաց–կանութիւնը արհեստ դարձուցած անձե–րուն:

Ահա մեր այս դժբախտ հայրենակիցնե–րուն կեանքը քիչ մը ուրախացնելու ա–ռաջադրութեամբ, Մեծ Պահքի Աւագ շա–բաթը, կը յայտարարենք «Ծոմապահու–թեան շաբաթ», յուսալով որ մեր այս կոչը արձագանգ պիտի գտնէ ձեր մօտ, ու կըն–քուած թերթիկներով ձեզի ներկայացող մեր ընկերուհիները՝ պիտի քաջալերէք ձեր առատաձեռն նուէրներով:

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԱՑՑ ՄԸ

—o—

Կիրակի Մարտ 19: Մոնմորանսիի գե–րեզմանատունը՝ ողբացեալ ընկեր Սահակ Տէր Թովմասեանի շիրմին առջեւ հաւաք–ուած էին վշտակիր ընկերներ, բարե–կամներ եւ ընտանեկան պարագաներ:

Ծաղիկներու փունջ մը կը զարդարէր հանրանուէր գործիչին շիրմաքարը՝ շին–ուած երախտապարտ ընկերներու ջանքե–րուն շնորհիւ:

Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ընկերնե–րու անունով յարգանքի, երախտագիտու–թեան եւ վշտակցութեան խօսքեր ըրաւ ընկեր Ցովիկ Եղիազարեան: «Ընկեր Սա–հակի յիշատակը միշտ թարմ պիտի մնայ մեր հոգիներուն մէջ, որովհետեւ մեծ ե–ղած է իր վաստակը ըլլայ հայրենիքի, ըլլայ հոս՝ Ֆրանսայի մէջ: Արդարեւ՝ ողբացեալ երէց ընկերը փոքր տարիքէն աղգամագրուած է Հայ Յեղափոխութեան եւ կարեւոր ծառայութիւններ մատուցած է իր ծննդավայր Շամախի, հուսկ ու–րեմն Հայաստանի Հանրապետութեան շր–ջանին: Փետրուարեան համաժողովրդա–կան ապստամբութեան օրերուն քարտու–ղարն էր Փրկութեան Կոմիտէի: Ցաւերու պէս ինք եւս կը բռնէ տարագրութեան ճամբան եւ կը հաստատուի Ֆրանսա: Հոս, տասնեակ տարիներ համակ խան–դով կը նուիրուի կուսակցական եւ ազ–գային աշխատանքներու ճամբով, յօդ–ուածներով եւ կազմակերպչական գոր–ծերով: Դժխեմ ճակատագիրը ուզեց, որ շատերու նման ինք եւս հանգչի հիւրըն–կալ այլ օտար այս երկնքին տակ, հեռու իր պաշտած հայրենիքէն, սակայն, հայ երախտապարտութեան հոգիին մէջ յաւերժ կենդանի եւ վառ պիտի մնայ իր յիշա–տակը»:

Վշտակիր ընկերները եւ բարեկամները այցելեցին նաեւ ընկերներ Անտոնեանի եւ Ա. Գիւլխանդանեանի շիրիմներուն:

Ընկեր Խաչիկ Մկրտիչեան դրուատալից եւ ջերմ բառերով վեր առաւ հանգուց–եալ ընկեր Գիւլխանդանեանի դիմագիծը, կուսակցական եւ ազգային գործունէու–թիւնը: «Մաքուր Հայ, յանդուգն գոր–ծիչ, իր ժողովուրդի ազգային խոր հաւատացող ահա ընկեր Գիւլխանդանեա–նի դիմագիծը, որուն մեծ բան կը պարտի Կովկասի եւ յատկապէս Պաքուի Հայու–թիւնը»:

Ժ. Մ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ, Յունուար 1961, թիւ 1: Պաշ–տօնական ամսագիր Կաթողիկոսութեան Հայոց Կիլիկիոյ, կրօնական, կրթական, գրական եւ բանասիրական: Անթիլիաս, Լիբանան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (169)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԳԸ

—o—

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

—o—

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Բայց մտածելու ժամանակ չէր այլեւս. պէտք էր այնպէս անել, որ նախարարա–կան այդ հեծեալ գնդերը քաղաք չմտնեն. պէտք էր դիմադրաւել մինչեւ հասնէր արքունի բանակը եւ պատժէր ստահակ–ներին: Եւ այդպէս էլ կարգադրեց.

— Ցայտնեցէք կայազօրի պետին եւ միւս կողմնապահներին, որ չսպասեն բնաւ եւ դիմադրաւ լինեն. շուտով ար–քունի զօրքը ամենայն փութով կուղայ մեզ օգնութեան, — ասաց նա իր տան առջեւը կանգնած զինուած երիտասարդ–ներին՝ աներեւոյթ խռոխ, բայց խօսք բեկուած ձայնով:

Երբ հրամանը լսող այդ երիտասարդ–ները ճարպիկ ոստիւններով թռան իրենց նժոյգների մէջքը եւ սուրացին դէպի քա–ղաքի ծայրամասերը, Վարազն ինքն եւս, հեծնելով իր պատրաստ ձին, մի թիկնա–պահի հետ սլացաւ այն կողմը, ուր, նրա կարծիքով, պիտի լինէր կայազօրի պետը:

Նախարարական զօրքերն իրենց գրոհն սկսեցին բոլոր կողմերից միաժամանակ: Նրանք գալիս էին մեծ արագութեամբ. կէսօրուայ պայծառ արեւի տակ փայլա–տակում էին ոմանց սաղաւարտները, ո–մանց զրահները, միւսների՝ մերկացրած սրերը:

Քաղաքում մեծ տագնապի ու զայրոյթի մէջ էին առաւելապէս նրանք, ովքեր փա–խել էին իրենց տէրերից մնացած բնա–կիչները, թէեւ յուզուած, որ անսպասե–լի թշնամի է եկել եւ գրոհում է քաղաքի վրայ, չէին կարծում, թէ եկողները անձ–նապէս վնասեն իրենց:

Չէ՞ որ իրենք չէին փախել նախարարա–կան կալուածներից, այլ եկել էին արքու–նի չէներից, քաղաքներից, եկել էին քա–ղաքի կառուցման համար: Իսկ եկողները պահանջում էին իրենց ծառաներին, մի–այն տիրափախ ծառաներին:

— Երբ քաղաք մտնեն՝ պիտի ջոկեն մի–այն ու միայն իրենց փախածներին, — ա–սում էր մէկը, մեզ հետ չունեն ոչինչ:

— Այդպէ՞ս է, — տարակուսում էր հա–րեւանը: — Թւում է ինձ, որ դիմադրե–լու հետեւանքով ամէնքիս կը համարեն թշնամի եւ կ'առնեն սրի բերան:

— Եւ դիմադրելն ուրեմն ի զո՞ւր է:

— Այդ պէտք է խորհէր Վարազ իշխա–նըն ինքը:

—— Ուրեմն աղէտը կը՛ հասնի եւ մե՞զ:

— Անշուշտ եւ անխուսափ..

Մինչ այդ նախարարական հեծեալ խմ–բերը առաջ էին գալիս հետզհետէ աճող թափով՝ նիզակները առաջ պարզած, ա–ղեղները լարած եւ մի աղմուկ – աղաղա–կով, որ լցնում էր օդը՝ ու–ու–ու...

Ձայներ, որ քաղաքը չէր լսել հիմնադը–րումից ի վեր:

Անսովոր ձայներ, որոնց վրայ շներն սկսեցին հաչել բոլոր թաղերում, բոլոր ձեւերով: Թէ այդ կանչերը եւ թէ հա–չոցները իրենց վայրի աղմուկով ու ա–հարեր չեչտով սարսուռ էին ազդում. ա–հաբեկում էին անձնապէս կանանց, երե–խաներին, որ այնուամենայնիւ դեռ բա–լորովին չէին հեռանում կտուրներից ու փողոցներից: Հետաքրքրութիւնը, թէ ի՞նչ է լինելու, նրանց բեւեռել էր իրենց տեղերում: Շատերը կարծես անձնամոռ վիճակի մէջ էին:

Աւելի լարուած էին սակայն զարուն մտած մարդիկ: Իսկ զարանը մէկը չէր եւ ոչ էլ երկուսը: Կայազօրի պետը, որքան այդ հնարաւոր էր եղել կարճ ժամանա–կում: իր զինուորներին ու զէնք առացած կամ ունեցող քաղաքացիներին ցրել – դա–սաւորել էր նախարարական զինուած ստ–ժերի դիմաց՝ քաղաքի ծայրամասերի բա–կերում, իրարից բաւական հեռու, եւ իւ–րաքանչիւր պաշտպանական խմբակի մօտ կարգել էր մէկ – երկու զինուոր, որ պի–տի խրախուսէին անփորձ պաշտպաններին եւ առաջին օրինակը տային իրենք՝ եկող–ներին նետահարելով:

Բացի նետ – աղեղից նա իւրաքանչիւ–րին յանձնել էր եւ նիզակ՝ շատ մօտեցած թշնամուն նիզակահարելու: Թորգոմը, օրինակ, նիզակից բացի, ունէր եւ նետ–աղեղ. նա չգիտես որտեղից գտել էր մի սաղաւարտ եւ մի օղազրահ լանջապահ: Նրա մարդիկ նոյնպէս հագնուած էին սո–վորականից տարբեր. մինչեւ սրունքնե–րը ամրացրել էին պատիճներով, իսկ հագուստները ոմանք զօտեպնդել էին պարաններով, ոմանք կաշեփոկերով: Մեծ մասը կրում էին ճովորական զէն–քեր՝ նետ –աղեղ կամ նիզակ, բայց կա–յին մարդիկ, որ զինուած էին միայն կա–ցիններով, կամ ծանրագլուխ փայտերով, որոնք նման էին գուրզի:

Եւ ահա որքան նախարարական հեծ–եալները մօտենում էին խառնաձայն աղ–մուկով՝ զարանամուտներն այնքան աւելի անհամբեր էին դառնում. գլուխները թա–քստոցներից հանելով, նայում էին պր–կուած ծնօտներով ու չանթող հայեացք–ներով, տեսնելու, թէ ուր է հասել թըշ–նամին:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տարաբախտ Վաչէ Փարթամեանի յուղարկաւորութեան՝ փոխան ծաղկեպսակի, Ս. Լուսի Թաղականութիւնը Պ. Վրէժ Եղքովանեանէ նաեւ ստացած է յիսուն Ն. Ֆ. ի նպաստ եկեղեցւոյ (25), եւ Ս. Լուսի Կապ. Խաչի մասնաճիւղին (25):

×

Տարաբախտ Վաչէի այրին՝ Տիկին Սիւզան Փարթամեանի, մօրը Տիկին Սերանուշ Փարթամեանի (ծննդ. Պապիկ – եան), քրոջը եւ քեռայրին Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէօնճեանի եւ մեր բոլոր ընտանեկան պարագաններու կողմէն, խորապէս զգածուած, անհուն շնորհակալութիւն – ներ կը յայտնեմ Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութեան, Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութեան «Լը Փրովանսալ», «Յառաջ», եւ «Հայաստան»թերթերուն խմբագրութեան, Հարաւային Ֆրանսայի Ազգ. Կեդր. վարչութեան, Առաջնորդական փոխանորդ Տէր հօր եւ բոլոր քահանայ հայրերու, Սէն Լուի Կըրան–Փէնի պատուարժան Թաղ. Խորհուրդին, Ֆրանս. Ընկերվարական կուսակցութեան 12րդ թաղամասի մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի, Լիոնի, Վալանսի Շրջ. Կոմիտէներու, Քրիստափոր, Ակնունի, Հայաստան ենթակոմիտէներու, Վարանդեան, Նիսի Գէորգ Չաւուշ եւ Ալինեոնի Մուրատ խումբերուն, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի խումբին, Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի, Գօմոնի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերուն, Համազգային, Մշակութային Միութեան Մարսէյլի վարչութեան, Հ. Մ. Ը. Մ. ի Մարսէյլի կազմին, ինչպէս նաեւ բոլոր ընկերներու, բարեկամներու, ծանօթներու եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, հեռագրաւ, հեռախօսով, նամակով եւ ծաղկեպսակներով մասնակցեցան մեր մեծ վշտին՝

ՎԱՉԷ ՓԱՐԹԱՄԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ,

Յակոբ Պապիկեան

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ: Զեկուցում Կեդր. Կոմիտէի կողմէ՝ Թուրքիոյ ներքին տագնապը:

Կը հրաւիրուին Նոր Սերնդականները եւ Ուսանողական Ռուբէն խումբը:

ԿՐԸՆՈԲԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լանսէի, Ըրնաժի եւ Կրընոպլի բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ, ժամը 21ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի հաշուեքննիչ յանձնախումբը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլոր ընկերները անխտիր, այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, «Համօ Օհանջանեան» ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Սէն Ժերոմի Հայաստան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ, ժամը 21ին, նախապէս որոշուած հասցէին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԺԱՌԱՆԳՈՐԴ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պ. Օվալեան Մարտ 8ին մեռած է Ֆերնան Վիտալի հիւանդանոցին մէջ, ունի սենեակ մը եւ կարասիներ, կը փնտռուին իր ժառանգորդները, կ'ենթադրուի որ Պոլիս քոյր մը ունի: Դիմել Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանատունը:

ՆՈՒԷՐ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է յիսուն Ն. Ֆ. Տէր եւ Տիկին Ստեփան Էլճիքէկեանէ իր օգափոխութեան կայանին համար:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
Surprise Party

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ահարոնեան խումբը կը կազմակերպէ պարանցիկ ցերեկոյթ մը, այս Կիրակի Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 17էն 23:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Համախաբբ. Հայր. Միութեան պարահանդէսը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Սալ Ալհամպրայի մէջ, 340 Պուլվ. Շավ:

Նուագախումբ ՔԼՕՍ ՊԷՍԷ:

Մուտք 7 Ն. Ֆ.:

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

Կազմակերպուած Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ:

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, Թէաթր Մունիսիփալի մէջ:

Կը նախագահէ Ն. ԹԷՊՈՅԵԱՆ
Կը խօսի Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Վալանսի եւ շրջակայից հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ոգեկոչելու անմահ հերոսին յիշատակը որ մէկուկէս միլիոն զոհերու վրէժը լուծեց 192[illegible] Մարտ 15ին Պերլինի մէջ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

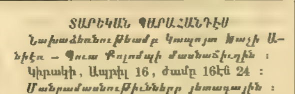

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին: Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24: Մանրամասնութիւնները յետագային:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՄԱՐՏ

DIMANCHE 26 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 9063 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4864

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՇՈՒՆ ԶՈՒՆԵՑՈՂ ԳԻՒՂ...

Լօզանի դաշնագիրը ստորագրող պետութեանց անտարբերութենէն քաջալերուած՝ Թուրքերը անպատիժ կերպով կը խախտեն անոր արամադրութիւնները ոչ-իսլամ փոքրամասնութեանց մասին եւ օր ըստ օրէ աւտրճան մը աւելի միջամուխ կ'ըլլան անոնց ներքին գործերուն :

Պոլսոյ կուսակալ Զօր. Րէֆիք Թուլկա-յի 16 Փետրուար պաշտօնագիրը կատարեալ մերժում մըն է Լօզանի ոգիին :

Սակայն ո՞ւր են Աշխարհի Դաշնակցութեան Խորհուրդի անդամները՝ այդ մեռելումը մատնանշելու համար ՄԱԿին :

Յոյն կառավարութիւնն անգամ, որ դաշնագիր պետութիւններէն մէկն է եւ ամենէն աւելի շահագրգռուողը, ձայն ծպտուն չի հաներ՝ Կիպրոսի կառավարութեան ուղղութեանց դէմ բողոքելու համար :

Մինչդեռ Լօզանի մէջ Յոյն պատուիրակները յաջողած էին փոխանակութենէ դերծ կացուցանել Պոլսոյ Յոյները եւ անխախտ պահել Ֆէնէրի Յունաց Պատրիարքարանի պատրիարքի դաւանական առանձնաշնորհները :

Այժմ Քարամանլիսի կառավարութիւնը ո՛չ միայն չի բողոքեր, այլ նոյնիսկ Թոյլ չի տար որեւէ քննադատութիւն Թուրքերու դէմ :

Այսպէս, Յունաստանի արտաքին նախարար Է. Աւէրոֆ «ցաւով դիմաւորած է Աթենական կուսակցութեան պետ Ս. Վենիզելոսի յարձակումները վարչապետ Քարամանլիսի պալքանեան քաղաքականութեան եւ յատկապէս Կիպրոսի մէջ իր դիրքաւորման դէմ»: Քարամանլիս «անընդունելի զիջումներ կատարելով Թուրքերուն՝ վիրաւորած էր Հելլէններու վարկը» (Մարմարա, 13 Մարտ) :

Մեծ Վենիզելոսի տղան «հարկաւոր» գտնելով հանդերձ Թուրքեւ-Հելլէն բարեկամութիւնը, չէ չտած է, որ այդ «բարեկամութիւնը կարելի կը դառնայ, եթէ Պոլսոյ 120.000 հոգինոց յոյն փոքրամասնութիւնը վերագտնէ ապահովութեան այն զգացումը, զոր կորսնցուցած է 1955 Սեպտեմբերի եղերական դէպքերուն հետեւանքով» :

Ինչպէս կը տեսնուի, հելլէն կառավարութիւնը աչք կը գոցէ Թուրքերու նոր «մեղանչումներուն», յանուն «բարեկամութեան» :

Անդրադառնալով Զօր. Թուլկայի պաշտօնագրին, անոր չորրորդ յօդուածը կը շեշտէ, որ Թաղային մարմիններու ընտրեալ անդամները այսուհետեւ իրաւունք չունին անձնական տարակարծութեանց պատճառով հրաժարելու իրենց պաշտօնէն, պարզապէս գրաւոր հրաժարական ներկայացնելով :

«Միաբանները հաւաքաբար պատասխանատու են : Պէտք է գիտցուի, որ ո՛չ ոք կրնայ ազատիլ պատասխանատուութենէ՝ մինչեւ որ անձնապէս խնդրագիր չներկայացնէ կուսակալութեան եւ հրաժարականը չընդունուի :

Հինգերորդ յօդուածը դիտել կու տայ, որ եկեղեցական եւ այլ կարգ մը հաստատութիւններ իրենց կողքին կը նշանակեն զանազան յանձնախումբեր, որոնք իրենց անունով կնիք եւ նամակաթուղթեր կը պատեն եւ անկախօրէն կը գործեն :

Այսուհետեւ նման յանձնախումբեր իրաւունք չունին առանձին կնիք եւ նամակաթուղթ ունենալու։ Իրենց բոլոր գործառնութիւնները, կնքելիք համաձայնութիւնները եւայլն պէտք է կատարուին միութենական մարմիններու գիտութեամբ եւ վաւերացուին անոնց կնիքով եւ նամակաթուղթով :

Իսկ ամենէն ծանրակշիռն է վեցերորդ յօդուածը, որ կը վերաբերի օտարահպատակ կրօնաւորներու :

Ահա՛ այդ յօդուածը .

Հակառակ անոր ,որ փոքրամասնութեանց պատկանող մեր հայրենակիցներու կրօնական հաստատութեանց մէջ միայն թրքահպատակ կրօնաւորներն են, որ իրաւունք ունին պատարագելու եւ քարոզելու , տեսնուած է որ մեր երկիրը եկող կարգ մը օտար կրօնաւորներ եկեղեցիներու մէջ կը պատարագեն եւ կը քարոզեն : Այսուհետեւ բացարձակապէս պիտի արգիլուի օտար կրօնաւորներուն պատարագել եւ քարոզել եկեղեցիներու մէջ :

Կուսակալը իր պաշտօնագրին կցած է փոքրամասնութեանց եկեղեցիներուն ցանկը : Յստակ կը ծանրանայ այս կէտին վրայ, շեշտելով որ այս օրէնքին անսաստող Թաղական խորհուրդները պիտի պատժուին Թրքական քրէական օրինագիրքի Թիւ 5055 եւ բարեփոխեալ Թիւ 526 յօդուածներուն համաձայն :

Այս պաշտօնագիրը տեղական քաղաքաքանութեանց կողմէ դասդաս ղրկուած է բոլոր Թաղական խորհուրդներուն, որոնք իրենց ստորագրութեամբ հաստատած են ստացուած ըլլալը : Քաղաքապետները իրենց կողմէ կը յիշեցնեն վերոյիշեալ երկու յօդուածները, աւելցնելով որ խիստ հակակշիռ պիտի կատարուի եւ յանցաւորները պիտի պատժուին ...

Ահա՛ թէ ինչպէս Թուրքերը, ըստ իրենց նշանաւոր առածին, «Շուն չունեցող գիւղ են գտեր, առանց գաւազանի կը պտըտին...» :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԱՈՍԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

—o—

ՊԱՆԿՔՈՆԳԻ ԺՈՂՈՎԸ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ

Ինչպէս գրած էինք, լաոսեան տագնապը սուր հանգամանք կը ստանայ եւ Մ. Նահանգները վճռած են տեղի չտալ։ Արտաքին նախարար՝ Տին Ռըսք ճամբայ ելած է դէպի Պանկքոք, ուր՝ Երկուշաբթի օր, կը բացուի Հարաւ-Արեւելեան Ասիոյ Ուխտի տարեկան ժողովը :

Այս ուխտը, որ Ասիոյ Ատլանտեան Ուխտն է, իր անդամներու կարգին ունի նաեւ Անգլիան եւ Ֆրանսան: Կազմակերպութեան զինուորական խորհրդատուները վերլուծած են պատրաստութիւնը այն տեղեկագրին զոր Երկուշաբթի օր պիտի ներկայացնեն Արտաքին նախարարներուն։ Նիստին նախօրեակին, նախագահ Քենըտիի մամուլիասուլիսը եւ զինուորական խորհրդատուներու հրապարակած հաղորդագրութիւնը, արդէն որոշ կերպով կը պատկերացնեն տիրող մթնոլորտը :

Հաւանական կը նկատուի, որ յանուն Միացեալ Նահանգներու Տին Ռըսք առաջարկէ որ ասիական կազմակերպութեան անդամ պետութիւնները զինեալ միջամտութիւն մը ընեն Լաոսի մէջ: Միւս կողմէ Փաթեթ – Լաոյի ուժերը Վիէնթիանի մօտեցած են, ինչ որ կը նշանակէ թէ հազիւ յիսուն քիլոմեթր հեռու են թայլանտական սահմանէն :

Նկատի առնելով Փաթեթ – Լաոյի տրուած համայնավար օժանդակութեան վըստահը, ասիական կազմակերպութեան զինուորական խորհրդատուները կը շեշտեն թէ անդամ ուխտ պետութեանց համախոհութիւնը հարկ է ապահովել «պաշտպանելու համար ոչ — համայնավար երկիրներու ազատութիւնը» :

Մոսկուայի մէջ տակաւին ոչ մէկ հակազդեցութիւն կայ անգլիական յուշագրին նկատմամբ : Յանկոծ է որ այդ յուշագրով Անգլիացիք կ'առաջարկէին որ, եթէ առանց նախապայմանի կրակի դադարեցումը ձեռք ձգուի, ժողով մը գումարուի քննելու համար Լաոսի խնդիրը : Այս ժողովին կրնան մասնակցիլ ոչ միայն 1954ի Ժընեւի ժողովի մասնակցող 9 պետութիւնները (Միացեալ Նահանգներ, Անգլիա, Ֆրանսա, Խորհ. Միութիւն, Համայնավար Չինաստան, Քամպոճ, Լաոս, Հիւսիսային եւ Հարաւային Վիէթնամ) այլեւ Քամպոճի առաջարկած յաւելեալ հինգ պետութիւնները (Հնդկաստան, Քանատա, Լեհաստան, Պիրմանիա եւ Թայլանտա) :

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՔԻՉ ՄԸ ԳԱՐՈՒՆ

—o—

Գարուն է եւ Ծաղկազարդ :

Օդը քմայքներ կը սարքէ ամէն օր: Նոյնիսկ օրը քանի մը անգամ: Երբեմն աբեւշող, երբեմն ամպոտ: Հովեր կը փչեն եւ անձրեւ ալ կը տեղայ :

Եւ սակայն, կարն կը տեւէ քմայքը : Գարնան երկունքն է, որ ի վերջոյ պիտի յանգի արգասաբեր պայծառութեան եւ ջերմութեան :

Մէկ բառով՝ վերածնութիւն :

Մեր ազգային աւանդութեանց մէջ ինքնուրոյն տեղ կը գրաւէ Ծաղկազարդը, իբրեւ աւետաբեր օր մը գարնանային եղանակի, կամ իբրեւ անոր լրացուցիչ մասը :

Ջերմութիւն կը խօսի ընդարմացած սիրտերու մէջ, եւ մարդիկ ակնդէտ կը սպասեն Զատիկին, որ դարձեալ ուրիշ իմաստ մը ունի, հայկական տեսակէտով :

Այդ բոլորէն շատ բան մոռցուած, կորսուած է այսօր :

Եւ սակայն, երբ գարուն է եւ Ծաղկազարդ, ամենէն ցամաք հոգիներն ալ կը խլրտին, բնազդաբար :

Անբնակա՞ն է սպասել որ նոյն բարենըշան երեւոյթը պարզուի, նմանեւ, մեր հայկական, հաւաքական կեանքին մէջ :

Քիչ մը գարուն՝ ազգային – քաղաքական հորիզոնին վրայ, որպէսզի մշուշը փարատի եւ կարենանք աւելի պայծառօրէն տեսնել չարն ու բարին :

Վէճեր եւ պայքարներ միշտ ալ պիտի ունենանք, ինչպէս գարուն անգամ ունի, ամպամած երկինք, «անձրեւաբեր հողմունք» եւ ուրիշ անակնկալներ :

Բայց, ի վերջոյ տեղ մը կանգ պիտի առնե՞նք, պահելով հաւասարակշռութիւնը եւ որոշ ներդաշնակութիւն :

Լրագրական, վարդապետական կամ ազգասիրական ամէնէն բանաւոր պայքարն ալ չի կրնար աւելի ծանր կշռել քան տարագիր բազմութեանց ինքնապաշտպանութեան դատը :

Երբ օրն ի բուն բունաւոր նետեր ու նիզակներ կ'արձակուին սանձակոտոր մոլեգնութեամբ, երբ գրիչները թոյն կը սրսկեն եւ մաղձ կը խօսի բերաններէն, գալիքը Ծաղկազարդ կամ Զատի՞կ պիտի ըլլայ, թէ «Օր Մոլորաց» :

Քիչ մը գարուն, քիչ մը «Հայու աբիւն» — ինչպէս կ'ըսեն իրենք — «ի սէր ազգութեան»: Ի շահ եկմիածնի եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեանց, եւ մանաւանդ ցիրուցան բազմութեանց որոնք ամէն բանէ առաջ խաղաղութեան եւ ապահովութեան կը կարօտին :

Այդ խաղաղութեան համար հիմնական պայման է անխախտ պահել մեր ինքնաբոշման իրաւունքը :

Շ.

1956

ՔՈՆԿՈՅԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Քոնկոյի կացութիւնը միշտ նոյն շփոթ պատկերը կը ներկայացնէ :

Սթանլէյվիլի մէջ, Լը Մոնտի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է փոխ – վարչապետ՝ Անթուան Կիզէնկայի հետ : Լումումպայի «քաղաքական ժառանգորդը» որ վայելուչ արտաքին մը ունի, քաշուած կեանք մը կ'ապրի եւ դիւրութեամբ չէ որ ընդունած է լրագրողին հարցումներուն պատասխանել: Երբ իրեն կ՚ըսուի թէ համայնավարամէտ կը նկատուի, ժպիտով կը պատասխանէ.— Սարքեան դաշնակիցներու երբեք չեմ հետեւած, 15 օր միայն Մոսկուա եղած եմ 1960ին, բայց ձեր նկատողութեան կը յանձնեմ այն պարագան որ այցելած եմ նաեւ արեւմտեան երկիրներ՝ Միացեալ Նահանգներ, Պելճիքա, Ֆրանսա » :

Իր չաղափարականը հիմնուած է միայն ափրիկեան շահերու վրայ : Եւ Կիզէնկա կը շեշտէ թէ Քոնկոցիները ծանօթ չըլլալով դրամատիրական վարչաձեւին, աւելի մօտ կը զգան ընկերվարութեան :

Վերջապէս Կիզէնկա կը կրկնէ թէ դէմ է Թանանարիվի ժողովին որոշումներուն եւ ինք նոր ծրագիր մը առաջարկած է ՄԱԿին.— Սահղծել Քոնկոյի որեւէ մէկ տեղը, չէզոք գօտի մը ուր խորհրդականները հաւաքուին հանգիստ սրտով : Հաւաքոյթին ընթացքին քոնկոցի բոլոր զինուորները, իրենց զէնքերը ՄԱԿին պէտք է յանձնեն, յետոյ կառավարութիւն մը որ վաւերացուած ըլլայ խորհրդարանէն, ՄԱԿի օժանդակութեամբ պիտի վերակազմէ Քոնկոյի ազգային բանակը :

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեցին.— Ընկեր Կարօ Գէորգեան որ քանի մը օր Փարիզ մնալէ ետք, Ամերիկա մեկնեցաւ ։ Փ. Նուպար Պողպալեան, Միլանոյէն որուն անունը ծանօթ է իբրեւ սիրուած արուեստագէտ մը որ իր մասնակցութիւնը կը բերէ Միլանոյի ազգային կեանքին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ինքնավար կուսակցութիւնը իր առաջին համագումարը կազմակերպած է որուն բացումին առթիւ, խօսւոր Տէփրէօ երկար տեղեկագրով մը յայտնած է թէ «պէտք է ցոյց տանք որ Ձախը ի վիճակի է վարչաձեւին յաջորդութիւնը ստանձնելու » :

ԱՆԳԼԵՒԳԵՐՄԱՆ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ երկու երկիրներու ելմտական նախարարներու հանդիպումէն ետք սրով կը յայտնուի թէ դաշնակցային Գերմանիան ընդունած է ժամանակէն առաջ վըճարել Անգլիոյ, յետ – պատերազմական գերմանական պարտքերը (167,5 միլիոն անգլիական ոսկի) :

ՎԱՏԻԿԱՆԻ կիսապաշտօնական օրկանը Օսսէռվաթոռէ Ռոմանօ կը գրէ թէ առանց կանխելու դէպքերը, կարելի է ըսել թէ Լենաստանի եկեղեցւոյ վիճակը ծանրակշիռ է :

300 ՄԻԼԻՈՆ կը հաշուեն երեսփոխանական ժողովի շէնքին եղած վնասը։ Թէեւ քննիչները կը պնդեն թէ աղէտը արկածի արդիւնքն է, ոմանց համար սակայն, մանաւանդ երեսփոխաններու դաւը կասկած չի վերցներ :

ԱՆԿՈԼԱՅԻ մէջ նոր միջադէպեր պատահած են, հարիւրաւոր ցուցարարներ ամերիկեան աւետարանական առաքելութեան շէնքին պատուհանները փշուր – փշուր ըրած են: Անկոլայի հարցը ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին օրակարգին վրայ է բայց երբ հարցը ծեծուի, փորթուկալեան պատուիրակութիւնը սրահէն դուրս պիտի ելլէ :

ՓԱՐԻԶ հասած է Ֆիրենցէի քաղաքապետը՝ Ճորճիօ Լա Փիռա :

ԻՆՉ ԿԸ ՄՏԱԾԷ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԸ ԻՆՔՆ ԻՐ ՄԱՍԻՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Բ.

Մեր բնաշխարհին մէջ գիւղերն ունէին նուիրական ծառեր, յաղթահասակ կաղնի մը յաճախ, որոնց ուխտի կ'երթային գիւղացիք, — հին օրերու հաւատքէն եկած՝ որ ծառերը բնակարան կուտար ոգիներու, այդ կանանչ տաճարները օթեւան դարձան Աստուածածնայ, որ միածինը կախօրրան կը դնէր սաղարթուտքին մէջ, մինչ հաւատացեալները մոմ կը վառէին, մատաղ կը մորթէին ու կ'աղօթէին ընդ հովանեաւ, մարգին վրայ ։

Կը ծերանար ծառը, կը չորնային ճիւղերը, հողի նման զիւրաբեկ ու փխրուն՝ կտոր կտոր կ'իյնար կը տապալէր ոսկայ կաղնին, սերունդներ եկբը ։

Համայնավարութեան քար անտարբերութեան եւ սառնաշունչ արհամարհանքին դէմ, կրնա՞յ դիմանալ ընդերկար, — պիտի ցամքի, պիտի պօսանայ, պիտի երիթանայ եւ ի վերջոյ պիտի տապալի «ապլվ ու չինար» էջմիածինը ։

— Հարկ չկայ պայքարելու՝ տապալելու համար զայն, ինչպէս փորձուեցաւ պատերազմէն առաջ, ժամանակը պիտի կատարէ իր դերը, կը բացատրէ համայնավար մտաւորականը՝ Լենինեան հրապարակին վրայ կանգնած, Երեւանի մէջ, (իրական է այս խօսակցութիւնը) ։

Ահա համայնավար թոլերանսին մեկնութիւնը ։

Ջիւթ ծամելու ձեւով՝ միշտ կը խօսուի արտասահմանի Հայութեան սպառելուն, հատնելուն, վերջանալուն մասին՝ նմանօրէն։ Ցուցադրութեան հանելով մեծ ձօրս ամբողջ գիտութիւնը եւ փորձառու կնիկի դիալեկտիկան։ Հակաճառելու միտք չունիմ, բայց ինծի կը վերապահեմ կարգ մը դիտողութիւններ բանաձեւելու իրաւունքը, — առիկա աւելի եաքը։ Այո՛, եղբարք պատուականք, ո՞վ կրնայ պնդել թէ կը դիմանա՞յ ժողովուրդը, արտասահմանի մէջ, լքուած իր բախտին ։ Զայն քայքայելու, կազմալուծելու ճիգերն ալ ընդունելով իբրեւ... fait accompli :

Այսօր խօսքը էջմիածնի մասին է սակայն ։

Սերունդները, որ կը հասնին Հայաստանի մէջ, սեննակ մը միայն տրամադրած են Հին Աւուրցին, համարելով զայն իբրեւ խորթ բնակակից կամ վարձակալ, սպասելով որ հատնի եւ չիջի։ Փառք տանք որ ծերանոց չեն ղրկած։ Օ՜, արդի երիտասարդութի՛մը..., ինչ որ է, անցնինք ։

Եթէ դուք կը հաւատաք թէ վաղը հոգեդարձ կը կատարէ էջմիածինը, վերըստին կը փողփողի, կը շողշողայ, կը պայծառափայլի եւ կը ղօղանջեն զանգակները, թեւ կ'առնեն խաչ ու խաչվառ, անդաստան կը պտըտին եպիսկոպոսունք, կակաչի արտի կը վերածուի եկեղեցինեբուն գաւիթը՝ հաւատացեալներով լեցուած, վառ մոմեր ի ձեռին, այն ատեն դուք կը հաւատաք որ մահուան դատապարտուածը համայնավարութիւնն է եւ ոչ թէ կրօնքը կամ Հին Աւուրցը։ Բայց, այդպէս հաւատալով, դուք չէ՞ք վշտացներ արդեօք Բարեգործականը, Ռամկավարները եւ Դաշնակցութեան fomplef – նով տառապողները։

Դուք ինչ կ'ուզէք հաւատացէք, իրողութիւնն այն է որ էջմիածին կը նմանի ջաղացքի մը, որու առուն ցամքած է այլեւս եւ ընդմիշտ։ Գիտէ՞ք թէ ի՞նչ կը նշանակէ սերունդ, — հո՛նտ, եւ համայնավարութեան կառավարածը Նաբաթեան երկրագործութիւն չէ որ սոխ ցանես եւ բողկ բուսնի։

Կը խոստովանիմ թէ ոչի՛նչ կը վրդովէ զիս՝ այս կացութեան դէմ, այնքան ատեն որ ունինք պետութիւն, ազատ կամ նոյնիսկ ոչ բոլորովին ազատ։ Երկրորդ, տարբեր է վերաբերումս համայնավարութեան դէմ, ու տարբեր՝ համայնավարներու դէմ։ Գիտեմ չչփոթել ընկերային ամէնէն յառաջապահ վարդապետութիւնը օտար քարոզիչներու ափոլոժեթիքին ու թաքուն նպատակներուն հետ՝ ի՛նչ «լոզունգ»ներով ալ ներկայանան։ Ընդհակառակն, մտաւորականի իմ արժանապատուութեանս մէջ, քանիերորդ դարու մարդու իմ հպարտութեանս մէջ, վիրաւոր, յանհո՜ւնս կը տառապիմ՝ երբ վաստակաւոր ժողովուրդը, որու զաւակն եմ, — հրճուէ՜, ո՛վ իմ հոգիս— քաղաքակրթութեան պատմութեան ընծայած իր յաւիտենական ժառանգութեանց հակառակ՝ կը հարկադրուի գերիշխանութեան իրաւունքը դնել Լուսաւորիչներու ներկայացուցիչներու աջին մէջ կամ ձախին, — լա՜ց, ո՛վ իմ հոգիս։

Մէկ խոէալ, մէկ տենչ միայն կը խանդավառէ այն որ իր ժողովուրդին պատմութիւնը կ'ուսումնասիրէ արդի ժամանակներու լոյսով ։

Պետութի՛ւն, ահա հայ ժողովուրդին միակ իտէալը, պետութի՛ւն՝ ժողովրդային գերիշխանութեան վկայութիւնը տալու ձեւով, պետութի՛ւն ազգային կամքի արտայայտութեանց կարելիութիւն ստեղծելու եղանակով ։ Անկէ ետք՝ էջմիածին եղեր է, էջմիածին չէ եղեր, թող հետաքրքրուին իրենց ժամանակէն կորուած մարդիկ, — ոչինչ կը կորսնցնէ այս ժողովուրդը։ Բայց կը կորսնցնէ՝ երբ մարդիկ կ'ըլլան, որ կ'ելլեն «ամէն զոհողութիւն էջմիածնի համար» նշանաբանով՝ կ'անտեսեն ժողովուրդին գերիշխանութեան պայմանները։ Ահա այդ ժամանակ փոխ կ'առնեմ Ս. Վրացեանի խօսքը, այնքան ճիշդ, այնքան ուժեղ ․

« Եթէ Հայութիւնը պիտի մնայ, ոչ էջմիածին է խարկատր, ոչ Անթիլիաս, ոչ «Խաչնակ» է պէտք, ոչ «Հնչակ», եւ ոչ էլ Աստուած երկնքում» ։

Այս խօսքը կը խտացնէ ամբողջ վարդապետութիւն մը, մեր պայքարներուն իմաստը, մեր պատմութեան ոգին, «լինե՞լ թէ չլինել» հայկական տիլէմին եղրակացութիւնը ։

Այս խօսքին թող գայթակղի այն որ կրնայ հաւատալ թէ հայ ժողովուրդ չկար նախ քան միածինը կամ հայ ժողովուրդը անմահութեան իրաւունք չվաստկեցաւ իր տաղանդով եւ ստեղծագործութիւնսորով՝ երբ կը պաշտէր ուրիշ աստուածութիւններ ։

Հայ ժողովո՛ւրդ, ամէ՛ն բանէ առաջ, ամէ՛ն բանէ վեր, եւ ամէ՛ն բան հայ ժողովուրդին համար։ Հայ ժողովուրդը յայտարարել գերիշխան։ Այս ըմբռնումով՝ պետական ժողովուրդի զաւակը անտարբեր կը մնայ ամէն յաւակնութեան, որ կը տրուի «կաթողիկոս ամենայն Հայոց» բառերուն, ռուսական ձեւով ու ներշնչումով տարազել, — «ցար համայն Ռուսիոյ», — ինչ ձեւով ալ կատարուի ընտրութիւնը, միշտ թերի՝ որովհետեւ ոչ ժողովրդական, ինչպէս վերջին անգամ ։

×

Այլ է պարագան արտասահմանի համար ։

Հայրենիքէն ներս ապրող ժողովուրդը, իր պետական կեանքով, պիտի խանդավառէ միւս կէսը՝ որ կ'ապրի արտասահմանի մէջ։ Պետական կեանքը արտասահմանի Հայութեան պիտի պարգեւէ յաղթանակ՝ ապազգայնացութեան վրայ, տոկալու եւ դիմանալու ուժ՝ մինչեւ լուծումը այն դատին, որ կը կոչուի arménien հայ ժողովուրդի իրաւունք, — պատմական իրաւունք եւ քաղաքակրթութեան պահանջ ։

Ափսո՜ս, քաղաքակրթութեան ռահվիրայ կոչուած արտաւոր ճակատ մը կը մերժէ ճանչնալ արտասահման ապաստանած մեր ժողովուրդը իբրեւ ազգային հաւաքականութիւն։ Մէկ իրաւունք մի–այն կուտայ՝ այն չափով որ Հայոց եկեղեցին կը պահէ իբրեւ հոգեւոր ինքնօրէնութիւն մը։

Ահա թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է Հայոց կաթողիկոսութիւն մը՝ արտասահմանի Հայութեան համար։ Այս ձեւով, երկրէն դուրս, կաթողիկոսութիւնը, որքան ալ ճանչցուի միայն իբրեւ հոգեւոր իշխանութիւն, կրնայ գործել ինչ որ չի կրնար ընել էջմիածին։ Ընդհակառակն կը զօրացնէ էջմիածինը՝ ի մեծ խնդութիւն ... էջմիածնասէրներուն, (դուք կը հաւատաք թէ կարելի՞ էր կաթողիկոս ընտրել էջմիածնայ համար, եթէ չունենայինք կաթողիկոս մը արտասահմանի մէջ)։

Թեմերու վէճը ծխատէր քահանայի կըռիւէ տարբեր չէ, հետեւաբար ծիծաղելի է եւ ամօթ։ Իսկ թէ, ըստ Պոլսոյ մեր

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գրախօսուած գիրքին մէջ հետաքրքրական յօդուած մը կայ ԺԷ. դարու նշանաւոր գիտնական Ստեփանոս Արգարեա «Գրքուկ, որ կոչի սկզբունք բնակա... ... տութեանց» աշխատութեան մասին ... գիտնականը հարց ու պատասխանի ձե... գրած է իր աշխատութիւնը, դիւրըմբռն... լի դարձնելու մտահոգութեամբ .

ԺԸ. դարուն, երբ ամենուրէք կ'իշխ... խաւարամտութիւնը, Ս. ... ...կան կը պնդէր թէ տիեզերքը անսա... ման է եւ այդ անսահմանութեան մէջ ... գտնուին երկնային մարմինները։ Ին... իրաւացի կերպով դիտել կուտայ ... ուածին հեղինակը՝ Ա. Թովմասեան, ... սիկա տիեզերքի կառուցուածքին ... ամէնէն հին գիտական ըմբռնումն է ․

ԺԳ. դարու մեր լուսապայծառ գիտ... րէն է Յովհաննէս Երզնկացի Պլուզ... դարեր առաջ գտած է, թէ աշխարհ... ւիտենական է եւ հոն ոչինչ կը կորս... այլ նիւթը մէկ ձեւէն կը փոխուի մէկ... րիշ ձեւի։ Այսինքն՝ ան տուած է նիւթ... պահպանութեան օրէնքը։ Այս ... մենք թերեւս աւելի ուշ իմանայինք ... բոլորովին չիմանայինք, եթէ փիլիսոփա... յական գիտութիւններու դոկտոր Վ. Զա... լոյեան Մատենադարանին հնամաշ ձեռ... գիրը չուսումնասիրէր եւ ընթերցող... սեփականութիւն չդարձնէր զայն .

Վերջերս Փրոֆ. Ա. Գ. Աբրահամեան յայտնաբերած է Է. դարու մեծանուն գիտնական Անանիա Շիրակացիին ... ղագիտական աղիւսակները, որոնց ... «գրանցած է լուսնի 19ամեայ շրջանի ... նընդեան եւ լրման ճիշդ ժամանակները ... այսինքն՝ որ թուականին, ամսուան ... օրը, որ ժամուն եւ վայրկեանին ... կ'ունենայ լուսնին ծնունդը եւ լրումը ... Եւ քանի որ լուսնի 19ամեայ փուլերն ... վերջ կը կրկնուին եւ այդ աղիւսակնե... կարելի է օգտագործել բոլոր ժամանակ... րուն մէջ, ուստի, Շիրակացին, ...

միջնադարեան պատրիարքին ... բանական անպա՞տ հմտութեան, «երկ... կաթողիկոսութիւնը» կը նշանակէ «եր... փեղկում» կամ կրօնական «հերձուած» ... առարկութիւն մըն է որ դերազանց ... վարութեան ցուցանիշ միայն պիտի ... նայ։ Երկու կաթողիկոսութիւնը ... պատմութի՛ւնն էր տուած մեզի, դարեր ... ի վեր, առանց «հերձուած» կամ «երկ... փեղկում» պատճառելու, նոյնիսկ ... ւորչեան — Ազգիանոսեան ... պայքարի օրերուն ։ Առանց քննութիւ... այլ հարց է եւ շատ հետաքրքրական ...

Բայց ի՞նչ հարկ հին պատմութիւ... քրքրելու, — խօսինք արդի ժամանակ... ներու մասին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՐ, ՀԱՅՐԻԿ...

(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

—o—

Ծերունին աչխոյժ շարժում գործեց ։ Ուրեմն, ոչինչ յայտնի չէ սրանց։ Ինչ հեշտացաւ շնչելը ։ Նա մտացաւ անգամ փոխել դէմքի արտայայտութիւնը։ Այժմ արդէն միեւնոյն է ։ Միեւնոյն է, վիշտը չկայ, այլ փոխարէնը կայ ճշմարտութիւնը, որ միայն պատկանում է իրեն ։

— Պատահում է ։ Պատերազմ, կորուստ ... ծերունու ձայնի մէջ անհոգութիւն կար, որ անգամ չէր փորձում թաքցնել ։

« Խեղճ աղջիկ... Եթէ իմանայ, որ հայրը կենդանի է, ինչպէս կ'ուրախանայ, — մտածում էր ծերունին՝ նայելով աղջկայ մաքուր աչքերի մէջ։— Իսկ մա՛յրը ...

— Ի հարկ է, քեզ սովորեցրին մի ուրիշ մարդու հայրիկ անուանել, — սկսեց ծերունին հեռուից ։

Սեդան կկոցած աչքերով նայեց հիւրին, խոկոյն չըմբռնելով հարցի իմաստը։ Ապա, երբ հասկացաւ, վիրաւորուած տարուբերեց գլուխը։

— Ոչ։ Մայրս երկրորդ անգամ չամուսնացաւ, թէեւ երիտասարդ էր։ Նա չցանկացաւ, որ մենք հայրիկ անուանենք մի օտար մարդու։— Աղջիկը խռովուած գլուխը կախեց եւ շարունակեց ցածրաձայն։— Եւ յետոյ՝ նա երբեք յոյսը չէր կտրում, թէ մի օր հայրիկը կը վերադառնայ...

Ծերունին չէր կարող ինքն իրեն չխոստովանել, որ յուզւում է այդ անմեղ աղջկայ խօսքերից եւ որ անորոշ մի զգացում՝ համակրա՞նք, թէ խղճահարութիւն, իր կամքից անկախ, յամառօրէն ստիպում է իրեն՝ ասել ճշմարտութիւնը ։ Նա զգում էր, որ անկարող է դիմադրել, որ կ'ասի ...

— Իսկ դու գիտե՞ս, որ հայրդ ... — սկսեց ծերունին, բայց նոյն վայրկեանին էլ մտովի տեսաւ ուրիշ աչքեր՝ մանկան անմեղ աչքեր, որոնք ստիպում էին լռել։

Եթէ նա յայտնի ճշմարտութիւնը, յաւիտեան պէտք է բաժանուի այդ աչքերից, իսկ դա մահ է նրա համար։ Ծերունին չի կարող տանել այդ հարուածը ։ Իսկ ինչո՞վ է մեղաւոր նա, որ սիրում է բոլոր մարդկանց նման ։

Սակայն նա քիչ առաջ ասաց. «Դու գիտե՞ս, որ հայրդ»... Աղջկայ դէմքը լարուել է, շրթունքները մնացել են կիսաբաց, կարծես պատրաստ ճչալու ։ Ուշ է արդէն։ Ծերունին չի կարող չշարունակել, չյայտնել, որ նրա հայրը կենդանի է եւ այժմ ապրում է Արժենտինում, իր հետ միասին, նոյն յարկի տակ ։

×

Սեդան կարծես երազում լսում էր, որ ինքը քիչ առաջ տարօրինակ ճիչ արձակեց եւ թուլացած նստեց բազմոցին, փխրուն մարմինը չդիմացաւ անսպասելի երջանկութեան ծանրութեանը։ Նա զգում էր ծերունու ձեռքի չորութիւնը իր մէջքին, կարծես, մշուշի միջից տեսնում էր նրա կծկուած կիսադէմը, դողդողացող մօրուքը եւ աշխատում էր ժպտալ։ Այլ կերպ չէր կարող յայտնել իր երախտագիտութիւնը։ Յետոյ գլուխը սեղմեց ծերունու կրծքին ու լաց եղաւ ։

— Հանգստացիր, աղջիկս, հանգստացիր, — կրկնում էր ծերունին արցունքոտ ձայնով եւ շոյում նրա մազերը ։ — Հարկաւոր չեն արցունքներ։ Հապա ինձ նայիր, անուշս ։ Ժպտա՛։ Ա՛յ, այդպէս ։

— Ուրեմն ճի՞շդ է, որ հայրս կենդանի է, — ուզում էր նորից ու նորից հաւատախանալ Սեդան ։

— Ճշմարիտ է այնպէս, ինչպէս այն, որ հիմա ես գտնւում եմ քո կողքին ... Ա՛, — յիշեց ծերունին, — մոռացայ ես հայրիկիդ նուէրներ եմ բերել ։

Նա վերցրեց փաթեթն ու տեղաւորեց աղջկայ ծնկների վրայ ։

— Ահա։ Գուլպաներ են, կանացի հագուստներ, ժամացոյց՝ ձեր մօր համար, ծխատուփ՝ ձեր եղբօր համար, մի գեղեցիկ պուպրիկ՝ ձեզ համար, «Տար, — ասաց պարոն Միհրանը, — տար իմ փոքրիկ աղջկան։ Երազել եմ տեսնել նրան պուպրիկ խաղալիս ։ Տար, թող խաղա... ես հոգուս աչքերով կը տեսնեմ »։ Ա... Նա ոչ մի կերպ չէր կարողանում պատ... րացնել, թէ դու արդէն այսպիսի մեծ ... ջիկ դարձած կը լինես ։

Սեդան արցունքից մշուշուած աչքերով նայեց ծերունուն, երեխայի նման ... ծիծաղեց եւ, անսպասելիօրէն համբուր... լով նրա մազմզոտ այտը, ոտքի թռաւ...

— Ախ, ե՞րբ է գալու մայրիկը... երբ գալու...

Նա տեղ չէր գտնում սենեակում, ... ընդհատ այս ու այն կողմ էր շարժւում, կտրատում մատները, անհամբեր ... նացքներ նետում դէպի դուռը։

— Ախ, երբ է գալու ...

Ծանր էր երջանկութիւնը։ Ուզում ... բաժանել նրա հետ, ով անմռունչ ... էր նաեւ վշտի ծանրութիւնը ։

×

Հնչեց դրան զանգը։ Սեդան խենթի ... ման պոկուեց տեղից ։

— Մայրի՛կ ...

Ծերունին լռուեց։ Նախատեսուած ... հեւացի նման ձայն էր հասնում նրա ... կանջին, կարծես այնտեղ քաշքշում էին ... իրար ։

Ս. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

(2 Շար.)

աղիւսակներու տպագրութեամբ դիւրացը – նելու նպատակով, անհրաժեշտ համարած է տալ 19ամեայ պարբերաշրջանին վերագիրները, հնդեակը եւ վեցեակը (ըստ տարիներու »։

Շիրակացիին կազմած աղիւսակները, որոնք արդիւնք են իր սեփական դիտումներուն, ուղղակի կ'ապշեցնեն իրենց ճշգրտութեամբը, հակառակ անոր որ 1300 տարուան հնութիւն ունին անոնք ։

Փրոֆ. Ա. Գ. Աբրահամեան քննելէ ետք Շիրակացիին աղիւսակները եւ մոգերը հարց կը դնէ, թէ արդեօ՞ք Հայաստանի մէջ գոյութիւն չէ ունեցած աստղադիտարան մը, ուր Շիրակացին կրնար դիտումներ կատարած ըլլալ ։ Եւ, իրօք, միթէ՞ կարելի է պատկերացնել Շիրակացիի եւ անոր յաջորդներուն աստղագիտական կարեւոր ուսումնասիրութիւնները, առանց համապատասխան աստղադիտարանի մը գոյութեան ։

Գրախօսուած գիրքին մէջ Բ. Ե. Թումանեան կը խօսի միջնադարեան հայկական լուսնացոյցի մասին։ Միթէ՞ աստղագիտական այդ բարդ գործիքին գոյութիւնը նոյնպէս չի վկայեր Հայաստանի մէջ աստղադիտարաններու գոյութիւնը ։ Չէ որ այդ ձեւի գործիք պատրաստելու համար անհրաժեշտ էր ունենալ աստղագիտական համապատասխան տուեալներ, որոնք կարելի է ձեռք ձգել ճշգրիտ դիտումներու եւ հաշուարկումներու միջոցաւ ։

Կարելի չէ ժխտել, թէ հին Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցած են ժամանակի առումով բարձրատիպ աստղադիտարաններ։ Կը մնայ աշխատանքներ տանիլ այդ ուղղութեամբ գտնելու համար այդ աստղադիտարաններուն մնացորդները ։ Նաեւ՝ յայտնաբերելու համար գրաւոր վկայութիւններ ։

Ակադեմիկոս Լ. Ա. Յովհաննիսեանի «Էջեր հայ բժշկագիտութեան պատմութենէն» խիստ համառօտ, բայց արժէքաւոր ուսումնասիրութենէն կ'իմանանք, որ հին Հայաստանի մէջ զարգացած էր կիրառական բժշկութիւնը ։ Ըստ Լ. Յովհաննիսեանի վկայութեան, այդ մասին կը վկայեն մեծ թիւով դեղեր, որոնք Հայաստանէն անցած են հին աշխարհին, ապա արաբական, իսկ յետագային նաեւ եւրոպական բժշկութեան մէջ։ Գիտնականը կը թուէ այդ դեղերէն մէկ քանին, ի շարս որոնց նաշադիրը, որ մեր ժողովուրդի անունով կոչուած է «արմենեակ», ուրկէ, ըստ Շիլինգի, առաջ եկած է եւրոպական ամմոնեակ բառը(*)։

Հայաստանի մէջ զարգացած էր փորձառական մեթոտը, ի հնուց։ Անիի համալսարանին հիմնադիրը՝ Յովհաննէս Իմաստասէր (ԺԱ.) իր գիտական ըմբռնումներով Պէքընէն շատ առաջ կը խրախուսէր փորձառական մեթոտը, գտնելով որ բոլոր գիտելիքներուն հիմը փորձն է։ Հիմնուելով այդ ըմբռնումին վրայ, Հայաստանի մէջ դեռ ԺԳ. դարէն կը թոյլատրուէր կատարել կենդանահերձում մահուան դատապարտուածներուն վրայ։ Մինչեւ իսկ թոյլատրուած էր, անհրաժեշտութեան պարագային, հերձումներ կատարել բնական մահով մահացածներու վրայ, բան մը, որ Եւրոպայի մէջ սկսաւ կիրարկուիլ ԺԶ. դարուն միայն ։

Ժողովածուին մէջ հետաքրքրական ուրիշ յօդուածներ ալ կան ։

Գ. ԱՒԱԳԵԱՆ

(*) Ստուգաբանական այլ բացատրութիւն մը։ Լիբիոյ հին եգիպտական Ամոն չաստուածին մեհեանին մօտերը կը պատրաստուէր քիմիական բաղադրութիւն մը, որ մեհեանին անունով կոչուած է ամմոնեակ ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

"ՎԱՆԻԱ ՄՕՐԵՂԲԱՅՐԸ"

Ռուս մեծ վիպասան եւ թատերագիր Անտոն Չեխովի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ հանդիսութիւններ տեղի ունեցան անցեալ տարի։ Այդ հանդիսութիւնները կը շարունակուին ոչ պաշտօնական ձեւով, Փարիզեան զանազան բեմերու վրայ կը ներկայացուին անոր թատերակները ։

«Երեք Քոյրեր»էն ետք, ահա ներկայիս, Քոմէտի Ֆրանսէզի բեմին վրայ, բեմադրութեամբ Սաշա Փիթոյեֆի կը ներկայացուի մեծանուն ռուս հեղինակին ուրիշ մէկ երկը՝ «Վանիա Մօրեղբայրը»։

Խօսելէ առաջ Չեխովի այս երկին ու իր կեանքին մասին, փակագիծ մը բանանք եւ նշենք այն յատկանշական հանգամանքը որ կը վերաբերի բեմադրիչին՝ Սաշա Փիթոյեֆի ։

Սաշա Փիթոյեֆ զաւակն է Ժորժ Փիթոյեֆի (հայածին արուեստագէտ մը՝ ծնած Թիֆլիս՝ Գէորգ Փիթոյեան) որ 1900ական թուականներէն սկսեալ, իր երիտասարդ տարիքին Փարիզ եկած, Ժագ Քոփոյի, Տիւլէնի, Ժուվէի եւ Կաստոն Պաթիի հետ ջահակիրը հանդիսացած է ֆրանսական յառաջապահ թատրոնի ծագումին եւ զարգացման ։

Ժորժ Փիթոյեֆ, մասնաւորաբար մասնագիտութիւնը ունեցած է չեխովեան երկերու ինքնատիպ ըմբռնումի մը եւ մօտեցման եւ բազմաթիւ անգամներ, փարիզեան բեմերու վրայ, իր նոյնքան արուեստագէտ կնոջը Լիւտմիլլայի աշխատակցութեամբ բեմադրած է «Երեք Քոյրերը», «Բալաստանը» եւ «Վանիա Մօրեղբայրը» ։

Իր զաւակը՝ Սաշան, իր ամբողջ կեանքը ապրած է իր արուեստագէտ հօրն ու մօրկանը շրջանակին մէջ եւ լայնօրէն պատուաստուած է անոնց տաղանդին չիճուկովը։ Այսօր, Սաշա Փիթոյեֆ ֆրանսական թատերական շրջանակներուն մէջ փնտռուած ու սիրուած արուեստագէտ մըն է, մանաւանդ իբրեւ ինքնատիպ բեմադիր մը։ Այս բոլորին վրայ աւելցնելով նաեւ չեխովեան գործերու վերաբերմամբ իր հմտութիւնը, Ֆրանսական Ազգային Թատրոնը հրաւիրած է զինքը բեմադրելու Չեխովի «Վանիա Մօրեղբայրը» ։

Վերադառնանք Չեխովի։ Ռուս մեծ վիպասան թատերագիրը ծնած է 1860ին՝ Թականրոգ։ Ծագումով հրեայ է եղած, որովհետեւ իր մեծ հայրը ռուսական ստրկատիրական շրջանին եղած է շրջանի ազնուականներէն մէկուն ստրուկը ։

Անտոն Փաւլովիչ Չեխով մինչեւ 14 տարեկան, ապրած է իր մեծ հօր փէշերուն տակ, Տոնի ընդարձակ տափաստաններուն մէջ, Կազակներու խրճիթներուն մէջ ։

Կուգայ ատեն մը, երբ մանր առեւտուրով զբաղող Չեխովի հայրը կ'երթայ հաստատուիլ Մոսկուա եւ այդ շրջանին է որ պատանին կը մտնէ Թականրոգի վարժարանը։ Արտակարգօրէն ուշիմ եւ վառ երեւակայութեամբ լեցուած երիտասարդը 17 տարեկանին կը գրէ իր առաջին «ողբերգութիւն»ը։

Երբ կ'աւարտէ իր ուսման առաջին շրջանը, ինք եւս կը մեկնի Մոսկուա հետեւելու համար բժշկութեան, եւ սակայն իր ճաշակին նժարը կը հակի դէպի գրականութիւնը՝ որ զինք կը քաշէր անդիմադրելի կերպով ։

Գրական իր առաջին փորձերը (նորավէպեր եւ պատմուածքներ) ի յայտ կը բերեն փնտռողի խղճամիտ ճիգ մը։ Աւելի ուշ իր գրական տաղանդը կ'ընդլայնի ։ 1889ին կը հրատարակէ իր «Տրտմաթախիծ Պատմութիւնը» (նորավէպ) որ մեծ յաջողութիւն կը գտնէ։ Նոյն տարին կը հրատարակէ երկու թատերախաղեր՝ «Իվանով» եւ «Արջը»։ Յիշենք իր գործերէն նոյնպէս բազմաթիւ նորավէպեր՝ «Մղձաւանջ», «Վհուկը», «Տափաստան», «Թշնամիները», «Թիւ 6 սենեակը», «Հայրը» եւայլն։ Այնուհետեւ կուտայ համաշխարհային թատրոնին մէջ ներկայիս մեծ տեղ մը գրաւող իր ցնցող թատերակները՝ «Բալաստան», «Երեք Քոյրերը» եւ «Վանիա Մօրեղբայրը» ։

Չեխով եղած է մեծապէս իրապաշտ գրող մը եւ իրեն մասնագիտութիւն ըրած է վրձինել ռուս մուժիկին, գիւղացիին եւ քաղաքացիին առօրեայ կենցաղը այնպիսի պարզութեամբ մը, որ նոյնիսկ իր կեանքին հեգնանքին ետեւ որոշ կ'երեւի կարծես խոր անտարբերութիւն մը ։

«Վանիա Մօրեղբայրը» իր լաւագոյն երկերէն մէկն է ։ Անիկա նիստ ու կացին նկարագրութիւնն է ոչ բազմամարդ ընտանիքի մը՝ Վոյնիցքիներուն ։ Տան մայրը եւ աղախինը երկար ատենէ ի վեր իրերուհանդէպհամակերպութիւնը ընդունած են իբրեւ իրենց երկրորդ բնաւորութիւն։ Սոնիան, ոչ այնքան գեղանի, հայելիին մէջ ցաւով կը դիտէ շարունակ իր գեղջկական շնորհներուն խամրումը ։ Միայն Վանիա Մօրեղբայրն է որ պահած է քիչ մը կորով եւ արթնամտութիւն, վճռած ըլլալով հայրենական օճախին ալեկոծող նաւը հեռացնել խարակներէն։ Կայ նաեւ ընտանիքին քաղքենի տիպարը՝ փրոֆէսէօր Սերեպրիաքովը, որ իր շարունակական անհեթեթութիւններով աւելի եւս կը դժուարացնէ կենցաղը ։

Պարզ ու անպաճոյճ այս նիւթին մէջ, որ կը ներկայացնէ այդ շրջանի ռուսական կիսաքաղքենի եւ գեղջկական ընտանիքի մը կենացը, իբրեւ էնթրիկ, մեծ ծրան մը չկայ, չըսելու համար թէ ոչինչ կայ։ Սերեպրիաքովի շատ երիտասարդ եւ գեղանի կինը իր ետեւէն կը քաշէ սիրտերը՝ Վանիա Մօրեղբայրը եւ մանաւանդ գեղադէմ ու երիտասարդ բժիշկ Աստրովը, որուն համար, սակայն, գաղտնօրէն, Սոնիան իր կարգին կը հալի ու կը մաշի ...

Սիրոյ այս թնճուկը մինչեւ վերջն ալ կը մնայ ։ Չեխով բռնազբօսիկ որեւէ տեսարան, որեւէ նախադասութիւն, որեւէ խօսք չէ զետեղած իր թատերակին մէջ, այնպէս որ առաջին վարագոյրի սկիզբէն մինչեւ խաղին վերջաւորութիւնը սիրահարները կը մնան միշտ միեւնոյն յուսահատական վիճակին եւ հոգեբանութեան մէջ ։

Այս բոլորին մէջ սակայն, Չեխով վարպետ գրիչով մը եւ հոգեբանական խոր վերլուծումով մը կը նկարէ կենցաղ մը ուր կ'երեւի փլուզումը փտած ու նեխած ընկերութեան մը եւ անոր տիպարներուն։ Ֆրանսացի քննադատներ մեծ հիացումով արտայայտուեցան այս ներկայացման մասին, գրուատելով Սաշա Փիթոյեֆի անըստգիւտ տաղանդը, չմոռնալով նոյնպէս յարգանքի ու հիացման բաժին մը հանել իր հօրը՝ հայազգի Գէորգ Փիթոյեանի յիշատակին։

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՍԻՐՈՅ ԳԱՐՈՒՆ,
ՄԻ ԾԱՂԿՈՎ ԵՍ ԴՈՒ ԳԱԼԻՍ

Ինչպէս մեղուն ծաղիկ – ծաղիկ՝ ման եմ
գալիս Հայաստանում ,
Աղջիկների ծիծաղի մէջ սիրտս է լալիս
Հայաստանում ,
Շուրջս ծով է աղջիկների՝ վարդ ու
նարգիզ ու նունուֆար,
Բայց կարօտս ցօղ է լալիս վարդ
բացուելիս Հայաստանում ։

Սէրս շատին շշնջացի, սիրուց մի լար,
շատերն ասին,
Աշխարհն հազար յասմիկ ունի ու
նունուֆար, վարդերն ասին ·
Բայց մի ծաղկով է սէրը սէր, ով
սիրահար, դաշտերն ասին,
Զուր է մեղուդ ծաղկէ – ծաղիկ դես ման
գալիս Հայաստանում ։

Թէ մի ծաղկով գարուն չի գայ, բայց
մէկով է սէրը գալիս,
Հազար ծաղկից մէկն է բոյրը, մի ծաղկով
է սէրը գալիս,
Պիտի մէկին հազար սիրես, տես ինչով է
սէրը գալիս ,
Հազար գարուն կը բերի քեզ պարզ մի
նարգիզ Հայաստանում ։

Իրաւ, սիրտ իմ , խենթ առուի պէս մի
կարկաչէ ծաղկէ – ծաղիկ,
Հազարասէր մեղուի նման էլ մի թռչէ
ծաղկէ – ծաղիկ ,
Աշխարհի հետ գնայ, սիրտ իմ, սէր մի
կանչէ ծաղկէ – ծաղիկ,
Ծաղկէ – ծաղիկ թռչողներին բոյն չեն
տալիս Հայաստանում։

Մի ծաղկով է սիրոյ գարունն աշխարհ
գալիս այս աշխարհում։

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (170)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Թորգոմն արդէն կորցրել էր սառնասրտութիւնն ու հանգիստը. նա իր դարանից շուտ շուտ քարէ սանդուղով բարձրանում էր վեր եւ, գլուխը տան կտուրից փոքր ինչ վեր բռնած, դիտում եկողներին եւ նորից իջնում, երբ նկատում էր, որ իր խմբի մարդիկ վախի՞ց, թէ ինչի՞ց — թողնելով իրենց նշանակած տեղը, մօտենում էին իրար կամ փորձում նոյնպէս բարձրանալ։ Այդ նկատելով՝ Թորգոմը գոռում էր .

— Ամէնքը իրենց տեղը ...

Դրանք քսան հոգի էին՝ բոլորն էլ նախարարական կալուածներից փախածներ, բոլորն էլ գրեթէ երիտասարդ, բացի Թորգոմի ընկերներ Վարդանից ու Յովսէփից եւ մի ծերունուց, որ, ականջը դրսի ձայներին, հանգիստ սպասում էր նիզակը պատրաստ բռնած ։ Լսելով Թորգոմի ձայնը՝ երիտասարդներն սթափւում էին եւ կրկին գրաւում իրենց՝ նախապէս որոշած տեղերը։

Իսկ նախարարական հեծեալ խմբերը շարունակում էին առաջանալ՝ այժմ արդէն ձիերը չափ գցած, սրերը մերկացրած. ի տես այդ բանի՝ բոլոր դարանամուտները ցանկանում էին մի բան՝ նետահարել եկողներին, կանգնեցնել նրանց յանդուգն, սպառնալից արշաւը, եւ սպասում էին հրամանի, ղեկավարների հրամանին ...

Ու չգիտես եղա՞ւ այդ հրամանը, թէ ոչ քաղաքից դիտողները եւ ինքը Վարազ իշխանը նկատեցին, որ մեծ ճանապարհով սրարշաւ եկող հեծեալների ձիերից ընկան մէկ երկուսը, նրանց հետ եւ մի հեծեալ ... Քաղաքում ուրախութեան աղաղակ բարձրացաւ . «Ընկաւ, ընկաւ» ... Եւ այնուհետեւ կամ հեծեալ էր ընկնում կամ ձի՝ հեծեալի հետ միասին։

Պատահում էր, որ ձին, տարուած իր եւ ընկերների թափից, ընկած հեծեալին, տան ասպանդակի մէջ, քարշ տալով բերում էր առաջ ... լինում էր եւ այն, որ հեծեալը վիրաւորուելով կանգնեցնում էր ձին եւ խանգարում ընկերների առաջացումը ։

Նախարարական խմբերն սկզբում նետեր չէին արձակում . թւում էր նրանք մի նպատակ ունէին միայն՝ գրոհել արագ եւ հասնել քաղաք։ Սակայն հանդիպելով նետաձգութեան եւ մանաւանդ տեսնելով, որ այդ նետերից ընկնում են իրենց ընկերները, իրենք եւս սկսեցին նետեր արձակել ... Նժոյգները կանգնեցնում էին մի պահ, աղեղները լարում, նետը արձակում եւ նորից առաջանում . ու որքան մօտենում էին՝ նետաձգութիւնը սաստկանում էր երկու կողմից . նետերը գնում էին իրար հակառակ ուղղութեամբ՝ ձգուած, կտրտուած լարերի նման, առաջացնելով օդում ինչ որ դզզոց, որ նման էր մեղուների, աւելի շուտ չնաճանճերի բզզոցի ։

Այդ նետաձգութիւնից ընկնում էին աւելի առաջեկները, որովհետեւ քաղաքի պաշտպանները պարզապէս թաքնուած էին եւ նետեր արձակում էին իրենց դարաններից, իսկ գրոհողները թէ շատ էին եւ թէ նետերից թաքնուել չէին կարող իրենց մեծաթափ վազքի պատճառով, մանաւանդ որ առաջանում էին ոչ թէ ցրիւ, այլ խիտ խմբերով, ուստի եւ պաշտպանների սլաքները քիչ էին վրիպում։ Եւ քանի մօտենում էին՝ այնքան աւելի շատ մարդ էր ընկնում եկողներից, իսկ քաղաքում աւելանում էին ուրախ եւ գոհունակ ձայներ .

— Նորից ընկան ... ընկան ...

— Կրկին, կրկին, — տարածւում էր կտուրների վրայ, ապա դրան հետեւում էր եւ խրախուսանքը — Զարկ, զարկ ...

Բայց, պէտք է ասել, եկողները այդ անկումներից, աղմուկներից ու կանչերից չէին շփոթւում . շարունակում էին առաջանալ կատաղի, ընկածների վրայ ձիերը թողնելով, երբեմն եւ նրանց ոտնակոխ անելով։ Իսկ դարանածները, այդ տեսնելով, լարւում էին աւելի եւ նետեր արձակում անընդմէջ ։

Եկողները տեսնելով այդ անսպասելի ու յամառ նետաձգութիւնը՝ սկսեցին աղաղակել քաղաքի տարբեր կողմերում, ինչ որ բաներ ասել բարձրաձայն, եւ այդ ամէնից ջոկում էին միայն հետեւեալ խօսքերը .

— Լսեցէք եւ իմացէք . մենք բնիկներին չենք վնասելու, չենք վնասելու ... Մենք պահանջում ենք տիրափախներին միայն, տիրափախներին ... Թող տիրափախները գան առաջ ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Ազիզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կոպեռնիկ Թանտրճեան, Յեժակ Թանտրճեան, Տէր եւ Տիկին Թոռոսոմ Թանտրճեան եւ բոլոր ընկերներն ու բարեկամները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, հօրեղբօր, խնամիին, ընկերոջ եւ բարեկամին՝

ՅԱԿՈԲ ԱԶԻԶԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ տեղի ունեցաւ Լոս - Անճըլըս, ուրկէ մարմինը փոխադրուած է Տիթրոյթ եւ թաղուած իր եղբօր շիրիմի կողքին։

Ծանօթ.— Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ կ'ընդունուին ի նպաստ Հ. Յ. Դ. վեթերաններու ֆոնտին։

Հասցէ.—

V. Azizian
75 Rhode Island
Highland Park 3
Mich. (U.S.A.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տարաբախտ Սահակ Տէր - Թովմասեանի դամբանին շինութեան առթիւ Տիկին Զարուհի Տէր - Թովմասեան եւ Օր. Ֆլորա Շէօհլաեան իրենց երախտագիտական խոր զգացումները կը յայտնեն բոլոր այն ընկերներուն եւ բարեկամներուն որոնք մասնակցեցան անոր յիշատակը յարգելու այդ խիստ գնահատելի ձեռնարկին։ Սրտագին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն նմանապէս բոլոր անոնց որոնք իր մահուան տարելիցին առթիւ, Կիրակի 19 Մարտ, այցելեցին իր գերեզմանին կամ նամակով յայտնեցին իրենց յարգանքը։

Ջերմ շնորհակալութիւններ կը յայտնեն նաեւ «Յառաջ»ի ընծայած ընկերական զգայուն վերաբերումին համար։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի խումբը երեք հարիւր Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան։

ԳԱՍՊԱՐ ԻՓԷԿԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այրի Տիկին Գասպար Իփէկեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր Գասպար Իփէկեանի մահուան իններորդ տարեդարձին առթիւ քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան (Ստանալ Յառաջէն) եւ տասը Ն. Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Տէրատուրեանի մահուան առթիւ Տիկին Ոգինէ Բալայեան քսան Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մարսէյլի Մայր եկեղեցիին։
(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Գ. Մկրտիչ Գազանճեան քսան Ն. Ֆ., Կրթ. ձեռնարկներուն, փոխան ծաղկեպսակի Ողբ. Վռամշապուհ Բիւրքճեանի մահուան առթիւ։ Գ. Ժիրայր Զիլինկիրեան յիսուն Ն. Ֆ., բարեպաշտ տիկին մը յիսուն Ն. Ֆ.։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեամբ նպաստեցին իր պարահանդէսին յաջողութեան։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին։
Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24։
Մանրամասնութիւնները յետագային։

Imprimerie Spéciale du journal «Haratch»
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0-25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՄԱՐՏ
MARDI 28 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9064 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4865

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

ԽՕՍԱԿԻՑՆԵՐԸ

«Նիւ Եորք Հերալտ»ի մէջ, Ճոնաթան Րանտալ կը ներկայացնէ «ԱՀԱԿ»ի անդամները։ Կը թարգմանենք՝ նկատի առնելով նիւթին այժմէականութիւնը։

Երբ, ֆրանքօ-ալժերական պաշտօնական բանակցութեանց համար, Ալժերիոյ նախարար Լուի Ժոքս Էվիան կը մեկնի, մէկն մարդու համար ընդունուած իրողութիւն է, որ պիտի խօսի յանուն Զօր. տը Կոլի, եւ անոր հրահանգներուն համաձայն։

Բայց ալժերացի պատգամաւորն"ը որուն անունով եւ որուն հրահանգներուն համաձայն պիտի բանակցին։

Ալժերիոյ մէջ անցեալ Դեկտեմբերին տեղի ունեցած միջադէպերէն ի վեր երբ Մահմետականները Ֆերհաթ Աբպասի անունը գոռալով փողոց ինկան, ձեւով մը պաշտօնականացուեցաւ ապստամբութեան ղեկավարին դերը։

Սակայն, տարիներ շարունակ, ամենակարող, միակ ղեկավարի մը չգոյութեան պատճառաւ, ապստամբութեան ղեկավարները զինուորի, քաղաքագէտի եւ ժարտիրոսի խառնուրդ տիպարներ էին Մահմետական ժողովուրդին աչքին։

Նոյնիսկ ԱՀԱԿի «վարչապետը», Աբպաս, չէր վայելեր Պուրկիպայի մը կամ Մուհամմէտ Ե.ի մը լայն ժողովրդականութիւնը։

Դեկտեմբերէն ի վեր, աջակողմեան Ֆըրանսացիները կը պնդեն, որ ԱՀԱԿը անգլուխ հրէշ մըն է՝ ներքին հակամարտ տարրերէ բաղկացած։

Ֆրանսացիք կը խորհէին, որ ալժերական ապստամբութիւնը անհատական համակրանքի եւ հմայքի վրայ հիմնած իր ղեկավարութիւնը կորսնցուց 1956 Հոկտեմբերին, երբ ֆրանսական զինուորական օդանաւեր Ալժերիոյ վրայ պարտադիր էջք կատարել տուին այն օդանաւին որ Պէն Պելլան եւ չորս ուրիշ ղեկավարներ Րապաթէն Թունուզ կը փոխադրէր։ Այս հինգ անձերը, 1954 Նոյեմբեր մէկին ապստամբութեան շարժումը սկսող ինը հոգինոց խումբին վերջին մնացորդներն էին. Տակաւին կը շարունակեն մնալ Ֆըրանսական կառավարութեան կալանաւորները, սակայն կը շարունակեն նաեւ մաս կազմել ԱՀԱԿին։

Պէն Պելլայի չեզոքացումէն ետք ապըստամբութիւնը հաւաքական ղեկավարութեան ձեւը ընտրեց եւ 1958 Սեպտեմբերին, ինքզինք հռչակեց «Ալժերիոյ Հանրապետութեան Առժամեայ Կառավարութիւն» («ԱՀԱԿ»)։

Ֆերհաթ Աբպաս, 61 տարեկան նախկին դեղագործ, նշանակուեցաւ «վարչապետ»։ Ֆրանսուհիի մը հետ ամուսնացած, Աբպաս շատ լաւ ֆրանսերէն կը խօսի բայց ոչ մէկ արաբերէն։ Ազգայնական պարագլուխի տարիներու իր ասպարէզին ընթացքին, երկար ատեն կողմնակից եղած է Ալժերիան Ֆրանսայի հետ ձուլելու տեսակէտին. զոր Ալժերիոյ Եւրոպացիները իրը նշանաբան ընդունած էին 1958 Մայիսի դէպքերուն ատեն։

Աբպաս քաղքենի ծագում ունի, երկար ատեն անդամ եղած է Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին եւ լաւատեղեակ է Ֆրանսայի քաղաքական կեանքին։ Այս պատճառով, Ֆրանսայի մէջ զինքը յաճախ կը ներկայացնեն որպէս ազգայնական շարժման անզէնք զինուորական անդամներուն առաջնորդութեան տակ ինկած մէկը։

Սակայն իր վերջին յայտարարութիւնները ցոյց կուտան, թէ ինքն ալ կրնայ այնքան հակա-Ֆրանսացի ու հակաարեւմտեան ըլլալ, որքան «ԱՀԱԿ»ի միւս անդամներէն ոեւէ մէկը։

Ֆերհաթ Աբպաս որպէս մեղմ հակառակորդ նկատելու միտումը այն իրողութենէն կուգայ, որ Աբպաս ու իր խորհրդարանը, Տոքթ. Ահմէտ Ֆրանսիս (51 տարեկան, «ԱՀԱԿ»ի Ելմտական «նախարարը»), «ժեռասաններորդ ժամու ապըստամբներ» կը նկատուէին, քանի որ շարժման յարեցան միայն 1956ի գարնան։

Ապստամբական շարժման քաղաքական կարեւոր դէմքերէն են նաեւ Տեղեկատուութեան «նախարար» Մոհամմէտ Եազիտ ու Ահմէտ Պումենճել. այս վերջինը, անցեալ Ցունիսին Մըլէօնի բանակցութեանց մասնակցեցաւ։

Եազիտ, Ամերիկուհիի մը հետ ամուսանացած, 38 տարեկան է։ 1955ին մասնակցեցաւ Պանտունկի ափրօ-ասիական ժողովին, ու անկէ ի վեր «ԱՀԱԿ»ի տեսակէտները կը պաշտպանէ ՄԱԿի միջանցքներուն մէջ։ Ֆրանսական բանակին զինուորներ տուած ընտանիքի մը զաւակ, Եազիտ ուսումը առած է Փարիզի մէջ, ու լրագրողներու յաճախ կը պատմէ, թէ որքան լաւ յիշատակներ պահած է Լատին Թաղամասէն։

Ահմէտ Պումենճել, 55 տարեկան, նմանապէս լաւ ծանօթ է Ֆրանսայի քաղաքական կեանքին։ Ամուսնացած՝ Ֆրանսուհիի մը հետ, որ տակաւին Ֆրանսա կ'ապրի իր երկու զաւակներուն հետ, Պումենճել երկար տարիներ եղած է Ֆրանսական Միութեան Ժողովին անդամ՝ որպէս Ալժերիոյ ներկայացուցիչ։ Երկար տարիներ Ֆրանսայի մէջ աշխատած է իբր փաստաբան։ Ապստամբական շարժման յարեցաւ այն ատեն միայն, երբ Ալժէ ըննակող իր եղբայրը, Ալի, խորհրդաւոր պայմաններու մէջ մեռաւ։

Քաղքենի ու քաղաքացի այս ղեկավարներուն կողքին կան երեք մարդիկ, շատ աւելի համեստ ծագումով, որոնք Ալժերիոյ ապստամբներուն հրահանգ տուող «պատերազմական կոմիտէին» անդամ են։ Երեքն ալ մեծ փորձառութիւն ունին որպէս վիլայաներու զինուորական հրամանատար։

Առոնցմէ գլխաւորն է՝ Քրիմ Պելքասեմ, 39 տարեկան, որ միաժամանակ «փոխ-վարչապետ» ու «Արտաքին նախարար» է։

Կ'ըսէ թէ Ֆրանսացիներէն զզուեցաւ Երկրորդ Աշխարհամարտին ատեն, երբ որպէս տասնապետ կը ծառայէր ֆրանսական բանակին մէջ։ «Իր կողմը որ դառնայի՝ անարդարութիւն կը գտնէի», կ'ըսէ։

Բանակէն արձակուեցաւ 1945ին ու վերադարձաւ իր ծննդավայրը՝ Քապիլիա, ուր յարեցաւ ապստամբական շարժման։ Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ բազմաթիւ անգամներ մահուան դատապարտուած, Պելքասեմ Քապիլիոյ 2000 գիւղերու մէջ ապստամբական բջիջներ կազմակերպած է։ Դաստիարակութենէ ու կրթական շարժումներէ զուրկ, բայց եւ այնպէս Պելքասեմ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ, որովհետեւ առաջին անգամ ապստամբութեան դրօշ պարզող ինը անձերէն միակն է, որ դեռ ազատ է։ Միւսները կամ սպաննուած են կամ իբր կալանաւոր կը պահուին ֆրանսական բանտերու մէջ։ Գիւղացիական իր ծագումըն ու ապստամբութեան զինուորներուն մօտ վայելած իր մեծ համակրութիւնը խորհիլ կուտան, թէ կարեւոր դեր պիտի վիճակուի իրեն՝ ապագայ Ալժերիոյ մէջ։

«Պատերազմական Կոմիտէ»ին մէջ իր երկու գործակիցներն են՝ «Ներքին Նախարար» Լախտար Պէն Թոպալ եւ «Զէնամթերքի նախարար» Ապտըլհաֆիտ Պուսուֆ։ Երկուքն ալ կը խոտչին իրենց զիրենք ցոյց տալէ։

Պուսուֆ, 35 տարեկան, երկայնահասակ ու կարճատես մէկն է, որ համբաւ շահեցաւ Ալժերիոյ մէջ ապստամբութեան որպէս կազմակերպիչ։ Պուսուֆ եւ Պէն Թոպալ գիւղացի աղքատ ընտանիքներու զաւակ են։

Պէն Թոպալ, 38 տարեկան, կարճահասակ եւ ջղուտ մարդ մը,— Ֆրանսայի Սըժերացիներէն տուրք գանձողներու կազմակերպիչն է։

«ԱՀԱԿ»ի միւս երկու անդամներն են՝ Մոհամմէտ Սայիտ, «Պետական նախարար», եւ Ապտելհամիտ Մեհրի, «ընկերային հարցերու նախարար»։ Սաիտ, 50 տարեկան, իբր շափազանց կրօնասէր անձ ճանչցուած է։ Բ. Աշխարհամարտին, «Եռագոյն Լեգէոն»ին կազմակերպիչներէն էր, որ մահմետական կամաւորներ կը հաւաքէր Ռուսերու դէմ կռուելու համար (Նացի Գերմանացիներու հովանաւորութեամբ)։

Մեհրի, 36 տարեկան, ապստամբութեան հազուագիւտ ղեկավարներէն է, որ սահուն գրական արաբերէն գիտնայ։ Երկար ատեն ապստամբութեան գործակալը եղած է Միջին Արեւելքի մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԿԱԹՈՂԻԿԷՆԵՐԸ ԿԸ ՆԱՀԱՆՋԵՆ

Կիրակի օր, վեց միլիոն 36.175 Պելժեր եռապատիկ եւ պարտադիր քուէարկութեան ներկայացան, արդարեւ Պելժիոյ մէջ քուէարկութիւնը պարտադիր է եւ խուսափիլ ուզողը տուգանք կը վճարէ։ Այս ընտրութիւններով կը վերանորոգուէին Ծերակոյտը, Երեսփ. Ժողովը եւ գաւառական խորհուրդները, այսինքն ընտրուեցան 212 երեսփոխաններ, 175 ծերակուտական եւ 696 գաւառական խորհրդատուներ։

Երկուշաբթի առտու վերջնական արդիւնքներու ձգած տպաւորութիւնն այն էր թէ Կաթողիկէները (ընկերային - քըրիստոնեայ) զգալի նահանջ մը կ'արձանագրէին եւ ոչ մէկ յոյս կը մնար որ, ինչպէս առաջ, բացարձակ մեծամասնութիւն ունենան Երեսփ. Ժողովին մէջ։ Այս կորսուած ձայներուն մէկ մասը կ'երթար ազգայնականներուն, եւ մաս մը ձախին, գլխաւորաբար համայնավարներուն որ երեք աթոռ կը շահէին։ Նոր կազմուած կուսակցութիւններուն յոյսերը չարդարացան։ Ասոնք կը կարծէին որ աւանդական կուսակցութիւններէն ձանձրացած Պելժը նոր հոսանքի մը պիտի տայ իր ձայնը որպէսզի բան մը փոխուի, բայց քուէարկութիւնը ցոյց տուաւ թէ հաւատարիմ կը մնայ հին եւ հաստատուն կուսակցութեանց։ Կիրակի օրուան ընտրութեանց գլխաւոր երեւոյթը այն է նաեւ որ ընկերային-քրիստոնեայ կուսակցութիւնը իր ձախ թեւին վրայ զգաց մասնաւանդ հեռացող ձայները քանի որ Ֆլանտրի շրջանը որ իր գլխաւոր բերդն է, շատ զգալի հակում մը նշմարած է դէպի ընկերվարական հոսանքը։

Նախորդ ընտրութեանց (1958) վաղորդայնին խորհրդականը կը ներկայացնէր հետեւեալ պատկերը.— Երեսփ. Ժողով. — 212 երեսփոխան որոնց՝ 104ը ընկերային-քրիստոնեայ, 84՝ ընկերվարական, 21՝ ազատական, երկու համայնավար եւ մէկ Ֆոլքսիւնի (Ֆլաման ազգայնական)։ Նոյն ընտրութեանց արդիւնքով Ծերակոյտին մէջ կային 91 ընկերային-քրիստոնեայ, 65 ընկերվարական, 18 ազատական, մէկ համայնավար։

Այսօր պելժ խորհրդարանին պատկերը հետեւեալն է.—

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Ընկերային-քրիստոնեայ 96 (— 8),
Ընկերվարական 84 (ոչ մէկ փոփոխութիւն),
Ազատական 20 (—1),
Համայնավար 5 (+3),
Ֆոլքսիւնի 5 (+4)։

ԾԵՐԱԿՈՅՏ

Ծերակոյտը ունի 175 անդամ որոնց 106ը միայն կ'ընտրուին ուղղակի եւ մընացեալ 69 անդամներուն 23ը կ'ընտրըուին բացառական ընդունելութեամբ (քօոփթասիոն), իսկ 46ը գաւառական խորհրդատուներու կողմէ։ Կիրակի օր ընտրուած 106 ծերակուտականներու համեմատութիւնն է.—

Ընկերային-քրիստոնեայ 47 (—6),
Ընկերվարական 45 (+ 5),
Ազատական 11 (—1),
Համայնավար 1,
Ազգ. Ֆլաման (Ֆոլքսիւնի) 2 (+2)։

Ինչպէս յայտնի է Կաթողիկէները (ընկերային-քրիստոնեայ) հոս եւս ունէին բացարձակ մեծամասնութիւն մը։ Այսօր ամէն բան փոխուած է եւ միակ ելքն է համաձայնական դաշինք մը կազմել, որուն իրաւարարը կը մնայ ազատական կուսակցութիւնը։

Շատ կը խօսուի նաեւ Ատլանտեան Ուխտի նախկին ընդհանուր քարտուղար՝ Փոլ-Անրի Սփաքի մասին որ կարեւոր դեր մը կրնայ ունենալ վաղուան դաշինքին մէջ եթէ ոչ իբրեւ վարչապետ, անուազն իբրեւ փոխ-վարչապետ։ Ծանօթ է որ Սփաք ընկերվարական կուսակցութեան պարագլուխն է։

×

Էվիանի ժողովը օրէ օր կը յետաձգըուի, վերջին լուրերու համաձայն Ապրիլի վերջի մասին կը խօսուի։ Ըստ կողմերու այս յետաձգումը լաւ կամ գէշ նշան է։ Ոմանք կ'ըսեն թէ ամէն բան նախորօք պիտի կարգադրուի եւ բանակցութեանց օրը ամէն ինչ պարզուած ու լուծուած պիտի ըլլայ, մինչ ուրիշներ կ'ըսեն թէ ընդհակառակն այս յետաձգումները լաւ նշաններ չեն։

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՐԸ

—o—

ԽՄԲ.— Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է թէ Թուրքերը ի՛նչպէս կը բռնաբարեն հայ «համայնքին» իրաւունքները։ Խմբագրականով եւս կը յուզուի այս հարցը։ Կառավարութիւնը, որ յետաձգած էր ընտրութիւնները, հրահանգ տուած է կատարել զանոնք, ինչպէս ցոյց կուտայ հետեւեալ պաշտօնական ագդը, Հայոց Ընտրողական Մարմինին կողմէ.—

1.— Համայնապատկան հինգ հաստատութիւններու (Ս. Փ. Հիւանդանոց, Ս. Խաչ Դպրեվանք, Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցի եւ Կեդր. Վարժարան, Գարակէօզեան եւ Գալֆաեան Որբանոցներ) Հոգաբարձութեան եւ Խնամակալութեանց ընտրութիւններուն յատուկ կարգ մը թերի մնացած ձեւակերպութիւնները լրացնելու առիթ ունենալու համար Ընտրողական Մարմնոյս դիմումին վրայ պատկան Վերին Իշխանութիւնները բարեհաճած էին յետաձգել սոյն ընտրութիւնները։

Այս անգամ, համաձայն Պոլսոյ Կուսակալութեան 17-3-1961 եւ 6452 համար պաշտօնագրին, սոյն ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ 26 Մարտ 1961 Կիրակի օրը, ժամը 9էն 17։

Այս ընտրութեանց առթիւ Թաղային պատկան մարմիններու նախապէս տըրուած հրահանգները ի զօրու են։

2.— Ղալաթիոյ Թաղին յատուկ ընտրողաց անուանացանկը կախուած է Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ շըրջափակը։

Ղալաթիաբնակ ընտրողները նոյն օրը պարտին իրենց քուէթուղթերը ձգել Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ գտնուող սնտուկին մէջ։

Շահագրգռուողները հաճին քննել անուանացանկը եւ թերիները արձանագրել տալ։

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

20 Մարտ, 1961

ԳԻՒՂՆ ՈՒ ԳԻՒՂԱՑԻՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

Ա.

Խորհ. Միութեան վարիչը կը չարունակէ իր խաչակրութիւնը երկրին մէկ ծայրէն միւսը։ Ցողնիլ չի գիտեր, խանդավառ դասախօս մը, բարոյախօս մըն է միանգամայն, կը ցաւի որ համայնավարութեան համար առանց արիւնահեղութեան մղուած պատերազմը պարտութիւն մըն է կուսակցութեան ղեկավարութեան համար։ Արդարութիւնը նուազած է, անմխտելի իրողութիւնը, տարիներէ ի վեր, մինչդեռ բնակչութիւնը աճած է երեսուն միլիոն։

«Ցիկարօ»ի մէկ աշխատակցին համաձայն, 1946ին հնգամեայ ծրագիրը խոստացած էր 127 միլիոն թոն՝ 1950ի համար, 1951ին 180 միլիոն՝ 1955ին համար, 180 միլիոն՝ 1961ի համար, եօթնամեայ ծրագիրը կը նախատեսէր 180 միլիոն 1965ի համար, ուրեմն նախատեսութիւնները չեն իրականացած, քանի որ արմտիքի արտադրութիւնը 1960ին գնահատուած է 133 միլիոն։ Տասը տարուան մէջ նուազած է 15 առ հարիւր։

Իտալացի մասնագէտ մը կը գրէ Սթամփայի մէջ. «Իտալիոյ հողամասին ութսուն առ հարիւրը անջրդի հողեր են եւ լեռներ։ Հողերը բերրի չեն Ուկրանիոյ հողերուն չափ, որոնք Միսիսիփիի հողերէն աւելի բարեբեր են։ Իտալիա կ'արտադրէ յիսուն միլիոնի արմտիք, իսկ Խորհրդ. Միութեան ընդարձակ հողերը գիտական եւ մեքենական յառաջդիմութեան հակառակ քիչ արտադրող են։ Իւրաքանչիւր Իտալացի իր տրամադրութեան տակ ունի կէս հեկտար հող, մինչդեռ խորհրդային իւրաքանչիւր քաղաքացի եօթը հեկտար հող ունի։ Հզօրները ազդեցութիւն չունին երկրագործութեան վրայ, որովհետեւ կախում ունի կենսաբանական ազդակներէ՝ մակարոյծներէ, հիւանդութենէ, կախում ունի կլիմայէն եւ մանաւանդ մարդուն կամքէն, ճիգէն, համագործակցութենէն»։

Խրուշչեւի քննադատութիւններէն կը յայտնուի, որ կուսակցական վարիչները բարոյական բարձրութենէն զուրկ են, գեղծումներ, խարդախութիւններ։

«Կոլխոզներու նախագահներ ալքոլամոլ են եւ անհոգ, կը պաշտպանուին տեղական քարտուղարներէն։ Բարոյախօսութեան դասերէն կը յայտնուի, որ կուսակցութեան ղեկավարութիւնը ձեռնհասութենէ զուրկ է»։ Չի բաւեր գոց գիտնալ Մարքս, Էնկելս եւ Լենին, արտագրել գիտնալու համար։ Եթէ մեր վարպետները աշխարհ վերադառնան, պիտի մերժեն իրենց աշակերտները. պիտի ըսեն ժամանակ եւ ուժ կը վատնէք դատարկ վէճերով, մինչդեռ գլխաւոր նպատակն է նոր աշխարհ մը կառուցանել։ Գիտի ըսեն, թէ այս վարիչներէ կեանքէն բաժնուած սխոլաստիկներ են»։

Գիւղեր կան, որոնք առաւօտէն ալքոլ

ԱՅՑ՝ ԼՈՌՈՒԻ ՁՈՐԸ

Ա.

Դեբետի եզերքէն սուրացող մեր շոգեկառքին սուլոցը, արձագանգելով երկաթուղիին երկու կողմերէն սեղմող լեռներուն մէջ, կ'երթայ, կը կորսուի անծանօթ ուղղութեամբ, անտառապատ կիրճերուն մէջ։ Ստէպ կ'երեւան լոյսերու փունջեր, որոնք ուղեկիցներուն կուտան կայարաններուն անունները՝ Փամպակ, Շահալի, Թումանեան։ Բայց ձորը դեռ շատ բան կը պահէ կուսական։ Լեռներու մռայլ տեսքէն, գետին վշշիւնէն, ժայռերու մութ ստուերներէն կը ծնի տարօրինակ խորհրդաւոր զգացում մը։ Բնութիւնը դեռ կը յամառի այստեղ, կարծես չուզեր «քաղաքակրթուիլ», լռվին հպատակիլ մարդուն։

Կիրովականէն երկու ժամուան ճամբայ եւ ահա կը զգաս արդիւնաբերական մէկ ուրիշ քաղաքի մը հեւքը։ Ահա եւ Ալավերդին, պղնձագործներու քաղաքը։

Ոչ մեծ, բայց աղմկոտ կայարանին մէջ մեր ուշադրութիւնը գրաւող առաջին բանը Վաղարշակ Սահակեանի դուսանական խումբի համերգին ազդերն են։ Ու քանի որ եկած ենք քաղաքին մշակութային կեանքը ուսումնասիրելու, կ'որոշենք երթալ ներկայ գտնուիլ այդ համերգին։

×

Համերգը սկսելուն քիչ ժամանակ մնացած է, կը շտապենք։ Բայց ո՞ւր։ Մեծ, գեղեցիկ շէնքի մը մօտ կեցած միջահասակ մարդուն կը դիմենք։ Նախ զարմացած մեզ կը զննէ, յետոյ խորամանկ կը ժպտի եւ, կարծես պատժելու համար, որ իրենց ակումբին տեղը չենք գիտեր, ձեռքով հեռուն ցոյց կուտայ։ Բայց երբ հաւանտալով կ'ուղենք երթալ, ձայն կուտայ մեզի։

Ուրեմն այս է Ալավերդիի մշակոյթի ակումբը։ Իսկական պալատ մը։

Համերգը սկսած է երբ ներս կը մտնենք։ Սրահը լեփ - լեցուն։ Մեզ կը հետաքրքրէ նախ ունկնդիրները, անոնց վերաբերումը, արուեստը ըմբռնելու իրենց կարողութիւնը։ Մեծ մասամբ բանուորներ են՝ օրուան աշխատանքի հետքերով, մէկ քանին նոյնիսկ չեն հանած իրենց հանքագործի գլխարկը։ Կը լսեն (ով գիտէ քանիերորդ անգամ) «Ասպատուրի եւ Աստուրի» երգը, որ յոգնած, կարծես իրենք ալ ձանձրացած (ով գիտէ քանի հարիւրերորդ անգամ) կ'երգեն երգչախումբին անդամները։ Հատ ու կենտ ծափեր, իսկ եռեւի շարքերէն՝ անորոշ բացագանչութիւններ։ Այո, համերգը տաղտկալի է, եւ հասկնալի։ Իրարու յար եւ նման, հնաբոյր եւ անգոյն երգերը յայտագրին մեծ մասը կը գրաւեն։ Կողքիս նստած երիտասարդ մը, չհամբերելով կը պոռայ. — «Աշխոյժ բան մը երգեցէք, աշխոյժ»։ Սրահին զանազան անկիւններէն բացիկներ կը ղրկուին բեմ՝ հաւանաբար նոյն պահանջով, բայց երգչախումբը, անխռով, իր գործին է ...

«Մեր հայրենիքը չէնցնող վարպետներէ փորձին մեռնեմ ...» երգելու վրայ է երգչախումբը, ապա կ'անցնին «Օղակավար եարի» անյոյզ գովեստին։ Իմաստէ զուրկ եւ ճապաղ բառերը, նոյնքան անարտայայտիչ երգն ու նուագը, երթալով կ'աւելցնեն դժգոհներուն թիւը, ունկնդիրները պարզապէս «ձանձրոյթէն կը մեռնին»։

Իբրեւ վերջաբան եւ, «աշխոյժ բան» ունկնդիրներուն կը հրամցուի «Թանգոտ կինը»։ Բայց եկուր տես, որ երգին «այլաշառ», «սատկած թագի», «լիրբ» եւ ուրիշ արտայայտութիւնները աղմուկ կը ստեղծեն պարզապէս դահլիճին մէջ։ Եւ այս ձեւով ալ կ'աւարտի համերգը։

Ունկնդիրներուն հետ զրուցելով՝ դուրս կ'ելլենք սրահէն։ «Մեր քաղաքը մեծ չէ, կ'ըսէ Ե. Մկրտիչեան, բայց մեր մօտ ալ տարբեր մակարդակի եւ ճաշակի արուեստասէրներ կան։ Դիւրին չէ, ի հարկէ, բոլորը անխտիր գոհացնել, մանաւանդ քաղաքի օդը մեր արուեստագէտներէն շատերուն «դիւր չի գար»։ Բայց սորված ենք, «դուրսի ուժերէն» ով ալ գայ՝ սրահը կը լեցուի։ Անշուշտ չի նշանակեր թէ բոլորէն գոհ կը մնանք։ Իսկ մեր տեղական ուժերը լաւ են, բայց հրապարակ կ'ելլեն միայն տօներու եւ, առհասարակ, յատուկ առիթներով։

×

կ'արտադրեն, սպառումը ցոյց կուտայ, որ խնդրանք կայ։ «Ալքոլ արտադրողները գործատէրներու նման կ'ապրին, չեն աշխատիր, ճամբաներու վրայ կը դեգերին միշտ հարբած»։

Հակառակ բացայայտ իրողութեան, Վարչապետը հրահանգեց աշխատիլ, տքնիլ՝ արտադրելու համար 89 հեկտոլիտր իւրաքանչիւր հարիւր հեկտարէ, անցեալ տարի արտադրուած էր յիսուն միայն։ Ամերիկայի հասնելու համար, հարիւր հեկտարէ արտադրելու է հարիւրմէկ հեկթոլիտր։ Անգամ մըն ալ կրկնեց. «Ընկերվարութիւնը ժողովուրդներուն կուտայ լաւագոյն կենցաղ մը»։ Զկրցաւ անդրադառնալ սակայն անհատին եւ ընկերութեան, քաղաքացիին եւ պետութեան փոխ - յարաբերութեանց։ Երկրագործը հսկողութեան տակ է, կան քննիչներ, քաղաքական գործիչներ, բայց յայտնի է, որ անհրաժեշտ հսկողութիւնը չէ կատարուած, քննիչները թերացած են իրենց պարտականութեան մէջ, գործիչները անյաջող գործունէութիւն մը ունեցած են։ Անհատական դրութեան մէջ ոչ հսկող կայ, ոչ քննիչ, ոչ գործիչ։ Գիւղացին տէրն է հողին եւ գործին, անձնապէս շահագրգիռ է արդիւնքով, ինք պիտի տուժէ կամ շահի՝ իր աշխատանքին համեմատութեամբ։

Արեւելեան Գերմանիա, Ռումանիա, Պուլկարիա կը մրցին հողային համայնավարացումով։ Լեհաստանի երկրագործները համեմատաբար աւելի ազատ են։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԿՈՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Թէ մարտում ընկնեմ
Ու օտար ագռաւը կռնչայ վրաս
Հղմեր հայրենի մեր սուրբ սարերից
Ափ մը հող բերէք շաղ տուէք վրաս»

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

Մարտի առաջին շաբաթը, Մարսէյլ ... հայութեան համար ընդհանրապէս եւ Յ. Դաշնակցութեան համար մասնաւորապէս սուգի եւ արցունքի ծանր շաբաթ եղաւ։

Մարտ մէկին, Զորեքշաբթի, Վալանսի ճամբուն վրայ, Լիվրոնի մօտ, ... չարժի ծանր արկածի զոհ գացին ... ազնիւ Հայեր՝ Բիւզանդ Բարելեան, Վահէ Փարթամեան։

Սեւ լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ գաղութին մէջ եւ խոցեց ամէն սիրտ՝ այնքան տարածուած էր հերուն աղբեւ։

Բիւզանդ Բարելեան, տասապանքի որբութեան բաժակը ցմրուր քամած ... սերունդի բոլոր տղոց պէս հազար ու ... դժուարութիւններէ եւ համեստ դիրք ... չինած եւ հայկական աղուոր ծանր ... կազմած էր։ Իր միակ հոգեկան ... իր միակ ապրումը ազգային կեանքն ... Դաշնակցութիւն եւ Հ. Մ. Ը. Մ.։ ... մեստ, ազնիւ, հեզ եւ սակաւախօս ... րաւ իրեն յանձնուած բոլոր պարտականութիւնները ամենայն խղճմտութեամբ եւ նուիրումով։ Տարիներով մաս կազմեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան՝ իբրեւ ... ծունեայ անդամ։

Վահէն, իր կարգին, համակ խանդ ... շարժում էր, որուն համար ազգային ... հասարակական կեանքը իր էութեան ... մասնիկն էր, ու սոր համար է, որ ... գութիս մէջ Վահէի անունը ձուլ ... մանիչ դարձած էր Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ին։

Մարսէյլի մէջ եղած է Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադիրներէն մէկը եւ ... բարեխղճութեամբ տարիներ ... աշխատած է այս կազմակերպութեան բարգաւաճման եւ յառաջդիմութեան համար ... Եղած է նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ...

Ցանորդ օր կ'երթանք ծանօթանալու «տեղական ուժերուն» հետ։

Մշակոյթի տան տնօրէնը՝ Խորէն Ցրութիւնեան կը նախընտրէ ցոյց տալ ... թէ խօսիլ։ «Աւելի լաւ է որ գիտէք ...

... Փորձառնականներէն մէկուն ... հաւաքուած է քառաձայն երգչախումբ։

Երկու տարի առաջ էր, երբ առաջին անգամ, ձայները իրարու խառնելով ... ղեկավարը դրեց յուսահատութեան ... մատնելով, երգչախումբի անդամները ... մեծ դժուարութեամբ յաջողեցան երգել Սպ. Մելիքեանի «Գիլիպիլ»ը։ Երկու տարի ... Իսկ այսօր կը լսեմ յստակ, ներդաշնակ երգեցողութիւն։

Գ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Ա. ԱԻԱԳԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՐ, ՀԱՅՐԻԿ...

(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Ցեռոյ հեւոցը փոխուեց շշունջի։ Մի պահ, որ հիւրին յաւիտենականութիւն թուաց, խոր լռութիւն տիրեց նախասենեակում։ Դա աւելի տագնապալի էր, քան անդուսպ գոռային սեննակով մէկ։

Դռների ետեւում մի բան չոր թրխկաց յատակին։ «Ուշաթափուեց»,— անցաւ Ծերունու մտքով, եւ նա ոտքի ելաւ։ Սակայն մի քայլ անելուց յետոյ կանգ առաւ։ Ոչ, դա մարմնի ընկնելու ձայն չէր։ Գուցէ պայուսակ էր, կամ լեցուն շիշ։

Ծերունին չհասցրեց նստել։ Դռների մէջ յայտնուեց Սեդան։

— Արի, այստեղ է ...

Նրա ուսի վրայից երեւաց կնոջ գունատ մի դէմք։ Ծերունու եւ կնոջ հայեացքները հանդիպեցին։ Կինը այլեւս չկարողացաւ պահել իրեն եւ ուսով յենուեց դռան կողափայտին։ «Ցիմար աղջիկ, մի՞թէ կարելի էր այդպէս միանգամից» — Ծերունին կշտամբանքով նայեց Սեդային.

— Դուք ... Միհրանի մօտի՞ց էք եկել, — վերջապէս հարցրեց Աննան։

— Այո, տիկին։

— Նա կենդանի՞ է։

— Իհարկէ, տիկին։

Աննան փակեց աչքերը եւ որոշ ժամանակ մնաց լուռ, ինչպէս էր հետ։ Ապա մօտեցաւ հիւրին եւ ձեռքը մեկնեց նրան։

— Նստէք։

Նրա դէմքը դարձել լուռատ էր, բայց ոչ անկենդան։ Շրթունքները ամուր սեղմուել էին իրար։ Ծերունին հասկացաւ, որ նա արդէն յաղթահարել էր թուլութիւնը եւ իրեն պատրաստ էր զգում լսելու։ Դրանից ինքը եւ թեթեւացաւ։

— Ես նուէրներ եմ բերել պարոն Միհրանից, — ասաց նա՝ գլխի շարժումով ցոյց տալով սեղանի վրայի փաթեթը։

Աննայի հայեացքը սահեց փաթեթի վրայով, առանց կանգ առնելու։

— Ի՞նչ գիտէք նրա մասին։ Պատմէք։

Ծերունին նախ պատմեց այն, ինչ լսել էր իրենից՝ Միհրանից։ Պատահում է այնպէս, որ ճակատամարտերից մէկի ժամանակ Միհրանը գերի է ընկնում։ Կեդրոնացման ճամբարներում Գերմանացիները տանջում, խոշտանգում են նրան։ Մինչեւ այժմ էլ մնում է նրա ճակատի սպին՝ քունքից մինչեւ գագաթի մազերը. խարանել են շիկացած ձողով, ինչպէս զօրակոչուած ձիերին։ Տառապանքները յուսահատութեան են հասցնում, իսկ յուսահատութիւնը վճռականութիւն է հաղորդում նրան։ Հրաշքով նա կարողանում է փախչել եւ գերմանացի զինուորի համազգեստով անցնել սահմանը, ապա կտրում է ովկիանոսը եւ մի օր էլ մահուան չափ յոգնած, ծուէն - ծուէն եղած նոգուստներով ու սովահար վիճակում իրեն գտնում է Ամերիկայում։

Իսկ յետոյ ... Մնացածը ծերունին կարող է պատմել արդէն որպէս ականատես։ Նա Միհրանին հանդիպում է պատահաբար, եւ ընկած մի կապելայում։ Հարբած է լինում, կիսամերկ, կիսախելագար։ Ծերունին խղճում է նրան եւ, իմանալով, որ հայրենակից է, տանում իր մօտ, կերակրում, հագցնում, քնելու տեղ տալիս։ Միհրանը աշխատանք է գտնում։ Եւ նրանք ապրում են միասին, հարազատների նման։

— Բայց ինչո՞ւ էր նա մինչեւ այժմ լռում իր մասին, — հարցրեց Աննան։ — Մի փոքրիկ լուր, մի երկտող ...

Ծերունին իսկոյն չպատասխանեց։ Բառեր էր որոնում։

— Չէր կարող, — ասաց նա կամացուկ, — չէր կարող, տիկին։ Երկիւղը, ապագայի անորոշութիւնը թուլացրել էին Միհրանին։ Հայրենիքից հեռու, մենակ ... Առողջութիւնը քայքայուած էր, խնամք էր հարկաւոր։ Հարկաւոր էր մէկը, որ մի ջերմ խօսք ասէր, իսկ այդ մէկը դուք չէիք կարող լինել։ Եւ նա սովորուած ... Հասկացէք ինձ, տիկին, եւ կը հասկանաք նաեւ նրան ...

Ծերունու աչքից չէր վրիպում, որ իր խօսելու ընթացքում հետզհետէ արագանում էր Աննայի շնչառութիւնը։ Տանը ... րուհին անթարթ, քարացած հայեացքով նայում էր ծերունու շրթունքներին։ Սպասում էր, սակայն շարունակութիւն չկար։

— Ես քեզ ճի՞շդ հասկացայ, — ... ցրեց Աննան կարծես անդունդից ձայնով։

Հիւրը աչքերը ցած գցեց։

Սեդան գլուխը դրել էր սեղանին ... հեծկլտում էր ինքնասիրութիւնը վիրաւորուած երեխայի նման։ Մայրը ... րէն նայեց նրա կողմը, բայց ... Ցեռոյ արժանապատուութեամբ ... զուեց տեղում, հայեացքը՝ անորոշ կէտի։

— Ես նախազգում էի ... — կնոջ ... նը սառն էր, ինչպէս նրա հայեացքը։ Շարունակեցէք։

Ծերունին չփոթուեց։ Միթէ՞ այդ ... չի հասկանում, որ այլեւս աւելացնելու բան չկայ։ Եւ նորից այնպէս ... որ եկել էր այստեղ։

Սեդան դադարել էր հեկեկալուց. միայն նրա ուսերն էին թեթեւակի ... ւում։ Մի քանի րոպէի ընթացքում անճանաչելիօրէն փոխուել էր ... ցել։ Մայրը շարունակում էր ... նման նայել անորոշ տարածութեան մէջ ... մտածում էր։

Ս. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

(3 Շար.)

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Փարիզահայ ծանօթ դաշնակահար Րաֆֆի Պետրոսեան որ նոր կը վերադառնայ երկար շրջապտոյտէ մը յառաջիկայ ամիսներուն կը շարունակէ արուեստագէտի գործունէութիւնը: Քանի մը օրէն բեզուն Ալժէ կը մեկնի ուր երկու յաջորդական նուագահանդէսներու ընթացքին իր պիտի նուագէ Արամ Խաչատրեանի մէջ այլոց պիտի նուագէ Արամ Խաչա-տուրեանի Յոնչերթօն Պեոլինի փիլարմոնիկ առաջին ղեկավար՝ Ռուտոլֆ Ալպերթի նպոտին տակ :

Ապրիլ ութին, Մարսէյլի մէջ, նախաձեռնութեամբ Մուրատ – Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց միութեան, Րաֆֆի Պետրոսեան կուտայ նուագահանդէս մը. իսկ Ապրիլ 11ին կը նուագէ Սարսէյլի ռայտաափիւրի կայանէն:

Ապրիլ 12ին, դաշնակահարը կը հասնի Գահիրէ եւ հոնկէ կը սկսի նոր շրջապտոյտ մը որ գինքը պիտի առաջնորդէ՝ Թեհրան, Պէյրութ, Կիպրոս, Պոլիս, Աթէնք եւ ի վերջոյ Փարիզ ուր եղանակը կը փակէ, Յուլիս 11ին Ազգային Նուագախումբին հետ, Շան զ'Էլիզէի Թատրոնին վրայ :

մին :

Մարտ 9ին, Ուրբաթ, Պոմ...ի մէջ կատարուեցաւ Բիւզանդ Բարսեղեանի յուղարկաւորութիւնը, աղակիր հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Դամբանականներ խօսեցան Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի կողմէ՝ Ընկեր Տ. Թաթոյեան, «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի կողմէ՝ ընկեր Ա. Չէօսէյեան եւ Համազգայինի կողմէ՝ Կ. Փօլատեան :

Յաջորդ օրը, Շաբաթ, Սէն Լուիի մէջ կատարուեցաւ Վահէ Փարթամեանի յուղարկաւորութիւնը: Ընկերներու եւ բարեկամներու խուռն բազմութիւն մը եկած էր յարգանքի վերջին տուրքը տալու տարաբախտ ընկերոջ: Եկեղեցիին մէջ յանուն Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի դամբանական խօսեցաւ ընկեր Տ. Թաթոյեան, յանուն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի՝ ընկեր Յ. Արթինեան, իսկ յանուն Հ. Մ. Ը. Մ.ի՝ Կ. Փօլատեան :

Թանկագին ընկերներ, երբ հայրենի բնութիւնը իր գարնանային պատմուճանը կը հագնէր, դուք ձեր գարուն տարիքին հնձուեցաք ամէնէն սոսկալի մահերով : Մխիթարական ոչ մէկ խօսք կարելի է գտնել. բայց «Մահը իր ճամբով, կեանքն ալ իր ճամբով» դառն իրողութիւն մըն է: Յաւիտենութեան մէջ թող հպարտ ըլլայ ձեր հոգին եւ խաղաղ, որովհետեւ ձեր անանձնական կեանքով, ձեր հանրային նուիրումով, ձեր Հայու մաքուր ըղձանքներով, Դաշնակցականի ձեր ամբողջ գաղափարականով՝ օրինակ կրնաք ծառայել մնացողներուն եւ գալիք սերունդներուն :

ՅԱԿՈԲ ԱՐԹԻՆԵԱՆ

ՄԵՐ ՕՐԵՐՈՒ ՆՈՐ «ՀԵՐՆԱՆԻԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏ» ՄԸ

Ֆրանսական թատերական տարեգրութեանց մէջ նշանաւոր դէպք մըն է «Հերնանիի ճակատամարտը»:

Արդարեւ, Ֆրանսացի մեծանուն հեղինակը՝ Վիքթոր Հիւկօ երբ գրեց իր պատմական, տաղաչափեալ «Հերնանի» ողբերգութիւնը, անոր առաջին ներկայացումը տեղի ունեցաւ Ֆրանսական Ազգային Թատրոնի բեմին վրայ 25 Փետրուար 1830ին:

Առաջին իսկ ներկայացման, ընդհարումներ տեղի ունեցան: Դասական դըպրոցի պաշտպանները բախեցան վիպապաշտ թատրոնի ախոյեաններուն: 45 գիշերներ տեւեցին «Հերնանի»ի ներկայացումները, որոնց ընթացքին, ամէն անգամ ալ պակաս չեղան գոռում – գոչումները, աղմուկները, հեղինակին հասցէին գնահատական եւ նախատական բացականչութիւնները, ու վերջ ի վերջոյ այս հակամարտութիւնները ստացան «Հերնանիի ճակատամարտ» յորջորջումը :

Եղան օրեր նոյնիսկ, որ վարագոյրին բարձրանալէն հինգ վայրկեան առաջ, Վիքթոր Հիւկօ ստացաւ սպառնագիրներ, ուր գրուած էին ի միջի այլոց.—

« Եթէ շարունակես ներկայացնել քու աղտոտ երկդ, քանըչորս ժամէն, հաշիւդ պիտի մաքրենք ...»:

Այս վէճը արձագանգ գտած է նոյնիսկ մինչեւ Ֆրանսայի հեռաւոր գաւառներուն մէջ :

Թուլուզի մէջ, Պաթլամ անունով Ֆրանսացի երիտասարդ մը «Հերնանի»ի առընչութեամբ վիճաբանութիւն մը ունենալով Վիքթոր Հիւկոյի հակառակորդներէն մէկուն հետ, զայն մենամարտի հրաւիրելով, սպաննուած է կռուի միջոցին :

Վանվի մէջ, հեծեալ բանակին պատկանող տասնապետ մը, իր մահուան անկողնին մէջ, կտակած է հետեւեալը.

« Կը փափաքիմ որ գերեզմանիս վրայ գրեն թէ՝ «Հոս կը հանգչի ան՝ որ հաւատաց Վիքթոր Հիւկոյի»:

Ի վերջոյ դադրեցան «Հերնանի»ի ներկայացումները, որոնք վերսկսան ութ տարի ետք :

Եւ սակայն, ով հրաշք, այս անգամ, միայն ծափահարութիւններ եւ հիացական բացագանչութիւններ լսուեցան :

Վիքթոր Հիւկոյի ժամանակակից եւ իր կենսագիրներէն մէկը, հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ ութ տարի ետք վերսկսած « Հերնանի»ի առաջին մէկ ներկայացումը.—

« Երկու հանդիսականներ սանդուխներէն վար կ'իջնէին, վիճաբանելով, երբ արդէն աւարտած էր ներկայացումը :

— Զեմ զարմանար, կ'ըսէր անոնցմէ մէկը, չեմ զարմանար որ խնդիր չելաւ եւ չուլեցին ներկայացման ընթացքին, քանի որ անպայման հեղինակը փոխած է իր ոտանաւորները:

— Կը սխալիք, կը պատասխանէ միւսը, իր երկը չէ որ փոխած է, այլ՝ հասարակութիւնը ....:

×

« Հերնանիի Ճակատամարտ»ին նման դէպք մը պատահեցաւ անցեալ շաբթու, դարձեալ Ֆրանսական Ազգային Թատրոնին մէջ, ուր այս անգամ կը ներկայացուէր Հանրի տը Մոնթերլանի «Սպանիոյ Կարդինալը» թատերակը :

Ուրիշ առիթի մը թողլով խօսիլ Հանրի տը Մոնթերլանի այս գործին ներկայացման եւ անոր նիւթին մասին, բաւականանանք այսօր նկարագրելով միայն «դէպք»ը :

Կրականութեան Համալսարանի եւ Էքոլ Նորմալի խումբ մը ուսանողներ, լիշեալ ներկայացման ընթացքին, ճիշդ այն պահուն երբ խաղին գլխաւոր հերոսը անձնաւորող դերասանը Հանրի Ռոլան կը գլտնուէր բեմին վրայ, կը սկսին պոռալ՝ «Անկցի գդակը» (ակնարկութիւն Կարդինալի գդակին) եւ կը սկսին գարշահոտ գնդիկներ տեղացնել դէպի բեմը :

Իրարանցում մը ծայր կուտայ: Դերասանները անակնկալ շուարումի մը կը մատնուին: Բարեբախտաբար, Անտրէ Ֆալքոն, որ նոյնպէս կարեւոր դեր մըն էր ստանձնած, կը դիմէ դէպի բեմին յառաջամասը, եւ իր խօսքը ուղղելով աղմկարարներուն, կորովաձայն կը յայտարարէ.—

— Մենք դերասաններ ենք ու մեր արհեստը կը գործադրենք ... Եթէ թատերգութիւնը ձեզի հաճոյ չի թուիր, քաղաքավարութիւնը ունեցէք սրահէն հեռանալու ...

Ձայն բարբառոյ յանապատի ...

Յաջորդ տեսարաններուն, աղմուկը հետզհետէ աւելի կը սաստկանայ, մինչեւ որ դերասանները կը ստիպուին վարագոյրը իջեցնել, մինչ ոստիկանները դէպի պահականոց կ'առաջնորդեն Մոնթերլանի «թշնամի»ները ...

Հոն, ոստիկանապետին առջեւ, ի՞նչ կը յայտարարեն «յեղափոխական»ները .—

« .... Պ. տը Մոնթերլան լաւագոյն ներկայացուցիչն է անպէտ թատրոնի մը: Իր գործը հինցած է եւ ժամանակավրէպ, տարիներու թանձր փոշի մը կը կրէ: Իր կեղծ դասականութիւնը դուրս կը մնայ մեր դարաշրջանէն: Անոր թատրոնը «շըփացած տղու» գործ է ...»:

Աւելորդ է ըսել, որ այս դէպքէն ետք «Սպանիոյ Կարդինալ»ին ներկայացումը կը շարունակուի նոյն գիշերը :

Բայց ներկայացումէն ետք, սրահէն դուրս, դեռ փողոցին մէջ կը շարունակուին վիճաբանութիւնները :

Այսպէսով, ահա, կը ծնի մեր օրերու նոր «Հերնանիի Ճակատամարտ»ը....:

Պարզ այն տարբերութեամբ, սակայն, որ մինչ Վիքթոր Հիւկօ իր «ճակատամարտ»ներուն ամէն անգամ ալ ներկայ է եղած ու վազած է հակառակորդէն դէպի բարեկամը, Հանրի Մոնթերլան, ընդհակառակն, ըստ լրագրողներու հաւաստիքներուն, տակաւին լուր իսկ չունի պատահածէն :

Արդարեւ, Ֆրանսացի լրագրող մը կը պատմէ թէ երբ գացած է մեծանուն թատերագիրին տունը, տեսակցութիւն մը ունենալու համար անոր հետ, ծերունի սպասաւորը պատասխանած է իրեն :

— Պարոնը հոս չէ ... Պարոնը կը հանգստանայ ....:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ժապաւէններու ցուցադրութիւններ պիտի սարքուին Հայաստանի գիւղերուն մէջ, մինչեւ Հոկտեմբերի վերջը: Ցուցադրութեանց նպատակն է, ինչպէս կը ճշդէ Մշակութային նախարարութեան հրապարակած յայտարարութիւնը, շարժանկարի միջոցաւ ժողովրդականացնել գիւղատնտեսագիտութեան արդի միջոցները:

ՏԻԳՐԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Ի. Միութեան ճատրակի նոր ախոյեանը, տասը օրուան համար Երեւան այցելած է :

« ՊԱՀՊԱՆԵՆՔ, հարստացնենք հայրենի բնութիւնը» նշանաբանով կ'աշխատի Իջեւանի անտառապետութեան ջոկատը : Այս օրերուն բոլոր աշխատողները զբաղած են հողերու նախապատրաստութեամբ, պտղատու այգիներէն տնկիներ հանելու, անտառները ցանկապատելու եւ այլ գործերով: Արդէն հանած են երկու հարիւր հազար բազմատեսակ ծառերու տնկիներ, որոնք պիտի օգտագործուին ծառազուրկ վայրերը կանաչապատելու համար :

Գարնան ընթացքին պիտի տնկուին նաեւ վեց հեկտար տանձենի եւ խնձորենի : Նոր այգիներուն համար կը փոխադրեն պարարտ հող եւ պարարտանիւթ :

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ փրոֆէսօր Արծրունի Փախչանեան քանի օր Երեւան մնացած եւ դասախօսութիւններ տուած է փորձառական բժշկութեան վրայ : Փրոֆէսօրը դասախօս է Գալվըսթըն (Ամերիկա) համալսարանին բժշկական ճիւղի մանրէաբանութեան բաժնին :

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ քիմիական գործարանը իրենց ուսումը կատարելագործելու կու-գան զանազան վայրերէ հարիւրաւոր ուսանողներ: Անցեալ տարի, 13 ազգերու պատկանող ուսանողներ եկած են :

ԵՐԵՒԱՆԻ անասնաբուժական հիմնարկութենէն այս տարի շրջանաւարտ եղան 46 ուսանողներ: Շրջանաւարտներուն մեծ մասը ցանկութիւն յայտնած է աշխատիլ Սիսիան, Ալավերդի, Եղեգնաձոր եւ Գորիս :

ՎՐԱՑԻ երգահաններու եւ երաժիշտներու խումբ մը Հայաստան գացած է, վերջերս: Հիւրերը այցելած են Ջուարթնոց, Էջմիածին եւ հանդիպումներ ունեցած են Մարտիրոս Սարեանի եւ հայ երգահաններու հետ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (171)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

— Եկողը կը ներուի, չեկողը՝ կը պատժուի ...

Կանչում էին եւ հետն էլ առաջանում պահանջատիրոջ համարձակութեամբ, ձերկ սրերը սպառնալից շողացնելով :

Իսկ նրանց կոչին՝ քաղաքից պատասխանում էին տղամարդիկ նետերով, կանայք անէծքով ու մուր տալով.

— Մահը դայ ձեզ, անօրէն անաստուածներ ...

Ու բարձրաձայն, երբեմն գոռալով, չմտածելով իրենց խօսքը նրանց կը հասնի թէ ոչ, խրախուսում էին դիմադրող հարազատներին, քաղաքացիներին:

— Զարկ հեթանոս շներին ... զարկ ...

Եւ երբ նկատում էին, որ եկողներից ընկնում են նետահար, նրանց թւում էր, որ այդ լինում է իրենց խրախուսանքի շնորհիւ, ուստի եւ բռունցքները գոհունակ զարկում էին իրենց կրծքերին եւ կրկնում. « Զարկ, զարկ» ... կամ՝ կառուրից հող վերցնելով, նետում էին վեր.

— Հողս ի ձեր գլուխ, անիրաւներ ...

Մի ուրիշը, լսելով որ եկողները պահանջում են տիրափախներին, ձայնը բարձրացնում էր, որ խօսքը տեղ հասնի.

— Ձենք ի գայ ... չենք ի գայ ... կը մեռնենք չենք գայ ... Մէկ չենք, որ առնէք տանէք ... հազար ենք, հազար ...

Իսկ քաղաքի մերթ այս, մերթ այն ծայրամասում երեւում եւ իսկոյն անհետանում էին նժոյգ նստած Վարազ իշխանը իր թիկնապահներով կամ կայազօրի պետը՝ իր մէկ – երկու հետեւորդներով: Նրանք ջանում էին հասնել ամէն տեղ եւ խրախուսել քաղաքի պաշտպաններին.

— Տոկացէք, տոկացէք... արքունի զօրքը կը հասնի շուտով ...

Վարազ իշխանի հանդիստ դէմքը այլայլուել էր, ճակատը ծածկուել խոր կնճիռներով, դանգուրները քրտինքից սեւացել էին եւ իջել – նստել օձիքին : Դէմքին երեւում էին միայն աչքերը, եւ բիբերը լարուած էին այնպէս, որ նա առջեւը ոչինչ չէր տեսնում, այլ դիտում էր թշնամու շարժումը միայն, եւ, տեսնելով, թէ դիմադրողներն իրենց թաքստոցներից ինչպէս են եկողներին տապալում նետահար՝ նրան թւում էր, թէ հնարաւոր կը լինի նրանց պահել – կանգնեցնել մինչեւ արքունի զօրքի գալը:

Իսկ նրանք, առանց կանգի ու դադարի, գրոհում էին քաղաքի վրայ՝ գրեթէ բոլոր կողմերից, թողած միայն սարի լանջը, ուր դժուար էր շարժուել, մանաւանդ ձիերի համար: Նրանք գալիս էին թափով, մոլեգնած՝ ակներեւ նպատակ ունենալով մէկէն քաղաքը մտնել մի քանի կէտից.

Բայց դա դիւրին գործ չէր, որովհետեւ քաղաքի պաշտպանները, որքան էլ փոքրաթիւ, դժուարացնում էին նրանց առաջացումը՝ այժմ արդէն ոչ թէ նետերով, այլեւ դարաններից դուրս եկածները նիզակներով, քարերով եւ դուրգաման փայտերով, որ նետում էին մօտեցող ձիերի ու հեծուորների գլխին :

Ոմանք քարեր նետում էին կառուրներից՝ պարսատիկներով... Այս բանում աչքի էր ընկնում յատկապէս մի կին, որ կանոնաւոր քարեր էր արձակում իր պարսից եւ հետն էլ կրկնում.

— Առէք, անօրէններ... Առէք, քարասատակ ու քարատակ լինէք ...

Սակայն այդ ամէնը՝ աղմուկը, իրարանցումը, եկողների գրոհը, դիմադրողների հայհոյանքը, քաղաքացիների տագնապալի կանչերը իրենց գագաթնակէտին հասան իրիկնադէմին, երբ արեւը թեքւում էր դէպ իր մուտքը :

Նախարարական հեծեալները ջանում էին, ինչպէս էլ լինի, մութն ընկնելուց առաջ մտնել քաղաք, իսկ պաշտպանները ճիգ էին թափում չթողնել, գործադրելով նրանց դէմ նետ, սուր, նիզակ ու քար: Դիմադրաւելու այս գործում առանձնապէս աչքի էին ընկել կայազօրի զինուորները իրենց վարժ նետաձգութեամբ, տէգի ու նիզակի ճկուն գործածումով, երբ քաղաքի այս – այն ծայրում դուրս էին գալիս իրենց դարանից՝ միահամուռ բացականչելով. «Զարկ, զարկ»...

Նրանց միանում էին քաղաքացիներ՝ քար ու փայտ նետելով: Թշնամու թափով եկող ձիերը վրնջում էին, հեծուորներն ընկնում նիզակների, քարերի հարուածից, քաղաքի պաշտպանները նոյնպէս վիրաւորւում էին կամ ընկնում նետից կամ տէգից, բայց ողջ մնացածները չէին ընկրկում, եւ նրանց օգնութեան էին գալիս ուրիշները. իսկ կանայք, տեսնելով մէկն ընկաւ, գոգները քար լցրած, ճիչով վազում էին կռուի վայրը՝ թշնամուն հարուածելու, իւրայիններին սիրտ տալու :

Ու շարունակուեց այսպէս մինչեւ իրիկնաժամ, իսկ երբ օրը մթնեց կռիւը դադարեց երկու կողմից էլ, եւ դա եղաւ ինքնաբեր, քանի որ իրար տեսնել դժուար էր եւ իւրայինին կարելի է շփոթել թշնամու հետ :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն խոր ցաւով կ'ողբայ իր ընկերներէն՝
ՅԱԿՈԲ ԱԶԻԶԵԱՆԻ
կսկծալի եւ յանկարծական մահը, որ տեղի ունեցաւ Լոս – Անճըլըսի մէջ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Գ. Խաչիկ Արթինեան հարիւր Ն. Ֆ. կը նուիրէ Անթիլիասի Կաթողիկոսարանին, յիշունը՝ իր զաւկին Ֆրանսուա Ցարու – թիւնի Ալժերիոյ զինուորական ծառայու – թենէն վերադառնալուն առթիւ, յիշունը՝ Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարելու իր պարագաներէն Պետրոսեան, Չպլաքեան, Գարակէօզեան, Գապաստայեան, Չպուք – ճեան, Կոթպաշեան, Չիթճեան, Հրանտ– եան եւ Արթինեան ընտանիքներու ննջեց – եալներու հոգւոյն համար:

ՆՈՒԷՐ

Ողբ. Բիւզանդ Բաբելեանի ցաւալի մահուան առթիւ Շաւիլէն Տէր եւ Տիկին Գալուստ Մինասեան քսան Ն. Ֆ. կը նը– ւիրեն Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին եւ Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Մինասեան Մշակոյթի Տան Թէհլէրեան սրահին երե– սուն Ն. Ֆ.: (Այս վերջինը ստանալ Յա– ռաջէն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՕԳԸՆԱ — Այրի Տիկին Մարի Սիւր – մէնեան եւ զաւակները՝ Աշոտ եւ Հերմի– նէ իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Վալանսի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կո– միտէի ընկերներուն եւ իրենց ընկերացող քահանային, որոնք ազնիւ մտածումն ունեցած են այցելելու իրենց ընկերոջ՝ Խորէն Սիւրմէնեանի գերեզմանին, անոր մահուան տարելիցին առթիւ: Եռագոյնով զարդարուած ծաղկեպսակ մը զետեղել եւ քահանային հոգւոցէն ետք ընկերները յիշեցին ողբացեալին կեանքն ու գործը եւ Հայր – Մեր երգելով հրաժեշտ տուին ի– րենց ընկերոջ:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Ա. Գմբէթեանի յանկարծական հիւան – դութեան եւ Գրիգոր Վահանի վիրաբու – ժական գործողութեան հետեւանքով «Մնլտակցիններու Միութեան» 29 Մար– տի յայտարարուած ներկայացումը յե – տաձգուած է անորոշ ժամանակով:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Ա– նիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին: Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24: Մանրամասնութիւնները յետագային:

Imprimerie Speciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9°)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
29
ՄԱՐՏ
1961

MERCREDI
29 MARS
1961

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9065 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4866

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԾՈՄԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹ

Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցին իր հաւատացեալներուն կը յանձնարարէ ժուժկալութիւն, — պահեցողութիւն եւ ծոմապահութիւն։ Չէ՞ որ մահացու մեղքերէն մէկն ալ որկրամոլութիւնն է։

Պահոց օրեր են ամէն շաբթու Չորեքշաբթին եւ Ուրբաթ, տաղաւարներու, Ս. Սարգիսի, Ս. Յակոբի, Գր. Լուսաւորչի եւ այլ տօներու նախորդող շաբաթները։ Իսկ ամէնէն երկարն է Մեծ Պահքը, եօթը շաբաթ, որուն կը յաջորդէ Զատիկը։

Միւս քրիստոնեայ եկեղեցիներն ալ ունին իրենց պահոց օրերն ու մեծ պահքը։ Իսկ Ռամազանը ծոմապահութեան ամիսն է մահմետականներուն համար։

Փոխուած է աշխարհ։ Փոխուած են կեանքի պայմաններն ու մարդոց մտայնութիւնը։ Ո՛չ մէկ քրիստոնեայ խղճմտօրէն կը յարգէ այսօր պահքն ու ծոմը այնպէս՝ ինչպէս երէկ մեր նախնիքները՝ երկրին մէջ։

Եւ սակայն հայ ժողովուրդը ամբողջէն կառչած է իր կրօնքին եւ քրիստոնէական հաւատալիքներուն, նոյնիսկ արեւմուտքի լուսաւորեալ երկիրներուն մէջ։

Վկայ՝ այն տասնեակ եկեղեցիները, որոնք կը կառուցուին Ամերիկայի զանազան հայաշատ քաղաքներուն մէջ, նիւթական անհուն զոհողութեանց գնով։

Ճիշդ է, որ օրէ օր կը պակսի թիւը այն մեծ մայրիկներուն, որոնք բարեկենդանի վաղորդայնէն սկսեալ մինչեւ Զատկի խթումը ծոմ կը պահեն՝ իրիկունները թեթեւ ճաշ մը միայն ընելով։ Բայց «ծոմապահութեան» գաղափարը կենդանի կը մնայ։

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը տարիներէ ի վեր աւանդութիւն է դարձուցած Ծոմապահութեան Շաբաթ յայտարարելու Մեծ Պահքի վերջին եօթնեակը — Աւագ Շաբաթ։

Այդ շաբթու ընթացքին Խաչուհիներ դուռէ դուռ կը պտըտին նուէրներ հաւաքելու համար։

Կապոյտ Խաչի հասոյթի աղբիւրներէն մէկն ալ այս հանգանակութիւնը կը կազմէ։

Ֆրանսայի մեր հայրենակիցները գաղթական չեն այլեւս։ Երկու սերունդ փոխուած է եւ բոլորն ալ քիչ շատ ապահոված են իրենց տնտեսական անկախութիւնը։ Անոնց համար հաճելի պարտականութիւն մը պէտք է ըլլայ օգնել մեր բարեսիրական կազմակերպութեանց։

Կապոյտ Խաչը երեսուներեք տարիէ ի վեր նուիրուած է ազգապահպանման սրբազան գործին։ Իր մասնաւոր հոգածութեան առարկայ դարձուցած է մանաւանդ նորահաս սերունդը, որ բոլորէն աւելի գուրգուրանքին կը կարօտի։

Հայերէնի դասընթացքներ հաստատած է Փարիզի ու գաւառի մէջ, աշակերտներ կը պահէ փարիզեան շրջանի մեր դպրոցներուն մէջ, կ'այցելէ բանտարկեալներու եւ հիւանդներու, կ'օժանդակէ աղքատներու։ Իսկ այս բոլորէն զատ նաեւ ամէն տարի ամառուան արձակուրդի ամիսներուն կը կազմակերպէ Մանուկներու օդափոխութեան կայանը, Պէլֆոնթէնի իր սեփական շէնքին մէջ, Ժիւրայի գեղատեսիլ անտառներու կողքին։

Այս բազմածախս ձեռնարկները յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար դրամի կը կարօտի անիկա։

Ուրախալի է հաստատել, որ Կապոյտ Խաչը խոր արմատ ձգած է Ֆրանսահայ գաղութին մէջ։ Մասնաւորապէս խոնարհ դասակարգերու պատկանող մեր հայրենակիցները, քոյրերն ու աղջիկները իրենց անդամակցութեամբ միշտ կը զօրացնեն անոր շարքերը։

Քաջալերենք մեր Խաչուհիները։ Առանց սակարկելու տանք անոնց մեր սրտաբուխ լումաները։ Տարուան մէջ մէկ օր ծոմ պահենք. կամ գոնէ մեր մէկ օրուան ուտելիքին դրամը Կապոյտ Խաչին յատկացնենք։

Ցոյց տա՛նք մեր հայրենասիրութեան չափանիշը։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԱՈՍ

ՌՈՒՍԵՐԸ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ ԽՕՍԵԼՈՒ

—o—

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Դեռ մինչեւ երէկ վախ կար որ արտաքին միջամտութիւնը անխուսափելի ըլլայ եւ վերջ ի վերջոյ Մ. Նահանգները եւ Հարաւ-Արեւելեան Ասիոյ Ուխտին անդամները հարկադրուին միջամտելու Լաոսի մէջ, առաջքն առնելու համար համայնավար թափանցումին։

Արդէն այս իմաստով կարգ մը յայտարարութիւններ ու մինչեւ իսկ ազդարարութիւններ ըրին ամերիկեան պետական դէմքերը։ Խաղաղականի ամերիկեան 7րդ նաւատորմը միշտ պատրաստ կը սպասէր։

Այսօր կը թուի թէ կացութիւնը բարեփոխուած է ու կարելի պիտի ըլլայ համաձայնիլ երկուստեք։ Երկու պատճառներ կը հաստատեն այս լաւատեսութիւնը։

Առաջին՝ Կրոմիքոյի տեսակցութիւնը Քէնըտիի հետ։ Խորհրդային Միութեան արտաքին նախարարը մէկ ժամ տեւող տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ. Նահանգներու նախագահին հետ, որմէ ետք յայտնեց — «Շատ շահեկան եւ օգտակար խօսակցութիւն մը ունեցանք։ Բնականաբար խօսակցութեան նիւթ դարձաւ Լաոսի կացութիւնը։ Նախագահը եւ ես կը յուսանք թէ կարելի պիտի ըլլայ հարցը լուծել խաղաղ միջոցներով, որպէսզի ապահովուի Լաոսի խաղաղ բարգաւաճումը եւ գործադրուի չէզոք քաղաքականութիւն մը»։

Լաւատեսութեան երկրորդ պատճառը «Փրաւտա»յի գործածած լեզուն է, որ քաղաքական շրջանակներու կարծիքով Կրեմլինի պատասխանն է Անգլիոյ յուշագրին։ Երկու պարբերութիւններ յատկապէս ուշադրութեան արժանի կը նկատուին, քաղաքական շրջանակներու կողմէ։ Առաջինը այն է թէ «իսկական հնարաւորութիւններ կան կանոնաւորելու համար Լաոսի խնդիրը, եթէ երբեք շահակից կողմերը նոյնքան տրամադրութիւն ցոյց տան, առանց թունաւորելու կացութիւնը»։ Երկրորդ կէտը այն է թէ կ'ընդունին ազգային միասնական կառավարութեան մը կազմութիւնը, այսինքն բոլոր կողմերէ կազմուած խառն դահլիճ մը։

Փրաւտայի կարեւոր յայտարարութիւնն այն է թէ «Խորհ. Միութիւնը միշտ մաղթած է եւ անհրաժեշտ կը գտնէ միջազգային ժողով մը Լաոսի կացութեան կարգադրութեան համար»։ Ուրեմն կը պարզուի թէ ժողովներով կարելի պիտի ըլլայ ձեւ մը գտնել նաեւ այս խնդրին համար եւ Նեհրուի նախատեսութիւններուն ժամանակը դեռ չէ եկած։ Նեհրու կ'ըսէր — «Համաշխարհային պատերազմը կամ խաղաղութիւնը Լաոսէն կախում ունին։ Զինուորական լուծումը լուծում չէ եւ վտանգը կը մեծնայ»։

Այս մթնոլորտին մէջ է որ Երկուշաբթի օր բացուեցաւ Պանկոքի ժողովը։ Առաջին, առթիւ խօսք առած են Թայլանտայի վարչապետը՝ մարաջախտ Սարիթ Թանարաթ, ապա խօսած է Ֆրանսայի արտաքին նախարարը՝ Քուվ տը Միւրվիլ որ յոյս յայտնած է թէ իմաստութիւնը պիտի առաջնորդէ այս ժողովը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ընտրուելէն ի վեր Քէնըտի առաջին ծանր ձախողութիւնը կրեց, մէկ ձայնով փոքրամասնութեան մէջ մնալով։ Արդարեւ նուազագոյն աշխատավարձքի յաւելման իր ծրագիրը մերժուեցաւ խորհրդարանին կողմէ, ուր դէմ քուէարկեցին նաեւ քանի մը դեմոկրատներ։

ՏԷՖՐԷՕ որ «ընկերվարական միացեալ կուսակցութեան» պարագլուխն է, որոշ դժուարութիւններ ունեցաւ համագումարին վերջաւորութեան։ Ընդդիմադիր փոքրամասնութիւն մը որուն մաս կը կազմէ Ցովնանեան (նախկին Մենտեսեան երեսփոխան) յաջողեցաւ Ազգային Քաղաքական Կոմիտէին 9 աթոռները ձեռք ձգել (55ի վրայ)։ Ասոնք շարժումին աջ թեւը կը նկատուին, դէմ են համայնավարներու հետ գործակցութեան եւ չեն ընդունիր որ Ալժ. Ազատագրական Ճակատը (էՖ էլ էն) Ալժերիոյ միակ ներկայացուցիչը նկատուի։ Համաձայն չեն նաեւ որ անկախ Ալժերիան հեղինակութիւն ունենայ Սահարայի վրայ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ օդը, մանաւանդ հիւսիսի շրջանները նոյն օրուան մէջ ջերմութեան զգալի տարբերութիւններ կը կրէ։ Ծաղկազարդի կիրակին Լը Մանի մէջ մինչ առաւօտ 0էն վար 6 աստիճան էր, երեկոյեան 4ին առաւել 26ի բարձրացած էր։

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ Ուխտին մաս կազմող ութ պետութիւններու վարչապետները եւ կուսակցութեանց առաջին քարտուղարները Մոսկուա հասան։ Դիտորդ ղրկած են համայնավար Չինաստան, Մոնկոլիոյ, Հարաւային Քորէայի եւ Հիւսիսային Վիէթնամի հանրապետութիւնները։ Վարշաւայի Ուխտը կազմուած է 1955 Մայիս 14ին։ Արեւելքի «Ատլանտեան Ուխտն» է։

ԿԻՒՐՍԷԼ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին անդրադարձաւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններու, որոնք տեղի ունեցան վերջերս, յատկապէս Պոլսոյ մէջ։ «Անոնք որոնք կը կարծեն թէ կրնան ուժով ազատել Եասը Ատայի բանտարկեալները, դիւրին պիտի գտնեն եթէ երբեք գործի անցնին»։ Թուրքիոյ ղեկավարը մերժեց մանրամասնութիւններ տալ ոստիկանութեան երեւան հանած «դաւադրութեան» շուրջ, այսուհանդերձ, յայտարարեց — «Խափանարարները մէկ նպատակ ունին՝ անգործութիւն եւ անկարգութիւն ստեղծել, ապա, օգտագործելով այս անկարգութիւնը բռնի ուժով ազատել Եասը Ատայի բանտարկեալները։ Ապահով է որ խափանարարները եւ դրդիչները ղեկավարներ ունին»։ Կիւրսէլ հաղորդեց նաեւ թէ քաղաքական կուսակցութիւններու գործունէութիւնը, որ արգիլուած էր Մայիս 27ի յեղափոխութենէն ի վեր, վերստին պիտի թոյլ տրուի, Ապրիլ մէկէն սկսեալ։ Այնուամենայնիւ իրենց պիտի արգիլուի քարոզչութիւն ընել հանրային վայրերու մէջ։ Արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ, Թուրք լրագրող մը զարմանք յայտնած ըլլալով որ Թուրք կառավարութիւնը ցարդ չէ ճանչցած «ԱՀԱԿ»ը, Կիւրսէլ չոր չոր պատասխանեց՝ «Այս տեսակ հարցումի մը պատասխանելու պէտք չունիմ։ Եւ ոչ հաշիւ ունիմ տալիք այդ մասին»։

ՎԱՏԻԿԱՆ բուռն քննադատութիւններու թիրախ դարձած է ատենէ մը ի վեր, լեհ մամուլին կողմէ։ Յատկապէս կ'ամբաստանուի որ «միշտ ընդդիմացած է յառաջդիմութեան եւ դարերէ ի վեր վարած է լեհ ժողովուրդի շահերու դէմ քաղաքականութիւն մը»։ Ըստ լեհ համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթ՝ «Թրիպունա Լուտու»ի Վատիկան չէ դադրած յարձակելէ յառաջդիմական ուժերուն, յատկապէս Խ. Միութեան եւ ընկերվարական ճակատին վրայ։ Միշտ նոյն թերթին համաձայն, Վատիկան միացած է մենաշնորհներու տնտեսական եւ քաղաքական ճակատին եւ պատրաստած Հիթլերի իշխանութեան գլուխ գալը, Պիոս ԺԲ. Պապի գլխաւորութեամբ։ Միշտ նոյն թերթին համաձայն, պատերազմէն ետք Վատիկան գործակցեցաւ եւ ստեղծեց Վատիկան - Ուաշինկթըն առանցքը եւ սատարեց պաղ պատերազմին։ Միւս կողմէ, Վարշաւայէն հասած վերջին լուրերու համաձայն «Քարիթաս»ի մաս կազմող 300 կաթողիկէ քահանաներ հրաժարեցան այս կազմակերպութենէն, որ պետութեան հովանաւորութիւնը կը վայելէր։ Կարդինալ Վիշինսկի սպառնացած էր կարգալոյծ ընել բոլոր անոնք որոնք կը շարունակեն գործակցիլ «Քարիթաս»ի հետ։

ՄԻԱՑ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ տարին 18.000 հոգի անձնասպան կ'ըլլան։

ԼԻԶՊՈՆԱՅԻ ամերիկեան դեսպանատան առջեւ ցոյցեր կատարուեցան քանի մը հազար հոգիի կողմէ որոնք «անկցի՛ ՄԱԿը։ Անկոլայէն երբեք պիտի չհեռանանք» կը պոռային։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ եւ ճարտարարուեստական շահերու յայտարարութեանց պայմանաժամը 10 օրով երկարաձգուեցաւ (Ապրիլ 10 փոխանակ Մարտ 31ի)։

ՊԵԼՃԻԱԿԱՆ դահլիճը հրաժարեցաւ։ Ինչպէս ընտրութիւնները ցոյց տուին, նոր կառավարութեան մը կազմութիւնը դիւրին չէ։ Սփաք կողմնակից է ընկերվարական - քրիստոնեայ գինակցութեան մը։

ԷՎԻԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱՊՐԻԼ 7ԻՆ

ՖՐԱՆՍԱ Կ'ՈՒԶԷ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻԼ ԲՈԼՈՐ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Թունուզի եւ Փարիզի մէջ նոյն ժամանակ յայտարարուեցաւ թէ բանակցութիւնները պիտի սկսին Ապրիլ 7ին։ Այս առթիւ մինչ «ԱՀԱԿ»ը կը պնդէ թէ ինք է միակ լիազօր խօսակիցը, Ֆրանսացիները կրկին կը շեշտեն թէ պիտի խորհրդակցին ալժերական բոլոր հոսանքներուն հետ, այս կը նշանակէ գլխաւորաբար՝ Մեսալի Հաճի հետ։ Մարտ 30ին միայն յայտնի պիտի ըլլայ Ալժ. Ազատ. Ճակատի պատուիրակութեան կազմը զոր պիտի գլխաւորէ Ահմէտ Ֆրանսիս։

Պատուիրակութիւնը պիտի բնակի Ժընեւ որ Խաղաղութեան բոլոր ժողովներու եւ համագումարներու աւանդական քաղաքն է։

Այս բնակավայրին առթիւ զուիցերական դաշնակցային քաղաքական ճիւղին բանբերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները տուաւ։ Ցարդ որոշ չէ թէ քանի հոգիէ կազմուած է պատուիրակութիւնը եւ ո՛ւր պիտի բնակի։ Շատ կը խօսուի Քաթարի Շէյխին ապարանքին մասին, պատուիրակները թռչունով Էվիան պիտի երթան ամէն օր։ 3-4 թռչունները որ նախատեսուած են այս ճամբորդութեան համար լիճին վրայէն պիտի անցնին, 15 վայրկեանէն։ Ժընեւի ընտրողական շէնքի մէկ թեւը Ալժ. Ազատ. Ճակատի տրամադրութեան տակ պիտի դրուի մամուլի ասուլիսներու համար։

Մինչ բանակցութիւն կը պատրաստուի, Ալժերիոյ մէջ կը շարունակուին ահաբեկչական արարքները, մեծ ընդվզում պատճառելով, 12 հոգի սպաննուած են Շաբաթ եւ Կիրակի։

× Ահմէտ Ֆրանսիս «ԱՀԱԿ»ի «ելմտական նախարարը» եւ բանակցութեան պատուիրակութեան հաւանական պետը Մոսկուա կը գտնուի ուր ընդունուած է Կեդրոնական Կոմիտէի դիւանի անդամ Ալեքսիս Կոսիգինի կողմէ։ Խօսակցութեանց նիւթը ծանօթ չէ։

× Անպաշտօն լուրերու համաձայն, կը կարծուի թէ Զօր. տը Կոլ ճառ մը պիտի խօսի Ապրիլ վեցին, բանակցութեանց նախօրեակին։

ԳԻՒՂՆ ՈՒ ԳԻՒՂԱՑԻՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հունգարիոյ մէջ սթալինեան Ռաքոզի 1950ին սկսաւ համայնացնել հողերը: Արտադրութիւնը նուազեցաւ, մայրաքաղաքը հաց չունէր, միսէ զրկուած էր: Իշխանութեան եկաւ Իմրէ Նակի, ջնջեց համագործակցականները եւ ձեռներէցութիւն տուաւ իւրաքանչիւր գիւղացիի, արդիւնքը անմիջական եղաւ, գիւղացին սկսաւ աշխատիլ, անոգական նիւթեր հըթապարակ եկան, Իմրէ ժողովրդական դարձաւ, բայց վրդովեց ուղղափառ համայնավարները:

Իշխանութեան անցան Ռաքոզի եւ ընկերներ, բայց անկարող եղան գիւղացին թանադատելու մինչեւ 1956ի յեղափոխութիւն: Խորհրդային գործակալ Գատար վերջերս յայտարարեց, թէ գիւղացիները պէտք է հրաժարին իրենց հողերէն եւ մտնեն մեծ համագործակցականներու մէջ: Գործիչներ գիւղէ գիւղ, տունէ տուն կը թափառին գիւղացիները համոզելու, բանի ստորագրութիւններ հաւաքելու համար, դարձեալ սկսած են պակսիլ միս, կարագ, պանիր, պտուղ: Համայնավար թերթ մը՝ «Նեփսզաւա» կը գրէ. «Միսքոլքի մէջ ի զուր հաց փնտռեցինք ամբողջ կէս օր մը, կինը՝ խանութէ խանութ կը շրջին հաց գտնելու համար. Հացը յոռի է Փեշտայի մէջ, կը պակսի միսը: Կարելի պիտի ըլլայ հաց եւ միս ունենալ, երբ մեր երկրագործական կազմակերպութիւնը ուժեղանայ»:

Ընկերային երեւոյթ մը սակայն արդէլք պիտի ըլլայ համայնավար թերթին լաւատեսութեան իրականացման՝ Հունգար գիւղը պիտի դատարկուի: Գիւղացիները կը գաղթեն գիւղերէն, դաշտերը կը մընան անմշակ, չկան գիւղացի բանուորներ: Գատար պիտի ստիպուի գիւղերը ուղարկել բանի աշխատանքի դատապարտել փախստական գիւղացիները, երբեմն քաղաքացիները, ուսանող եւ բանուոր, արտադրութիւնը աւելցնելու համար:

Հունգարիա պէտք ունէր հողային բարենորոգումներու բայց ոչ համայնացման: Երկրագործական երկիր մըն էր, երկրագործութիւնը միջնադարեան մնացած էր, որովհետեւ հողատէրերը բարելաւումներ չէին կատարեր: Ամատապետական ընկերութեան մը համար հողային վարկ, ճամբաներու շինութիւն, թեքնիք յարելաւումներ անտարբեր էին: Հողատէր կար որ 16000 հեկտար հող ունէր:

Միջին ագնուականութիւնը կը բաղկանար երեսուն հազար ընտանիքներէ, կ՚ապրէր հողերու հասոյթով եւ պետական պաշտօնեայ էր: Փոքր ագնուականութիւնը կը բաղկանար 160.000 ընտանիքներէ եւ խեղճ էր: Զկար քաղքենի դասակարգ ըլլալէ: Ագնուականները ծանր տուրք դըրած էին Ռումէններու, Սլավաքներու եւ Խրուաթներու վրայ: Գիւղացին հող կը պահանջէր, համայնավար վարչաձեւը հողատիրութիւնը ջնջեց, հողատէրերը գիւղական բանուորութեան մղեց, բայց հողը պետականացուց, անհող գիւղացին աւատապետ հողատէրին տեղ պետութեան ստրուկը դարձաւ:

Վարչապետ Մալենքով 1953 Օգոստոսին նուազեցուց տուրքերը, աւելցուց պետութեան յանձնելիք բաժիններուն գինեը, պակսեցուց պարտաւորիչ յանձնումներուն քանակը, ջնջեց յետնեալ տուրքերը: Սթալինի մահէն ետք մոլոթովեաններու հեռացումով գիւղացիները չունչ առին, Խրուշչեւ Յուլիս չորսին ջնջեց անհատական մշակումներու կողմէ պետութեան յանձնելիք բաժիններուն պարտաւորութիւնը եւ ժողովրդականութիւն շահեցաւ: Հասկցաւ որ Մալենքովի ծրագիրը թերի էր, անհրաժեշտ էր հողագործներուն տրամադրել մեքենաներ եւ մասնագէտներ: Երկրագործական վարիչներու թիւն ալ աւելցաւ, կոլխոզներու եւ սովխոզներու մօտ 685.000 մասնագէտներ կային, մինչդեռ իրենց թիւը վարչական մարմիններու մէջ 281.300 էր: Այս ծրագիրն ալ ապարդիւն եղաւ:

Անհատական փոքր հողաբաժինը չորս անգամ աւելի արդիւնք կուտայ հաւաքական մշակումէն: Հողատէրը ազատ ժամերուն կը մշակէ իր բաժինը, հողը կ՚աղբէ եռանդով եւ այս կէս հեկտարը հաւաքական մշակումին երկու հեկտար հողին արտադրութեան հաւասար է:

Լենին գրեց որ գիւղացին կ՚ուզէ սեփականատէր ըլլալ եւ գիւղացիները մեծամասնութիւն կը կազմեն բնակչութեան մէջ: Սիրաշահելու համար գիւղացիները փոքր սեփականութիւնն հաստատեց: Այս եղաւ Լենինի «հանճարեղ գիւտը»: «Գիւղացի զանգուածին հող տալով Միջին Դարը կը ջնջուի, այժմ գիւղացիներու պէտք ունինք, փոքր հողաբաժին տալու ենք, երբ ժամանակը գայ՝ կ՚ըսենք թէ փոքր կալուածատիրութիւնը հակատնտեսական է, մեծ հողաբաժիններ պէտք է կազմել հաւաքական աշխատանքի համար»:

Սթալին իշխանութեան գալով ջնջեց փոքր հողաբաժինները, հաստատեց հաւաքական մշակումը, աքսորեց քուլակներ, իւրաքանչիւր հողամշակի մնաց կէս հեկտար հող, որուն արտադրութեան մէկ մասը պիտի յանձնէին պետութեան, նոր վարչութեան համայնական աւատապետին, վերադառնալով միջնադարեան աւատապետութեան:

Համայնավար աշխարհի վարիչները, մոլեռանդ աշակերտներ Մարքսի եւ Էնկելսի, կը ձգնին տնտեսական իրողութիւնները ենթարկել հինցած գաղափարներու անհիմն տեսութեան մը: Իրողութիւնները կ՚ընդվզին տեսութեան դէմ:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ԱՅՑ՝ ԼՈՌԻԻ ՁՈՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ալավերդիի մէջ ամէն ինչ անսովոր կերպով իրարու կպած է: Տուները, մէկը միւսին վրայ, հանքերը եւ պղինձի արդիւնաբերութեան գործարանը, ճիշդ քաղաքին մէջ, հիւրանոցը՝ ուղղակի կայարանին վրայ կախուած, մարդիկն ալ փողոցին մէջ այնպէս մօտ կը կենան իրարու որ կարծես շատ կարեւոր գաղտնիք մը ունին հաղորդելու: Ով գիտէ, թերեւս ձո՞րն է սեղմած, ամէն բան մօտեցուցած իրարու:

Գղնձագործներու մշակոյթի տան ճիշդ դիմացը կը տեսնես բաւական ընդարձակ շինութիւն մը: Նախկին պետական թատրոնի շէնքն է, որ «ըստ օրէնքի» ժառանգած է շրջանային մշակոյթի տունը:

Տնօրէն Աւետիք Նազարեանի կը հանդիպինք իր աշխատասենեակին մէջ:

Կը բարեւէ, հազիւ քանի մը խօսքեր կը փոխանակէ, բայց, կը տեսնենք, ուշքն ու միտքը ուրիշ տեղ է: Բաժնին վարիչը հեռախօսով խօսելու վրայ է Երեւանի հետ՝ Աւետիքը հետաքրքրող հարցի մը, թատրոնի մասին: Մենք ալ կը հետաքրքրուինք եւ խօսակցութենէն կ՚իմանանք, որ թատրոնը երկար ժամանակ ղեկավարող չէ ունեցած, որ նախկին ղեկավարը անպատասխանատու եւ անփոյթ եղած է եւ ի վերջոյ հեռացուած է թատրոնէն:

Աւետիքին դէմքին ուրախ ժպիտը կը խաղայ, երբ կ՚իմանայ թէ մայրաքաղաքէն բարձրագոյն կրթութեան տէր երիտասարդ ղեկավար մը կուգայ եւ վաղը արդէն Ալավերդի կ՚ըլլայ:

— Թող գայ, օ՛, շնորհքով գործ մը ընենք, թատրոն դառնանք, շատոնց պիտի գրկէին:

Ցնոոյ, երբ խօսելով դուրս կ՚ելլէինք, Աւետիք գիտել տուաւ, թէ առաջ, երբ իրենց թատրոնը ժողովրդական թատ[…] անունով չէր մկրտուած, աւելի լաւ [...] գործէր: Մարդիկ սիրով կը մասնակցէ[…] ներկայացումներուն, իսկ երբ [...] «պաշտօնականացուեցաւ», եւ պիտա[...] ունեցաւ, զարմանալի բան, գործը դը[...] ուարացաւ: Ու կը բացատրէ — «Եղբա[յր], ամէն ինչ կէս — կատար եղաւ. Ղեկավա[ր] նշանակեցին, բայց այնպիսի մէկը, [...] թատրոնին հետ միայն հանդիսական[...] չափ առընչութիւն ունէր: Գիտէք յա[...] կացուցին, բայց այնքան սուղ, որ, [...] պէս կ՚ըսեն, միայն ախորժակ կը գր[գռ]ռէ …»:

×

Եկուր ընթերցող, այս անգամ [...] ընդունուած սովորութենէն եւ [...] չթուենք քաղաքին մէջ մեր տեսածն [...] յսածը: Մեզի եւ քեզի համար դուցէ [...] տաքրքրական չըլլայ ատիկա:

Ի հարկէ, մշակոյթի տունը [...] խումբեր ալ ունի՝ երգի — պարի, ժողովրդական եւ արդիական գործիքներու [...] ւապախումբեր, ինչպէս նաեւ 150 [...] գիրներէ բաղկացած համալսարան մը ուր դասախօսութիւններ եւ համերգ[...] կը տրուին: Եւ վերջապէս հարկ կա[յ] [...]սելու, թէ քաղաքին մէջ կը գործեն [...] գրադարաններ, երկու չարժանկարի [...] րահներ, ակումբ, որոնք միշտ եկեղ[...] մարդոցմով»: Եկէք, աւելի լաւ է, այ[...]ցելենք երաժշտական եօթնամեայ դպրո[ց]ը:

Երկյարկանի ոչ շատ մեծ չէնք մը [...] հաւանաբար՝ հին շինութիւն մը: [...] ծանօթ չըլլաս, միտքէդ իսկ չես [...] անցընել թէ այս է Ալավերդիի [...] զովուած երաժշտանոցը: Այո, մշակոյթ[...] երկու տուներուն եւ նորակառոյց շէնքերուն կողքին՝ այս մէկը շատ խեղճ [...]թուի արտաքուստ: Բայց երբ ներս մըտանք եւ ծանօթացանք երիտասարդ [...]սուցիչներուն եւ եռանդով լի երախաներուն՝ չէնքն ալ հրապուրիչ թուեցաւ [...]
գի:

Դասատուներէն մէկ քանին [...] նախկին սաներ են, աւարտելէ ետք [...]ված են Կիրովականի կամ Երեւանի [...] ժշտանոցներուն մէջ եւ վերադարձած [...] շարունակելու, երաժշտական դաստի[ա]րակութիւնը իրենց քաղաքին մէջ: [...] բոլորն ալ գովասանքի խօսք ունին [...]ուարտ Կզարթմեանի հասցէին: Արդարեւ ինքն էր, որ 1945ին, հիմը դրաւ այս [...]րաժշտանոցին:

Ջութակի, դաշնակի եւ տեսական [...] ռարկաներու կը հետեւին 140 երախա[ներ] եւ ամէն տարի կ՚աւելնայ իրենց թիւ[ը]. Կուգան ոչ միայն քաղաքէն, այլեւ [...]

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՐ, ՀԱՅՐԻԿ...

(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

— Ինչ արած… Ես հասկանում եւ ներում եմ նրան, — վերջապէս խօսեց նա հազիւ նմանուող ձայնով: — Զեմ կարող չներել … Նա հայրութեան իրաւունք ունէր մինչեւ վերջ լռելու, բայց երեւում է, որ չի կարողացել … Կարօտել է, մտածել, տանջուել: Հարկաւոր է նամակով պատասխանել նրան, գրել, որ եթէ ուզում է՝ թող գայ տեսնի իր թոռներին:

Տիրունին անճանաչելիօրէն այլայլուեց: «Վերջ, — մտածեց նա իր ճակատագրին հնազանդուող մարդու յուսահատութեամբ, — վերջացաւ ամէն ինչ: Ես այժմ այս կնոջ կամակատարն եմ: Բայց իմ Թոռնիկը… Ինչ եմ անելու, տէր Աստուած, ի՞նչ եմ անելու»…

×

Նորից նա մտովի տեսաւ մանկան մի զոյգ աչքեր, որոնք այս անգամ արցունքոտ էին: Եւ ականջին հասաւ նուաղ, սիրտ մորմոքող մի ձայն. «Մնաս բարով, պապի, մենք այլեւս իրար չենք տեսնելու…»:

Պաղ քրտինքով պատուեց ծերունու ճակատը: Շրթունքները շարժւում էին առանց ձայնի մէջ, բայց ձայն չկար: Նա, վերջին ուժերը հաւաքելով, առաջ թեքուեց ու բռնեց Աննայի ձեռքը:

— Աղաչում եմ, տիկին… Մի անէք այդ բանը…

Աննան նրա ձեռքի պաղութիւնից սարսուռ զգաց մարմնում, բայց ետ չքաշուեց: Տիրունին պաղատագին նայում էր նրան:

— Տիրութեանս օրը ես ուրիշ նեցուկ չունեմ, նրանից բացի: Մի խլէք նրան ինձանից …

Աննան ոչինչ չէր հասկանում:

— Մի խլէք, տիկին: Սարսափելի բան է մենակութիւնը, իսկ երբ ժանն հեռանայ, ես մենմենակ կը մնամ աշխարհիս երեսին:

— Ո՞վ է ժանը:

Տիրունին արագօրէն թարթեց աչքերը: Աղօտ կերպով գիտակցութեանը հասաւ, որ շատ բան յայտնի չէ դիմացինին:

— Ներեցէք տիկին, — սթափուեց նա, — ես դեռ ամէն ինչ չեմ պատմել: Միեւնոյն է, օգուտ չունի թաքցնելը: Ես, ի հարկէ, չէի ասում, երբ ասում էի, թէ պարոն Միհրանը ամուսնացել է: Նա ուրիշ ելք չունէր: Աղջիկս՝ Զարուհին, սիրում էր նրան: Ես այդ շատ հասկացայ, բայց ոչինչ չէի կարող անել: Զգաահում էր, որ նրանք ժամերով նստում էին կրակարանի մօտ, կիսախաւարում: Ի՞նչ էին խօսում, չգիտեմ: Միայն երբ Միհրանը հեռանում էր կրակարանից, դէմքը խաղաղուած էր լինում, իսկ մի անգամ նոյնիսկ ժպիտ տեսայ նրա աչքերում: Զգակերացնո՞ւմ էք, այդ յուսահատ, մռայլ մարդը ժպտում էր: Ցետոյ … Ի՞նչպէս, ե՞րբ ամուսնացան, չեմ կարող ասել: Երբ ծնուեց Թոռնիկս՝ ժանը, հայրը արդէն կարողանում էր ծիծաղել: Ճիշդ է, տխրութիւն կար այդ ծիծաղի մէջ, սակայն, այնուամենայնիւ, մխիթարական էր: Բայց այդ էլ կարճ տեւեց …

Զարուհին հիւանդացաւ: Ասում էին՝ ծննդաբերութեան հետեւանք է: Ի՞նչ իմանամ, խելքս չի կտրում այդպիսի բաներից: Եւ մի առաւօտ, երբ արթնացանք … Ցերեկ էր, բայց գիշերուանից էլ մութ …

Տիրունին լռեց: Փակեց աչքերը: Կոպերի արանքից դուրս պրծաւ արցունքի կաթիլը եւ, դեռ այտին չհասած, չորացաւ: Ասես հողագոյն այտը ճաքճքած հողի նման խոկոյն ծծեց այն: Երբ կոպերը ետ գնացին, ցաւից լայնացել չէին նրա բիբերը:

— Նա միակ զաւակս էր, հասկանո՞ւմ էք, — գրեթէ ճչաց նա, եւ ձայնը հնչեց նզովքի նման: — Նրանից յետոյ ինձ այլեւս ոչինչ չի կապում աշխարհի հետ՝ որբուկից բացի: Եւ հիմա դուք … Հայրը… Չեմ թաքցնի, Միհրանը ուզում է վերադառնալ եւ անպայման որդու հետ միասին, ժանն այնպէս կապուած է հօրը…

— Դուք էլ կը գաք նրանց հետ միասին, — գթութեան նկատեց Աննան:

— Դժուար է … Այնտեղ եմ անցկացրել իմ մանկութիւնը, այնտեղ եմ սիրել, հայր դարձել: Այն հողում է ննջում իմ խեղճ դստրիկը… Եթէ ես գամ, ո՞վ կ՚այցելի նրան:

Աննայի սիրտը ճմլուեց: Երեւակայութիւնը նրան տարաւ հեռու, օտար ափեր: Նա կարծես իրականում տեսնում էր, թէ ինչպէս է ծերունին ծունկի եկել մի անշուք շիրիմի առաջ ու ծաղիկներ է ցանում նրա քարերին, մրմնջում, խօսում դստեր հետ: Ապա գլուխը դնում է հողաթմբին ու մնում այդպէս երկար — երկար, կարծես ականջ դնելով ներքեւից հասնող ձայն չչուկներին… Ուզում է միանալ, ձուլուել նրա հետ, ով մի ժամանակ իր շունչն ու արիւնն էր եղել: Սակայն այս անգամ էլ Աննայի երեւակայութեան մէջ մի ուրիշն է ծունկի գալիս հողաթմբերի առաջ՝ որբուկը … Նա համբուրում է մօր ու պապի շիրիմները եւ լալիս յուսահատ, անզօր: Նա միայնակ է աշխարհի երեսին, իսկ վերեւում օտար մի երկինք:

Աննան թեթեւակի ցնցեց գլուխը՝ [...] ւակայութեան սուլցած տխուր պատ[կե]րը ցրելու համար:

— Ժանը անպայման պէտք է գայ այ[ս] տեղ, — ասաց նա ցածր, բայց հաստատուն ձայնով, — եւ դուք էլ, հայրիկ [...]

Տիրունին ցանկանում էր պատասխանել, սակայն յուսահատ լռեց, չարունակ յատակին նայելով:

×

Մինչեւ ուշ գիշեր վառւում էր սեղ[անի] լամբը: Աննան, դէմքը շարժից աւելի [...] տեցրած թղթին, գրում էր.

«Սիրելի հայրիկ,

Այսօր մեզ մօտ մի ծերունի եկաւ [...] ասաց, որ միասին էք ապրում: [...] ամէն ինչ, եւ մենք ես ու մայրիկը [...] շատ ուրախացանք: Եթէ Գուրգէնը [...] լինէր, նա էլ ուրախութիւնից թռչէր [...] կորցնէր մեզ նման: Բայց նա հիմա այ[ս] տեղ չէ, կնոջ հետ միասին գնացել [...] հարսանեկան ճանապարհորդութեան [...] Համոզուած եմ, որ երբ գայ, [...] նրա կնոջը, ինձ էլ կը հաւանես [...] քան լաւին է:

Վերադարձիր, հայրիկ: Վերադարձիր եւ քեզ հետ բեր նաեւ փոքրիկ ժանին: Մենք նրան Յովհաննէս կ՚անուանենք: Մայրիկն ասում է՝ համոզիր, թող [...] հետ գայ նաեւ ժանի պապիկը: Նա [...] տե՞ս, բարի ծերուկ է, միայն… [...] նրան, որ ես նրան աղջիկ կը [...] կը սփոփեմ նրան …

Անհամբեր սպասում ենք … [...] դարձիր …»:

Սեղան մի պահ դադարեց գրելուց [...] դէմքը հեռացրեց, որպէսզի արցունք[ը] չկաթէր թղթին …

Ս. ԽԱՉԱՏՐԵԱ[Ն]

(4 եւ վերջ)

ԹԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՈՒՍՄԱՆ ՓՈԽԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը բարձրագոյն ուսման փոխատուութիւններ պիտի կատարէ 1961 – 62 ուսումնական տարեշրջանին համար, հետեւեալ պայմաններով ․

1.— Փոխատուութեան հիման վրայ կրթաթոշակներ կրնան յատկացուիլ հայկական ծագումով – ինչ ալ ըլլայ իրենց հպատակութիւնը — այն երիտասարդներուն եւ երիտասարդուհիներուն որոնք նիւթական բաւարար միջոցներ չունին բարձրագոյն ուսմանց հետեւելու, իրենց բնակութեան երկրին կամ ամենամօտիկ օտար երկրի մը բարձրագոյն ուսումնարաններուն մէջ։ Կը հետեւի որ սկզբունքով, Լիբանանի, Միաց. Արաբ Հանրապետութեան, Իրաքի, Յորդանանի, Իրանի, Կիպրոսի եւ Թուրքիոյ թեկնածուներուն մէջ համալսարանական փոխատուութիւն պիտի կատարուի եւրոպական եւ ամերիկեան համալսարաններուն մէջ իրենց ուսումը շարունակելու համար, բացի այն պարագայէն ուր ընտրուած ուսումները անհրաժեշտ կը դարձնեն արձանագրութիւնը այս վերջին հաստատութիւններուն մէջ։ Այս պարագային, յարգելով հանդերձ թեկնածուներուն նախընտրութիւնը, Հիմնարկութիւնը իրեն կը վերապահէ համալսարանին ընտրութիւնը փոփոխութեան ենթարկել։

Ընդհանուր կերպով, Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը չի ստանձներ թեկնածուներուն ճանապարհորդութեան ծախքերը։

2.— Ուսման բոլոր ճիւղերը ընդունելի են, բայց նախապատուութիւն պիտի տրուի այն թեկնածուներուն որոնք կը փափաքին պատրաստուիլ մանկավարժական ասպարէզին եւ յանձնառու կ'ըլլան պաշտօնավարելու հայկական դպրոցներու մէջ։

3.— Սկզբունքով փոխատուութիւնները պիտի յատկացուին այն թեկնածուներուն որոնք իրենց դասարանին բարձրագոյն քառորդին մէջ կը գտնուին։

4.— Թեկնածուները պէտք է ունենան համալսարանի մը մէջ ընդունման համար պահանջուած երկրորդական ուսմանց վկայականը։

5.— Փոխատուութեան յատկացումը վերջնական կը դառնայ երբ զայն ստացողը կրնայ ներկայացնել վաւերագիր մը որ կը վկայէ թէ կանոնաւորապէս արձանագրուած է այն հաստատութեան մէջ ուր կը փափաքի շարունակել իր ուսումը։

6.— Համալսարանական փոխատուութիւնը կը յատկացուի մէկ ուսումնական տարեշրջանի համար։— Կրնայ վերանորոգուիլ նոր դիմումով եւ ուսումնական յաջող արդիւնքներու վրայ։

7.— Կրթաթոշակները կը յատկացուին իբր փոխատուութիւն որ հատուցանելի է ըլլայ դրամով, ուսման աւարտումէն յաջորդող հինգ տարիներուն ընթացքին, ըլլայ հայկական կրթական կամ բարեսիրական հաստատութիւններու մատուցուած ծառայութիւններով, այս ծառայութիւններուն արժէքը ձգուած ըլլալով Հիմնարկութեանս վարչութեան գնահատութեան։

Երբ ուսանող մը իր ուսումը աւարտելէն յետոյ կրնայ ներկայացնել վաւերագիր մը որ կը վկայէ թէ կը պաշտօնավարէ հայկական կրթական հաստատութեան մը մէջ, իրեն կատարուած փոխատուութիւնը հատուցուած պիտի համարուի, այս վերջինոյն տեւողութեան հաւասար ժամանակաշրջանի մը պաշտօնավարութենէն ետք։

8.— Թեկնածուները պէտք է իրենց դիմումը ներկայացնեն ամէնէն ուշը մինչեւ Մայիս 10։ Դիմողները պիտի ստանան հարցարաններ որոնց պէտք է պատասխանեն ճշգրտօրէն եւ ուղղամտօրէն եւ զորս պէտք է վերադարձնեն կատարելապէս լեցուած, պահանջուած վաւերագիրներուն հետ, մինչեւ Յուլիս 10։ Հիմնարկութեան Ընտրական Յանձնաժողովը կրթաթոշակներուն յատկացումը կը կատարէ Յուլիս ամսոյ վերջը։

9.— Այս թուականէն ետք հասնող հարցարանները նկատի պիտի չառնուին։

10.— Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութենէն համալսարանական փոխատուութիւն ստացող մը չի կրնար միեւնոյն ատեն ուրիշ համալսարանական փոխատուութիւն կամ կրթաթոշակ ստանալ տարբեր հաստատութենէ մը, բացի այն պարագային ուր Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը կու տայ իր հաւանութիւնը։

11.— Տպագրուած հարցարաններ թեկնածուներուն տրամադրութեան տակ են։

12.— Անոնք որ արդէն Հիմնարկութենէս համալսարանական փոխատուութիւն կը ստանան, այս վերջինոյն վերանորոգման խնդրագիրները եւ ամէն տեսակ այլ թղթակցութիւններ պէտք է ուղղեն Հիմնարկութեանս կեդրոնատեղւոյն հասցէին, որ ստորեւ նշանակուած է։

Բոլոր նոր դիմումները պէտք է ուղղուին՝

Ա.— Լիբանան բնակող թեկնածուներուն համար

Comité Educationnel de la Fondation
Calouste Gulbenkian au Liban
c/o M. A. Topdjian
P.O.B. 715, Beyrouth (Liban)

Բ.— Սուրիա բնակող թեկնածուներուն համար

Comite Educationnel de la Syrie
de la Fondation Calouste Gulbenkian
c/o M. K. Nersoyan
P.O.B. 757, Alep, Syrie (R.A.U.)

Գ.— Թուրքիա բնակող թեկնածուներուն համար

Mr. J. J. Abravanel, Consul du Portugal
Beyoglü, Istanbul (Turquie)

Դ.— Ֆրանսա բնակող թեկնածուներուն համար ։

Fondation Calouste Gulbenkian
Comité de Sélection des Boursiers
51, Av. d'Iéna, Paris (16e) France.

Ե.— Մեծն Բրիտանիա բնակող կամ գտնուող թեկնածուներուն համար

W. A. Sanderson
Esq. Calouste Gulbenkian Foundation
3 Prince Albert Road, London, N. W. 1
England

Զ.— Իրաք բնակող թեկնածուներուն համար

Comité Educationnel d'Iraq
de la Fondation Calouste Gulbenkian
c/o Prélature de l'Eglise arménienne
Baghdad — Iraq.

Է.— Պրազիլիա բնակող թեկնածուներուն համար

Comité Educationnel
de la Fondation Calouste Gulbenkian
Rua 25 de Março, 607-5°, S. Paulo - Brasil.

Այս Յանձնախումբերուն կողմէ ընտրուած թղթածրարները պիտի քննուին Փորթուկալի մէջ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Ընտրական Յանձնաժողովին կողմէ որ պիտի տայ վերջնական որոշումը։

13.— Միւս երկիրներուն մէջ բնակող թեկնածուները պէտք է ուղղակի դիմեն Հիմնարկութեանս կեդրոնատեղին ։

14.— Հիմնարկութիւնը կրնայ անմիջապէս վերջ տալ շնորհուած փոխատուութեան մը այն պարագային ուր կը հաստատէ թէ փոխատուութիւն ստացող ուսանող մը չի յարգեր կամ չէ յարգած իր ընտրութենէն ծագում առնող պարտաւորութիւնները։

15.— Հիմնարկութեանս կեդրոնատեղւոյն հասցէն է.

Fondation Calouste Gulbenkian
Département des Affaires Arméniennes
Comité de Sélection des Boursiers
Avenida de Berna, Lisbonne 1 – Portugal

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Լիզպոն, 28 Փետր. 1961

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

Շաբաթ, Մարտ 18ին Փարիզի 10րդ թաղամասի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ տօնուեցաւ Դաշնակցական երիտասարդութեան Օրը։ Ընկերներ, բարեկամներ փութացած էին ներկայ գտնուիլ նախ լսելու՝ երիտասարդութեան ձայնը, ապա՝ գօտեպնդուելու նոյն այդ երիտասարդութեան խանդով, հաւատքով եւ նուիրումով։

Օրուան նախագահը՝ ընկեր Ժ. Դատաւորեան նախ հայերէն, իսկ փակման խօսքին մէջ ֆրանսերէն, ներկայացուց Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին ազգային եւ քաղաքական հաւատամքները, առաջադրութիւնները եւ այս ուղղութեամբ 15 տարիներէ ի վեր անոր կատարած ազգօգուտ աշխատանքները։ Առաջնորդուելով երէց կազմակերպութեան դաւանանքէն՝ ազգային թէ քաղաքական, հայ երիտասարդութեան Դաշնակցական հատուածը աւելի քան հաստատ կը մնայ ազգային Ուխտին, իղձերուն եւ պատմութեան կանչին։ Ասոր համար է, որ այս երիտասարդութեան մտասեւեռումներուն առանցքը Հայութիւնն ու հայ հայրենիքն են, իր բոլոր ազգային արժէքներով։

Ծօսնակ ընկեր Օ. Ալթունեանի հրաւէրով կարգով բեմ բարձրացան Արա Գրիգորեան՝ (արտասանութիւն), Շաքէ Պէնկեան՝ (երգ)։ Արա Գրիգորեան արտասանեց Գեղամ Սարեանի «Պապն ու Որդին», ինչպէս միշտ յաջող ըմբռնումով եւ առոգանութեամբ։ Օրիորդ Պէնկեանի կ'ընկերակցէր Գ. Մեսումենց։ Երգչուհին տպաւորիչ էր իր երգերուն մէջ, զգացուն եւ գրաւիչ։

«Սօսի» պարախումբը՝ ղեկավարութեամբ Տիկին Քիւթնէրեանի եւ ընկերակցութեամբ ռուս ուսանողներէ կազմուած նուագախումբի մը պարեց հայկական եւ կովկասեան պարեր, վառ տրամադրութեամբ։

Առնուվիլի «Կաավարենց» խումբին թատերախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Շէչմանեանի ներկայացուց «Վարդանանք»էն արար մը։ Դերասան ընկերներուն [illegible] եւ աւելի՝ շնորհաւորելի է խումբին ղեկավարը իր տարած ջանքերուն համար։

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի անունով խօսեցաւ ընկեր Ժ. Միրիճեան։ Ներկայացուց Դաշնակցական երիտասարդութեան դաւանանքը՝ ծառայել հայրենիքի եւ Հայութեան։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Նի գիւղերէն։

— Պէտք են նոր դաշնակներ, գործիքներ, նոր շէնք, անհրաժեշտ է գիշերօթիկի բաժին մըն ալ հեռու տեղէ եկողներուն համար։

Աշակերտներուն որակը գնահատելի է։ Ահա տասնըմէկ հինգերորդ դասարանցի Սամուէլ Սարգսեանը։ Երբ տնօրէնին առանձնասենեակը մտանք, Սամուէլը հոն էր. Կեդրոնացած, դէմքին լուրջ արտայայտութիւն, կրկնելու վրայ էր երեւանեան համերգի իր «յայտագիրը»՝ Տանկալյի «Երրորդ քոնչերթօ»ի սոլոն, Փոմի «Անընդհատ շարժումը»։ Լաւ կը նուագէ։ Բայց դասատուն պահանջկոտ է, կրկնել կու տայ ամէն մէկ մասը, կարծես թէ մէկ մեծ, շատ մեծ համերգի մը կը պատրաստէ Սամուէլը։

Երկու տարի ետք Սամուէլը կ'աւարտէ դպրոցը, անպայման կը շարունակէ ուսումը, եւ . . . իսկ ինչ՞, ոչ . . .

— Շատ ընդունակ է եւ շատ ալ աշխատասէր,— կ'ըսէ տնօրէնը՝ Տէր Պետրոսեան ․

Բայց մեր զրոյցը կ'ընդհատուի, ներս կը մտնէ փոքրիկ, շատ փոքրիկ աղջիկ մը, առաջին դասարանցի Անուշիկը՝ իրեն նման փոքրիկ ջութակ մը ձեռքին։ Պարապելու կարգը իրենն է։ Ուրեմն չխանգարենք։

Գ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Ա. ԱՒԱԳԵԱՆ
«Սով. Արուեստ» Յունուար, 1961

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (172)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ
ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Առաջինը ետ քաշուեցին զրահով զօրքերը, որից յետոյ քաղաքի պաշտպանները մտան իրենց դարանները։ Կռիւը թէեւ դադարեց, բայց կողմերը հանգիստ չէին։

Գիշերը մարդ չքնեց ո՛չ քաղաքում, ո՛չ թշնամու բանակում, այնտեղ երեւում էին խարոյկների կրակներ, անցնում էին ստուերներ, լսւում էին ձիերի վրնջիւն ու դոփիւն։ Իսկ այստեղ՝ քաղաքում անվերջ շարժում էր.— ընկածներին տանում էին դիրքերից, վիրաւորուածներին տեղափոխում էին տները, իսկ կանայք խմբերով շտապում էին իրենց կռւող հարազատների մօտ՝ տեսնելու չե՞ն վնասուել արդեօք կամ ինչի՞ կարիք են զգում. Շատերը նաեւ ուտելիք էին տանում պաշտպանների համար։ Միւսների հետ Թորգոմի մայրը նոյնպէս հաց ու կերակուր տարաւ որդուն եւ, արցունքն աչքերին, խնդրեց զգոյշ լինել։

— Ես զգոյշ եմ, մայրիկ, դու Մինային պահիր, չվախենայ։

— Դու կաց հանգիստ. Մինան մեր տունն է հօր հետ. չեմ թողնի գնայ ուրիշ մի տեղ,— հանգստացնում էր որդուն պառաւը, թէեւ ինքը տագնապի մէջ էր, որ եթէ Թորգոմը մինչեւ հիմա չի վնասուել, վաղը՝ ո՞վ գիտի ...

Իսկ Վարդանի կինը, որ պառաւի հետ հաց էր բերել, ամուսնուն, իրեն ուտում էր. ուզում էր փախած Յուսիկին տանել տուն՝ չէր լինում։ Նա ցերեկը եկել էր հօր մօտ եւ չէր վերադարձել, իսկ այժմ քնել էր բակի մի անկիւնում՝ չոր խոտերի վրայ, թուրը թեւի տակ։ Երեկոյեան հայրը, նրա ընկերները որքան համոզել էին գնալ տուն՝ չէր համաձայնել։ Հիմա էլ մայրը չարունակ փորձում էր արթնացնել նրան եւ տանել հետը — չէր յաջողւում։

— Ես կ'ուզեմ մնալ պապայի մօտ, թափահարում էր նա ոտները առանց աչքերը բացելու եւ նորից կծկւում խոտի վրայ։

Տեսնելով ապարդիւն են անցնում իր ջանքերը՝ խեղճ մայրը խոտով ծածկեց տղային եւ ապա խնդրեց ամուսնուն ու ընկերներին, առանձնապէս Թորգոմին (որպէս այդ խմբի ղեկավարի), որ Յուսիկին «աչքաթող» չանեն։

— Գնա, քոյրս գնա հանգիստ, կը պահենք,— ասաց Թորգոմը։ Ասաց, բայց ինքն էլ հանգիստ չէր։ Շարունակ մտածում էր վաղուայ մասին, երբ կռիւը պիտի նորոգուէր, եւ Մինայի մասին ... Որքան էլ վստահ էր, որ մայրը սիրով կը կատարի իր յանձնարարութիւնը, բայց եւ այնպէս մտածում էր, թէ Մինան պիտի վախենայ այս բոլորից։ Մի առժամ մը— մտածելով՝ Թորգոմը յանկարծ վեր թռաւ եւ ասաց ընկերներին .

— Տուն չլինենք, ես հիմա ...

Ասաց ու արագ գնաց դէպի մութը։ Ոչ ոք չիմացաւ ո՞ւր է գնում եւ ինչի՞։

Մի քանի րոպէ անց նա իր տանն էր։ Զնայած կէս գիշեր էր արդէն, բայց բոլորը արթուն էին՝ թէ մայրը եւ թէ Մինան ու նրա հայրը։ Երեքն էլ նստել էին ձէթի ճրագի շուրջը եւ տխրել անխօս։ Երբ Թորգոմը ներս մտաւ զրահներ հագած, սաղաւարտը գլխին երեքն էլ վախեցան, կարծելով եկողներից է, բայց մայրը ճանաչեց իսկոյն։

— Վայ Թորգոմս,— զարմացաւ նա։

— Եկայ դանակս առնելու,— ասաց Թորգոմը, կարծես գալն արդարացնելու համար, եւ հին հագուստների մէջ ինչ որ փնտռելուց յետոյ, Մինային կանչեց դուրս — Եկ ասեմ ...

Եւ առաջինը ինքը ելաւ դուրս։ Ծերունիները հասկացան, որ նա ուզում է Մինայի հետ խօսել առանձին, եւ խանդաղատանքի պէս մի բան երեւաց նրանց երեսին։

Երբ Մինան դուրս եկաւ մութ բակը՝ Թորգոմը բռնեց նրա ձեռքերը։

— Մինա, եկայ ասեմ, որ չվախենաս։ Մենք նրանց չենք թողնի քաղաք ...

— Իսկ քեզ չեն ... չեն վնասի՞ ։— Հարցրեց Մինան զգուշութեամբ ։

— Վնասել։ Եղիր հանգիստ։ Այ ինչ եմ հագել,— Թորգոմը ցոյց տուեց հագի զրահները եւ սաղաւարտը։— Չեն վնասի, չէ։ Դու մայրէին, պապոյին լաւ նայէ, ու մի վախենայ ։

Չէ, ես կը վախենամ,— ասաց Մինան բեկուած ձայնով եւ գլխով յենուեց Թորգոմի ուսին ։

— Կը վախենա՞ս ... Ասացի՝ վախենալու չէ ։ Մենք նրանց չենք թողնի քաղաք ։ Շուտով թագաւորի զօրքը կգայ՝ ամէնքը կը փախչեն ... ամէնքը։

Եւ որովհետեւ Մինան գլուխը չէր բարձրացնում եւ լալիս էր՝ Թորգոմը բռնեց թեւերը եւ համբուրեց նրա ճակատը ։ Աղջիկը, կարծես դրան էր սպասում, գլուխը բարձրացրեց յանկարծ, ու, ձեռքերը տարածելով, գրկեց Թորգոմի պարանոցը ։ Գրկեց ու համբուրեց ։

— Որ կ'ասես՝ չեմ վախենայ ։ Բայց այ, նայէ, քեզ չվնասեն ։

— Դու կաց հանգիստ։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Լոնտոնէն պատանի Վարոս Ֆ. Շահ-պազեան մէկ անգլ. ոսկի կը նուիրէ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կապ. Խաչի Սէն Ժերոմի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Գ. Լեւոն Քէսմէճեանէ քսան Ն. Ֆ., իր կնոջ մահուան քառասունքին առթիւ :

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան.— Գ. Գ. Նահապետեան եղբարք իրենց մօր հանգուցեալ Մարգրիտ Նահապետեանի մահուան քառասունքին առթիւ յիսուն Ն. Ֆ., հանգուցեալ Բիւզանդ Բաբելեանի կսկծալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Կափէն Գ. Թադէոս Թադէոսեան յիսուն Ն. Ֆ., նոյն առթիւ Գ. Կարպիս Գզտիկեան յիսուն Ն. Ֆ.:

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Սիւրմէնեան յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Որբերու Օգն. Մարմինին, իր ամուսնոյն Խորէն Սիւրմէնեանի մահուան տարելիցին առթիւ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին :
Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24 :
Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ
ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ
Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Թիւ 125 –126, հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

Մայրական ցաւը (խմբ.) : *«Ծոտեւէս հող մի ընէք»* (Լիլի Գոչունեան)։ *Հաւկիթի մասին* (Տոքթ. Գ. Գալուստեան). *Արեան փոխներարկում* (Զ. Պարթեւ) : *Ուշադրութիւն ողնասիւնին* (Տոքթ. Նաւասարդ)։ *Ծովերու եւ լիճերու ափին վըրայ* (Տոքթ. Գ. Բամպուկճեան)։ *Զրկոտեմ* (Յովսէփ Իշխանեան)։ *Սեւանայ լիճը* (Գ. Սաղաթէլեան)։ *Թոխ – Թոխ կը հազան* (Տոքթ. Շ. Այվազեան)։ *Միամեայ երախայի մը յուշերը* (Ա.)։ *Զուկ կերէք* (Տոքթ. Ասֆանազ)։ *Տղոց խելացութիւնը չափել* (Տոքթ. Աշճեան)։ *Կենայ երգ* (Գ. Սարեան)։ *Արուեստական սերնդագործութիւն* (Տոքթ. Պանծալի)։ *Կլիմայափոխութիւն եւ հոգեփոխութիւն* (Տոքթ. Արշակ Պօղոսեան)։ *Հովկուլները* (Շ. Նարդունի)։ *Արուեստ խօսակցութեան* (Ք.)։ *Դասեր Թունաւորման դէմ* :

Բաժանորդագրութեան պայմաններ.— *Տարեկան 15 նոր ֆրանք (1500 ֆրանք)* : *Արտասահման 20 նոր ֆրանք (2000 Ֆ.) երկու տարեկանը մէկ կանխիկ վճարողին համար 37,5 նոր ֆրանք (3750 Ֆր.)*:

Անհատական թերթ մը, որ կոչուած է Տունին Բժիշկը: Մէկ բաժնեգինը տասը այցեգին կ'արժէ :

Ch. Aïvazian
Au journal HARATCH
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒ

ՓԱՐԻԶ

Ս. ՅՈՎՀ. – ՄԿՐՏԻՉ
Ժամերգութիւն ժամը 8 :
Պատարագ ժամը 10 :
Ոտնլուայ ժամը 16:
Խաւարում 19·30 :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
Ժամերգութիւն ժամը 10·30 :
Ոտնլուայ 15 :
Հանդիսաւոր պատարագ 16 30:
Խաւարման ժամերգութիւն 20:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
Ժամերգութիւն ժամը 8·30:
Պատարագ եւ հաղորդութիւն տղոց 10:
Ոտնլուայ 17:
Խաւարում 19·30 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ
Պատարագ ժամը 8:
Երեկոյեան ժամերգութիւն 15:
Ոտնլուայ 16:
Գիշերային ժամերգութիւն 18:
Առաւօտեան ժամերգութիւն 20·30 :
Խաւարում 21·30:
«Խաչի քո Քրիստոս» 22·30 :

ՎԸՕՄԸՆ
Ժամերգութիւն ժամը 8·30:
Պատարագ 10:
Հաղորդութիւն մանկանց եւ
Ոտնլուայ 17:
Խաւարում 19·30:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ)
Ժամերգութիւն ժամը 9:
Ոտնլուայ 17 :
Խաւարում 20 :

ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ
Ժամերգութիւն ժամը 9:
Հաղորդութեան պատարագ 10·30:
Ոտնլուայ 16:
Խաւարում 19·30 :

ՏԷՍԻՆ
Պատարագ ժամը 10:
Ոտնլուայ 16·30:
Խաւարում 20·30:

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ
ՇԱՒԻԼ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ
եւ ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Փարիզի եկեղեցւոյ ժամերուն :

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ

. Անգամ մը եւս կը խնդրենք որ Յառաջի Շէք – Փոսթալի թիւը չօգտագործուի առաքումներու համար որոնք թերթին չեն պատկանիր :
Յառաջի Շէք – Փոսթալի թիւը՝
15069 – 82
վերապահուած է միայն ՅԱՌԱՋին (բաժնեգին, ազդ, գործակալութիւն) :
Առնցմէ զատ միւս գումարները ղրկել միայն Մանտա – Քարթով :
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցական Տարեշրջանի փակման
եւ
Բարերարներու Օրը
ԿԻՐԱԿԻ՝ ՅՈՒՆԻՍ 25
Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Ակ. Տան մէջ:
32 Բիւ տը Թրէվիզ :
Դասախօս՝ ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ-ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ :
Կը հրաւիրուին Նոր Սերնդականները

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հերթական դասախօսութիւնները Զատկի տօներուն առթիւ ընդհատուած են :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցիի հայերէն դասընթացքի աշակերտութեան հանդէսի ներկայացումը Ապրիլ 29ին :

ԺԱՌԱՆԳՈՐԴ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գ. Օվալեան Մարտ 8ին մեռած է Ֆերնան Վիտալի հիւանդանոցին մէջ, ... սենեակ մը եւ կարասիներ, կը փնտռուի իր ժառանգորդները, կ'ենթադրուի ... Պոլիս քոյր մը ունի: Դիմել Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանատունը

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՎ
ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼ 9ԻՆ, ԺԱՄԸ 15ԻՆ
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint-Dominique

Կը նախագահէ **ՏԻԿԻՆ Հ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ**

Կը բանախօսէ **ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ-ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Փարիզի սիրուած եւ գնահատուած լաւագոյն ուժերը:

ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ԵՐՐԵԱԿԸ
(*Հայկական ժողովրդական երգեր*)
Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (*թենոր*)
Օր. Ա. Գաբոյեան (*արտասան.*) Պ. Արա Գրիգորեան (*արտ.*)

Ցայտունի ջութակահար
GERARD JARRY
(Premier Prix du Concours Marguerite Long–Jacques Thibaud 1954)
Դաշնակով կ'ընկերանայ
Mme FRANÇOISE LE GONIDES-MAURON
Պիտի նուագէ Ա. Խաչատուրեանի, Գ. Մ. Ալէմշահի եւ այլ հեղինակներու գործերը :
Մուտք՝ 5 եւ 3 Ն. Ֆ.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՄԱՐՏ

JEUDI 30 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9066 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4867

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՐՈ՞ՒՆ ՕՋԻՔԷՆ ԲՌՆԵԼ

Թուրքիոյ ոչ – իսլամ փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն դէմ յեղափոխական կառավարութեան կատարած ոտնձգութիւնները բուռն զայրոյթ առաջ բերած են մասնաւորապէս Պոլսոյ հայ եւ յոյն քրիստոնեաներուն մօտ, որոնց թիւը 200.000էն աւելի է :

Դժբախտաբար նոյնէն կառավարութիւնը «բարձր քաղաքականութիւն» կը խաղայ՝ յանուն «Ատլանտեան» եւ «Պալքանեան» Ուխտերու անխախտ պահպանման եւ չի բողոքեր կատարուած անիրաւութեանց համար։ Յունաստանի ընդդիմադիր կուսակցութիւններն են միայն, որ ձայն կը բարձրացնեն, «յանուն գաղափարի»։ Ձայն բարբառոյ յանապատի :

Չենք գիտեր թէ ի՛նչ անդրադարձում ունեցած են յոյն թերթերը Լօզանի դաշնագրի տրամադրութեանց խախտումին առթիւ :

Պոլսահայ թերթերը զուսպ լեզուով կ'արտայայտեն իրենց դժգոհութիւնը :

Հանրային հիմնարկութեանց նոր վարիչներ ընտրելու մասին կուսակալին արտած պաշտօնագիրը խոր դժգոհութիւն պատճառած է։ Բազմաթիւ թեկնածուներ չենք գիտեր որո՞նց կողմէ առաջարկուած հրաժարական կը ներկայացնեն, խնդրելով ընտրողներէն որ քուէ չտան իրենց :

Մանօթ դէմքեր են անոնցմէ շատերը, որոնք չեն ուզեր մեղսակից դառնալ ապօրէն կարգադրութեանց՝ ենթարկուելով վերէն տրուած հրահանգներու :

Երկու շաբաթ յետաձգուելէ վերջ, Սաղկաղուղի կիրակին կատարուելիք նոր ընտրութիւնները անգամ մը եւս յետաձգուեցան :

Ձունինք դժբախտաբար «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն», որ տէր կանգնի անպաշտպան եւ անիրաւուած հայրենակիցներու :

Բոլ Մոսկուա — որուն գիշեր ցերեկ փառք կուտան ամէն կարգի «Հայաստանասէրներն ու «էջմիածնասէր»ները — ամէն օր առաջինն մը աւելի կը մօտենայ Թուրքերուն եւ զանոնք սիրաշահելու համար զանազան խայծեր ցոյց կուտայ :

Միայն Իսրայէլի կառավարութիւնն է, որ կը հետաքրքրուի Թուրքիոյ Հրեաներով եւ տէր ու պաշտպան կը կանգնի անոնց իրաւունքներուն :

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանանք, որ վերջերս Անգարայի կառավարութեան հետ կնքուած համաձայնագրով մը, Թրքահպատակ Հրեաները ազատօրէն պիտի կրնան գաղթել Իսրայէլ :

Ներգաղթող իւրաքանչիւր Հրեայ իրաւունք պիտի ունենայ ծախելու իր անշարժ կալուածները եւ միասին Իսրայէլ տանելու իր շարժուն գոյքերն ու դրամները մինչեւ 60.000 թրքական լիրա արժէքով :

Փոխարէնը Իսրայէլի կառավարութիւնը նոյն համեմատութեամբ պիտի զիջի ներածումներու գլխէն Թուրքիոյ իրեն ունեցած պարտքը :

Ահա՛ թէ ինչ կը նշանակէ անկախ կառավարութիւն ունենալ :

Գերմանիոյ նացի կառավարութեան կողմէ Հրեաներուն դէմ գործուած ոճիրներուն համար միլիառներու հատուցում պահանջելէ վերջ, ներկայիս Իսրայէլ գործնապէս կը պաշտպանէ Թուրքիոյ իր ազգակիցները:

Լքուած մեծ դաշնակիցներէն — որոնք շատ մե՛ծ ուրիշ հոգերով կլանուած՝ ժամանակ չունին մեզմով զբաղելու, — Հայաստանի «զանցառելի քանակ» մը կը ներկայացնենք նաեւ Մոսկուայի համար, որ չուզեր դէշ մարդ ըլլալ Թուրքին հետ մեր սեւ աչքերու սիրոյն :

Որո՞ւն դիմել։ Որո՞ւն հասկցնել մեր ցաւը :

Երեւան չէ՞ կրնար ձայնը հասցնել մինչեւ Կրեմլին եւ շարժման մէջ դնել տալ Խրուշչեւը :

Թուրքերը Սեւրի դաշնագիրը պատռեցին մեծերու մեղսակցութեամբ :

Լօզանի դաշնագրին մէջ մեզ բոլորովին անտեսեցին՝ շնորհիւ երէկի յաղթականներու ապիկարութեան :

Դիւրին յաղթանակներէն քաջալերուած ու շփացած, հիմա ալ «փոքրամասնութեանց» երեսին շպրտուած փշրանքները կը յափշտակեն անպատիժ կերպով :

Որո՞ւն օձիքէն բռնել :

ՀՐԱՆԴ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ազգային լուսաւորութեան պատասխանատուները վերջին փորձերը կ'ընեն միջին ճամբայ մը գտնելու համար որպէսզի քննութեանց գործադուլին առաջքն առնուի։ Արդարեւ դասախօսներու եւ ուսուցիչներու զանազան հաւաքոյթներ եւ համագումարներ այն եզրակացութեան յանգած էին թէ կարելի չէր հրաժարիլ գործադուլի որոշումէն ցորչափ գոհացում չեն ստանար կառավարութենէն։ Ֆրանսայի ուսուցչական կազմին նոր դասաւորման եւ յաւելումներու պահանջները կը ներկայացնեն քառասուն միլիառի նոր ելք մը պետական արկղին համար : Ցարդ կառավարութիւնը կը պնդէ իր ծրագրին վրայ որ միայն 18 միլիառի նոր պիւտճէ մը կը նախատեսէ Լուսաւորութեան նախարարութեան համար :

Երկրորդական ուսման դասախօսները, որ համագումար մը ունէին Սթրազպուրի մէջ միաձայնութեամբ որոշեցին քննութեանց գործադուլ ընել : Եթէ այս որոշումը, որ կը յաջորդէ տարբեր կազմերու նոյն որոշումին, գործադրուի, պաշօն, 6րդ դասարանի մուտքի քննութիւնները եւ Նախնական Ուսման Վկայականի քննութիւնները վտանգուած են։ Համագումարին ընթացքին խօսք առնող եւ պահանջներ ներկայացնող Երկրորդական Ուսման դասախօսները ոչինչով կը տարբերէին նաւահանգիստներու բեռնակիր բանուորներէ, ըստ տեղական ժամուլին նկարագրութեանց։ Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը աւելի քան լուրջ է եւ բոլորը կ'ուզեն ձեւ մը գտնել։ Քննութեանց գործադուլի կողքին, դասախօսները եւ ուսուցիչները որոշած են նաեւ «վարչական գործադուլ» ինչ որ կը նշանակէ թէ պիտի մերժեն բարձրագոյն վարժարաններու մուտքի համար, թեկնածուներու թղթածրարները յանձնել, պիտի մերժեն թոշակներու դիմումներու թղթածրարները պատրաստել, պիտի չհաղորդեն աշակերտներու նիշերը, վարչական ժողովներու պիտի չմասնակցին, եւայլն, եւայլն։

Նախարար Փէյի եւ Ազգային Կրթութեան Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներու տեսակցութիւնը կը տեւէ քանի մը օր է եւ մեծ յոյս կայ որ ելք մը գտնուի։

X Քանի մէջ (Թալվատոս) կը շարունակուի Ֆրանսայի Ուսանողներու Ազգային Միութեան 50րդ համագումարը։ Նախագահը աննախընթաց մեծամասնութիւն մը ապահովեց բարոյական իր տեղեկագրին շուրջ։ Բողոքեց սակայն Ալժէրի պատգամաւորը յանուն Ալժերիոյ ճակատը ինկած ուսանողներու եւ մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութիւն առաջարկեց ի յարգանս անոնց յիշատակին։ Նախագահին «բարեփոխուած» թելադրանքով մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգուեցաւ յիշատակը «մեր բոլոր այն ընկերներուն, ֆրանսացի թէ մահմետական որ ինկած են Ալժերիոյ պատերազմին պատճառով»։ Համագումարը կը շարունակուի։

ԸՆԿԵՐ ՄԸ ՈՒՆԷԻՆՔ

«Ich hatt einen Kameraden
einen bessern findst du nit».
J. L. UHLAND

Կարելի չէ գերման բանաստեղծին խօսքերը չյիշել Յակոբ Ազիզեանի մահուան առթիւ.— «Ընկեր մը ունէի, աւելի լաւը չես գտներ»։ Անոնք որ բախտն ունեցած են իբրեւ ընկեր ունենալու Յակոբ Ազիզեանը, գիտեն թէ դժուար է աւելի լաւը գտնել :

Համակ կեանք էր, մեր բարեկամը, երբ Գարեգին Սարգիսբէկեանի մահէն ետք, երկու տարի Փարիզ մնաց, սպասելով ամերիկեան վիզային որ կ'ուշանար, բայց ի վերջոյ հասաւ եւ Յակոբ Ազիզեան մեկնեցաւ :

Ձիրեց Ամերիկան : « *Անժխտելի է որ շատ հանգստաւէտ բնակարաններ ունեն, անճաչակ կահաւորուած։ Հանգուցեալ Շաւարշը, իր յուշերի մէջ մէկ անման դարձուածք ունի՝ «հոս մարդու հոգին կը չորցնեն»։ Իսկ եթէ չէք ուզեր որ ձեր հոգին չորնայ, անզօր պիտի պայքարէք եւ պիտի տառապէք. անհաւասիկ այս է իմ կեանքը այս երեք տարուայ ընթացքին եւ այս է բուն պատճառը, որ չեմ գրում բարեկամներիս, անտեղի չձանձրացնելու մարդկանց իմ հոգեկան յոռի եւ դառն ապրումի դրսեւորումով* »։ Այսպէս կը գրէր Յակոբ Ազիզեան՝ իրեն ու մեզի բարեկամ ընտանիքի մը, որ քանի մը ամիսով Ամերիկա գացած էր անցեալ տարի :

Երեւանցի Յակոբ Ազիզեանի հարազատ Հայու խառնուածքը, Հին Աշխարհէն բնտացած հոգեկան եւ զգացական դաստիարակութիւնը խոտոր կը համեմատէին Նոր Աշխարհի՝ նոր կեանքին հետ, որու անհաղորդ էր ան, իր անցեալի բոլոր օրերով ու գործով :

Տարաժամ մահեր կան, որ իրենց բոտեղծած յաւզումով լեզու կը կապեն եւ գրիչ կը ցամքեցնեն : Անոնցմէ է Յակոբ Ազիզեանի մահը, հեռու իր պաշտած հօրենական Հայրենիքէն եւ իր այնքան սիրած էին բարեկամներէն եւ ընկերներէն:

Դեռ երէկ էր կարծես (1957 Յունուար 24)։ Նստած էր մեր խմբագրատան դիմաց, մօտակայ սրճարան մը ուր կար նաեւ ընկեր Սահակը։ Յակոբ Ազիզեան կը ժպտէր լսելով Շաւարշ Միսաքեանը որ կ'ըսէր.— « Մի՛ ազէ՛ք որ այս տղան երթայ»։ Վերջին խօսքերէն էին մեր խմբագրատան, որ նոյն գիշերը կ'իյնար մահաքունի մէջ։ Վեց ամիս ետք, Ամերիկա մեկնած ատեն, Յակոբ Ազիզեան յուզումով կը յիշէր այդ խօսքերը եւ տխուր ձայնով, ամէն անգամ վերանորոգուող վիշտով մը կ'ըսէր .— «Ձէր ուզեր մեկնումս տեսնել ու չտեսաւ»։ Չտեսաւ մեկնումը, ոչ ալ այս վաղահաս մահը :

Շաւարշ, Սահակ, Յակոբ։ Այդ օրուան երեք խօսակիցներէն ոչ մէկը կայ այսօր։ Այսուհետեւ կայ ու կը մնայ իրենց յիշատակը :

Անոնցմէ յիշատակ մը ունինք որմէ լաւը կարելի չէ գտնել :

«ՅԱՌԱՋ»

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՎԻԱՆԻ հանդիպումէն քանի մը օր առաջ, յայտարարութիւնները իրարու կը յաջորդեն, Թունուզի մէջ։ «ԱՀԱԿ»ի բանբերը անդրադառնալով Ֆրանսական գործակալութեան այն հաղորդումին որուն համաձայն Ֆրանսա կ'ուզէր խորհրդակցիլ ալժերական բոլոր հոսանքներուն հետ (իմա Մեսալի Հաճ) իր զարմանքը յայտնեց թէ Փարիզի պաշտօնական շրջանակները ցարդ չեն հերքած այս լուրը։ «ԱՀԱԿ»ը նոր զեկոյցով մը կը շեշտէ թէ «միակ լիազօր ներկայացուցիչն է «Ալժերիոյ ժողովուրդին»։Բանակցութեանց ընթացքին Էվիան մասամբ ազգիլուած քաղաք պիտի ըլլայ :

«ԽՈՊԱՆ ՀՈՎԵՐՈՒ» նոր գայթակղութիւն մը ծագած է Խ. Միութեան մէջ : «Փրաւտա» կը յայտնէ թէ 1958էն ի վեր երկրագործական բոլոր վիճակագրութիւնները կեղծուած էին։ Նոր պաշտօնազրկումներ եղած են կուսակցութեան մէջ։ Վերջին երեք ամիսներու ընթացքին վեց հանրապետութիւններ փոխած են իրենց «գիւղատնտեսական նախարարը »:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Նիւզ – Ուիք շաբաթաթերթին համաձայն Կրեմլինը Ուոշինկթընի դեսպան պիտի նշանակուի :

ԳԱՆԿՔՈՔԻ ժողովին Ֆրանսացիք եւ Ամերիկացիք տարակարծութիւններ ունեցած են Լաոսի շուրջ։ Ֆրանսա չէր ուզեր որ շատ խիստ բանաձեւ մը քուէարկուի որ կրնար դժուարացնել Խ. Միութեան հետ բանակցութիւնները։ Ամէն պարագայի մէջ զինուորական միջամտութեան մը կարելիութիւնը վերջնապէս մէկդի դրուեցաւ ;

ՄՈՐԻՍ ԹՈՐԷԶ երկար յայտարարութիւն մը ըրած է «Նայէ Փրեսին» ուր հակահրէութեան դէմ կը խօսի։ Համայնավար պարագլուխը կը շեշտէ .—«Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը միշտ պայքարած է հակահրէութեան դէմ որ կենդանական գաղափարական մըն է, այնքան օտար յեղափոխական աւանդութեանց »:

ԱՆԳԼԻՈՅ թագուհին պաշտօնական այցելութեան հրաւիրած է Գեյժիոյ Գոտուէն թագաւորը եւ Ֆապոլիան Ցուլիս 11էն։ Այս այցելութիւնը զոր Գոտուէն եւ Ֆապիոլա ընդունած են, վերջ կը դնէ արքայական երկու ընտանիքներու քանի տարիներու «քէն»ին :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ կը շարունակուի Վարշաւայի Ուխտին ժողովը, ըստ կարգ մը տեղեկութիւններու նիստը դատարանի ձեւ առացած է, գլխաւոր ամբաստանեալն է՝ Ալպանիա որ Խրուշչեւի Թիրանի դարձած է։ Օրակարգի նիւթ է նաեւ Պերլինը :

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԿՐԿԻՆ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Առաջին յետաձգումէ մը ետք, համայնքային հինգ հաստատութիւններու ընտրութիւնները որոնք տեղի պիտի ունենային անցեալ Կիրակի, անգամ մը եւս յետաձգուեցան Պոլսոյ կուսակալութեան հրամանով։ Այս առթիւ Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան :

« Նկատի ունենալով ընտրական կարեւոր կարգ մը պարագաներ, այս առաւօտ Պոլսոյ կուսակալ Զօր. Թուլկայի այցելեցին ընտրողական մարմնի ատենապետ Կարապետ Աբրահամեան եւ Ներկայացուցչական Ժողովի անդամուհի Օր. Հերմինէ Գալուստեան (Հալքեան երեսփոխան), որ այս առաւօտ վերադարձաւ Անգարայէն։ Կուսակալութիւնը ընդառաջելով ներկայացուած խնդրանքին որոշեց յետաձգել այդ ընտրութիւնները:

« Կուսակալութեան այս տեղին կարգադրութիւնը գոհունակութեամբ դիմաւորուեցաւ համայնքային զանազան շրջանակներու կողմէ որոնց մեծ փափաքն է կարգով, կանոնով եւ օրէնքի տրամադրութեան համաձայն կատարել համայնքը շահագրգռող բոլոր ընտրութիւնները»:

ԱԿՆԱՐԿ
ԻՐԱՆԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ՎՐԱՅ

—o—

Ա.

Ամէն անգամ, երբ հայ ժողովուրդը դէմ յանդիման է կանգնում ազգային տագնապի, դիմագրաւելու համար վը – տանգը, լուծարքի ենթարկելու համար ճգնաժամը, ապահովելու համար ազգա – յին գոյութեան հոլովոյթը, շատ յաճախ ինքնաբերաբար, ազգային գոյութեան յարատեւման բնազդի մղումով, փիլիսո – փայական հայեցողութեամբ, դիմում է երկու հիմնական ուժերի: Նախ հայ մշա – կոյթին, որին կառչում է որպէս անառիկ ամրոցի, ապա այն խորը հաւատքին, որ նա ունի ինքն իր մասին, իր պատմական տառաքելութեան մասին, իր լուսաւոր ա – պագայի մասին:

« Մի երկնչիր, միայն հաւատա» եւ դու կը դիմագրաւես վտանգը, դու կը լուծես դժուարութիւնները, դու կը փրկուես :

Հաւատքը դարձել է հայ ժողովուրդի լուսատու փարոսը, որ լուսաւորել է եւ լուսաւորում է նրա փոթորկոտ ճամբան :

Հաւատքն այն հզօր ուժն է, որի շնոր – հիւ նա կարողացել է եւ այժմ էլ պիտի յաջողի վերացնել ամէն դժուարութիւն ու խոչընդոտ՝ քայլելու համար դէպի լուսա- գոյն ապագան :

Հաւատք՝ իր փառահեղ անցեալի մա – սին, հաւատք՝ ինքն իր մասին, հաւատք՝ իր տոկունութեան մասին, հաւատք՝ իր ստեղծագործ ուժի մասին :

Ահա այն հաստատուն կռուանը, որ հը- նարաւորութիւն է տալիս հայ ժողովուր- դին՝ դիմագրաւելու իր ներկայ դժուա – րութիւնները եւ ապա իր հայեացքն յա – ռելու դէպի Ապագան :

Խրճիթ — եկեղեցի — դպրոց — գիրք : Ահա հայ տարագիր մարդու գործունէու- թեան նախագիծը, երբ նա հաստատւում է մի որեւէ վայրում: Եւ յաճախ, յաւե- տեւ աշխատանք՝ կենսագործելու համար իր նպատակները:

Մի մտածելակերպ, ուր ցոլում է հայ մարդու ազգապահպանման մտահոգու – թիւնը եւ տքնաջան աշխատանք, որ ար- գասիքն է իր անդրդուելի հաւատքի :

Հայ ժողովուրդը, իր զաւակների թէ անհատական եւ թէ հաւաքական գործերի մէջ միայն մէկ արժէք է փնտռում , այն, որ նրանց գործերի, նրանց արարքների, նրանց ստեղծագործութեանց գլխաւոր չարժառիթը լինի հայ ժողովուրդի ազ – գային շահը, հայ ժողովուրդի ազգային կարիքների բաւարարումը: Սա է այն չա- փանիշը , որով հայ ժողովուրդը մօտեցել է եւ մօտենում է իր ծոցում գործող մարդկանց, անհատներին, ղեկավարնե – րին եւ քաղաքական կուսակցութիւննե – րին :

Հայ ժողովուրդի ազգային շահերը գեր ի վեր են ամէն բանից :

Այսպէս է մտածում հայ ժողովուրդը : Այսպէս են մտածում նաեւ աշխարհի բո- լոր ժողովուրդները, մեծ թէ փոքր :

Այժմ, այս ընդհանրացումներից յետոյ եւ այս տեսանկիւնից դիտելով իրականու- թիւնը, ուրուագծենք իրանահայ ազգա – յին կեանքի վերջին տարուայ պատկերը :

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ԹԵՄԵՐԻ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒ – ԹԵԱՆ ԵՒ ԹԵՄԱԿԱԼ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐ ՈՒՆԵՆԱԼՈՒ ՀԱՐՑԸ

Իրանահայութիւնն ունի երեք թեմ . Թեհրանի, Ատրպատականի եւ Իրան – Հնդկաստանի թեմեր :

Իբրեւ հետեւանք քաղաքական եւ ընկե- րային այն գոյավիճակի, որ պարտադրը- ուած է էջմիածնի Ս. Աթոռին եւ նրա գահակալ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ դրանից բխող իւրայատուկ ազգային պայմանների, իրանահայ թեմերը կտրը- ուած են եղել էջմիածնից եւ թափուր են եղել երկար տարիներից ի վեր, ուստի Թեհրանի թեմը, 1958 Թ. Փետրուար 26– ին, Ատրպատականի թեմը, նոյն թուի Յուլիս 12ին, ապա Իրան – Հնդկաստանի թեմը, պատկան ժողովների որոշումնե – րով, խզեցին իրենց ձեւական կապը էջ- միածնից եւ միացան Անթիլիասին :

Ազգային շահերի մտահոգութիւններից թելադրուած այս աքթը հնարաւորութիւն տուեց իրանահայութեան վերակազմելու իր թեմերի ազգային — կրօնական կեան- քը, համաձայն ազգապահպանման հա – մայնական պահանջի եւ, միաժամանակ , վերջ տալու ռուսական անուղղակի մի – ջամտութիւններին, որ պիտի տանէին դէպի իրանահայութեան պառակտումը :

1960 Թ. Յունուար 1ից սկսեալ Թեհրա- նի թեմն ունի իր առաջնորդը, յանձինս Արտակ եպիսկոպոս Մանուկեանի, իսկ Ա- տրպատականի եւ Իրան – Հնդկաստանի թեմակալները մօտ օրերս պիտի գան ի – րենց պաշտօնավայրերը եւ ձեռնարկեն ի- րենց թեմերի վերակազմութեան, եկեղե- ցիների բարգաւաճման գործին :

(Խմբ. ԱԼԻՔԻ)

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍԵՒԱՄՈՐԹՆԵՐՈՒ
ԱՆՑԵԱԼ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—o—

Օրուան ամէնէն հետաքրքրական նիւթն է Ափրիկէն, այս սեւ ցամաքամասը, որ տակաւին այնքան անծանօթ կը մնայ :

Սակայն, անցեալին մէջ մեծ Կայսրու- թիւններ ծաղկած են Ափրիկէի մէջ: Ուս - տի, սխալ է կարծել՝ թէ քաղաքա – կրթութիւնը մի միայն ԺԹ. դարուն սկը- սած է ներմուծուիլ, Եւրոպացիներուն միջոցաւ :

Ասոր վրայ աւելցնենք որ Ափրիկէն, հաւանաբար, աշխարհիս ամենահին բը – նակուած ցամաքամասն է:

Սակայն անոր քաղաքակրթութեան բը- նաջնջման գլխաւոր պատճառներէն եր – կուքը եղած են՝ նախ, ծովուն հանդէպ Ափրիկեցիներուն ունեցած տկար սէրը , ինչ որ գրկած է զանոնք հաղորդակցու – թեան ամենակարեւոր ազդակէ մը. երկ- րորդ՝ Սահարայի անապատը, որ, նոյն – պէս, դէպի հիւսիս հաղորդակցութիւննե- րը արգիլած է :

Ահա սեւամորթներուն գլխաւոր նախ – կին Կայսրութիւնները, որոնցմէ ոմանց անունները այսօր վերակենդանացած են :

ՂԱՆԱՅԻ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ղանա եղած է նախ անունը սեւամորթ կայսեր մը, որ տասներորդ դարուն իշ – խած է Գամաքոյի հիւսիսակողմը գըտ – նուող հսկայ շրջանի մը վրայ: Այսօրուան Մալին — նախկին Ֆրանսական Սուտա – նը— կը պարփակուէր Ղանայի կայսրու- թեան մէջ:

Տասնըմէկերորդ դարու էլ Պէքրի արաբ գրողը կը նկարագրէ Ղանան իբրեւ ոսկիի ամենահարուստ կեդրոնը :

Տասնըմէկերորդ դարու վերջաւորու – թեան , զանացի կրօնապետ մը կ'անցնի կառավարութեան գլուխը եւ կը յարձակի ժերձակայ երկիրներուն վրայ. կը գրաւէ Մարոքը եւ կը հասնի մինչեւ Սպանիոյ կեդրոնը: Ան է հիմնադիրը Ալմորավիտ կայսրութեան, որ 1130ի առեւնները ջըն- ջուեցաւ Ալմոհատներու ձեռքով :

Այս նոյն շրջանին է՝ որ մահմետա – կանութիւնը մուտք գործեց Արեւմտեան Ափրիկէի մէջ :

Նշենք որ Ղանայի Հանրապետութիւն մը կայ այսօր, որ, սակայն, աշխարհա- գրականօրէն չի ներկայացներ նոյնանուն կայսրութիւնը :

ՄԱԼԻԻ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մալիի կայսրութիւնը ծաղկած է Նի- ճեր գետին բարձրագոյն ընթացքին շըր – ջանին մէջ: Անոր թագաւորներն էին Քէյ- դաները, որոնք 1235ին տիրեցին երկրին եւ տասներչորրորդ դարուն, եղան զօրա – ւոր վեհապետներ. անոնց մեծագոյնն է Կոնկոյ Մուսա Մեծ :

Այսօր, նախկին Ֆրանսական Սուտանը իւրացուցած է Մալիի անունը, որ ատեն մը Սուտանի եւ Սենեկալի միութիւնը կը մատնանշէր :

ՍՈՆՐԱՅԻ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սոնրայի կայսրութիւնը, որ արդէն իսկ տասներորդ դարուն կը յիշատակուի , ունէր իբրեւ մայրաքաղաք՝ Կաւոն , Նի- ճեր գետին վրայ: Նախ եղաւ Ղանայի մը- ցակիցը, ապա դարձաւ Մալիի ճորտ եւ վերջապէս բոլորովին անկախ դարձաւ 1465ին:

Սոնրայի կայսրութիւնը եղաւ ամէնէն երկարակեաց կայսրութիւնը: Թագաւո- րին պալատին մէջ կատարեալ կազմակեր- պութիւն մը կը տիրէր: Բայց, ինչպէս Ղանայի եւ Մալիի թագաւորները, Սոն – րայի թագաւորներն ալ բնաջնջուեցան ի- րենց արտակարգ հարստութեան պատճա- ռաւ :

1495ին, Սոնրայի Մամատու Դուրէ ար- ցելութեան գնաց Մեքքէ եւ հոն 300 ... հնչուն ոսկի նուիրեց աղքատներուն եւ ... ուրիշ բարեգործութիւններու :

Այս առասպելական հարստութիւ[ն] շուշացաւ նախանձներ յարուցանելու. 1543 – 44ին, 1584ին եւ 1590 – 1591ին Մարոքի սուլթանները սպանացի վարձ- կան զինուորներու բանակներ ղրկեցին որոնք, 12 Մարտ 1591ին, Նիճեր գետի ափերուն, տարին վճռական յաղթանակ մը: Սոնրայի կայսրութիւնը ոչ եւս էր

ՓՈՐԹՈՒԳԱԼՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀՈԼԱՆՏԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԺԵ. դարուն, Փորթուգալցիները հա- սան Պենին, Կեդրոնական Ափրիկէի մէջ անոնք ճանչցած էին նաեւ Մալին: Անոնք կը սքանչանային սեւամորթ թագաւորնե- րու պալատներուն մէջ տիրող զարդա- ման վրայ: Նոյնը կ'ըսեն հոլանտացի ճամբորդները : Անոնք կը վկայեն՝ թէ Պենինի մայրաքաղաքին շրջագիծը քանի քիլոմեթր էր:

Պենինի պղնձագործները իրենց ար- ուեստին գագաթնակէտին հասան ԺԶ եւ ԺԷ. դարերուն: Անոնց գործերը այնքան կատարեալ էին, որ տեսնող Եւրոպացիներ- ը կարծեցին թէ Հնդկաստանէն կամ Եւ- րոպայէն ներմուծուած էին. բայց, զուտ ափրիկեան աշխատանքի արդիւնք էին

Ըստ Տրնի – Փիէռ տը Բետրալսի վկա- յութեան, Նիճեր գետին ցած ընթացքի վրայ ծաղկող Եորուպա քաղաքակրթու- թիւնը ճանչցած էր այնպիսի գեղարուեստ մը, որ կրնար մրցիլ յունական եւ ... մեծ գեղարուեստներու հետ :

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ուրեմն Ափրիկէ ճանչցած է գեղար- ուեստի շատ մեծ անցեալ մը, որ հազի[ւ] նոր սկսած է ճանչցուիլ:

Ո՞ւր մնացին Ղանայի, Մալիի, Սոն- րայի, Գոնկոյի, Մոնոմոդաբայի կայս- րութիւնները:

Խեղճ սեւամորթները զոհ գացին ըն- քաղց ճերմակ արկածախնդիրներու ... րոնք եկան ուրիշ շրջաններէ, անոնց ... րըստութիւնները գրաւեցին եւ զանոնք ... իբրեւ գերի ծախեցին Հիւսիսային Ափ- րիկէի, Ասիոյ եւ Ամերիկայի մէջ

Դէպքերու բերմամբ, այսօր Ափրիկէ- ... գրեթէ ամբողջովին ազատ է եւ սեւա- մորթներու նորածին պետութիւնները ... ութը պիտի ունենան, անգամ մըն ... փաստելու՝ թէ իրենց մորթին գոյնը ... դելք մը չէ՝ որ ըլլան ամենանուրբ գ... զարուեստէ եւ մշակոյթէ հասկցողներ

ՎԱՐԴԱՆ Վ. ԹԷՔԵԱՆ

ՅԱՒԻՒՆ ՏՈՒՆԸ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Բանտը այն միակ տեղն է՝ ուր կարելի է ազատ ապրիլ Թուրքիոյ մէջ:

ՍԻԳԱՍԹԻԷՆ ՖՕՌ

Ա.

Իրիկունը կ'իջնէ :

Պահը՝շատ քաղցր է . մէկը Պոլսոյ այն իրիկուններէն ուր անդորրութիւնը կը տարածուի, կը սփռուի կարծես զովու – թեան հետ քաղքին վրայ, աշնանավերջի անուշ ու թախծագին հովը մեղմօրէն կը խաղայ Բանկալթիէն Թաքսիմ անող մեծ պողոտային եզերքը տնկուած ծառերու տերեւներուն հետ, որոնք կը փրթին , կ'իյնան վար տակաւ, խոլական պար մը դառնալով փոշիներուն մէջ :

Բազմութիւնը խիտ չէ. Պոլսոյ ստոր – կանութեան սփռած աճ ու դողէն, գրեթէ ոչ մէկ հայ դուրսը մեզմէ զատ, որ ան – հոգ ու անձրկիր կը յառաջանանք ճամ – բէն, խօսելով, կատակելով :

Երիտասարդութիւնը լաւատես է ար – դէն. ամէնէն յոռի կացութեան մէջ ան – պամ գիտէ հանդրուան մը ստեղծել, ու հոն հանգչեցնել պահ մը իր յոգնած զգա- ցումներուն, ցաւակոծ սրտին բեռն ու դառնութիւնները:

— Էհ, տղաքներ կը ձայնէ մէջերնէս մէկը, այս գիշեր եկէք քէֆ մը Եանքոյին նստինք :

— Ատենները ատեն չէ կը պատասխա- նէ մեր ընկերը՝ Երուանդ Գրիգորեան , եսքը կը դարձնեն :

Ու ակնարկը, կասկածոտ՝ կը դառնայ եսին:

Անտիկանութիւնը ոեւէ մէկ չէջէն չար- ժումի փոխարէն բանտարկութիւն, սար – սափ սփռած է այս տղոց սրտին վրայ , եւ իրաւունքով :

— Էհ, ի՞նչ կ'ըլլայ կը միջամտէ եր – րորդ մը, Ստեփան Արեւեան, ի՞նչ կ'ու- զէ ըլլայ, ալ համբերութիւնս հատաւ , ուշ մնացիր բանտ, բարձր խօսէ բանտ, ցած խօսէ բանտ, քալեցէք, ի՞նչ կ'ուզէ թող ըլլայ :

Որոշումը տրուած է. քառորդ ժամ ետք հինգ հոգի հաւաքուած են Եանքոյին , գարեջուրի գաւաթներուն շուրջ բոլորակ մը կազմած :

Ամէնքս ալ վայրկեան մը մոռցեր ենք ալ ամէն բան. մեր ցաւեր ու վշտեր տես- նելու վարժուած մեղամաղձոտ հոգին թօ- թափեր է պահիկ մը իր վրայէն տխրու – թեան քօղը, եւ մեր սրտին վէրքերը սպիացեր են կարծես աշնանավերջի այս քաղցր իրիկնադէմին :

Մէջերնուս ամէնն ալ կսկիծ մը ունի ներսիդին. եւ արդէն ո՞վ ցաւ չունի Պոլ – սոյ մէջ. Պոլիս այն միակ քաղաքն է ուր ցաւը կը ստեղծուի, կը շինուի : Որը Պոլսոյ յարաճուն տխեսական տագնա – պէն վնասուած , որը սիրելի մը տուած հողին , որը եղբայր մը կամ հայր մը տուած բանտին. վիշտը միացուցեր է մեզ ամէնքս ալ եւ գարեջուրին ափրոնը ըն – դարմացուցեր հրայրքը մեր տառապած երիտասարդութեան:

Կատակները, ծիծաղները կ'անուշնան : Ժամերը կ'անցնին եւ դեռ ոեւէ տրամա – դրութիւն չունի մեր խումբը ցրուելու . սոսկումի, սարսափի մէջ տուայտող այս երիտասարդ հոգիները, պարզ խօսքի մը, բառի մը համար ամիսներով բանտարկու- թեան սպառնալիքը իրենց գլխուն վերեւ, կը զուարճանան, կ'երգեն, կարօտն առ – նելով իրենց օրերով, շաբաթներով ան – ցուցած կղզիացած կեանքին հոս Պոլսոյ մէջ՝ ուր երեք հոգիի մէկ տեղ գումարու- մը կասկածանքով կը դիտուի ոստիկա – նութեան կողմէ: Եւ օրերով ծարաւի մարդու մը պէս որ առաջին անգամ ջուր գտնելուն՝ հոգւին ամբողջ թափովը կը խմէ, հիւանդանալու ամէն մտածում իր այդ վայրկեանի յագեցման աթած հան- գստութեան մէջ գտնելով, մենք ալ ազատ համարձակ կը խօսինք, կը խնդանք մեր այդ վայրկեանի ուրախութեան մէջ մեր շուրջի խստութիւնները մոռնալով :

Գիշերուան ժամը տասնեւմէկը անցեր է. մինչեւ այդ ժամուն դուրսը մնալ Պո- լիս, յանդգնութիւն եւ յանդգնութիւն իսկ վեր բան մըն է, մանաւանդ հինգ երիտասարդ մէկտեղ , քով քովի հաւաք- ուած :

Կասկածներ , տարակոյսներ կայ ... մէջ զորս չեմ ուզեր ընկերներուս ... անոնց ուրախութիւնը տխրութեան ... խելու երկիւղով :

— Մէյմէկ կաթ առնենք Թօմայեանի ... ձայնէ մեր ընկերներէն Արամ Արզու- ... խմբագիր:

Գիտի մերժեմ եւ, բայց միւսները համակերպին եւ ես ալ անոնց հետ ... ուած ; Երիտասարդութիւնը որ մի... կերականութիւնը եւ զուարճութիւ[ն] սիրէ, թող չի տար ինծի առնել ...

Բայց մէջ այս համակերպութիւնը ... ծածուկ հարուածը կուտայ վերջէն ... եւ յետին զգլումներն ոչ մէկ օգուտ ... մէկ ձեռընտուութիւն կ'ընձեռէ այ... ռապանքներուն համար՝ զորս այս ... ըը պիտի պարզեն :

Գիշերը լուռ է ու հանդարտ: Ցեռ... նաց անցորդի մը ստուերը կը ... քովընտի փողոցներուն մէջ :

Պոլսոյ գիշերները, արհաւիրքի գի- ... ներ են, պաշարուած, կործանած ... քի տխուր գիշերներ, ուր սոսկումը ... սաւառնի :

ԼԵՒՈՆ ՇԱՐ...

(1 Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԱԼԱՖԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԸ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յատուկ). — Մարտ 17 եւ 19ը խանդավառութեան օրեր ապրեցաւ Մարսէյլի գաղութը: Ուրբաթ առաւօտ [...]ս փոքր գերեզմանատունը փութացած էր խուռներամ բազմութիւն մը: Գալաղեանի նշխարներու փոխադրութիւնը տեղի ունեցաւ Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեանի նախագահութեամբ եւ մասնակցութեամբ քահանաներու եւ ժողովուրդին:

Մարտ 19 Կիրակի առաւօտ եպիսկոպոսական պատարագ տեղի ունեցաւ Գօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Ներկայ էին Մարսէյլի եւ շրջակայքի ժողովուրդէն խուռն բազմութիւն մը: Երգեցողութիւնը կը կատարէր Գօմոնի Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ դպրապետ Գ. Լեւոն Ծէրաճեանի: Սերովբէ Եպիսկ. իր քարոզով վերստեղծ հանդուցեալ Առաջնորդ Գրիգորիս Եպ. Գալաղեանի կատարած գործերը: Առանց Գալաղեանի պիտի չունենայինք 7 մատուռներն ու Փրատոյի Մայր Եկեղեցին: Պատարագէն ետք տեղի ունեցաւ հոգեհանգիստ Գալաղեանի եւ հօթը քահանաներու համար: Կէսօրէ ետք հակառակ անձրեւոտ օդին գերեզմանատուն հաւաքուած էր խուռներամ բազմութիւն մը: Ժամը չորսին թափորը սկսաւ յառաջանալ դէպի բակին, նախագահութեամբ Սերովբէ Եպիսկոպոսի: Նորակերտ Յուշարձանը ծածկուած էր սեւ շղարշով մը: Հոգեհանգիստէն ետք կրկին խօսեցաւ Սերովբէ Եպիսկոպոս: Ազգ. Առաջնորդարանի կողմէ խօսեցաւ Գ. Կ. Ճանիկեան, Թոքատի Հայր. Միութեան կողմէ գրաւոր ճառ մը կարդաց, Փարիզէն յատկապէս եկած Գ. Երուանդ Գրիգորեան, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ խօսեցաւ Գ. Սահաթճեան (Ֆրանսերէն), իսկ Հմայեակ քահանայ կրօնական ժողովի կողմէ կարդաց գրաւոր ճառ մը:

Նկատելով որ դամբարանին շինութեան ծախսերէն տակաւին որոշ գումար մը պարտք կը մնայ, Ազգ. Առաջնորդարանի կողմէ Գ. Կ. Ճանիկեան մասնակցեցաւ 25 հազար հին Ֆրանքով, Սերովբէ Եպիսկոպոս հինգ հազար հին Ֆրանքով, ու այսպէսով շատ կարճ ժամանակուան մէջ գոյացաւ պէտք եղած գումարը:

Մարսէյլի գաղութը յետ մահու միայն կրցաւ գնահատել շինարար Գալաղեան Սրբազանի կատարած գործը: Իսկ անոնք որ խնայողութեան դիմելով բարոյապէս ուզեցին մեռցնել Սրբազանը անշուշտ ամօթահար մնացին:

Յիշատակն արդարոց օրհնեալ եղիցի:

✗ Գաղութս դժբախտութիւնն ունեցաւ կորսնցնելու իր նահապետը, յանձին Աբրամ Թէրզիպաշեանի, որ կարճատեւ հիւանդութենէ մը ետք անդարձ բաժնուեցաւ մեզմէ խոր սուգի մատնելով իր սիրելիներն ու զինք ճանչցող բոլոր բարեկամները: Թաղումը կատարուեցաւ Գօմոնի եկեղեցւոյ մէջ, նախագահութեամբ Սերովբէ եպիսկոպոսի եւ մասնակցութեամբ քահանաներուն եւ Դպրաց Դասուն: Դամբանականներ խօսեցան Սրբազանը, Ազգ. Առաջնորդարանի կողմէ Գ. Ծ. Հացագործեան, Համազգայինի կողմէ Գ. Կ. Փօլատեան եւ Բարեգործականի կողմէ Գ. Թաղէոսեան: Փոխան ծաղկեպսակի եղան նուիրատուութիւններ, մինչեւ 180.000 հին ֆրանք Ֆ. Կապ. Խաչի եւ զանազան բարենպատակ կազմակերպութեանց:

Յ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

Սեւանի լճափէն ոչ հեռու, Լիճք գիւղին մօտերը ձեռնարկուած է շինելու ձկնաբուծութեան զարգացման սահմանուած մեծ ջրաւազան մը, որուն համար տրամադրուած է լիճի ջուրերէն ազատուած՝ 110 հեկտար տարածութեամբ հողամաս:

Կողք կողքի պիտի կառուցուին 350 մեթրը երկարութեամբ, 180 մեթր լայնութեամբ եւ 0.60 – 2,3 մեթր խորութեամբ 13 ջրաւազաններ: Հոն՝ այս ջրաւազաններուն մէջ պիտի տեղաւորուին Բասարգեչարի, Կարճաղբիւրի եւ Կամոյի ձկնաբուծարաններու ձկնկիթները:

Ձկնաբուծարանի շինութիւնը սկսած է անցեալ տարի: Պատրաստ են արդէն երկու ջրաւազան, երեք հազար գծամեթր ջրատար ցանց, տասը ջրաբաշխիչ: Ներկայիս արագ թափով կը շարունակուի 4 այլ ջրաւազաններու կառուցումը, որոնք օգտագործելի կը դառնան, աշնան:

✗ Սոտ ապագային, Երեւանի ժամացոյցի գործարանին մէջ պիտի պատրաստուին ապարանջանով, առանց ապարանջանի եւ նորաձեւ ժամացոյցներ: Նոր ժամացոյցներու արտադրութեան համար պիտի օգտագործուին թանկարժէք եւ կէս–թանկարժէք քարեր: Արտադրութեան քանակը, եօթնամեակին, հինգ հարիւր հազար պիտի ըլլայ տարեկան: «Երեւան», «Սեւան», «Նայիրի» պիտի մկրտուին ժամացոյցներէն ոմանք:

✗

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏԸ

«Սով. Հայաստան»ի Մարտ ութի թիւէն կը տեղեկանանք. — Մարտ եօթին գումարուած է Հայկական ՍՍՌ Գերագոյն Խորհուրդի հինգերորդ նիստը՝ նախագահութեամբ Ս. Մ. Սահակեանի:

Օրակարգի երկրորդ հարցը՝ «Հայկական ՍՍՌ Դրէական եւ քրէական դատավարութեան օրինագրքերի նախագծերը», որուն շուրջ արտայայտուած են երեսփոխաններ եւ օրէնսդրական նախագծումների յանձնաժողովի անդամ եւ երեսփոխան» Վ. Ս. Զաքարեան:

Գերագոյն Խորհուրդը միաձայնութեամբ ընդունած է «Հայկական ՍՍՌ քրէական օրինագիրքը եւ Հայկական ՍՍՌ քրէական դատավարութեան օրինագիրքը հաստատելու մասին», ինչպէս նաեւ հաստատած «Հայկական ՍՍՌ Ադվոկատուրայի կանոնադրութիւնը»:

Վաւերացուած է նոյնպէս Հայաստանի եւ տեղական խորհուրդներու պիւտճէները:

Այնուհետեւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան Նախագահ՝ Շ. Առուշանեան, Աւագներու Խորհուրդին յանձնարարութեամբ, առաջարկած է փոփոխութիւններ մտցնել Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան կազմին մէջ:

Հանրապետութենէն դուրս այլ աշխատանքի անցնելու պատճառով, Նախագահութեան կազմէն «ազատուեցան» Ս. Թովմասեան եւ Ս. Մարխախին, իսկ Նախագահութեան կազմէն «ազատուած» է Գ. Պետրոսեան:

Փոխարէն՝ Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան անդամ ընտրուած են Յ. Զարոբեան (Կիրովականի շրջան), Ա. Տմիտրիեւ (Լենինականի շրջան) եւ Հ. Իկիլիկեան (Արթիկի շրջան):

Նիստը փակուած է Յ. Ոզայեւի կողմէ:

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ

Յառաջի հաւատաւոր բարեկամներէն ընկ. Գրիգոր Կիւլեան ի գնահատութիւն իր 35 տարիներու աշխատութեան «Աշխատանքի պատուոյ մետալ» առացած է աշխատանքի նախարարէն 1961 Փետրուար 10ին: Այս ուրախ առթիւ Շուիլի քաղաքապետը գրաւոր շնորհաւորած է ընկեր Կիւլեանը:

Արուեստի գործերու հաւաքածոյ կազմող մը, օր մը, քաղէ մը անցած ատեն տեսաւ որ, շնիկ մը իր կաթը կ'ուտէր մեծարժէք ամանի մը մէջէն:

— Բարեկամ, այս շնիկը ինծի կը ծախե՞ս, հարցուց տէրոջը:

— Այո՛: Հինգ հարիւր տրախմիի, պատասխանեց մարդը:

Անցորդը սիրով վճարեց հինգ հարիւրնոցը եւ ապա ըսաւ.

— Քանի որ շնիկդ ծախեցիր, այս ամանին այլեւս պէտք չունիս: Ան ալ չե՞ս տար ինծի:

— Անկարելի է, սիրելիս, պատասխանեց մարդը: Գիտե՞ս թէ այս ամանին պատճառով քանի հատ շուն ծախած եմ մինչեւ հիմա:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ միաբանական ընդհանուր ժողովը Մարտ տասնի նիստին մէջ, որ կատարուած է Եղիշէ Արք.ի նախագահութեան տակ, լուսարարապետ ընտրած է պատրիարքական փոխանորդ՝ Հայրիկ եպիսկոպոս Ասլանեանը: Նորընտիր լուսարարապետը, բնիկ Վասպուրականցի 52 տարեկան է եւ սարկաւագ ձեռնադրուած է Դուրեան Պատրիարքի ձեռքով, ապա վարդապետ՝ Թորգոմ Պատրիարքի կողմէ եւ վերջապէս 1955 Հոկտեմբեր վեցին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը զինքը Եպիսկոպոս ձեռնադրած է:

ՏԻԹՐՕՅԹի (Ամերիկա) մէջ վերջերս մեռած է բնիկ Սեբաստացի Արմէն Մումճեան որ վահէն քանի մը տարի առաջ Պէյրութի ճեմարանին կտակած էր հող մը որ բաւական արժէք ունի:

ՈՒՈԹԸՐԹԱՈՒՆԻ (Պոսթըն) Հ. Օ. Մ.ի վարչութեան մէկ հաւաքոյթին ընթացքին 15 նոր անդամուհիներ արձանագրուած են:

ՊԷՅՐՈՒԹ վերադարձած է ընկեր Բարգէն Փափազեան որ մօտ տարի մըն է Ամերիկա կը գտնուէր իբրեւ գործիչ: Ամերիկայէն մեկնումէն առաջ ողջերթի հաւաքոյթներ կազմակերպուած էին իրեն ի պատիւ Հ. Յ. Դ. Մարմիններու կողմէ:

ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ մեծ յաջողութիւն գտած է նկարիչ Շարթի վերջին գործերու ցուցահանդէսը, որ կը փակուի Ապրիլ 5ին: Տաղանդաւոր նկարիչը 25 պաստառներ կը ներկայացնէ Լիբանանի հայ թէ օտար արուեստասէր հասարակութեան:

ՔԼԻՎԼԷՆՏԻ (Ամերիկա) մէջ կատարուած է ընկեր Խօսրով Եսայեանի յուղարկաւորութիւնը: Յանուն Հիւսիսային Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէին դամբանական խօսած է ընկեր Կ. Թանտրճեան: Քոյր կազմակերպութեանց կողմէ խօսած են նաեւ ընկերներ Թօփալեան, Մալոյեան եւ Ոսկերիչեան:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Թեմի առաջնորդ Խորէն Եպիսկոպոս այցելած է վարչապետ Սայէպ Սալամի եւ յանուն Լիբանանահայութեան շնորհաւորած է վարչապետը՝ Մաքլթպէյի մահափորձին ձախողութեան համար:

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ Կաթողիկոսը Զարեհ Ա. Արքութեան պատիւ շնորհած է Տաճատ Եպիսկոպոսի:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔՆՆԱԿԱՆ ՄՕՏԵՑՈՒՄ, Երուսաղէմի Պատրիարքական Աթոռի տագնապին (Տէրտէրեանի անօրէնութիւնները), գրեց Շնորհք Եպիսկոպոս: Տպարան «Արաքս», Փարիզ 1961:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (173)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

—o—

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

—o—

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ու փոքր անց Թորգոմը նորից ընկերների մօտ էր:

Բայց այդ գիշեր աւելի անհանգիստ էր Վարազ իշխանն ինքը: Իր յոգնած նժոյգի վրայ, միայն մի թիկնապահի հետ, նա եղաւ պաշտպանական բոլոր մի թիկնապահի հետ, նա եղաւ պաշտպանական բոլոր կէտերում եւ յուսադրեց, խրախուսեց ամէնքին.

— Եղէք միշտ արի: Պաշտպանեցէք քաղաքը եւ պատիւը ձեր: Պաշտպանեցէք եւ... ձեր տէր՝ Արշակ Թագաւորը չի մոռանայ ձեր ծառայութիւնը: Տոկանք սակաւ մի եւ արքունի բանակը վաղը կու գայ մեզ օգնութեան:

Նրա ձայնը խզուել էր չգիտես անքնութիւնից, թէ շատ կարգադրութիւններ անելուց. խօսում էր դժուարութեամբ, բայց սրտանց ու կորովաշունչ: Իսկ պաշտպանները պատասխանում էին երդումի պէս.

— Պիտի կռուենք մինչեւ վերջին շունչ:

Իշխանի պէս այդ գիշեր պաշտպանական բոլոր կէտերը հերթով այցելեց եւ կայազօրի սպետը: Նա եւս, իր գոհունակութիւնը յայտնելով պաշտպաններին, ամէն տեղ անում էր միեւնոյն կարգադրութիւնը.

— Գերաններով պատեցէք փողոցների մուտքը, որ վաղը թշնամին անարգել չմտնի քաղաք... Ու ճակատեցէք պարիսպ... առանց շփոթի, մինչեւ արքունի զօրքը կուգայ օգնութեան...

Եւ այդ հեռանկարը, որ արքունի զօրքը շուտով կուգայ օգնութեան, թէ սիրտ էր տալիս պաշտպաններին եւ թէ ոգեւորում, ուստի եւ նրանք արթուն աչքով հսկում էին թշնամուն, ականջով սպասում հեռաւոր ձայների, թէ չի՞ գալիս արդեօք օգնութեան բանակը:

Գիշերը մութն էր, բայց երկինքը մի ոսկեցոլուն աստղերով, ու դրանից այնպիսի պայծառութիւն կար վերեւում, որ թւում էր ամէնը երազ է, եւ այդ պայծառութիւնն ստեղծուած է մարդու համար... Միաժամանակ թւում էր, որ ամէնքն այս գիշեր կը զգան, թէ որքան տղեղ գործ է կռիւը եւ այլեւս չեն կրկնի այդ վայրենութիւնը:

Բայց առաւօտեան աղջամուղջին, լուսը դեռ չբացուած, կռիւը վերսկսուեց:

Վարազ իշխանը, որ ամբողջ գիշեր չէր քնել եւ գրահի մէջ շրջել էր բոլոր մարտական կէտերը, լուսաստղը երեւալուն պէս, հասաւ կայազօրի պետին քաղաքի հարաւային մասում եւ կարգադրեց.

— Սկսէք, զօրապետ: Նետահարէք, քանի քնած են անշարժ:

Նախարարական զօրախմբերը թէեւ, մութի պատճառով, երեւում էին դանդաղ ստուերային ձեւով եւ դիւրին չէր նշան բռնել, բայց իշխան Վարազը, անհամբեր, ցանկանում էր ժամ առաջ ջախջախել թշնամուն եւ վանել: Պատասխանատուութիւնը թագաւորի առաջ, քաղաքի բնակչութեան առաջ՝ նրան թելադրում էին գործադրել բոլոր միջոցները՝ քաղաքը պաշտպանել թշնամու ներխուժումից եւ հեռացնել նրան, որ արքունական զօրքը գար եւ տեսնէր ամէն ինչ վերջացած:

Բայց որովհետեւ իր կռւող ուժերը սակաւաթիւ էին եւ անվարժ՝ կամենում էր յաղթել հնարագիտութեամբ, յանկարծակի յարձակումով: Նրա հրամանը թէպէտեւ հաճելի չէր կայազօրի պետին, բայց եւ այնպէս նա չուզեց հակաճառել. անմիջապէս զինուորներ ուղարկեց դարան մտած ցրուած զօրամասերին ու խմբերին յայտնելու, որ դուրս գան եւ սկսեն նետաձգութիւնը:

— Եւ թող ոչ մի նետ չանցնի ապարդիւն...

Զինուորները նրա հրամանը տարան քաղաքի տարբեր կողմերում դարանած մարտիկների, եւ կէս ժամ չանցած, առաւօտեան աղջամուղջի մէջ նետերը բնից թռած թռչունների նման, օդը պատռելով սլացան դէպի պաշարողները, եւ դա նրանց մէջ առաջ բերեց ահագին իրարանցում ու աղմուկ, որի մէջ կար եւ վիրաւորների հեծեծանք եւ վրէժի զայրոյթով լցուած հայհոյանք եւ գրոհելու, կոտորելու հրաման: Օդը մէկէն, թնդաց կողմերի խառնաձայն կանչերից ու աղաղակներից.

— Իժի ծնունդներ ...

— Նզովից արժանիներ ...

— Մահ անխնայ ... Ջարդ անխափան, անվրէպ ...

Ու կռիւն սկսուեց նոր կատաղութեամբ: Խաւարը դարձնում էր այն աւելի ահաւոր. առաջին իսկ նետերից պաշարողները վեր թռան ու իրար անցան քաղաքացիների յանդգնութեան վրայ կատաղած ու ահագին աղմուկով առաջ խոյացան իրենց նժոյգներով:

Մութի մէջ սուր թեւաւոր քաջքեր էին սլանում իրար ետեւից. լսւում էր միաժամանակ թէ ոռնոցը, թէ վրնջիւն ու փնչոց. լսւում էր, որ նրանց հրամայում եւ խրախուսում էին ինչ որ ձայներ:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

Տիկին Գեղանոյշ Զօլաքեան եւ զաւակները Ժագ եւ Նուպար ։

Տէր եւ Տիկին Արշակ Մոսկոֆեան, (Թուլոն)։

Տէր եւ Տիկին Ցեսու Մոսկոֆեան, Ֆրըէզնօ (Ամերիկա)։

Օր. Վարդուհի Մոսկոֆեան, (Պոլիս), խոր վիշտով կը ծանուցանեն իրենց թանկագին մօր, մեծ մօր, եւ քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԽՈՍՐՈՎՈՒՀԻ ՁԻԼՏԻՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ Մոսկոֆեան)

կսկծալի մահը, Մարտ 27ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 68 տարեկանին ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Մարտ 30. Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցին, (Րիւ տէ Պրոշէ), ժամը ճիշդ 13·30ին։

Ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը ։

Մասնաւոր մահագդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Համազգայինը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Թէրզիպաշեան ընտանիքին իր սիրելի նախագահին՝

ԱՐԱՄ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Այս առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հարիւր Ն. Ֆ. Թէրզիպաշեան ընտանիքէն եւ յիսուն Ն. Ֆ. Պ. Մելքոն Պօղոսեանէ ։

Համազգայինը նոյնպէս իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Պ. Յակոբ Պապիկեանի եւ Թադէոս Գըլըճեանի, իրենց անդարմանելի կորուստներուն համար ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մատլէն Եավէրէ քսան Ն. Ֆ. իր մօր Այրի Տիկին Արշակուհի Եավէրի անթառամ յիշատակին։ Նոյն առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Միքայէլ Եավէրէ քսան Ն. Ֆ. ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկ. Պարէտ Բամպուքճեան, 20 Ն. Ֆ. կը նուիրեն Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէսանվիլլէի օգափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի Վռամ Քիւրքճեանի մահուան առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

« Մայիս 28 »ը կը տօնուի Փարիզի մէջ, 27 Մայիս Շաբաթ գիշեր, Զ. բնադամբտարանի սրահներուն մէջ ։

ՆՈՒԷՐ

Ալֆորվիլէն Քիրքճեան ընտանիքը ... տուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ալֆորվիլի Նոր... տախնամին, փոխան ծաղկեպսակի ... Լեւոն Քանթարճեանի մահուան առթ...

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչ... նիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24 Մանրամասնութիւնները յետագային

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒ

ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Ս. ՅՈՎՀ. – ՄԿՐՏԻՉ
Ժամերգութիւն ժամը 8 ։
Պատարագ ժամը 10 ։
Ոտնլուայ ժամը 16։
Խաւարում 19·30 ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
Ժամերգութիւն ժամը 10·30 ։
Ոտնլուայ 15 ։
Հանդիսաւոր պատարագ 16·30։
Խաւարման ժամերգութիւն 20։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
Ժամերգութիւն ժամը 8·30։
Պատարագ եւ հաղորդութիւն տղոց 10։
Ոտնլուայ 17։
Խաւարում 19·30 ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ
Պատարագ ժամը 8։
Երեկոյեան ժամերգութիւն 15։
Ոտնլուայ 16։
Գիշերային ժամերգութիւն 18։
Առաւօտեան ժամերգութիւն 20·30 ։
Խաւարում 21·30։
«Խաչի քո Քրիստոս» 22·30 ։

ՊՕՄՈՆ
Ժամերգութիւն ժամը 8·30։
Պատարագ 10։
Հաղորդութիւն մանկանց եւ
Ոտնլուայ 17։
Խաւարում 19·30։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ)
Ժամերգութիւն ժամը 9։
Ոտնլուայ 17 ։
Խաւարում 20 ։

ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ
Ժամերգութիւն ժամը 9։
Հաղորդութեան պատարագ 10·30։
Ոտնլուայ 16։
Խաւարում 19·30 ։

ՏԷՍԻՆ
Պատարագ ժամը 10։
Ոտնլուայ 16·30։
Խաւարում 20·30։

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՇԱՒԻԼ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ եւ ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Փարիզի եկեղեցւոյ ժամերուն ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9։
Պատարագ 10։
Հաղորդութիւն մանկանց, երեկոյ Ոտնլուայ 17։
Խաւարում 20։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Զատկուան առթիւ Ս. պատարագ կը մատուցուի՝ Երկուշաբթի Ապրիլ երեքին, Րիւ Ժէի սրահին մէջ։ Ժամերգութիւնը կը սկսի ժամը 9ին ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը կ'ողբայ անդարմանելի կորուստը իր ժրաջան, ազգանուէր եւ բարեացակամ գանձապահ՝ Արամ Թէրզիպաշեանի որ միշտ օգտակար եղած է Ազգ. եւ հասարակական ձեռնարկներու մէջ։ Այս առթիւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Թէրզիպաշեանի, զաւակներուն և համայն ընտանեկան պարագաներուն ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 31 ՄԱՐՏ
VENDREDI 31 MARS 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9067 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4868

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Վերջին տարիներու ընթացքին, Ալժերիոյ ցաւոտ հարցին պատճառաւ, որոշ փոփոխութիւններ առաջ եկան Ֆրանսայի ներքին կեանքին մէջ։

Իշխանութեան գլուխ եկաւ Զօր. տը Կոլ, քուէարկուեցաւ նոր սահմանադրութիւն մը, պատմութեան անցաւ Չորրորդ Հանրապետութիւնը եւ ընտրուեցաւ նոր խորհրդարան մը՝ նախորդներէն բոլորովին տարբեր դիմագիծով մը։

Այս յեղաշրջումները խոր անդրադարձումներ ունեցան զանազան քաղաքական կուսակցութեանց վրայ։ Տարակարծութիւններ առաջ եկան ստեղծուած նոր իրաւակարգին առթիւ հետապնդուելիք քաղաքականութեան շուրջ։

Իւրաքանչիւր կուսակցութեան ծոցին մէջ երեւան եկան «փոքրամասնութիւն»-ներ, բաղկացած անցեալ ունեցող մտաւորականներէ եւ քաղաքական գործիչներէ, որոնք սկսան քննադատել մեծամասնութեան հետեւած ուղղութիւնը։

Վերջերս արձագանգ եղանք Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան ծոցին մէջ ծայր տուած հերձուածին, վէճը կը շարունակուի դեռ։

Աւելի առաջ կարեւոր տագնապ մը անցուց ընկերվարական կուսակցութիւնը։

1958 Սեպտեմբերին Իսի լէ Մուլինոյի համագումարին մէջ ընդհանուր քարտուղար Կի Մոլէի տեսակէտները յաղթեցին։ Դժգոհ տարրերը՝ ղեկավարութեամբ նախկին Նախարար եւ երեսփոխան Էտուար Տէփրէոյի բաժնուեցան մայր կուսակցութենէն եւ կազմեցին Ինքնավար Ընկերվարական կուսակցութիւնը։ Տէփրէոյի միացան ուրիշ ղեկավար դէմքեր, — Տանիէլ Մէյէր, Անտրէ Ֆիլիփ, Սավարի, Միրէյլ Օսմէն, եւն.։

Նոյն տարուան Նոյեմբեր 23ի երեսփոխանական ընտրութեանց մէջ նոր կուսակցութիւնը ոչ մէկ աթոռ կրցաւ շահիլ։

Արմատական-ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ այդ օրերուն տագնապ մը անցուց։ Մէնտէս-Ֆրանս պարտուեցաւ եւ Ֆէլիքս Կայեարի կողմնակիցները շահեցան։

Տարի մը վերջ, 1959 Սեպտեմբեր 20ին Մէնտէս-Ֆրանսի բարեկամները — Ցովհաննեան եւայլն — միացան Տէփրէոյի կուսակցութեան, որուն միաժամանակ յարեցան նաեւ «Ձախ ընկերվարականներու միութիւնը (Քլօտ Պուրտէ) եւ «Համայնավարութեան բեմ»ը։

Այս բոլոր կազմակերպութեանց միացումով 1960 Ապրիլին կեանքի կոչուեցաւ Միացեալ Ընկերվարական կուսակցութիւնը, որուն ընդհանուր քարտուղար ընտրուեցաւ Տէփրէօ։ Վարիչ մարմնի 55 անդամներէն 25ը կը պատկանէին այս վերջինի «Ինքնավար ընկերվարական կուսակցութեան», 25ը «Ձախ ընկերվ. միութեան» եւ հինգը «Համայնավարութեան Բեմ»ին։

«Միացեալ ընկերվարական կուսակցութիւն»ը հրապարակ եկաւ յանդուգն ծրագրով մը, — պայքար Հինգերորդ Հանրապետութեան եւ անոր քաղաքականութեան դէմ, պայքար նոր սահմանադրութեան դէմ, որուն գլխաւոր տրամադրութիւնները կը գտնէր հակառակ ժողովրդավար, առաւել եւս ընկերվարական սկզբունքներուն։

Անիկա մասնաւորաբար կը քննադատէր Հանրապետութեան Նախագահին տրուած բացառիկ դիրքը, որ կրնայ առաջնորդել դէպի «անձնական իշխանութիւն»։

Ըստ նոր կուսակցութեան, Ե. Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը գերակշիռ դիրք մը տալով գործադիր իշխանութեան (կառավարութիւն) ստորադաս կացութեան մէջ կը դնէ օրէնսդիր մարմինը (խորհրդարան)։

Ալժերիոյ հարցին մասին, Միացեալ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՆԿՔՈՔԻ ԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ՅԱՋՈՐԴԸ՝ ՓԱՐԻԶ 1962ԻՆ

Հարաւ-Արեւելեան Ասիոյ Ուխտի ժողովը վերջացուց իր աշխատանքները, Պանկքոքի մէջ։ Ինչպէս կը նախատեսուէր Լաոսի բանաձեւը մեղմ ոճով խմբագրուած եւ միաձայնութեամբ ընդունուած է։ Հիմնական ութ կէտերէ բաղկացած բանաձեւը նախ մտահոգութիւն կը յայտնէ Լաոսի կացութեան համար, ապա կը շեշտէ թէ Ուխտը կազմուած է պաշտպանողական եւ ոչ թէ յարձակողական նպատակներով ու այս առընչութեամբ կը վերահաստատէ Մանիլլիայի դաշնագրին որոշումները՝ խաղաղութեամբ ապրիլ բոլոր ժողովուրդներուն եւ բոլոր կառավարութիւններուն հետ։

Ինչ կը վերաբերի Լաոսի ապագային, Ուխտի անդամ երկիրները անգամ մը եւս կը շեշտեն բանակցութիւններուն անհրաժեշտութիւնը, որուն միջոցաւ կարելի պիտի ըլլայ գլուխ հանել միացեալ, անկախ եւ ինքնիշխան Լաոս մը որ ազատ ըլլայ յառաջանալու իր ընտրած ճամբուն վրայ առանց ենթարկուելու ուրիշ ազգի մը կամ ազգերու խմբակցութեան մը։

Ուխտը թէեւ գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ կրակը դադրեցնելու ուղղութեամբ ցարդ կատարուած եւ կատարելիք ճիգերը, բայց, կը շեշտէ, թէ եթէ երբեք այդ ճիգերը արդիւնք չտան, Հարաւ-Արեւելեան Ասիոյ Ուխտի անդամ երկիրները պատրաստ են «ըստ կացութեան Մանիլլիայի դաշնագրին նախատեսած քայլերը առնելու»։

Պանկքոքի ժողովին մասնակցող երկիրները մտահոգ են նաեւ Վիէթնամի դէմ կատարուող ոտնձգութիւններէն որոնց նպատակն է տապալել Վիէթնամի օրինաւոր կառավարութիւնը, հակառակ Ժընեւի որոշումներուն։

Այս բանաձեւին առթիւ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը՝ Քուվ տը Միւրվիլ յայտարարեց — «Ուխտը արդար եւ ճիշդ դիրք մը ընտրեց»։ Ինչպէս գրած էինք Ֆրանսա դէմ էր խիստ բանաձեւի մը խմբագրութեան։ Հակառակ տեսակէտ ունէին Մ. Նահանգները, Թայլանտա, Փիլիփպեան կղզիներ։

× Քենըտիի հետ խօսելէ ետք, Հարիմըն յայտարարեց թէ իշխան Սուվաննա Ֆուման հարկ եղած մարդն է «չէզոք եւ անկախ Լաոս մը ոտքի դնելու համար»։ Նոյն ատեն Սուվաննա Ֆումա որ Փարիզ կը գտնուի կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած է։ Անդրադառնալով Պանկքոքի զեկոյցին ըսած է. «Ուրախ եմ որ Ֆրանսայի թելադրանքին հետեւեցան»։ Աւելի առաջ տեղական թերթի մը յայտարարած էր «ամէն տեղ համայնավար կը տեսնէք. 200 համայնավար կայ միայն Լաոսի մէջ»։

Միւս Լաոսի մասին, յիշենք թէ Ուոլթըր Լիփման, ամերիկացի ծանօթ լրագրողը կը գրէ թէ Լաոսի մէջ կարելի չէ լուծում մը գտնել զինուորական յաղթանակով մը։

× Փաթէթ-Լաոյի բարձր հրամանատարութիւնը կոչ մը ըրած է արքայական բանակին ըսելով թէ պէտք է ըմբոստանան Վիէնտիանի կառավարութեան դէմ եւ Փաթէթ-Լաոյի միանան։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը կը պահանջէր վերջ տալ պատերազմին եւ ինքնորոշման իրաւունքը գործադրելու համար բանակցիլ ազգայնական կառավարութեան հետ։

Կուսակցութիւնը իր առաջին համաժողովը գումարեց անցեալ շաբաթ Քլիշիի մէջ, քուէարկեց նոր բանաձեւեր եւ ընտրեց նոր գործադիր մարմին։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՏԸ ԿՈԼ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ ՊԻՏԻ ՏԱՅ ԱՊՐԻԼ 11ԻՆ

ԺՈՔՍ ԻՆՔ ՊԻՏԻ ՆՇԱՆԱԿԷ ԻՐ ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐԸ

Նախարարաց Խորհուրդը տեւած է չորս ժամ, որուն երեք ժամը յատկացուած է Ալժերիոյ։ Միայն կէս ժամ պէտք եղած է խմբագրելու համար հրատարակութեան տրուելիք զեկոյցը։ Այս զեկոյցին կարեւոր մասը հետեւեալն է —

«Ալժերական հարցերով զբաղող նախարարը տեղեկագիր մը կարդաց Ֆրանսայի դիրքին մասին յառաջիկայ շաբաթ Էվիան բացուելիք խորհրդակցութեանց նախօրեակին։ Այս տեղեկագիրը մտքերու լայն փոխանակութեան մը առիթ տուաւ եւ խորհուրդին վաւերացումը ստացաւ»։

Երբ տեղեկատուութեան նախարար՝ Թեռնուար կարդաց այս զեկոյցը բոլորին ուշադրութիւնը գրաւեց եւ ցարդ խնդրոյ նիւթ դարձած է, մէկ բառ՝ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ։

Անշուշտ բոլորը կը զարմանան որ այս բառը (ֆրանսերէն՝ consultation) գործածուի բանակցութեան փոխարէն եւ լրագրողները երկար կը խորհրդածեն այս առթիւ հակառակ անոր որ նախարարը ըսաւ — «Խորհրդակցութիւն կամ բանակցութիւն, բառերով առաջնորդուելու ժամանակը անցած է», ամէն մարդ կը շարունակէ այս մասին խօսիլ, Լիթրէն ի ձեռին («Լիթրէ»ն Ֆրանսացիներուն այն բառարանն է որ կը համապատասխանէ մեր Երից վարդապետացին)։ Եւ թերթերը կը ծանրանան գործածուած երեք բառերու բուն նշանակութեան վրայ։ Երբ նկատի առնենք թէ Զօր. տը Կոլ, որ յաճախ ինք իսկ կը պատրաստէ Նախարարաց Խորհուրդին զեկոյցը, ինչ բծախնդրութեամբ կ'ընտրէ բառերը, այն ատեն աւելի հասկնալի կը դառնայ լրագրողներուն հետաքրքրութիւնը։ Սակայն մասնաւոր իմաստ մը կ'ուզեն գտնել եւ հասկնալ թէ ինչո՞ւ Մարտ 15ին խօսակցութիւն (Փուրփարլէ — Հարցի մը շուրջ ժողով կ'ըսէ բառարանը) բառը կը գործածուէր, Մարտ 29ին կ'ըսուի խորհրդակցութիւն (Լիթրէն կ'ըսէ հարցի մը շուրջ կարծիք մը կամ խորհուրդ մը ուզել) մինչ Ալժ. Ազատ Ճակատը միշտ բանակցութեան մասին կը ճառէ։

Անշուշտ բացատրութիւն գտնելը դիւրին չէ մանաւանդ երբ պաշտօնական բերանները կը կրկնեն թէ ոչ բառերու ընտրութեան մէջ մասնաւոր նշանակութիւն մը պէտք է փնտռել ո՛չ ալ Զօր. տը Կոլի մամուլի ասուլիսի թուականի ընտրութեան։ Արդարեւ Զօր. տը Կոլ մամուլի ասուլիս մը պիտի տայ Ապրիլ 11ին, այլ խօսքով բանակցութեանց կամ «խորհրդակցութեանց» բացումէն հինգ օր ետք։ Կը հաղորդուի թէ նախագահը միայն Ալժերիոյ մասին պիտի չխօսի այլեւ ուրիշ նիւթերու։

Նախարարաց Խորհուրդը որոշած է նաեւ թէ ալժերական հարցերու նախարարը Լուի Ժոքս ինք պիտի նշանակէ իր գլխաւորած պատուիրակութեան անդամները։

Նոյն ժամուն Թունուզի մէջ Ալժ. Ազատ. Ճակատը զեկոյց մը կը հրապարակէր որ պատասխան մը չէր Փարիզի զեկոյցին քանի որ կը հրատարակուէր նոյն պահուն։ Այս յայտարարութեամբ Ալժ. Ազատ Ճակատը կը յիշեցնէ թէ «խորհրդակցիլ կարծեցեալ հոսանքներու հետ կը նշանակէ պահպանել շփոթութիւնը» եւ կ'աւելցնէ — «Առաջնորդուած այն մտահոգութեամբ թէ պէտք է բանակցութիւնը կատարուի այնպիսի մթնոլորտի մը մէջ որ, ի հարկին, պատասխանատուութիւնները ճշդուին, Ալժերական Հանրապետութեան Աժամեայ կառավարութիւնը կը գտնէ, թէ ի շահ խաղաղութեան, այս բանակցութիւնը միայն պայծառ մթնոլորտի մը մէջ կարելի է եւ վարել»։

Կը յայտնուի նաեւ թէ Ֆրանսա եւ Ալժ. Ազատ Ճակատը նախաբանակցութիւններ վարած են Փետրուար 20ին Լիւցերնի մէջ, Մարտ 5ին՝ Նէօշաթէլ եւ Մարտ 23-25՝ Ժընեւ. «ԱՀԱԿ»ը առաջին անգամ, Յունուար 2ին նախաքայլ մը առած է բանակցութեանց համար զուիցերացի անձնաւորութեան մը միջոցաւ որ իր կառավարութեան դիմած էր։ Ֆրանսա տեղեակ կը պահուէր դիւանագիտական խողովակի միջոցաւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ մերժեց վճարել ՄԱԿի Քոնկոյի ծախքերուն իր բաժինը՝ 121 միլիոն տոլար։ Առաջին արեւմտեան երկիրն է որ կը մերժէ վճարել։ Ցարդ Խ. Միութիւն ու արբանեակ երկիրներն էին միայն որ չէին ուզեր մասնակցիլ ՄԱԿի Քոնկոյի ծախքերուն։ 1960ի ընթացքին ընդհանուր ծախքերու գումարը հասած է 48.500.000 տոլարի, իսկ 1961ի համար կը նախատեսուի 120միլիոն տոլար։ Ֆրանսա կ'առարկէ թէ ինք երբեք իր համաձայնութիւնը չէ տուած ՄԱԿի միջամտութեան համար, կը բողոքէ որ երեք արեւմտեանները (Անգլիա, Ամերիկա, Ֆրանսա) չեն խորհրդակցած որոշումներ տալու համար, այսինքն Անգլիա եւ Ամերիկա Ֆրանսայի կարծիքը չեն առած, եւ վերջապէս կը շեշտէ թէ Ֆրանսա միշտ դէմ է ՄԱԿի բոլոր միջամտութիւններուն երկրի մը ներքին գործերուն մէջ։ Ֆրանսա ոչ մէկ արդարացում ունի սակայն եթէ հարցը քննուի իրաւական գետնի վրայ, կը բացատրուի միայն քաղաքական անկիւնէ դիտուած։

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ հասած լուրերու համաձայն կարեւոր դէպքեր տեղի կ'ունենան Յորդանանի մէջ որոնք կրնան նոր ուղղութիւն մը տալ երկրին քաղաքականութեան։ Լիբանանեան մամուլը կը շեշտէ թէ պատերազմական նախարար՝ Աքէբ էլ Ֆայէզի բռնի հրաժարեցումը եւ բարձրագոյն հինգ սպաներու պաշտօնազրկումը կը հաղորդուին առանց պատճառաբանութեան, մինչ այս բոլորն ալ հաւատարիմ էին Հիւսէյին թագաւորին։ Ալ Նաար կը գրէ նաեւ թէ դժուարութիւններ ծագած են արքայական ընտանիքին մէջ եւ թագաւորը ձերբակալել տուած է իր մօրեղբայրը՝ Շէրիֆ Նասր։ Կ'ըսուի նաեւ թէ գահաժառանգ իշխանը, Շէրիֆ Նասրը եւ մայր-թագուհին դէմ են Հիւսէյինի քաղաքականութեան որ կ'ուզէ Նասրի մօտենալ, Լիբանանի վարչապետը՝ Սայէպ Սալամ կը հերքէ այս լուրերը։

ՊԵԼԺԻՈՅ Պոտուէն թագաւորը եւ Ֆապիոլա թագուհին պաշտօնական այցելութիւն մը պիտի տան Պապին, Յունիս 8ին։

ՔՈՆԿՈՅԻ կացութիւնը միշտ նոյնքան շփոթ է։ Զօր. Մոպութու յայտարարեց թէ Լէոփոլտվիլի եւ Սթանլէվիլի միջեւ բանակցութիւններ սկսած են։ Քոնկոյի պարագլուխները կ'ուզեն կառավարել առանց ՄԱԿի։

ԵԼՄ ՏԱԿԱՆ նախկին նախարար Փինէ որ քանի մը շաբաթ է Ճափոն կը գտնուի, Քիոթոյի մէջ դասախօսութիւն մը տուած է եւ ըսած ի միջի այլոց. — «Նոր յեղափոխութիւնը որ տեղի կ'ունենայ Ֆրանսայի մէջ ժողովուրդին երիտասարդացման արդիւնքն է»։

ԹԻԹՕ Ռապաթ կը հասնի Շաբաթ օր եւ պիտի ընդունուի Հասան Բ. թագաւորին կողմէ։

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ տագնապը կը շարունակուի Փարիզի մէջ, բայց յոյս կայ որ քննութեանց գործադուլին առաջքը առնուի։ Այս առթիւ Համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրօն զեկոյց մը հրատարակած է ուր կ'ըսէ «Ուսանողական կազմը պայքար կը տանի տը Կոլի վարչակարգին դէմ»։

ԱԿՆԱՐԿ
ԻՐԱՆԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ՎՐԱՅ

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԹԵՀՐԱՆԻ ԹԵՄԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լրացել է Թեհրանի թեմի ազգային մարմինների գործունէութեան ժամանակաշրջանը եւ սկսուել են նոր մարմինների ընտրութիւնները:

Ազգային ժողովներն ու մարմինները ունեցել են բեղուն գործունէութիւն մեր կեանքի բոլոր մարզերում:

Մշակել են թեմի նոր կանոնադրութիւն. գծել են ապագայ գործունէութեան ընդհանուր ուրուագիծ, ըստ որի պիտի ընթանան յաջորդող մարմինների աշխատանքները, բնականօրէն, նրանց թողնելով աւելի թափ մտցնելու, աւելի կատարեալ ու ազդեցիկ մեթոդներ, եղանակներ եւ գործելակերպ կիրարկելու հնարաւորութիւնը, որպէսզի թափուած ջանքերը, եղած նիւթական եւ բարոյական զոհաբերութիւնները տան համապատասխան արդիւնք՝ Հայը Հայ պահելու ծանր եւ պատասխանատու գործում:

Անցողակի ասենք, որ ազգային մարմինների գործունէութիւնը ընթացել է համերաշխ, համագործակցութեան եւ զոհաբերութեան ոգով տոգորուած մթնոլորտում: Կը հաւատանք, որ նոյն ոգին տիրական կը լինի նաեւ նոր ընտրուելիք մարմինների գործունէութեան մէջ:

Մեր ժողովուրդը չի խնայում: Մեր մարմիններին է մնում արդարացնելու նրա յոյսերը, մասնաւորապէս կրթական դաստիարակչական մարզում:

ԹԵՀՐԱՆԻ ԾԽԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Մարտ մէկին տեղի ունեցաւ Թեհրանի Ծխական — Ներկայացուցչական ժողովը՝ կազմուած 91 պատգամաւորներից, որոնք ընտրուած են 1960 թ. Դեկտեմբեր 13ին, Թեհրանահայութեան քուէով:

Թեհրանի Ծխական ժողովը, իր դիւանն ընտրելուց յետոյ, մշակեց յաջորդ նիստերի համար հետեւեալ օրակարգը.

1.— Թեհրանի Պատգամաւորական ժողովի Թեհրանի պատգամաւորների ընտրութիւն, 2.— Այս ժողովից բխող մարմինների ընտրութիւն, որոնք են՝ դպրոցական հոգաբարձութիւններ, ծխական տուրքի վարչութիւն, Եկեղեցական Խորհուրդ, հաշուեքննիչ, բիւջէեղային մարմիններ եւայլն:

Թեհրանի եւ գաւառների ներկայացուցիչները կազմում են Թեհրանի Թեմի Պատգամաւորական ժողովը, որից ծնունդ է առնում Թեմական Խորհուրդը, որ հանդիսանում է թեմի գործադիր բարձրագոյն իշխանութիւնը:

Թեմական Խորհրդից ծնունդ պիտի առնի Ուսումնական Խորհուրդ, որը նորութիւն է իրանահայ ազգային կեանքի կազմակերպչական կեանքի մէջ եւ որի կարիքն ու անհրաժեշտութիւնը զգացւում էր վաղուց ի վեր:

Հայ դպրոցը պէտք է հետապնդէ եռակի նպատակ:

Պատրաստել գիտակից եւ պարտաճանաչ քաղաքացիներ՝ հիւրընկալ երկրի համար: Ապա, առաքինի հայրեր եւ մայրեր՝ հայ ընտանիքին. հայկականութեամբ տոգորուած Հայեր՝ հայ ժողովրդին եւ, վերջապէս, արդիական գիտելիքներով զինուած անհատներ, որ ընդունակ լինեն գոյութեան պայքար մղելու:

Վերջին տարիների ընթացքում, մասնաւորապէս Թեհրանում, ընդլայնւում է հայ դպրոցների ցանցը, հայ համայնքը չի խնայում իր նիւթական աջակցութիւնը կրթական գործին, սակայն պարզ է, որ ստացուած արդիւնքը չի համապատասխանում թափուած բարոյական եւ նիւթական ջանքերին, մանաւանդ, մեր դըպրոցական, դաստիարակչական դրութիւնը լրիւ կերպով չի բաւարարում՝ կենսագործելու համար վերոգրեալ առաջադրանքները:

Արդ, մենք համոզուած ենք որ Ուսումնական Խորհուրդը հնարաւորութիւն կ՚ունենայ վերակազմութեան ենթարկելու մեր կրթական – դաստիարակչական գործը, համակարգութեան մէջ կը դնի այն բոլոր գործօնները, որոնք կենսական դեր են խաղում ուսման, դաստիարակութեան եւ դպրոցական վարչական գործունէութեան մէջ:

Ուսումնական Խորհուրդը պարտականութիւն ունի լուծելու նաեւ մի ուրիշ կարեւոր խնդիր: Դա ուսուցչական տագնապն է:

Մեր ուսուցիչների շարքերը նօսրանում են: Հները գնում են, սակայն նորերը չկան, որ գրաւեն նրանց տեղը, ուստի Ուսումնական Խորհրդի առաջնահերթ խնդիրներից մէկն է՝ ուսուցչական անձնակազմեր պատրաստել:

Երկար կանգ չառնելու համար այս հարցի կարեւորութեան վրայ, ընդգծենք, որ եթէ Աստուած մարդուն ստեղծեց ըստ իր պատկերի, ապա ուսուցիչը քաղաքացուն կերտում է համաձայն իր նկարագրի:

Ժամանակին, Բիսմարկն ասում էր. «Ֆրանսիային յաղթեց ոչ թէ գերման զինուորը, այլ գերման ուսուցիչը»:

Հայապահպանման ծանր ու պատասխանատու գործը դրուած է հայ ուսուցչի ուսերի վրայ:

(Խմբ. ԱԼԻՔԻ)

ԱԶԱՏ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

ՓՐԿԵ՞Լ ԹԷ ՓՐԿՈՒԻԼ

Մեր Սփիւռքը երկու անջատ մասեր ունի:

Մէկ մասին մէջ ապրող Հայերը կամայ, ակամայ կը մնան հայ փոքրամասնութիւն, իսկ միւս մասին մէջ ապրող Հայերը հարազատ անդամներն են մեծ ազգերու: Առաջին մասը ստիպուած է իբրեւ հայ ապրիլ, պահելով իր լեզուն, դպրոցը, եկեղեցին եւ ինչ որ կրնայ, մինչ միւս մասը ստիպուած է ապրիլ, օրինակի համար՝ իբրեւ Ֆրանսացի, իտալացի, ամերիկացի եւայլն, բայց եթէ ուզէ կրնայ պահել իր լեզուն, եկեղեցին կամ ամէն ինչը:

Երկու մասերուն մէջ ալ տարեց սերունդները կը դանդաղին երիտասարդ սերունդներէն, որովհետեւ համոզուած են որ նորերը իրենց պէս հայ չեն մնար եւ ամէն ջանք կը թափեն «փրկելու» համար զանոնք:

Իրականութիւնը պէտք չէ անտեսել:

Սփիւռքի երկրորդ մասի Հայերը (Եւրոպայի ու Ամերիկաներու Հայերը) առանց բացառութեան՝ ծեր թէ մանուկ, փրկուած են իբրեւ մարդ եւ կ՚ապրին իբրեւ քաղաքակիրթ ու ազատ անհատներ: Անկարելի է ենթադրել որ դժգոհ ըլլան իրենց կացութենէն, խօսելով միշտ իբրեւ անհատ:

Կացութիւնը կը փոխուի միայն այն պարագային երբ Սփիւռքի Հայերը փափաքին քննել իբրեւ ազգային ամբողջութիւն: Կարելին աւելին արդէն իսկ իրականացած է Սփիւռքի Հայութեան ազգային դիմագիծը պահելու եւ իբրեւ ամբողջութիւն ապրելու համար: Բայց կատարումը անխուսափելի կերպով չէր կրնար կատարեալ ըլլալ: Պայքարը կը շարունակուի: Մեր բազմաթիւ օրաթերթերը, դպրոցները, զանազան կազմակերպութիւններն ու ափ մը մարդիկ կ՚աշխատին անխոնջ:

Միայն թէ՝ հարցին ամէնէն շահեկան մէկ կողմը դրեթէ երբեք չի քըքրուիր:

Սփիւռքի Հայերը անկեղծօրէն ի՞նչ կը խորհին արդեօք: Կը փափաքի՞ն իսկապէս մաս կազմել ազգային ամբողջութեան մը թէ ոչ կ՚ուզեն որ օր առաջ դադրին ազգապահպանումի աշխատանքները, որպէսզի գործնապէս ձուլուելով վերջնականապէս «փրկուին» Հայութենէն ու դառնան զուտ օտարականներ:

Ինչ որ տեսայ ու լսեցի ցարդ, ինծի այնպէս ենթադրել կուտայ որ Սփիւռքի Հայոց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը եւ մասնաւոր կերպով Սփիւռքի մէջ ծնած ու մեծցած Հայերը կը փափաքին ոչ թէ փրկել Հայութիւնը այլ փրկուիլ Հայութենէն: Անկէ զատ, այլեւս միամտութիւնը չեմ կրնար ունենալ կարծելու որ ազգապահպանում քարոզողները առանց բացառութեան անկեղծօրէն կը խօսին: Այս պարագան ցաւալի է բայց իրականութիւն է:

Խորքին մէջ հաստատ կերպով հայ մնալու որոշում տուած անձերը կարծուածէն շատ աւելի քիչ թիւ մը կը կազմեն Սփիւռքի մէջ: Անբնական չէ այս երեւոյթը եւ պէտք չէ մէկ հարուածով դատապարտել:

Ազգայնամոլութեան մարզին մէջ ամէնէն տկար երկիրը Միացեալ Նահանգներն է անշուշտ: Արդ հոն իսկ իտալացի, գերման, հրեայ կամ հայ գաղթականը կը փափաքի օր առաջ զուտ ամերիկացի նըկատուիլ: Սա պահուս իրենց ծննդավայրերէն հոն գաղթած ու այժմ տարեց հայերը տակաւին չեն մոռցած իրենց աւանդական սովորութիւններն ու մոռ[illegible] անցեալի դժբախտութիւնները: Առանց [illegible] որ ամէնէն աւելի համոզուած պէտք է ըլլային ազգապահպանումի անհրաժեշտութեան, բայց դժբախտաբար այսպէս [illegible] իրականութիւնը: Անմիջական ապագայ[illegible] կրնանք տեսնել իրենց զաւակներուն վըրայ:

Եթէ հանդիպած ըլլայի կարգ մը գաղափարապաշտ Հայերու, որոնք օտարանալու «բարիքները» անտեսելով կը նախընտրեն հայ մնալ ու կ՚աշխատին իրենց շրջապատն ալ հայ պահել, առանց վարանելու պիտի ըսէի որ անձնասիրութիւնը չատոնց սպաննած է ազգասիրութիւնը:

Բանանք վերջին քօղերն ալ:

Լեզուի եւ մշակոյթի անունով կատարուած ձեռնարկները իրականին մէջ չափազանց տկար են եւ ոչ ոքի իրաւունք կուտան պարծենալու: Ամէն մարդ գիտէ որ կարելի է հարիւր անգամ աղէկը ընել, բայց կը գոհանայ եղածով, որովհետեւ խորքին մէջ անկեղծօրէն չի փափաքիր: Այս կացութիւնը ծնունդ տուած է ողբալի երեւոյթի մը.— Ծնած է դասակարգ մը պարապ պլուխով մարդոց որոնք պարապ ճառերով, յօդուածներով կամ գործքով ազգային նկատուած պաշտօններու կոչուած են ու կ՚ապրին մեր քիթ խնդալով: Խմբագիր, ուսուցիչ, կրօնաւոր կամ ազգային հաստատութեանց պաշտօնեայ են ասոնք, որոնք օրն ի բուն ազգապահպանում կը քարոզեն ամէնէն պարապ ու անմիտ ձեւով, կուրծք կը հանեն փարիսեցիներու պէս եւ միամիտներու դրամով կ՚ապրին պարզապէս: Անխուսափելի էր նաեւ այս երեւոյթը, քանի որ ամէն կառավարութեան մէջ միշտ կան պատեհապաշտ մարդիկ հակառակ [illegible] հակակշռի մը, որուն նմանը կարելի [illegible] ունենալ մեր գաղութներուն մէջ:

Փրկե՞լ Հայութիւնը թէ փրկուիլ Հայութենէն: Կ՚ենթադրեմ որ այս է կարեւորագոյն հարցը:

Մարդիկ՝ անկախ իրենց զարգացումի աստիճանէն, աւ հաստատ շատ աւելի կարեւորութիւն կ՚ընծայեն նիւթական ընկերային բարօրութեան քան բարոյական եւ զգացական հարցերուն: Սփիւռքի Հայոց համար ազգային ու հայկական հարցերը նախապատիւ չէին կրնար ըլլալ անտարակոյս, մանաւանդ երբ նկատի ունենանք որ Սփիւռքի մէջ իրենց հաստատման միջոցին զրկուած էին նիւթական ու ընկերային բարօրութեանց ամէն [illegible] դականերէն: Եթէ անոնք առաջին օրերէն իսկ սկսան եկեղեցի, թերթ կամ դպրոց հաստատել, կը նշանակէ որ շատ [illegible] կ՚ըմբռնէին ատոնց կարեւորութիւնը որոշած էին իրենց ազգային ամբողջութիւն ու դիմագիծը պահել: Պէտք [illegible] մոռնալ այս պարագան, որուն վրայ կըրնանք հիմնել լաւատեսութեան զգացում եւ հաւատք:

ՅԱՒԻՆ ՏՈՒՆԸ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ)

Ա.

Գիշերապահին ճօճանը հեռուն կը թընդայ լռութեան գիրկը, եւ շուներու հաչիւնին երկար ու մելամաղձոտ արձագանգը կ՚երկննայ կը տարածուի փողոցներուն մէջ:

Լուռ, ամէն կողմ:

Սիմինաճի մը, ճամբուն վրայ պատին տակ կծկուեր է, կանթեղն ու սիմինները քովը, գլուխը կ՚իյնայ կուրծքին վրայ եւ մոմին լոյսը իր շուքը կը խաղցնէ երեսին վրայ, ահաւոր ծամածռումներ տալով անոր դէմքին: Կը քնանայ:

Կը քալենք լուռ:

Կալաթա Սէրայի առջեւէն դարձած ատեննիս, շրջուն պահակներ մեզ կը կեցնեն:

— Ո՞ւր կ՚երթաք այդպէս, կը հարցնէ ոստիկանը:

— Ձե՞ռ տեսներ, կը պատասխանեմ բարկացած, կը պտըտինք: —

— Աս ատեն պտըտիլ ըլլար, պէտք է Կալաթա Սէրայ տանիմ ձեզ:

Իզուր աղաչանք, ի զուր խնդրանք. հայ ենք, հետեւաբար եւ յանցաւոր եւ մենք հիմա համակերպած ոչխարներու պէս կը քալենք կալանաւորներու նման: Ձերբակալուած ենք: Տառապանքի շղթան կը սկսի ալ մեզի համար: Երկու վայրկեան հինգ հոգի կը մտնենք Կալաթա Սէրայէն ներս:

Բ.

Խոտի կծու հոտ մը աղբի գարշելի հոտի մը խառնուած մեր ռնգունքները կը շոյէ երբ կը յառաջանանք ախոռանման մեծ շէնքին մէջ որ ոչ մէկ հանգամանք ունի իր սէրայ անունը արդարացնող: Սանդուղները ծռած, ծեփերը թափած, աւերակ շէնք մը՝ որ տեսակ մը զընտանի տպաւորութիւնը կ՚ընէ վրադ:

Անկիւն մը կանթեղ մը կախեր են, որ կը մխայ, որուն բոցը կ՚երերայ ներս խուժող հովէն եւ դիւային ստուերներ կը խաղցնէ պատերուն ու գետնին վրայ որ խոնաւ, լպրծուն հող մըն է: Դրանն առջին ուրիշ ներս կը մտնենք՝ երկու պահակներ կը նստին եւ իրենց խորթալու ձայնը մինչեւ մեզի կը հասնի:

— Հէյ, կը ձայնէ մեզ ընկերացող ոստիկանը, արթընցէք:

Վայրկեան մը կը շարժին, աչքերնին կէս մը կը բանան, կը յօրանջեն ու նորէն գլուխնին կ՚իյնայ իրենց կուրծքին վրայ: Տխրար հսկողներ:

Ու այսպէս կը մնան իբր տխմարութեան արձաններ, պատին քովիկը կէս մը յենած, իրենց դիւային թարախանման դէմքը ապուշի արտայայտութիւններով աղյցուն:

Սանդուղներէն վեր կ՚ելլենք: Կարգաւ սենեակներ կան քով քովի, որոնք դիւաններ են, եւ որ դիւան անունէն զատ ամէն բանի կը նմանին: Հինգ հոգի մէկէն սենեակ մը կը մտցնեն մեզ. աւերակ, փլած փլփլած տեղ մը. պատուհանին ապակիներէն մէկ քանին կոտրեր ու թուղթ անցուցեր են. հովը կուգայ կը լեցուի թուղթին մէջ ձայն ունեցնելով, կը պարպուի եւ կանոնաւոր թիք թաքի մը պէս իր ձայնը սենեակը կը լեցնէ:

Առաստաղին մէջտեղէն վար կ՚իջնէ օգային կազի ժանգոտած խողովակը, առանց շիշի եւ որ օդին մէջ իր բոցը կ՚երերցնէ, իր վատոյժ լոյսը սփռելով տակը գտնուած գրասեղանին վրայ՝ ուր խառն ի խուռն թուղթեր կը դիզուին:

Գրասեղանին առջեւը մէկը գլուխը թեւերուն վրայ դրած կը ննջէ. գիշերուան ճէօղէթճին է, ինչպէս կ՚ըսեն, որ մեր ոտքի ձայնը լսելուն կ՚արթննայ, աչքերը կը շփէ որոնք թոմէր են. ձեռքերը կը տարածէ պրկուելու համար, կը յօրանջէ, ոտքի կ՚ելնէ ու կարգաւ մեզի կը դիտէ, դեռ քնէած, անորոշ, տարտամ ակնարկով մը: Կարճուկ հասակը եւ իր կռնակի կուզը ռամկալի երեւոյթ մը կուտան իրեն, Բերայի մէջ իր վայրագութիւն[illegible]րով նշանաւոր Պտամպուր Մահմուտն [illegible] Բերայի մէջ իր վայրագութիւններով [illegible]չակաւոր Պտամպուր Մահմուտն է: Բեր[illegible] հանրատաններու պաշտպանը՝ որ [illegible] չերթեր առանց ծախքի, իր [illegible] պաշտօնը շահագործելով, գեղխուհ[illegible] մէջ կը գրօսնու:

— Նայեցէք սա շուներուն վրայ, հրամայէ ճաթած, քինախնդիր [illegible] մը:

Ընկերներէս մէկն որ կապուած է բողոքէ.

— Շունը դուն ես կը պոռայ երեսը, քեզմէ աղէկը չըլլար:

Խօսքը կը կտրի շառաչուն ապտակի որ կ՚իջնէ մեր քովը կեցող [illegible]րէն մէկէն: Երիտասարդը կը լռէ. դէմքին վրայ դեռ յայտնի կ՚երեւին մատին նշանները: Աչքերը արիւնոտ[illegible]ցուն են եւ բարկութենէն կը դողայ. [illegible] կարող ենք ընել ու ինկեր ենք այս [illegible] ժոխքին մէջ մարդասպաններու [illegible]նակ:

Վրանիս կը խուզարկեն, գմելի, [illegible]ցոյց, հովանոց, թուղթ ինչ որ [illegible] կ՚առնեն. եւ գիտենք թէ անդարձ կ՚երթան ատոնք, ալ յոյս չունինք [illegible] վերստանալու. ո՞վ գիտէ քանի [illegible] պիտի մնանք բանտին մէջ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱ[illegible]

(2 Շար.)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԼՈՆՏՈՆ, (Յառաջ) — Հ. Յ. Դ. «Նաւասարդեան» Ենթակոմիտէն գեղեցիկ գաղափարն ունեցաւ թէյասեղանով մը պատուելու ընկեր Կարօ Գէորգեանը որ Լոնտոն կը գտնուէր քանի մը օրուան համար։ Կիրակի, Մարտ 19, կէսօրէ ետք ընկեր Զալըքեանի բնակարանը հաւաք — ուած էին յիսունի մօտ ընկերներ, ընկե — րուհիներ եւ հիւրը՝ ընկեր Կ. Գէորգ — եան։

Ենթակոմիտէի ընկերներէն՝ Գրիշ Դաւթեանի բացման քանի մը խօսքերէն ետք, խօսք առնելով ընկեր Գէորգեանի, որ նախ ընդհանուր ակնարկ մը նետեց արտասահմանի իր այցելած գաղութնե — րուն վրայ, ապա ծանրացաւ ընդհանրա — պէս Դաշնակցութեան ու յատկապէս ե — րիտասարդ Դաշնակցականներու կատա — րած ծրաջան աշխատանքներուն վրայ։ Յորդորեց երիտասարդ ընկերները, որ աւելի բանէ գերիվեր դասեն Հայութեան ծառայելու նուիրական գործը ու վառ եւ կենդանի պահեն ազատ եւ անկախ հայրենիքի վսեմ գաղափարականը։

Ընկեր Կարօ Գէորգեան ներկայացուց նաեւ օրրացեալ Վահան Նաւասարդեանի դիմագիծը՝ հաւատաւոր եւ նուիրեալ հայ, որու անունով մկրտուած է Լոնտոնի խումբը։

Տաք մթնոլորտի մը մէջ երգուեցան ազգային եւ յեղափոխական երգեր եւ վեր — ջապէս խօսք առաւ ընկեր Զալըքեան, որ իր կարգին շեշտեց Դաշնակցութեան գաղափարականին վսեմութիւնը եւ ուժը։

Ղ. ԺԻՐԱՅՐ

Նիւթական ու ընկերային բարօրութեան համար պայքարողներուն մեծամասնու — թիւնը անխուսափելի կերպով հեռացաւ Հայութենէն, որովհետեւ կարծեց թէ այդ կերպով միայն կրնար առաւելագոյն բարօրութեան հասնիլ։ Ապագան ցոյց տուաւ որ ճիշդ չէր այդ կարծիքը Եւրոպայի եւ Ամերիկաներու մէջ, ուր ազգայնամոլութիւնը վնասակար ստորիջանի մը չէր հասած։

Այս մեծամասնութիւնը «փրկուած» է Հայութենէն, հակառակ անոր որ դեռ չէ կրցած խակական եւրոպացի կամ ամերիկացի ըլլալ։ Անոր համար է որ տակաւին ան երբեմ հայ կը մնայ։ Անոր ծնունդ տուած սերունդը խակապէս եւրոպացի կամ ամերիկացի է եւ վերջնականապէս կորսուած է Հայութեան համար։

Այս խորհրդածութիւնները չեն կրնար հարցը լուծել, բայց կրնան Սփիւռքի Հայերը հրաւիրել «խղճի քննութեան»։ Անհրաժեշտ է որ ամէն հայ անկեղծօրէն ձգէ իր գիրքը եւ պատասխանէ սա հարցումին. «Կ'ուզե՞մ արդեօք փրկել Հայութիւնը թէ փրկուիլ Հայութենէն»։

Եթէ կարելի ըլլար որոշ կերպով գիտնալ թիւը ուզողներուն եւ չուզողներուն, կը պայծառանար հորիզոնը, կը խնայուէին աւելորդ ճիգեր ու ծախսեր եւ ուժերը կ'ամփոփուէին։

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

ՄԻԼԻԱՌԱԳԱՏՈՒՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳՈՒՀԻՆ 60 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ Կ'ԱՐԺԷ

Անգլիոյ Թագուհիին անձնական հարստութիւնը վաթսուն միլիոն անգլիական ոսկիի կը հասնի (84 միլիառ հին Ֆրանք), հաղորդեց վերջերս Սընտէյ Էքսփրէս եւ այս ձեւով կը ջրէ Անգլիացիներուն այն պատրանքը թէ իրենց «թագուհին հարուստ ըլլալէ շատ հեռու է»։

Այս տպաւորիչ գումարէն զատ, թագուհին տարեկան 630 միլիոն կը ստանայ Պետական Գանձէն, գումար մը որ իրեն կը յատկացուի իր պաշտօնը կատարելու ծախքերուն համար։ Նկատի առնելով ապրուստի յարաճուն բարձրացումը եւ օրկէստրի նիւթական «դժուարութիւններ» չունենայ, Խորհրդարանը Թագուհիին տրամադրութեան տակ դրած է յատուկ հիմնադրամ մը զոր կրնայ կրնայ գործածել եթէ ուզէ։

Թագուհիին անձնական հարստութիւնը զոր ժառանգած է իր նախորդներէն եւ որ, հակառակ բրիտանական միւս մեծ հարստութիւններէն, զուրկ է ժառանգական տուրքէ, տարուէ տարի կ'աւելնայ։ Այս հարստութիւնը կազմուած է հետեւեալ ձեւով.—

Ա) Հողեր եւ անշարժ կալուածներ։

Պալմորըլի դղեակը որ 31.300 անգլիական ոսկիի գնուած է՝ այսօր երկու միլիոն ոսկի կ'արժէ։ Սանտրինկամի դղեակը զոր իշխան Ալպեր 220.000 ոսկիի գնած է՝ այսօր երեք միլիոն ոսկի կը գնահատուի, առանց հաշուելու Լանքասթըրի հողերը որոնք տարեկան հարիւր հազար ոսկի հասոյթ կը բերեն։

Բ) Կահ-կարասի.—

Վինտզըրի դղեակին կահ-կարասիին ցանկը 75 հատոր կը լեցնէ։ Փ

Գ) Պաստառներու հաւաքածոյ.—

Մօտ 6000 պաստառներ կան, որոնք տարի մը առաջ 15 միլիոն անգլիական ոսկի գնահատուած են։ Ասոնց վրայ հարկ է աւելցնել անհամար նուէրները զորս ըրած են պետական դէմքեր կամ հարուստ Շէյխեր, առաւել բնտանեկան զոհարեղէնները որոնց արժէքը անգնահատելի է։

Տէյվիտ Տրֆ որ արքայական ընտանիքին վաւերական պատմագիրն է, կ'ըսէ թէ այս հարստութեան բուն հիմնադիրը Վիքթորիա Թագուհիին ամուսինն էր՝ իշխան Ալպերը որ խնայողութեան իր մտայնութեամբ եւ վարպետօրէն օգտագործելով դրամագլուխը, ձեռք ձգած էր առաջին միլիոնը։

Իշխանը նուազագոյնի իջեցուցած էր ընտանիքին ծախքերը։ Իր իշխանութեան ներքեւ, գործածուած մոմերը այլեւս ծառաներուն չէին տրուեր. իր մահէն ետք եւ ի յարգանս իր յիշատակին, Վիքթորիա շարունակեց այս «եկմտական խոհեմութիւնը» ինչպէս կ'անուանէ պաշտօնական պատմաբանը եւ զայն փոխանցեց իր յաջորդներուն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

ՀԱՅՊԵՏՀՐԱՏԻ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անցեալ տարուան, 1960ի վերջին եռամսեային, Հայպետհրատը լոյս ընծայած է գեղարուեստական մեծարժէք երկերու նոր շարք մը, որոնք կը հարստացնեն հայկական մատենագրութեան գանձը։

Այսպէս, Մկրտիչ Խերանեանի աշխարհաբար թարգմանութեամբ լոյս տեսած է Գրիգոր Նարեկացիի «Մատեան Ողբերգութեան» մեծ տաղերգութիւնը, տպաքանակ քսան հազար օրինակ։

Հրատարակուած են նաեւ արեւմտահայ հրապարակախօս եւ երգիծաբան Ցարութիւն Սվաճեանի երկերը՝ «Հրապարակախօսութիւն» խորագրին տակ։ Սվաճեանի հրատարակած «Մեղու» հանդէսին մէջ, մօտ հարիւր տարի առաջ տպուած բոլոր այս աշխատութիւնները՝ առաջին անգամ ըլլալով լոյս կը տեսնեն առանձին հատորով։

Հայպետհրատը ծրագրած է հրատարակել նաեւ արեւմտահայ երգիծաբան Երուանդ Օտեանի ամբողջական գործերը, վեց մեծածաւալ հատորներով։ Առաջին հատորը, 732 էջ եւ 10.000 օրինակ, արդէն լոյս տեսած է։ Այս հատորին մէջ, շարք մը պատմուածքներու, թերթօններու եւ երգիծական յօդուածներու կողքին, որոնք առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուին Հայաստանի ընթերցողներուն, զետեղուած են նաեւ «Միջնորդ Տէր Պապան», «Փրոփականտիստը», «Ազգային բարերարը» եւ «Գործի մարդիկ» երգիծավէպերը։

Հրատարակուեցաւ նաեւ առաջին հատորը Վահան՝ Տէրեանի ստեղծագործութիւններուն, 384 էջ, քսան հազար տպաքանակով։ Տէրեանի ամբողջական երկերը ծրագրուած է լոյս ընծայել երեք հատորով։

Այս առաջին հատորը կը պարունակէ տաղանդաւոր բանաստեղծին քնարերգական քերթուածները, որոնք ներկայացուած են ժամանակագրական կարգով։

Հրատարակուած է նաեւ գրագէտ Ա. Տէրտէրեանի երեք կարեւոր աշխատութիւններուն մէկ ժողովածուն, 762 էջ ընդհանուր խորագիր «Երկիր», որ կը բովանդակէ Խ. Աբովեանի, Պերճ Պռօշեանի եւ Յակոբ Պարոնեանի մասին հեղինակին հետազօտութիւնները եւ մենագրութիւնները։

Վերջին ամիսներու ընթացքին Հայպետհրատի հրատարակած երկերուն մէջ կը տեսնենք նաեւ Խ. Թօղջեանի մէկ երկասիրութիւնը Ռոմանոս Մելիքեանի մասին։

Այս նոր գիրքերու շարքին աւելցնենք նաեւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչութեան լոյս ընծայած «Ալեքսանդր Թամանեան» հատորը եւ Հայաստանի Թատերական Ընկերութեան հրատարակչութեան՝ «Վաղարշ Վաղարշեան» կենսագրական հատորը։

ՍՊԻՏԱԿ ՏՈՒՆԸ

—o—

Ամերիկայի նախագահները կը բնակին 180 սենեականոց պալատի մը մէջ, զոր համեստօրէն կը կոչեն Սպիտակ Տուն։

Այս 180 սենեակներուն միայն 10 հատը նախագահին բնակութեան յատկացուած են. մնացեալները պաշտօնեաներու, ժողովներու եւ հիւրերու յատկացուած են։ Այս յարկաբաժիններուն մէջ ապրած են Անգլիոյ Էլիզապէթ Թագուհին մէկ անգամ եւ Չըրչիլ բազմաթիւ անգամներ։

Նոյնիսկ պատերազմի օրերուն Մոլոթովն ալ հոն մնացած է, երբ Ռուսիա եւ Ամերիկա բարեկամ էին։

Կապոյտ եւ կանաչ սրահները թէյերու, ճաշերու կամ մասնակի հաւաքոյթներու վերապահուած են։

Սպիտակ Տան մէջ գեղեցիկ գրադարան մը եւ արժէքաւոր սպասներու համար գեղեցիկ յարկեր գոյութիւն ունին։ 1800ի երկրորդ կիսուն լրացած է Սպիտակ Տան կառուցումը։ Այն թուականէն ետք երկու անգամ հրդեհի վտանգ անցուցած է, սակայն որեւէ փոփոխութիւն չէ կատարուած շէնքին մէջ։

Սպիտակ Տունը թէեւ նախագահին իրբեւ բնակարան եւ աշխատանոց կը ծառայէ, սակայն Ամերիկացիները զայն նուիրական մատուռ մը կը նկատեն։ Այս գաղափարէն է որ կը ծնի Ամերիկայի մէջ տիրող ժողովրդավարական ոգին։

Ամերիկացիները ազատ են պտըտելու Սպիտակ Տան հաւաքոյթներու յատուկ սրահները։ Ամէն տարի մէկ միլիոնէն աւելի Ամերիկացիներ կը պտըտին հոն։

Սպիտակ Տան յատկացուած, ծախքի պիւտճէն կէս միլիոն տոլար է։ Անիկա մեծ դրամ մը չէ այդքան հոյակապ շէնքի մը համար։ Այս ալ ցոյց կուտայ թէ Ամերիկացիները բաւական խնայասէր են։ Եւ Սպիտակ Տան մէջ կարելի եղած չափով նուազ կ'ըլլան հաւաքոյթներն ու հացկերոյթները։

Իսկ Սպիտակ Տան նոր բնակիչը շատ հարուստ է, միլիոնատէր ծնողքի մը զաւակն է։ Երիտասարդութեան եւ ուսանողութեան շրջանը Անգլիոյ մէջ անցուցած է։ Ան շատ կը սիրէ հաւաքոյթներն ու հացկերոյթները, ուստի կը կարծուի թէ Սպիտակ Տան մէջ Քենըտիի ժամանումով նոր կեանք մը պիտի ստեղծուի եւ նախագահը այս ծախքերը ինքն իր քսակէն պիտի հոգայ։

Պիսմարք կ'ըսէր, թէ «լաւ գաղափարները յաճախ լաւ հացկերոյթներու արդիւնք կ'ըլլան», թերեւս Քենըտիի այս հաւաքոյթներն ալ լաւ արդիւնքներ տան։

Սպիտակ Տան խոհարարապետը շատ ճարտար չէ, որովհետեւ Խորհրդարանը չէ արտօնած անոր ամսաթոշակին յաւելումը։ Անշուշտ այս գործն ալ պիտի կարգադրէ նոր նախագահը պատշաճ ձեւով մը։

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (174)

ՀԱՑԱՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Աւելի համարձակները, ընկերներից զատուելով առաջ էին նետւում եւ սուրսակաւոր մըջս սլանում դէպի պաշտպաններ։ Բայց այդպիսիները իսկոյն գետին էին տապալւում քաղաքին չմօտեցած՝ զարաններից արձակուած նետերից, որոնք ուղարկւում էին միշտ անվրէպ բացականչութիւններով. «Զա՛րկ։ զարկ»։

Եւ մութի մէջ զարկում էին իրար՝ դըժբախտ չտեսնելով միմեանց։ Զարկում էին կարծես ստուերների։ Եւ որովհետեւ հեծուորները գալիս էին դէպի քաղաք՝ պաշտպանները ջանում էին կարել քաղաքը խուժել ցանկացողների առաջը, երբեմն դուրս նետուելով թաքստոցներից, իրենց ապահով անկիւններից ...

Եւ սա տեւեց բաւական երկար, մինչեւ լոյսն ու մութը բաժանուեցին իրարից։

Իսկ երբ արդէն լոյս եղաւ՝ հակառակորդ հեծուորները սկսեցին գալ մտնել պաշտպանութեան կէտերը։ Տների բակերը կամ, դերանափակի վրայից թռչելով, մտնել փողոցները ...

Այն, ինչ սպասում էր Վարազ իշխանը, թէ թշնամին, յանկարծակի յարձակումից շփոթուած, կը նահանջի՝ չեղաւ։ Ընդհակառակը. այդ յարձակումից տակաւ զայրացած, գրոհեցին ամէն կողմերից։ Եւ լոյսը բացուելուն պէս, մի ժամուայ մէջ ամէն ինչ խառնուեց իրար. սպանւելից զոռոցների հետ սրեր էին շողում, ձիեր էին դոփում եւ ընկնում ...

Գլխաւոր փողոցի պաշտպանները մի տեղ ընկճուեցին յանկարծ եւ սկսեցին ետ քաշուել կռուելով. մի այլ տեղ նահանջեցին հակառակորդի գերազանց ուժից ճնշուած, եւ նախարարական հեծեալները ներս խուժեցին քաղաք։

Եւ այստեղ ահա իր զազաթնակէտին հասաւ քաղաքացիների բարկութիւնն ու ցասումը։ Երբ խուժողները սուր հանած գալիս էին առաջ՝ կտուրները բարձրացած կին, մարդ զարկում էին նրանց այդ տեղերում կուտակուած քարերով, փայտի կտորներով։ Ոմանք նոյնիսկ քիւերից քարեր էին պոկում եւ նետում նրանց վրայ։ Զկար այլեւս մէկը, որ մնար իր տանը, իր բակումը, ամէնքը նորից թափուեցին փողոցները, բարձրացան կտուրները, այնտեղից կռւողների մօտ, բայց երէկուայ պէս չէին զոհանում միայն դիտելով ու անիծելով։ Լինելով անզէն՝ նրանք էլ քարերը դարձրին զէնք, ու ամէն մի նետուած քարի հետ գոռում էին.

— Ա՜ռ, խժի ծնունդ ...

Թորգոմն իր խմբով դիմադրում էր երկար ժամանակ. նրանք իրենց նպաստաւոր զարանից արձակուած նետերով տապալեցին շատ ձիեր ու հեծուորներ, բայց եկողների բազմութեան առաջ, մանաւանդ գերի ընկնելու երկիւղից, ետ քաշուեցին տների արանքով, այնպիսի տեղերով, որ եկողները բնաւ չէին կարող հետեւիլ նրանց։ Դրանց հետ էր եւ Վարդանի որդին՝ փոքրիկ Ցուսիկը՝ փաթթած թուրը ձեռքին։

Երբ ետ էին գնում՝ Թորգոմը յանկարծ նկատեց, որ քաղաքի մի ծայրում ծուխ բարձրացաւ բոցերի հետ, եւ նրա գլխում կայծակեց մի տխուր կասկած, թէ թշնամին արդէն մտել է Աւան եւ վառել է պատահած եղէգնի կիտուկները։

Կռիւն իսկապէս գնում էր քաղաքի մէջ, թշնամին մի քանի կողմից էր արդէն խուժել ներս։ Շուտով լուր տարածուեց, թէ Վարազ իշխանը սպանուել է նետահար։

— Անէծք, — գոռաց մէկը։

Եւ դա նոր զայրոյթ վառեց սրտերում, ու կռիւը սաստկացաւ։ Թէ՛ պաշտպանները, թէ՛ քաղաքացիները դիմադրում էին եւ շատ-շատ նայում վերի ճանապարհին, թէ չէ՞ երեւում արդեօք արքունի բանակը ...

Իսկ նախարարական զօրքերը. կռուով առաջ գալով, կանչում էին շարունակ.

— Բնիկներ քաղաքացի, մենք չենք կռւում ձեր դէմ... Մենք եկել ենք տիրափոխներին տանելու, տիրափոխներին...

— Թող տիրափոխները անձնատուր լինեն... կամովին եկողը՝ կ'ազատուի, չեկողը՝ կը պատժուի... դիմադիր մի լինէք ... Յանձնեցէք տիրափոխներին եւ կռիւը կ'առնի դադար ...

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Զարմանալի են կեանքի հակադրութիւնները։

Այն իսկ օրը, երբ նախարարական հեծեալները, դիմադրութիւնից կատաղած, մտան Արշակաւան, այդ նոյն պահին քաղաքամայր Վաղարշապատը հանդիստ էր. նրա երեք դռներում էլ կեանքն ընթանում էր իր սովորական հունով։ Պարսպից դուրս ապրող այգեգործները պատրաստում էին այգեկութի՝ կթոցներ էին նորոգում, հնձաններ էին մաքրում, ոմանք անխօս ստուգում էին թփերը, խշմարներով բարձրանում պառկած կամ չափից աւելի կախ ընկած որթերը, որ ողկոյզները անարեւ չմնան եւ շուտ հասնեն ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Գ. Մանուկ Քաչանեան, փոխան ծաղկեպսակի քսան Ն. Ֆ. կը նուիրէ Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին՝ Վենսան Զիլին-կիրեանի մահուան առթիւ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Սիսլեան եւ իրենց զաւակը, սրտի խորունկ կսկիծով սգալով իրենց գաղափարական եղբօր եւ կնքահօր

ՅԱԿՈԲ ԱԶԻԶԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Վ. Ազիզեանի եւ ընկեր Կոպ. Թանտըրճեանի։

Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն Փարիզի Մշակոյթի Տան Շ. Միսաքեան եւ Յ. Օշական սրահներուն 40ական Ն. Ֆ. եւ Յառաջի բարգաւաճման քսան Ն. Ֆ.։

Տէսինի Կրօն. Ընկերակցութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Գ. Յակոբ Վարժապետեանի, իր փեսին՝ Բիւզանդ Բաբելեանի ցաւալի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ հանգուցեալին ընտանիքին եւ պարագաներուն։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տիկին Ազնիւ Գազազեան երեսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին Օր. Ալիս Սամուէլեանի ընդ էմիլ Ասլանեանի նշանախօսութեան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Հ. Թէրզիպաշեան, Տէր եւ Տիկին Քրիստափոր եւ Գէորգ Թէրզիպաշեան իրենց զգացուած շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր այն կազմակերպութիւններուն եւ բարեկամներուն, որոնք իրենց ներկայութեամբ, ծաղկեպսակներով եւ նուիրատուութիւններով մասնակցեցան իրենց սուգին,

ԱՐԱՄ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԱԼԱՆՍ.— Տէր եւ Տիկին Երուանդ Գաբրիէլեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի Վալանսի Հայ Առաքելական Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ողբացեալ մօր եւ մեծ մօր

ՄԱՐԻԱՄ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ

(Ծնեալ Քարողլանեան, Մալաթիա) մահուան քառասունքին առթիւ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Անիէռ–Գուա Քոլոմպի մասնաճիւղին։

Կիրակի, Ապրիլ 16, ժամը 16էն 24։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Նախաձեռնութեամբ Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան։

ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ՝ ԱՊՐԻԼ 8

Դաշնակահար

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

կուտայ բացառիկ նուագահանդէս մը Սփլանտիտի սրահներուն մէջ։

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ՋԱՏԿԱԿԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

ՓԱՐԻԶ

Ս. ՅՈՎՀ. – ՄԿՐՏԻՉ

Թաղման Թափօր ժամը 17ին։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն եւ երկրպագութիւն Ս. Խաչի ժամը 17։

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՇԱՒԻԼ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ եւ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Փարիզի եկեղեցւոյ ժամերուն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30։

Թաղում 17։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ս. Կուսին ժամը 7։

Խոցերուն աղօթքը 8։

Ճաշու ժամերգութիւն 10։

«Խաչի Քո Քրիստոսի» 11·30։

Ճանապարհ Խաչի 15։

Երեկոյեան ժամերգութիւն 18։

Քարոզ չարչարանաց 19։

Թաղում Յիսուսի 20։

« Խաչի Քո Քրիստոսի » 21։

ՊՕՄՌՆ

Թաղում ժամը 17·30։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ)

Թաղում ժամը 18ին։

ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Թաղում ժամը 17·30։

ՏԷՍԻՆ

Թաղում ժամը 19·15։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Թաղում ժամը 17։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Զատկուան առթիւ Ս. պատարագ կը մատուցուի՝ Երկուշաբթի Ապրիլ երեքին, Րիւ ժէլի սրահին մէջ։ Ժամերգութիւնը կը սկսի ժամը 9ին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սեբաստիոյ Մուրատ Ռուսումնասիրաց Նահանգային Միութեան տարեկան խընջոյքը Ապրիլ 30ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԴԷՊԻ

ԵՐԵՒԱՆ

Երեք շաբաթը անգամ մը

ՆԱՒՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ուղղակի դէպի ԵՐԵՒԱՆ

Երթուդարձի գիներն են, կերակուրով լեռնադարձին կարելի է վենետիկ իջնել

13 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Պանդոկի մէջ բնակութեամբ եւ սնունդով

Բ. կարգ	3046 Ն. Ֆ.
Գ. կարգ	2506 Ն. Ֆ.

ԶԵՂՉ խմբովին ճամբորդողներուն։

ՈՒՂԵՒՈՐԻ իրաւունք, անձ գլուխ, 150 քիլօ՝ Բ. կարգի եւ 100 քիլօ՝ Գ. կարգի ճամբորդներուն։

Նոյն ճամբորդութիւնը օդանաւով կամ երկաթուղիով։

Մեր գրասենեակը կը զբաղի նաեւ դէպի Ամերիկա, Սուրիա եւ այլ ճամբորդութիւններով։

ԴԻՄԵԼ՝

ԺԱՆ-ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ
48, Rue de la République
Tél.: 20.47.22
MARSEILLE

ՓԱՐԻԶ
Մասնաճիւղ
7, Rue Auber, 7
Tél : RIC. 63-69
PARIS (9e)

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՎ ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼ 9ԻՆ, ԺԱՄԸ 15ԻՆ

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue Saint-Dominique

Կը նախագահէ **ՏԻԿԻՆ Հ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ**

Կը բանախօսէ **ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ-ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Փարիզի սիրուած եւ գնահատուած լաւագոյն ուժերը։

ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ԵՐՐԵԱԿԸ

(Հայկական ժողովրդական երգեր)

Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (*թենոր*)

Օր. Ա. Գարոյեան (*արտասան.*) Պ. Արա Գրիգորեան (*արտ.*)

Օր. Օփիկ Քոմբաջեան (*դաշնակ*)

Ցայտնի ջութակահար

GERARD JARRY

(Premier Prix du Concours Marguerite Long–Jacques Thibaud 1954)

Դաշնակով կ'ընկերանայ

Mme FRANÇOISE LE GONIDES-MAURON

Պիտի նուագէ Ա. Խաչատուրեանի, Գ. Մ. Ալէմշահի եւ այլ հեղինակներու գործերը։

Մուտք՝ 5 եւ 3 Ն. Ֆ.

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)